

T.C.

MARDİN ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

Yûnus Edîb'in Şerh-i Dîvân-ı Şevket'i

(İnceleme-Metin: 1-75. Varaklar)

Nihat Mehmetoğlu

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Adnan Oktay

Mardin-2020

T.C.

MARDİN ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

**Yûnus Edîb'in Şerh-i Dîvân-ı Şevket'i
(İnceleme-Metin: 1-75. Varaklar)**

Nihat Mehmetoğlu

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Adnan Oktay

Mardin-2020

ETİK BEYANI

Mardin Artuklu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

Bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Nihat MEHMETOĞLU

ÖZET

Yûnus Edîb'in Şerh-i Dîvân-ı Şevket'i (İnceleme-Metin: 1-75. Varaklar)

Nihat MEHMETOĞLU

Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Danışman: Doç. Dr. Adnan Oktay
Haziran, 2020, 419 sayfa

Sebk-i Hindî akımının önemli temsilcilerinden olan ve aynı zamanda Türk edebiyatında yarattığı etkiyle birçok şairin sanatına yön veren Şevket-i Buhârî'nin Yûnus Edîb tarafından kaleme alınan *Şerh-i Dîvân-ı Şevket* adlı eserinin ilk yetmiş beş varakının yeni Türk alfabesine çevrilmesi ve incelenmesi, bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Yûnus Edîb tarafından kaleme alınan *Şerh-i Dîvân-ı Şevket* ile Şevket-i Buhârî'nin sanatının ana kaynağı olan *Dîvân*'ının teze konu olan kısımlarının transkribe edilerek anlaşılmasına çalışılması ve şerh geleneği ile şerh yöntemlerinin irdelenmesi amaçlanmaktadır.

Bu çalışmada hem şerh hem şair hem de şârih ile ilgili literatür taranarak detaylı incelemeler yapılmıştır. Ayrıca Şevket'in *Dîvân*'ı ile ilgili şerhler ve Yûnus Edîb'in şerhi ile ilgili çalışmalar da tetkik edilmiştir. Yûnus Edîb'in *Şerh-i Dîvân-ı Şevket* adlı eserinin ilk 75 varakı tüm bu çalışmalar ışığında transkribe edilmiş; şerh, şair ve şârih ile ilgili tahlillerde bulunulmuştur. Şerh metninden elde edilen bulgular çeşitli başlıklar altında tasnif edilmiş, yapılan tasnif ve tahlillerin sonucunda, şerh metni üzerinde kapsamlı bir analiz yapılmıştır.

Yapılan tüm çalışmalar birlikte düşünüldüğünde söz konusu şerh metninde Şevket-i Buhârî'nin *Dîvân*'ından bir kısmının edebî, dinî, tarihî ve kültürel yönlerden ayrı ayrı ele alındığı ve edebî eserin gerçek değerinin ortaya konulmaya çalışıldığı sonucuna varılmıştır.

Bu çalışma ile klasik Türk edebiyatında doğrudan veya dolaylı olarak varlık göstermiş edebî eserlerin, gerçek değerinin anlaşılması ve böylece sanatkârların edebî kimliklerinin ortaya konulması açısından, birer 'beyan' niteliğinde olan şerhlerin, daha fazla önemsenmesi ve şerhlerle ilgili daha çok çalışmanın yapılması için gerekli ilgi ve özenin kazandırılması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Şerh, Yûnus Edîb, Şevket-i Buhârî, Dîvân, Sebk-i Hindî*

ABSTRACT

Yunus Edib's Sharh Of The Shawkat Diwan

(Analysing-Text: 1-75. Pages)

Nihat MEHMETOĞLU

Master Thesis, Department of Turkish Language and Literature

Supervisor: Associate Professor, Dr. Adnan Oktay

June 2020, 419 pages

Translating and examining the first 75 pages of *Sharh-i Diwan-ı Shawkat*, which was written by Yunus Edib, and which was be-long to Shawkat-i Bukhari who was one of the important representatives of the Sebk-i Hindi movement and at the same time directed the art of many poet swith the effect he created in Turkish literature, is the subject of this study. The aim is to transcribe and interpret the commentary tradition and commentary methods by transcribing the Diwan, the main source of the art of Shawkat-i Bukhari and *Sharh-i Diwan-ı Shawkat* written by Yunus Edib.

In this study, detailed investigation swere made on the commentaries about Shawkat's Diwan and the studies on Yunus Edib's commentaries by scanning all the literature related to commentary, poet and poetry. Yunus Edib's *Sharh-i Diwan-ı Shawkat* has been meticulously transcribed in the light of all these studies; In-depth and versatile analyzes have been made on commentary, poet and annotator. The findings obtained from the text of the commentary were classified under various topics, and as a result of the classification and analysis, a comprehensive analysis was made on the commentary text.

When all the studies are taken together, it is concluded that the actual value of the literary work in which Shawkat-i Bukhari's Diwan is handled separately from the literary, religious, historical and cultural aspects is tried to be-revealed in this commentary text.

With this study, it is aimed to gain the necessary attention and care in order to understand the true values of literary works that have existed directly or indirectly in Classical Turkish Literature and thus to give more attention to the commentaries and to carry out more studies on commentaries which are one each "declaration".

Keywords: *Commentary, Yunus Edib, Shawkat-i Bukhari, Diwan, Sebk-i Hindi*

ÖN SÖZ

Şerhler, klasik Türk edebiyatı şairlerinin ve onların etkilendiği İran şairlerinin edebî eserlerinin biçim, içerik ve anlam zenginliği açısından değerlendirmelerinin yapıldığı çok yönlü metinlerdir. Şerh metinlerinin günümüzde yapılan akademik çalışmalara konu olması, mevzu bahis eserlerin gerçek değerlerinin ve bu eserlerin arka planlarında kalmış anlam inceliklerinin ortaya çıkmasını sağlayacaktır.

Hem sanat hem kültür hem de sosyal açıdan bir bilgi deposu niteliğinde olan şerh metinlerinin içeriğindeki malumatı gözden geçirmek ve yüz yıllarca Türk milletinin zihin ve gönül dünyasına yön veren atasözleri, deyimler, âyetler, hadîsler, imgeler, tasavvufî unsurlar ve dinî, tarihî, kültürel diğer unsurları irdeleyerek ortaya çıkarmak, bu çalışmanın ele alınma sebeplerini teşkil etmektedir.

Bu çalışmanın amacı, klasik Türk edebiyatında önemli bir yere sahip olan şerhlerden bir tanesi olan *Şerh-i Dîvân-ı Şevket* adlı eserin, transkribe edilerek Latin alfabesine çevrilmesi ve metin şerhinin incelenmesi neticesinde elde edilen bulguların; yapılan tahlil, tasnif ve analizler ile birlikte bilimsel mecraya kazandırılmasıdır. Böylelikle şerh kaynakları ve şerh geleneği üzerinde bilimsel çalışmaların artması ve elde edilen bulgu ve saptamaların akademik çalışmalara kaynaklık etmesinin sağlanması, bu çalışmanın bir başka amacını oluşturmaktadır.

Bu çalışmanın nihai amacı ise Yûnus Edîb'in *Şerh-i Dîvân-ı Şevket* adlı eserini bilim dünyasına tanıtmak, Yûnus Edîb'in şârih yönünü mercek altına alarak irdelemek, Şevket-i Buhârî'nin şahsında Sebk-i Hindî akımını daha yakından tanımak ve Sebk-i Hindî akımının etkisi altına aldığı Dîvân şairlerinin şiirlerinin anlaşılmasına yardımcı olmaktır.

Dört bölümden oluşan çalışmamızın birinci bölümünde şerhin tanımı farklı açılardan ele alınmış, şârihler tarafından kullanılan şerh teknikleri sunulmuş, geleneksel ve modern şerh yöntem ve metodları karşılaştırılmış, Türk, Arap ve Fars edebiyatlarında şerh gelenekleri ayrıntılı olarak tartışılmıştır. İkinci bölümün ilk kısmında şerh metnine konu olan *Dîvân*'ın şairi Şevket-i Buhârî'nin hayatı, eserleri, edebî kişiliği ve Türk edebiyatında Şevket-i Buhârî'nin *Dîvân*'ına yapılmış şerh metinleri irdelenmiştir. İkinci bölümün ikinci kısmında ise, çalışmamıza konu olan

Şerh-i Dîvân-ı Şevket adlı eserin yazarı Yûnus Edîb'in hayatı, edebî kişiliği ve eserleri detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

Üçüncü bölümde çalışmamıza konu olan metnin incelemesi yapılmış olup eserin dil ve anlatım özellikleri tahlil edilmiştir. Şerh metninin oluşumunu biçimlendiren cümle yapısı, ikileme ve ses özellikleri, tekrarlar, Türkçe kelime kullanımı, Arapça ifadeler gibi dil özellikleri ile Yûnus Edîb'in kendine özgü şerh tekniği açıklama ve örnekleriyle birlikte sunulmuştur. Aynı şekilde metinde kullanılan atasözleri ve deyimler; konunun özüne binaen ictibas edilen âyet ve hadîsler; beyitlerin anlamlarıyla ilintili olarak verilen dinî, tarihî ve kültürel bilgiler; ustalıkla kullanılan edebî sanatlar; zaman zaman şerhin farklı yerlerine serpiştirilen Farsça ve Türkçe şiir parçaları; Sebk-i Hindî akımının etkisiyle kurulan imgeler ve *Dîvân*'ın baştan sona metafizik yönünü aksettiren tasavvufî unsurlar gibi metnin anlatım özellikleri, yine açıklama ve örnekleriyle ele alınmıştır. Dördüncü ve son bölümde ise doktora tezi ile okuma farklılıkları, nüsha tavsîfi, çeviriyazılı metnin oluşturulmasında takip edilen yöntem, çeviriyazı alfabesi ve *Şerh-i Dîvân-ı Şevket* adlı eserin ilk yetmiş beş varakının çeviriyazılı metni oluşturulmuştur.

Şerh metninin transkribe edilme sürecinde aynı kelimelerin farklı biçimde yazılması ve bazen de cümlelerin sonunun getirilmemesi ya da terkiplerin yanlış kurulması gibi sebepler, zaman zaman metnin çözümlenmesini zorlaştırmıştır. Okunmasında zorluk çekilen kelime, terkip veya ifadelerde parçanın anlamsal bütünlüğü göz önünde bulundurularak çağrışım ve bağdaştırma yoluyla söz konusu ifadeler çözülmeye çalışılmıştır.

Metnin bazı yerlerinde şârihin Farsça beyitlerde geçen ifadelerin tamamını tercüme etmediği, eksik kelime veya terkiplerde bulunduğu gözlemlenmiştir. Bazı yerlerde de cümlelerin sonunu getirmediği ve dolayısıyla ifadenin eksik kaldığı tespit edilmiştir. Ancak bu durumlarda mısra veya beytin orijinal bütünlüğü gözetilerek söz konusu eksik ifadeler köşeli parantez içinde belirtilmiştir. Ayrıca metnin bazı kısımlarında lokal anlamda silik veya bozuk kelimelere rastlanmıştır. Sınırlı sayıda olan bu durumlarda anlam ilintileri kullanılarak çözüme ulaşılmıştır.

Bu çalışmanın en başından en sonuna kadar tüm kritik safhalarında bilgi ve donanımıyla her zaman yanımda olan ve desteklerini bir an olsun esirgemeyen çok kıymetli hocam Doç. Dr. Adnan Oktay’a teşekkürü bir borç bilirim.

Bu tez hazırlanırken dikkatli ve titiz bir çalışma yapılmış olmasına rağmen elbette dikkatimizden kaçan hususlar yanında bilmeyerek yaptığımız hatalarımız olabilir. Eksikliklerimizin sonraki çalışmalarda tamamlanmasını, hatalarımızın da ilim erbabınca bağışlanmasını ve usulüne uygun şerh düşülmesini içtenlikle niyaz ederiz.

Nihat MEHMETOğLU

Mardin, 2020

İÇİNDEKİLER

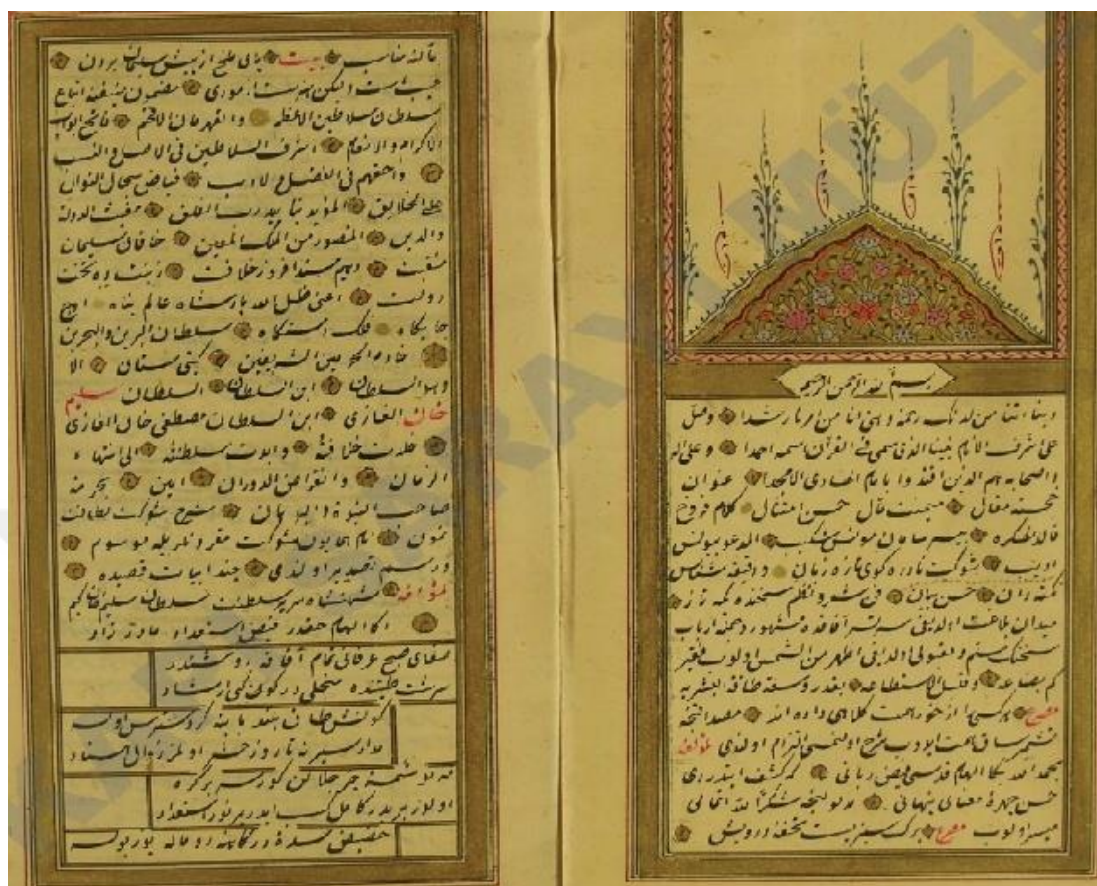
ÖZET	i
ABSTRACT.....	ii
ÖN SÖZ.....	iii
KISALTMALAR.....	xiv
GİRİŞ.....	1
Literatürel Metin Okuma Farklılıkları	3
1. BİRİNCİ BÖLÜM: ŞERH.....	25
1.1. Şerh	25
1.2. Şerh Teknikleri.....	27
1.3. Türk Edebiyatında Şerh Teknikleri	28
1.4. Şerh Tekniklerinin Karşılaştırılması	30
1.5. Arap Edebiyatında Şerh.....	33
1.5.1. Gramer ve Belâgat Eserleri	33
1.5.2. Dîvân, Antoloji ve Kasîdeler	35
1.5.3. Diğer Türdeki Eserler.....	36
1.6. Fars Edebiyatında Şerh.....	37
1.6.1. Dîvânlar	39
1.6.2. Diğer Eserler	42
1.7. Türk Edebiyatında Şerh	47
2. İKİNCİ BÖLÜM: ŞAİR VE ŞARİH	51
2.1. Şair Şevket-i Buhârî	51
2.1.1. Hayatı	51
2.1.2. Edebî Kişiliği.....	53
2.1.3. Eserleri	55

2.2.	Şârih Yûnus Edîb	55
2.2.1.	Hayatı	55
2.2.2.	Edebî Kişiliği.....	56
2.2.3.	Eserleri	57
2.2.3.1.	Bi-Óasebi'l-Luàati ve'r-Rabû ve bi-Îetibâri'l-Mecâzi ve't-Teşbîh ve'l-Kinâye.....	57
2.2.3.2.	Şerh-i Dîvân-ı Şevket	58
2.2.4.	Yûnus Edîb'in Şerh Tekniği	58
3.	ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: EDEBÎ İNCELEME.....	63
3.1.	Şekil İncelemesi.....	63
3.1.1.	Türkçe ve Farsça Şiirler.....	65
3.1.1.1.	Türkçe Şiirler	65
3.1.1.2.	Farsça Şiirler	66
3.1.2.	Aruz Kalıpları	67
3.1.3.	Nazım Şekilleri	69
3.1.4.	Kafiyeler	70
3.2.	Muhteva İncelemesi.....	71
3.2.1.	Gelenek ve Görenekler	71
3.2.2.	Gündelik Hayat.....	72
3.2.3.	Sağlık	73
3.2.4.	Şehirler ve Ülkeler	73
3.2.4.1.	Şehirler	73
3.2.4.2.	Ülkeler	74
3.2.5.	Retorik.....	75
3.2.6.	Tarihî Şahsiyetler.....	75

3.2.7.	Mitoloji.....	78
3.2.8.	Antropoloji	79
3.2.9.	Teoloji.....	80
3.2.10.	Dinî ve Tasavvufî Unsurlar.....	80
3.2.10.1.	Kutsal Mekânlar	84
3.3.	Dil ve Üslup İncelemesi	85
3.3.1.	İmlâ İncelemesi	85
3.3.1.1.	Bazı Türkçe Kelimelerin Yazılışı	86
3.3.1.2.	Türkçe Eklerin Yazılışı	86
3.3.2.	Cümle Yapısı	89
3.3.2.1.	Yükleminin Türüne Göre Cümleler.....	89
3.3.2.1.1.	Fiil Cümlesi	89
3.3.2.1.2.	İsim Cümlesi	90
3.3.2.2.	Yükleminin Yerine Göre Cümleler	90
3.3.2.2.1.	Kurallı Cümle	90
3.3.2.2.2.	Devrik Cümle.....	91
3.3.2.2.3.	Eksilti Cümle	91
3.3.2.3.	Anlamlarına Göre Cümleler.....	92
3.3.2.3.1.	Olumlu Cümle	92
3.3.2.3.2.	Olumsuz Cümle	92
3.3.2.3.3.	Soru Cümlesi	93
3.3.2.3.4.	Emir Cümlesi	93
3.3.2.3.5.	Ünlem Cümlesi	94
3.3.2.4.	Yapılarına Göre Cümleler	94
3.3.2.4.1.	Basit Cümle	95
3.3.2.4.2.	Birleşik Cümle.....	95
3.3.2.4.2.1.	Girişik Birleşik Cümle.....	95
3.3.2.4.2.2.	Şartlı Birleşik Cümle	96

3.3.2.4.3.	Sıralı Cümle	96
3.3.2.4.3.1.	Bağımlı Sıralı Cümle	97
3.3.2.4.3.2.	Bağımsız Sıralı Cümle	97
3.3.2.4.4.	Bağlı Cümle	98
3.3.3.	İkilemeler	98
3.3.3.1.	Eş Anlamlı İkilemeler	98
3.3.3.2.	Zıt Anlamlı İkilemeler	100
3.3.3.3.	Yakın Anlamlı İkilemeler	100
3.3.3.4.	Ses Benzerliğiyle Oluşturulmuş İkilemeler	102
3.3.3.5.	Tekrarla Oluştulan İkilemeler	103
3.3.4.	Tekrarlar	103
3.3.5.	Arapça ve Farsça Terkipler	106
3.3.6.	Edebî Sanatlar	108
3.3.6.1.	Teşbîh	108
3.3.6.2.	İstiâre	111
3.3.6.3.	Teşhîs	113
3.3.6.4.	Hüsn-i Talîl	113
3.3.6.5.	Tezat	114
3.3.6.6.	Telmîh	116
3.3.6.7.	Mübalâğa	118
3.3.7.	İmgesel İfadeler	118
3.3.8.	Türkçe Kelime Kullanımı	134
3.3.8.1.	Türkçe Fiiller	134
3.3.8.2.	Türkçe İsimler	134
3.3.9.	Atasözleri ve Deyimler	136
3.3.9.1.	Atasözleri	136

3.3.9.2.	Deyimler	137
3.3.10.	Âyet ve Hadîsler	139
3.3.10.1.	Âyetler	139
3.3.10.2.	Hadîsler	143
4.	DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: METİN	148
4.1.	Çeviriyazılı Metinde Takip Edilen Yöntem	148
4.2.	Nüsha Tavsîfi	151
	ÇEVİRİYAZI ALFABESİ	153
4.3.	METİN	154
	SONUÇ	434
	KAYNAKÇA	436
	EKLER	441
	Ek 1: Baştan Sayfalar	441

442

Ek 2: Sondan Sayfalar 443

443

ÖZGEÇMİŞ

445

KISALTMALAR

age.	: Adı geçen eser
bk.	: Bakınız
C	: Cilt
çev.	: Çeviren
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
DT	: Doktora Tezi
E.T.	: Erişim Tarihi
H	: Hicrî
haz.	: Hazırlayan
hş.	: Hicrî-Şemsî
Ktp.	: Kütüphane-si
m.	: Madde
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
Nşr.	: Nâşir
s.	: Sayfa
S	: Sayı
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
SK	: Süleymaniye Kütüphanesi
TALİD	: Türkiyat Araştırmaları Literatür Dergisi
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
TDVİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
Ter.	: Tercüme Eden
tlf.	: Telif
V.	: Varak
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri
Yay.	: Yayınları
yy.	: Yüzyıl

GİRİŞ

Türklerin İslâmiyeti benimsemeleriyle birlikte gerek Arap gerekse Fars milletleriyle yakın bir ilişkiye girmeleri, başta din olmak üzere edebî, kültürel ve sosyal alanlarda onlarla büyük bir etkileşim yaşamalarına neden olmuştur. Bu etkileşimin doğal sonucu olarak, farklı sahalarda ortak kültürler meydana gelmiştir. Kuşkusuz bu ortak kültür sahalarından biri de edebiyattır. Özellikle Fars ve Arap edebiyatlarındaki güçlü motifler, vezin ölçüsü, kelime hazinesi ile dil ve anlatım özellikleri Türk edebiyatının beslendiği kaynaklar olmuştur (Gülbüz, 2011: 124). Bu sebeple Arap ve Fars edebiyatlarındaki bu güçlü motifler, Türk edebiyatı açısından bir şerh türünü zorunlu koşul olarak ortaya çıkarmıştır. Özellikle de Fars edebiyatında ön plana çıkan Mollâ Câmî, Hâfız-ı Şîrâzî, Sa'dî-i Şîrâzî, Urfî-i Şîrâzî, Sâ'ib-i Tebrîzî, Ferîdüddîn-i Attâr gibi Türk edebiyatını da uzun yıllar etkileyen şairlerin eserlerine zaman zaman şerhler yazılmıştır (Başçetin, 2019: 17). Çalışmamızın konusunu oluşturan Fars edebiyatının güçlü şairi Şevket-i Buhârî'nin *Dîvân*'ı da bu eserlerden biri olmuştur.

Şevket-i Buhârî'nin hem İran edebiyatında güçlü bir şair olması hem de Klasik Türk edebiyatında özellikle Sebk-i Hindî akımının temsilcisi olarak önemli iz ve etki bırakmış olması, onun sanatı üzerinde yoğunlaşıp eserlerine şerh yapılmasına sebep olmuştur. Urfî-yi Şîrâzî, Feyzî-i Dekenî, Tâlib-i Âmulî, Kelîm-i Kâşânî, Sâ'ib-i Tebrîzî ve Şevket-i Buhârî gibi bu üslubun önde gelen temsilcileri Türk şairleri tarafından örnek alınmıştır. Bu şairler arasında özellikle Şevket-i Buhârî, İran ve Hindistan'dan çok Osmanlı topraklarında tanınmış ve o dönemin şairleri üzerinde büyük etkisi olmuş bir şahsiyettir (Milani, 1960: 18).

Hayatı hakkında kendi eseri dışında, hiçbir kaynakta, herhangi bir bilgiye rastlanmayan XVIII. Yüzyılda yaşamış Yûnus Edîb'in *Şerh-i Dîvân-ı Şevket* adlı eseri, İran edebiyatının önemli şairlerinden Şevket-i Buhârî'nin sanat anlayışını birçok yönden ele almamızı sağlamıştır. Yûnus Edîb, geleneksel şerh metodunu kullanarak beyitlerin tercümelerini verdikten sonra, teker teker bu beyitleri açıklamış, sistematik bir düzen içinde beyitlerin ilgili tüm anlam ilişkilerini ortaya koymuştur. Tüm bu hususiyetler, bu önemli eserin üzerine eğilinmesini sağlayan maddeler

arasındadır. Şerhin tamamı 373 varak olup çalışmamızda bu eserin 75 varakı mercek altına alınmıştır.

Yûnus Edîb'in *Şerh-i Dîvân-ı Şevket* adlı eserinde Şevket-i Buhârî'ye ait *Dîvân*'ın biçim, muhteva ve anlamsal değeri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Türk edebiyatında tenkit türünün ilk örneklerini teşkil eden şerhlerden biri olan *Şerh-i Dîvân-ı Şevket*, bir dönem Türk edebiyatına da damgasını vurmuş olan Sebk-i Hindî akımının ana kaynağına ayna tutması bakımından önem arz etmektedir.

Bu çalışmanın amacı Sebk-i Hindî akımının zihin dünyasını anlamak, şerh metni ekseninde bu akımın etkisinde oluşturulan imge unsurları ve hayal gücünü yorumlamak, Sebk-i Hindî akımının dil ve üslup zenginliğini her biri birer hazine niteliğinde olan beyitlerin şerhiyle ortaya koymak ve bundan sonra Sebk-i Hindî akımı ile ilgili yapılacak bilimsel çalışmalara kaynaklık etmektir.

Bu çalışmanın diğer bir önemli özelliği, Yûnus Edîb adında bir şârihi ortaya koymasıdır. Onun ifadesine göre *Şerh-i Dîvân-ı Şevket* 'ten daha kapsamlı bir şerhi de mevcuttur. Şârih yalnızca bu eserle bile hem teknik hem de kültürel donanım açısından şerh konusunda usta olduğunu ispatlamıştır. Ayrıca şerh yöntem ve teknikleri konusunda oldukça önemli bilgi ve deliller içeren bu metin şerh kültürü açısından önemli bir kaynak olacaktır.

Şerh-i Dîvân-ı Şevket, Şevket-i Buhârî *Dîvân*'ının sadece bir tercümesi değil aynı zamanda bir şerhi ve bir yorumudur. Bu bakımdan bu çalışma sonucu elde edilen bulgu ve tespitler, Şevket-i Buhârî'nin sanat anlayışına farklı bir pencere açmaktadır. Eserdeki edebî, dînî, tarihî, sosyolojik ve kültürel bilgilerin değerlendirmesini yapmak, Şevket-i Buhârî'nin sanatına Yûnus Edîb'in gözüyle bakmak ve böylece Yûnus Edîb'in edebî kimliği hakkında bazı çıkarımlarda bulunmak bu çalışmadan beklenen asıl katkılardandır.

Şerh-i Dîvân-ı Şevket ile ilgili olarak yapılan doktora tezi, bu çalışmaya başladıktan ve yaklaşık olarak 70 varak okunduktan sonra haberdar olunmuştur. Bunun üzerine ilgili çalışma detaylı bir şekilde incelenmiş, bu tezin de hazırlanmasının önemli olacağı düşünülmüş, bundan hareketle metnin incelemesine

yoğunlaşmıştır. Teze devam etmeyle ilgili hususlar aşağıda gerekçeleriyle beraber verilmiştir.

Literatürel Metin Okuma Farklılıkları

Bu çalışmada metin okumada sona yaklaşılırken Yûnus Edîb'in *Şerh-i Dîvân-ı Şevket*'i hakkında bir Doktora Tezinin (DT) varlığından haberdar olunmuştur¹. Söz konusu doktora çalışmasında metne yoğunlaşıldığından dolayı inceleme kısmı belki de haklı olarak sınırlı tutulmuştur. Hazırlanan bu yüksek lisans tezinde ise inceleme kısmı olabildiğince geniş tutularak eserin 1-75. varakları farklı açılardan edebî incelemeye tabi tutulmuştur.

Bu çalışmada metin çeviriyazıya aktarılırken *Şerh-i Dîvân-ı Şevket* eserinin Topkapı Sarayı Müzesi Hazine Kitaplığının 815 numaralı nüshası esas alınmıştır. Fakat okuma önerilerinin tespiti açısından ilgili doktora tezi de gözden geçirilmiştir. Bu sırada doktora tezinde metnin çeviriyazıya aktarılmasında birtakım farklılık ve üç nokta ile gösterilen eksiklikler olduğu tespit edilmiştir. Doktora tezinden alınan örnekler, kısaca DT olarak belirtilmiştir. Bu tespitleri aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür:

1. Şerh metninin birçok yerinde yer alan, metnin anlam bütünlüğünde önem arz eden ve Arapça "bunun gibi" anlamına gelen "ke-öÀlik" ifadesinin DT'nin tamamında "güzellik" olarak çevrilmiştir.

*Yaèní ne gýne bûlbûl envÀè-ı ùuyÿr beyninde fiàÀn-ı èaşú ile mûntaòab u meràÿbdur ve ne gýne fiàÀnı úalblere muéèâair**dir** güzellik beni daòı bûlbûl gibi **encÀè-ı** beşer beyninde nÀle-i èaşk ile mûntaòab u meşhÿr eyle (DT. s. 54)*

Yaèní ne gýne bûlbûl envÀè-ı ùuyÿr beyninde fiàÀn-ı èaşú ile mûntaòab u meràÿbdur ve ne gýne fiàÀnı úalblere

¹ Doktora tezinin künyesi şudur: Kızıtaş, Abdulkadir. (2018). *Yûnus Edîb: Şerh-i Dîvân-ı Şevket*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü. (DT)

muééååirdür, ke-öÀlik beni daòı bülbul gibi envÀe-ı beşer beyninde nÀle-i èaşk ile müntaòab u meşhÿr eyle. (A 3b)

Yukarıdaki metin bölümünde “ke-öÀlik” ifadesini “güzellik” olarak okuduğumuzda her iki cümle arasında benzerlik anlamı kuran “bunun gibi” ifadesinin olmayışı cümleleri kopuk hale getirmektedir. Ayrıca cümleyle hiçbir ilgisi bulunmayan “güzellik” kelimesinin havada kalmasına sebep olmaktadır. Oysaki bu ifade “ke-öÀlik” olarak okunduğunda her iki cümle birbirine bağlanarak anlam bütünlüğü sağlanmaktadır.

2. Aynı şekilde metnin büyük çoğunluğunda anahtar bir öneme sahip olan “böyle olduğı halde” ibaresi “bile olduğı halde” şeklinde çevrilmiştir.

Yaèní vücyd-ı insÀn imkÀn olmaú óasebiyle vücyd u èademi müsÀvídir bile olduàu óalde vücyd-ı insÀn bi'l-fièl mevcýd olduàu óalde bi'l-úuvve maèdÿmdur güzellik bi'l-úuvve maèdÿm olsa bi'l-fièl mevcýd olması mültezemdir (DT. s. 62)

Yaèní vücyd-ı insÀn imkÀn olmaú óasebiyle vücyd u èademi müsÀvídür. Böyle olduàuı óÀalde vücyd-ı insÀn bi'l-fièl mevcýd olduàuı óÀalde bi'l-úuvve maèdÿmdur. Ke-öÀlik bi'l-úuvve maèdÿm olsa bi'l-fièl mevcýd olması mültezemdür. (A7b)

Yukarıdaki metin bölümünde “Böyle olduàuı óÀalde” ifadesi “bile olduàuı óalde” biçiminde okunduğunda sonraki cümlelerin önceki cümleyle irtibatı kopmakta ve bu durum anlam karmaşasına yol açmaktadır. Oysaki bu ifade “Böyle olduàuı óÀalde” biçiminde okunursa her iki cümle arasında anlamlı bir bağ kurulacaktır. Aynı şekilde “Ke-öÀlik” kelimesi burada da “güzellik” olarak okunduğı için paragrafın ifade ettiğı anlam, bir bütün olarak bozulmaktadır.

3. Yine Farsçada “gözyaşı” anlamına gelen “eşk” kelimesi de Türkçe metnin hemen hemen tamamında “ekş” olarak çevrilmiştir.

Eder şírín nemek-i seylÀb-ı ekşim şÿr deryÀyı

Yaèní òayÀl-i ... **şekerín-i** maóbÿb ile bir mertebe
çeşm-i giryÀn oldum. (DT. s. 75)

İder şírín nemek-i **seyl-Àb-ı eşküm** şÿr deryÀyı

Yaèní òayÀl-i **òande-i şekkerín-i** maóbÿb ile bir
mertebe çeşm-i giryÀn oldum. (A 14a)

Yukarıdaki metin bölümünde Farsçada “gözyaşı” anlamına gelen “eşk” kelimesinin “ekş” gibi hiçbir anlam ifade etmeyen bir biçimde okunmuş olması metni anlaşılma- z hale getirmiş ve okuyucunun kafasını karıştırmıştır. Fakat doğal yazılış biçiminde olduğu gibi “eşk” olarak okunduğu takdirde pürüz giderilerek anlam, açık hale gelmektedir. Burada ayrıca farklı şekilde yazılması gerektiğini düşündüğümüz kelimeler “eder (ider), seylÀb-ı (seyl-Àb-ı), okunamayan yer (òande-i), şekerín-i (şekkerín-i)” şeklinde okunmuştur.

4. Cümle öğelerinin birbirinden ayrılması hususunda önem arz eden noktalama işaretleri ve büyük harfler DT’de kullanılmamıştır.

*Zikr-i tev***h***íd ile yaèní kelime-i şeh***À***det ile Àoir nefesde d***À***r-ı fen***À***dan d***À***r-ı beú***À***ya intiú***À***l etmek güzel bir ó***À***let***dir** *belki òayr-i ò***À***time***dir** *óadíã-i şeríf manùÿú***unca** *innem***À***'l-aèm***À***lu bi'l-ò***À***time manùÿú***unca** *m***À***ãadaú maúuaè beyti***ñ** *feyż-i taòallüã ile n***À***m-d***À***r u şöhrety***À***b ol***du***àu gibi güzellik-i ins***À***n Àoir nefesde kelime-i tev***ó***íd ile irti***ó***À.. etmek èal***À***met-i tevfiú-i rız***À***dir* (DT. s. 123)

*Zikr-i tev***ó***íd ile yaèní kelime-i şeh***À***det ile Àoir nefesde d***À***r-ı fen***À***dan d***À***r-ı beú***À***ya intiú***À***l etmek güzel bir ó***À***let***dür** *(.) (B)elki òayr-ı ò***À***time***dür** *(. Ó)adíã-i şeríf manùÿú***unca** *انماالاعمال بالخاتمه (İ)nnema***'l-aèm***Àlu bi'l-ò***À***time*²

² “Ameller, sonucuna göredir.” (Hadis-i Şerif; Muhammed b. İsmail el-Buhârî. (2014). *Sahîh-i Buhârî*. Ankara: Karınca Yayınları. s. 33.)

manùýú**ına** **mÀãadaú** maúúaè beyt**üñ** feyż-i taòallüã ile
nÀmdÀr u şöhet-yÀb oldu**ai** gibi(,) **ke-õÀlik** insÀn Àòir
nefesde kelime-i tevóíd ile irtió**Al** **itmek** èalÀmet-i
tevfíú-i rız**Àdur**(.) (A 37a-37b)

Önemli okuma farklılıklarının da olduğu ve bunların kalın olarak belirtildiği yukarıdaki bölümde DT'ye ait kısımda noktalama işaretlerinin kullanılmadığı görülmüştür. Metin çalışmalarında noktalama işaretlerinin kullanılıp kullanılmaması elbette bir tercih olarak düşünülebilir. Oysaki günümüz şartlarında bir metindeki ifadenin kast ettiği anlamı tam ve doğru olarak ortaya çıkarmak için ilgili yerlerde noktalama işaretlerinin kullanılması okuyucu açısından oldukça faydalı olacaktır. Aksi takdirde ifadeler anlamsız bir yığın olarak ortada duracaktır. Yûnus Edîb'in dağınık ve kesintili üslubu da göz önünde bulundurulduğunda bunun derece önemli olduğu görülecektir. Yukarıda verilen kısımda olması gereken noktalama işaretleri ile büyük yazılacak harfler parantez “()” içinde belirtilmiştir.

5. DT'de şerh metni yazıldığı dönem olan XVIII. Yüzyıl Türkçesinin imlâ kuralları değil günümüz Türkçesi dikkate alınarak çevrilmiştir.

Yaení **bizim** dÀne-i **baòıtımız** sebz olmaú **münkün değil**
zírÀ mýr **bizim** toòm-ı dÀne-i **baòıtımız** zír-i òÀkden iòrÀc
edip maóv <u> ièdÀm **eder** (DT. s. 68)

Yaení **bizüm** dÀne-i **baòıtımız** sebz olmaú **mümkin degül**.
ZírÀ mýr, **bizüm** toòm-ı dÀne-i **baòıtımız** zír-i òÀkden iòrÀc
idüp maóv [u] ièdÀm **ider**. (A 11a)

Yukarıdaki örnekte ve söz konusu doktora tezinin tamamında XVIII. Yüzyıl Türkçesinin imlâ özelliklerini yansıtan “-UmUz/-ImUz”, “mümkin”, “itmek“, “-Up” ekleri, günümüz Türkçesinin imlâ özellikleri olan “-ImIz”, “mümkün”, “etmek” ve “-Ip” şeklinde okunmuştur. Oysa bir metin çeviriyazıya aktarılırken günümüz Türkçesi değil yazıldığı dönem imlâ kurallarının işe koşulması gerekmektedir. Bu hem metnin dönemin özelliklerini yansıtması bakımından hem de metin sıhhati açısından önem arz etmektedir. Bu sebeple çalışmamızın tamamında XVIII. Yüzyıl Türkçesinin imlâ kuralları uygulanmaya çalışılmıştır.

6. Yine metinde yer alan bazı âyet-i kerîmeler, DT’de fark edilmemiştir.

Belí Ādem èaleyhi**ss**elĀm bi'1-vĀĀiūa secde-i emr-i BĀrī'ye inúiyĀd **edip** secde ol**ın**ması taúviye-i secde vü niyĀz-ı BĀrī'**dir** Āyet-i kerîmede emr olundu**àu** vĀz ú**ıl**ına (DT. s. 125)

Belí Ādem èaleyhi'**s**-selĀm bi'1-vĀĀiūa secde-i emr-i BĀrīye inúiyĀd **idüp** secde ol**ın**ması taúviye-i secde vü niyĀz-ı BĀrī'**dür**. Āyet-i kerîmede emr ol**ındı**āı **Liš j Ve iō-úulnĀ** (A 38 b)

Yukarıdaki örnekte Allah Teâlâ’nın meleklerle Hz. Adem’e secde etmelerini bildiren Bakara Sûresi 34. âyetteki “Dediğimizde...” diye başlayan emrine göndermede bulunarak âyetin sadece baş kısmı alınıp iktibas yapılmıştır. Oysa “Ve iō-úulnĀ” olarak okunması gereken bu âyet, “vĀz ú**ıl**ına” şeklinde verilmiş ve ibarenin âyetten bir kısım olduğu tespit edilememiştir.

7. Metnin farklı bölümlerinde bazı transkripsiyon harfleri belirtilmemiştir.

Yaení nÿr-ı **cezbe**-i èaşú <u> **muóabbetullah** ile nihĀyet bir evc-i **rÿhĀniyyete rehyĀfte** vü **destres** olurum zírĀ **cezbe**-i berú-i **kĀhrübĀgĀhıma** rĀh-ı muóabbetde meşèale-i rĀh oldu**ài** gibi yaení **cezbe**-i **kehrübĀ gĀh-ı kehrübĀya vasıl eylediği** gibi (DT. s. 79)

Yaení nÿr-ı **ceōbe**-i èaşú [u] **muóabbetullĀh** ile nihĀyet bir evc-i **rÿóĀniyyete reh-yĀfte** ve **dest-res** olurum. ZírĀ **ceōbe**-i berú-i **kĀh-rübĀgĀhuma** rĀh-ı muóabbetde meşèale-i rĀh oldu**ài** gibi. Yaení **ceōbe**-i **keh-rübĀgĀh-ı keh-rübĀya vĀĀıı eyledügi** gibi. (A 16b)

Görüldüğü gibi yukarıdaki ifadedede bold olarak verilen kelimelerde “ö, ó, Ā, ā” gibi bazı transkripsiyon harfleri belirtilmeden düz olarak verilmiştir. Bu da metnin transkripsiyon disiplini ve bütünlüğünü bozan bir

hususdur. Bunun haricinde kalın yazılan bazı kelimelerde de imlâ hatası ve tutarsızlığı yapılmıştır.

8. Bazı duaların anlamları DT’de verilmemiştir.

Ve ãallí èalÀ eşrefü'1-enÀm beyyine'1-leõi sümmüye fi'1-kuréÀn.. ismühu AómedÀ ve èalÀ ... aãóÀbióa hüme'1-leõiine iútedav bi-imÀmü'1-hÀdi'1-emcedÀ (DT. s. 51)

"Ve ãallí èalÀ eşrefi'1-enÀmi nebiyyina'1-leõi semmÀ fi'1-ÛuréÀni ismuhÿ AómedÀ. Ve èalÀ Àlihí ve aãóÀbihí humu'1-leõiine iútedÿ bi-imÀmi'1-hÀdiyyi'1-emcedÀ." (A 1b)

Yukarıdaki bölümünde göüldüğü gibi “İnsan ve cinlerin en şerefli olan ve Kur’ân-ı Kerîm’de adı Ahmed olarak geçen Peygamberimize, onun ailesine ve hidayete eriştiren yola sevk olmuş sahabelerine salat olsun.” anlamındaki duanın anlamı verilmemiştir. Ayrıca her iki okuma karşılaştırıldığında hem Arapçanın imlâ kurallarının ihlal edildiği hem de bazı kelimelerin olmaması gereken şekilde okunduğu görölmektedir. Bu durum, duanın doğru anlamının ortaya çıkmasını güçleştirdiği gibi yazım hatalarından kaynaklı bir karmaşaya da sebep olmaktadır.

9. Bazı bilginlere ait Arapça ifadeler çevrilmeyerek metnin orijinali olduğı gibi çalışmaya yapıştirılmıştır.

Hereb <u> iótirÀz óÀdise-i ÀsmÀndan emr-i muóÀldir kelÀm-ı EflÀüÿn’a muuÀbıú: الافلاك قسي و الحوادث سهام والله رامي فالارض هدف فاين المفر (DT. s. 93)

Hereb [ü] iótirÀz óÀdiâe-i ÀsumÀndan emr-i muóÀldür. KelÀm-ı EflÀüÿna muuÀbıú: el-EflÀku úıssiyyun, ve'1-óavÀdiâu sihÀmun, vallÀhu'r-rÀmıyun, fe'1-arêu hedefun, fe-eyne'1-mefer? (A 23a)

Yukarıdaki bölümünde Eflatun’un önemli bir sözü olan “Gökyüzü yay, olaylar ok, oku atan Allah, yeryüzü hedef; kaçış nereye?” ifadesi çözülememiş ve çeviriyazıya aktarılmamıştır. Bu ifade çeviriyazıya aktarılmadan ilgili bölümün yorumunu tam olarak anlamak mümkün değildir.

10. DT'nin birçok yerinde “ü” olarak yazılması gereken bağlaçlar, önceki kelimenin ünlüsüne dikkat edilmeyerek “u” şeklinde yazılmıştır.

*KemÀl-i hüner u maèrifet**imiz** sebebiyle **asíb-i** óavÀdiâ-i zamÀne bize iâÀbet **edip dilríş** olur gÿyÀ **bizim şükr-i** vüçýdımızu maáz-ı bÀdÀm âuyı erid**ir** maèlým ola vüçýdını sükkere teşbîh **edip** hüner <u> èirfÀnı şír-i **bÀdeye** teşbîh **edip** şeker u bÀdÀm birbirine **cesbÀn oldu**u ecluden öikr u teşbîh eyledi (DT. s. 73)*

*KemÀl-i hüner **ü** maèrifet**imiz** sebebiyle **Àsíb-i** óavÀdiâ-i zamÀne bize iâÀbet **idüp dil-ríş** olur. GÿyÀ **bizüm şeker-i** vüçýdımızu maáz-ı bÀdÀm âuyı erid**ür**. Maèlým ola, vüçýdını sükkere teşbîh **idüp** hüner [**ü**] èirfÀnı şír-i **bÀdeme** teşbîh **idüp** şeker **ü** bÀdÀm birbirine **çesbÀn oldu**u ecluden öikr **ü** teşbîh eyledi. (A 13a)*

Birçok okuma farklılığının bulunduğu yukarıdaki metin bölümünde “U” bağlacı, kendisinden önce gelen kelimenin ünlü uyumuna göre “ü” olarak okunması gerekirken “u” olarak okunmuştur. Sadece yukarıdaki parçada bu durumda olan dört örnek tespit edilerek gösterilmiştir. Sağlıklı bir transkripsiyon metni için uyumlu ve tutarlı bir çevirinin şart olduğu unutulmamalıdır.

11. DT’de bazı Farsça şiir parçalarının anlamları verilmemiştir.

***Herkesi** rÀ ez òod himmet **kolahí** dÀdeend (DT. s. 51)*

***Her kesí-rÀ** ez-òod himmet **külÀhí** dÀdeend (A 1b)*

Okuma farklılıklarının da olduğu yukarıdaki Farsça şiir parçasının anlamı “Herkes kendi himmeti (imkânı) ölçüsünde bir hediye verir.” şeklindedir. Bu anlam verilmeden şerh metninin ilgili bölümünü tam olarak anlamak mümkün değildir.

*Berg-i sebz**íst** tuófe-i dervíş (DT. s. 51)*

*Berg-i sebz **best** tuófe-i dervíş (A 1b)*

Önemli okuma farklılıklarının olduğu yukarıdaki Farsça şiir parçasının DT’deki anlamı “Dervişin hediyesi yeşil yapraktır.” şeklindedir. Oysaki bu ifadenin

anlamı verilmeden şerh metninin ilgili bölümünü yorumlamaya çalışmak önemli bir eksikliklerdir.

PÀy-ı meleò ez pîş-i SüleymÀn borden / èAybest ve
lÀkin *hunerest ez mÿrî (DT. s. 51)*

PÀy-ı meleò ez-pîş-i SüleymÀn borden / èAybest ve
líkin *hünerest ez-mÿrî (A 2a)*

“Hz. Süleymân’ın huzuruna hediye olarak çekirgenin bacağına götürmek ayıptır. Fakat bu, karınca tarafından (yapılırsa) hünerdir.” anlamına gelen yukarıdaki Farsça şiir parçası, şerh metninin ilgili bölümü açısından son derece önemlidir. Çünkü şârih meydana getirdiği eserin değeri ve ölçüsünü bir anekdotla somutlaştırmaktadır. Dolayısıyla bu beytin anlamı verilmeden şerhi yorumlamaya çalışmak önemli bir eksiklik olacaktır.

Rütbe-i èÀlí maúÀm-ı evliyÀ / evvel şîerest u Àòir
kimya (DT. s. 54)

Rütbe-i èÀlí maúÀm-ı evliyÀ

EvvelÀ *şîerest u Àòir kîmyÀ (A 4a)*

Bazı okuma farklılıklarının bulunduğu yukarıdaki şiir parçası “En yüksek rütbe, evliya makamıdır. Başı şiirdir, sonu ise kimya.” anlamına gelmektedir. Ancak bu anlamı vermeden şerhin ilgili bölümünü açıklığa kavuşturmak mümkün değildir.

12. Şerh metninin bazı kısımlarında kimi zaman bir kelime kimi zaman da cümlelerin önemli bir kısmı gözden kaçırılarak yazılmamıştır. Yazılamayan kısımların dipnotta fotoğraflarının verilmesi gerekirdi. Ancak bu okunmayan kısımların fotoğraflarının verilmediği de görülmüştür. Bu durum, metin içinde cümlelerin tam ve doğru anlaşılmasını güçleştirmiştir.

Yaèní binÀ-yı deyr-i vücÿdum Àb u òÀk-i hırâla
serrişte olmuşdur *nefs-i kÀfir üyl-i emel-i dünyÀyı*
zünñÀr edip óÀãıl ... vücÿd-ı nevèi- Àdem belki nefsi-
i Àdem óırã-ı dünyÀ ile Àlydedir mÀdÀm ki óayÀt-ı dünyÀ

ile maemýrdur, óirã u ùamaè-1 dünyÀ andan münfek olmaz.
(DT. s. 56)

Yaèní binÀ-yı deyr-i vücýdum Àb u òÀk-i **óirãla sirište** olmışdur. Nefs-i kÀfir ùýl-i emel-i dünyÀyı zünnÀr **idüp muúayyed olup deyr-i vücýd esbÀb-1 dünyÀya ùapınup niyÀz ider.** ÓÀãıl[1] vücýd-ı nevèi- Àdem belki nefsi-i Àdem óirã-1 dünyÀ ile Àlýdedür. MÀdÀmki **óayÀt, dünyÀ ile muèammerdür,** óirã u ùamaè-1 dünyÀ andan **münfekk** olmaz. (A 5a)

Yukarıdaki örnekte "Nefs-i kÀfir ùýl-i emel-i dünyÀyı zünnÀr idüp muúayyed olup deyr-i vücýd esbÀb-1 dünyÀya ùapınup niyÀz ider." cümlesinde geçen "muúayyed olup deyr-i vücýd esbÀb-1 dünyÀya ùapınup niyÀz ider." ifadesi eklenmeyerek cümle yarım bırakılmıştır. Böylece yargı bildirmeyen bir ifade birlikteliği oluşturulmuştur. Nitekim söz konusu kısım okunmayarak "vücut kilisesinin dünya sebeplerine bağlanarak ona yalvaracak kadar tapması" anlamına gelen ve paragrafın özünü teşkil eden ifade göz ardı edilmiştir.

HÀme-i ùabè**ım** süðan-sÀz olduu zamÀn sýziş-i **teéâirinden** gýş-ı èÀşıúlar belki derýn-ı èÀşıúlar sýziş-i **ãít [u]** ãadÀsından sýznÀk olurlar (DT. s. 62)

ÒÀme-i ùabè**um** süðan-sÀz **u terennüm-bÀz** olduı zamÀn sýziş-i **teéâirden** gýş-ı èÀşıúlar belki derýn-ı èÀşıúlar sýziş-i **ãít [ü]** ãadÀsından sýznÀk olurlar. (A 8a)

Yukarıdaki cümlede geçen "u terennüm-bÀz" ifadesi eklenmeyerek eksik okunmuştur. Bu da cümleinin anlamını yarım bırakarak yorumu güçleştirmiştir. Nitekim "şairin tabiatının kalemini" niteleyen iki sıfattan biri okunmamıştır.

Yaèní seniñ **pirÀhen**-i gülgýnıñ reng-i bÀde-i gülgýndan nesc olmuşdur úaùre-i bÀdeden olmaàa şÀyÀnter oldu. (DT. s. 90)

Yaení senüñ **pírÀhen-i** gülgýnuñ reng-i bÀde-i gülgýndan nesc olmışdur. **Böyle olduài óÀlde tükme-i giríbÀnuñ** úaüre-i bÀdeden olmaàa şÀyÀnter oldu. (A 21b)

Yukarıdaki örnekte "Böyle olduài óÀlde tükme-i giríbÀnuñ" ifadesi okunmayarak eksik bırakılmıştır. Oysaki bu ifade okunmazsa "Sevgilinin elbise yakasının düğmesi içki damlasından daha etkili ve daha şayanıdır" cümlesinde "içki damlasından daha etkili ve daha şayan olan" ve cümlelerin öznesi durumunda bulunan şeyin ne olduğu anlaşılmayacaktır.

ZírÀ ben ÀşiyÀnsÀz olmam **için** ğonca gibi ùariú-i èaşúda derýnum zaòmnaK **u** bÀl [u] perim öýnín eyledim (DT. s. 111)

ZírÀ ben **bÀlÀ-pervÀz olup evc-i óauíúatde** ÀşiyÀn-sÀz olmam. **Niçün** ğonca gibi ùariú-i èaşúda derýnum zaòmnaK **ve** bÀl [ü] perüm öýnín eyledüm? (A 31a)

Yukarıdaki örnekte "Ben kanatlanarak hakikat zirvesinde yuva yapmam." Anlamına gelen "ZírÀ ben bÀlÀ-pervÀz olup evc-i óauíúatde ÀşiyÀn-sÀz olmam." Cümlesinde "bÀlÀ-pervÀz olup evc-i óauíúatde" ifadesi okunmayarak cümlelerin ana gövdesi göz ardı edilmiştir. Bu haliyle "Ben yuva yapmam." cümlesi hiçbir anlam ifade etmemektedir.

Yaení èÀş1ú ile maèşýú birbirine müntesibdir èÀş1úñ óÀl-i perişÀnından revnaú-ı óüsn-i maèşýú [u] kemÀl-i èaşú-ı èÀş1úa bÀdídir **güzellik** kemÀl-i èaşú-ı èÀş1ú [u] tezÀyüd-i óüsn-i maèşýúdan bir nümýnedir (DT. s. 117)

Yaení èÀş1ú ile maèşýú birbirine müntesibdür. èÀş1úuñ óÀl-i perişÀnından revnaú-ı óüsn-i **maóbýb revnaú-nümýn olur. ÓÀã1l-ı kelÀm tezÀyüd-i óüsn-i** maèşýú kemÀl-i èaşú-ı **euşşÀúa bÀdídür. Ke-õÀlik** kemÀl-i èaşú-ı èÀş1ú tezÀyüd-i óüsn-i maèşýúdan bir nümýnedür. (A 34b)

Yukarıdaki örnekte iki farklı cümleden oluşan "èĀšīúuñ óĀl-i períšĀnından revnaú-ı óüsn-i maóbýb revnaú-nümýn olur. ÓĀā11-ı kelĀm tezĀyüd-i óüsn-i maèşýú kemĀl-i èaşú-ı èuşşĀúa bĀdídür." bölümünden "maóbýb revnaú-nümýn olur. ÓĀā11-ı kelĀm tezĀyüd-i óüsn-i" kısmı çıkarılarak her iki cümle anlamsız bırakılmıştır. Bu haliyle paragrafın kast ettiği anlam bütünlüğü ortadan kaldırılmıştır.

Yaèní herkes èamel miúdĀrı cezĀlanır zírĀ eteğē iĀĀbet **eden** òĀrı sýzenle rencide **edip** çıúarmazlar iĀĀbet eylediğēi ayaàı rencide eylediğēi eclden díger òĀrı ayaàadan iòrĀc **edersin** òĀrı daòı rencide **edersin** ayaúdan iğne ile iòrĀc **edersin** (DT. s. 170)

Yaèní herkes èamel miúdĀrı cezĀlanır. ZírĀ etege iĀĀbet **iden** òĀrı sýzenle rencide **idüp** çıúarmazlar. ĪĀbet eylediğēi **vaútde etegi rencide eylemez, ammĀ ayaàa iĀĀbet eylediğēi** ayaàı rencide eylediğēi eclden díger òĀrı ayaàadan iòrĀc **idersin**, òĀrı daòı rencide **iderek** ayaúdan **igne** ile iòrĀc **iderler**. (A 58b)

Yukarıdaki örnekte "ĪĀbet eylediğēi vaútde etegi rencide eylemez, ammĀ ayaàa iĀĀbet eylediğēi ayaàı rencide eylediğēi eclden díger òĀrı ayaàadan iòrĀc idersin" cümlesinde geçen "vaútde etegi rencide eylemez, ammĀ ayaàa iĀĀbet eylediğēi" ifadesi okunmayarak yarım bırakılmıştır. Bu haliyle şârihin anlatmak istediğēi durum tam ve doğru olarak yansıtılamamıştır.

Olur **nefsden** iplik sübóa-ı ecsĀm-ı òĀkiye

Yaèní her bir insĀnda ôuhýrĀt-ı ôikr-i RabbĀní vardır gýyĀ vücyd-ı òĀk-i insĀn dĀne-i tesbíó gibidir belki her bir ferd-i insĀnda bir óalúa-i tevóíd nümĀyĀn [u] ôĀhirdür. (DT. s. 200)

Olur **nefesden** iplik sübóa-i ecsĀm-ı òĀkiye

Yaèní her bir insÀnda ôuhýrÀt-ı ôikr-i RabbÀní vardur. GýyÀ vüçýd-ı òÀk-i insÀn dÀne-i tesbíó, **nefes-i insÀn rişte-i tesbíó** gibidür. Belki her bir ferd-i insÀnda bir óalúa-i tevóíd nümÀyÀn [ü] ôÀhirdür. (A 72a)

Yukarıdaki örnekte "İnsan nefesi tesbih tanesi gibidir." anlamına gelen "nefes-i insÀn rişte-i tesbíó" ifadesi kullanılmayarak paragrafın en önemli vurgusu ihmal edilmiştir.

Yaèní o Àteş öýy maóbýb baña germ èitÀb eyled**ikde** beni bir ızùırÀb-ı òavfinden úararnÀk olur óÀãıl ... Àteş maóbýbuñ germ èitÀbından **hezÀr** eyler (DT. s. 202)

Yaèní o Àteş-òý maóbýb baña germ èitÀb eyled**ükde** beni bir ızùırÀb-ı **Àteş ióÀua ider. Baña baú da Àteş daòı ızùırÀb-ı** òavfinden úararnÀk olur. ÓÀãıl[ı] Àteş, maóbýbuñ germ èitÀbından **óaõer** eyler. (A 73a)

Yukarıdaki örnekte ilk cümlelin yargısı durumunda olan "iόÀua ider" ifadesi ile ikinci cümlede geçen "Baña baú da Àteş daòı ızùırÀb" ifadesi okunmayarak her iki cümle yarım ve anlamsız bırakılmıştır. Hem paragrafın tam ve doğru olarak anlaşılması hem de metin sıhhati açısından bu ifadelerin okunması önemlidir.

Yaèní bir èÀúıl [u] **nÀzik dil** kimseniñ mínÀ-yı úalbine àam **u** kederiñ bıraúsa elbette o **nÀzik dil** maóv **u** berbÀd olur zírÀ kÀse-i çíní nÀzik olmaú óasebiyle mÀr-ı mydÀrı elbette maèlým ola kendi dil-i nÀziki kÀse-i **çine** teşbíh **edip u** myý-ı kÀse efèíye teşbíh **edip gezlik** efèí **óayvÀnÀt-ı** maúýlesine iãÀbet eyled**ikde** maóv [u] ièdÀm eyler myý-ı çíní daòı kÀseye iãÀbet eyled**ikde** kÀse şikest [u] maóv eyler **vü iylÀnıñ** dÀéimÀ ekl eyledi**ği** òÀk **olduàuna** telmió var **u** mÀde-i insÀn òÀkden **olduàuna** işÀret**dir** ríşe-i àam òÀk-i kÀse-i úalb-i insÀnı dÀéimÀ

ekl eylediği gibi güzel [u] peçide bu teşbîh gibi mebnidir (DT. s. 197)

Yaení bir èÁúil [ü] **nÀzik-dil** kimsenüñ mínÀ-yı úalbine àam [u] kederüñ biraúsa elbette o **nÀzik-dil** maóv [u] berbÀd olur. ZírÀ kÀse-i çíní nÀzik olmaú óasebiyle mÀr-ı mydÀrı elbette **nihÀyet kÀse-i çíní maóv [u] berbÀd eyler**. Maèlým ola kendi dil-i nÀziki kÀse-i **çíníye** teşbîh **idüp ve** myy-ı kÀse efèiye teşbîh **idüp ke-õÀlik** efèí **óayvÀnÀt** maúylesine iãÀbet eyledükde maóv [u] ièdÀm eyler. Myy-ı çíní daòı kÀseye iãÀbet eyledükde kÀse şikest [ü] maóv eyler **ve ilanunñ dÀéimÀ ekl eyledügi** òÀk **olduàına** telmió var. **Ve mÀdde-i insÀn òÀkden olduàına işÀretdür**. Ríşe-i àam òÀk-i kÀse-i úalb-i insÀnı dÀéimÀ ekl eyledügi gibi güzel **píçide** bu teşbîh gibi mebnídür. (A 70b-71a)

Yukarıdaki örnekte "ZírÀ kÀse-i çíní nÀzik olmaú óasebiyle mÀr-ı mydÀrı elbette nihÀyet kÀse-i çíní maóv [u] berbÀd eyler." cümlesinde geçen "nihÀyet kÀse-i çíní maóv [u] berbÀd eyler" ifadesi okunmamıştır. Bu haliyle "sonunda çíní kàse yok ve helâk olur." yargısı eklenmeyerek cümle havada bırakılmıştır.

ZírÀ güzel rÀst **u** ièÀne **eylediği için** aèMÀya óÀãıl... ùaríú-i müstaúım-i şerè-i şerífden òÀriç ùaríúa **be-óasbü'1-èaúl** mümÀşÀt **etme** zírÀ èaúl encÀm-ı kÀrda aèMÀ gibidir (DT. s. 197)

ZírÀ güzel rÀst-ı ièÀne **eyledük'çün** aèMÀya **èaãÀ mıl-i sürmeden fÀéideli oldu èaãÀ aèMÀya**. ÓÀãıl[ı] ùaríú-i müstaúım-i şerè-i şerífden òÀric ùaríúe **bi-óasebi'1-èaúl** mümÀşÀt **itme**. ZírÀ èaúl encÀm-ı kÀrda aèMÀ gibidür. (A 71a)

Yukarıdaki örnekte "èaãÀ míl-i sürmeden fÀéideli oldu, èaãÀ aèMÀya" ifadesi okunmayarak cümle yarım bırakılmıştır. Oysa "asanın gözleri görmeyene sürme çubuğundan daha faydalı olduğunu" belirten kısım, paragrafın anlam bütünlüğü açısından ihmal edilmeyecek kadar önemlidir.

MaènÀ-yı díger maèşýú oldur ki bir **lika-i** mest ile èÀş1ú**ıñ** èaú1**ıñ** **alip** kendine üftÀde **[vü]** nÀlÀn ede Yýsuf'dan maóbýb Yaèúýb'dan murÀd olur (DT. s. 147)

MaènÀ-yı díger, maèşýú oldur ki bir **nigeh-i** mest ile èÀş1ú**uñ** èaú1**uñ** **alup** kendine üftÀde-**i** nÀlÀn **ide**. Yýsufdan maóbýb, Yaèúýbdan **èÀş1ú** murÀd olur. (A 48b)

Yukarıdaki örnekte "Yýsuf'dan maóbýb, Yaèúýb'dan èÀş1ú murÀd olur." ifadesinde geçen "Àş1ú" kelimesi yazılmayarak Yakup'tan kasıt neyin murat olduğu açıklanmamıştır. Bu da teşbih unsurlarının eksikliğine neden olmuştur.

Yaèní istiànÀ ãaórÀsında olmaú óayÀt-1 ebedí vü cÀvid**dir** (DT. s. 59)

Yaèní istiànÀ ãaórÀsında olmaú óayÀt-1 ebedí ve **èömr-i** cÀvid**dür**. (A 6b)

Yukarıdaki örnekte geçen "èömr-i cÀviddür" sıfat tamlamasının isim sözcüğü olan "èömr" kelimesi okunmayarak eksik bırakılmıştır. Metin sıhhati açısından bu ifadenin de okunması önemlidir.

Yaèní **èindallah** iètibÀr-1 faúr **u** felÀket iètibÀr-1 **pÀdşÀhiden** ziyÀdedir **ò1rúa vü külÀh-1 nemed faúr-1 per-i HüMÀ gibi** èalÀmet-i saèÀdet**dir bile olduàu** óalde **el-faú1 faò1** óadíâ-i şeríf mÀãadaú1nca **óÀl-i sünen-i şerè-i mübín üzre** sulùÀn11údan aèlÀ vü muèteber**dir** (DT. s. 63)

Yaèní **èindallÀh** iètibÀr-1 faúr **[u]** felÀket iètibÀr-1 **pÀdişÀhiden** ziyÀdedür. **Ò1rúa vü külÀh-1 nemed-i faúr per-i HüMÀ gibi** èalÀmet-i saèÀdet**dür. Böyle olduài** óÀlde الفقر

فخرى **el-Faúru faòriyyun**³ óadíâ-i şeríf mÀãadaúınca **faúr-óÀl sünen-i şerè-i mübín üzre** sulùÀnliúdan aèlÀ vü muèteber**dür**. (A 8a)

Yukarıdaki örnekte “faúr” kelimesi okunmayarak paragrafin esasen anlatmak istediği fakirlik vurgusu ihmal edilmiştir. Bu da şerhin kast ettiği motifin eksik bırakılmasına sebep olmuştur.

Bile olduàu óalde kimseye rÀh-ı ùamaè ile saña güzergÀh yoúdur. Yaèní ... rızú-ı muúadder**ine** úÀniè oldı. (DT. s. 85)

Böyle olduài óAlde kimseye rÀh-ı ùamaè ile saña güzergÀh yoúdur. Yaèní **kendi** rızú-ı muúadder**üne** úÀniè oldı. (A 19a)

Yukarıdaki örnekte farklı okuma önerileri kalın olarak yazılmıştır. Bunların yanında “Yaèní kendi rızú-ı muúadderüne úÀniè oldı.” cümlesinin öznesi durumunda olan “kendi” sözcüğü okunmayarak cümle eksik bırakılmıştır. Metin sıhhati açısından bu ifadenin de okunması önem arz etmektedir.

Yaèní seyr-i temÀşÀ-yı gülzÀrdan beyÀž dídeler**in** gülgÿn olmuş güldeñ ... rengín olmuş nigÀh**ıñ** gülzÀr görmek**den**. (DT. s. 86)

Yaèní seyr-i temÀşÀ-yı gülzÀrdan beyÀž dídeler**ün** gülgÿn olmuş. Gülden ol úadr rengín olmuş nigÀhuñ gülzÀr görmek**den**. (A 19b)

Yukarıdaki örnekte “ol úadr” derecelendirme zarfı okunmayarak kendisinden sonraki “rengín” zarfının niteliği göz ardı edilmiştir. Oysaki bu ifade okunduğu takdirde cümlenin vurgusu daha da artmaktadır.

³ “Fakirlik, övünçtür.” (Hadîs-i Şerîf; İsmail b. Muhammed Aclûnî. (2019). *Keşfü'l-hafâ*. İstanbul: Beka Yayınları. s. 87.)

ÒÀne-i Àyínede āuver èaksinden Àmed **u** reft **olduúda**
bir nümýne āadÀ **olduàu** gibi gýyÀ bu **èÀlem òÀne-i Àyíne**
miāÀl sebükryóÀn èaks-ı āuver gibidir ... (DT. s. 169)

ÒÀne-i Àyínede āuver èaksinden Àmed [ü] reft **olduúça**
bir nümýne āadÀ **olmaduàı** gibi. GýyÀ bu **èÀlem-òÀne-i**
Àyíne-miāÀl-i sebük-rýóÀn èaks-i āuver gibidür **èÀlemde**.
(A 58b)

Yukarıdaki örnekte "GýyÀ bu èÀlem-òÀne-i Àyíne-miāÀl-i
sebük-rýóÀn èaks-i āuver gibidür èÀlemde." cümlesinde yer
tümleci durumunda bulunan "èÀlemde" ifadesi okunmayarak eksik bırakılmıştır.
Bu da cümlelerin tam ve doğru olarak anlamlandırılmasını engellemiştir.

13. DT ile okuma farklılıkları kelime, terkip ve yazım biçimi konularında da
kendini göstermiştir. Kimi zaman bir olumsuzluk eki kimi zaman bir terkip hatası
kimi zaman da kelimenin olması gerektiğinden farklı bir şekilde okunmasıyla
tarafımızdan yeni bir okuma denemesi yapılmıştır. Aşağıda karşılaştırmalı olarak
verilen örneklerde bu hususlar bold olarak belirtilmiştir.

EşòÀã-ı beşerden bir şaòã bir güzel **óüsn-i āýret**
gördükde meyl ü muóabbet **etmemesi** ve bir **óüsn-i āadÀ**
istimÀè **edip müteveccih-i** derýn u şevú óÀãıl **eylememesi**
èilÀc-ı şerbetine muótÀcdır bir **tevcih** daòı cÀéizdir (DT.
s. 54)

EşòÀã-ı beşerden bir şaòã bir güzel **óüsn-āýret**
gördükde meyl ü muóabbet **itmese** ve bir **óüsn-āadÀ** istimÀè
idüp tevcih-i derýn u şevú óÀãıl **eylemese** èilÀc-ı
şerbetine muótÀcdur. Bir **teveccüh** daòı cÀéizdür (A 3b).

DT ile bir diğer ifadedeki okuma farklılıkları şu
şekilde gösterilmiştir:

MaènÀ-yı díger óükm-i **òafiye-i** BÀrí'ye èaúl vÀlih
[u] óayrÀn olur **ibtidÀ-ı şaòã-i insÀní min baèd mağà**

baède laóm baède äýret-i díger iksÀ eder **raómı** mÀder-i insÀnda (DT. s. 57)

MaènÀ-yı díger, óükm-i **òufye-i** BÀríye èaúl vÀlih [ü] óayrÀn olur. **İbtidÀ şaòã-ı insÀnı meni, baèdehÿ mudàa, baèdehÿ laóm, baèdehÿ** äýret-i díger iksÀ ider **raóm-i** mÀder-i insÀnda.⁴ (A 5a-5b)

İnsanın yaratılış serüveni hakkındaki DT ile bu ciddi okuma farklılığı aşağıdaki ifadede de devam etmektedir.

Yaèní iúbÀl **u** saèÀdet **u** devlet-i dünyÀ **bizim** güzergÀhımızda zír-i **pÀre-i òÀk olur ü** pÀy-mÀl **olmuştur** yaèní iúbÀl-i dünyÀyı biz ayaà altına almışuz ancaú **bizim** ceõbe-i óüzn-i dÀà-ı ilÀhí **bizim** tÀc-ı ser-i iftiòÀrımızdır (DT. s. 60)

Yaèní iúbÀl **ü** saèÀdet **ü** devlet-i dünyÀ **bizüm** güzergÀhımızda zír-i **pÀda òÀk-Àlýd u** pÀy-mÀl **olmuştur**. Yaèní iúbÀl-i dünyÀyı biz ayaà altına almışuz. Ancaú **bezm-i** ceõbe-i óüzn-i dÀà-ı ilÀhí **bizüm** tÀc-ı ser-i iftiòÀrımızdır. (A 7a)

ZírÀ zincír-i cünÿn-ı èaşú **ölen biri** gibi olan maóbÿblar ceõb-i óüsn [ü] Àn-ı muóabbetlerindendir (DT. s. 68)

ZírÀ zincír-i cünÿn-ı èaşú **olına perí** gibi olan maóbÿblar ceõb-i óüsn [ü] Àn-ı muóabbetlerindendir. (A 10b)

Bir diğér okuma farklılığı şu şekildedir:

⁴ “Sonra bu az suyu alaka haline getirdik. Alakayı da mudğa yaptık. Bu mudğayı da kemiklere dönüştürdük. Ve bu kemiklere de et giydirdik. Sonra onu bambaşka bir yaratık olarak ortaya çıkardık. Yaratıların en güzeli olan Allah’ın şanı ne yücedir!”(Müminûn, 14)

Seniñ piyÀle-i şevú [u] muóabbetiñde neşée-i keyf-i sevdÀ der-kÀrdır güyÀ seniñ mey-i muóabbetiñ öyn-ı bahÀr-ı óüsnden aöz olunmuştur (DT. s. 83)

Senüñ piyÀle-i şevú [ü] muóabb[et]üñde neşée-i keyf-i sevdÀ der-kÀrdur. GyyÀ senüñ mey-i muóabbetüñ öyn-ı bahÀr-ı óüsnden aöz olınmışdur. (A 18a)

Bazen uzun vokalli yazılması gereken kelimelerin DT'de farklı bir versiyonla yazıldığı dikkat çekmiştir.

Yaení şarÀb gibi peyker-i lütfuñdan bir mertebe reng temevvüc eder (DT. s. 86)

Yaení şarÀb gibi peyker-i laúífüñden bir mertebe reng temevvüc ider. (A 19b)

Eklerin günümüz Türkçesine yaklaştırılması yanında bağlaç olan "ki"nin üretildiği dikkat çekmiştir.

Mevc-i býy-ı gül pírÀhenüñe iãÀbet eyledikde vücýd-ı nÀzik ki òÀr olur (DT. s. 86)

Mevc-i býy-ı gül pírÀhenüñe iãÀbet eyledükde vücýd-ı nÀziküñe òÀr olur. (A 19b)

Bir diğer ifadedeki okuma farklılıkları şöyledir:

Yaení ne óÀcet dünyÀ ile mesrýr olurum u ne mevt ile maàmým olurum. (DT. s. 100)

Yaení ne óayÀt-ı dünyÀ ile mesrýr olurum ve ne mevt ile maàmým olurum. (A 26a)

Bir diğer ifadedeki okuma farklılıklarından bazıları, meramı aşağıdaki gibi tamamen farklı bir yöne çevirebilecek nitelikte olup şöyledir:

Yaení āaúın ehl-i dil olan òaāmıñ āaflet-i mülÀyemetinden emniyyet óÀãıl etme (DT. s. 107)

Yaèní ãáuín **Àhen-dil** olan òaãmuñ àaflet-i mülÀyemetinden emniyyet óÀãıl **itme**. (A 29b)

Aşağıdaki ifadedeki okuma farklılıkları, terkinin kurulamamasından kaynaklanmaktadır:

MÿmiyÀn mÿr şírÀze-i òırmén olduúda òırmén**iñ** perişÀn olduàuna delíl olduàu gibi (DT. s. 108)

MÿmiyÀn-ı mÿr şírÀze-i òırmén olduúda òırmén**üñ** perişÀn olduàına delíl olduài gibi. (A 30a)

Aşağıdaki ifadede "güzellik" olarak yazılmış olan "keزالık" kelimesinin yanında bazı eklerin yazımıyla ilgili hatalar söz konusudur.

Yaèní seniñ gísÿ-yı òamenderòam**iñ** dÀéimÀ sünbüle uàèn **eder** **güzellik-i** **rengín-i** uàarf-ı külÀh**iñ** için gül **gÿşenişín** olur (DT. s. 124)

[Yaèní] senüñ gísÿ-yı òam-ender-òamuñ dÀéimÀ sünbüle uàèn **ider**. **Ke-òÀlık** **rengín** uàarf-ı külÀhuñ için gül **gÿşenişín** olur. (A 38a)

Aşağıdaki ifadede "ķubó" kelimesi "keç" şeklinde; "óüsñ-naôar" da "óüsñ-i naôar" şeklinde yazılmıştır.

Yaèní baór-ı óáuíúate àarú olan èÀrif, eczÀ-yı èÀlemi birbirinden infiãÀl u imtiyÀz **edip** baèzésına **keç** u baèzésına **óüsñ-i** naôar ile naôar eylemez (DT. s. 126)

Yaèní baór-ı óáuíúate àarú olan èÀrif, eczÀ-yı èÀlemi birbirinden infiãÀl u imtiyÀz **idüp** baèzésına **ķubó** **ve** baèzésına **óüsñ-naôar** ile naôar eylemez. (A 38b)

Aşağıdaki uzun ifadede DT'den birçok kelimedede farklı şekillerde yazımın tercih edildiği görülmektedir.

Yaèní òalú bigÀne efèÀlimde **vü** aúvÀlimde beni taèyíb **eylese dese** o efèÀl **u** aúvÀl ... terk **u** izÀle eyledim

muúÀbilinde efèÀl **u** aúvÀl-**ı** óüsne taóãıl eyled**im ü** her kim baña óased **eylese dese Allah** baña óased **muúÀğabeylinde** lüüf u iósÀn eyledi (DT. s. 128)

Yaèní òalú bigÀne efèÀl**ümde ve** aúvÀl**ümde** beni taèyíb **eylediyse** o efèÀl **ü** aúvÀl[**i**] terk **ü** izÀle eyled**üm**. MuúÀbilinde efèÀl **ü** aúvÀl-**i** óüsne taóãıl eyled**üm**. **Ve** her kim baña óased **eylediyse AllÀh** baña óased **muúÀbilinde** lüüf u iósÀn eyledi. (A 40a)

Aşağıdaki ifadede ciddi bir metin tamiri söz konusudur. Özellikle "òÀmÿşın var eylemege" ifadesinin DT'de "òÀmÿşvÀrıyla Mekke-i" şeklinde yazılması, tamirin ehemmiyetini göstermektedir.

Maóbÿbuñ **mih**r-i leb-i **òÀmÿşvÀrıyla Mekke-i** dendÀn-ı sauím tebòÀle gibi úan oldı èuúde-i dehÀn münóal olmadı (DT. s. 145)

Maóbÿbuñ **mü**hr-i leb-i **òÀmÿşın var eylemege** dendÀn-ı sauím tebòÀle gibi úan oldı. èUúde-i dehÀn münóal olmadı. (A47 b)

Aşağıdaki ifadeler arasında da birçok yazım ve imlâ farklılığı söz konusudur. Bu farklılıklardan bazıları basit tercihler olup bazıları da ciddi okuma hataları düzeyindedir. Bunlardan bazıları metin tamiri açısından bakıldığında dikkate değer niteliktedir:

Yaèní ceõbe-i muóabbet-i maóbÿb beni ceõb eyled**dikde** bir rütbe mecõyb [u] bí-úarÀr **olur** semt-i **kÿy** maóbÿb ùaleb [**ü**] **germ**-èinÀn oldum äyret-i heykel-i **maòÿäÿāam** baña resíde **vü deryÀfte** olmaú muóÀl oldı (DT. s. 148)

Yaèní ceõbe-i muóabbet-i maóbÿb beni ceõb eyled**dukde** bir rütbe mecõyb [u] bí-úarÀr **olup** semt-i **kÿy-ı** maóbÿb

ùaleb **ü kerem**-èinÀn oldum. äyret-i heykel-i **maòâyâum** baña
resíde **[vü] dýr-yÀfte** olmaú muóÀl oldu. (A 48b)

Belki neşée-i meyden **ol** rÀz-ı derýnımız nümÀyÀn olur
(DT. s. 148)

Belki neşée-i meyden **evvel** rÀz-ı derýnımız nümÀyÀn
olur. (A 49a)

Yaení benim nigÀhım maóbýbuñ feyz-i **temaşÀsından**
şır-mest olup püşt-i **mest-i** maóbýb maáz-ı bÀdÀm âafÀsı ...
verir (DT. s. 168)

Yaení benüm nigÀhum maóbýbuñ feyz-i **temÀşÀsından**
şır-mest olup püşt-i **çeşm-i** maóbýb maáz-ı bÀdÀm âafÀsını
virür. (A 58a)

Yaení àubÀr-ı külfet-i àamdan òÀne-i **nişingÀnım** ol
úadar siyÀh [u] **tÀr [u] pek** oldu revzenimden òÀne-i vÀúie
olan òÀneme òaùù-ı şueÀ-yı şems **míl** sürme gibi siyÀh oldu
(DT. s. 170)

Yaení àubÀr-ı külfet-i àamdan òÀne-i **nişingÀhum** ol
úadr siyÀh [u] **tÀrík** oldu, revzenümden òÀne-i vÀúie olan
òÀneme òaùù-ı şueÀ-yı şems **míl-i** sürme gibi siyÀh oldu.
(A 59a)

ZírÀ **mecnýndan èÀriyetiñ** icrÀ-yı **cünýniyyetine**
èalÀmet Àhýlariñ **mecnýndan** emín olması belki díde-i
bÀdÀm-i Àhý **mihr-i** bÀdÀm-i pÀdişÀhí gibidir (DT. s. 172)

ZírÀ **Mecnýní èÀriyyetüñ** icrÀ-yı **cünýniyyetine**
èalÀmet, Àhýlariñ **Mecnýndan** emín olması, belki díde-i
bÀdÀm-ı Àhý **mühr-i** bÀdÀm-ı pÀdişÀhí gibidür. (A 59b)

Yaení erbÀb-ı èalÀyıú **tÀriñ** dünyÀ olup silk-i
tecerrüde sÀlik **u** dÀòil olmak **mümkün değildir** (DT. s.
197)

Yaèní erbÀb-ı èalÀyıú **tÀrik-i** dünyÀ olup silk-i tecerrüde sÀlik ü dÀòil olmak **mümkün degüldür.** (A 70b)

Yaèní **bizim mecõyb cünÿn-ı ÖüdÀ-yı** vÀãıl-ı óaúíúat-i óÀl olduúda gün günden tezÀyüd-i ceõb-i cünÿn eyler (DT. s. 197)

Yaèní **bezm-i mecõyb-ı cünÿn-ı ÖüdÀ** vÀãıl-ı óaúíúat-i óÀl olduúda gün günden tezÀyüd-i ceõb-i cünÿn eyler. (A 71a)

Yaèní eger**çe** ãyreten vücüduma mevt ùÀrí oldı **ama henüz nÀn** [u] şöhetim **ÀfÀúı** èÀlemi dÀéimÀ devr **eder.** (DT. s. 203)

Yaèní eger**çi** ãyreten vücüduma mevt ùÀrí oldı **ammÀ hüner nÀm** [u] şöhetüm **ÀfÀú-ı** èÀlemi dÀéimÀ devr **ider.** (A 73b)

Yukarıdaki örnekler ışığında her iki okuma karşılaştırılarak belirli aralıklarla ortaya çıkarılan metin bölümlerindeki farklılık ve eksiklikler tespit edilmeye çalışılmıştır. Burada asıl amaç, herhangi bir çalışmanın hatasını gün ışığına çıkarmaktan öte yeni bir okuma tasarrufunda bulunmaktır.

1. BİRİNCİ BÖLÜM: ŞERH

1.1.Şerh

Şerh sözlükte, “açma, ayırma; bir anlatım veya kitabı açıklama, yorumlama; bir şeyi açıklamak amacıyla yazılmış kitap; açık ve ayrıntılı anlatma, şerh etmek, açmılamak”⁵ şeklinde tanımlanmıştır. Bir başka tanımıyla da şerh “kesmek; bir şeyi genişletip yaymak; sözün kapalı kısımlarını açıklayıp anlaşılır hale getirmek” şeklinde ifade edilir (Ahterî, 2017: 507).

Şerh kelimesine ıstılahi mânâda birçok farklı tanım getirilmiştir. Ahterî, “keşfetmek ve beyan etmek; kapalı şeyi açıklamak; kitabın konularını açıklamak ve mânâlarını yorumlamak” olarak tanımlamıştır (Ahterî, 2017: 507). Kortantamer ise “Bir metnin daha iyi anlaşılсын diye, o metni başkalarından daha iyi anladığı kanaatinde olan kişiler tarafından açıklanması.” olarak açıklamıştır (Kortantamer, 1994: 1-10). Buna göre şerhle kastedilen, metnin anlam katmanlarına inilerek derinlikli bir perspektif ve uzman bir gözle metnin gerçek değerini ortaya koymaktır. Bu değeri ortaya koymaya çalışırken metni tüm yönleriyle son derece titiz ve hassas bir gayretle irdelemek en sağlıklı yol olacaktır.

Edebiyat terimi olarak ise şerh, bir edebî eserin veya bir kitabın anlaşılmayan parçalarını kelime kelime açıp izah ederek içinde bulundurduğu bütün dil, anlam, sanat ve estetik özellikleriyle metnin anlaşılmasını sağlamak demektir (Doğan, 1999: 422). Her metne şerh yapılmaz. Bir metne şerh yapılabilmesi için o metnin kendini kabul ettirmiş olması ve belli hususiyetleri bünyesinde barındırması gerekir. Şerhler bir ilim dalında meşhur olmuş genellikle muhtasar metinler üzerine kaleme alınan, bunlardaki kapalı ifadelerin açıklandığı, eksik bırakılan hususların tamamlandığı, hatalara işaret edildiği ve örneklerin çoğaltıldığı eserlerdir (Şensoy, 2010: 555-558). Bir metni şerh eden kimsenin mutlaka o alanda belli bir bilgi ve kültür birikimine sahip olması gerekir. Aksi halde metnin gerçek anlamı ve değeri ortaya konulamayacaktır. Bir metnin açıklanması gerekiyorsa, o metinde okuyucunun bilgisi, aklı, düşüncesi, sezgisi veya duygularıyla aşamayacağı bazı güçlüklerin

⁵ *Türkçe Sözlük*. (2005). (Haz. Şükrü Halûk Akalın; Recep Toparlı, vd.). Ankara: TDK Yayınları, s. 1861.

varlığı kabul ediliyor demektir. Ayrıca metnin, daha büyük ilişkiler manzumesi içinde, meselâ inanç veya düşünce sistemlerinde ne anlama geldiğini anlamak ve anlatmak ihtiyacı da metinleri şerh ettirmiştir (Kortantamer, 1994: 1-10).

Kur'ân-ı Kerîm'in güçlü belâgatı ve derinlikli anlam katmanları İslâm medeniyetinde metin şerhlerinin kaynağının Kur'ân-ı Kerîm'e dayandırılmasına neden olmuştur. Kur'ân-ı Kerîm'i daha iyi anlamaya ve anlatmaya yönelik araştırmalar şerhin menşei olarak görülebilir. Başta temel hadîs ve fıkıh kitapları olmakla birlikte esmâ-i hüsnâ ve dua mecmuaları, hilye-i nebîler, çok sayıda dinî telifatın yanı sıra dil, gramer, akaid, astronomi alanında da şerhler yazıldığı bilinmektedir (Ceylan, 2007: 1-2).

Yalnız İslâm dünyasında değil Batı dünyasında da metin şerhlerinin zaman zaman yapıldığı kayıtlara geçmiştir. Anlaşılması zor metinlerin yeni nesillerin daha iyi anlaması amacıyla açıklanması ihtiyacının Batı'da Aristoteles zamanında ortaya çıktığı, başta Homeros olmak üzere eski metinleri açıklama çabasının Filolojinin doğmasına sebep olduğu söylenmektedir (Bayrav, 1975: 1).

Şerh konusunda ülkemizde en önemli ilerlemeyi kaydeden Ali Nihat Tarlan bu konuda öncü bir isim sayılmaktadır. Şerh yöntem ve teknikleri konusunda görüş ve düşünceleri hâlâ takip edilen Ali Nihat Tarlan'a göre şerh bir ilimdir. Metin şerhi her ne kadar edebiyat teorisi, tarihî ve psikoloji ile ilgili olsa da kendi âleminde özel formülleri olan bir disiplindir (Tarlan, 2017: 225-227). O, bir metin şerhini tüm yönleriyle içinde zenginlikler barından kıymetli bir hazine olarak görür. Ali Nihat Tarlan "Metinler Şerhine Dair" başlıklı makalesini, "*Hulasa bir metin; onu meydana getiren sanatkârın iç benliğini ve o devrin hususi karakterini bize vuzuh ile gösteren değerli bir vesikadır. Ondan mümkün olduğu kadar istifade etmeğe uğraşmalıyız.*" şeklinde bitirir. Türkçe metin şerhleri yazıldığı gibi Arapça ve Farsça metin şerhleri de kaleme alınmıştır. Şerhler, Farsça telif edilmiş *Hâfız Dîvânı*, *Gülistân*, *Bostân*, *Mesnevî-i Ma'neviyye* gibi eserler, Türkçe kaleme alınmış *Tuhfe-i Şâhidî* ve *Tuhfe-i Vehbî* gibi manzum lügatler ile Arapça aslından *Avâmil*, *Emsile*, *Kâfiye*, *Unmûzec* gibi dil ve belâgat eserleri etrafında gelişme göstermiştir (Dağlar, 2007: 163).

Bir metni her zaman farklı bir yazar şerh etmek zorunda değildir. Şerh müellifleri genellikle metin müelliflerinden farklı kişiler olmakla birlikte bazı metin yazarlarının kendi eserlerini şerh ettiği de olmuştur (Şensoy, 2010: 555-558). Böyle bir durumda yazar veya şair, metnin içeriğine yüklediği perde arkası anlam ve imgeleri bizzat kendisi çıkarır ve okuyucuya gösterir.

1.2. Şerh Teknikleri

Dîvân edebiyatında metin şerhi tekniklerinin ilk örneklerini incelediğimizde günümüzden çok farklı biçim ve usullerde ürünler ortaya konulduğunu görüyoruz. Her yazarın tarzı küçük nüanslarla birbirinden ayrılırken genel olarak teknik yönden birbirine benzeyen şerhler kaleme alınmıştır. Eski metinlerde örneklerinin sık görüldüğü derkenarlardan, yani asıl metinle birlikte, metnin sayfa kenarlarında yer alan şerhlerden; tek mısraın, beytin, cümleinin, bir şiirin mısra ve beyitlerinin metin içindeki şerhlerine; ya da müstakil kitap şerhlerine kadar birçok çeşidinin görüldüğü şerhler, Dîvân edebiyatında önemli yer tutar. Hâşiye, hâmiş, telhis, ta'likat gibi çeşitlerinin de bulunduğu şerhlerin genelde ortak yanları, açıklama gerektiren kelimeyi, mısraı, beyti, ibareyi, cümleyi ya da metni anlaşılır kılmak amacıyla, açıklamayı esas almalarıdır (Asım, 1305: 484).

Yalnızca metindeki anlam şerh edilmekle kalınmamış metnin tüm hususiyetleri ve ayırt edici özellikleri biçim ve muhteva yönünden şerh edilmiş, eser bir bütün olarak ele alınmıştır. Manzum metin şerhlerinde ayrıca, vezin, nazım şekli, edebî tür ve özellikle söz sanatlarının gösterilmesi yoluna da gidilmiştir.

Günümüz edebiyat muhitinde metin analizlerinde çok farklı kavram ve ifadeler ortaya çıktığından dolayı metin şerhi ifadesi de bu kavramlara kimi zaman isnat edilmiş kimi zaman bunlarla ayrı bir konuma oturtulmuştur. Kortantamer, metin şerhinin biraz tahlil ve eleştiri ile karışmış olacağını belirtmiştir (1994: 2). Mengi ise metin şerhi, tahlili ve tenkidi sözcüklerinin ayrı ayrı tanımlanması gerektiği üzerinde durmuştur (2000: 72).

Türk edebiyatında şârihlerin şerh yöntemlerini ve metin şerhi denildiğinde akla gelen belki de en önemli isim Ali Nihat Tarlan'ın edebî şahsiyetiyle bütünleşen geleneksel metin şerhi tekniğini incelemekte yarar var:

1.3.Türk Edebiyatında Şerh Teknikleri

Öncelikle geleneksel metin şerhinde ele alınan yöntem ve teknikler ile belli usullerle yürütülen çalışmaları tetkik ettiğimizde karşımıza profesyonel bir araştırma ve inceleme usulü çıkmaktadır. Şiir incelemelerinde karşılaşılan “geleneksel yöntem” Eski Türk Edebiyatı içinde şekillenmiş “şerh” yönteminin Cumhuriyet döneminde yapılan metin incelemelerinde kullanılmasıdır. Buna göre yaklaşım şiirlerin beyit biriminden hareket edilerek önce beyitlerde bilinmeyen sözcüklerin ve mazmunların açıklanması, beyitte dile getirilen düşüncelerle ilgili hadîs ve âyet örneklerinin verilmesi, sanatların açıklanması şeklinde gelişmiştir (Duru, 2007: 55).

Geleneksel metin şerhi tekniğinin temsilciliğini üstlenen Ali Nihat Tarlan, metin şerhi sahasında özel bir konum kazanmış ve bu sahada örnek ve önder bir araştırmacı hüviyetini kazanmıştır. Tarlan ve İpekten gibi metin şerhi çalışmaları olan bazı Cumhuriyet dönemi Dîvân edebiyatı araştırmacılarının da söz konusu şerh yöntemiyle eski şerh geleneğini sürdürdüklerini söylemeliyiz (Mengi, 2000: 72). Neredeyse metin şerhi konusunu ele alan tüm kaynaklar, Tarlan’ın metin incelemelerinde bir önder olduğunu kabul etmektedirler. Birçok kaynakta bu husus bilhassa vurgulanmaktadır (Çavuşoğlu, 1994: 1-10). Kortantamer, bu konuda şu destekleyici ifadeleri kullanmaktadır:

“Akademik dünyamızın şiir incelemelerinde Ali Nihat Tarlan’ın metin şerhi tarzı kendisini hâlâ bütün ağırlığıyla hissettirmektedir. Bu muhakkak ki önemli ve değerli bir tarzdır; ancak geçen yüzyıldan başlayarak bu yüzyılın başında gitgide çeşitlenen ve yüzyılımızın ikinci yarısında daha da rafine hale getirilen pek çok metin şerhi anlayışı bulunmaktadır. Bu gelişmeler şiirimizin şerhinde de yeni arayışların gerekli olduğunu göstermektedir.” (1994: 46).

Tarlan’ın metin şerhinde uyguladığı teknik, geleneksel metod konusunda bize önemli ipuçları vermektedir. Tarlan’ın şerh metodunda teknik açıdan, Arapça, Farsça manzumelere yazılmış klasik şerhlerdekine benzer bir yaklaşımın ön plana çıktığı görülmektedir. Buna göre çözümleme “beyit” birimine dayalı olarak yapılır ve önce beyit verilir, günümüz Türkçesiyle nesre çevrilir, daha sonra açıklamalar yapılır ve gerekli noktalarda âyet, hadîs, bağlantılı başka beyit örnekleri verilir. Tarlan, sözcüklerin anlamları ve edebî sanatlar üzerinde uzun uzadıya durmaz. Bu tarz

geleneksel yöntem Tahir Olgun'un da benimsediği metin inceleme yöntemidir. Fakat Olgun, Tarlan'dan farklı olarak incelemede metinle ilgili genel bilgilere daha çok yer vermiştir (Demirel, 2000: 55-88).

Tarlan, şerh tekniğinde biçim ve içerik gibi yalnızca maddi değerleri değil aynı zamanda toplumun sosyal dokusu ve müellifin ruh halini de sergilemeye çalışır. Tarlan, incelemenin metne dönük olarak yapılmasına işaret ettikten sonra bunu da ikiye ayırır: İç ve dış. Ona göre bir sanatkâr içinde yaşadığı toplumdan habersiz olamaz ve yaşananlara kayıtsız kalamaz. Bilinçaltında mutlaka yaşadığı sosyal ortamın tesirleri vardır ve sanatkâr farkında olarak veya olmayarak dış dünyadan edindiklerini eserine yansıtır. Metni anlamak için edebî eserlerin dış kabuklarını kaldırıp şairin zihin ve his dünyasının işleyişini kavramak gerekir. Bu Tarlan'ın ikinci önemli görüşüdür (Tarlan, 1937: 191).

Güleç'e göre Tarlan'ın şerh konusundaki önerileri yapısalcı, psikolojik ve psikanalitik açıdan şu çıkarımlarla ortaya konulmuştur:

1. Metnin kendisini incelemek gerekir. (Yapısalcı)
2. Şairin bilinçaltında olan ve farkında olmadan yazdıklarını anlamak (Psikanalitik)
3. Şairin zihin ve his dünyasının işleyişini kavramak (Psikolojik)
4. Farklı şekillerde metinleri inceleyerek ortak ve farklı özelliklerini tespit etmek (Yapısalcı) (Güleç, 2011: 90-108).

Tarlan'a ait bir diğer metin şerhi tekniği ise şerhin evrelere ayrılarak bu evrelerin 'konak' olarak isimlendirilmesidir. Tarlan metinleri şerh edebilmek için ilk konakta öncelikle okumak, sonra da anlamak gerektiğinin üzerinde durur. Okuyabilmek için de Osmanlı dili (gramer ve sentaks nazariyatıyla birlikte) ve aruz veznini bilmek gerektiğini ilave eder. Osmanlıcanın kendine has özelliklerini sıraladıktan sonra da, yazma eserlerden kaynaklanabilecek hatalara dikkat çeker; bunun da gramer, sentaks, vezin ve üslup ile düzeltilebileceğini söyler. Bunu söyledikten sonra, bir parantez açar ve metin şerhinde küll ve cüz bahsine girer. Beyitlerle cüzü; gazel, kasîde ve kıtalarla da küllü, yani metnin tamamını kavramanın mümkün olduğunu söyler. Dolayısıyla bir beyit hem kendi

içinde (cüz) hem de içinde bulunduğu metin (gazel, kasîde veya kıta) ile ilgili olarak (küll) anlamlandırılabilir. Bu durumda metnin bütünlüğü içinde kimi bölümlemeler olabilecektir.

İkinci konak olarak yapılması gereken işlem, eserlerin sanat anlayışının ‘dış geniş birliğini’ bulmak ve bu geniş birlik altında edebî şahsiyetleri tetkik etmek. Tarlan’ın, burada yapılmasını düşündüğü ikinci iş metnin dil bakımından incelenmesi, böylece vezni kullanma becerisi, kafiye ve redif bulma başarısı ile dile hâkimiyetinin tespit edilmesidir. Böylece beyti oluşturan kelimelerin metnin anlamına ne kadar katkı verdiği anlaşılır. Bütün bunlar sanatkârın başarısını tespit etmemize yarar (Tarlan, 1981: 11).

Edebiyatımızda şerh tekniğinin öncü araştırmacılarından olan Ali Nihat Tarlan’ın geleneksel şerh tekniğini değerlendirdikten sonra şimdi de geleneksel şerh tekniği ile modern şerh tekniğini mukayese yönünden ele alalım.

1.4.Şerh Tekniklerinin Karşılaştırılması

Klasik metin şerhi esas itibarıyla kelime açıklamasına dayanır; yani klasik metin şerhi daha çok kelime açıklaması şeklinde yapılagelmiştir. Özellikle; manzum metin şerhlerinde tek tek beyitlere bağlı kalınarak kelime, terkip ya da ibarelerin açıklanması yoluna gidilmiş; kısacası metin parça parça ele alınmıştır. Buna karşın metnin bir bütün olarak ele alınıp; genel plan, kompozisyon vb. yönlerden incelenmesi gelenekten değildir. Şerhte, şârihe göre okuyucunun anlayamayacağı farz edilen yani anlaşılmasında güçlük görülen metnin ya da bölümlerinin açıklanması esastır. Amaç okuyanı bilgilendirerek metni tanıtmaktır. Bilgilendirme açıklama ve ek bilgi verme şeklinde yapılır. Açıklama ve ek bilgi verme esnasında konunun genişletilmesine gidilir. Konunun açılıp genişletilmesi, şârihin, bilgi ve anlayışı doğrultusunda, yorumunu da beraberinde getirir (Mengi, 2000). Geleneksel metin şerhi tekniğindeki bu kayda değer hususiyetler, yüzyıllar boyu mânâ ve imge hassasiyetleriyle dokunan başyapıt niteliğindeki metin şerhlerinin günümüze kadar ulaşmasını sağlamıştır.

Geleneksel şerh tekniğine bağlı yazarlar arasında bile zaman zaman belli konularda farklılıklar belirmiştir. Kuşkusuz bu farklılıklar tekniğinde ana hatlarında

değil, sınır uçlarında kendisini göstermiştir. Bunlardan biri de edebî sanatlar hususudur. Mehmet Çavuşoğlu, Haluk İpekten gibi hocalarımızın ve onlardan sonra gelen klasik edebiyat araştırmacılarının gerçekleştirdikleri şerh çalışmalarında edebî sanatların birer birer açıklandığı görülmektedir. Oysa Muhammet Nur Doğan, şerh yaparken edebî sanatlara yoğun bir biçimde odaklanmaz (Levent, 2019).

Geleneksel şerh tekniğinin bir diğer önemli ismi olan M. Nur Doğan, temel olarak Ali Nihat Tarlan ile benzer görüşleri savunmakla birlikte bazı noktalarda farklı bir tarz izleyebilmektedir. Geleneksel şerh tekniğini ana hatlarıyla belirten M. Nur Doğan, Eski Şiirin Bahçesinde adlı eserinde klasik edebiyat metinlerinin şerhinde iki ana ve pratik hedef gözetilmesi gerektiğini belirtir:

1. Dilimizin geçmişten günümüze kadar gelişimini sürdüren ifade kabiliyetinin, estetik, psikolojik ve sosyal hayatın tezahürlerini aksettirme gücünün tespiti ve bunun çağdaş insanın dikkatine ve istifadesine sunmak;
2. Lisanda hüviyet kazanan ve kendini ifade eden fikir, düşünce, duygu, inanç, ahlak, sosyal hayat, örf, adet, folklor gibi toplumumuza has olan orijinal kültür unsurlarının özüne ulaşmak, bu unsurların edebî zeminde hangi yollarla ifade edildiğini anlamaya çalışmak; sanatkârın duygularını ve dış dünyadan aldığı duyumları nasıl kendine has bir yorumla sunduğunu, bunu yaparken klasik unsurlara kendi ruhundan, yaratıcılığından neler ilave ettiğini, dolayısıyla dış dünyayı değiştirmede nasıl bir yol ve yöntem izlediğini gözlemlemek (Doğan, 2002: 13-14).

Geleneksel metin şerhi tekniği ile modern şerh tekniği kıyaslandığında benzer özellikler kadar önemli ayrılıklar da göze çarpmaktadır. Bilhassa şerh konusundaki çıkış noktası her iki teknik açısından farklı minvallerde gerçekleşmiştir. Gelenek-modern karşıtlığını ortaya çıkaran bir başka problem de klasik şerh metotları ile modern metotların farklı disiplinlerde benimsenmiş olmasıdır. Buna göre şerh metotları Türk dili ve edebiyatı bölümlerinde, Eski Türk edebiyatı metinlerine yönelik bir uygulama alanı olarak göze çarparken, modern yaklaşımlar daha çok Batı filolojilerinde, modern edebiyat eserlerine uygulanmaktadır (Güleç, 2011: 90-108).

Şerh metinleri hakkında kalem oynatan edebiyat tarihçilerine baktığımızda umumi olarak yazarların görüşleri iki ana temel üzerinde toplanmaktadır: Geleneksel

şerh metodu ve modern şerh metodu. Bir de bu iki grubun dışında her iki gruba da ılımlı bakan ve geleneksel ile modern tekniği birleştirmeyi savunan görüşler de mevcuttur. İsmail Güleç makalesinde bu isimleri ve savundukları görüşü şu şekilde tasnif etmektedir:

1. Klasik metin şerhi metodunda ısrar edenler; Metin Akkuş, Muhammet Nur Doğan, Metin Akar, Rıdvan Canım ve Emine Yeniterzi.
2. Klasik metin şerhi metodunu da ihmal etmeden yeni metodlara sıcak bakanlar; Orhan Okay, Tunca Kortantamer ve Mine Mengi.
3. Klasik metinlerin yeni metodlara göre tekrar ele alınması gerektiğini söyleyenler; Dursun Ali Tökel, Cem Dilçin, Yavuz Bayram ve İlhan Genç (Güleç, 2011: 90-108).

Günümüzde klasik metin şerhi yöntemiyle birlikte metnin yapısal açıdan incelenmesi yönünde eğilim gösteren Cem Dilçin; *“Dîvân şiirinin sadece eski ve alışlagelmiş yöntemle açıklanması yani şerh edilmesi, o ürünlerin yapısal açıdan taşıdıkları pek çok özelliğin görülmemesine neden olmaktadır. Bence, Dîvân şiiri açıklanırken yapısal yöntemin olanaklarından da yararlanılmalıdır.”* ifadeleriyle metin şerhi yapılırken her iki tekniğin de işe koşulması noktasında görüş beyan etmektedir (Dilçin, 1991: 43-98).

Son dönem araştırmacılarının çoğu metin şerhi yapılırken gelenekselden öte modern teknik ve yöntemlerle hareket edilmesi gerektiğini savunur. Cem Dilçin çalışmalarında daha çok yapısalcılarının metodlarını kullanmaktadır. Yavuz Bayram, ontolojik analiz metodunu birçok gazel üzerinde uygulamaktadır. Bayram gibi ontolojik analiz metodunu uygulayan bir diğer araştırmacı Dursun Ali Tökel’dir. Tökel, ayrıca anlambilim ve Rus biçimcilerin metodlarını da uygulama denemelerinde bulunmuştur. Bunların hepsi metne dönük inceleme yöntemleri olup metnin dışındaki bir unsura yönelen tek araştırmacı ise İlhan Genç’tir. Genç, okur merkezli kuramlar üzerinde durmuş, özellikle alımlama estetiği üzerinde yoğunlaşmıştır (Güleç, 2011: 90-108).

Modern teknikle metin şerhini inceleme konusunda farklı bir tavır takınan Atilla Şentürk, bu konuda şunları söylemektedir: *“Batılı ve modern kuramlarla eski metinlere yaklaşılmaya çalışmak, zaten anlaşılmasında zorluk çekilen bu metinleri*

iyice içinden çıkılmaz hale getirmekten başka bir işe yaramaz. Zaten oldukça zor ve girift olan bu konular ilgisiz birtakım kuramlarla içinden çıkılmaz ve hiç anlaşılmaz hale getirmeyi doğru bulmuyorum.” (Özer, 2005: 50-51).

Güleç’e göre ise çağdaş yaklaşımlardaki temel sorun zihniyet farkıdır. Bir Batılının analitik bakış açısıyla metne yaklaşmak çoğu kere Doğulu metinlerde bir sonuca götürmemektedir. Metin şerhi daha çok bir metnin anlaşılmasına yönelik olup değerlendirci ve yargılayıcı değildir (Güleç, 2011: 90-108).

1.5.Arap Edebiyatında Şerh

Arap edebiyatında şerh türü eserler özellikle İslâmiyet’ten sonraki dönemlerde yaygınlık kazanmıştır. Şerh edilen bu eserler arasında çok farklı türde yapıtlar mevcuttur. Arap edebiyatındaki şerh eserlerini gramer ve belâgat türü eserler; divân, antoloji ve kasîdeler ile bilim, tasavvuf ve nesir alanını içeren diğer türdeki eserler olmak üzere üç başlık altında inceleyeceğiz:

1.5.1. Gramer ve Belâgat Eserleri

Arap grameri ve belâgati konularını irdeleyen birçok önemli yapıtın günümüze kadar ulaşmış çok sayıda şerhi mevcuttur. Gramer ve belâgat türündeki bu eserlerden Sibeveyhî’nin *el-Kitâb*’ı, Zemahşerî’nin *el-Mufasssal*’ı, İbn Mâlik et-Tâî’nin *el-Elfiyye*’si, İbnü’l-Hâcib’in *el-Kâfiye ve ş-Şâfiye* adlı eserleri, Sekkâkî’nin *Miftâhü’l-‘ulûm*’u, Hâtib el-Kazvînî’nin *Telhîsü’l-miftâh*’ı Adûdiddîn el-İcî’nin *Risâletü’l-vaz’iyye*’si, Ebü’l-Kâsım es-Semerkindî’nin *Ferâ’idü’l-fevâ’id*’i ve Fîrûzâbâdî’nin *el-Kâmusü’l-muhît*’i öne çıkmaktadır. Bu eserlerin özellikleri ve bu eserlere yapılan şerhler ile şârihler aşağıda belirtilmiştir:

el-Kitâb, Sibeveyhî (ö. 180/796): Günümüze kadar gelen en eski Arap grameri çalışmasıdır. Eserdeki şiir örnekleri üzerine çok sayıda şerh kaleme alınmıştır. Bunlar; Ebû Ömer el-Cermî, Mâzinî, Ebû Hâtim es-Sicistânî, Ebû İshâk el-Zeccâc, Ahfeş el-Asgar, İbnü’s-Serrâc, Ebû Ca’fer en-Nehhâs, Ebû Saîd es-Sîrâfî, Rummânî, Yûsuf b. Hasan es-Sîrâfî, Hâtib el-İşkâfî, Ebü’l-‘Alâ el-Ma’arrî, A’lem eş-Şentemerî, İbnü’l-Bâziş, Zemahşerî ve Ebü’l-Bekâ el-Ukberî’nin şerhleri sayılabilir.

el-Mufaşşal, Zemahşerî: Muhammed b. Sa‘d el-Mervezî’nin *el-Muḥaşşal*, Kāsım b. Hüseyin el-Hârizmî’nin *et-Ta‘omîr Şerḥü’l-Mufaşşal*, Ziyâeddîn el-A‘cemî’nin *Şerḥü’l-Mufaşşal*, Ebü’l-Bekâ İbn Ya’îş’in *Şerḥü’l-Mufaşşal*, İbnü’l-Hâcib’in *el-İzâḥ fî Şerḥi’l-Mufaşşal*, Şerîf er-Radî’nin *el-Mükemmel fî şerḥi’l-Mufaşşal*, Ali b. Ömer Halîl el-Esfenderî’nin *el-Muktebes fî tavzîhi meltebes*, Muhammed Tayyib el-Mekkî’nin *el-Vişâhu’l-Ôâmidî* ve Muhammed Abdülganî’nin *el-Mu‘avvel* adlı eserleri anılabilir.

el-Elfiyye, İbn Mâlik el-Tâî: Arap gramerine dair bu manzum eser ile ilgili İbn Mâlik’in oğlu İbnü’n-Nâzım’ın *ed-Dürretü’l-muḍiyye*, Ebû Hayyân el-Endelüsî’nin *Menhecü’s-sâlik fî’l-keḷâm ‘alâ Elfiyyeti İbn Mâlik*, İbn Hişâm en-Nahvî’nin *Evḍaḥu’l-mesâlik*, Bahâeddîn İbn Akîl’in *Şerḥu Elfiyyeti İbn Mâlik*, Nûreddîn el-Üşmûnî’nin *Menhecü’s-sâlik*, Süyûtî’nin *el-Behcetü’l-merzîyye* ve Ahmed b. Zeynî Dahlân’ın *el-Ezhârü’z-Zeyniyye*’sidir. Ebû Hayyân el-Endelüsî’nin şerhini, İbn Mâlik’in görüşlerini reddetmek ve onun ilmî şöhretini gölgelemek amacıyla yazmış olması dikkat çekicidir.

el-Kâfiye, İbnü’l-Hâcib: Nahve dair bu muhtasar eserle ilgili çoğu Arapça, bir kısmı Türkçe ve Farsça olmak üzere 150 kadar şerh yazılmıştır. Bunların en meşhurları bizzat müellifin *Şerḥu’l-Kâfiye*’si Radî el-Esterâbâdî’nin *Şerḥu’l-Kâfiye*’si Abdurrahmân-ı Câmî’nin *el-Fevâ’idü’z-Ziyâ’iyye*, Bedreddîn İbn Cemâa’nın *et-Tuhfe ‘ale’l-Kâfiye*, Seyyid Şerîf el-Cürcânî’nin *Şerḥu’l-Kâfiye* ve Sûdî Bosnevî’nin *Şerh-i Kâfiye*’sidir.

eş-Şâfiye, İbnü’l-Hâcib: Sarf ilmine dair bu eserle ilgili müellifin kendi şerhinin yanında Çâr-perdî, Radî el-Esterâbâdî ve Nukrekâr tarafından kaleme alınan şerhler önemlidir. İzzeddîn ez-Zencânî’nin *el-İzzî fî’t-taşrîf*’i ile Teftâzânî’nin şerhi de meşhur şerhler arasındadır.

Miftâhu’l-‘ulûm, Sekkâkî: Arap gramerine ve belâgatına dair bu eser hakkında da birçok şerh yazılmıştır. Bunlardan Hüsâmeddîn el-Hârizmî’ye ait olan kitap, eserin tamamının şerhi mahiyetinde iken belâgatla ilgili üçüncü bölüme yapılan en meşhur şerhler ise Kutbüddîn-i Şîrâzî, Teftâzânî ve Seyyid Şerîf el-Cürcânî’ye aittir.

Telhîşü'l-Miftâh, Hatîb el-Kazvînî: *Miftâhu'l-'ulûm*'un üçüncü bölümünün ihtisarı olan bu eser, hakkında en çok şerh yazılan belâgat kitabıdır. Bu şerhler arasında Teftâzânî'nin *el-Muṭavvel* ile *Muhtaşarü'l-me'ânî*, İsmâüddîn el-İsferâyînî'nin *el-Aṭvel*, İbn Ya'kûb el-Mağribî'nin *Mevâhibü'l-fettâh* ve Bahâeddîn es-Sübkî'nin *'Arûsü'l-efrâh*'ı başta gelen çalışmalardır.

el-Ḳāmûsü'l-muḥîṭ, Fîrûzâbâdî: Arap dilinin günümüze ulaşan en hacimli sözlüğü olan Muhammed Murtazâ ez-Zebîdî'nin *Tâcü'l-'arûs*'u bu eserin üzerine yazılmış bir şerhtir.

er-Risâletü'l-vaz'îyye, Adudüddîn el-İcî: Bu eserle ilgili Ali es-Semerkandî, Ali Kuşçu, Ebü'l-Kâsım es-Semerkandî ve İsmâüddîn el-İsferâyînî'nin şerhleri bulunmaktadır.

Ferâ'idü'l-fevâ'id, Ebü'l-Kâsım es-Semerkandî: İstiâreye dair bu eser hakkında başta İsmâüddîn el-İsferâyînî, Sabbân, Bâcûrî ve Ahmed b. Abdülfettâh el-Mollâvî'nin şerhleri olmak üzere çok sayıda şerh, hâşiye ve ta'lik yazılmıştır (Şensoy, 2010: 555).

1.5.2. Dîvân, Antoloji ve Kasîdeler

Arap edebiyatında özellikle Câhiliye dönemi şairlerine veya kabilelerine ait şiirlerin toplandığı dîvânlar ve farklı şairlerden yapılan seçmeler sonucu oluşan antolojiler hakkında birçok şerh kaleme alınmıştır. “İlk şârihlerin aynı zamanda bu şiirleri derleyen râvîler olduğu görülür. Bunlar arasında İbnü's-Sikkât, Muhammed b. Habîb, Ebû Hâtım es-Sicistânî ve Sükkerî gibi isimler dikkat çeker. İlk devrin şerhleri daha çok anlaşılması zor kelimeleri ve adları geçen şahıs, yer ve olayları açıklamaya yöneliktir. Kabile şiirleri dîvânlarından günümüze ulaşan tek örnek, **Sükkerî** tarafından derlenip şerhedilen ve Hüzeyl kabilesine mensup şairlerin şiirlerini kapsayan **Dîvânü'l-Hüzeliyyîn**'dir (Şensoy, 2010: 556). Bunun dışında şerh edilen önemli eserler aşağıda belirtilmiştir:

Mu'allakât: Arap şiirinin en önemli antolojilerinden olan bu eser üzerine Ebû Bekir İbnü'l-Enbârî, Ebû Ca'fer en-Nehhâs, Hüseyin b. Ahmed ez-Zevzenî ve Hatîb et-Tebrîzî'nin yazdıkları şerhler meşhurdur.

el-Óamâse, Ebû Temmâm: Bu antolojinin dikkat çeken şerhleri Ebû Bekir es-Sûlî, Ebû Ca'fer en-Nehhâs, Ebü'l-Hasan Ali b. Hâris el-Biyârî, İbn Cinnî, Ebû Hilâl el-Askerî, Muhammed b. Âdem el-Herevî, Ebû Ali el-Merzûkî, Ebü'l-Alâ el-Ma'arrî, İbn Sîde, A'lem eş-Şentemerî, Hatîb et-Tebrîzî, Şümeym el-Hillî ve Ebü'l-Bekâ el-Ukberî tarafından kaleme alınmıştır.

Kaşîdetü'l-bürde, Kâ'b b. Züheyr: Şerhlerinin en önemlileri Ebü'l-Abbas el-Ahvel, Sa'leb, İsâ b. Abdülazîz el-Cezûlî, İbn Düreyd, Ebû Bekir İbnü'l-Enbârî, Hatîb et-Tebrîzî, Abdüllatîf el-Bağdâdî, İbn Hişâm en-Nahvî, İbn Hicce, İbn Seyyidünnâs, Devletâbâdî, Süyûtî, İbn Hacer el-Heytemî ve İbrâhîm el-Bâcûrî'ye aittir.

Kaşîdetü'l-bürde, Bûsîrî: Bu kasîdeye ait 100'den fazla şerhten Şemseddîn Muhammed el-Feyyûmî, Hâlid b. Abdullâh el-Ezherî, İbn Hacer el-Heytemî, Ömer b. Ahmed Harpûtî ve Âbidîn Paşa'nın eserleri anılabilir.

Yukarıda sayılan eserler dışında ayrıca *Mütenebbî* ve *Ebü'l-Alâ el-Ma'arrî* gibi İslâmî dönemin önde gelen şairlerinin dîvânlarına da çok sayıda şerh yazılmıştır (Şensoy, 2010: 557).

1.5.3. Diğer Türdeki Eserler

Arap edebiyatında bilimsel, dînî, tasavvufî konularda yazılmış nesir türündeki eserlere yapılan şerhler de mevcuttur. Bu eserlerin özellikleri ve bu eserlere yapılan şerhler ile şârihler aşağıda belirtilmiştir:

el-Maķâmât, Harîrî: Arap nesrinin dikkat çekici örneklerinden biri olan bu eser için birçok şerh kaleme alınmış olup en meşhurları Ahmed b. Abdülmü'min eş-Şerîfî, Mutarrîzî ve Ebü'l-Bekâ el-Ukberî'ye aittir.

Fuşûşü'l-ĥikem, Muhyiddîn İbnü'l-Arabî: Tasavvufî bir nitelik taşıyan bu eser için 100'den fazla şerh kaleme alınmıştır. Bunlardan Cendî'nin *Şerĥu Fuşûşü'l-ĥikem*'i metinle irtibatlı ilk tam şerh olma özelliğini taşır. Abdürrezzâk el-Kâşânî'nin *Şerĥu Fuşûşü'l-ĥikem*'i metnin dilini izahtan çok fikrî açıklamalarıyla önem arzeder. Dâvûd-i Kayserî'nin *Maĥla'u Őuşûşü'l-kilem*'i ise esas metni takip ederek açıklayan ilk düzenli ve kullanışlı *Fuşûşü'l-ĥikem* şerhidir. Eser üzerine ayrıca Abdullâh

Bosnevî'nin *Tecelliyâtü arâ'isü'n-nusûs* ve Ahmet Avni Konuk'un *Fusûsü'l-Hikem Tercüme ve Şerhi* adlı Türkçe şerhler bulunmaktadır (Şensoy, 2010: 558).

Yukarıdaki eserlerin dışında aritmetik, geometri, astronomi, tıp, fizik ve kimya alanlarında yazılmış bilimsel eserlere yazılan şerhler ile kelâm, fıkıh, mantık alanlarında yazılmış eserlere yapılan muhtelif şerhler de mevcuttur. “*Fıkıhla ilgili Hidâye, Ferâ'iz, Fıkhü'l-ekber, Fıkhü'n-naft, Kasîdetü'l-emâlî; kelâm sahasında Gurerü'l-ahkâm, Akâ'idü'l-adûdiyye; tıpta, Kânûn, Fusûl-i Bukrât, Muğnî, Mûciz; kimyada Şüzûr, Mükteseb; astronomide Mulahhas fi'l-hey'e, Dâ'ire; mantık ilmiyle ilgili Mantık, İsâgûcî, Tehzîb, Metâlî gibi eserlerin Arapça, Farsça ve Türkçe sayısız şerhi vardır (Yılmaz, 2007: 271-304).*”

Osmanlı medreselerinde bilimsel alanda ders kitabı olarak okutulan bazı şerhlerin varlığı vakıadır. “*Aritmetikte Bahâüddîn el-Âmilî'nin Hulâsatü'l-hisâb'ına yazılmış şerhlerin, geometride Şemsüddîn es-Semerkandî'nin Eşkâlü't-te'sîs'ine Kadî-zâde er-Rûmî'nin Tuhfetü'r-re'îs fi-şerhî Eşkâlî't-te'sîs adıyla yaptığı şerhin, astronomide el-Çağminî'nin el-Mulahhas fi'l-hey'e'sine yine Kadî-zâde'nin yaptığı şerhin, tıpta çok sayıda yazılmış el-Kânûn şerhlerinin, fizikte Esîrüddîn el-Ebherî'nin Hidâyetü'l-hikme'si ile Necmüddîn el-Kâtibî'nin Hikmetü'l-ayn'ına yazılmış şerhlerin ders kitabı olarak yaygın bir şekilde okutulduğunu görmekteyiz (Ceylan, 2000: 24).*” Bunların dışında şerh alanında önemli bir yer kaplayan başka eserler de vardır. *Fıkha müte'allık Muvatta'a, nahve dâir Alfîya'ya, Harîrî'ye, Hey'et'e ait risâlelere yazılan şerhler vardır (Aksoyak, 2002: 283).*

1.6.Fars Edebiyatında Şerh

Tarihsel veriler incelendiğinde şerh metinlerinin çıkış noktası Arapça ve Farsça metinlerin mânâ ve ehemmiyet ölçülerinin teşhir edilmeye başlanması olarak gösterilmektedir. Bilhassa edebî nitelik ve değerinin daha yüksek olmasından ötürü Farsça metinler şârihlerin özel olarak ilgilendiği bir alan olmuştur. Arap ve İran edebiyatına damgasını vurmuş klasik eserler, her dönemde ve Doğu coğrafyasının hemen tamamında şerh edilmeye layık manzumeler arasında görülmüştür. Özellikle İran'da eski metinlere şerh ya da haşiye yazımının artması Türk müelliflerin de bu tür eserler vücuda getirmesi için etken olmuştur (Riyahi, 1995: 223).

Bu metinlerden bir kısmı dinî-tasavvufî olmakla birlikte esas olarak edebî alanda güçlü bir eğilim her dönemde göze çarpmıştır. Farsça şerhlere göz atıldığında daha çok edebî karakterdeki şerhlerin yoğunlukta olduğu görülmektedir. Fars edebiyatının iki büyük şârihi, daha çok Molla Câmî lakabıyla tanınan ve birçok telîfe imza atmış olan Nûreddîn Abdurrahmân Câmî (ö. 1492) ve yaptığı sayısız şerhle el yazması eser kütüphanelerinde kolaylıkla ismine rastlanabilecek Celâlüddîn-i Devvânî (ö. 1512)'dir. Yapılan şerhlerin genelinde *Mesnevî*, *Gülistân*, *Bostân*, *Pend-nâme-i Attâr*, *Gülşen-i Râz* (Şebüsterî) gibi ahlâkî-didaktik-tasavvufî mesnevîlerin yanı sıra Hüsrev-i Dihlevî (ö. 1325) ve Hâfız-ı Şîrâzî (ö. 1390) gibi büyük şairlere ait şiirlerin ön planda tutulduğu kolaylıkla görülebilir. Ayrıca Arap edebiyatından yukarıda bahsi geçmiş çeşitli eserlere yapılan Farsça şerhler, sayı itibarıyla azımsanmayacak niteliktedir ve kütüphanelerde birçok numuneleri bulunmaktadır (Yılmaz, 2007: 277).

Şârihler, edebî metinlerde tahliller yaparken özellikle o dönemde farklı coğrafik bölgelerde adını duyurmuş güçlü edebî şahsiyetlerin ürünlerine eğilmişlerdir. Kuşkusuz Fars edebiyatı için de bu değişmez olgu geçerli olmuştur. İran edebiyatında Firdevsî'nin (ö. 1020?) *Şeh-nâme*'si ile başlayan uzun süreç Ferîdüddîn-i Attâr (ö. 1221), Sa'dî-i Şîrâzî (ö. 1292), Hâfız-ı Şîrâzî (ö. 1390), Molla Câmî (ö. 1492), Urfî-i Şîrâzî (ö. 1591), Sâ'ib-i Tebrîzî (ö. 1671), Şevket-i Buhârî (ö. 1695) gibi büyük şairlerin nazım ve nesir tarzında olmak üzere pek çok eser kaleme almasıyla devam etmiş, bu eserler hem İran sahasında hem de Osmanlı coğrafyasında sayısız şerhe konu olmuştur (Yılmaz, 2007: 278).

Fars edebî ürünlerine yapılan şerhler temelde manzum ve mensur eserler olarak tasnif edilirken bunlar gazel ve kasîde içeren dîvânlar, ünlü mesnevîler ve dinî-ahlakî-didaktik tarzda yazılmış muhtelif türde manzum ve mensur eserler olarak vücut bulmuştur. Aşağıda bu eserler ve onlara yapılmış şerhler ile şârihler hakkında umumi bilgiler verilmiştir:

1.6.1. Dîvânlar

İran edebiyatından Hâfız-ı Şîrâzî (ö. 1390), Urfî-i Şîrâzî (ö. 1591), Sâ'ib-i Tebrîzî (ö. 1671), Şevket-i Buhârî (ö. 1695) gibi büyük şairlerin dîvânları Türk müelliflerce şerh edilmiştir. (Yılmaz, 2007: 278)

- a. *Şerh-i Dîvân-ı Hâfız*, Mehmed Vehbî-i Konevî (ö. 1828)
- b. *Şerh-i Dîvân-ı Sâ'ib*, Hâce Nusret Ebû Bekir Efendi (ö. 1795)
- c. *Şerh-i Dîvân-ı Şevket*, Edîb (ö. 1801?)
- d. *Şerh-i Dîvân-ı Urfî-i Şîrâzî*, Ahmed Sâbih (ö. 1783-84)
- e. *Şerh-i Dîvân-ı Şâhî*, Şem'î Şem'ullâh Prizrenî (ö. 1591)
- f. *Şerh-i Dîvân-ı Alî*, Müstakim-zâde Süleymân (ö. 1787)
- g. *Şerh-i Dîvân-ı Alî b. Ebî Tâlib*, Abdullâh Salâhî-i Uşşâkî (ö. 1782)
- h. *Şerh-i Dîvân-ı Ferîşte*, Sâlih b. Yûsuf-ı Âmidî
- i. *Şerh-i Dîvân-ı İbn Fâriz*, Reşid Gâlib

Şevket-i Buhârî'nin tek eseri olan *Dîvân*'ı birkaç defa Türkçeye çevrilmiş ve farklı şârihler tarafından bu *Dîvân*'ın şerhleri yapılmıştır. Bu şerhlerin şârihleri ve bulundukları kütüphaneler aşağıda belirtilmiştir (Şafak, 2016: 563-564):

1. Hâkim Mehmed Efendi, *Şerh-i Dîvân-ı Şevket* (İÜ Ktp., TY, nr. 3394, 9671; Vahîd Paşa Ktp., nr. 1172). I. Mahmud'un isteği üzerine kaleme alınan eserdeki kasîdeler (Süleymaniye Ktp., Dârülmesnevî, nr. 433) ve gazeller (Süleymaniye Ktp., Hâlet Efendi, nr. 715) ayrı nüshalar halinde de mevcut olup kasîdelerin şerhinde oldukça ağır bir dil kullanılmış, gazellerin şerhi ise nisbeten daha sade bir dille yapılmıştır. Bu şerh, Bilge Karagöllü tarafından *Hâkim'in Şerh-i Dîvân-ı Şevket'i* adıyla doktora tezi olarak ilim âlemine tanıtılmıştır.⁶

Söz konusu tezin I. Bölümü olan "Giriş" kısmında Problem, Araştırmanın Amacı, Araştırmanın Önemi, Araştırmanın Yöntemi, Sınırlılıklar, Tanımlar (Şerh, Tercüme) bulunmaktadır. II. Bölüm "Kuramsal Açıklamalar ve İlgili Araştırmalar"

⁶ Karagöllü, Bilge. (2018). *Hâkim'in Şerh-i Dîvân-ı Şevket'i*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Adana, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ana başlığını taşımaktadır. "Kuramsal Açıklamalar" başlığı altında Metin Şerhi, Türk Edebiyatında Şerh, Şerh ve Tercüme İlişkisi, Hâkim'in (Seyyid Mehmed Efendi) Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri; Şevket-i Buhârî'nin Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri; Şevket-i Buhârî *Dîvân*'ının Şerhlerine Genel Bir Bakış başlıkları yer almaktadır.

"İlgili Araştırmalar" başlığında konumuzla ilgili yapılan diğer çalışmalara yer verilmiştir. III. Bölüm, eserden elde edilen bilgilerin tasnif edilerek değerlendirildiği inceleme bölümüdür ve "Bulgular" ana başlığı altında eserin bazı yönlerden incelenmesine çalışılmıştır. Bu bölüm Eserin Girişi ve Sebeb-i Teşrîh, Eserden Tespit Edilen Tarihî Bilgiler (Âdetler, Dinî Bilgiler, Giyim- Kuşam ve Süslenme, Gündelik Hayata Dair Bilgiler, İçki Meclislerindeki Uygulamalar, İnanışlar, Sağlıkla İlgili Bilgiler, Şehirler ve Ülkeler, Tarihî Şahsiyetler).

Hâkim'in Şerh Metodu (Anlatımla İlgili Şerh Metodu: Açıklama, Yorumlama, Göndermede Bulunma, Örnekleme, Soru Sorma, Eleştiri. Dil ile İlgili Şerh Metodu: Tercüme Etme, Kelime veya Kelime Gruplarının Anlamına İşaret Etme, Farsça Öğretimi, Okuma Yanlışığını Önleme), Eserin Dil ve Anlatım Özellikleri (Eserin Dil Özellikleri: Devrik Cümle Kullanımı, Dilbilgisi Terimleri, İkilemeler, Türkçe Kelimelerden Yararlanma. Eserin Anlatım Özellikleri: Deyimler, Edebî Sanatlar, Yaygın Söz Kalıpları "Meşhur Tabirler"), Hâkim'in Faydalandığı Kaynaklar alt başlıklarından oluşmaktadır. IV. Bölüm "Tartışma ve Yorum", V. Bölüm ise "Sonuç ve Öneriler" başlığını taşımaktadır.

2. Mehmed Murad Nakşibendî, *Şerh-i Kasâid-i Mevlânâ Şevket*. Şairin üç kasîdesinin şerhidir (İstanbul 1291). Bu şerh, Mustafa Yasin Başçetin tarafından *Şerh-i Kasâid-i Mevlânâ Şevket ve Sistematik Şerh Sözlüğü* adıyla Yüksek Lisans tezi olarak yazılmıştır.⁷

Çalışmaya konu olan şerh metni, Mehmed Murad Nakşibendî tarafından Şevket-i Buhârî'nin üç kasîdesine yazmış olduğu şerhlerden oluşmaktadır. Çalışmada ilk önce şerh kültürü hakkında bilgiler verilerek Şevket-i Buhârî'nin ve Mehmed Murad Nakşibendî'nin hayatı ve edebî kişiliği hakkında bilgiler verilmiştir.

⁷ Başçetin, Mustafa Yasin. (2014). *Şerh-i Kasâid-i Mevlânâ Şevket ve Sistematik Şerh Sözlüğü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Daha sonra, çalışmaya konu olan “Şerh-i Kasâid-i Mevlânâ Şevket” adlı şerh metninin, transkripsiyonlu harf aktarımı yapılarak taranmasıyla sistematik şerh sözlüğü hazırlanmıştır.

Bu çalışmanın dışında ayrıca Mehmed Murad Nakşibendî’nin, *Şerh-i Kasâid-i Mevlânâ Şevket* şerhine Abdullah Yiğit tarafından *Molla Murâd’ın Şerh-i Kasâid-i Mevlânâ Şevket Adlı Eserindeki Ehl-i Beyte ve Tasavvufa Ait Unsurlar* adıyla Yüksek Lisans tezi olarak bir çalışma yapılmıştır.⁸

Bu çalışmada öncelikle şerh ve şerh geleneği hakkında bilgiler derlenmiş, Mevlânâ Şevket ve Mehmed Murad’ın hayatı, sanatı ve eserleri hakkında bilgi verilmiştir. İnceleme kısmında ise eserde mevzubahis olan dinî ve tasavvufî kavramlarla birlikte Ehl-i Beyt’e ait unsurlar incelenmiştir. Dördüncü bölümde metnin Latin alfabesine aktarılmış hali ve lügatçe yer almaktadır. Son olarak da orijinal metin verilmiştir.

3. Yûnus Edîb, *Şerh-i Dîvân-ı Şevket*. Bu eserde *Dîvân*’daki gazeller şerh edilip Sultan III. Selim’e sunulmuştur. Daha çok bir çeviri niteliğinde olan eserin (TSMK, Hazine, nr. 815) mukaddimesinde belirtildiğine göre şârih bu şerhten daha ayrıntılı bir şerh de yazmıştır. Bu şerh ile ilgili Abdulkadir Kızıлтаş tarafından *Yûnus Edîb: Şerh-i Dîvân-ı Şevket* adıyla bir çalışma yapılmış olup doktora tezi olarak sunulmuştur.⁹ Bu çalışma, oldukça hacimli ve fazla emek isteyen bir çalışma olup ağırlıklı olarak eserin bütünüünün metninden oluşmaktadır.

Çalışmanın giriş bölümünde şerh kelimesinin tanımı, şerh metnlerinin amacı ve yazılış sebebi, Türk edebiyatında şerh ve şerh metnlerinin neşri gibi konular ele alınmıştır. Birinci bölümde Şevket-i Buhârî’nin hayatı, edebî şahsiyeti, üslubu ve klasik Türk edebiyatında Sebk-i Hindî etkisi anlatılmıştır. İkinci bölümde şârih Yûnus Edîb’in hayatı, edebî şahsiyeti ve eserleri, *Şerh-i Dîvân-ı Şevket*’ten hareketle yazılmıştır. Üçüncü bölümdeki İnceleme oldukça kısa tutulmuş olup yaklaşık 30

⁸ Yiğit, Abdullah. (2011). *Molla Murâd’ın Şerh-i Kasâid-i Mevlânâ Şevket Adlı Eserindeki Ehl-i Beyte ve Tasavvufa Ait Unsurlar*, İstanbul Fatih Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

⁹ Kızıлтаş, Abdulkadir. (2018). *Yûnus Edîb: Şerh-i Dîvân-ı Şevket*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

sayfadan ibarettir. Dördüncü bölümde ise metin transkripsiyon harfleriyle yazılmıştır.

4. Mustafa Besîm Manyasî, *Şerh-i Ba'z-ı Kasâid-i Şevket* (Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Ktp., nr. 738). Bu şerh ile ilgili herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır.

5. *Şerh-i Dîvân-ı Şevket*. Şârihi bilinmeyen bu eserde “Ez-bes ki riht reng-i cünûn” mısraı ile başlayan Farsça bir kasîde 75. Beyitten itibaren şerh edilmiştir (Millet Ktp., Ali Emîrî Efendi, Edebiyat, nr. 212). Bu şerh ile ilgili herhangi bir çalışma yapılmamıştır.

6. *Şerh-i Ebyât ü Kaşâ'id-i Şevket*. On üç varaktan oluşan bu Farsça şerhi kimin yazdığı bilinmemektedir (Millet Ktp., Ali Emîrî Efendi, Şer'îyye, nr. 111/21). Bu şerh ile ilgili herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

7. *Şerh-i Dîvân-ı Şevket*. Şairin üç gazelinin şerh edildiği küçük bir eser olup beş varaktan meydana gelmiştir (Çorum Hasan Paşa İl Halk Ktp.,nr. 2090/1). Salâhî Uşşâkî ve Müstakim-zâde Süleyman da eserin bazı beyitlerine şerh yazmıştır (*DİA*, XXXVIII, 566). Ayrıca kaynaklarda Edirneli Hayrî'nin Şevket Dîvânı'nı şerh ettiği kaydedilirse de (Ahmed Bâdî Efendi, II/2 [2014], s. 1726) bu şerhin kütüphanelerde nüshasına rastlanmamıştır. Bu şerh ile ilgili herhangi bir çalışmaya yapılmamıştır.

1.6.2. Diğer Eserler

Fars edebiyatında başat olarak kabul edilen en önemli şaheserlerden *Bostân*, *Gülistân*, *Bahâristân*, *Pend-nâme-i Attâr*, *Mantûku't-tayr*, *Şebistân-ı Hayâl* gibi mesnevîler, en çok şerh edilen eserlerdir. İçerik itibarıyla daha çok ahlakî-didaktik bir karakter arz eden söz konusu mesnevîlerle ilgili şerhlerde tasavvufî yorumlara rastlanmaz. Klasik şerh geleneği içinde metinle ilgili hususiyetlerin (gramer, lügat bilgisi, anlam vb.) okuyucuya verilmesi amaçlanmıştır (Yılmaz, 2007: 280).

Söz konusu manzum ve mensur eserler ile şerhleri ve şârihleri hususunda umumi bilgiler aşağıda belirtilmiştir:

a. ***Şerh-i Mesnevî:*** Mevlânâ Celâleddîn Rûmî'nin (ö. 1273) *Mesnevî*'si yüzyıllarca birçok şerhe konu olmuş ve defalarca Mesnevî tercümeleri

yapılagelmiştir. Klasik bir eser olan Mesnevî'yi şerh eden başlıca şârih ve kütüphanelerdeki örnek nüshalardan biri de

- b. **Şerh-i Mesnevî:** Sûdî-i Bosnevî (ö. 1600) tarafından yazılmıştır.
- c. **Şerh-i Bostân:** *Bostân*, ünlü İran şairi Sa'dî-i Şîrâzî (ö. 1292) tarafından kaleme alınmış ve yüzyıllarca birçok müellifi derinden etkilemiştir. Sa'dî-i Şîrâzî, uzun yıllar süren seyahatlerinden doğum yeri Şîrâz'a döndükten sonra 655'te (1257) tamamladığı bu eserini, İran'ın Fars bölgesinde hüküm süren Salgurlulardan Ebû Bekir b. Sa'd b. Zengî'ye ithaf etmiştir (Karaismailoğlu, 1991: 307). Daha çok kahramanlık şiirlerinin yazıldığı mütekârib bahrinde kaleme alınan eser, bir mukaddime ve on bölüm (bâb) halinde tertip edilmiştir (Karaismailoğlu, 1991: 307). *Bostân*'ın Türkçe şerhleri Sûdî-i Bosnevî ve Şem'î tarafından yapılırken, ünlü şârih Sürûrî de Arapça bir şerh kaleme almıştır.¹⁰ Bir hayli hacimli olan eser 250-600 vr. arasındadır.
- d. **Şerh-i Bostân:** Şem'î Şem'ullâh Prizrenî (ö. 1591) tarafından yazılmıştır.
- e. **Şerh-i Gülistân:** Ünlü İran şairi Şeyh Sa'dî-i Şîrâzî tarafından Salgurlu hanedanından Ebû Bekir b. Sa'd b. Zengî adına 656/1258'de kaleme alınan bu eser, kendi türü (makâme) içinde ve sanat değeri bakımından taklit edilemeyen bir eserdir (Yazıcı, 2007: 240). Eserin birçok tercümesinin yanı sıra Arapça, Farsça ve Türkçe şerhleri de bulunmaktadır. Sûdî-i Bosnevî başta olmak üzere Şem'î, Sürûrî, Yakûb b. Seyyid Ali, Kâsım Şerîf b. Muhammed gibi şârihler *Gülistân*'ın tamamını şerh etmiştir. Bunlardan Sürûrî,¹¹ İbn Seyyid Ali¹² ve Kâsım Şerîf b. Muhammed'in şerhleri Arapça olmakla birlikte, Sûdî ve Şem'î'nin şerhleri Türkçe kaleme alınmıştır. Lamiî Çelebi tarafından da sadece dîbâcesi baz alınarak *Şerh-i Dîbâce-i Gülistân* adıyla bir şerh yazılmıştır.
- f. **Bostân-efrûz-ı Cinân der-Şerh-i Gülistân:** Kefevî Hüseyin Çelebi (Kâfî) (ö. 1601) tarafından yazılmıştır.

¹⁰ SK, Yazma Bağışlar, 4228, 4600; Beyazıt Ktp.: Bayezid 5775, 5776; Velîyüddîn Efendi 2680.

¹¹ SK, Amca-zâde Hüseyin Paşa 376, İsmihân Sultan 324; Beyazıt Ktp.: Bâyezid 5443, 5470, 5556, 5557; Nuruosmaniye Ktp.: 4044, 4045.

¹² SK, Fatih 3985; Fatih 4040/2; Ayasofya K. 4101, 4102, 4103; Beyazıt Ktp.: Bayezid 5558, 5561, 5563, 5469/1; Velîyüddîn Efendi 2694.

- g. **Şerh-i Bahâristân:** *Bahâristân*, Molla Câmi tarafından Sa'dî'nin *Gülistân*'ı örnek alınarak yazılmış ahlakî bir mesnevîdir. 892'de (1478) Sultan Hüseyin Baykara'ya ithaf edilen eser tertip ve üslup bakımından *Gülistân*'a benzerse de muhteva açısından farklılıklar gösterir (Okumuş, 2007: 470-71). Câmi'nin bu ünlü eserine Türk müellifler tarafından Türkçe ve Farsça şerhler yazılmıştır. Hızır b. Mustafa'nın yaptığı şerh¹³ Farsça olması hasebiyle diğerlerinden ayrılır. Türk edebiyatında *Bahâristân*'ı şerh eden şârihler arasında Şem'î Şem'ullâh Prizrenî ilk sırada gelmektedir. Prizrenî (ö. 1591) bu eseri *Şerh-i Bahâristân* adıyla şerh etmiştir.
- h. **Şerh-i Mantuku't-tayr:** Ferîdüddîn Attâr'ın "Kuşların Konuşması" anlamına gelen bu eseri ahlakî mahiyette olup yazıldığı dönemden bu yana birçok tercümesi yapılmıştır. Klasik şerh edebiyatı şârihlerinden Şem'î Şem'ullâh Prizrenî(ö. 1591) tarafından *Şerh-i Mantuku't-Tayr* adıyla şerh edilmiştir.
- i. **Şerh-i Pend-nâme-i Attâr:** *Pend-nâme*, her ne kadar Ferîdüddîn Attâr'a isnat edilse de onun olduğu hususunda şüphe vardır (Şahinoğlu, 2007: 98). Ahlakî bir öğüt kitabı olan *Pend-nâme*'ye Türk edebiyatında birçok tercüme yazılmış, eserin Arapça, Farsça ve Türkçe şerhleri kaleme alınmıştır.
- j. **Şerh-i Pend-i Attâr:** *Pend-nâme* adlı esere İsmail Hakkı Bursevî (ö. 1724-25) tarafından *Şerh-i Pend-i Attâr* adıyla şerh yazılmıştır.
- k. **Şerh-i Şebistân-ı Hayâl:** *Şebistân-ı Hayâl* yahut diğer adıyla *Şebistân-ı Nikât* ve *Gülistân-ı Lügât*, İranlı şair Fettâhî-i Nişâbûrî (ö. 1450) tarafından yazılmış ünlü bir eserdir. Manzum ve mensur hikâye ve kısa masallar ve bilhassa nükteli yazılar mecmuası¹⁴ konumundaki eser çözülmesi oldukça zor muammalı bir üslupla yazıldığı için şerh edilmeye layık eserler arasında görülmüştür. *Şebistân-ı Hayâl*'in mevcut şerhi Sürûrî tarafından kaleme alınmıştır ve birkaç nüshası bulunmaktadır: *Şerh-i Şebistân-ı Hayâl li'l-Fettâhî*, Sürûrî (ö. 1561).
- l. **Şerh-i Yûsuf u Zelîhâ:** Molla Câmi lakabıyla bilinen Abdurrahmân Câmi'nin (ö. 1492) mesnevî tarzında yazdığı bir aşk hikâyesi olan *Yûsuf u Zelîhâ*'nın şerhi

¹³ SK, Hacı Mahmûd Efendi 3494/1.

¹⁴ Huart, C. Imbault, (1977). "Fettâhî", *İslam Ansiklopedisi*, C 4, s. 582, İstanbul: MEB Yay.

Şem‘î Şem‘ullâh Prizrenî tarafından yazılmıştır: *Şerh-i Yûsuf u Zelîhâ*, Şem‘î Şem‘ullâh Prizrenî (ö. 1591).

m. **Şerh-i Tuhfetü’l-ahrâr**: Molla Câmi’nin hamsesi içinde yer alan mesnevîlerden birinin adıdır. Dinî-tasavvufî muhtevaya sahip eser ünlü şârih Şem‘î tarafından şerh edilmiştir: *Şerh-i Tuhfetü’l-ahrârü’l-Câmî*, Şem‘î Şem‘ullâh Prizrenî (ö. 1591).

n. **Şerh-i Sübhatü’l-ebrâr**: Molla Câmi’nin dinî-tasavvufî muhtevalı *Sübhatü’l-ebrâr* adlı mesnevîsi Şem‘î tarafından şerh edilmiştir: *Şerh-i Sübhatü’l-ebrârü’l-Câmî*, Şem‘î Şem‘ullâh Prizrenî (ö. 1591).

o. **Tuhfe-i Şâhidî Şerhleri**: *Tuhfe-i Şâhidî*, Mevlevî şeyhlerinden Şâhidî mahlasıyla bilinen İbrâhîm Dede’nin Farsça-Türkçe manzum sözlüğüdür. 1515’te yazılan eserin birçok şerhi çeşitli kütüphanelerde bulunmaktadır. Bu şerhler, şârihleri ve bulundukları yerler şöyle sıralanabilir:

Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî, Sûdî-i Bosnevî (ö. 1596); *Ta’rîbu Tuhfeti’ş-Şâhidî*, Abdülkadir b. Ömer b. Bayezid el-Bağdâdî (ö.1682); *er-Risâle ale’ş-Şâhidî*, Kara İbrâhîm Efendi (tlf. 1661’den sonra); *Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî*, Abdülkadir b. Ömer b. Bayezid el-Bağdâdî (ö. 1682); *Tuhfetü’l-mülûk*, Abdurrahman b. Abdullâh-ı Kuddûsî (ö. 1669); *Tezkiretü’l-müntehâ ve ifâdetü’l-mübtedî*, Ahmed b. Mehmed Selâmî ibn Ağrıboz (ö. 1703); *Şerh-i Tuhfe*, Atfî Ahmed-i Bosnevî (tlf. 1711); *Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî*, İbrâhîm Vahdî Efendi (ö. 1714); *Tuhfe-i Mîr*, Pîrî Paşa-zâde Cemâlî Mehmed b. Abdülbâkî (ö. ?); *Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî*, Hüseyin el-Keşfî el-Karahisârî eş-Şarkî (ö. 1737); *Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî*, Akovalızâde Hâtem Ahmed (ö. 1755); *Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî*, Ali Gürcî-i Bektaşî; *Feyzü’l-hâdî fî halli müşkilâtî Şâhidî*, Mehmed İsmet b. İbrâhîm (ö. 1747); *Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî*, Mustafa İbn Mîrzâ (ö. ?); *Gülşen-i Şâhidî*, Mustafa İsâmüddîn b. Abdullâh (ö. 1781); *Müzîlü’l-hafâ fî şerhi Tuhfe-i Şâhidî*, Muhammed Murâd b. Abdülhalîm el-Buhârî el-Nakşî Murâd Molla (ö. 1848); *Tuhfe-i Taksîrî*, Ali Ruhavî (tlf. 1761); *Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî*, Nâdîde Ahmed Hâfız (tlf. 1763); *Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî*, Muhammed Necîb (tlf. 1781).

p. **Tuhfe-i Vehbî Şerhleri**: *Tuhfe-i Vehbî* manzum bir Farsça-Türkçe sözlüktür. Eser XVIII. Yüzyılın önemli şairlerinden Sünbül-zâde Vehbî (ö. 1809) tarafından

nazmedilmiştir. 1783 yılında nazmedilen *Tuhfe-i Vehbî* toplam 881 beyitten ibarettir. *Tuhfe-i Vehbî*'nin kütüphanelerde birkaç şerhine rastlanmaktadır. Bu şerhler ve şârihleri şöyle sıralanabilir: *Tuhfe Şerhi*, Ahmed Hayatî-i Elbistanî (ö. 1814); *Tuhfe Şerhi (Müntehâb-ı Lebîb)*, Mehmed Lebîb (ö. 1867); *Tuhfe-i Vehbî Hâşiyesi*, Ali Mahvî (tlf. 1859).

q. ***Lügat-i Târih-i Vassâf ve Târih-i Vassâf Şerhleri***: *Tecziyetü'l-Emsâr*, meşhur adıyla *Târih-i Vassâf*, İranlı tarihçi ve şair Şerefüddîn Vassâf (ö. 1329-30) tarafından yazılmış, I ve II. kısımları sırasıyla İlhanlı hükümdarları Gâzân Han ve Olcaytu'ya takdim edilmiştir. Son derece süslü bir üslupla yazılan söz konusu tarihin layıkıyla anlaşılabilmesi için birçok şerh, haşiye ve lügat hazırlanmıştır. *Şerh-i Lügat-i Târih-i Vassâf* yahut *Müşkilât-ı Vassâf* adıyla bilinen bu şerhler edebî yönden oldukça önemli bir kıymete sahiptir. *Lügat-i Târih-i Vassâf*'ın şerhleri arasında en ünlüsü Nazmî-zâde Hüseyin Murtaza el-Bağdâdî'nin (ö.1721/22) kaleme aldığı *Şerh-i Lügat-i Târih-i Vassâf*'tır. Vassâf tarihine ve lügatlerine yapılan şerhleri şöyle sıralayabiliriz:

Şerh-i Lügat-i Târih-i Vassâf, Nazmî-zâde Hüseyin Murtaza Bağdâdî (ö.1722), *Şerh-i Lügat-i Târih-i Vassâf*, Molla Nâilî Ahmed-i İstanbulî (ö. 1748).

r. ***Şerh-i Lügat-i Bahrü'l-Garâ'ib***: *Lügat-ı Halîmî* olarak da tanınan *Bahrü'l-Garâ'ib*, Farsça-Türkçe manzum lügat geleneğinin ilk örneklerindendir. 1446 yılında manzum olarak kaleme alınan bu eser, o zamanlar Amasya valisi Şehzâde Bayezid'e takdim edilmiş, ancak anlaşılması güç olduğu için yine müellifi tarafından şerh edilmiştir. Lütfullâh b. Yûsuf b. Abdülhalîm el-Amasî Halîmî (ö. 1481) *Şerh-i Bahrü'l-Garâ'ib* adıyla bu eseri şerh etmiştir.

s. ***Şerh-i Lügat-i Kânûn-ı İlâhî ve Lügat-i Feriştioğlu***: *Lügatü'l-Kur'ân* adıyla da bilinen *Lügat-ı Kânûn-ı İlâhî*, mensur olarak yazılmakla birlikte, eserde Kur'ân-ı Kerîm'de geçen Arapça kelimelerden 2300 kelimenin birinci harfleri alfabetik sıraya göre, 28 bâb hâlinde tasnif edilmiş, Türkçe mânâları verilmiştir. *Feriştioğlu Lügati* ise Abdullatif İbn Melek tarafından 1392 yılında kaleme alınmış Arapça-Türkçe manzum bir lügat kitabıdır. Birçok yazma nüshasına rastlanan bu sözlükler, *Şerh-i*

Lügat-i Ferišteoğlu ve *Şerh-i Lügat-i Kânûn-ı İlâhî* adlarıyla Yahyâ b. Nâsuh el-Tosyevî (ö. 1565) tarafından şerh edilmiştir.

t. ***Şerh-i Nuhbe-i Vehbî***: Sünbül-zâde Vehbî tarafından kaleme alınmış Arapça-Türkçe manzum bir sözlük olan *Nuhbe*'ye Babaköylü Ahmed Reşîd (ö. 1832) *Şerh-i Nuhbe-i Vehbî* adıyla bir şerh yazmıştır.

u. ***Şerh-i Sübha-i Sıbyân***: Osman b. İbrâhîm el-Bosnevî'nin (ö. 1752) Farsça-Türkçe lügatine çeşitli isimlerle şerhler yazılmıştır. Söz konusu şerhler şu şekilde sıralanabilir: *Ukdetü'l-mercân fî şerhi Sübha-i Sıbyân*, Mustafa b. İbrâhîm el-Kütahî (ö. 1792); *Hediyetü'l-ihvân fî Şerhi Sübha-i Sıbyân*, Muhammed Necîb (ö. ?); *Şerh-i Sübha-i Sıbyân*, Fodulacı-zâde Râsim Efendi (ö. 1853-54).

v. ***Şerh-i Nazmü'l-cevher el-Müsemmâ be-İzz-i Zafer***: Şair Ayıntabî Hüseyin Aynî'nin (ö. 1838-39) *Nazmü'l-Cevher* adlı Arapça, Farsça ve Türkçe manzum lüğatinin 1873-1874'te vefat eden Mevlevî şeyhlerinden Tokatlı Ahmed Sâfî tarafından *İzz-i Zafer* adı ile şerhidir.

1.7. Türk Edebiyatında Şerh

Türk edebiyatında zaman zaman farklı coğrafi bölgelerde ün salmış önemli ve anlamlı edebî veya dinî-tasavvufî değere sahip eserlere şerhler yazılmıştır. Kimi zaman bir manzum esere kimi zaman da bir mensur esere yazılan şerhler klasik edebiyatımızın edebî belleklerini oluşturmuştur. Şerhlerin nerede ve nasıl ortaya çıktığı konusunda edebiyat tarihçilerimiz tarafından bazı tespitler yapılmıştır. Çok yönlü bir yazım türü olarak şerhin Osmanlı bilim ve kültür coğrafyasında temâyüz ettiği en önemli mekânlar, hiç şüphesiz medreselerdir. Osmanlı medreselerinde sürdürülen eğitim ve ilim programlarında şerh türünde yazılmış eserlerin hissedilir bir ağırlığı vardır (Ceylan, 2007: 259).

Medreselerin şerhlerin telif edildiği mekânlar olması dolayısıyla tabîî olarak bu şerhler ağırlıklı bir biçimde dinî ve tasavvufî eserler üzerinde yoğunlaşmıştır. En fazla şerh edilen eserler şunlardır: *Kırk Hadîs* mecmûaları, evrâd mecmûaları, hilye-i nebî mecmûaları, *Esmâ-i Hüsnâ* risâleleri, *Fıkıh-ı Ekber*, *Fusûsü'l-hikem*, *Mesnevî*, *Gülşen-i Râz*, *Bostân*, *Gülistân*, *Bahâristân*. En çok şerh edilen kasîdeler *Kasîde-i Bürde*, *Kasîde-i Bür'e*, *Kasîde-i Münferice*, *Kasîde-i Tâ'iyye*, Mevlânâ ve Urî'nin

kasideleridir. Şiirleri en çok şerh edilen şairler Mevlânâ, Hâfız, Urfî ve İbn Fâriz'dir. Şârihler arasında Şem'î Şem'ullâh Prizrenî, Sûdî-i Bosnevî, Dâvûd b. Muhammed Karsî, İsmail Hakkı Bursevî, Muhammed Vecîhî Paşa ve Müstakim-zâde Süleymân Sâdeddîn öne çıkmaktadır. Yazdıkları şerhlerle anılan Sarı Abdullâh Efendi (Şârih-i Mesnevî) ve Sofyevî-zâde Bâlî Efendi (*Fusûs Şârihi*) de bu vâdinin şöhretli isimleridir (Ceylan, 2007).

“Tasavvufî Şerhler” olarak bilinen şerh sahası, daha çok dinî-tasavvufî karakterdeki eserlere yapılan şerhleri kapsamaktadır. Yûnus Emre, Niyâzî-i Mısırî, Ümmî Sinân gibi tasavvuf büyüklerinin gazel, kasîde, şathiye vb. şiirlerine yazılan ve doğrudan tasavvufî öğretiyi amaçlayan şerhlerle birlikte *Fusûsü'l-hikem*, *Muhammediye*, *Esmâ-i Hüsnâ* manzumeleri, Şebüsterî'nin *Gülşen-i Râz*'ı, *Delâ'ilü'l-hayrât* vb. gibi eserlere yazılmış şerhler, tasavvufî şerh kavramının sınırlarına dâhil edilmektedir. Klasik şerhler ise genel itibariyle, Arap ve İran edebiyatının klasik kabul edilmiş eserlerine yapılan şerhlerin ortak adıdır ve bu eserlere “klasik” denilmesinin sebebi, eserlerin kendi türleri içinde şaheser niteliğini hak etmiş olmasıyla izah edilmektedir (Yılmaz, 2007: 271).

Yine Türk edebiyatında İsmail Hakkı Bursevî'nin Yazıcıoğlu Mehmed Efendi'nin *Muhammediye*'si ile Yûnus Emre, Âşık Paşa-zâde, Hayretî, Niyâzî-i Mısırî, Şeyh Mehmed Sahfî, Abdurrahman Efendi ve Dukakin-zâde Ahmed Bey'in de bulunduğu birçok şairin manzumelerine şerhler yazdığı görülmektedir. Bursevî ayrıca *Kitâbu'l-envâr*'ında kendisine ait bir kasîdeyi ayrıntılı bir şekilde şerh etmiştir. Fahrî Ahmed ise Müftü Baba'nın *Şathiyye*'sine ve Nesîb'in *Elif-nâme*'sine şerhler yazmıştır. Salâhî-i Uşşâkî'nin Eşrefoğlu Rûmî'nin *Şathiyye*'sini, Mehmed Nasûhî'nin muammalarını, Niyâzî-i Mısırî ve İsmail Hakkı Bursevî'nin gazellerini ve Âşık Ömer'in lugazlarını şerh etmiş olması da bu bağlamda zikredilmeye değer eserlerdir. Cebbâr-zâde Mehmed Ârif Bey'in ve Hüseyin Vassâf'ın mevlid şerhleri bulunmaktadır. Ayrıca Hüseyin Vassâf, Niyâzî-i Mısırî'nin gazellerini de şerh etmiştir.

Türkçe eserlere Türkçe yazılmış şerhler bağlamında Azîz Mahmûd Hüdâyî'nin, Gaybî'nin ve Nakşî-i Akkirmânî'nin manzumelerine yazılmış şerhler gibi şârihi belli olmayan birçok şerh ile birlikte biyografik kaynaklarda ve birçok

yazma eserin mukaddime kısmında zikredilen ve henüz nüshalarına ulaşamayan sayısız manzume şerhlerinin de olduğu dikkate alınması gereken bir bilgi olarak önümüzde durmaktadır. Ayrıca Latin harflerinin kabulüyle özellikle Ali Nihat Tarlan, Mehmed Çavuşoğlu ve Haluk İpekten'in üniversitelerin ilgili bölümlerinde okutulması amacıyla yazdığı şerhler de bu silsilesinin devamı ve son halkalarından olması bakımından zikre değerlidir (Ceylan, 2010: 567-568).

Zamanla şârihler, dinî-tasavvufî alanın dışına çıkarak Dîvân edebiyatının şaheserleri üzerinde şerhler yazmaya başlamıştır. Kuşkusuz Dîvân edebiyatının tesiri altında olduğu Arap ve Fars edebiyatlarındaki ürünlere yönelme ile başlayan eğilim, Türkçe eserlerin şerh edilmesiyle devam etmiştir. XIV. Yüzyılla birlikte şekillenmeye başlayan Osmanlı edebî kültürünün, filolojik ve retorik gelişimlerini çok daha önceleri tamamlayarak ortak medeniyet nağmeleri terennüm etmeye başlamış olan Arap ve Fars edebî kültürlerinin tesiri altında kalması kaçınılmazdı. Bu tesir, bir yandan Arap ve Fars dilleriyle yazılmış devrin önemli eserlerinin hararetle okunması, bir yandan da Türk diliyle eserler ortaya koyarken müşterek bir ses, şekil, muhteva ve imaj kadrosundan istifade edilmesi şeklinde kendini hissettirmiştir. Edebî ananın bu tabîî gelişiminin bir gereği olarak da ilk Türkçe şerhler, Arapça ve Farsça metinlere yazılmıştır. Dolayısıyla da şerh geleneğimiz daha çok çeviri amaçlı bir karakter arz etmektedir (Ceylan, 2007: 25).

Edebî sahada özellikle şiirde öncelikli olarak Arapça ve Farsça eserler şerh edilmiştir. Genellikle ilk dönem şerhleri kısmen Arapça metinler üzerinde yapılmakla beraber çoğunlukla Farsça eserler için kaleme alınmıştır (Ceylan, 2010: 565-568).

İlk şerhler; Mevlânâ, Hâfız, Urfî ve İbn Fâriz gibi şöhreti tüm İslâm coğrafyasını tutmuş olan şairlerin şiirlerine yazılmıştır (Ceylan, 2007: 42). Bundan sonraki tarihsel süreçte Türkçe şiirler de şerh edilmiş, öz değerleri teşhir edilmeye başlanmıştır. Edebî kaynaklara göre Türkçe şiirleri şerh edilen ilk şair Yûnus Emre'dir. "*Çıktım erik dalına...*" diye başlayan ünlü şathiyesi, ilk defa XV-XVI. Yüzyıl şârihlerinden Şehzâde Muhyiddîn Mehmed Efendi tarafından şerh edilmiştir (Ceylan, 2000: 36). Yûnus Emre gibi önemli şairlerin eserlerinin şerh edilmesinden sonra şerh geleneğinde bir artış yaşanmıştır. Anadolu sahası Türk edebiyatında şerh

geleneğinin XVI. Yüzyılın ikinci yarısında yaygınlaştığı söylenebilir (Yazar, 2011: I-II). XVI. Yüzyılda şerh yazılan metinlerin çeşitliliği artmıştır. Bu yüzyılda *Esmâ'ü'l-Hüsnâ* şerhlerinin sayısında artış görülmüştür (Ayçiçeği, 2014: 27).

XVII. Yüzyılın en önemli şârihi Rusûhî mahlaslı İsmail Ankaravî'dir. Ankaravî asıl şöhretini *Mesnevî*'ye yaptığı şerhle kazanmıştır. Onun şerh ettiği bütün metinler, tasavvufî niteliktedir. XVIII. Yüzyılın öne çıkan şârihlerinden İsmail Hakkı Bursevî'nin 40 civarında şerhi bulunmaktadır. Salâhî-i Uşşâkî de Bursevî gibi iki tefsir çalışması yapmış, edebiyat dışı metinler, fıkıh, gramer, belâgat ve tasavvufa dair şerhler kaleme almıştır (Yazar, 2011: I-II).

Dîvân edebiyatında en çok şerh yapılan metinler genellikle gazel, kasîde ve mesnevî olarak ön plana çıkmaktadır. Bu şiirlerin toplandığı dîvânlar şârihler için birer keşif alanı olmuştur. Şairlerin şiirlerini topladıkları mecmuaların genel ismi olan dîvânlara yazılan şerhler, kütüphanelerde önemli bir yekün teşkil etmektedir (Yılmaz, 2007: 278).

2. İKİNCİ BÖLÜM: ŞAİR VE ŞARİH

2.1.Şair Şevket-i Buhârî

2.1.1. Hayatı

Asıl adı Hâce Mîrzâ Muhammed b. İshâk-ı İsfahânî'dir. Doğum ve ölüm tarihleri ihtilaflı olmakla birlikte genel olarak 1675-1729 veya 1628-1700 tarihleri kabul edilir. Bazı kaynaklarda Safevî döneminin en önemli ve derin şairi, bazılarında ise Sâ'ib-i Tebrîzî'den sonra, dönemin en önemli Sebk-i Hindî şairi olarak geçer. (Şemisa, 2004: 20) Şevket temel ilimleri ve edebiyat ilimlerini aldıktan sonra babasını kaybetmiştir. Çocukluğu İsfahan'da geçen Şevket-i Buhârî bir süre sonra vukû bulan Özbek saldırıları sebebiyle Buhârâ'yı terk etmek zorunda kaldı (Samî, 1996: 2881; Milani, 1961: 4). Şevket-i Buhârî'nin babası, Râgıb Paşa'nın babasının sıradan bir devlet memuru olmasına benzer olarak, sıradan bir sarraftı (Soysal, 2006: 67). Türkçe kaynaklarda babasının Buhâra emîrlerinden olduğu, vefatından sonra emirliği amcazâdelerinin aldığı yönünde bilgiler varsa da Farsça tezkirelerde sarraflık yaptığı rivayetleri öne çıkmıştır (Şafak, 2016: 563-564).

Çağdaşı Hazîn-i Lâhîcî, Şevket-i Buhârî'nin sadece ilk eğitimini aldığını, babasının ölümü üzerine çalışmak zorunda kaldığı için öğrenimini tamamlayamadığını kaydetmiştir (Şafak, 2016: 563-564). Şevket-i Buhârî başta Meşhed'e gitti, oradan da Herat'a¹⁵ geçti. Bir süre babasının mesleği olan sarraflığı devam ettirdi (Lahici, 1997: 295). Herat, Sebk-i Hindî'nin yerleşik hale geldiği yerd. Bu tarz, esasen Herat'ta gelişti; ancak o dönem edebiyata büyük önem veren Hindistân'daki Türk hükümdarlarının şairlere ileri derecede iyi imkânlar sunması ve onları Hindistân'da himaye etmesi sonucu Herat şairleri de Hindistân'a giderek Cihângîr Şâh'ın sarayına yerleştiler. Böylece bu tarz, Hindistân'da son şeklini bularak Sebk-i Hindî adını alır (Pala, 2018: 427).

Şevket-i Buhârî, Herat'ta iken Horasan veziri Saîdüddîn Muhammed Meşhed'in aracılığı ile saraya girer. Vezirin çok yakın bir dostu olur (Nasr, 1361: 643). Şevket-i Buhârî, Vezir Muhammed Meşhed ile tanışmadan önce karanlık

¹⁵ Bugünkü Afganistan'ın kuzey batısında olup Afganistan'ın Kabil'den sonraki en büyük şehridir.

anlamına gelen “Târik” mahlasını kullanmaktaydı. Vezir ile gelişen dostluğu sonucu vezirin teklifi üzerine bu karanlık mahlasını, nûrânî mânâsına gelen ‘Şevket’ ile değiştirir. Duygusal, yalnız ve kapalı bir karaktere sahip olan Şevket-i Buhârî, bir süre sonra saray şairi olmaktan usanmış ve Meşhed’e gitmek üzere sarayı terk etmiştir. Bazı kaynaklarda ise Buhârî’nin Herat’ı terk etmesi farklı bir sebebe dayandırılmaktadır. Horasan Valisi Safî Kulî Han Şamlu’nun dîvân sahibi bir şair olan veziri Sâdeddîn Muhammed Râkım-ı Meşhedî ile arasında geçen bir konuşma sonrası rencide olarak sırtına bir Horasan keçesi alıp yalınayak Herat’tan ayrılarak Irak’a yöneldiğini ve sırtındaki keçeyi ölünceye kadar otuz dört yıl boyunca çıkarmadığını kaydeder (Şafak, 2016: 563-564). Şevket Meşhed’in Sebzevar muhitinde Sebk-i Hindî şairleri ile bir müddet ikamet eder. Meşhed’den sonra Şevket, İsfahan’a sefer eyler (Ennuşe, 1996: 567).

Şevket-i Buhârî hakkında *Kâmûsü’l-A’lâm*’da ayrıca onun Hindistân’a gidip Gevher Şah’ın övgüsüne mazhar olduğu kaydedilmekle beraber İran kaynakları onun Hindistân’a gitme arzusu taşıdığını ama buna muvâffak olamadığı hususunda ittifak içindedirler (Milani, 1961: 40; Nasr, 1361: 217-223).

Şevket-i Buhârî’nin Hindistân ve İran dışında özellikle Anadolu’da meşhur olduğu kayıtlarla sabittir. Örneğin Mîlânî; Sâ’ib-î Tebrîzî’yi Hindistân’a gidip Hindistân ve Afganistan bölgelerinde meşhur olan Sebk-i Hindî zirvesi görürken Şevket’i Hindistân’a gitmeyen ve özellikle Anadolu’da meşhur olan bir zirve olarak değerlendirir (Milani, 1961: 40). Bu yüzden Şevket’in dîvânının İran’da sadece bir toplu nüshası bulunuyorken Türkiye’deki çeşitli illerin kütüphanelerinde toplam yüze yakın Şevket-i Buhârî *Dîvân*’ı vardır (Lahici, 1997: 34). Ayrıca Muhammed Nâsır Âbâdî de Örfî, Sâ’ib, Tâlib-i Âmûlî, Nadirî ve Sahîm’i Hindistân’a göç eden ve orda meşhur olan şairler arasında değerlendirirken Şevket’in Hind’e gitmediğini nakl ederek¹⁶ onun Hindistân’a gitmeden bu tarzda zirve denilecek bir konumu elde ettiğini doğrular.

¹⁶ Muhammed Tahir Nasrâbâdî, (1361 hş.), *Tezkire-i Nâsrâbâdî*, (Nşr. Vahîd-i Destgirdî), Tahrân: Matbaa-i Armagan, s. 217-223.

Ömrünün son günlerini İsfahân'da geçiren Şevket-i Buhârî, H.1107/M.1729'da İsfahan'da vefat etmiştir.

2.1.2. Edebî Kişiliği

Küçük yaşlarda babasını kaybeden Şevket-i Buhârî iç dünyasına yönelmiş ve kendini yalnız hissetmiştir. Yaklaşık 19 yıl memleketi dışında yaşayan Şevket-i Buhârî'nin şiirlerinde sürekli gurbet ve yalnızlık acıları ile öteki âlemlere olan özlem göze çarpar (Soysal, 2006: 68).

Şevket-i Buhârî'nin yetişmesinde önemli rol oynayan sanatkârlar, Fars edebiyatının abide şairleridir. Hint mektebinin kurucularından olan başta Sâ'ib-i Tebrîzî ve sonrasında Örfî, Tâlib-î Amûlî, ve Nazîrî'nin şiirlerini okuyarak kendini yetiştirmiştir (Milani, 1961: 8). Şevket özellikle Sâ'ib-i Tebrîzî'nin tarzında (Sebk-i Hindî-i mûtedil) şiir söylemiş olup Sebk-i Hindî'nin Sâ'ib'den sonra, zirvesi olarak kabul edilmektedir (Tarlan, 1944: 119). Şiirlerinin bir kısmını da Mîrzâ Celâl Esîr Şehristânî, Celâl Hunsarî, Mir Necat İsfahânî, Bidel Dehlevî gibi Sebk-i Hindî'nin 2. tarzı olan "gayrı temsili" (temsili olmayan) tarzda söylemiştir (Şemisa, 2004: 17). Bu tarzın en önemli özelliği asla temsil ya da sembol yoluna başvurmada yüksek bir abartı ile ince söyleyişin hedef alınmasıdır. Şevket; lafzı sadece cisim, mânâyı da rûh olarak görmez; belki lafzı, mânâyı esir eden bir zindan olarak telakki eder (Soysal, 2006: 70).

Şevket'in şiirlerindeki en belirgin özellik hayal ve duygu gücünün kemale ermiş olmasıdır. Şiirleri daha çok gazel tarzında olan Şevket'in 20 rübâîsi ve on tane de kasîdesi bulunmaktadır. Dîvânında ayrıca kıt'alar, Türkçe şerhi ile irfanî bir mesnevîsi mevcuttur. Onun kasîdeleri İmam Rızâ'nın (Şîâ mezhebinin 8. İmamıdır. Kabri Meşhed'dedir) ve Saîdüddîn Muhammed Râkımî Meşhedî'nin methiyelerinden oluşmaktadır (Soysal, 2006: 71).

Şevket-i Buhârî kendi sanatını çok beğenmekte ve hatta şiirlerine hayran olmaktadır. Öyle ki dönemin büyük şairlerine meydan okuyacak kadar özgüven sahibidir: "*Şevket, benim iniltimin bûlbülü kendi mektebinin çocuğudur. Çiçeklerin yapraklarının sallantısı bana göre hocamın tokadıdır.*" (Milani, 1961: 31).

Şevket-i Buhârî'nin şiirlerinde sık sık kullandığı mazmunlar Sebk-i Hindî akımının sürrealist ruhuna uygun mazmunlardır. Sürme, renk, rengin uçması, mahşer, çini, hümâ, tûtî, dalga, kaynamak, damar, nezaket, fırça, delilik vb. (Şemisa, 2004: 23) Onun şiirlerinde sergilediği belki de en önemli mazmunlardan biri de “hümâ” kuşudur. Hümâ kuşu devlet kuşu olarak tanınır. Edebiyatta talihin simgesidir. Hiç konmayan efsanevi bir kuştur. Sadece ölü hayvanların kemikleri ile beslenir.

Şevket-i Buhârî'nin sanatının genel hatlarını Dr. Sirius Şemisa şöyle sıralamaktadır (Şemisa, 2004: 24):

1. Güçlü hayal unsurları
2. Yeni ve eşsiz istiâreler
3. Büyük ve tatlı mübalağalar
4. Güçlü terkiebler
5. Personfiksiyon ya da heykelleştirme
6. Güçlü paradokslar
7. Yeni gramer unsurlarını kazandırma: İsimlerden açıklayıcı sıfat türetme gibi
8. Kafiye ve rediflerde çok sayıda cinas
9. Samimiyeti sezdirenen sıcak kelimeler

Şevket-i Buhârî'nin şiirinin özelliklerinden biri de güçlü bir müzik estetiği taşımasıdır. Redifler, kafiyeler, kullandığı kelime grupları sanki bir müziğin notaları gibi bir araya toplanmakta ve adeta eşsiz bir müzik beyanını dile getirmektedir (Şemisa, 2004: 24).

XVII. Yüzyılda Türk edebiyatını etkileyen Sebk-i Hindî akımının derin ve girift hayallerle örölü, sözden çok mânânın merkeze alındığı şiir estetiği tüm cazibesıyla ölkemizde Dîvân şairlerini de tesir altında bırakmıştır. Dolayısıyla Şevket-i Buhârî ölkemizde de sevilerek okunmuş ve önemle takip edilmiştir. Şevket-i Buhârî'nin Türk edebiyatında tanınması bu akımın Dîvân edebiyatını etkilemesi dolayısıyladır.

Şevket'in Horasan'da ve İsfahan'da söylediği şiirler Anadolu sahasında kısa sürede yayılmıştır. Şiirlerinin, şairin henüz hayatta bulunduğu zamanda toplanması, Sebk-i Hindî'nin revaçta olduğu dönemde Osmanlı şairlerini de etkilemiştir (Soysal, 2006: 79).

2.1.3. Eserleri

Şevket-i Buhârî'nin bilinen tek eseri *Dîvân*'ı olup dokuz kasîde, yirmi üç rubâî, 750 gazel, 268 iki beyitlik gazel parçaları, 567 tek beyit, biri tarih olmak üzere iki kıtadan oluşmakta ve başta Türkiye olmak üzere çeşitli ülkelerde çok sayıda yazma nüshası bulunmaktadır. Ali Milanî, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde *Şevket-i Buhârî ve O'nun Üslûbunun Türk Edebiyatına Tesiri* adıyla bir doktora tezi hazırlamış ve *Dîvân*'ın bazı bölümlerini *Şevket-i Buhârî: Hayatı ve Dîvânından Seçmeler* adıyla yayımlamıştır (İstanbul, 1961). 1968'de Tacikistan'da *Dîvân*'dan seçmelerin bir neşri, daha sonra Tacikistan İlimler Akademisi Şarkiyat Enstitüsü tarafından Tacikistan ve Özbekistan'da mevcut nüshalara dayanarak *Dîvân*'ın ilk tam neşri gerçekleştirilmiştir (*Dîvân-ı Eş'âr-ı Şevket-i Buhârî*, Nşr. Câbulkâ Dâd Alî Şâyif, Duşanbe, 1987).

Sîrûs Şemîsâ da Hindistan ve Meşhed'deki iki nüshadan hareketle *Dîvân*'ı yayımlamıştır (Tahran, 1382). Son olarak Turgay Şafak, eserin İstanbul'da mevcut yazma nüshalarını da ekleyerek *Dîvân*'ın Tahran Üniversitesi'nde doktora tezi olarak tenkitli metnini hazırlamıştır (2007). Şevket-i Buhârî'nin gazellerini ayrı olarak Şah Abdüsselâm, Ahsenü'z-Zafer ve Âsîfe Zamânî neşretmiştir (*Gazeliyyât-ı Şevket-i Buhârî*, Leknev, 2009). *Dîvân* birkaç defa Türkçe'ye çevrilmiş ve şerhi yapılmıştır.

2.2.Şârih Yûnus Edîb

2.2.1. Hayatı

Literatür taramamızda *Şerh-i Dîvân-ı Şevket* adlı eserin müellifi Yûnus Edîb hakkında doğrudan veya dolaylı herhangi bir bilgi ve dokümana rastlanmamıştır. Ancak şerhini incelediğimiz Yûnus Edîb'in hayatıyla ilgili ipucu denilebilecek birtakım bilgilere yine *Şerh-i Dîvân-ı Şevket* adlı eserinde işaret edilmiş ve yazarın doğduğu, yaşadığı ve öldüğü yer ile çevresi hakkında bazı bilgilere ulaşılmıştır.

Yûnus Edîb şerhin dîbâcesinde (A2a) Sultan III. Selim için 21 beyitlik etkili bir kasîde yazmıştır. Şârihin III. Selim zamanında yaşadığı düşünüldüğünde Yûnus Edîb'in (1789-1808) tarihleri arasında bu şerhi telif ettiği sonucuna ulaşılabilir. Dolayısıyla Yûnus Edîb'in XIX. Yüzyılın başında vefat ettiği söylenebilir. Şerhin 67. Varakında geçen bir ifade, onun İran doğumlu olduğunu ve İran'da yaşadığını belgelemektedir.¹⁷ Şârih, belirtilmeyen nedenlerden dolayı daha sonra İstanbul'a göç etmiştir.

2.2.2. Edebî Kişiliği

Şerhi bir bütün olarak ele aldığımızda yaptığımız tahliller sonucunda Yûnus Edîb'in edebî şahsiyetiyle ilgili birtakım önemli bilgileri tespit etme imkânı bulduk. Buna göre şârih Yûnus Edîb'in bir dîvânı şerh edecek kadar edebî bilgi ve hayal gücüne sahip olduğu anlaşılıyor. Özellikle Türkçe değil de Farsça bir dîvânı şerh etmesi onun aynı zamanda Farsça diline, Fars edebiyatı, şiiri ve kültürüne de güçlü bir şekilde hakim olduğunu gösteriyor.

Ayrıca şârihin beyitleri açıklarken düz bir tercüme ile değil, beytin anlam ve estetik bütünlüğüne hâlel getirmeksizin kafiye ve rediflerin uyumunu gözeterek sanki yeniden beyti yazıyormuş gibi tercüme etmesi, gerçekten takdire şayandır. Yûnus Edîb'in Arapça kelime, terkip ve cümleleri kusursuzca çevirmesi, onun Farsçanın yanında aynı zamanda Arapça da bildiğine bariz işarettir. Diğer yandan şerh metninde beyitleri açıklarken beyitlerin ilgili yerlerine yaptığı uç yorumlar, verdiği coğrafik, felsefi, kültürel ve dinî bilgiler, onun kültür ve görgü bilgisinin enginliğini apaçık delillendiriyor. Zaman zaman Kur'ân-ı Kerîm'in değişik yerlerinden âyetler ile muhtelif hadîslere atıfta bulunması, onun dinî bilgisini ortaya koyan emarelerden birkaçıdır. Ayrıca önemli tarihî olaylara işaret etmesi, tarih bilgisinin de küçümsenmeyecek kadar ileri derecede olduğunu kanıtlamaktadır.

¹⁷ "Maèlým ola, ÍrÀn'da bir kimse fevt olduúda o kimsenüñ aúrabÀ vü muteèalliúÀtı o kimse için úırú gün mÀtem dutar ve cümle giydükleri libÀsları siyÀh eylerler. èÀdet-i müstemirreleri henüz bu minvÀl üzre óattÀ bu faúirüñ masúau-ı reésüm olan mekÀnda óÀlÀ bu èÀdet cÀrídür. Bu èÀdet òilÀf-ı şerè olduáından baèzı mütedeyyin kimse fevt olduúda vaâiyyet eyler: "Baède'l-mevt baña mÀtem dutup libÀs-ı mÀtem kimse giymesün (A 67b)."

Tüm bu şahsi hususiyetlerin yanında Yûnus Edîb'in özellikle edebî alanda kendini geliştirmiş olduğu şerhin her varakında ve her cümlesinde kendini belli ettirmektedir. En başta Sebk-i Hindî akımının temsilcisi olan Şevket-i Buhârî gibi güçlü bir şairin anlam ve hayal dünyasını çözebilecek kadar ince bir anlam ve hayal gücüne sahip olan Yûnus Edîb'in *Dîvân*'da kullanılan tüm mazmunlara ve bunların ifade ettiği anlamlara vakıf olduğu, onları tek tek açıklamasıyla anlaşılıyor. Şârih bazen yorumunu kuvvetlendirmek için Türkçe deyim ve atasözlerine atıfta bulunarak halk diline yabancı olmadığını ima ediyor. Öte yandan bazı şairlerin mısralarına da atıfta bulunan şârih şiirlere ve şairlere aşina olduğunu anlatmaktadır.

Şerhin giriş kısmında Sultan III. Selim'e yazdığı 21 beyitlik son derece kusursuz ve etkileyici kasîde, onun şairlik yönünü de belgelemektedir. Tüm bu bilgiler birlikte değerlendirildiğinde şârih Yûnus Edîb'in tek bir eserle bile kendi fikrî ve edebî şahsiyetini kabul ettirmesi, onun ne denli büyük bir şârih olduğunu göstermektedir.

2.2.3. Eserleri

2.2.3.1. *Bi-Óasebi'l-Luàati ve'r-Rabù ve bi-Îètibâri'l-Mecâzi ve't-Teşbîh ve'l-Kinâye*

Üzerinde çalıştığımız *Şerh-i Dîvân-ı Şevket* adlı eserinde Yûnus Edîb'e ait yine Şevket-i Buhârî'nin şiirlerinin şerh edildiği ikinci bir şerhten bahsedilmektedir. Fakat bu şerhin inceleme konusu yaptığımız şerhten çok daha hacimli ve ayrıntılı olduğu ilgili ifadelerden anlaşılmaktadır. *Bi-Óasebi'l-Luàati ve'r-Rabù ve bi-Îètibâri'l-Mecâzi ve't-Teşbîh ve'l-Kinâye* adıyla geçen bu şerhin var olduğunu Yûnus Edîb'in kendi ifadesinden öğrenmekteyiz. Ancak şârih söz konusu şerhin daha detaylı ve derinlikli olduğunu söyleyerek erbabının bu şerhe müracaat etmesini tavsiye ediyor. Şârihin söz konusu şerhinden *şerh-i kebîr* diye bahsetmesi onun hem hacim hem de potansiyel anlamda büyüklüğünü düşündürüyor.¹⁸ Fakat bugüne kadar bu şerhe dair herhangi bir emare veya bilgiye rastlanmamıştır.

¹⁸ "Ve maèlým ola aóvÀl-i müfredÀtını "*Bi-Óasebi'l-Luàati ve'r-Rabù ve bi-Îètibâri'l-Mecâzi ve't-Teşbîh ve'l-Kinâye*" şerô-i dígerümüzde

2.2.3.2.Şerh-i Dîvân-ı Şevket

Bu çalışmaya konu olan *Şerh-i Dîvân-ı Şevket* adlı şerh metni Yûnus Edîb'in diğer eseridir. Bilinen tek nüshası Topkapı Sarayı Kütüphanesi, Hazine Kitaplığı 815 numaralı kayıta bulunmaktadır. Eser Kehf suresi 10. âyet ile başlar ve Hz. Peygamber'e salat u selam ederek devam eder. Tamamı 373 varak olan eserin yazı sitili taliktir. Şevket-i Buhârî'nin gazellerinden ve Yûnus Edîb'in bu gazellerle ilgili yorumundan ibaret olan eser, muhtevasında birçok edebî, kültürel ve sosyolojik bulgular barındırmaktadır. Şerhin dîbâcesinde bulunan ifadelerden nüshanın müellif hattı olduğu anlaşılabiliyor.

èUnvÀn-ı óuceste-maúÀl, meymenet-meéÀl-i óüsn-imtiâÀl,
kelÀm-ı ferrÿò-úÀlden ãõñra bí-ser ü sÀmÀn-ı mÿnis-şekíb,
el-medèuv be-Yÿnus Edíb, Şevket-i nÀdire-gÿy-ı tÀze-zebÀn
ve daúíúa-şinÀs-ı nûkte-dÀn, óüsn-beyÀn, fenn-i şier ü
naôm, süðanda yekketÀz, meydÀn-ı belÀàat olduài ser-te-
ser ÀfÀúda meşhÿr ve cümle erbÀb-ı süðanuñ müselleme ü
maúbÿli olduài aôhar-ı mine'ş-şems olup faúír-i kem-
bidÀèa ve úalílü'l-istiùÀèa, bi-úadr-i vüsèat-ı ùÀúatü'l-
beşeriyye **mîâraè;**

Her kesí-rÀ ez-òod himmet külÀhí dÀdeend

mîâdÀúınca teşhír-i sÀú-ı himmet idüp şeró olinması
iltizÀm olındı. **Li-muéellifihí.** Bi-óamdillÀh baña ilhÀm-ı
úudsí, "Feyz-i RabbÀní ki keşf itdürdi óüsn-i çehre-i
maènÀ-yı pinhÀnı" medlÿlınca şükren lillÀh itmÀmı
müyesser olup (A 1b)

2.2.4. Yûnus Edîb'in Şerh Tekniği

Yûnus Edîb'in şerh tekniği; Sadeddîn Konevî, Sûdî Bosnevî ve Vehbî Efendi'nin şerh teknikleri gibi beytin merkeze alınmasıyla parçadan bütüne doğru bir plan takip edilerek uygulanmıştır. Metin çözümlemelerinin ağırlıkta olduğu bu

tafâíl üzre ôikr ü beyÀn olunmuşdur. Şübhe èÀrıž olduài maúÀmlarda meôkÿr şeró-i kebîrümüze mürÀcaèÀt olına (A 3a)."

şerhlerde öncelikle şerhe tabi tutulacak metin başa konur. Fakat bu aşamadan sonra uygulanan yöntem diğer şârihlere nazaran Yûnus Edîb'te farklılık arz etmektedir. Sûdî ve Konevî'de metinde geçen sözcüklerin gramatikal tahlilleri yapılırken Yûnus Edîb'te metnin bütünü üzerinde bir yorum yapılır. Aynı zamanda metinde geçen bir mazmun varsa bu mazmunla ilgili telmîhler, iktibaslar veyahut örf ve âdetler hatırlatılır. Sûdî ve Konevî kelimeler üzerinden giderken Yûnus Edîb cümle ve metin bütünlüğü üzerinden tahlil ve yorumlarda bulunmaktadır.

Şârih metni şerh ederken konu ile ilgili âyet, hadîs, atasözü, deyim ve bilinen şairlerin şiir parçalarını iktibas ederek yorumunu güçlendirir. Ayrıca tarihî şahsiyetleri, kutsal mekânları, mitolojik olayları, örf ve âdetleri de yeri geldikçe konu ile bağdaştırarak zengin bir içerik oluşturur. Özellikle tasavvuf geleneğinin vazgeçilmez unsurları olan kavramları detaylı bir biçimde açıklayarak şairin kast ettiği anlama ulaşmaya çalışır. Tüm bu bilgileri verirken bilhassa teşbih, istiâre, telmîh, teşhîs gibi edebî sanatları sıklıkla kullanarak anlatımını ilgi çekici hale getirir. Böylelikle şerh metni de şerhi yapılan metin gibi edebî hususiyetler içeren bir belge haline gelebilmektedir. Şârih, kişisel kanaatlerini de esere uygulayarak yeni bir ürün ortaya koymaktadır.

Şârih Yûnus Edîb, şerh metninin tamamında genel olarak tek bir yol izlemiş ve neredeyse tüm beyitleri aynı teknik ve metodla şerh etmiştir. Şârihin şerh metodu metin boyunca şu şekilde işler: Önce beytin orijinali kırmızı kalemle yazılır. Akabinde onun altına beytin tercümesi verilir. Ancak bu tercüme düz bir tercüme değil, beytin şekil ve muhteva disiplini ile anlam ve estetik nizamını bozmadan Türkçenin en güçlü ifadeleriyle adeta beyit yeniden kendisi tarafından yazılıyormuş gibi oluşturulan bir tercümedir.

Beytin tercümesinden sonra kırmızı kalemle “*yaènî*” kelimesi yazılır ve beyitten kast edilen anlam, tekrar siyah kalemle anlamlandırılmaya ve anlatılmaya çalışılır. Yine birçok beyitte ikinci defa ama bu defa kırmızı değil siyah yazılarak “*yaènî*” kelimesi kullanılıp beytin ikinci bir anlamından yola çıkılarak mânâ ve hayal katmanında üst bir seviyeye varılır. Bazen de bunlarla yetinilmeyip “*maènâ-yı dîger*” ifadesi kullanılarak beyte bir başka anlam verilir veya beytin bir başka

anlamı ortaya çıkarılır. Bu tahlil ve yorumları yaparken şârih, beyitte geçen kelime, terkip ve cümlelerin içerdiği tüm ifadeleri, anlam ilgisi bulunan tüm olay ve olgularla bağlantısını kurup anlamlı bir kıvama oturtur. Beyitlerdeki mazmunlar özellikle açıklanarak mazmunun tüm yönleri örnekleriyle beraber sergilenir. Beyit yorumlanırken beyitte çağrışım yapabilecek atasözü, deyim, âyet, hadîs veya fikirler eklenerek yorum birlikteliği oluşturulur.

Şârih Yûnus Edîb, birkaç istisna dışında hemen hemen tüm beyitleri bu disiplin ve düzen içinde şerh eder. Zaten kendisi de şerhin giriş kısmında kendi şerh tekniğinin nasıl olduğunu ve nasıl bir şerh metodu izlediğini tafsilatıyla açıklar:

"Ve maèlým ola, èale'l-infirÀd müfredÀtı şeró olunmadı. Belki her bir beyti ibtidÀ-i óÀl üzre tercüme olındı. Ve baèdehý óÀâıl-ı maènÀ üzre tafâîl olındı. Baèzı beyti teşbíh ùaríúiiyle ve baèzı beyti lâzım-ı maènÀ ùaríúiiyle ve baèzı beyti ôÀhir üzre şeró olındı. Ve maèlým ola, bu DívÀn'da tekrÀr-ı maźmýn çoúdur. Defèa-ı ýlÀda tafâîl olunur. Baèdehý úÀl ü dil ile ôikr olunur." (A 3a)

Yûnus Edîb, gazelleri ayrıntılı bir şekilde şerh etmediğini, her bir beyti ilk anlamıyla tercüme ettiğini ve buna göre açıklamalarda bulunduğunu ifade eder. Öte yandan bazı beyitleri teşbih yoluyla, bazılarını da yalnızca mânâ yoluyla zahiren şerh ettiğini belirtir. Ayrıca *Dîvân*'da mazmun tekrarlarının çok olduğunu, birinci defa açıkladıktan sonra diğer geçişlerde sadece o mazmundan bahsedip geçtiğini ifade eder.

Şerh tekniğinin daha iyi bir şekilde anlaşılması için bir beyti nasıl şerh ettiğini aşağıdaki örnekle açıklamaya çalışalım:

ÖüdüÀ reng-i teéâír-i kerÀmet kon fiàÀnem-rÀ

Be-mevc-i eşk-i bülbul Àb dih tíà-i zebÀnem-rÀ

YÀ Rab mÀye-i teéâír-i şeref úıl benüm fiàÀnumı

Mevc-i eşk-i bülbulden ãu vir tíà-i zebÀnumı

Yaèní ne gýne bûlbûl envÀè-ı ùuyýr beyninde fiàÀn-ı èaşú ile mûntaàab u meràýbdur ve ne gýne fiàÀnı úalblere müeââirdür. Ke-õÀlik beni daòı bûlbûl gibi envÀè-ı beşer beyninde nÀle-i èaşk ile mûntaàab u meşhýr eyle. ZírÀ èaşú èÀlem-i imkÀnda her şeyden mûntaàab u muúaddemdür. Ne miâillü óadíâ-i úudsíde vÀrid olmuşdur: Kuntu kenzen maòfiyyen. Fe-aóbebtu en uèrafe. Fe-òalaútu'l-òalúa li en uèrafe.¹⁹ Ve baèží óükemÀ èindinde nevè-i efrÀd-ı beşerden bir ferd-i beşerde èaşú maèdým olsa bir şeyée úÀbil-i istièdÀd degüldür. İbn SínÀ zÀhid olmuşdur. EşòÀã-ı beşerden bir şaòã bir güzel óüsn-ãýret gördükde meyl ü muóabbet itmese ve bir óüsn-ãadÀ istimÀè idüp tevcih-i derýn u şevú óÀãıl eylemese èilÀc-ı şerbetine muótÀcdur. Bir teveccüh daòı cÀizdür amma lafô-ı fiàÀndan mecÀz-ı ebyÀt [u] eşèÀr var olur. YÀ Rab mÀye-i eâer-i kerÀmet eyle benüm ebyÀt u eşèÀrum. ZírÀ şu muúaddime-i kerÀmet belki cüzé-i kerÀmetdür. MevlÀnÀ úÀéil olmuşdur, şieràũ cüzé-i kerÀmet olduâına.

Beyt:

Rutbe-i èÀlí maúÀm-ı evliyÀ

EvvelÀ şieràest u Àoir kímýÀ²⁰

Miâraè-ı âÀniden teşbíh [ü] temâíl ùariúíyle bu gýne taèbír olur. YÀ Rab bir mürşid-i kÀmilüñ èayn-ı naôarıyla beni irşÀd it. Ve vird-i zebÀnıyla zebÀnum eökÀr eyle. Böyle muúarrir olduâı óÀlde maóãýl-ı beytden lÀzım geldi. Óadíâ-i nebeviyyeye ittibÀè vü mažmýnlara imtiâÀl eyledi. İbtidÀ-yı teélífade her.²¹ (A 3b-4a)

¹⁹ “Ben gizli bir hazine idim. Bilinmeyi sevdim. Bilinmem için yaratılmış her şeyi yarattım.” (Hadís-i Kudsí; İsmail Hakkı Bursevî. (2016). *Kenz-i Mahfî*. İstanbul: Kitsan Yayınları. s. 2.)

²⁰ En yüksek rütbe, evliya makâmıdır. Başı şiiirdir, sonu ise kimya.

²¹ (A 3b-4a)

Yukarıdaki beyitte şârih öncelikle beyti kırmızı kalemle yazıyor. Buradaki maksat beytin orijinal halinin diğer açıklamalardan ayırt edilebilmesidir. Daha sonra beytin sahip olduğu düzen ve tertib içinde kafiye ve redif gibi biçimsel özellikler ile mânâ ve konu hassasiyeti gözetilerek çeviri yapılmıştır. Kelimelerin düzen ve dizilişleri de estetik kaygı göz önünde bulundurularak tercüme edilmiştir.

Ardından kendi açıklamaları şiirin orijinalinden fark edilebilsin diye bu defa “*ya'enî*” kelimesi kırmızı kalemle yazılıp beytin vermek istediği anlamı yansıtmaya çalışmıştır. Beyitte geçen teşbih ve istiâreler ayrıntılı bir biçimde açıklandıktan sonra bu mânâyı desteklemek amacıyla bir kudsî hadîs iktibas edilerek anlam kuvvetlendirilmiştir. Daha sonra hikmet sahipleri arasında aşkın ifade ettiği anlam ve değerin önemine işaret ederek dinî, felsefî ve kültürel bilgisini yansıtmıştır.

Akabinde İbn Sinâ’dan bahsederek tanık gösterme yoluna gitmiştir. Her insanın güzel birini gördüğünde içinde aşk ve sevgi hasıl olması gerektiğini, aksi halde bu durumun tedavi edilmesi gerektiğini ifade etmektedir.

“Ya Rab benim şiir ve beyitlerimi keramet eserinin mayası kıl!” diye Allah’a yalvararak figanını dile getirir. Yine Mevlânâ’nın şiirin kerametinin bir parçası olduğuyla ilgili düşüncesini alıntılarla aynı şekilde tanık gösterme yoluna gitmiş ve edebiyattaki bilhassa fars edebiyatındaki güçlü iddiasını biçimlendirmiştir.

Daha sonra bununla yetinilmemiş, yorumunu “En yüksek rütbe, evliya makamıdır. Başı şiir, sonu kimyadır.” mânâsına gelen Farsça bir beyitle desteklemiştir. Beytin ikinci mısraının teşbih ve temsil yoluyla tabir olunduğunu açıklamıştır.

Şârih bu beyitte şairin Allah’tan bir niyazda bulunduğunu ifade etmektedir. Bu niyazda kendisine aşk feryadı gibi şerefli bir feryat verilmesini ve aynı zamanda aşk davası ile meşhur olan bülbülün gözyaşlarıyla dil kılıcının sulanmasını arzu etmektedir. Böylelikle bir aşk sözcüsü olarak keskin ve acıklı feryatlara sahip olmak istediğini açıklamaktadır. Şârih, şairin kendisini bülbül ile kıyasladığını, nasıl ki bülbül kuş türleri arasında aşk ile meşhur ise kendisinin de insanlar arasında aşk ile ünlenmesini istemektedir. Çünkü aşk, varlık aleminde seçkin bir duygudur. Bu duygunun önemi, hadîs-i kudsîde ifade edilen bir anekdotla desteklenmiştir. Buna

göre Allah Teâlâ önceden kendisinin gizli bir hazine olduğunu, sonra bilinmek istediğini, bunun için de bütün mahlukatı yarattığını söyleyerek aşkın önemine dikkat çekmektedir. Ayrıca aşk duygusunun kıymet ve ehemmiyetini ortaya koymak için İbn Sînâ ve Mevlânâ gibi tarihî kişiliklerin sözlerini tanık olarak göstermektedir. Buna göre İbn Sînâ “güzel bir sima gören ve güzel bir ses duyan bir kimsenin bu güzellik karşısında etkilenmemesi halinde, onun ilaca muhtaç olan bir hasta olduğunu” söylemiştir.

Şâirih, şairin beyitte dile getirdiği “figân” lafzıyla da aslında şiiri kastettiğini ifade etmektedir. Böylece kendi şiirlerinin birer kerâmet eseri olarak anılmasını istemektedir. Çünkü şiir, kerâmettir. Burada Mevlânâ’nın “şiir, kerâmetin bir parçasıdır” sözünü tanık göstererek yorumunu takviye etmektedir. Yine Farsça bir şiir parçasında geçen “en yüce makâm evliyâ makâmıdır, başı şiir sonu ise kîmyâdır” ifadesini iktibas ederek şiirin kerâmet ve faziletini ortaya koymaktadır. Aynı şekilde bu niyazın bir mürşitlik talebi olduğuna da dikkat çekmektedir. Çünkü dil kılıcının, bülbülün gözyaşlarıyla sulanmak suretiyle keskinleşmesi, bir mürşidin dilindeki zikirleri işaret etmektedir. Bu zikir hazinesine talip olan şairin, aynı zamanda bir mürşidin dünyaya olan bakış açısına da sahip olmak istediğini belirtmektedir.

3. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: EDEBÎ İNCELEME

3.1.Şekil İncelemesi

Yûnus Edîb’in *Şerh-i Dîvân-ı Şevket* adlı şerh çalışması genel itibariyle mensûr bir eserdir. Beyitler, beyitlerin tercümeleri ve her birinin yorumlamasından ibaret olan eserde tüm metin boyunca aynı metod izlenerek şerh edilmiştir. Şerh edilen beyitlerin dışındaki bütün metin bölümleri mensur olmakla birlikte zaman zaman anlatımı güçlendirmek için birtakım Farsça ve Türkçe şiir parçaları da iktibas edilerek bu mensur bölümün içine yerleştirilmiştir. Genel itibariyle şerh metni beyit-tercüme-yorum disiplini içinde bir akış göstermektedir. Bu akış, tüm metin boyunca

istikrarla sürmekle birlikte şârihin bazı beyitleri şerh etmediği ve sadece tercüme etmekle yetinip devam ettiği görülür. Ancak bu beyitlerin sayısı cüzidir.

Bes ki bí-bÀde be-bÀàem dil-gír

MÀr-ı Àbíest reg-i tÀk me-rÀ

Ol úadr bÀàda şarÀbsuz dil-gírüm

äu ilanıdur reg-i tÀk me-rÀ (A 53a)

FiaÀní ser kon ey zencír der-bezm-i cünÿn im şeb

DimÀà ez-şuèle-i ÀvÀzí-i muùrib syòt zindÀn-rÀ

Bir fiaÀna başla ey zincír cünÿn meclisinde

DimÀà yandı muùribüñ şuèle-i ÀvÀzından zindÀnda (A 56b-57a)

Şerm çon kerd èayÀn maùlab-ı pinhÀní-rÀ

Geşt èaynek òoy-ı mey-i òaclet òaùar-ı píšÀní-rÀ

Şerm o zamÀn eyledi èayÀn maùlab-ı pinhÀní

Oldı gözlük èaraú-ı òaclet òaùar-ı píšÀníye (A 72a-72b)

Merdum-i ÀzÀd be-goftÀr berÿn Àred ser

Cíb bÀşed zí-dehen cÀme-i èuryÀní-rÀ

Merdüm-i ÀzÀd sözde çıúarur başın

Cíb olur aàızdan cÀme-i èüryÀna (A 72b)

Şârih, yukarıdaki 4 beyti şerh etmeksizin yalnızca tercümelerini vermekle yetinmiştir.

Şerh düzeninde dikkat çeken diğer bir ayrıntı ise şârihin 75. varakta bulunan bir beytin tercümesini metin kısmının dışına derkenar olarak kaydetmiş olmasıdır. Bu beytin tercümesi aşağıda tırnak işareti içinde verilmiştir:

Ez-bes be-rÀh-ı vaède-i òýbÀn nişesteem

Ez-díde Àb geşt u çekíd intiôÀr-ı mÀ

"Ol úadr vaède-i òybÀn yolunda oturdum

Gözden âu oldı ùamladı intiôÀrımız" (A 75b)

Yukarıda verilen beyit dışındaki bütün beyit, tercüme ve yorumlar sayfa düzeni içinde verilmiştir.

Şârih, bütün beyitleri aynı derinlikte ve aynı ayrıntıyla şerh etmemiştir. Kimi beyitleri neredeyse bir sayfayı bulacak ölçüde derin ve ayrıntılı bir yoruma tabi tutarken kimi beyitleri yalnızca bir cümle veya bir satır ile yorumlamakla yetinmiştir.

Aşağıda şârihin şerh metninde yer verdiği Türkçe ve Farsça şiir parçaları belirtilmiştir:

3.1.1. Türkçe ve Farsça Şiirler

Şerh metninde yorum yapılırken şârihin, şiirin muhteva ve şekil birlikteliği ve uyumu çerçevesinde bazen Türkçe ve Farsça beyit veya mısraları kullanarak iktibas yaptığı görülür. Bunlar aşağıda belirtilmiştir:

3.1.1.1. Türkçe Şiirler

Sen SüleymÀn-ı zamÀn bir èadÀlet-pişesün

Bende-i bí-çÀre nisbet saña bir úarincadur

Her ne dürlü ise şÀhÀ tuófemi eyle úabýl

Bu meâeldür tuófe-i úarınca miúdÀrincadur (A 3a)

Yukarıdaki Türkçe şiir parçasında şârihin Sultân III. Selîm'e övgüsü ve şerh metninin arz edilmesine ilişkin bir takdimi vardır. "Sen zamanın Süleymân'ı, adalet öncüsüsün. Benim gibi çaresiz bir kul senin nezdinde ancak bir karınca nespetindedir. Her ne şekilde olursa olsun hediye mi kabul buyur. Atasözünün dediği gibi karıncanın hediyesi onun hacmi ve ölçüsü kadardır."

"Âyet-i kerîmede küffÀruñ Cehennemden iòrÀcına nÀzil olduài gibi. "ÓattÀ yelice'l-cemelu fi semmi'l-òiyÀù" ²² bu Àyete telmió **Fuzýlínüñ bir beyti** vardır. **Beyt:**

Bu àamlar kim benüm vardır baèírüñ başına úoysan

Çıúar kÀfir Cehennemden güler ehl-i èaõÀb oynar (A 4a) "

Yukarıdaki şiir parçasında Fuzûlî'nin âyet-i kerîmede geçen 'deve iğne deliğinden geçene kadar' ifadesine telmîh yaparak oluşturduğu beyite yer verilmiştir. Buna göre Fuzûlî şöyle diyor: "Benim başımdaki gam ve kederi devenin başına koysalar kâfir cehennemden çıkar, azap ehli de sevinçten oynar."

3.1.1.2.Farsça Şiirler

Her kesí-rÀ ez-òod himmet külÀhí dÀdeend²³

maãaddÀúınca teşhír-i sÀú-ı himmet idüp şeró olinması iltizÀm olındı. (A 1b)

Yukarıdaki Farsça şiir parçasında şârih, 'herkes kendi imkanı ölçüsünde hediye verir' diyerek meydana getirdiği şerh metnini kendi imkanları ölçüsünde oluşturduğunu vurgular.

şükren lillÀh itmÀmı müyesser olup **mîâraè;**

Berg-i sebz best tuófe-i dervîş

meéÀline münÀsib beyt:

PÀy-ı meleò ez-pîş-i SüleymÀn borden

èAybest ve líkin hünarest ez-mýrí²⁴ (A 1b-2a)

Yukarıdaki iki Farsça şiir parçasının ilkinde 'yeşil yaprak dervîşin hediyesidir' ifadesi ile ikincisinde ise 'Karıncanın ayağını Hz. Süleymân'ın huzuruna götürmek

²² "Deve, iğne deliğinden geçene kadar." (A'râf, 40)

²³ "Herkes kendi himmeti (imkânı) ölçüsünde bir hediye verir."

²⁴ "Hz. Süleymân'ın huzuruna hediye olarak çekirgenin bacağına götürmek ayıptır. Fakat karınca tarafından yapılırsa bu hünerdir."

ayıptır; fakat bu bir karınca için hünerdir.’ Denilerek hem bir tevazu örneği gösterilir hem de kaleme alınan eserin ehemmiyeti dile getirilir.

Beyt:

Rutbe-i èÀlí maúÀm-ı evliyÀ

***EvvelÀ şieràest u Àòir kîmyÀ*²⁵ (A 3b-4a)**

Yukarıdaki Farsça şiir parçasında ‘En yüksek rütbe, evliyâ makâmıdır. Baş şiir, sonu ise kîmyâdır.’ Denilerek evliyâ makâmının yücelik ve kerâmeti ifade edilmiştir.

3.1.2. Aruz Kalıpları

İnceleme altına alınan şerh metninin ilk 75 varakında geçen şair Şevket-i Buhârî’ye ait 104 gazel, şârih Yûnus Edîb’e ait 1 kasîde ve 1 rubâî, Mevlânâ ve Fuzûlî’ye ait birer beyitte toplamda 8 farklı aruz kalıbı kullanıldığı tespit edilmiştir. Şârihe ait kasîdede *MefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün*, rubâide *FÀèilÀtün fÀèilÀtün fÀèilÀtün fÀèilün*, Mevlânâ’ya ait beyitte *fÀèilÀtün fÀèilÀtün fÀèilün*, Fuzûlî’ye ait beyitte ise *MefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün* kalıbı kullanılmıştır. Şevket-i Buhârî’ye ait olan 104 gazelde kullanılan aruz kalıpları ve gazel sayıları ise aşağıda belirtilmiştir:

MefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün kalıbı **33** gazelde kullanılmıştır.

FÀèilÀtün fÀèilÀtün fÀèilÀtün fÀèilün kalıbı **30** gazelde kullanılmıştır.

MefÀèílün feèilÀtün mefÀèílün feèilün kalıbı **18** gazelde kullanılmıştır.

Mefèýlü fÀèilÀtü mefÀèílü fÀèilün kalıbı **11** gazelde kullanılmıştır.

²⁵ “En yüksek rütbe, evliyâ makâmıdır. Baş şiirdir, sonu ise kimya.”

FeèilÀtün feèilÀtün feèilÀtün feèilün kalıbı **8** gazelde kullanılmıştır.

Mefèýlü fÀèilÀtün mefèýlü fÀèilÀtün kalıbı **3** gazelde kullanılmıştır.

Mefèýlü mefÀèilü mefÀèilü fÀèýlün kalıbı **1** gazelde kullanılmıştır.

FeèilÀtün feèilÀtün feèilün kalıbı **1** gazelde kullanılmıştır.

Ancak bazı mısraların sözcük sayısı ve kapalılık/açıklık durumları göz önünde bulundurulduğunda kullanılan aruz kalıplarıyla uyuşmadığı tespit edilmiştir. Vezin açısından sorunlu olan bu mısralar aruz kalıplarıyla birlikte aşağıda belirtilmiştir:

MefÀèilün mefÀèilün mefÀèilün mefÀèilün

Sirişt [ü] üıynetde müncelídür gün gibi irşÀd (A 2a)

MefÀèilün mefÀèilün mefÀèilün mefÀèilün

O şÀha çarò-ı aùlas olsa pÀye-endÀz ber-muètÀd (A 2b)

MefÀèilün mefÀèilün mefÀèilün mefÀèilün

İde hedm-i èadüvv-i seyfine tíà-i úazÀ imdÀd (A 2b)

MefÀèilün mefÀèilün mefÀèilün mefÀèilün

Virür òayr ile meddÀóı olsun kil-k-i maènÀ-zÀd (A 3a)

MefÀèilün mefÀèilün mefÀèilün mefÀèilün

Zi-reşk-i men reg-i gül [mýy-ı] Àteş-díde-rÀ mÀned (A 4b)

MefÀèilün mefÀèilün mefÀèilün mefÀèilün

Òas u òÀrest ez-müjgÀn-ı bülbul ÀşiyÀnem-rÀ (A 4b)

MefÀèilün mefÀèilün mefÀèilün mefÀèilün

Siyeh mestem ez-mey-òÀne-i dívÀn-ı òod Şevket (A 7a)

MefÀèilün mefÀèilün mefÀèilün mefÀèilün

èilÀc-ı derd-i mÀ-rÀ nusòa ne-tevÀned ki benuvised (A 15a)

FÀèilÀtün fÀèilÀtün fÀèilÀtün fÀèilün

MítevÀn dÀnest ez-zaòm-ı dil iècÀz-ı to-rÀ (A 20b)

FÀèilÀtün fÀèilÀtün fÀèilÀtün fÀèilün

Mühr-i òÀmýş gül mymíst gülzÀr-ı me-rÀ (A 42b)

FÀèilÀtün fÀèilÀtün fÀèilÀtün fÀèilün

TÀr [u] pýd ez-penbe-i āubóest destÀr-ı me-rÀ (A 42b)

FeèilÀtün feèilÀtün feèilÀtün feèilün

Yýsuf Ànest ki ez-yek nigh-i mest koned (A 48a)

FÀèilÀtün fÀèilÀtün fÀèilÀtün fÀèilün

Şemè-i òÀk-i ò~iş mídÀnend şír-i dÀye-rÀ (A 68a)

3.1.3. Nazım Şekilleri

İnceleme altına alınan şerh metninin ilk 75 varakında şair Şevket-i Buhârî'ye ait 104 gazel, şârih Yûnus Edîb'e ait 1 kasîde ve 1 rubâî, Mevlânâ ve Fuzûlî'ye ait birer beyit bulunmaktadır.

Şârih Yûnus Edîb'e ait kaside 21 beyitten oluşmaktadır. Şair Şevket-i Buhârî'ye ait 104 gazelin beyit sayıları ise sabit olmayıp farklılık göstermektedir. Gazellerin beyit sayıları 5 ile 14 arasında değişkenlik göstermektedir. Ancak bazı gazeller ikişer veya üçer beyit şeklinde parça olarak verilmiştir. Vezin ve kafiyeleri farklı olan bu beyitler de şerh edilmiştir. Farsça beyitlerin orijinal halleri verildikten sonra her beytin tercümesi de ayrıca verilmiştir. Metnin geri kalan kısmı şerhin yapıldığı mensur bölümlerden oluşmaktadır.

3.1.4. Kafiyele

Şârih Yûnus Edîb'e ait 21 beyitlik kaside "ab, cb, db, eb" şeklinde kafiyelemiştir. *İsnâd, bünyâd, mutâd, âbâd* kelimeleriyle biten mısralar zengin kafiye şeklinde yazılmıştır. Redif ise bulunmamaktadır:

ŞehinşÂh-ı serír-i salûanat SulûÂn Selím ÔÂn kim

Aña ilhÂm-ı Óaúdur feyz-i istièdÂd-ı mÂder-zÂd

äafÂ-yı äubó-ı èirfÂnı tamÂm ÂfÂúa rÿşendür

Sirişt [ü] ùıynetde müncelídür gün gibi irşÂd

Yukarıdaki örnekte *mÂder-zÂd* ve *irşÂd* kelimelerinin sonundaki "-Âd" üç ses benzerliğiyle zengin kafiye yapılmıştır.

Şair Şevket-i Buhârî'ye ait gazellerde ise genel itibariyle "tebessum, merdum" gibi kelimelerle tam kafiye kullanılmakla beraber zaman zaman "nergis, muderris" gibi kelimelerle zengin kafiye kullanıldığı da görülür. Gazellerin kafiye dizilişi "aa, ba, ca, da" şeklindedir. Gazellerin birçoğunda "-mÂ-rÂ" ya da "-to-rÂ" ile biten redifler bulunmaktadır.

Girift Âoir furÿ jengÂr-ı külfet sine-i mÂ-rÂ

Hucÿm-ı üÿüíyÂn girdÂb kerd Âyíne-i mÂ-rÂ

LibÂs-ı faúr berev ez-dest-i mÂ cemèiyyet-i ôÀır

Zi-sünbül bÂftend ín ôırúa-i peşmíne-i mÂ-rÂ

Yukarıdaki örnekte *sine, Âyíne* ve *peşmíne* kelimelerinin sonundaki "-íne" üç ses benzerliğiyle zengin kafiye yapılmıştır. Ayrıca "-i mÂ-rÂ" ifadesiyle de redif yapılmıştır.

Ez-nezÂket bes ki oftÂdest endÂmet laúíf

ÔÂr rízed mevc-i býy-ı gül be-pírÂhen-i to-rÂ

Bes ki mílaàzed temÂşÂ ez-beyÂž gerdenet

Míceked hemçon èaraú ez-gÿşe-i dÂmen-i to-rÂ

Yukarıdaki örnekte **pírÀhen ve dÀmen** kelimelerinin sonundaki “-en” iki ses benzerliğiyle tam kafiye yapılmıştır. Ayrıca “-i to-rÀ” ifadesiyle de redif yapılmıştır.

3.2.Muhteva İncelemesi

3.2.1. Gelenek ve Görenekler

Eski zamanlarda farklı ülke, toplum ve milletler arasında süregelen birtakım gelenekler bu şerh metninde de kendisine yer bulmuştur.

Yaèní ol úadr Àteş-i Àh-ı èaşúum àÀlibdür nÀme taórír idüp **kebÿter nÀmemi ùÀúat götürmez götürmeye semt-i maóbÿba**. NÀmemüñ Àteşinden kebÿter sÿzÀn olur. Belki berú benüm peyÀmumı maóbÿba götürmez, Àteş-i Àhumdan iózÀz eyler. (A 42a)

Eski geleneklerden biri olarak posta görevi gören güvercinlerin bu özelliği şerh metnine yansıtılmıştır. Şair, mektubundaki ifadelerin can yakıcı olduğunu dolayısıyla güvercinin mektubu götürmeye güç yetiremeyeceğini ve yolda yanıp kül olacağını ifade etmektedir.

Ayrıca bir toplulukta benimsenmiş ortak alışkanlık ve usullerin gelenekselleşmiş hali olan âdetler, bu şerh metninde de kendisine yer bulmuştur. Farklı kültür ve toplumlarda uygulanan biçimleriyle değişik âdetler, şârihin ifadeleriyle şu şekilde anlatılmıştır:

HindistÀnda ùÀife-i MecÿsiyÀnuñ èÀdet-i müstemirreleridür. Bir şaòã mürd olduúda ol mürde iórÀú idüp òÀkesterüñ bÀda virüp berbÀd iderler. Kendi zuèm-ı fÀsidlerince èaòÀb didükleri o miúdÀr olur. Bundan ziyÀde èaòÀb youúdur. PÀk oldu úıyÀs iderler. (A 4b-5a)

Şârihin açıklamasına göre Hindistan’da bir insan öldüğünde onu yakıp küllerini rüzgara vermek suretiyle yok ederler. Bu şekilde yaparak ona bu dünyadaki kötülük ve günahlarının karşılığını verirler. Böylece bu azap sonucu o kişi temizlenir. Bu âdet Hindistan’da cari olan yaygın bir âdettir.

Maèlÿm ola, rind-i mey-ÂşÀm cumèa gicesine iótirÀmen cumèa gicesinde bÀde nÿş itmezler. Şenbe gicesi cumèa gicesine muúÀbil ziyÀde bÀde nÿş iderler. Şenbe gicesini şeb-i āafÀ şümÀr ider. Bu minvÀl üzre şeb-i ezíne şeb-i àam şümÀr iderler. (A 12a)

Şârihin anlattığı bir başka âdet ise içki içen âşıkların Cuma gecesine gösterdikleri saygıdan ötürü o gece içki içmemeleridir. Buna mukâbil Cumartesi gecesini sefâ gecesı olarak görürler. Dolayısıyla Cuma gecesini de gam ve keder gecesı olarak hesap ederler.

Maèlÿm ola, ÍrÀnda bir kimse fevt olduúda o kimsenüñ aúrabÀ vü muteèalliúÀtı o kimse içün úırú gün mÀtem dutar ve cümle giydükleri libÀsları siyÀh eylerler. èĀdet-i müstemirreleri henüz bu minvÀl üzre óattÀ bu faúírüñ masúau-ı reésüm olan mekÀnda óÀlÀ bu èĀdet cÀrídür. Bu èĀdet òilĀf-ı şerè olduàından baèzı mütedeyyin kimse fevt olduúda vaāiyyet eyler. (A 67b)

Írân'da bir kişi öldüğünde onun akraba ve dostları o kimse için kırk gün yas tutar ve o kırk gün boyunca giydikleri bütün elbiseler siyah olur. Şârih bu âdetin kendisinin memleketinde halen bu şekilde devam ettiğini vurgulamaktadır. Ancak bu âdet şerîata aykırı olduğundan bazı dindâr kimselerin öldüklerinde siyah giyilmemesini ve yas ilan edilmemesini vasiyet ettiklerini belirtir.

3.2.2. Gündelik Hayat

Yaşantılardan elde edilen günlük pratik bilgiler edebî eserin konusunu oluşturmuştur. Şerh metninde bu bilgilerden bir kısmı konunun akış düzenine uygun olarak yer verilmiştir.

Maèlÿm ola bûlbûl yuvÀsın dĀéimÀ úıl iple yapup tezyín ider. ErbĀb-ı èaşúuñ dĀm-ı muóabbete muúayyed olduàına işĀretdür. (A 4b)

Şârih, bûlbûlün yuvasını her zaman kıl iple yapıp süslediğini aktararak gündelik bir bilgi vermektedir.

Maèlým ola ilan zümrüd gördükde gözleri kÿr [u] nÀ-bínÀ olur. ZÀhid ilana teşbîh itmek kemÀl rütbe eâúal olup herkesüñ menferí olmaàla işÀretdür. (A 70b)

Şârih, yılanın zümrüt gördüğünde gözlerinin kör olduğunu ve göremediğini söyler. Bu gündelik bilgi ile şerh metnini detaylandırır.

3.2.3. Sağlık

Yazarlar tarafından ortaya konan edebî eserler, kendi dönemlerinde yaşanan uygulamaları yansıtmaktadır. Bu şerh metninde de şârih tarafından dönemin sağlık bilgisi anlayışı yansıtılmıştır.

Maèlým ola, òumÀr-ı şarÀb-ı neşÀù-ı díger belki tekrÀr bâde nÿş itmek ile defè olur ve Àteş iãÀbet idüp vücyd-ı insÀnı iórÀú iden yere kil didükleri òÀkdan çÀmÿr idüp sürseler defè-i sÿziş-i Àteş ider ve èaleél-òuãÿã küp dibinde tecemmüè iden raúíú çÀmÿr Àteş iãÀbet itmiş yerüñ óarÀretin defè ider. (A 11b)

İnsan vücudunda ateşin isabet edip yaktığı yere kil denilen topraktan çamur yapıp sürülse ateşin yakıcılığı geçer ve ayrıca küpün dibinde toplanan ince çamur, yara yerine sürüldüğünde hararet diner. Sağlıkla ilgili belirtilen bu bilgiler, dönemin alternatif tıp uygulamalarını örneklemektedir.

3.2.4. Şehirler ve Ülkeler

Bu şerh metninde hem şerh edilen metnin yazarı hem de şârihin yaşadığı veya nam ve şöhretini duyduğu şehir ve ülkeler hakkında birtakım bilgiler verilmektedir.

3.2.4.1. Şehirler

ŞírÀz: Günümüzde İran sınırları içinde bulunan bir kent.

Elbette ŞírÀzda bezm-i bâdede şîèr-i ÓÀf1ô daò1 neşée-sÀz olmalı. ÓÀã11-ı kelÀm sÀàar-ı pür-bÀde gibi bezm-i èişretde ÓÀf1òuñ şîèri daò1 neşÀù-engízdür. (A 31b)

BedaòşÀn: Günümüzde Afganistan sınırları içinde bulunan bir kent.

*Yaèní bir leb-i laèl gibi maóbýbuñ temennÀ-yı
laèlünden Àb-ı laèl-i **BedaòşÀnda** her çeşmeden cereyÀn
olur. (A 58a)*

IâfahÀn: Günümüzde İran sınırları içinde bulunan bir kent.

*Yaèní şehir-bender-òamyş keâír [ü] úalíl kelÀmdan
òalel-peõír olur. Belki sürme-i **IâfihÀn** gibi kýb-ı
havÀdiâ ile pÀymÀl olmaúda sükýt lâzımdur. (A 69b)*

KenèÀn: Şeria (Ürdün) Nehri'nin batısındaki Antik Filistin topraklarına İbrâhîmî
dinî metinlerde verilen isim. Bu bölge günümüzdeki İsrail, Filistin ve Lübnan
toprakları ile Ürdün, Mısır ve Suriye'nin kıyı kesimlerini kapsamaktadır.

*Riólet gösterdüm **KenèÀn**dan semt-i Mıâıra*

Gözedür bÀdem çiçeğin gibi yükümüz (A 74b-75a)

3.2.4.2.Ülkeler

Hind: Asya kıtasında bulunan bir ülke.

*Gitdüm **Hinde** kendi diyÀruma götürdüm bisÀúa*

Oldı siyeh dýşum ol úadr çekdüm bÀr-ı baòtı (A 23a)

Mıâır: Bir kısmı Asya bir kısmı Afrika kıtasında bulunan bir ülke.

*Yaèní **Mıâır** zamÀn içre bir èazíz melik müşterísi
oldı. O maóbýbuñ bí-miâÀlin Yýsuf-nÀm gibi maóbýblar Ànuñ
àulÀm-ı òane-zÀdı olur. (A 32b)*

Yemen: Asya kıtasında bulunan bir ülke.

*Yaèní **Yemen** maóbýbı gibi èaúíú-leb olan maóbýblar
benüm àazellerüm işidinden berü dÀéimÀ benüm àazelüm
vird-i zebÀn olmuş. (A 41b)*

3.2.5. Retorik

Her milletin edebiyatında edebî unsurlar; yaşayış, düşünüş ve duyuş biçim ve tarzına göre değişkenlik göstermektedir. Burke'ye göre, insan sembol kullanan bir varlıktır (Burke, 1966, s. 3). Bilincinin açık olduğu her anda bir anlam ve sembol dünyasıyla karşı karşıya olan “*insan, kendine ördüğü bu anlam ağı içerisinde aralıksız durum tanımlaması yapar, kendisinin ve başkalarının eylemlerini yorumlar, anlamlandırır ve bu anlamlar temelinde eylemler gerçekleştirir*” (Çebi, 2008: 185). İşte bu yorumlama bir milletin duyuş ve düşünüş tarzını şekillendirmektedir. Şerh metninde de yeri geldikçe bu tür retorik yansımalar verilmektedir. Şârih bu retorik bilgileri aşağıdaki biçimde aktarmıştır:

Maèlÿm ola, şueârÀ-i ÍrÀn nefş-i zÀhid mÀr u kejdüme teşbîh idüp lisÀn-ı zÀhid nîş-i mÀr u kejdüme teşbîh iderler. Vech-i şibh-i zÀhidlerle mÀr u kejdüm beyninde nîş-i mÀr u kejdüm ü vücÿd-ı insÀna iâÀbet eyledükde rencÿr u zaòmnaÀk ider. Ke-öÀlik zebÀn-ı zÀhid nîş-i mÀr u kejdüm gibi telò güftÀr ile derÿn-ı insÀnı münkesir ü rencÿr ider. (A 8b)

İran şairleri zâhidin nefsinin yılan ve akrebe, zâhidin dilini ise yılan ve akrebin iğnesine benzetirler. Nasıl ki yılan ve akrebin iğnesi insan vücudunu soktuğunda yaralar ve incitirse aynı şekilde zâhidin dili de acı sözleriyle insanın içini burkup incitir. Şârih konuyla ilintili olarak bu retorik bilgiyi ustalıkla aktarmıştır.

3.2.6. Tarihî Şahsiyetler

Tarihte, gerek bilim gerek sanat gerekse din sahasında ön plana çıkmış, şöhret sahibi şahsiyetler farklı ürünlere konu olduğu gibi şerh metnine de yansımıştır. Tanık göstererek anlatım gücü arttırmak amacıyla zaman zaman bu tür şahsiyetler farklı metinlerde kendilerine yer bulmuşlardır.

İbni Sînâ: Samanoğulları sarayı maliye kâtiplerinden ve saygın bir bilim adamı Abdullâh b. Sînâ'nın oğlu olan İbn-i Sînâ, Batı'da "Avicenna" adıyla tanınır. 980 yılında günümüz Özbekistan'ında yer alan Buhâra yakınlarındaki Afşana kentinde doğmuştur.

Ve baèží óükemÀ èindinde nevè-i efrÀd-ı beşerden bir ferd-i beşerde èaşú maèdým olsa bir şeyée úÀbil-i istièdÀd degüldür. İbn **SínÀ** zÀhid olmışdur. EşòÀã-ı beşerden bir şaòã bir güzel óüsn-ãýret gördükde meyl ü muóabbet itmese ve bir óüsn-i ãadÀ istimÀè idüp tevcih-i derýn u şevú óÀãıl eylemese èilÀc-ı şerbetine muótÀcdur. Bir teveccüh daòı cÀizdür amma lafô-ı fiàÀndan mecÀz-ı ebyÀt [u] eşèÀr var olur. (A 3a-4b)

Mevlânâ: Asıl adı Muhammed Celâleddîn-i Rumi olan Mevlânâ XIII. Yüzyılda yaşamış Müslüman bir şair, fâkih, âlim, ilahiyatçı ve Sûfî mutasavvıf. Bugün Afganistan sınırları içinde bulunan Horasan'ın Belh şehrinde dünyaya gelmiştir.

YÀ Rab mÀye-i eâer-i kerÀmet eyle benüm ebyÀt u eşèÀrum. ZírÀ şu muúaddime-i kerÀmet belki cüzé-i kerÀmetdür. **MevlÀnÀ** úÀéil olmışdur, şieràũ cüzé-i kerÀmet olduàına. (A 3a-4b)

İskender: Kur'ân-ı Kerîm'de Zülkarneyn olarak geçmektedir. İki dağ arasında yaşayan bir kavmin memleketine gittiğinde orada yaşayan insanların isteği üzerine fesatçı Ye'cüc ve Me'cüc kavmiyle aralarına bir set yapmıştır. Günlerce demir kütleler yığdırıp ateşletmiş, demir erimeye başlayınca üzerine erimiş bakır döktürerek aşılması mümkün olmayan bir set yapmıştır.

Yaení istiàÀ ãaórÀsında olmaú óayÀt-ı ebedí ve èömr-i cÀviddür. HevÀ-yı ùaleb [u] Àrzý-yı Àb-ı óayÀt baña sedd-i **İskender** olur. ÓÀãıl[ı] óayÀt-ı ebedí didükleri kýşe-i úanaèatdır. (A 6b)

Hz. Davûd: Kudüs'te doğmuş olan bir peygamberdir. Kendisine hem hükümrânlık hem de peygamberlik verilmiştir. Sesinin güzelliğiyle meşhurdur.

Benüm gibi Şevket nÀleden bir kimse ÀgÀh degüldür
Güzel bilürüm lisÀn-ı naàme-i **Davýdı** (A 26a)

Mânî: Mani dinin kurucusu olan Mani, Dîvân şairleri tarafından Çin'den İran'a gelen bir ressam olarak bilinir.

Yaèní maóbÿbuñ óüsn-âÿret-i èÀlem-pesendin farazÀ
MÂnî *taãvîr itse Àhÿ Óarem-i müjgÀnından òÀme-i mÿ olmaú*
sezÀ vü çesbÀndur. (A 34a)

Hâfız: Hâfız-ı Şîrâzî, İran Edebiyatının en büyük şairlerinden biridir. Şîrâz'da doğmuştur. Asıl adı Şemseddîn Muhammed'tir. Edebiyat alanında Hâfız, Hâfız-ı Şîrâzî olarak anılır. Hâfız-ı Şîrâzî, Dîvân şairlerini de etkilemiştir.

Yaèní bezm-i èişretde şîer-i ÓÀfıô ile bÀde-i
ŞîrÀzuñ neşée-baòş olmaúda birbirine peyvend-i rÿóÀnisi
der-kÀrdur. Elbette ŞîrÀzda bezm-i bÀdede şîer-i ÓÀfıô
daòı neşée-sÀz olmalı. ÓÀãıl-ı kelÀm sÀaar-ı pür-bÀde
gibi bezm-i èişretde ÓÀfıôuñ şîeri daòı neşÀù-engízdür.
(A 31b)

Ferhâd u Şîrîn: Konusunu *Hüsrev ü Şîrîn* adlı İran öyküsünden alan eski bir aşk öyküsünün kahramanları. Firdevsi'nin *Şâhnâme*'si başta olmak üzere bütün tarihî kaynaklarda geçmektedir. Gerek Hüsrev ü Şîrîn gerek Ferhâd ile Şîrîn adıyla İran ve Türk Dîvân şairleri tarafından mesnevî biçiminde yazılmıştır.

Yaèní FerhÂd Şîrínüñ naúş [u] nişÀn-ı gülgÿnuñ der-
òÀùır idüp mest [u] medhÿş olup òÀk òÿna àarú u helÀkı
oldı. Yaèní rÀh-ı èaşúda òayÀl-i maóbÿb ile ifnÀ-yı vüçÿd
eyledi. (A 59b)

Eflâûûn: Yunan filozof, yazar ve matematikçi. Düşünce tarihinde, tüm zamanların, kendinden sonraki dönemleri en çok etkileyen isimlerinden biridir ve batı felsefesinin kurucularındandır.

Yaèní maèlÿm ola EflÀùÿn ikidür. Birisi EflÀùÿn-ı
ilÀhî *vü birisi EflÀùÿn-ı óakím tesmiye olunur. Òum-nişín*
şuèearÀ-yı èacemde miyÀn-ı şuèearÀda her ne maúÀmda ôíkr
oldıysa EflÀùÿn-ı óakím murÀddur. (A 59b-60a)

Leylâ ile Mecnûn: Bir Arap efsanesine dayanan klasik bir aşk hikâyesinin kahramanları.

*Díde-i àazÀlan çeşm-i **LeylÂ**ya müşÀbih olduàından dÀéimÀ **Mecnÿna** nümÿne-i çeşm-i maèşÿú olduàı gibi. (A 60a)*

Hız. Mûsâ: Yakup peygamberin neslinden gelen bir peygamberdir. Kendisine dört kutsal kitap arasında yer alan Tevrat indirilmiştir. Aynı zamanda Hz. Musa Allah ile konuştuğu için de “Kelimullah” sıfatına layık görülmüştür.

*Yaèní rÿz-ı óaşre dek her bir yerden **MÿsÀ** èaleyhisselÀmuñ Yed-i Beyzası gibi muècizeler ôÀhir ü nümÿn olur. (A 61a)*

Hız. èİsâ: Kendisine kitap gönderilen büyük peygamberler arasında yer almaktadır. 30 yaşındayken kendisine İncil gönderilmiştir. 33 yaşında canlı bir biçimde göğe kaldırılan Hz. İsa’nın kıyamet yaklaştığında tekrar dünyaya ineceği ve normal insanlar gibi; evleneceği, çocukları olacağı ve vefat edeceğine inanılmaktadır.

*Yaèní erbÀb-ı èalÀyıú tÀrik-i dünyÀ olup silk-i tecerrüde sÀlik ü dÀòil olmak mümkün degüldür. ZirÀ **èİsÀ** èaleyhisselÀm silk-i tecerrüde dÀòil olmasına bir igne mÀniè oldı. (A 70b)*

3.2.7. Mitoloji

Mitolojik bilgiler, tarihin her döneminde var olduğu gibi şerh metninin kaleme alındığı dönemde de var olmuş ve edebî eserlere yansımışlardır.

*Ve maèlÿm ola, **EflÀùÿn-ı** óakım otuz altı senede bir şerbet tertíb idüp díger bir küp bir mekÀna vazè idüp kendi telÀmíõlerinden birini intiò`Àb idüp meõkÿr telÀmíõine taèlím idüp benüm başumı kesüp ü cemíè-i aèzÀlarum birbirinden úaùè idüp baède cemíè iòrÀc-ı vüçÿdum merúÿm küpe vazè idüp yine meõkÿr tertíb eyledügüm şerbet iòrÀc-ı vüçÿdumla ber-À-ber küpe dök.*

Bundan ãoñra küpüñ úapaàını úapad úırú günden ãoñra gel meõkÿr küpi aazuñ aç, içinden bir tÀze ùıfl çıúar. Meõkÿr ùıfl benüm, baède ebedü'l-ebed mevt baña ùÀrí olmaz. ÓayÀt-ı ebediyle óayÀt bulurum. Õikr olınan minvÀl üzre eczÀ-yı vücÿd-ı EflÀùÿn ve maèhÿd şerbetle ber-À-ber küpe vazè idüp úazÀ otuz ùoúuz günde küpüñ aazın açdılar. Bir nÀ-tamÀm ùıfl çıúdı. NÀ-tamÀm olduàından ùıfl bÀuí úalmadı. (A 59b-60a)

Anlatılan mitolojik bilgide Eflâtûn'un otuz altı yıl boyunca bir çeşit şerbet meydana getirdiğini, öğrencilerinden birini seçip o öğrencisini eğiterek kendi başını kesmesini, vücudunun bütün parçalarını birbirinden ayırmasını, sonra tüm parçaları o küpe koymasını ve meydana getirdiği şerbeti aynı küpe dökmesini, küpün kapağını kırk gün kapalı tutmasını, kırk günün sonunda küpü açmasını söyler. Küpün kapağını açtıklarında ise karşılarında taze bir çocuk bulacaklarını söyler. "O çocuk benim, sonra bana sonsuza kadar ölüm gelmez. Sonsuzluk hayatıyla hayat bulurum" der. Eflâtûn'un belirttiği gibi yaparlar. Ancak kırk günün sonunda küpün kapağını açtıklarında tamamlanmamış bir çocuk gördüler. Çocuk tamamlanmadığı için sağ kalmadı.

3.2.8. Antropoloji

İnsanın kökenini, evrimini, biyolojik özelliklerini, toplumsal ve kültürel yönlerini inceleyen antropolojik bilgiler yazılı belgelere de yansımıştır. Edebî eserlere de işlenen bu bilgiler şerh metnimizin farklı kısımlarında karşımıza çıkmaktadır.

Hindÿlaruñ ekåeri sebük maàz olduàı gibi bundan maèlÿm u işÀret olındı. Hindÿlaruñ ekåeri aómaú-ı dil-i siyÀh olur. (A 63b)

Anlatılan antropolojik bilgide Hintlilerin çoğunun akıllarının hafif olduğu ve çoğunluğunun kara kalpli ahmaklar olduğu belirtilmiştir.

Hindÿlaruñ medd-i zaèferÀn Àlınları güşÀde vü yüz òande kesb eyledügi gibi. Maèlÿm ola HindistÀnda gÀv-

*perest olanlar necÀset-i gÀv ile zaèferÀnı maòlÿù idüp
meòkÿr maòlÿù zaèferÀndan her āabÀó iki òaùù Àlınlarına
çeküp èalÀmet-i iúbÀl u güşÀde olmaàa delíl èadd iderler.
(A 63b)*

Hintlilerin ‘zaferan’ adlı hoş kokulu çiçek özüyle çizilmiş alınlarının açık olduğu ve yüzlerinde gülümsemenin eksik olmadığı belirtilmiştir. Aktarılan bu bilgilerle Hintlilerin antropolojik yapıları yansıtılmıştır.

3.2.9. Teoloji

Farklı semâvî ve beşerî dinlere ait sembol, ritüel ve uygulamalar hakkında şerh metninde geçen bilgiler aşağıda belirtilmiştir:

*ZírÀ Àteş-perestler Àteşe èÀşıú olup ùÀbendlik
eclden nihÀyet kiöblerini ihrÀú idüp şuèle-i Àteşi kefen
pírÀhen eylerler. Àteşle bir şeyé-i vÀóid olınurlar. (A
54a)*

Ateşperestler ateşe âşık olduklarından ateşteki parlaklık yalanlarını yakar. Alevlerden kefen gömleği yaparak ateşle bütünleşirler. Yukarıdaki bölümde ateşperestlerin inanışları konu alınmıştır.

*Maèlÿm ola HindistÀnda gÀv-perest olanlar necÀset-i
gÀv ile zaèferÀnı maòlÿù idüp meòkÿr maòlÿù zaèferÀndan
her āabÀó iki òaùù Àlınlarına çeküp èalÀmet-i iúbÀl u
güşÀde olmaàa delíl èadd iderler. (A 63b)*

Hindistan’da ineğe tapanlar, inek pisliği ve zaferan adlı hoş kokulu bir çiçeği birbirine karıştırarak o karışımla her sabah alınlarına iki hat çekerler. Bu hatların kendilerine ikbal, şans ve ferahlık getirdiğine inanırlar.

3.2.10. Dinî ve Tasavvufî Unsurlar

Zâhid, zâhid-i riyâkâr, misâfirhâne-i âlem, marifetullâh, fenâfillâh, aşk-ı mecâzi, dünyâ zindânı, dâr-ı gaflet, dâr-ı bekâ, dâr-ı fenâ, ehl-i irfân, erbâb-ı mükâşefe, nefis-i emmâre, nefis-i kâfir, esbâb-ı cihân, tâlib-i Hak, terk-i dünyâ, âlem-i bâlâ, âlem-i süfli, târik-i dünyâ, ârif-i Hudâ, fakr-ı hâl, merâm-ı cihân, sûret-i zâhir,

mahviyyet, seyr-i sülûk, âşık-ı derviş, zuhûrât-ı Bâri, kûşe-i kanâat, hayât-ı ebedi, nefis-i kâfir, cennet, cehennem, tama-ı dünyâ gibi sofilerin zihin ve gönül dünyalarını yansıtan tasavvuf kültürü unsurlarına metin boyunca rastlanmaktadır. Bu örnekler aşağıda açıklamalarıyla birlikte sıralanmıştır:

zâhid: Zühd, soğuk ve ilgisiz davranmak, rağbet etmemek, yüz çevirmek, ahirete yönelmek için dünyadan el etek çekmek, Hakk’a yönelmek için dünyadan da ahiretten de el etek çekmek anlamlarına gelmektedir (Uludağ, 2012: 397). Zâhid, Allah ile hemhal olan; söz, fiil ve düşüncelerinde Allah’tan ayrılmayan kişidir. Zâhid, her an O’nu düşünen, O’nun yanında baki kalan ve nazarı O’ndan başka hiçbir şeye dönmeyen kimsedir (Uludağ, 1994 : 54).

*Yaèní **zÂhid-i** mÂr mizÂc derÿnı pür-kín ü ğıll [u] ğışşdan fikr [ü] endişem yóudur. ZírÀ benüm şíşe-i göñlüm zümrüd dÂş1 gibi âÀf [u] pür-bahÀ, **zÂhid** gibi kemÀl mertebe zıddıdur. DÀéimÀ andan ihtirÀz ider zÂhid. Maèlÿm ola, şuèarÀ-i ÍrÀn nefis-i **zÂhid** mÂr u kejdüme teşbíh idüp lisÀn-ı **zÂhid** nış-i mÂr u kejdüme teşbíh iderler. Vech-i şibh-i **zÂhid**lerle mÂr u kejdüm beyninde nış-i mÂr u kejdüm ü vücyd-ı insÀna iâÀbet eyledükde rencÿr u zaòmnÀk ider. Ke-òÀlik zebÀn-ı zÂhid nış-i mÂr u kejdüm gibi telò güftÀr ile derÿn-ı insÀnı münkesir ü rencÿr ider. (A 8b)*

Tecelliyât-ı Rabbânî: Tecellî, Arapça, açık ve zahir olmak demektir. Kaşanî ve Cürcanî’ye göre; gaybden gelen ve kalbde ortaya çıkan nurlara tecellî denir (Cebecioğlu, 2014: 480). Bir başka tasavvuf kaynağına göre ise tecelli, Hakk nûrlarının, Hakk’ı kalbleriyle görmeye layık olan ikbal sahiblerinin kalblerine, ikbal hükmüyle te’sir etmesidir. Bu rû’yetle {görmeyle}, gözle görme arasındaki fark, {bunda} tecelli edenin istediği zaman görünüp, istediği zaman görünmemesi ya da bir vakit görünüp bir vakit görünmemesidir (Uludağ, 1982: 462).

*Yaèní baór-ı **tecelliyÀt-ı Allahdan** nÿr-ı feyż-i **tecelliyÀt-ı ilÀhíyeye** maôhar olan dil-i óaúíúat-cÿya her biri bir Üÿr gibi **cÀ-yı tecelligÀh** olur. Belki her bir*

ferd-i eşyÀya naôar eylese óüsn-i maúbýl ile feyz-yÀb olur. (A 29b)

Mürşid-i Kâmil: Mürşid; Arapçada doğru yolu gösteren, uyarıcı, irşâd eden demektir (Cebecioğlu, 2014: 350). Sırât-ı müstakimi gösteren, dalaletten önce hak yola ileten kimsedir. Mürşid merdiven gibidir, başkaları ona basa basa yükselir; mum gibidir kendisi yanar ama çevresindekileri aydınlatır (Uludağ, 2012: 263). Mürşid, ideal insanı yetiştirmek üzere çaba sarf eden, eğiten kutlu kişidir.

Yaèní mürşid-i kâmil odur bir naôar ile erbÀb-ı irşÀdı irşÀd ide. MaènÀ-yı díger, maèşýú oldur ki bir lika-i mest ile èÀşıúuñ èaşúlıú olup kendine üftÀde-i nÀlÀn ide. Yÿsufdan maóbýb, Yaèúýbdan èÀşıú murÀd olur. (A 48a)

Fenâfi'llâh: Kulun beşeri vasıflardan ve aşağı arzularından sıyrılıp ilâhî vasıflarla donanması anlamına gelmektedir (Uludağ, 2012: 134). Arapçada, Allah'ta fani olmak demektir. Kulun zât ve sıfatının, Allah'ın zât ve sıfatında fani olmasıdır. Dünya ilgilerini tam anlamıyla ortadan kaldırarak, Allah'a yönelmek demektir (Cebecioğlu, 2014: 162).

Yaèní fenÀfillÀh iòtiyÀr iden èÀrif-i óáuú-şinÀs èömr ü óayÀt-ı cihÀnı úabýl itmez. Pir-i fÀnínüñ dest-i raèsedÀrı ve óayÀt-ı dünyÀyı redd itdügi gibi. (A 22b-23a)

Seyr-i sülûk: Hakk'a ermek için bir rehberin öncülüğünde ve denetiminde çıkılan manevî ve ruhi yolculuk anlamına gelen seyr ü sülûk, bir müridin hayatının esas gayesini teşkil eden en mukaddes yolculuk biçimidir. Mürid, bu yolculuğa çıkarken nefsinde toplanan tüm kötü arzu ve istekleri bertaraf etme, böylece engin, yüce ve olgun bir ruh mertebesine kavuşma gayesi gütmekte ve bu saikle hareket etmektedir (Uludağ, 2012: 316).

Yaèní èÀlemi terk idüp maóviyyetde olmaú isterseñ semt-i óáuúa seyr-i sülýk iden erbÀb-ı èirfÀna refiú, her bir vÀdíde sülýk-ı óáuúa sÀlik olanlara teãÀdüf itdünse

anlar ile **seyr-i sülük** idüp terk-i esbâb idüp beöl-i vücûd ile óaúíúÀt-peymÀ ol. (A 24a)

èÂlem-i Cismânî (èÂlem-i Süfl) : Cismânî ya da fânî; Arapçada geçici, ölümlü, bitici, sonlu, tükenen gibi mânâlara gelir. Tasavvufta ise, Hak ile bakî olmaktan dolayı, bir şeyi kalmayan kişidir. Fenâya eren kişi, Hâk'tan başkası ile müşahade etmediği için, farklılıklar onda bir araya gelip toplanmıştır. Ancak fânî olan, baygın veya deli değildir. Beşerî sıfatlar ondan kaybolmamıştır ki, melek veya rûhânî bir varlık olsun. Ancak, bu durumda olan kişi, nefsinin hazlarını görmek ve onlar üzerinde kafa yormaktan uzaklaşmıştır (Cebecioğlu, 2014: 158).

Yaèní ùıynet-i ÀfitÀba olmaú mÀye olmaú mümkündür. Bir mertebe **èÂlem-i süfl**den èÂlem-i bÀlÀya nÿr-ı óüsn-i maóbÿb ile taóassür idüp belki óasret-i mÀh-rÿyla èurÿc eyledüm. (A 33a)

èÂlem-i Ruhânî (èÂlem-i Bâlâ) : Âlem-i emr, âlem-i melekut ve âlem-i gayb, ruhlar ve rûhânîler âlemidir. Çünkü bunlar, Hakk'ın emriyle madde ve zaman bakımından vasıtasız olarak vücud bulan şeylerdir (El-Kaşani, 2004: 106). Rûhânî âleme getirilen diğer bir tanımlama da tecerrüd âlemi olmasıdır. Tecerrüd soyut âlem, zihinde var olan âlemdir. Tecerrüd, Allah'tan gayri her şeyden sıyrılıp, Allah'a yönelmek. Bu durumda olanlara ehl-i tecrîd denir (Cebecioğlu, 2014: 158).

Yaèní kemÀl-mertebe ifnÀ-yı vücûd itmekde bir güzel rûtbe-i èulyÀ vardır. Âb-ı vücûd hevÀya menfaèat idüp òÀk-i vücûd şuèleyle münúalib idüp **èÂlem-i bÀlÀya** pervÀz it. Yaèní ifnÀ-yı àubÀr-ı vücûd idüp **èÂlem-i bÀla-yı rÿóÀnide** cÀygır ol. (A 24b)

èAşú-ı mecâzî : Aşk, Arapçada aşırı derecedeki sevgi anlamına gelmektedir. Bu da maddî ve manevî şekillerde olur. Bir kadın göz önünde bulundurulurken zevki ve cinsi cazibe ön planda tutulmak suretiyle oluşan aşk maddîdir. Bunun platonik, hayali olanı da vardır (Platonik). Şairlerin aşkı böyledir. Bu aşk genelde mecâzîdir (Cebecioğlu, 2014: 54-55). Cismânî bir ifade biçimi olan aşk-ı mecâzî rûhânîyetten yoksun yalnızca tensel ve hâzıcı bir aşk biçimidir.

Yaèní èaşú-ı mecÀz ile giriftÀr eyledi èaşú beni;
ancaú **èaşú-ı mecÀzide** devÀm üzre degüldür. **èAşú-ı mecÀziden** èaşú-ı óaúíúíye seyr-i sülÿk olur. El'mecÀz úanùaratu fi'l-óaúíúíye. ²⁶ fehvÀsınca zerde-i èaşú-ı óaúíúíye teraúúí olinur. (A 50b)

èAşú-ı óaúíúí: Hakîkî aşk ise Allah aşkıdır. Mecâzî aşkın ötesinde tüm maddî ve cismânî ihtiraslardan arınarak herhangi bir menfaat ummaksızın tamamen hakka ve hakikate duyulan aşkın adı olan hakîkî aşk soyut ve sonsuzdur. Bu aşk Allah'ın bizatihi kendisine ve yarattıklarına duyulan aşktır (Cebecioğlu, 2014: 54-55).

Yaèní **maènÀ-yı mümtÀz-ı rÀz-ı èaşú-ı óaúíúí** úalb-i èÀşıúda dÀéimÀ mestÿrdur. Keşf ü iôhÀr mümkün degüldür. Belki rÀz-ı èaşú bir emr-i maènevî esrÀrullÀhdur, erbÀbına maèlÿmdur. (A 43a)

Maèrifetu'llâh: Allah'ı bilme, Allah bilgisi anlamında Arapça bir tamlama, Allah'ın varlığının ve birliğinin bilinmesini ifade eden bir tabirdir (Cebecioğlu, 2019: 319-320). Sûfilerin rûhânî halleri yaşayarak manevî ve ilâhî hakikatleri tadarak (iç tecrübeyle vasıtasız olarak) elde ettikleri bilgi, irfân anlamlarına gelmektedir (Uludağ, 2012: 236).

Yaèní èÀrif olan kimse kendi nÿr-ı rızÀ-yı vücyd-ı úalbinden **maèrifetullÀha** intiúÀl ider. ZírÀ çerÀà-ı rÀh èayn-ı baâíret yaèní görücü göz olduàı gibi kendi gözleri olur sefíne reíslerine. (A 55a)

3.2.10.1. Kutsal Mekânlar

Kabe, kilise, puthâne ve ateşkede gibi farklı dinlere ait kutsal mekânlar şerh metninde edebî estetiğin aracı olarak kullanılmıştır.

Kaèbe: Kabe, Beytullâh. **Bütôâne:** Puthane, puta tapılan yer.

²⁶ “Mecaz, gerçeğin tartısıdır.”

Yaèní **Kaèbe vü büt-òÀneye** belki Àyíne-i óáúú u Àyíne-i bÀùíla çeşm-i èibret ile müsÀví diúúat birle inÔÀr-ı daúíúa naôar iderüz. (A 8a-8b)

Óarem: Harem-i Şerif, Kabe ve çevresi.

Yaèní ne güzel bir şír-mest-i dil-ber-i Àhýveşşün ki ÀhývÀn-ı **Óarem** müjelerinden úaùífe-sÀz olup gözleri üzerinde saña ò`ÀbgÀh maèúýl u münÀsib görürler. (A 18a)

Kilise: Hristiyan tapınağı. Anglikan kilisesi, Ortodoks kilisesi gibi Hristiyan mezheplerinden her biri.

Evvel úalem müjgÀn-ı àazÀlÀn-ı óaremden baàlar

Çekse eger MÀní **kilisede** taãvır-i Frengí (A 34a)

Deyr: Hristiyan tapınağı. Anglikan kilisesi, Ortodoks kilisesi gibi Hristiyan mezheplerinden her biri.

Yaèní haú-bín ü ãÀf èaúíde olan kimse mecmýe-ı eşyÀya bir naôar ile naôar eyler. Baèžısına óáúú naôar baèžısına úubó naôar eylemez. Belki **deyr** ü óarem, küfr ü dín birbirine merbyù olaraú ãÀnièi óaúíúíye ióÀle idüp taósín birle dünyÀ MÀ òalaúte hÀõÀ bÀùilÀ.²⁷ úÀil olur. (A 69a)

3.3. Dil ve Üslup İncelemesi

3.3.1. İmlâ İncelemesi

Yûnus Edîb'in *Şerh-i Dîvân-ı Şevket* adlı eseri XVIII. Yüzyıla ait bir metin olduğu için o döneme imlâ kurallarını yansıtmaktadır. Bu yansıtma hem kelimelerin hem de eklerin yazılış biçiminde kendisini göstermektedir. İmlâ kurallarında tüm metin boyunca aynı istikrar görülmemektedir. Metin boyunca değişkenlik gösteren Türkçe kelime ve eklerin yazılış biçimi aşağıda örnekleriyle birlikte belirtilmiştir:

²⁷ “(Rabbimiz!) Bunu boş yere yaratmadın.” (Âl-i İmrân, 191)

3.3.1.1.Bazı Türkçe Kelimelerin Yazılışı

“Kadîfe” kelimesi bazen *kadîfe* bazen de *katîfe* olarak yazılmıştır.

“Yastık” kelimesi bazen *yasdık* bazen *yasduk* bazen de *yastık* olarak yazılmıştır.

“Ayak” kelimesi bazen *ayağ* bazen de *ayak* olarak yazılmıştır.

“Gece” kelimesi metin boyunca *gice* olarak verilmiştir.

“Kendi” kelimesi bazen *kendü* bazen de *kendi* olarak verilmiştir.

“İçinde” kelimesi kullanıldığı gibi *içre* kelimesi de kullanılmıştır.

“Dışarı” kelimesi genel olarak *taşra* biçiminde yazılmıştır.

“Onun” kelimesi bazen *anuñ* bazen *onuñ* biçiminde verildiği görülür.

“Beri” kelimesi genel itibariyle *berü* olarak verilmiştir.

“Tutmak” kelimesi *dutmak* şeklinde verilmekle birlikte sayılı yerlerde *tutmak* olarak verildiği de görülmektedir.

“Dokuz” kelimesi *tokuz* olarak verilmiştir.

Bunların dışında “değil” kelimesi *degül*, “üzere” kelimesi *üzre*, “için” kelimesi *içün*, “dahi” kelimesi *dahı*, “kapı” kelimesi *kapu*, “elbette” kelimesi *elbetde*, “yoksa” kelimesi *yohsa*, “karşı” kelimesi *karşu* olarak istikrarlı biçimde yazılmıştır.

“Demek, yemek, vermek, etmek” gibi kelimeler *dimek, yimek, virmek, itmek* olarak yazılmıştır:

İden, yirler, dirler, virmedi, itme, ideler, dimeden, virmede.

“Sana, bana” kelimeleri *saña, baña* şeklinde nazanne ile yazılmıştır.

3.3.1.2.Türkçe Eklerin Yazılışı

Sıfat fiil eki “-An” günümüzde kullanıldığı biçimiyle yazılmıştır:

İden, alan, bulan, dutan.

İsim tamlamalarındaki ilgi eki “-In” “-İñ, -Uñ” şeklinde nazanne kullanılarak verilmiştir:

Hayâtuñ güheri, mürgânuñ nagmesi, eylemenüñ lezzeti, taşranuñ hüneri, dilberüñ nakşına, kimsenüñ aybını, hulkınuñ bendesi.

Belirtme hal eki “-I” günümüzde kullanıldığı gibi kendisinden önce gelen ünlüyle uyum sağlamayarak “a, ı, u” gibi kalın harflerden sonra “-ı”, “e, i, ü” gibi ince harflerden sonra “-i” olarak yazılmıştır:

Rûzını, urma yüzine, sözine, hükmi, ol söz okına, ucu, her sözinde, umurını, rûhumı, vaktüñi, kokusu, çoğı, ağuşına, üstinde.

Ek eylem “-dIr” günümüzde kullanıldığı gibi kendisinden önce gelen ünlüye uyum sağlamayarak “a, ı, u” gibi kalın harflerden sonra “-dur”, “e, i, ü” gibi ince harflerden sonra “-dür” olarak yazılmıştır:

Yokdur, fendür, rûşendür, boşadur, nedür.

Geniş zaman eki “-Ar” günümüzde kullanıldığı şekliyle değil “a, ı, u” gibi kalın harflerden sonra “-ur”, “e, i, ü” gibi ince harflerden sonra “-ür” olarak yazılmıştır:

Dinlenür, virür, kalur, satılır, alur, görünür, geçirür, bilür irişür, yitişür, dökülür, bilinür, bitürür, dolaşur, dinlenür, geçinür.

“-dik” sıfat fiil eki kendisinden önce gelen ünlünün durumuna göre “a, ı, u” gibi kalın harflerden sonra “-duk”, “e, i, ü” gibi ince harflerden sonra “-dük” olarak yazılmıştır:

Virdüğüñi, bildüğüm, itdügi, ekdüğünü, virdüğünü, çekdügi, olduğın, itdügi, eyledüğün, olduğı, irdükde, gördüğümüz, olduğın, olduğı, varduğuñ, olduğı, umduğın, didüğüm.

1.Şahıs iyelik eki “-Im” kendisinden önce gelen ünlünün durumuna göre “a, ı, u” gibi kalın harflerden sonra “-um”, “e, i, ü” gibi ince harflerden sonra “-üm” olarak yazılmıştır:

Benüm, başum, sultânum, hayâtum, cigerüm.

Tamlamalardan sonra gelen belirtme hal eki kimi zaman “-I” gibi harfler düşürülerek yazılmıştır:

Kimsenüñ cânın sıkma, hâtırın yapmağa say it, cigerüm pâresi, anlaruñ rütbesin, cümlesin itme, kendüsin.

“-İp” zarf fiil eki kendisinden önce gelen ünlünün durumuna göre “a, ı, u” gibi kalın harflerden sonra “-up”, “e, i, ü” gibi ince harflerden sonra “-üp” olarak yazılmıştır:

Girüp, kapanup, kurulup, okıyup, gelüp.

“-dA” bulunma hal eki fstkçşhp sert ünsüzleriyle birlikte kullanıldığı halde değişime uğramayarak da de şeklinde yazılmıştır:

Aralıkda, sokakda, etekde, sabahda, tarafda, eşikde.

“-mİş” geçmiş zaman eki kendisinden önce gelen ünlünün durumuna göre “a, ı, u” gibi kalın harflerden sonra “-mış”, “e, i, ü” gibi ince harflerden sonra “-miş” olarak yazılmıştır:

Olmış, sormış, gülmiş, durmuş, sürmüş, getürmüş.

“-dİğİndA” zarf fiil eki “-dUkdA” şeklinde yazılmıştır:

İtdükde, bakdukda, virdükde, sordukda, söyledükde.

“-dİkçA zarf fiil eki bazen “-dİkçA” bazen de “-dUkçA” olarak verilmiştir:

Söylemedükçe, oldıkça, bakmadukça, geldükçe.

Edilgenlik takısı “-In ve -Il” kendisinden önce gelen ünlünün durumuna göre “a, ı, u” gibi kalın harflerden sonra “-ın, -ıl”, “e, i, ü” gibi ince harflerden sonra “-in, -il” olarak yazılmıştır:

Hakk olunmış, bulundu, bulunur, sokılır, olunursa, bulunur, olunmaz, bulunur, olunmuş, olınsa.

“-dİ” geçmiş zaman eki kendisinden önce gelen ünlünün durumuna göre “a, ı, u” gibi kalın harflerden sonra “-dı”, “e, i, ü” gibi ince harflerden sonra “-di” olarak yazılmıştır:

Didi, oldu, yürüdü, çıkdı, oldu, itdi, yazıldı, oldılar.

3. tekil şahıs emir kipi “-sIn” kendisinden önce gelen ünlünün durumuna göre “a, ı, u” gibi kalın harflerden sonra “-sun”, “e, i, ü” gibi ince harflerden sonra “-sün” olarak yazılmıştır:

Benzesün, itsün, yapmasun, çekmesün, olmasun.

2.tekil şahıs emir kipi olarak da “-AsIn” kullanılmıştır:

Tutasın, bakasın, göresin, etmeyesin, gitmeyesin, idesin, olasın.

Soru edatı “-mI” kendisinden önce gelen ünlünün durumuna göre “a, ı, u” gibi kalın harflerden sonra “-mı”, “e, i, ü” gibi ince harflerden sonra “-mi” olarak yazılmıştır:

Uçabilsün mi, olur mı, olsun mı, gelsün mi?

“İle” edat bazen kendisinden önce gelen kelime ile birleşerek verilmiştir:

Olmağıla, hırsıla, orağıla.

“-sIz” olumsuzluk eki kendisinden önce gelen ünlünün durumuna göre “a, ı, u” gibi kalın harflerden sonra “-suz”, “e, i, ü” gibi ince harflerden sonra “-süz” olarak yazılmıştır:

Akçesüz, mânâsuz, eczâsuz, pervâsuz, gamsuz, şarâbsuz, sensüz, piyâlesüz, dânesüz, fâidesüz.

“-AlI” eki kendisinden önce gelen ünlünün durumuna göre “a, ı, u” gibi kalın harflerden sonra “-alu”, “e, i, ü” gibi ince harflerden sonra “-elü” olarak yazılmıştır:

Gelelüm, bakalum, kalalum, dökelüm, görelüm.

3.3.2. Cümle Yapısı

3.3.2.1.Yükleminin Türüne Göre Cümleler

Cümleler yüklemine göre, yani yüklemi oluşturan sözcüğün türüne göre iki çeşittir. Bunlar fiil ve isim cümleleridir.

3.3.2.1.1. Fiil Cümlesi

Yüklemi çekimli bir fiil olan cümlelerdir. Bu fiil şahıs ve kip eki alarak çekimlenir. Türkçede fiil cümlesi isim cümlesinden daha çok kullanılır. Şerh

metninde de fiil cümleleri ağırlıklı olarak kullanılmıştır. Aşağıda fiil cümleleri örnekler halinde sıralanmıştır:

*Bizüm binÄ-yı òÄne-i òÄürümüz imtinÄn-ı iósÄn ile fenÄ-peõír **olur**. (A 11a)*

*Yaení seyr-i temÄşÄ-yı gülzÄrdan beyÄž dídelerüñ gülgýn **olmış**. (A 19b)*

*DendÄn-ı sauím tebòÄleveş çün maóv [u] berbÄd **oldı**. (A 47b)*

3.3.2.1.2. İsim Cümlesi

Yüklemi isim soylu bir kelime olup, ek-fiilin zamanlarından biri ile çekimlenmiş olan cümlelerdir. Şerh metninde fiil cümleleri kadar olmasa da kayda değer ölçüde isim cümlesi kullanıldığı tespit edilmiştir. Kullanılan isim cümleleri aşağıda örnekler halinde sıralanmıştır:

*ZírÄ èaşú èÄlem-i imkÄnda her şeyden müntaòab u **muúaddemdür**. (A 3b)*

*Yaení ùıfl-i şír-òÄr iken nümýne-i pírlik Ädemde **nümÄyÄndur**. (A 13a)*

*Böyle olduàı óÄlde mÄh-ı rýşen reftÄr-ı èaşú kemÄl-
mertebe eãèab bir **ùaríúdür**. (A 31a-31b)*

3.3.2.2. Yüklemnin Yerine Göre Cümleler

Ögelerinin dizilişine göre cümleler de denilebilecek bu tür cümlelerde yüklem bulunup yüklemnin öge dizilişindeki yerine bakılır. Cümle, yüklemnin yerine göre kurallı cümle, devrik cümle veya eksilteli cümle olarak adlandırılır.

3.3.2.2.1. Kurallı Cümle

Yüklemi sonda bulunan cümledir. Dilimizin söz dizim özelliğine göre asıl öge sonda, yardımcı ögeler de başta bulunur. Şerh metninde zaman zaman uzun ifadeler halinde görülse de genel itibarıyla kurallı cümleler kurulmuştur. Aşağıda kurallı cümle örnekleri sıralanmıştır:

Yaèní binÀ-yı deyr-i vücýdum Àb u òÀk-i hırâla
sirişte olmışdur. (A 5a)

Bu gice şerm ü óicÀbdan gül-i ruòsÀruñ èaraú -Àlýd
olmış gördüm. (A 17a)

EsbÀb-ı dünyÀdan teàÀfûl iden kimseler menzil-i
rÀóata **reside olmuşlar.** (A 26a)

3.3.2.2.2. Devrik Cümle

Yüklemi sonda değil, herhangi bir yerinde bulunan cümlelerdir. Şârih tarafından ağırlıklı olarak kurallı cümleler kullanılmakla beraber, kimi zaman da devrik cümleler kullanılmıştır. Kurulan devrik cümleler anlatımı tekdüzelikten kurtarmış ve anlamı, daha etkili ve güçlü hale getirmiştir. Öyle ki bazen kullanılan bir devrik cümle, neredeyse bir şiirin mısrası kadar anlam gücünü yükseltmiştir. Öte yandan şârihin aynı zamanda bir şairlik hüviyyetine sahip olması ve şerh edilen metnin orijinal yapısını koruma, tercüme yapılırken özgünlüğüne aykırı davranmama ve metnin etkililiğini kaybetmemesi düşüncesiyle devrik cümle kurma yoluna gittiği düşünülmektedir. Şerhin farklı bölümlerinde kurulan devrik cümleler aşağıda belirtilmiştir:

ZírÀ şu muúaddime-i kerÀmet belki cüzé-i kerÀmetdür.
MevlÀnÀ **úÀéil olmışdur,** şièrũñ cüzé-i kerÀmet olduàına.
(A 4a)

Òalúdan munúaùiè olup emr-i BÀríye inúiyÀd **lÀzımdur,**
eger nefs-i vücýd belki nefs-i kÀfir cevher-i ferd gibi
inúiùÀè úabýl itmez ise daòı. (A 6a)

Díger elde mevcýd [u] óÀżır úadeó-i mey-i gül-gýn **gül-
rýy-ı sebeddür** baña. (A 8a)

3.3.2.2.3. Eksiltili Cümle

Yüklemi bulunmayan cümlelerdir. Yargının ne olduğu okuyucunun yorumuna bırakılır. Şârihin, şerhin edebî değerini yükseltmek için başvurduğu anlatım yollarından biri de eksiltili cümle kurmaktır. Bunların sayısı çok olmamakla

beraber zaman zaman bu yöntemi kullandığı görülmektedir. Kullanılan eksiltili cümleler aşağıdaki gibidir:

Yaèní leb-i meygÿn-ı dil-bere Àyíne-i cÀm-ı şarÀb olmaú èÀrıż-ı mÀhveş merhem-i kÀfÿr olmaú dÀà-ı Àyíneye Àyíne yine maóbÿb nigerÀn olduúça. (A 66b)

ZírÀ òaùargÀh-ı seyl-i óavÀdiâÀne muúÀbil çendÀn müLÀyim-i vÀãıl-ı kíne-ò`Àh u intiúÀm-cÿ olmaú. (A 72b)

3.3.2.3. Anlamlarına Göre Cümleler

İşin, oluşun, hareketin, durumun, kılışın yüklemde nasıl anlatıldığına göre cümleler çeşitlere ayrılır. Burada işin yapılıp yapılmadığı, durumun varlığı yokluğu, işin istenildiği ya da emredildiği, bildirildiği ya da sorulduğu önemlidir. Bu cümleler olumlu cümle, olumsuz cümle, soru cümlesi, emir cümlesi ve ünlem cümlesi gibi türlere ayrılır.

3.3.2.3.1. Olumlu Cümle

Fiil cümlesinde işin, oluşun yapıldığını veya olduğunu; isim cümlesinde ise sözü edilen kavramın bulunduğunu, var olduğunu, bahsedilen şekilde olduğunu bildiren cümlelerdir. Şerh metninde ekseriyetle olumlu cümleler kullanılmıştır. Aşağıda olumlu cümle türleri örnekleriyle belirtilmiştir:

HümÀ benüm başum üzre sÀye-endÀz olsa kemÀl-mertebe zaèf-ı siyÀh-baòtlıàumdan benüm vücÿdum kendü gözünde müjgÀn ôann u taãavvur ider. (A 4a)

*MaènÀ çün **saèyeler eyledüm.** (A 47b)*

*DÀéimÀ çeşm-i siyÀh dil-ber-i mey-nÿş gibi **mest [ü] maòmÿrdur.** (A 31b)*

3.3.2.3.2. Olumsuz Cümle

Fiil cümlesinde işin, oluşun yapılmadığını, yapılmayacağını veya olmadığını; isim cümlesinde ise sözü edilen kavramın bulunmadığını, var olmadığını, bahsedilen şekilde olmadığını bildiren cümlelerdir. Şerh metninde olumsuz cümleler “-mA”, “degül” gibi ifadelerle kurulmuştur. Bu cümlelerin örnekleri aşağıda belirtilmiştir:

*Belki bir âÿret kesb idüp ne faúr-ı óÀl u ne âÿret-i istiànÀ iôhÀr itmeyüp her bir óÀlüñ ketm idüp Allahdan başúa rÀz-ı esrÀruña kimse muùàaliè **olmasun**. (A 6a)*

*Yaení bizüm rÀz-ı derÿnımuza vÀúıf olup díger seyr-i sülÿkumuza sülÿk itmek sehl **degüldür**. (A 9a)*

*ZırÀ ben bÀlÀ-pervÀz olup evc-i óáuıúatde ÀşiyÀn-sÀz **olmam**. (A 31a)*

*Bu rÀz-ı èuúde-i èÀlem-bÀz **olmadı**. (A 47b)*

3.3.2.3.3. Soru Cümlesi

İçinde soru anlamı bulunan; bir konuda bilgi edinmek, şüpheleri gidermek ve düşünceleri onaylatmak için kurulan cümlelere soru cümlesi denir. Cümlelerin öğelerini bulmaya yönelik tüm soru kelimeleriyle soru cümleleri yapılabilir. Şerh metninde genellikle “ne, nedür, niçün” gibi soru edatlarıyla soru cümleleri kullanılmıştır. Fakat “-mI” soru edatıyla kurulmuş bir soru cümlesi tespit edilmemiştir. Aşağıda şerh metninde geçen soru cümleleri örnekler halinde sıralanmıştır.

*Bir işÀretle uçar kemÀn minneti **ne** çekersün? (A 20a-20b)*

***Niçün** ğonca gibi ùariú-i èaşúda derÿnum zaòmñÀk ve bÀl [ü] perüm öÿnín eyledüm? (A 31a)*

*Öüsn-i derÿn olmaduúça âÿret-i ôÀhir **ne** işe yarar?(A 57a)*

3.3.2.3.4. Emir Cümlesi

Yüklemi emir kipiyle çekimlenmiş veya anlamca emir özelliği taşıyan cümlelerdir. Fiilin yapılmasını emir biçiminde bildirir. Şerh metninde bu tür emir cümleleri oldukça fazladır. Şârih emir cümlelerini muhatabına doğru yolu göstermek ve nasihatlerde bulunmak amacıyla kullanmıştır. Emir cümleleri olumlu olduğu gibi olumsuz ifadeler şeklinde de ortaya çıkmıştır. Bu tür cümleler aşağıda örnekler halinde sıralanmıştır:

Yaèní āunè-ı BÀride, yaèní efrÀd-ı envÀè-ı èÀlemde
nık ü bed āadedinde belki küfr ü İslÀm āadedinde olup
baèží efrÀdda úubó u baèží efrÀdda óüsn-naôar itmek ile
èayb-cý olma. (A 19a)

Yaèní hevÀ-yı èÀlem-i muóabbetde mey-i muóabbet ile
mest [u] medhýş ol. (A 23b)

Yaèní sýz-ı şevú-ı muóabbet ile sebük-rýó olup
menzil-i maúāýda pervÀz it. ÛÀvýs-ı berú-i Àteşin sebük
cevelÀn gibi Àyende maóall-i imkÀnı **ùayy it.** (A 24a-24b)

3.3.2.3.5. Ünlem Cümlesi

Sevgi, korku, şaşma, hayret, seslenme, coşkunluk, heyecan ve sitem ifade eden cümlelere ünlem cümlesi denir. Ünlem cümleleri, ünlemlerle, bazı sıfatlarla, emir kipiyle, "ki" bağlacıyla, haykırmalarla ve ses tonuyla kurulur. Şerh metninde genellikle bir heyecan ve coşku ifadesi olarak ünlem kelimelerinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu cümleler aşağıda örneklerle sıralanmıştır:

Ne güzel olur o zamÀn cÀy-ı òastegÀhuma úadem
rencide olup maóbýb gele èaraú bahÀnesiyle mecmýè-ı
aèèÀları óÀl-i perişÀnuma giryÀn olalar. (A 15b-16a)

èAceb olsun ism-i aèôam-ı BÀriye ne gýne èaôÀmet ile
mevāýfdur. (A 22b)

Ne èacÀyib güzel gülzÀr-ı óüsne mÀlik bir gül-beden
dil-bersün. (A5a)

3.3.2.4.Yapılarına Göre Cümleler

Cümleler, bildirdikleri yargı sayısına ve öğelerin yükleme olan ilişkisine göre çeşitlere ayrılırlar. Cümlede bir ya da birden fazla yargı vardır. Başka bir deyişle birden fazla cümle bir araya gelip bir cümleymiş gibi görünebilir. Bu tür cümlelerde bazı öğeler ortak olduğu gibi öğelerin tamamı farklı da olabilir. Bu cümleler birbirlerine bazı bağlaçlar yardımıyla bağlanabildiği gibi anlam bakımından da bağlanabilirler. Cümleler yapı bakımından çeşitlere ayrılırken içlerindeki kelime

sayısı değil yüklem, fiil veya yargı sayısı dikkate alınır. Yapı bakımından cümleler; basit, birleşik, bağlı ve sıralı olmak üzere dörde ayrılır. Şerh metninde bu cümle çeşitlerinin tümünden örnekler ortaya çıkarılmıştır.

3.3.2.4.1. Basit Cümle

İçerisinde tek yargı, tek fiil, dolayısıyla isim veya fiil cinsinden tek yüklem bulunan cümledir. Başka bir cümleye bağlanmaz, yani bağımsız bir cümledir. Tamamladığı ya da onu tamamlayan bir cümlecik yoktur. Şerh metninde basit cümle örnekleri sınırlıdır. Şârih genel olarak birleşik, bağlı ve sıralı cümleler kullanmayı tercih etmiştir. Fakat buna rağmen aşağıda belirtilen basit cümle örnekleri tespit edilmiştir:

*Senüñ piyÀle-i şevú [ü] muóabb[et]üñde neşée-i keyf-i sevdÀ **der-kÀrdur.** (A 18a)*

*Yaení yüz ãÀhib-i èirfÀn ehl-i naôardan díde-i dilerşen ü irşÀd **oldı.** (A 41a)*

*Seng-i sürmeden levó-i òÀk-i mezÀr **lÀzım olur.** (A 54b)*

*NÀmemüñ Àteşinden kebýter **sýzÀn olur.** (A 42a)*

3.3.2.4.2. Birleşik Cümle

Bir temel cümle ile onun anlamını tamamlayan en az bir yan cümlecikten meydana gelen cümlelerdir. Yani yapısında birden fazla cümle bulunduran cümlelerdir. Temel cümleyle yan cümlelerin bir araya geliş şekillerine göre birleşik cümleler çeşitlere ayrılır.

3.3.2.4.2.1. Girişik Birleşik Cümle

Bu tür cümlelerde yan cümlecik temel cümleciğin herhangi bir ögesi olabildiği gibi, bir ögenin parçası da olabilir. Girişik birleşik cümleler, fiilimsilerle ve çekimli fiillerle kurulur. Şerh metninde girişik birleşik cümle sayıları oldukça fazladır. Aşağıda bu örnekler sıralanmıştır:

Nefs-i kâfir üyl-i emel-i dünyâyı zünnâr idüp muâyayed olup deyr-i vücûd esbâb-ı dünyâya ûapınup niyâz ider. (A 5a)

Yaenî ôâhiren kendi faúr-ı óâlimüze úanâeat âýretin göstermek başúa gýne aâlayup kendi óâlimüzden şikâyet itmekdür. (A 6a)

Yaenî eger sen nâ-dân u mütevekkil olursan ol vaútde úismetüñ nerden geldüğini vâzıó-ı fehm eylersün. (A 53b)

3.3.2.4.2.Şartlı Birleşik Cümle

Bir temel cümle ve onun şartı olan bir cümleden oluşan birleşik cümlelerdir. Şart cümlesi tek başına yargı bildirmez; ana cümleyi zaman, şart, sebep ve benzetme yönlerinden tamamlar. Onun zarfı olarak kullanılır. Şerh metninde birçok şartlı birleşik cümle geçmektedir. Bunlardan bazıları aşağıda belirtilmiştir:

Yaenî bir kere sâuí bize óüsn-naôar eylese derýn-ı dilde olan âlâmı maóv u iedâm ider. (A 12b)

Yaenî ey bülbül bâlâ-pervâz-ı èaşú olup menzil-i maúâyda reside olup evc-i âşiyân-ı óaúíúat merâm ise gónca gibi zaòmdâde vü sitem-i tíâ-i èaşúdan bâl [u] perüñ öýnín eyle. (A 31a)

Yaenî maóbýbuñ óüsn-âýret-i èâlem-pesendin farazâ Mâní taâvîr itse âhy óarem-i müjgânından òâme-i mý olmaú sezâ ve çesbândur. (A 34a)

3.3.2.4.3. Sıralı Cümle

Bağımsız cümlelerin, aralarındaki anlam ilgisinden dolayı virgülle veya noktalı virgülle birbiri ardına sıralanmasıyla oluşan cümleler topluluğudur. En az iki cümleden oluşur. Öğelerin ortak olup olmaması durumuna göre sıralı cümleler ikiye ayrılır:

3.3.2.4.3.1.Bağımlı Sıralı Cümle

Öge ortaklığı olan cümledir. Farklı yüklemelerin özne, nesne, tümleç gibi ortak öğeleri vardır. Şerh metninde bu tür cümleler yeri geldikçe kullanılmıştır. Bu cümlelerin ortak öğeleri genellikle özne olmuştur. Kimi cümleler uzun uzun kurulurken kimileri de az öğeyle kısa tutulmuştur. Şerh metninde tespit edilen bağımlı sıralı cümlelerin bir kısmı aşağıda verilmiştir:

*Bu gýne kelÀm ve **bir úaøiyyedür**, bir emr-i muóÀle taèlíúdür. (A 4a)*

*Saèy it, esbÀb-ı taèalluúÀt-ı dünyÀdan **fÀrià-i bÀl ol. (A 24a)***

*äıdú-ı derýn **başúa bir óÀldür**, èindallÀh maèlýmdur. (A 25b)*

*ZamÀn-ı Àòiret bilÀ-inúıùÀè **bir zamÀndur**, dünyÀ gibi degüldür. (A 24a)*

3.3.2.4.3.2.Bağımsız Sıralı Cümle

Öge ortaklığı olmayan sıralı cümledir. Cümleler arasında anlam ilgisi olduğu hâlde hiçbir ögesi ortak olmayan cümlelerdir. Şerh metninde bu tür cümleler sınırlı da olsa mevcuttur. Bağımsız sıralı cümlelerin birkaçı aşağıda örneklendirilmiştir:

*Yaèní **gice** seyr-i gülşende maóbýb àayb eyledükde býy-ı gül gibi óarım-i àoncadan nÀzik **ãadÀ-yı maóbýbdur**, gýş **itdüm. (A 21a)***

*Yaèní çou saèyeler **eyledüm**, èuúde-i rÀz-ı èÀlem münóal **olmadı. (A 47a-47b)***

*Yaèní bu dÀr-ı àafletde ò`Àb-ı àaflete giriftÀr olmama **bÀèiâ [ü] sebebdür**, ne vechile olduai **fehm eylemedüm. (A 61a-61b)***

3.3.2.4.4. Bağlı Cümle

Aralarındaki ilgiden dolayı birbirlerine bir bağlaçla bağlanan cümlelerdir. Bağlaçlar cümle ögesi değildir. Şerh metninde bağlı cümleler genellikle “amma, ki ve” gibi bağlaçlarla sağlanmıştır. Bu tür cümleler aşağıda örnekler halinde verilmiştir:

*Bir teveccüh daòl cÀéizdür **ammÀ** lafô-ı fiàÀndan mecÀzen ebyÀt [u] eşèÀr murÀd olur. (A 3b)*

*Ve kendi nefis-i rind mizÀcını zümrüde teşbîh itmek kemÀl derecedür **ki** beyne’n-nÀs meràyb u maúbÿl u ãÀf olmasına işÀretdür. (A 8b)*

*Maèlÿm ola, òumÀr-ı şarÀb-ı neşÀù-ı díger belki tekrÀr bÀde nÿş itmek ile defè olur **ve** Àteş iãÀbet idüp vüçÿd-ı insÀnı iórÀú iden yere kil didükleri òÀkdan çamur idüp sürseler defè-i sÿziş-i Àteş ider. (A 11b)*

3.3.3. İkilemeler

İkileme, anlatım gücünü artırmak, anlamı pekiştirmek, kavramı zenginleştirmek amacıyla, aynı sözcüğün tekrar edilmesi veya anlamları birbirine yakın yahut karşıt olan ya da sesleri birbirini andıran iki sözcüğün yan yana kullanılmasıdır. Daha kısa bir tanımla, aralarında anlam ya da ses yönünden benzerliklerin olduğu aynı cinsten veya gruptan en az iki kelimenin tekrarlanmasıyla oluşan sözcük gruplarına ikileme denilmektedir.

3.3.3.1.Eş Anımlı İkilemeler

*Maènen ü lafôen èandelibüñ yuvÀsı úıldan olduàı **ter ü tÀze** nev-resíde dil-berüñ dÀm-ı mÿy-ı kÀkülüne ãa’ve-i òÀùırırı giriftÀr olan èÀşıúà maèlÿmdur. (A 4b)*

*MaènÀ-yı díger, óükm-i òafiye-i BÀríye èaúl **vÀlih [ü] óayrÀn** olur. (A 5b)*

*Yaèní muúteøÀ-yı úıynet-i ùÀlièüm **Àh [u] enín-i** serd ile evúÀt-güzÀr olmaú üzre der-kÀr imiş. (A 5b)*

Sýziş-i dÀà dÀà-ı muóabbet **merhem [ü]** èilÀc ile daòı ziyÀde **sýz-ter ü ÀteşnÀkí** olur. (A 5b)

Yaení bahÀr-ı ümíd-i dünyÀda býy-ı **devÀm [u]** áebÀt youúdur. (A 26b)

NihÀyet fütýóÀt-ı feyzullÀhı **seyr ü temÀşÀ** it. (A 26b)

Belki **neşÀù u neşée-engíz** şarÀb çeşm-i fitne-nümýndur. (A 32a)

Yaení kemÀl mertebe **germ [ü]** óarÀret-i àazabından Àteş-òý dil-berüñ cÀy-ı òabekinde mürà-i semender cÀygÀh itmek mümkündür. (A 33b)

Yaení seylÀb-ı sirişküñ binÀ-yı eflÀkı **òarÀb [u]** **berbÀd** eyledi. (A 70a)

Yaení öldükden ãoñra **yas [u]** **mÀtemimüz** fÀş [u] bedíd olmaz. (A 74b)

Yaení deryÀ-yı èaşú [u] muóabbetüñ her bir úauresinde bir óüsn-i ôuhýrÀt-ı Yezdaní **mestýr u mektýmdur**. (A 35a)

Yaení maènÀ-yı mümtÀz-ı rÀz-ı èaşú-ı óaúíúí úalb-i èÀşıúda dÀéimÀ mestýrdur. **Keşf ü iôhÀr** mümkün degüldür. (A 43a)

Yaení maóbýbuñ **cilve [vü]** **èişvesinden** èanber düşürmek mümkündür. (A 60b)

Yaení **pír [ü]** **köhne-sÀl** úadd-i òamgeşte olmaúdan ãÀf dil ü derýn-ı òÀùır-rýşen [ü] incilÀ kesb ider. (A 65a)

Yaení èÀşıú-ı derýn-ı pür sýzuñ **nÀle vü feryÀdını** kimse işitmez. (A 68a)

3.3.3.2.Zıt Anlamlı İkilemeler

Yaèní bir mertebe benüm Àh-ı serd-i derýnum **zemín ü ÀsumÀnı** ióÀùà eyledi. (A 5b)

ÓÀlÀ olduàum vaút [u] sÀeatleri mürýr iden **yevm [ü] leyÀli** èömrden maèdýd iderüm. (A 14b)

ZírÀ berú-i tecellí-i muóabbetden nýr-ı feyô-i ilÀhí **úurb u buèdun** dÀéimÀ bedíd olur. (A 35a)

Yaèní imtiyÀz-ı **ník ü bed**-i eşyÀ erbÀb-ı süòana taórík-i süòan iledür. (A 39a)

Yaèní şeh-r-bender-òamýş **keâír [ü] úalíl** kelÀmdan òalel-peõír olur. (A 69b)

Yaèní àubÀr-ı külfet-i àamdan òÀne-i nişingÀhum ol úadr **siyÀh [u] tÀrík** oldu. (A 59a)

Yaèní cÀme-i faúr iòtiyÀr iden cÀme-i faúruñ **býd [u] ne-býd**undan àamgín olmaz. (A 63a)

3.3.3.3.Yakın Anlamlı İkilemeler

EşòÀã-ı beşerden bir şaòã bir güzel óüsn-âyret gördükde **meyl ü muóabbet** itmese ve bir óüsn-i àadÀ istimÀè idüp tevcih-i derýn u şevú óÀãıl eylemese èilÀc-ı şerbetine muótÀcdur. (A 3b)

HümÀ benüm başum üzre sÀye-endÀz olsa kemÀl mertebe zaèf-ı siyÀh-baòtliàumdan benüm vücýdum kendü gözünde müjgÀn **òann u taãavvur** ider. (A 4a)

Bir teveccüh daòı cÀizdür amma lafô-ı fiàÀndan mecÀz-ı **ebyÀt [u] eşèÀr** var olur. (A 3b)

Yaèní yÀ Rab şuele-i Àteş-i **èaşú [u] muóabbet** ile òÀk-i vücýdum iórÀú idüp ifnÀ it. (A 4b)

GýyÀ bizüm dürr-i vücýdımız ziyÀde **pür-bahÀ vü zı-
úıymet** olduàından maèdýmu'l-müşterí ve ùÀlib-i kem-yÀb
oldı. (A 5a)

Bizüm **èiãyÀn [u] ùuàyÀnımuza** nisbet nÀr-ı Cehennem
cezÀé mÀ yelíúimüze göre bizi muèaõõeb ü muèatteb idemez.
(A 5a)

Yaení bizüm kemÀl derece hüner-i **èirfÀn [u]
izèÀnımız** bizi derece-i iètibÀrdan sÀúıù idüp revÀc-ı
bÀzÀr dürr-i èirfÀnımız olmadı. (A 5a)

Àhý nigÀhı rüéyÀya geldügi zamÀn **tÀr [u] pýd**
bisterüm müjgÀn-ı Àhý mertebesinde olur. (A 5b)

Yaení bize òalúdan munúaùie olmayup **èibÀdet [ü]
niyÀz-ı** YezdÀnı terk itmek bizüm nefis-i kÀfir ü nÀ-
şÀyeste feryÀdıdur. (A 6a)

Yaení iúbÀl u saèÀdet ü devlet-i dünyÀ bizüm
güzergÀhımızda zír-i pÀre **òÀk-Àlýd u pÀy-mÀl** olmışdur. (A
7a)

Yaení kemÀl mertebe **òÀksÀr u mütevÀøie** olmaú
óasebiyle òÀk-i zemín baña ÀsumÀn miúdArı **èÀlí vü
mürtefiè** görünür. (A 6a)

Yaení kemÀl-i vücýd ancaú terk-i rÀhat idüp rızÀ-
cýy-ı ÖüdÀ-yı teèÀlÀ olmaú óasebiyle **niyÀz u ùÀèat-i**
BÀríye ãarf-ı beõl maúdýr idüp èibÀdetüllÀh ile píşekÀr
olmaúdur. (A 6a)

Yaení Àb-ı rýy-ı óüsn-i maèrifetümle her bir yerde
revÀc-yÀfte vü şöhret-şieÀr oldum. (A 6b)

Díger bir mertebe kendüm **pest ü òÀksÀr** taòayyül
eyledüm. (A 6a)

Yaèní hiçbir kimse benüm gibi öikr-i tevóid-i maèbyð ile evúÀt-güzÀr olup **fazl [u] feyz**-i kelime-i tevóid **feh**
[ü] idrÀk itmez. (A 26a)

Yaèní kendi bÀde-i **èaúl [u] izèÀnumla neşée vü**
âaf[À]-yÀb olurum. (A 7a)

Yaèní piyÀle-i mey sebab-i bÀde ile **nÀm [u] şÀn** bulup şöhret-şièÀr-ı èÀlem olduı gibi ke-öÀlik cÀm-ı muraââe mey-i laèl-i dil-ber ile nigindÀn gibi maóall-i nÀm [u] şÀn olup feyz-yÀb-ı şöhret oldu. (A 36b)

Yaèní maóbÿbuñ zülf-i èanberinüñ **vaâf [u] taórır** eyledükde gÿyÀ elümde òÀmem daòı èanberin oldu. (A 44b)

Yaèní giribÀn-ı göñlüm bir **Àfet [ü] cÀôib** dil-berüñ eline giriftÀr olup düşmiş. (A 59a)

3.3.3.4.Ses Benzerliğiyle Oluşturulmuş İkilemeler

Díger derÿn-ı dil ile dÀéimÀ **öikr [ü] fikr** ile meşâÿl olmalı. (A 6a)

Kıl [ü] úÀl-ı àaflightÀrÀn ile rÀh-ı mutaèaddid oldu. (A 69a)

Her yerde Allah **hÀzır [u] nÀôırdur**. (A 69a)

Yaèní **kirÀren mirÀren** sapan úaşı gibi Kaèbe-i maúâÿdum benüm başum eùrÀfında devr idüp díger Kaèbe-i maúâÿdı seng-i felÀòan gibi devr-endÀz oldum. (A 26a)

Faraða berg-i òazÀnumdan berg-i bahÀr gibi **Àb u tÀb** der-kÀrdur. (A 4b)

Yaèní benüm nihÀl-i vücÿdum kendi Àb-ı feyz-i ÖüdÀ-dÀdıyla **neşv [ü] nemÀ** bulup feyz-yÀb olmuşdur. (A 4b)

ZírÀ müjgÀn-ı bülbul benüm ÀşiyÀn-ı èaşúumda **òas [u] òÀr** gibidür. (A 4b)

Yaèní bendegí olan nefsi-ı úudsí vü feyð-i èinÀyet-i RabbÀniyle çou kerre pertev-i mihr [ü] mÀh benüm nÿr-ı feyzüme muúÀbil **şır ü şeker** oldu. (A 69a)

3.3.3.5. Tekrarla Oluştulan İkilemeler

Ceõbe-i cünÿniyyetde muúayyed olmam **gÿne gÿne** dÀmen-i oaşr gibi ôuhÿrÀta bÀdídür. (A 6b)

3.3.4. Tekrarlar

Metin şerhinde belli bir metod çerçevesinde ilerlemek ve anlatımda ahenk sağlamak ve cümleler arasında bir düzen oluşturmak için metnin rotasını belirleyen kilit mahiyetindeki kelimeler tüm metin boyunca sık sık tekrarlanmaktadır. Bu kelimelerin bir kısmı aşağıda belirtilmiştir.

BÀrí: DeryÀ-yı óükm-i **BÀríde** mevc-i ôuhÿrÀt-ı RabbÀniye kemÀl-i èìùùllÀè óÀãıl idüp ve díde-i èibret ile vaódet-bín olup naôar-ı imèÀn ile èÀleme naôar eyledüm. (A 14b)

Bir mertebe: Yaèní ôayÀl-i zülf-i şeb-gÿn-ı müşgbÀr-ı yÀd ile **bir mertebe** ôÀne-i ôÀùırum pür-nÿr u muèaùuar oldu. (A 24b)

Böyle olduàı óÀlde: ZírÀ ben ôayÀtdan dest-şÿ olup mevt iòtiyÀr ideli ôaylı zamÀn oldu. **Böyle olduàı óÀlde** mevt ü ôayÀt benüm èindümde müsÀví oldu. (A 29a)

Bu gÿne: ZírÀ sÀúiden **bu gÿne** óÀl-i keyfle rifèÀtle ÀgÀh oldum. (A 10a)

Ceõbe-i cünÿn: Yaèní Àhÿ nigÀh olan maóbÿbuñ èaşúıyla ãaórÀ-yı muóabbetde **ceõbe-i cünÿn-ı** èaşúla kendümi ifnÀ vü ièdÀm eyledüm. (A 40a-40b)

DÀr-ı beúÀ: Yaèní ãÀf ùıynet dÀr-ı fenÀdan **dÀr-ı beúÀya** intiúÀl eyledükde kimseye kendi mÀtemini çekdürmez ve pírehen-i neylí mÀtem kimseye giydürmez. (A 67b)

DÀr-1 fenÀ: Zikr-i tevóid ile yaení kelime-i şehÀdet ile Àoir nefesde **dÀr-1 fenÀ**dan dÀr-1 beúÀya intiúÀl itmek güzel bir óÀletdür. Belki òayr-1 òÀtimedür. (A 37a)

Díger: Úayd-1 àubÀr-1 hestíden rehÀ-yÀb ol. **Díger** menzil-i rýóÀniyyete vÀãıl ol. (A 37b)

ErbÀb-1 èirfÀn: MaènÀ-yı díger, ãÀf bÀùn **erbÀb-1 èirfÀn**uñ hem ãoóbet olmaú óüsñ-i èirfÀn kesb olunur. (A 59a)

ÒÀne-i òÀùir: Yaení bizüm binÀ-yı **òÀne-i òÀùir**ımız imtinÀn-1 iósÀn ile fenÀ-peóir olur. (A 11a)

Óasebiyle: ÓÀãıl[1] maèrifet-i kemÀl-i kemÀlinde olmaú **óasebiyle** dürr-i yektÀ gibi kimse baña òirídÀr olmadı. (A 39b)

ÓÀãıl[1]: Yaení herkes baña óased idüp ve iltifÀt itmemeye sebab ancaú tanôím eyledüğüm kelÀm-1 mevzýn u ièlÀ olduaindandır. **ÓÀãıl[1]** maèrifet-i kemÀl-i kemÀlinde olmaú óasebiyle dürr-i yektÀ gibi kimse baña òirídÀr olmadı. (A 39b)

KemÀl derece: Yaení **kemÀl derece** şýò nezÀketden bizüm ãafÀ-yı derýn ile şÀhid-i fikrimüz kendünden iótirÀz ider. (A 9a)

KemÀl mertebe: HüMÀ benüm başum üzre sÀye-endÀz olsa **kemÀl mertebe** zaèf-1 siyÀh-baòtliàumdan benüm vücýdum kendü gözünde müjgÀn ôann u taãavvur ider. (A 4a)

Ke-òÀlik: Vech-i şibh-i zÀhidlerle mÀr u kejdüm beyninde niş-i mÀr u kejdüm ü vücýd-1 insÀna iãÀbet eyledükde rencýr u zaòmñÀk ider. **Ke-òÀlik** zebÀn-1 zÀhid niş-i mÀr u kejdüm gibi telò güftÀr ile derýn-1 insÀnı münkesir ü rencýr ider. (A 8b)

ÚıyÀs eylemek: Yaèní kemÀl mertebe şÿò u nezÀketden güzergÀh-ı maóbÿb-ı şehsuvÀrda semend-i serièüs-seyr [ü] òoş-reftÀr maóbÿbı rüéyete muútedirüm olmaduàım eclden òayÀl-i óalúa-i çeşm-i perı **úıyÀs eyledüm** rikÀbın. (A 34b)

Maèlÿm ola: GÿyÀ sevÀd-ı díde-i mÀrum künc-i nÀmemdür. **Maèlÿm ola** kendini òazíneye teşbíh idüp kendi süòanını naúd-ı òazíneye teşbíh idüp òÀme mÀra teşbíh idüp zebÀn-ı òÀmede mürekkebi sevÀd-ı çeşm-i mÀra teşbíh idüp güzel cemèiyyet teşbíhdür. (A 44a-44b)

Medd-i baãar: Yaèní ol úadr àubÀr-ı külfetüm ü dÿd-ı Àhum èÀlemi ióÀua eylemişdür. Sürmeli gözden **medd-i baãaruñ** çıúduàı gibi hev[À] sürme alur. (A 73b)

Medd-i nigÀh: Yaèní rişte-i **medd-i nigÀhum** ile'll-ebed senden münúauiè olmaz. TamÀm-ı èömrümde gÿyÀ saña benüm neôôÀrem vÀúíè olur. (A 18b)

Menzil-i maúãÿd: Yaèní sÿz-ı şevú-ı muóabbet ile sebük-rÿó olup **menzil-i maúãÿda** pervÀz it. ÙÀvÿs-ı berú-i Àteşín sebük cevelÀn gibi Àyende maóal-i imkÀnı ùayy it. (A 24a-24b)

MevlÀ-yı müteèÀl: O maóbÿbuñ bı-miâÀlin Yÿsuf-nÀm gibi maóbÿblar Ànuñ àulÀm-ı òane-zÀdı olur. Yaèní **MevlÀ-yı müteèÀl**-i aóad-ı muòtÀr óazretlerine 'Óabibüm' demesiyle Yÿsufdan maóbÿb u meràÿb oldu. (A 32b)

RÀh-ı óaúíúat: Bizüm íâÀr-ı mecõÿb AllÀha úaríb mecõÿb-ı ilÀhínüñ àubÀr-ı vücÿdı elbette menzil-i maúãÿda resíde olur. Belki delíl-i **rÀh-ı óaúíúatdır**. (A 35b)

ãÀf úıynet: Yaèní sirişt-i ãÀf nihÀd olmadan revÀc-ı iètibÀr ziyÀde oldu. Seng-i yÀúÿt Àteş-gÿn olduúda **ãÀf**

ùinyet olmasına delíl ü ziyÀde maúbýl olduài gibi. (A 43a)

Seyr-i sülÿk: Yaèní èaşú-ı mecÀz ile giriftÀr eyledi èaşú beni; ancaú èaşú-ı mecÀzide devÀm üzre degüldür. èAşú-ı mecÀziden èaşú-ı óaúíúíye **seyr-i sülÿk** olur. (A 50b)

Vird-i zebÀn: Yaèní şimdiki degül esmÀ-i óüsnÀ-yı maóbÿbuñ benüm vird-i zebÀn belki kodek-i şır-ò~Àr-ı òÀk-bÀz iken esmÀ-i óüsnÀ baña **vird-i zebÀn** u sübóa-i gerdÀnum idi. (A 52a)

Yaèní: **Yaèní** ne gÿne bülbul envÀè-ı ùuyÿr beyninde fiàÀn-ı èaşú ile müntaòab u meràÿbdur ve ne gÿne fiàÀnı úalblere müeââirdür. (A 3b)

ZÀhid: ZírÀ benüm şışe-i göñlüm zümrüd dÀş1 gibi ãÀf [u] pür-bahÀ, **zÀhid** gibi kemÀl mertebe židdıdur. (A 8b)

ZírÀ: Güher gibi münèaúıd idüp úarÀr-dÀde olma. **ZírÀ** senüñ Àb-ı óayÀt-ı íósÀnuñdan óayÀt efzÀ olmuşlar. (A 17b)

3.3.5. Arapça ve Farsça Terkipler

Şerh metninde genel itibariyle Türkçe ifade biçimleri ve cümle yapıları kullanılmıştır. Ancak bazen anlatımı güçlendirmek için şârih tarafından metnin ruhuna ve akışına uygun olarak Arapça ifade ve terkipler kullanılmıştır. Bunlar aşağıda belirtilmiş olup ayrıca açıklamaları dipnotta verilmiştir:

Yaèní peyvend-i rÿóÀní muóabbet inúíuàè vü kesel úabýl itmez. **Mine'1-ezel ile'1-ebed**²⁸ Belki rÿz-ı míâÀúda silsile-i muóabbete muúayyed olan **èale'd-devÀm**²⁹ muúayyed olup rehÀ bulmaz. (A 16a)

²⁸ “Ezelden ebede”

²⁹ “Devam üzere”

KelÀm-ı EflÀùÿna muuÀbıú: **El-eflÀk úıssiyyun, ve'l-óavÀdiâ sihÀmun, vallÀhu'r-rÀmiyyun, fe'l-arêu hedefun, fe-eyne'l-mefer**³⁰ (A 23a)

Yaení úaç kerre merÀm-ı cihÀn baña teveccüh eyledi. Ben o merÀm-ı dünyÀdan **min-buèd**³¹ idüp iótirÀz eyledüm. (A 26a)

İkisi daòı **èindümde** ôıll-ı àayÀl gibidür. (A 26a)

äıdk-ı derÿn başúa bir óÀldür, **èindellÀh** maèlÿmdur. (A 25b)

Görmez misin äubó-ı èıyd-i sürÿra şafau reng-i óınÀdan olduài **seriéü'z-zevÀl**³² olmayana işÀretdür, belki delıl-i ôÀhirdür. (A 26b)

KÀse-i çínı **bi'l-fièl** äadÀya müstaèid olduúda **bi'l-úuvve** mu[r]dÀr olup şikest olması der-kÀr olduài gibi. (A 31a)

Devr-i dÀéim üzre óall-i èuúde-i zülf girihgír ider. (A 32a)

Maèa hÀõÀ iki degüldür, birdür. İki èaded olmaúla fÀéidemend olmaz. (A 36a)

Yaení dÀéimÀ sükyt u **úalılü'l-kelÀm** olduaum kelÀmuma revÀc-ı nümÀyiş virdi. (A 42b)

Yaení úayd-ı sitem-i èÀlem benüm vüçydum **bi'l-küllıye** maóv eyledi. (A 45b)

Dÿr u äaèb olmaú óasebiyle **min-óaysü'l-bÀùın**³³ bir erbÀb-ı mükÀşefeden derÿnÀ keşf-i nefis olup óáuıúat-i

³⁰ “Gökyüzü yay, olaylar ok, oku atan Allâh, yeryüzü hedef, kaçış nereye?”

³¹ “Uzaklaşmak”

³² “Yok olma hızı”

³³ “İç yüzü itibariyle”

Bàríye vÀãıl olalum. MaènÀ-yı díger, lisÀnıyla **min-óaysü'ô-ôÀhir** ³⁴ şÀibe-i riyÀ olmaú óasebiyle bÀùinen derÿn-ı úalble óaúúa niyÀz itmek vÀcib oldu. (A 56b)

Ne mekÀnda senüñ muècizeñ iôhÀr u bedíd olmış ise belki **òÀtemu'r-rusul ve muècizin ilÀ yevmi'l-lÀbud** ³⁵ bÀúídür. (A 61a)

Baède'l-mevt baña mÀtem dutup libÀs-ı mÀtem kimse giymesün. Bu beyt bu úÀèideye işÀretdür. (A 67b)

Yaèní her bir kimse eürÀfumda benüm şebde òulÿã-ı úalb ile duèÀ idüp göñlüm o kimseye teveccüh eylese **èale'ã-ãabÀó** o kimseye resíde olurum. (A 68a)

Yaèní ol úadr àubÀr-ı külfetüm ü dÿd-ı Àhum èÀlemi ióÀua eylemişdür. Sürmeli gözden medd-i baãaruñ çíúduàı gibi hev[À] sürme alur. **Beyne's-semÀéi ve'l-arêi** cevelÀn ider. (A 73b-74a)

3.3.6. Edebî Sanatlar

Şârih, orijinal metinde bulunan mazmun, kavram, lafız ve imgeleri açıklığa kavuşturmak için zaman zaman edebî sanatlara başvurmaktadır. Teşbih, istiâre, telmîh, teşhîs ve hüsn-i talîl gibi edebî sanatları kullanarak ilgili kavram veya ifadeyi okuyucunun zihnine yerleştirmeyi amaçlamaktadır. Böylece şerh metninin basit bir çevriden ziyade anlamsal ve yorumsal eleştiriyi desteklenerek daha güçlü ve daha etkili olmasını sağlamıştır.

3.3.6.1. Teşbîh

Teşbih, aralarında bir veya birden fazla nitelikte benzerlik bulunan iki şeyin birini diğere benzettir. Teşbihin tarafları olarak adlandırılan bu iki unsurdan biri müşebbeh(benzeyen), diğeri müşebbehün bih(kendisine benzetilen)dir. Bu iki unsurun müşterek oldukları niteliklere, özelliklere vech-i şebah(benzeyiş yönü)

³⁴ “Dış yüzü itibariyle”

³⁵ “Peygamberlerin sonuncusu ve ayrılık gününün mucizesi”

denir. Bazı durumlarda bu benzetme teşbih edatı kullanılarak yapılır (Saraç, 2014: 129). Şerh metninde tespit edilen bazı teşbih sanatı örnekleri açıklamalarıyla birlikte aşağıda verilmiştir:

*Yaèní ne gýne **bülbül** envÀè-ı ùuyýr beyninde fiàÀn-ı èaşú ile müntaàab u merâybdur ve ne gýne fiàÀnı úalblere müeââirdür, ke-õÀlik beni daòı **bülbül** gibi envÀè-ı beşer beyninde nÀle-i èaşk ile müntaàab u meşhýr eyle. (A 3b)*

Yukarıdaki parçada şairin kendisini bülbüle benzettiği vurgulanmıştır. “Nasıl ki bülbül, kuş çeşitleri içinde aşk feryadı ile tanınıyorsa ve nasıl ki feryadı kalplere tesir ediyorsa beni de o şekilde insanların arasında aşk iniltisi ile meşhur et.” Diyerek şair, kendisini bülbülün aşık olma ve feryat etme özellikleriyle bütünleştirmiştir. Şair kendisini bülbüle benzetmek suretiyle ifade etmek istediği duygu ve düşüncüyü somutlaştırarak anlatımı daha etkili kılmıştır.

*HümÀ beni kendi müjgÀnı **úıyÀs u taãavvur** eyledükde ben de HümÀdan bir cüzé olmuş gibi olurum. Belki **èayn-ı HümÀ** olurum. Yine iúbÀlden maórým olurum. LÀkin **èayn-ı HümÀ** olduàum óÀlde egerçi ben siyÀh-baòtum lÀkin èÀlem benüm sÀye-i ÀâÀrumdan feyż-yÀb olurlar. ZírÀ **HümÀ-úıynetüm**. (A4a)*

Yukarıdaki parçaya göre şairin zayıflık ve bahtsızlığından dolayı Hüma kuşu onu kendi kirpiği zannetmektedir. Böylece şair, Hüma kuşu ile bütünleştiğini ve Hüma kuşunun bir parçası olduğunu söyleyerek teşbih yapmıştır. Şair, kendisini Hüma kuşunun kirpiğine benzeterek kendi zayıflığını ifade etmiştir. Böylece duygularını somut bir kalıba dökerek anlatımı etkili hale getirmiştir.

*Yaèní benüm kemÀl derece èaşúumdan kemÀl-i óüsn-i maèşýúuma istidlÀl idüp **gül óased-i èaşúumdan gül myý-ı Àteş dide gibi perişÀn u efserdih oldu**. ZírÀ **müjgÀn-ı bülbül benüm ÀşiyÀn-ı èaşúumda òas [u] òÀr gibidür**. Belki baña cÀygÀh çeşm-i **bülbül**de olmaú der-kÀr oldu. (A 4b)*

Yukarıdaki parçaya göre gül, şairin aşkını kışkandığı için ateş gören kıl gibi perişan ve solgun olur. Çünkü bülbülün kirpikleri, şairin aşk yuvasındaki çalı çırpı gibidir. Böylece hem bülbülün ateş gören kıla benzetilmesi hem de bülbül kirpiğinin şairin aşk yuvasındaki çalı çırpıya benzetilmesi ile teşbih yapılmıştır.

Yaèní yÀ Rab şuèle-i Àteş-i èaşú [u] muóabbet ile
òÀk-i vücydum iórÀú idüp ifnÀ it. Díger èÀlem-i
maóviyyetde beni maóv idüp óalfe-i silk-i rýóÀniyyetde
der-kenÀr it. Belki èÀlem-i bÀLÀ-yı rýóÀníde ùayerÀn
itdür. Maèlým ola bu beyt **teşbih [ü] temâil** ùaríúíyle
írÀd olındı. HindistÀnda ùÀife-i MecýsiyÀnuñ èÀdet-i
müstemirreleridür. Bir şaòã mürd olduúda ol murde iórÀú
idüp òÀkesterüñ bÀda virüp berbÀd iderler. Kendi zuèm-ı
fÀsidlerince èaõÀb didükleri o miúdÀr olur. Bundan ziyÀde
èaõÀb youúdur. PÀk oldı úıyÀs iderler. Bu beyt bu úÀèideye
temâil írÀd oldı. Āyet-i kerímede böyle **teşbih** vÀrid
olmuşdur. Meâeluhum kemeâeli leõí istev úada nÀren³⁶ ilÀ-
Àòirih. (A 4b-5a)

Yukarıdaki parçaya göre şair, kendisini aşk ve muhabbet ateşiyle yakması için Allah'a yalvarmaktadır. Çünkü bu şekilde bedeni yok olup rûhu, rûhânî aleme geçiş yapacaktır. Şair, bu durumu Hindistan'daki Mecûsîlerin öldükten sonra yakıldıkları ve böylece gûnahtan temizlendiklerini düşündükleri bir adete gönderme yaparak teşbih yapmaktadır.

Yaèní Àb-ı rýy-ı óüsn-i maèrifetümle her bir yerde
revÀc-yÀfte vü şöhret-şièÀr oldum. GýyÀ **lüélüé-i**
müdevver-i ÀbdÀr gibi her yerde óüsn-i cevherüm bÀzÀr-ı
iètibÀrum revÀc-dÀde oldı. (A 6b-7a)

Yukarıdaki parçaya göre şair, engin bilgileri ve itibarı sayesinde gittiği her yerde inci taneleri gibi revaçta olduğunu ifade etmektedir. Şair, burada kendi itibar ve kıymetini inci tanelerinin cazibesine benzetererek teşbih yapmıştır.

³⁶ “Onların durumu (geceleyin) ateş yakan kimsenin durumuna benzer.” (Bakara, 17)

Yaèní óüsn-i dil-berÀn bín bir meclis-i óüsne ceõb eylediler. **PiyÀle-i bÀde meclis-i óüsn-i dil-berÀnda çeşm-i meygýn-ı dil-berÀndur.** Belki neşÀu u neşée-engíz şarÀb çeşm-i fitne-nümýndur. (A 32a)

Şair, içki kadehini güzellik meclisindeki dilberlerin şarap renkli gözlerine benzeterек teşbih yapmaktadır.

Yaèní benüm süòanum maóal-i maúãýda vÀãıl u ifşÀ iden zebÀn-ı òÀmemdür. GýyÀ sevÀd-ı díde-i mÀrum künc-i nÀmemdür. Maèlým ola **kendini òazíneye teşbîh idüp kendi süòanını naúd-ı òazíneye teşbîh idüp òÀme mÀra teşbîh idüp zebÀn-ı òÀmede mürekkebi sevÀd-ı çeşm-i mÀra teşbîh idüp güzel cemèiyyet teşbîhdür.** (A 44a-44b)

Şair kendisini hazineye, sözlerini hazinedeki mücevherlere, kalemi yılan, kalemin ucundaki mürekkebi yılanın gözlerindeki siyaha benzeterек teşbih yapmıştır.

3.3.6.2.İstiâre

Benzetmenin temel öğelerinden birinin (benzetilen ya da kendisine benzetilen) söylenmesiyle yapılan benzetmedir. Bir başka deyişle, bir sözün gerçek anlamını kaldırarak, benzerliği olan başka bir anlamı eğreti olarak verme, ödünç verme demek olan istiâre sanatı şerh metninde aşağıdaki şekillerde kullanılmıştır. Bir şeyi kendi adının dışında, türlü yönlerden benzediği başka bir şeyin adıyla anmaktır. Bu bakımdan istiâre hem bir mecaz hem de bir benzetme sanatıdır (Dilçin, 2019: 412). Şerh metninde tespit edilen istiâre sanatı örnekleri açıklamalarıyla birlikte aşağıda verilmiştir:

Faraza **berg-i òazÀnumdan berg-i bahÀr gibi Àb u tÀb der-kÀrdur.** ÓÀãıl[ı] benüm feyz-i irşÀdum mÀder-zÀd òüdüddÀddur. Kimseden aòz u kesb eylemedüm. (A 4b)

Şair burada “hazân yaprağımdan bahâr yaprağı gibi güzellik ve parlaklık süzölmektedir.” demekle kendi vücudunu fidana benzetmiştir. Fakat vücudundan bahsetmeden yalnızca benzetmenin temel öğelerden biri olan kendisine benzetilene yani yaprağı kullanarak istiâre yapmıştır.

Bir mertebe benüm Àhÿ nigÀhum maóbÿb-ı dil-ber-i şÿò-ı ceõbe-Àlÿddur. **Àhÿ nigÀhı** rüéyÀya geldügi zamÀn tÀr [u] pÿd bisterüm müjgÀn-ı Àhÿ mertebesinde olur. (A 5b)

Yukarıdaki parçada *âhû nigâhı* bir istiâre olarak kullanılmıştır. Şair benzeyen ögesini yani sevgiliyi dillendirmeden sadece kendisine benzetileni yani âhû'yu kullanarak istiâre sanatını kullanmıştır.

Yaení èÀlemi terk idüp maóviyyetde olmaú isterseñ **semt-i óaúúa** seyr-i sülÿk iden erbÀb-ı èirfÀna refiú, her bir vÀdíde sülÿk-ı óaúúa sÀlik olanlara teãÀdüf itdünse anlar ile seyr-i sülÿk idüp terk-i esbÀb idüp beöl-i vücyd ile óaúíúÀt-peymÀ ol. (A 24a)

Yukarıdaki parçada *semt-i hakk* yani *hak semti* ifadesiyle istiâre yapılmıştır. Semt ile kast edilen Hakk'ın alanı, Hakk'ın müsaade ettiği yaşam biçimidir. Ancak bunlar ifade edilmeden yalnızca kendisine benzetilen yani *semt* kelimesi kullanılarak istiâre sanatı yapılmıştır.

Yaení **bu bÀà-ı èÀlemde** siyeh seyyÀre-i şÿòte-i ùÀliè benüm ey Şevket. Göbek-i lÀle gibi mÀder-zÀd dÀà-ı derÿn ile siyeh-baòt olmaàla neşv [ü] nemÀ buldım. (A 41a)

Yukarıdaki parçada şair, *bağ-ı alem* yani *alem bağı* diyerek dünyayı kastetmiştir. Ancak *dünya* kelimesini kullanmadan sadece kendisine benzetilen yani *bağ* kelimesini kullanarak istiâre sanatı yapmıştır.

Yaení bu **misÀfir-òÀne-i èÀlemde** ãÀóib-i òÀne olan AllÀh kendi misÀfir gibi maòlÿúından àÀfil degül. **MisÀfir-òÀne-i èÀlemde** èayn-ı èinÀyet-i hevÀ gibi ióÀúa eylemiş. MaènÀ-yı díger, bizüm **misÀfir-òÀnemüzde** nigÀh-ı mízban hevÀ-yı òÀne gibidür. GÿyÀ her laóza bizi óıfô u rièÀyet eyler. (A 65a)

Aynı şekilde yukarıdaki parçada da bu durum söz konusudur. *Misâfirhâne* kelimesi ile istiâre sanatı yapılmıştır. Benzeyen *dünya*, benzetilen *misâfirhânedir*.

Ancak *dünya* kelimesi kullanılmadan sadece *misâfirhâne* ifadesinin kullanılması istiâre örneğidir.

3.3.6.3. Teşhîs

Teşhîs, eşyaya şahsiyet vermektir (Mevlevî, 1994: 171). İnsan dışındaki canlı ve cansız varlıkları, düşünen, duyan ve hareket eden bir insan kişiliğinde göstermek, kişileştirmektir (Dilçin, 2019 : 419). Şerh metninde tespit edilen teşhîs sanatı örnekleri aşağıda açıklamalarıyla birlikte belirtilmiştir:

Bizüm èiâyÂn [u] ùuâyÂnımuza nisbet nÂr-ı Cehennem cezÂé mÂ yeliúümüze göre bizi muèaõõeb ü muèatteb idemez. Belki Cehennem èiâyÂn [u] vÂfiremize muúÂbil bize èaõÂb-ı èukýbet itmede èÂciz ü emÂnda olur. LÂkin lüüf-ı èinÂyet-i BÂrîden úaùè-ı ümîd itmeyüz. İnşÂéallÂh maâfiret-i BÂriye maôhar oluruz. (A 5a)

Şair yukarıdaki metinde “Cehennem ateşi, bizim isyanımıza göre bize azap etmez.” Demekle cehenneme bir şahsiyet giydirmiştir. Cehennemin insana azap etmesi kişileştirilerek teşhîs sanatı kullanılmıştır.

Yaení benüm kemÂl derece èaşúumdan kemÂl-i óüsn-i maèşýúuma istidlÂl idüp gül óased-i èaşúumdan gül mýy-ı Âteş-díde gibi perîşÂn u efsürde oldı. ZírÂ müjgÂn-ı bülbul benüm ÂşiyÂn-ı èaşúumda òas [u] òÂr gibidür. Belki baña cÂygÂh çeşm-i bülbulde olmaú der-kÂr oldı. (A4b)

Yukarıdaki bölümde gülün kıskançlıktan ateş görmüş kıl gibi yanıp perişan olduğu ifade edilmiştir. Böylece insana ait bir özellik olan kıskançlık duygusu güle atfedilerek teşhîs sanatı yapılmıştır.

3.3.6.4. Hüsn-i Talîl

Hüsn-i talîl, bir hadiseye veya bir duruma, ifadeye güzellik katacak tarzda, kendi sebebi dışında bir sebep göstermektir. Olup bitenin, akla ve bilgiye dayanan bir açıklamasının yapılması yerine, içinde bulunan ruh halinin tesiri altında hayal ile açıklamasıdır (Saraç, 2014 : 231). Herhangi bir olayı gerçek edeninin dışında daha

güzel ve hayali bir nedene bağlayarak açıklama sanatı olarak tanımlanan hüsn-i talîl sanatı örnekleri aşağıda açıklamalarıyla birlikte belirtilmiştir:

*Yaèní ne èacÀyip güzel gülzÀr-ı óüsne mÀlik bir gül-
beden dil-bersün. **Raóm-ı mÀderde senüñ èÀşıúlaruñ òayÀl-i
óüsñüñ ile óüsñ-âyret ü kesb-i āafÀ ile gÿñ-À-gÿñ óÀl ile
cilve-nümÿñ olurlar. MaènÀ-yı díger, óükm-i òafiye-i
BÀríye èaúl vÀlih [ü] óayrÀn olur. İbtidÀ şaòã-ı insÀnı
meni, baèdehu mudàa, baèdehu laóm, baèdehu âyret-i díger
iksÀé ider raóm-ı mÀder-i insÀnda.**³⁷ (A 5a-5b)*

Yukarıdaki parçada şair, sevgilinin anne karnında geçirdiği biyolojik aşamaları, aşıklarının hayallerindeki güzelliğe bağlayarak hüsn-i talîl sanatı yapmıştır.

*Yaèní HindistÀn maóbÿbları şeker ò`Àba mübtelÀ vü
gözleri dÀéimÀ maòmÿrdur. **Belki bu sebz-gÿñ Hind
maóbÿbları sebz-gÿñ bir üÿüiden bÀlín ile mestler anuñçün
böyle şeker ò`Àba mÀéillerdür. Üÿüí tüy yaãduúda olsa
üzerinde ò`Àb olduúca ò`Àbı ziyÀde eyler. (A 54a-54b)***

Yukarıdaki bölümde Hintli güzellerin uykuya düşkün olması Tûtî kuşunun tüylerinden yapılmış yastıklarda uyumalarına bağlanmıştır. Çünkü Tûtî kuşu da uykuya düşkündür. Hintli güzellerin uyku müptelası olmaları güzel bir nedene bağlanarak hüsn-i talîl sanatı yapılmıştır.

3.3.6.5.Tezat

İki düşünce, duygu ve hayal arasında birbirine karşıt olan nitelikleri ve benzerlikleri bir arada söylemektir. Bir şeyin birbirine karşıt görünen özelliklerini bulup çıkarmak da tezat sanatına girer (Dilçin, 2019 : 449). Şerh metninde, metnin ana halkalarını oluşturan zıt kavramlar aynı anda kullanılmakla tezat sanatı icra edilmiştir.

³⁷ “Sonra bu az suyu alaka haline getirdik. Alakayı da mudğa yaptık. Bu mudğayı da kemiklere dönüştürdük. Ve bu kemiklere de et giydirdik. Sonra onu bambaşka bir yaratık olarak ortaya çıkardık. Yaratıların en güzeli olan Allah’ın şanı ne yücedir!” (Müminûn, 14)

Sýziş-i dÂà dÂà-ı muóabbet **merhem [ü] èilÀc** ile daòı ziyÀde **sýzter ü ÀteşnÀkí** olur. Belki **derd-i sırr-ı èaşú** cünÿnı çÿb-ı āandal **dÀrÿ-yı èilÀc** ziyÀde **tÀbnÀkí vü rencide** ider. ÓÀāıı[ı]dÂà-ı èaşú [u] muóabbet **dermÀn** úabÿl itmez. (A 5b)

Yukarıdaki örnekte birbirine zıt olan *derd* ile *derman*, *merhem ü ilâc* ile *sûzter ü âteşnâkî* kavramları aynı anda kullanılarak tezat sanatı yapılmıştır.

Yaèní kemÀl mertebe **òÀksÀr u mütevÀøiè** olmaú óasebiyle **òÀk-i zemín baña ÀsumÀn miúdÀrı èÀlí vü mürtefiè** görünür. Díger bir mertebe kendüm **pest ü òÀksÀr** taòayyül eyledüm. Kendi devr-i gerdişüm kendi **kevkeb-i úÀlièüm** úıyÀs eyledüm. (A 6a)

Yukarıdaki parçada *hâksâr u mütevâzî* ile *âlî vü mürtefi* ve *pest ü hâksâr* ile *kevkeb-i tâli'üm* zıt kavramları aynı anda kullanılarak tezat sanatı yapılmıştır.

Yaèní ne **óayÀt-ı** dünyÀ ile mesrÿr olurum ve ne **mevt** ile maàmÿm olurum. ZírÀ ben **mevt ü óayÀt-ı** dünyÀya gül-i raènÀ gibi müsÀví naôar idüp belki devlet ü iúbÀl-i cihÀn ile mesrÿr olurum. Díger faúr-ı óÀl-i dünyÀ ile àamgín olmam. Íkisi daòı èindümde ôıll-ı òayÀl gibidür. (A 26a)

Yukarıdaki örnekte *hayât* ve *mevt* yani ölüm kavramları aynı anda kullanılarak tezat sanatı yapılmıştır.

Yaèní úıynet-i ÀfitÀba olmaú mÀye olmaú mümkündür. Bir mertebe **èÀlem-i süfliden èÀlem-i bÀLÀya** nÿr-ı óüsn-i maóbÿb ile taóassür idüp belki óasret-i mÀh-rÿyla èurÿc eyledüm. (A 33a)

Yine bu örnekte de zıt anlamlar taşıyan *âlem-i süfl* ile *âlem-i bâlâ* kavramları aynı anda kullanılmıştır.

3.3.6.6.Telmîh

Lügat anlamı bir şeye kısaca, göz ucuyla bakmak demek olan telmîh, bir söz içinde kıssaya, efsaneye, tarihî bir hadiseye veya bir âyete, hadîse, meşhur bir darb-ı mesele, bir inanışa işaret etmektir. Telmîh tabîî bir üslup içinde yapılmalı, sözün kaynağı zikredilmemekle birlikte telmîh yapıldığı hatta telmîhte bulunulduğu anlaşılabilir olmalıdır (Saraç, 2014 : 282). Telmîh sanatının şerh metnindeki örnekleri aşağıda açıklamalarıyla birlikte belirtilmiştir:

ÓattÀ yelice'l-cemelu fi semmi'l-òiyÀù³⁸ bu Âyete telmió Fuzýlínüñ bir beyti vardur. Beyt:

Bu àamlar kim benüm vardur baèíruñ başına úoysan

Çıúar kÀfir Cehennemden güler ehl-i àaõÀb oynar (A 4a)

Yukarıdaki parçada şârih, Fuzûlî'nin “benim başımdaki kederi devenin başına koysanız kâfir cehennemden çıkıp kurtulur.” beytini iktibas ederek bu durumun âyet-i kerîmede geçen “deve, iğne deliğinden geçene kadar” ifadesine telmîhte bulunduğunu söyler.

Benüm gibi Şevket nÀleden bir kimse ÀgÀh degüldür

Güzel bilürüm lisÀn-ı naàme-i Davýdı (A 26a)

Yukarıdaki beyitte şair, hiç kimsenin kederi ve acıyı kendisi kadar güzel ifade edemeyeceğini iddia etmektedir. Bu iddiasını ise Hz. Dâvût'un güzel sesini hatırlatarak destelemektedir. Bu şekilde telmîh sanatı yapmaktadır.

Yaèní her bir ãaórÀda belki her bir maúÀmda sÀèid-símín-i muèciz-nümýn dil-ber tecellí bıraúııcı olsa o ãaórÀ belki o maúÀmı Yed-i Beyza gibi leùafet-i muèciz-nümýn ile pür-ãafÀ vü laùíf-rýşen ider. (A 32b)

Sevgili, hangi çölde veya makamda kendisini gösterse o çöl veya o makam, tıpkı Hz. Musa'nın elini cebinden çıkarırken bembeyaz olması gibi orayı neşe ve

³⁸ “Deve, iğne deliğinden geçene kadar.” (A'râf, 40)

lütüfla doldurur. Hz. Musa'nın elinin beyaz olması olayı hatırlatılarak telmîh yapılmıştır.

Yaèní benüm girye-i Àb [u] eşk-i üýfÀn-òízüm pel-i eflÀk yíúup götürüp berbÀd eyledi. Seyl-i pür zýr köprüyi yıkup götürdügi zamÀn kendi mevc-i Àbından úıyÀs ider gibi. (A 38a)

Şair, gözyaşlarının şiddetinden feleklerin yıkılıp berbat olduğunu söyleyerek bu durumu Tufan hadisesine benzeter. Böylece Hz. Nuh'un yaşadığı *Tufan* olayını hatırlatarak telmîh yapar.

*Yaèní ôulmet-serÀy-ı dünyÀda egerçi siyeh-baòt u faúr [u] fenÀya esírüz. LÀkin rýşen-serÀy-ı **Firdevs-i aèlÀda** nýr-ı liúÀ RabbÀniyle úalbimüz münevver olup ve tÀc-ı iftiòÀr-ı èinÀyete maôhar oluruz. Díger maènÀ, egerçi biz èÀşıú-ı siyeh-baòt lÀkin müntesib olduàumuz maóbýb-ı hýrşíde miâÀl ile faòr u ibtihÀcımız vardır. (A 42b-43a)*

“Her ne kadar dünya sarayının karanlığında bahtımız kara ve yoksulluk içindeyse de Firdevs sarayının aydınlığında kalbimiz nurla dolarak Allah'ın inayet tacıyla iftihar ederiz.” Bu ifadede geçen *Firdevs* kelimesi ile Firdevs cenneti hatırlatılarak telmîh yapılmıştır.

*Yaèní pÀdişÀhların úuvvet-i şÀn [u] şevketi ancaú ôÀksÀr fuúarÀnuñ duèÀsı ve bí-pÀyÀn duèÀya fuúarÀsınuñ imdÀdındandır. PÀdişÀhların şÀn [u] şevketleri fuúarÀ duèÀsından olmaya èalÀmet-i temellük ÀvÀz-ı **SüleymÀnuñ** taòtı havÀda ùayrÀn iderken zemíne indürmesi gibi **SüleymÀn ile mýruñ hikÀyesi** kelÀm-ı úadímde meòkýr u mesúýrdur. Áyet YÀ eyyuhÀ'n-neml udòulý mesÀkinukum.³⁹ El-Àyet. (A 54a)*

³⁹ “Ey karıncalar! Yuvalarınıza girin.” (Neml, 18)

“Padişâhların şanı, yoksulların duasından ileri gelmektedir” fikrinden hareketle, Hz. Süleymân’ın tahtı havada uçarken yerdeki karıncaların engellemesi hadisesi hatırlatılarak örnek gösterilmiştir.

Yaèní erbÀb-ı èalÀyıú tÀrik-i dünyÀ olup silk-i tecerrüde sÀlik ü dÀòil olmak mümkün degüldür. ZirÀ èİsÀ èaleyhisselÀm silk-i tecerrüde dÀòil olmasına bir igne mÀniè oldı. Bu mażmÿn daòı mürÿr itmişdür. (A 70b)

Dünya ile maddî bağları olanlar rûhânî âleme giremezler. Çünkü Hz. İsa’nın rûhânî âleme girmesine bir iğne engel olmuştur. Hz. İsa’nın iğne hadisesi hatırlatılarak telmîh yapılmıştır.

3.3.6.7. Mübalağa

Bir sözün etkisini güçlendirmek amacıyla bir şeyi ya olamayacağı bir biçimde anlatmak ya da olduğundan pek çok ve pek az göstermektir. Ancak bu aşırı anlatma soğuk olmamalı, nükteli ve zarif olmalıdır (Dilçin, 2019 : 447). Mübalağa sanatının şerh metnindeki örnekleri aşağıda açıklamalarıyla birlikte sıralanmıştır:

Pek daş yed-i üıflÀndan göñlüm ister

Yüz şehre götürdüm bu beyÀbÀnı şevúde (A 72b)

Şair, yüz şehir demekle afaki bir ifade kullanarak mübalağa yapmıştır.

3.3.7. İmgesel İfadeler

Zihinde tasarlanan ve gerçekleşmesi özlenen şey, düş, hayal, hülya (TDK, 2009: 1076) olarak tanımlanan imge, duyu organlarının, dıştan algıladığı bir nesnenin bilince yansıyan benzeri veya duyularla alınan bir uyaran söz konusu olmaksızın, bilinçte beliren nesne ve olayların her biridir. İmgenin bir yansıma olduğunu belirten görüşler olduğu gibi onun bu yansımayı sağlayan bir araç olduğunu ifade edenler de vardır. Kuşkusuz, gerçekliği, insan bilincinde yansıtma araçlarından biridir. Bilmenin bir aracıdır. Kavramlar ve imgeler her türlü görüngüde (fenomen) asal biçimde vardır. Yani biz, yaşamı, doğayı, toplumu ya kavramlarla ya da imgelerle yansıtıyoruz (Timuroğlu, 1994: 8). Buna göre imge, dış dünyanın,

insanın zihin dünyasında bıraktığı izlenim olarak değerlendirilebilir. Bu izlenim ise bütün insanlarda aynı intibayı uyandırmaz veya aynı tesiri bırakmaz. Çünkü her insanın algılama biçimi farklıdır. Ve bu farklılık, dil aracılığıyla kendisini ortaya çıkarmaktadır. İmge, sanatçının çeşitli duygularla algıladığı özel, özgün bir görüntünün dile aktarılışıdır; bir betimleme değil, öznel bir yorumlama sayılabilir (Aksan, 2005: 32).

İmgelerle dolu Sebk-i Hindî akımının bir temsilcisi olan Şevket-i Buhârî'nin Dîvân'ının şerh edildiği metinde bu örnekleri en özgün halleriyle görmek mümkündür. Nitekim şerh metninde yapmış olduğumuz incelemede tespit ettiğimiz imge unsurlarını Sebk-i Hindî akımının hususiyetlerini göz önünde bulundurarak açıklamaya çalıştık.

Demir kalpli sevgilinin semtinin âşığını mıknatıs gibi çekmesi, tûfan gibi coşan gözyaşlarının gökkubbe köprüsünü yıkması, cân damârının kendinden geçerek sünbül dalına dönüşmesi, eşkiyâ gözünün kervân meşâlesi zannedilmesi, gafletin kadîfe yastık olması, sevgilinin incitici sözlerinden oluşan taş gibi harflerin âşığın göğsünde inci tanesi gibi sıralanıp âvîze olması, ateş dolu şimşek tavusunun hafif yürüyüşü, sevgilinin güzellik mumunun ışığının peri kanadını yakması, yalvarma seslerinin kulağa kırık renk sedası gibi gelmesi, vücûd kilisesi binâsının hırs çamuruyla yoğrulması, âşıkların anne karnında iken sevgilinin hayâlî ile cilvelenmesi, anne eteğinin gökkubbenin kenarı olması gibi hayâl dünyasının sınırlarını zorlayan imgeler, Sebk-i Hindî akımına uygun olarak başarılı bir şekilde kullanılmıştır. Bu imgeler aşağıda açıklamalarıyla birlikte belirtilmiştir:

Sevgilinin Semtinin Âşığı Mıknatıs Gibi Çekmesi:

*Yaèní muóabbet beni semt-i maóbýba ceõb ider. KıyÀs idersün **zírÀ semt-i esbÀb-ı kÀr-fermÀy-ı maóbýb mıúnaúıs gibi dil, Àhen-miâÀl èÀşıúı dÀéimÀ ceõb ider. Ke-õÀlik beni daòı dÀéimÀ semt-i kýy-ı dil-bere ceõb ider. (A 9a)***

Sevgilinin kalbi demirdendir, âşığın kalbi ise mıknatıs gibidir. Bu yüzden sevgilinin bulunduğu yöre âşığı daima kendisine çeker.

Gözyaşının Tufan Gibi Gökkubbe Köprüsünü Yıkması:

Yaèní **benüm girye-i Àb [u] eşk-i üyfÀn-òízüm pel-i eflÀk yíúup götürüp berbÀd eyledi.** Seyl-i pür zÿr köprüyi yıkup götürdügi zamÀn kendi mevc-i Àbından úıyÀs ider gibi. (A 38a)

Şairin gözyaşları o kadar çoktur ki bir tufan gibi gökkubbe köprüsünü yıkıp yok etmiştir. Nasıl ki şiddetli bir sel köprüleri yıkıyorsa şairin gözyaşları da gökkubbe köprüsünü yıkacak güçtedir.

Can Damarının Sünbül Dalına Dönüşmesi:

Yaèní zülf-i maóbÿbla benüm birbirimüze nisbet-i rÿóÀnimüz olaldan berü úıyÀs olunur. **Reg-i cÀnum Àşÿfte-perişÀn olmaàla şÀò-ı sünbüle dönmişdür.** (A 52a)

Şair, sevgiliyle tanışıp gönül köprüsü kurduğundan beri can damarları tıpkı sünbül dalı gibi perişan olmuştur.

Eşkîyâ Gözünün Kervân Meşâlesi Zannedilmesi:

İmtiyÀz itmedüm sÀdelikden dostı düşmenden

KÀrvÀn çerÀàı taãavvur eyledüm çeşm-i rehzen (A58a)

Şair saf bir kalbe sahip olduğundan dolayı herkesi kendisi gibi görmektedir. Bu yüzden eşkıyâ gözlerini bile kervân meşâlesi zannetmiştir.

Gülün Kıskançlıktan Ateşteki Kıl Gibi Yanması:

Yaèní benüm kemÀl derece èaşúumdan kemÀl-i óüsñ-i maèşÿúuma istidlÀl idüp **gül óased-i èaşúumdan gül mÿy-ı Àteş-díde gibi perişÀn u efsürde oldu.** ZírÀ müjgÀn-ı bülbul benüm ÀşiyÀn-ı èaşúumda òas [u] òÀr gibidür. Belki baña cÀygÀh çeşm-i bülbulde olmaú der-kÀr oldu. (A 4b)

Şairin aşkı o denli şiddetlidir ki güller bile onu kıskanmaktadır. Hatta o güller kıskançlıktan ateş gören kıl gibi perişan olmuştur.

Hayât Arzusunun İskender Seddi Olması:

Yaèní istiànÀ ãaórÀsında olmaú óayÀt-ı ebedí ve èömr-i cÀviddür. HevÀ-yı ùaleb Àrzÿ-yı Àb-ı óayÀt baña sedd-i İskender olur. ÓÀã11[1] óayÀt-ı ebedí didükleri kÿşe-i úanÀeatdür. Yousa **Àrzÿ-yı úayd-ı óayÀt sedd-i İskender gibi bir úayd-ı èaôím-i ebedídür.** (A 6b)

Şaire göre hayâta bağlanma arzusu, insanı hayâta bağlayan sebepler o denli güçlüdür ki İskender'in Seddi gibi katı ve zordur. Bu yüzden bu sebeplerden sıyrılıp kanaat köşesine çekilmek gerekir.

Sevgilinin Yokluğunda İçki Sefasının Cehennem Azâbı Olması:

Yaèní **hicr ü firÀú-ı maóbÿbda neşée-i bÀde èaôÀb-ı Cehennem gibi gelür baña.** Díger mevc-i şarÀb Àteş-i zincír gibi gelür baña. (A 9b)

Sevgilinin olmadığı bir mekânda içki içmek, şaire cehennem azâbı gibi acı verir. İçilen şarap dalgaları ise zincir ateşi gibi gelir.

Gafletin Kadife Yastık Olması:

Yaèní esbÀb-ı ÀLÀyiş-i dünyÀya tevaààul idüp dÀr-ı Àòiretden àÀfil olan kimseler íúÀø olup èÀúibet-i kÀrı tefekkür ü endíşe itmezler. Ser-tÀ-pÀ àaflet anları íóÀàa itmişdür. BídÀr olmaú emr-i muóÀl gibidür. **Belki àaflet úaúife yÀãdÿú gibi baş altına úoyup ò`Àb-ı àaflet ile der-ò`Àb olurlar.** (A 16b)

Gaflet uykusu, derin ve uzun süreli olduğu için şair bunu kadife yastığa benzetmektedir. Nitekim kadife yastığın uykusu da tatlı ve derindir. Bu uykudan uyanmak mümkün değildir.

Gül Kokusunun Sevgilinin Vücûduna Diken Olması:

Yaèní kemÀl-mertebe vücÿduñ laúíf ü nÀzik òalú u ícÀd olmışdur. **Mevc-i bÿy-ı gül pírÀhenüñe iãÀbet eyledükde vücÿd-ı nÀziküñe òÀr olur.** Yousa mevc-i bÿy-ı

*gülgÿn saña pírÀhen olsa vücÿd-ı nÀziküñe òÀr gibi gelür.
(A 19b)*

Sevgilinin vücûdu o denli nâzik ve zarıftır ki hafif bir gül kokusu bile ona değse incinir. Hatta bu incinme sevgiliye diken gibi acı verir.

Sevgilinin Âşığın Kanını Eline Kına Yaparak Mutlu Olması:

*Yaèní **benüm úanum ùöküp óınÀ gibi elüñe baàlayup
óÀlet-i sürÿr gösterirsün.** Youúdur bir Àn öldürmek
baàlamaúdan saña peşimÀn olmaú.* (A 20a)

Sevgili, âşığın acı çektirmekten zevk almaktadır. Bu sebeple onun kanını döküp eline kına niyetine sürerek mutlu olmaktadır.

Sevgilinin Taş Gibi Sözlerindeki Harflerin Âşığın Göğsünde İnciden Avize Olması:

*Yaèní senüñ óarf-i saòt-ı seng-miÀlünden bizüm
şíşe-i derÿnımız münkesir olmaz. **Senüñ óarf-i saòt-ı
sengvÀruñ bizüm şíşe-i derÿnımızda èlúd-ı lüélüé gibi
belki seng-i güher gibi kendi gerdenüñe Àvize idüp anuñ
ile faòr [u] mübÀhÀt iderler.** Her ne úadar şeyée zarar
kendi cinsinden gelürse lÀkin senden kendi cinsine zarar
iÀÀbet itmez. Görmez misin şíşenüñ aãl maddesi ùaşstandur.
Yine ùaşdan şíşeye zarar iÀÀbet ider.* (A 20b)

Sevgili, âşığını her haliyle incitmektedir. Fakat bu incitme âşığa memnuniyet ve saadet vermektedir. Dolayısıyla sevgilinin taş gibi harflerden oluşan sert sözleri, ona göğsünde gururla taşıyacağı bir avizenin incileri gibi gelmektedir.

Aşk Şehîdinin Mezârından Nûr Çıkması:

*Yaèní **şehíd-i èaşú [u] muóabbet olan èÀşíúuñ òÀk-i
şehídgÀhından íÀÀr-ı nÿr dÀéimÀ anda nümÀyÀndur.** Díger
ãubó-ı bahÀr gibi şehídgÀh-ı èÀşíúudan nÿr u feyż iútibÀs
itmek her dem der-kÀrdur.* (A 21b)

Aşk acısıyla vurulup şehîd düşen âşığın kabri her zaman nurla doludur. Öyle ki mezârının toprağından bahar sabahı gibi esenlik yayılmaktadır.

Hümâ⁴⁰ Kuşunun Kirpiğı Olmak:

*Yaèní bir mertebe zaèf u siyÀh-baòt-ı nÀ-tüvÀnıú vüçydum ióÀà eylemişdür. **HümÀ benüm başum üzre sÀye-endÀz olsa kemÀl mertebe zaèf-ı siyÀh-baòtliàumdan benüm vüçydum kendü gözünde müjgÀn ôann u taãavvur ider.** Òalbuki HümÀnuñ úurbetinde iúbÀl kendünden àayradur. Kendünden kendüne bir fÀéide youúdur. HümÀ beni kendi müjgÀnı úıyÀs u taãavvur eyledükde ben de HümÀdan bir cüzé olmuş gibi olurum. Belki èayn-ı HümÀ olurum. Yine iúbÀlden maórým olurum. LÀkin èayn-ı HümÀ olduàum óÀlde egerçi ben siyÀh-baòtum lÀkin èÀlem benüm sÀye-i ÀåÀrumdan feyz-yÀb olurlar. ZírÀ HümÀ-üıynetüm. (A 4a)*

Şair kendisini öylesine zayıf ve güçsüz görmektedir ki Hüma kuşunun başının üzerine gelip gölge yapması durumunda onu kendi kirpikleri zannedeceğini düşünmektedir. Fakat bu bile şaire mutluluk vermektedir. Nitekim Hüma kuşunun kirpiğı olmak suretiyle bir parçası olmak bile gurur vericidir.

Ateş Dolu Şimşek Tâvûsunun Hafif Yürüyüşü:

*Yaèní sýz-ı şevú-ı muóabbet ile sebük-rýó olup menzil-i maúãýda pervÀz it. **ÜÀvys-ı berú-i Àteşin sebük cevelÀn gibi** Àyende maóal-i imkÀnı àayy it. (A 24a-24b)*

Muhabbet şevkinin ateşiyle hafifleyip menzil-i maksuda yani varış noktasına uçmak gerekir. Bu da tıpkı tavus kuşuna benzeyen ateş dolu şimşek gibi süratle ilerlemek suretiyle olur.

Tûtî Kuşunun Aynaya Âşık Olması:

⁴⁰ Hümâ kuşu devlet kuşu olarak tanınır. Edebiyatta talihin simgesidir. Hiç konmayan efsanevi bir kuştur. Sadece ölü hayvanların kemikleri ile beslenir (Batislam, 2002: 185).

Yaèní erbÀb-ı hünere óüsn-âyret ü mülÀyim ãóóbet göstermek ile óüsn [ü] ülfet mümkündür. **Týüí Àýínede óüsn ü mülÀyim âyret gördüğüçün Àýíne taèlím-i tekellüm idüp Àýíneye èÀşıúdur.** (A 71b)

Sanat erbabı ile ancak güzel bir yüz ve hoş bir sohbet ile yol arkadaşlığı yapılabilir. Tûtî kuşu da aynada güzel ve hoş bir suret gördüğü için ayna ile sohbet ederek ona aşık olur.

Sevgilinin Güzellik Mumunun Işığının Perî Kanadını Yakması:

Yaèní bir güzel nýrÀní dil-ber şueÀè-ı nýr-ı óüsnüyle bizüm òÀnemüzi münevver eylemiş. **Onuñ şemè-i óüsnüñ períler pervÀne gibi bÀl [u] perlerüñ sýzÀn ider.** MaènÀ-yı díger, maóbýbuñ şemè-i cemÀlinüñ pertevi bÀl u per-i pervÀnesini bÀl-ı perí eyler. (A 50a)

Nûrdan mürekkep bir sevgili, güzellik ışığının yansımasıyla evimizi aydınlatmış. Onun güzellik mumunun ışığı, tıpkı ateşin kelebek kanadını yaktığı gibi peri kanadını yakacak güçtedir.

Yalvarma Seslerinin Kulağa Kırık Renk Sadası Gibi Gelmesi:

Yaèní bir gülbeden tÀze dil-berden býý-ı meróamet ü vefÀ meémýl eylerüm. **Benüm ãadÀ-yı nÀle-i niyÀzum gýşına úırırú reng ãadÀsı gibi gelür.** (A 4a)

Âşık, gül kokulu bir dilberden merhamet ve vefâ beklemektedir. Ancak onun yalvarma sesleri, sevgiliye kırık renk sedası gibi hafif ve ehemmiyetsiz gelmektedir.

Vücut Kilisesinin Hırs Çamuruyla Yapılması:

Yaèní **binÀ-yı deyr-i vücýdum Àb u òÀk hırãıla sirişte olmışdur.** Nefs-i kÀfir üýl-i emel dünyÀyı zünnÀr idüp muúayyed olup deyr-i vücýd esbÀb-ı dünyÀya ùÀpunup niyÀz ider. (A 5a)

Şairin vücûd kilisesinin binâsı hırs çamuruyla yoğrulmuştur. Bu yüzden onun kâfir nefsi, dünyada sonsuz bir hayat yaşama arzusuyla bağlı olduğu için dünya sebeplerine taparak onlara yalvarır.

Âşıkların Anne Karnında Sevgilinin Hayâli ile Oynaşması:

Yaèní ne èacÀyip güzel gülzÀr-ı óüsne mÀlik bir gül-beden dil-bersün. Raóm-ı mÀderde senüñ èÀşıúlaruñ òayÀl-i óüsñüñ ile óüsn-âýret ü kesb-i âafÀ ile gýn-À-gýn óÀl ile cilve-nümýn olurlar. MaènÀ-yı díger, óükm-i òafiye-i BÀríye èaúl vÀlih [ü] óayrÀn olur. İbtidÀ şaòã-ı insÀnı meni, baèdehu mudàa, baèdehu laóm, baèdehu âýret-i díger iksÀé ider raóm-ı mÀder-i insÀnda.⁴¹ (A 5a-5b)

Sevgili, güzellik bahçesinin güzelliğine öylesine sahip bir gül kokulu dilberdir ki onun âşıkları anne karnında bile onun hayâli ile cilvelenmişlerdir.

Şans Gezegeninin Hokka-i Kâfûr Olması:

Yaèní bir mertebe benüm Àh-ı serd-i derýnum zemín ü ÀsumÀnı ióÀúa eyledi. GýyÀ benüm seyyÀre-i baòtum óóúúa-i kÀfýr imiş. Yaèní muúteøÀ-yı ùıynet-i ùÀlièüm Àh [u] enín-i serd ile evúÀt-güzÀr olmaú üzre der-kÀr imiş. (A 5b)

Şairin yüreğinden çıkan inleme ve feryatlar yeri ve göğü bir bütün olarak kuşatmıştır. Böylece talih gezegeninin kâfûr hokkası olduğunu anlamıştır. Talihin ona gülmesi için yere göğe sığmaz inleyişlerinin olması gerektiğini ifade etmiştir.

Anne Eteğinin Gökkubbenin Kenarı Olması:

Yaèní bizüm mÀder-zÀd perverde vücýdımız nÀz-ı òaúar-ı muâibet ile perverde olmuşdur. DÀmen-i vÀlide bize kenÀr-ı bÀm olurdu. ÓÀã11[1] vücýd-ı insÀn bi'ò-òÀt

⁴¹ “Sonra bu az suyu alaka haline getirdik. Alakayı da mudğa yaptık. Bu mudğayı da kemiklere dönüştürdük. Ve bu kemiklere de et giydirdik. Sonra onu bambaşka bir yaratık olarak ortaya çıkardık. Yaratımların en güzeli olan Allah’ın şanı ne yücedir!” (Müminûn, 14)

óÀdiâ olmaú óasebiyle óavÀdiâ-i muâibet-i dehrden òalí
olmaz. (A 6b)

Şair, kendisinin anadan doğma eğitimli olduğunu söylemektedir. Ve bu eğitim, musibet tehlikelerinin içinden geçmekle gerçekleşmiştir. Böylece anne eteği ona gökkubbenin kenarı gibi gelmektedir.

Devlet-i Dünyâ İtibarının Toprak Zerresi Olması:

Yaèní iúbÀl u saèÀdet ü devlet-i dünyÀ bizüm
güzergÀhımızda zír-i pÀre òÀk-Àlýd u pÀy-mÀl olmışdur.
Yaèní iúbÀl-i dünyÀyı biz ayÀà altına almışuz. Ancaú
bizim ceõbe-i óüzn-i dÀà-ı ilÀhí bizüm tÀc-ı ser-i
iftiòÀrımızdur. Onuñ ile faòr iderüz. ÓÀãıll[ı] bizüm
derýn-ı úalbimüz AllÀha merbyù, ÀsiyÀb-ı dünyÀ bil'-
külliye bizden maóv olmışdur. (A 7a)

Şair dünyadaki zenginlik itibarını ayağının altına almıştır. Bu yüzden dünyadaki mutluluk ve ikbal onun nezdinde ayağının altındaki toprak zerresi değerindedir. Fakat buna mukabil ilâhî acıların hüznü ile kendinden geçmek onun için baş tacı hükmünde bir övünç kaynağıdır. Bu sebeple şairin kalbinin derinlikleri Allah'a rabt olmuş, dünya değirmeni ise onun nezdinde yok olmuştur.

Gülümsemenin Ağız Yarasına Tuz Olması:

Yaèní yÀrsuz iki leb beyninden çıúan kelÀm iki
aàızlı tíà gibi gelür baña. Tebessüm **nemek-i zaòm-ı dehÀn**
gibi gelür baña. Õikr [ü] fikr-i BÀríden başúa ne gýne
kelÀm baña èayn-ı øarardur. Belki zaòm-ı derýn olur. (A
7a)

Bir sevgiliye sahip olmayınca iki dudak arasından çıkan her söz, şaire iki ağızlı ok gibi gelir. Tebessüm ise ona ağız yarasının tuzu gibi olur. Allah'ı fikir ve zikretmenin dışındaki her söz, bir zarardan başka bir şey değildir. Hatta o sözler gönül incitici olur.

Fakirlik Elbisesinin Sevgilinin Saçlarından Yapılması:

Yaèní libÀs-ı faúr-ı dil-ríš bizde cemèiyyet-i òÀùır bıraúdı. GýyÀ bizüm bu **libÀs-ı faúrımız tÀr-ı zülf-i dil-berden işlemişler**. DÀéimÀ bizi períšÀn [u] Àşüfte-óÀl ider. (A 11b)

Gönül yarasının yoksuluk elbisesi bizde hatır cemiyeti bırakmıştır. Çünkü bizim fakirlik elbisemiz sevgilinin saçlarının tellerinden yapılmıştır. Ve bu bizi devamlı perişan edip çıldırtmaktadır.

Sevgilinin Kulak Memesindeki İncinin Süt Damlası Olması:

Yaèní beyÀž ãubó gibi ãafvet-i binÀgýşuñ mevc-i ãafveti cýş eyledükde **dürdÀne-i èaraú binÀgýşuñ úaùre-i şír gibi** beyÀž [u] berrÀú laùíf ider. (A 17b-18a)

Sabahın beyazı gibi olan sevgilinin kulak memesinin berraklığı, saf içki dalgalarını içtiğinde onun kulak memesindeki inci, süt damlası gibi berrak ve hoş olur.

Tabut ve Tahtın Birbirine Benzetilmesi:

Yaèní erbÀb-ı èirfÀna göre pÀdişÀhlıú ölmekten ziyÀde nouãAndur. Yaèní mevt ü pÀdişÀhlıú nezd-i ehl-i èirfÀnda müsÀvidür. ZírÀ ehl-i èirfÀn taòta **tÀbýt ile taòt-ı pÀdişÀhı bir ü müsÀví bilür**. (A 23b)

İrfân ehline göre padişahlık ölmekten de aşağı bir mertebedir. Yani ölüm ve padişahlık irfan ehlinin nezdinde aynı derece ve öneme sahiptir. Çünkü irfân ehli, padişahlık tahtı ile tabutun tahtasını eşit olarak görür.

Semt-i Hakka Seyr-i Sülûk Etmek:

Yaèní èÀlemi terk idüp maóviyyetde olmaú isterseñ **sem-t-i óaúúa seyr-i sülýk iden** erbÀb-ı èirfÀna refíú, her bir vÀdíde sülýk-ı óaúúa sÀlik olanlara teãÀdüf itdünse anlar ile seyr-i sülýk idüp terk-i esbÀb idüp beöl-i vücyd ile óaúuíúÀt-peymÀ ol. (A 24a)

Şair, dünya alemini terk edip yoklukta olmak isteyenlere bir yol göstermektedir. Bu yol, hak yolunda seyredip hakkın semtine yürüyen irfan ehline arkadaş olmaktır. Diğer bir tavsiye ise hak yolunda seyreden yolcularla karşılaşıldığında onlarla yolculuk edip dünya sebeplerini terk ederek gerçeğin peşinden koşmaktır.

Suyun Hava, Toprağın Ateş Olması:

*Yaèní kemÀl mertebe ifnÀ-yı vücyd itmekde bir güzel rütbe-i èulyÀ vardır. **Āb-ı vücyd havÀya menfaèat idüp òÀk-i vücyd şueleye münúalib idüp èÀlem-i bÀlÀya pervÀz it.** Yaèní ifnÀ-yı àubÀr-ı vücyd idüp èÀlem-i bÀla-yı rýóÀníde cÀygír ol. (A 24b)*

Şaire göre vücûdu yok etmekte yüce ve güzel bir rütbe vardır. Bu yüzden vücût suyunu havaya, vücût toprağını ise ateşe çevirip rûhânî aleme uçmak gerekmektedir. Böylece vücût tozundan eser kalmayarak rûhânî âlemde yer edinilecektir.

Karınca Gözüne Sürme Çekmek:

*Yaèní bir zerre eâer bıraúmadı berú-i hicr òirmen-i vücydumda, tamÀm iórÀú eyledi. Bir **çeşm-i myra týtyÀ olacaú miúdÀr óÀâılum olmadı.** (A 24b)*

Ayrılık şimşegi şairin vücût harmanında bir iz bile bırakmayarak hepsini yakıp yok etmiştir. Öyle ki bir karınca gözüne sürme olacak kadar tozundan bile eser kalmamıştır.

Sapan Taşının Kâbe Gibi Olan Başının Etrafında Dönmesi:

*Yaèní kirÀren mirÀren **sapan úaşı gibi Kaèbe-i maúãýdum benüm başum eürÀfında devr idüp díger Kaèbe-i maúãýdı seng-i felÀòan gibi devr-endÀz oldum.** Yaèní úaç kerre merÀm-ı cihÀn baña teveccüh eyledi. Ben o merÀm-ı dünyÀdan min-buèd idüp iótirÀz eyledüm. (A 26a)*

Şair, dünya hayatının kendisini ele geçirmek için birçok kez tuzak kurduğunu öyle ki bir sapan taşının kabenin etrafında dönmesi gibi başının etrafında döndüğünü söylemektedir. Fakat yine de başarılı olmayarak pes etmiştir. Böylece şair dünya arzusundan kaçınarak kurtulmuştur.

Şafağın Kına Rengini Alması:

*Yaèní bahÀr-ı ümíd-i dünyÀda býy-ı devÀm [u] åebÀt
yoúdur. Görmez misin åubó-ı èıyd-i sürÿra şafaú reng-i
óınÀdan olduàı serièül-zevÀl olmayana işÀretdür, belki
delíl-i ôÀhirdür. (A 26a-26b)*

Şaire göre dünyaya umut bağlama baharının kokusu devamlı değildir. Çünkü mutluluk bayramının sabahındaki şafağın rengi kına rengine olduğu için çarçabuk geçip gitmektedir.

Marifet Erbabının Dilinin Şevket'in Şiirine Kâğıt Olması:

*Yaèní çeşm-i erbÀb-ı maèrifet şièr-i Şevket ile
rÿşen ü müncelí oldu. ZebÀn-ı erbÀb-ı maèrifet şièr-i
Şevkete kÀàıd olsa sezÀdur. Yaèní dÀéimÀ Şevketüñ eşèÀrı
erbÀb-ı maèrifete vird-i zebÀn olsa sezÀ-terdür. (A 32b)*

Marifet ehlinin gözleri Şevket'in şiiri ile aydınlanmıştır. Bu sebeple marifet ehlinin dili Şevket'in şiirine kâğıt olsa yeridir. Yani Şevket'in şiirleri devamlı olarak marifet ehlinin diline tespîh olsa yeridir.

Habâb Şişesinde Sevgilinin Güzelliğinin Saklı Olması:

*Yaèní deryÀ-yı èaşú [u] muóabbetüñ her bir
úaàresinde bir óüsn-i ôuhÿrÀt-ı Yezdaní mestÿr u
mektÿmdur. Her bir şişe-i óabÀbda havÀya bedel bir óüsn-i
maóbyb kÀéindür mÀnend-perí. (A 35a)*

Aşk ve muhabbet denizinin her bir damlasında Allah'ın tecelli ettiği bir güzelliği saklıdır. Her bir habâb şişesinde havaya bedel sevgilinin bir güzelliği vardır.

Şarap Dalgalarının Âhû Sürüsü Olması:

Yaèní sÀúí-i şÿò ùıynetin gerdiş-i mest çeşminden
bezm-i eîşretde erbÀb-ı eîşret âÿret-i óüsn ü şÿòluú kesb
eylediler. ÚıyÀs olunur **mevc-i şarÀbı Àhÿ sürüsü gibi**
şíve-i óüsn-i şevú ile cılve-nümÿndur. (A 35a)

İçki erbâbı olanlar, içki meclisinde içki dağıtanın sarhoş gözlerinden güzellik
sureti elde ettiler. Böylece şarap dalgası ceylan sürüsü gibi güzelliğinin işvesiyle
cılvelenir.

Denizin Kalbinden Çıkan Güher-i Galtânın Sahile Vurması:

Yaèní deryÀ-yı èÀlemde mevc gibi bî-úarÀr ùÀlib-i
ÒüdÀ olan menzıl-i maúâÿd-ı óaúíúate vÀãıl eyler kendüñ.
Güher-i àalùÀn dil-i deryÀdan sÀóile vÀãıl olduàı gibi
ùÀlib-i ÒüdÀ gevhere teşbîh eylemesi kemÀl mertebe
èindellÀh meràÿb olmaya işÀretdür. (A 35b)

Âlem denizinde dalga gibi olan Allah'a talip kararsızlar, gerçeğin varış
noktasına kendilerini ulaştırırlar. Böylece Allah'a talip olanlar, denizin kalbinden
çıkan mücevher gibi sahile ulaşır.

Kanın Ateş Olması:

Yaèní aèãÀb-ı vüçÿdumdan sÿziş-i Àteş-i èaşúla Àteş
gibi òÿn-ı germ cÿş eyledi. GÿyÀ per-i pervÀne gibi Àteş-
i óüsn-i maóÿÿbdan níş-i vüçÿdum oldu. Yaèní Àteş-i óüsn-
i maóÿÿb ile bir mertebe sÿz-ı derÿn óÀãıl eyledüm.
Mecmÿè-ı vüçÿdumda Àteş gibi úan cevelÀn iderdi. (A 36b)

Şair vücûdunun sinir damarlarından aşk ateşinin yakıcılığıyla ateş gibi sıcak
kanın coşup fışkırdığını söylemektedir. Tıpkı kelebek kanadı gibi sevgilinin güzellik
ateşinden vücûdunda iğne olmuştur. Yani sevgilinin güzellik ateşi ile içi
yanmaktadır. Bütün vücûdunda ateş gibi kanlar dolaşmaktadır.

Belinin Gamdan Dolayı Tavk-ı Kumrî Gibi Bükülmesi:

*Yaèní serv-i úÀmet-i maóbybum ol úadr baña hicr-i
teàÀfúl eyledi. Tavú-ı úumrí gibi belüm àamdan büküldi.
(A 42a)*

Şair, sevgilinin selvi boyundan ayrı olmaktan o kadar incinip sayıkladı ki kumrunun göğsü gibi beli gam ve kederden büküldü.

Güneş Işınlарının Sürme Kalemi Gibi Siyah Olması:

*Yaèní àubÀr-ı külfet-i àamdan òÀne-i nişingÀhum ol
úadr siyÀh [u] tÀrík oldu. Revzenümden òÀne-i vÀúıè olan
òÀneme òaùù-ı şueÀ-yı şems mıl-i sürme gibi siyÀh oldu.
(A 58b-59a)*

Şairin oturduğu ev, gam sıkıntısının tozundan o kadar kararmıştır ki adeta penceresinden giren güneş ışınları bile sürme kalemi gibi siyah olmuştur.

Süt Beyazının Vücudu Kefene Dönüştürmesi:

*Yaèní úıfl-i şır-ò`Àr iken fikr-i èimÀret vücýd-ı
insÀnı òarÀb [u] berbÀd itmege bÀèiâdür. ZírÀ úıfl-i şır-
ò`Àr iken şır-i mÀder ualeb iderken ki àıdÀ vü sebab-i
óayÀt iken şírdan kendi vücýdını beyÀz idüp kefen âyretün
kesb ider. (A 59a)*

İnsan süt çağında bir bebek iken bayındır hale getirme fikri insan vücûdunu harap ve berbat etmeye sebep olur. Çünkü süt çağındaki bir bebek anne sütünü isterken ona gıda ve yaşama sebebi olan sütü, vücûdunu beyaza boyayan bir kefen gibi görür.

Sevgilinin Saçlarından Yer Damarlarının Sünbül Gibi Kokması:

*Yaèní maóbybuñ zülf-i müşgini bir kere àubÀr-efşÀn
olsa cümle yer uamÀrlarını deste-i sünbül gibi pür by
eyler. (A 62b)*

Sevgilinin misk kokulu saçları bir kere bile toz parçalarını etrafına saçıp savursa yer damarları sünbül destesi gibi kokar.

Allah'ın Misâfirhâne-i Âlemi Atmosfer Gibi Kuşatması:

Yaèní bu misâfir-òÂne-i èÂlemde âÀóib-i òÂne olan Allâh kendi misâfir gibi maòlÿúından àÀfil degül. Misâfir-òÂne-i èÂlemde èayn-ı èinÂyet-i hevÀ gibi ióÀàa eylemiş. MaènÀ-yı díger, bizüm misâfir-òÂnemüzde nigÀh-ı mizbÀn hevÀ-yı òÂne gibidür. GÿyÀ her laóza bizi óıfô u rièÂyet eyler. (A 65a)

Şaire göre dünya bir misâfirhânedir. Misâfirhânenin sahibi ise Allah'tır. Dolayısıyla misâfirhânede barınan yaratılmışlardan gafil değildir. Onlardan haberdardır. Çünkü Allah, âlem misâfirhânesini tıpkı atmosferin iyiliği gibi kuşatmıştır. Bu yüzden bizim misâfirhânemizde ev sahibinin her bakışı etrafımızı saran atmosfer gibidir. Her an bizi korur.

Anne Sütünün Mezar Mumu Olması:

Yaèní eùfÀller èömrüñ èacele mürÿr eylesinden òaberdÀr olmuşlar. Şemè-i mezÀr úıyÀs eylerler şır-i dÀye. O sebebden şır-ò`Àr olduúlarında baèdehu ò`Àb eylerler. En-nevmu eòu'l-mevt.⁴² fehvÀsınca. (A 68a)

Çocuklar, ömrün çabucak geçtiğini öğrenmişler. Bu yüzden anne sütünü mezar mumu zannederek süt içtikten sonra uyuyorlar. Çünkü uyku, ölümün kardeşidir.

Gönül Evinin Hayal Işığıyla Aydınlanması:

Yaèní ol úadr òÂne-i òÀúır pertev-i òayÀlüñle rÿşen oldı. Medd-i baâar görünür derÿn-ı dilden çıúan Àh. (A 68b)

Şairin gönül evi, sevgilinin hayâliyle o kadar dolup aydınlanmıştır ki kalbin derinliklerinden çıkan inleyişler uzaklarda görünür hale gelmiştir.

Balıkların Kâğıt Deryâsında Tasvir Olunması:

⁴² “Uyku, ölümün kardeşidir.”

Yaèní Mevlâ-yı müteâÀl óazretleri dünyâ vü mâfîhâyı mecmÿe-ı envâe-ı cins müfredâtıyla aósen òalú eylemişdür. NôúâAndan her biri müberrâdur. **Kâaeõ deryâsında güzel taâvîr olan balıúlar gibi** bu teşbíh teşbíh-i maúlÿb ùaríúııyle ôikr olinmişdur. Ve mutaâavvıfa ùâifesinüñ bir ùâifesi seyr-i sülÿkına işâretdür. Mevlâ-yı müteâÀl óazretlerinüñ deryâya teşbíh ider. (A 70a)

Allah Teâlâ dünya ve içindeki tüm tür ve cinsleri ayrıntılarıyla birlikte en güzel bir biçimde yaratmıştır. Hiçbirinde hiçbir eksiklik yoktur. Kağıt denizinde resmedilen balıklar gibidirler. Allah ise denizin ta kendisidir.

Zümrüt Suyundan Yılanın Gözüne Sürme Çekilmesi:

Yaèní ilan gibi olan zâhid-i riyâkâra gerden-i beyâz mínâ gösterdüm. **Gÿyâ zümrüd âuyından ilanüñ gözüne sürme çekdüm.** Maëlÿm ola ilan zümrüd gördükde gözleri kÿr [u] nâ-bínâ olur. (A 70b)

Yılan gibi olan iki yüzlü zâhide beyaz gerden şişe gibi gösterilmiştir. Böylece zümrüt suyundan yılanın gözüne sürme çekilmiştir. Çünkü yılan zümrüt gördüğünde gözleri kör olur ve görmez hale gelir.

Sonuç olarak hem İran hem Türk edebiyatına bir dönem damgasını vuran Sebk-i Hindî akımı temsilcilerinin hayâl gücünü kullanarak dış dünyanın algılama biçimlerini şiirde teşhir ettikleri söylenebilir. Bu imgeler zaman zaman hayâl gücünün sınırlarını zorlayan noktalara varmıştır. Fakat neticede şiirin araç olarak kullanıldığı bu akım ile birlikte hayâl gücünün sınırları da gözler önüne serilmiştir. *Dîvân*'ın içeriğinde olduğu gibi şerh metninde de bu imgeler desteklenerek bazen daha da öteye taşınmıştır. Kimi zaman da farklı anlam bağlantıları kurularak yapılan yorumlarla imgenin gücü ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Şârih hem şairin tarzına hem de Sebk-i Hindî akımının üslubuna aşina olduğunu verdiği örneklerle göstermiştir.

3.3.8. Türkçe Kelime Kullanımı

Şârih, metni şerh ederken ağırlıklı olarak Farsça ve Arapça kelimeler kullanmakla beraber zaman zaman öz Türkçe kelimeleri de kullanmayı ihmal etmemiştir. Kullanılan Türkçe kelimeler dönemin kullanım biçimini yansıtmaktadır. Bu kelimeler aşağıda belirtilmiştir:

3.3.8.1. Türkçe Fiiller

Yirişürüm *mestÀn Şevket bir kimsenüñ ser-i kÿyına*
(A 49a-49b)

äadÀ úaúar birbirine *yirişdürsem* **úaçankim** *iki*
mîāraèı (A 36b)

Çeşm-i vaódet-bín için **yundum** *çeşmüñ güherden* (A 14b)

Üamlar *Àyíne gözden senüñ nemed-pÿşunuñ* (A 18a)

ÒÀr **üöker** *mevc-i bÿy-ı gül senüñ pírÀhenüñe* (A 19b)

Yañaàun **tegmiş** *küle Àteş-i güli* (A 37b)

Meclis onuñ dudaàı **olmasızun** *ol úadr ser-nigÿn*
olmış (A 41b-42a)

Senüñ maènÀ-yı mümtÀz sırrun **dutarum** *gizli* (A 43a)

Ebrÿ-yı maóbyb baña medd-i naôar **olaldan berü** (A 44a)

Ditrer *kendinden şerer benüm ızdırabumdan* (A 73a)

3.3.8.2. Türkçe İsimler

Bıraúırum èaynek göze **yuúıda** *görem seni* (A 17b)

Nice bir **dügünde** *úutar güher gibi áuyı* (A 17a-17b)

Sürme **daşından** *levó-i òÀk lÀzımdur şehídlere* (A 54b)

İder úıfl beyÀz ana **südünden** *òÀne-i vüçydı* (A 59a)

Olur úaùre-i meyden **tükme** senüñ giríbÄnuñ (A 21b)

NÄz-ı díde-i àazÄllar olur **úaranàu** gice baña (A 43b)

Bizüm alçaúllàımuza nisbet çou başı **üksekdür** (A 60b)

Uçmış reng tüy **yaãduú** olur baña (A 44a)

Seylí **yemaúdür** pençe çekilen ekmek yimek baña (A 51a)

O kimse oldı Äteş-perestler **ana** germ bÄzÄr (A64b-65a)

Olur müjgÄn-ı **arslanlar** çÄre bizüm dermÄnımuza (A 8b-9a)

Eger devlet úuşı kendi **kemükinden** bizüm zülf-i baòtımuza şÄne-sÄz olsa (A 11a)

Zır-i òÄkdan çıúarur **úaşra** myr bizüm dÄnemüz (A 11a)

Üyl-i emel **úamÄrını** kesdüm nedÄmetler ile (A 12b)

Biçmek lÄzımdur berú-i **oraàıla** bizüm ekinimüz (A 13a)

Şır-i maáz-ı **bÄdÄmdan** ãu olur şeker baña (A 13a)

Geçdi gül **úurşaúdan** neşée-i dý bÄlÄda (A 15a-15b)

äadÄ-yı Äb itdi òÄbdan bídÄr **degirmÄnları** (A 16a)

KÄkül-i müşg-pÄş býse virseñ senüñ **amuzuña** (A 18a)

Nice **gögercin** úanadları yanmasun óarÄretten (A 42a)

İlan gözinün úarasıdur òazıne-nÄme baña (A 44a-44b)

ZırÄ oldı úıfl iken **topraúlarnan** oynarken benüm süböa-i gerdÄnum idi (A 52a)

Muóabbet èÄşıú u maèşýú bir **dürlü** yapar (A 54a)

äabÄó görem olmış **úonşumun** òÄnesine çerÄà olmış (A 68a)

Oldı **ayru** ol úadr birbirinden eylediler úaùè bu yolu (A 69a)

Bizüm arslanımız tüy yaãduú bilür **tülki** úuyruàını (A 69a-69b)

Cism-i dil-ber lÀle rengi úaftÀn **içre** başúa bir äafÀ gösterür (A 71a-71b)

3.3.9. Atasözleri ve Deyimler

Dilimizin ve millî kültürümüzün temel taşları sayılan atasözleri ve deyimler, halkın dilinde yaşadığı gibi ilk yazılı edebiyat ürünümüz olan Orhun Yazıtlarından itibaren edebî metinleri de süslemiş; zaman içinde gelişerek, zenginleşerek günümüze kadar ulaşmıştır (Tergip, 2014: 276). Önceki nesillerin uzun denemelere dayanan yargılarını, tecrübelerini, bilgece düşünce ya da öğütlerini ifade eden ve kalıplaşmış biçimleri bulunan toplum tarafından benimsenmiş özlü sözler olan atasözleri ve deyimler metin şerhinde anlatımı güçlendirmek ve etkisini arttırmak için başvurulan yöntemlerden biridir. Metinde geçen atasözleri ve deyimler aşağıda belirtilmiştir:

3.3.9.1. Atasözleri

Uzun deneme ve gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve halka mal olmuş, öğüt verici nitelikte söz (TDK, 2011: 180) olarak tanımlanan atasözleri, toplumsal hafızanın önemli bir parçasıdır. Atasözleri ile ilgili olarak en kapsamlı tanımlama olarak şöyle diyebiliriz: “*Atalarımızın, uzun denemelere dayanan yargılarını, genel kural, bilgece düşünce ya da öğüt olarak düsturlaştıran, kültürel birliktelik ve sosyal olarak bir arada yaşama ilkelerine dönüştüren ve kalıplaşmış şekilleri bulunan, sosyal ve kültürel olarak benimsenmiş ve meşruiyeti tartışmasız kabul gören özlü sözlerdir.*” (Çobanoğlu, 2004: 15). Şerh metninde geçen atasözleri aşağıda örnekleriyle birlikte verilmiştir:

İnsan, unutkanlıktan oluşmuştur:

El-insÀnu murekkebun bi'n-nisyÀn ⁴³ mÀãaddaúınca
nisyÀn u sehv ü òàuÀmuza vÀúıf olıduúda taãóıó
buyuralar. (A 3a)

Kalpten kalbe bir yol vardır:

Yaèní cevÀhir ipligi gibi derÿn-ı lüélüéden geçüp
derÿn-ı lüélüéden derÿna lüélüé yol eyledügi gibi bizüm
mecÿyb-ı èaşú-ı ilÀhílerimüzüñ birbirinüñ mÀ fı'z-
zamírlerine ıùùılÀè óÀãıl idüp úalbden úalbe yolları
vardur. **İnne mine'l-úalbi sebíle.** ⁴⁴ (A 48a)

Mecaz, gerçeğin köprüsüdür:

Yaèní èaşú-ı mecÀz ile giriftÀr eyledi èaşú beni;
ancaú èaşú-ı mecÀzıde devÀm üzre degüldür. èaşú-ı
mecÀzıden èaşú-ı óáuúúıye seyr-i sülÿk olur. **El'mecÀz
úanàratu fı'l-óáuúúıye.** ⁴⁵ fehvÀsınca zerde-i èaşú-ı
óáuúúıye teraúúı olinur. (A 50b)

Tuhfe-i karınca mikdarınca:

Her ne dürlü ise şÀhÀ tuófemi eyle úabÿl

Bu meâeldür **tuófe-i úarınca miúdÀrıncadur** (A 3a)

3.3.9.2.Deyimler

En az iki sözcükten kurulan, konuşmada ve yazıda anlatım gücünü artıran, anlam yönünden yer yer mantık dışına taşan bölümleri olabilen, yapısındaki kimi sözcükleri anlam değişmesine uğrayan, kalıplaşmış söz öbeklerine verilen addır (Çotuksöken, 1992: 5). Şerh metninde tespit ettiğimiz deyimler aşağıda örnekleriyle birlikte verilmiştir:

Başa kakmak:

⁴³ “İnsan, unutkanlıktan oluşmuştur.”

⁴⁴ “Kalpten bir yol vardır.”

⁴⁵ “Mecaz, gerçeğin köprüsüdür.”

Olma taèalluúuñ **başa úaúmalarından** āaúın emín

ZírÀ olur sýzen-i neşter èÍsÀnuñ tecríd ùamÀrına (A 14a)

Taşa yazı yazmak:

èAúíú-leb olan maóbýblara belki èaúíú-leblerinde
Ke'n-naúşî fî'l-óaceri⁴⁶ ôÀhir ü nümÀyÀndur. (A 41b)

Ateşten gömlek:

Yaení èÀşíú-mizÀc olan kimselere Àteş-i şevú-i
muóabbet-nümÀ-yı vücyd [ve] rÀóat-ı sýd írÀå ider. **Āteş-
pírÀhen** kimselere rişte-i berú-i nÀr úabÀ olduai gibi. (A 55a-55b)

Baştan ayağa:

Onuñ mevc-i cilvesinden àayr dutmaú mümkindür
Bıraúdı **başdan ayaàa** zülf-i èanberíni (A 60b)

Yastıktan başını kaldıramamak:

Kendi zaèf-ı ùÀlièümden **úaldurmam bÀş yaãduúdan**
Benüm ser-i sevdÀm òÀl oldı rýy-ı bÀlíne (A 62a)

Allah korusun:

ÙÀúatsizlik Àteşine sipend eylemiş göñülleri
AllÀh óıfô eylesün fenÀ gözden o òÀl-i müşgíni (A 62a)

Kanlı yaş:

Gözümde rişte-i müjgÀn yÀúýt ùamÀrına beñzer
Kendi úorúumdan ol úadr saòt eyledüm **úanlı yaşı** (A 62b)

⁴⁶ “Taşa yazı yazmak gibidir.”

Yolu düşmek:

Onuñ pençesi óınÀda gönüller úanından olur

Yol düşmese eger o zülf óalúasına şÀnenüñ (A 65a)

Yüz suyu:

Bir cÀm ãu götürür sÀil dergÀh-ı Keríme

Yüz ãuyından ol úadr ider dolu kÀse-i deryýze (A 67b)

Birbirine düşmek:

*DünyÀ vü merdüm-i dünyÀ lÀy1ú **düşmiş birbirine***

Taãvîr balıúları gibi kÀæœí-i deryÀda (A 70a)

Sürme çekmek:

Dolmuşdur meclis benüm ancılayın àubÀr-ı melÀlümnden

*ZírÀ **göze sürme çekmişdür** benüm şemè-i ãoóbetüm*
(A74a)

3.3.10. Âyet ve Hadîsler

İslâm medeniyeti tesirinde oluşan Arap, Fars ve Türk edebiyatları ürünlerinde şairler ve yazarlar, İslâm kaynağından yararlanarak ifadelerini güçlendirmek ve düşüncelerini delillendirmek için edebî metinlerde âyet ve hadîsler iktibas etmişlerdir. Bu şerh metninde de Kur'ân-ı Kerîm'den âyetler ve peygamberimiz Hz. Muhammed'in hadîsleri, şârih tarafından yerine ve anlamına göre sıkça kullanılmıştır. Aşağıda bu âyet ve hadîslerin kullanıldığı yerler belirtilmiştir:

3.3.10.1. Âyetler

Şerh metninde şiir beyti ile ilintili olarak zaman zaman Kur'ân-ı Kerîm'den âyetler verilerek yorum gücü desteklenmiştir. Kimi zaman âyetin bütününün kimi zaman da âyetin bir kısmının verilmesi tercih edilmiştir. Aşağıda şerh metninde geçen âyetler belirtilmiştir:

"RabbenÀ ÀtinÀ min-ledunke raómeten ve heyyié lenÀ min-emrinÀ raşedÀ."⁴⁷ (V. 1b)

Yukarıdaki âyet, şerh metninin girişinde ve ilk sayfasında yer almaktadır. Şârih eserini yazmaya bir âyet ile başlamıştır. Ardından peygamber efendimize, ailesine ve arkadaşlarına salat ve selam getirilerek devam edilmiştir.

*Âyet-i kerímede küffÀruñ Cehennemden iórÀcına nÀzil olduài gibi. ÓattÀ yelice'l-cemelu fi semmi'l-òiyÀù*⁴⁸ *bu Âyete telmió Fužýlínüñ bir beyti vardur. (A 4a)*

Yukarıdaki âyet, bir imkânsızlık durumunu ifade etmek için kullanılmıştır. Şârih; Allah Teâlâ'nın, "Kur'ân-ı Kerîm âyetlerini yalan sayanların Cennet'e girmeleri devenin, iğne deliğinden geçmesi kadar zor ve imkânsızdır." ifadesine göndermede bulunarak devenin iğne deliğinden geçmesi ne kadar zor ve imkânsız ise sevgiliden merhamet ve vefa beklemenin de o derece zor ve imkânsız olduğunu ifade etmiştir.

*HindistÀnda ùÀife-i MecýsiyÀnuñ èÀdet-i müstemirreleridür. Bir şaòã mürd olduúda ol müرده iórÀù idüp òÀkisterüñ bÀda virüp berbÀd iderler. Kendi zuèm-ı fÀsidlerince èaõÀb didükleri o miúðÀr olur. Bundan ziyÀde èaõÀb youúdur. PÀk oldu úıyÀs iderler. Bu beyt bu úÀèideye temâil írÀd oldu. Âyet-i kerímede böyle teşbíh vÀrid olmuşdur. Meâeluhum kemeâeli leõi istev úada nÀren*⁴⁹ *ilÀ-Àòirih. (A 4b-5a)*

Dalâleti hidâyete tercih edenler için kullanılan Kur'ân-ı Kerîm'de geçen yukarıdaki âyetle, gece ateş yakıp da Allah ışıklarını yok edince karanlığın içinde kalanlara benzetilen Mecûsîlerin âdetlerine göndermede bulunulmuştur.

Yaení ne èacÀyip güzel gülzÀr-ı óüsne mÀlik bir gül-beden dil-bersün. Raóm-ı mÀderde senüñ èÀşıúıların òayÀl-i

⁴⁷ "Rabbimiz, bize katından bir rahmet ver. İşimizde doğru olanı yapma bilinci lütfet." (Kehf, 10)

⁴⁸ "Deve, iğne deliğinden geçene kadar." (A'râf, 40)

⁴⁹ "Onların durumu (geceleyin) ateş yakan kimsenin durumuna benzer." (Bakara, 17)

óüsnüñ ile óüsn-âýret ü kesb-i âafÀ ile gÿn-À-gÿn óÀl ile cilve-nümÿn olurlar. MaènÀ-yı díger, óükm-i òafiye-i BÀríye èaúl vÀlih [ü] óayrÀn olur. **İbtidÀ şaòã-ı insÀnı meni, baèdehu mudàa, baèdehu laóm, baèdehu âýret-i díger iksÀé ider raóm-ı mÀder-i insÀnda.**⁵⁰ (A 5a-5b)

Sevgilinin etrafında dönen âşıkların daha anne karnındayken sevgilinin hayâliyle yanıp tutuştuklarını ifade etmek için insanın anne karnındaki gelişim aşamalarını belirten yukarıdaki âyet-i kerîmeye atıfta bulunularak anlam güçlendirilmiştir.

Belí Àdemèaleyhis'selÀm bi'l-vÀãlúa secde emr-i BÀríye inúiyÀd idüp secde olınması taúviye-i secde vü niyÀz-ı BÀrídür. Âyet-i kerîmede emr olınduaı **Ve iõ-úulnÀ**⁵¹ (A 38b)

Allah Teâlâ'nın meleklerle Hz. Adem'e secde etmelerini bildiren emrine göndermede bulunularak âyetin sadece baş kısmı alınıp iktibas yapılmıştır. Burada meleklerin, Hz. Adem vasıtası ile aslında Allah'a secde ettikleri ifade edilmiştir.

Yaèní baór-i óaúíúate àarú olan èÀrif, eczÀ-yı èÀlemi birbirinden infiaÀl u imtiyÀz idüp baèzısına kabó u baèzısına óüsn-i naôar ile naôar eylemez. Belki cümle efrÀd u eczÀ-yı èÀleme müsÀví naôar idüp ãÀniè-i óaúíúíye ióÀle idüp úÀil ü õikr-i tevóíd ile **RabbenÀ mÀ òalaúte hÀõÀ bÀùilÀ**⁵² ezkÀrıyla åenÀ vü óamd birle. (A 38b)

Ârif olan insanın, kâinatta yaratılan her şeye değer vererek hepsine güzel bir nazar ile baktığını ifade eden şârih, bu düşüncesini “Ey Rabbimiz sen bunu boşuna yaratmadın!” âyet-i kerîmesiyle desteklemiştir.

⁵⁰ “Sonra bu az suyu alaka haline getirdik. Alakayı da mudğa yaptık. Bu mudğayı da kemiklere dönüştürdük. Ve bu kemiklere de et giydirdik. Sonra onu bambaşka bir yaratık olarak ortaya çıkardık. Yaratılanların en güzeli olan Allah'ın şanı ne yücedir!” (Müminûn, 14)

⁵¹ “Dediğimizde...” (Bakara, 34)

⁵² “Ey Rabbimiz! Sen bunu boşuna yaratmadın.” (Âl-i İmrân, 191)

Yaèní Óaúú Celle seni aósen-i taúvím ile òalú [u] ícÀd eyledi. Aósen-i taúvím-den⁵³ başúa bir libÀs ùalep idüp aósen-i taúvím díger-gÿn eyleme. ZírÀ heykel-i maòãÿã-ı vücyd-ı insÀn insÀna maòãÿã èinÀyet-i BÀrí bir şeydür. Āyet-i keríme manùíúınca **Laúad òalaúnÀ'l-insÀne fí aósen-i taúvím.**⁵⁴ (A 53a-53b)

İnsanın Allah'tan, kendisine biçilmiş olan en güzel suretin dışında hiçbir elbiseyi talep etmemesi gerektiğini ifade ederek bunu “*Gerçekten biz insanı en güzel biçimde yarattık.*” âyetiyle güçlendirmiştir.

Yaèní pÀdişÀhlaruñ úuvvet-i şÀn [u] şevketi ancaú òÀksÀr fuúarÀnuñ duèÀsı ve bí-pÀyÀn duèÀya fuúarÀsinuñ imdÀdındandır. PÀdişÀhlaruñ şÀn [u] şevketleri fuúarÀ duèÀsından olmaya èalÀmet-i temellük ÀvÀz-ı SüleymÀnuñ taòtı havÀda ùayrÀn iderken zemíne indürmesi gibi SüleymÀn ile mÿruñ hikÀyesi kelÀm-ı úadímde meòkÿr u mesùÿrdur. Āyet **YÀ eyyuhÀ'n-neml udòulÿ mesÀkinukum.**⁵⁵ El-Āyet. (A 54a)

Padişahların şanı fakir, yoksul ve gariplerin dualarından ileri gelmektedir. Hz. Süleymân'ın gökyüzündeki saltanatı da karıncaların duasından kaynaklanmaktadır. Hz. Süleymân'ın saltanatına telmîh yapılarak ve ilgili âyet iktibas edilerek güçlü bir anlam ilişkisi kurulmuştur.

Yaèní haú-bín ü ãÀf èaúíde olan kimse mecmÿè-ı eşyÀya bir naôar ile naôar eyler. Baèžısına óaúú naôar baèžısına úubó naôar eylemez. Belki deyr ü óarem, küfr ü dín birbirine merbyù olaraú ãÀnièí óaúíúíye íóÀle idüp

⁵³ “En güzel biçim.”

⁵⁴ “Biz insanı en güzel biçimde yarattık.” (Tîn, 4)

⁵⁵ “Ey karıncalar! Yuvalarınıza girin.” (Neml, 18)

taósín birle dünyÀ **MÀ òalaúte hÀöÀ bÀùilÀ.**⁵⁶ úÀil olur.
(A 69a)

Yine gerçeği gören, Hakk'ı bilen ve inancı temiz ve saf olan insanlar, tüm yaratılmışlara aynı göz ve aynı güzellikle bakar. Dolayısıyla ilgili âyetin “*Sen bunu boşa yaratmadın!*” kısmı alınarak anlam kuvvetlendirilmiştir.

Yaèní èÀlem-i tecerrüde silk-i mücerredÀne nefs-i
nÀùlúa úayd-ı vücýdun òalÀã idüp vÀãıl eyledüm. èÀlem-i
fÀníde àubÀr-ı cismi úaraltı gibi bıraúum. Āyet-i keríme
YÀ eyyuhÀ'n-nefsu'l-muùmainne ircièi ilÀ Rabbike⁵⁷
mÀãıddıúına ãAdıú oldum. (A 72b-73a)

Nefsî arzularını bir kenara bırakarak, dünya hayatına bağlılığından kopup rûhânî bir hal alan insanın tasvir edildiği bu beyitte, böylece tatmin olan nefsin, gönül huzuru içinde Rabbine yöneleceğini ve Cennet'e gireceğini müjdeleyen âyete gönderme yapılmıştır.

Şerh metninde geçen yukarıdaki âyetler, genel itibarıyla meleklerin Hz. Adem'e secde etmesi, evrenin ve insanın yaratılış aşamaları, insanın en şerefli mahlûk olması, kafirlerin cehennemdeki durumu, Hz. Süleymân ve karınca hikayesi ve nefis konuları etrafında şekillenmiştir. Ancak şerh metninde verilen âyetler belli bir konu etrafında kümelenmemiştir. Çünkü âyetler beyitlerin ihtiva ettiği konuya göre iktibas edilerek anlam bağlantısı kurulmuştur. Yani her bir âyet, beyitte geçen konu özelinde verilmiştir.

3.3.10.2. Hadîsler

Hz. Muhammed'in sözleri olan hadîs-i şerîfler, anlatılan konuyla bağlantılı olarak şerh metninde sıklıkla kullanılmıştır. Fakat burada âyetlerden farklı olarak her iktibasta hadîsin bir kısmı değil, tamamı verilmiştir. Bu şekilde şârih, şerh metninin etki gücünü desteklemeyi amaçlamıştır. Aşağıda şerh metninde geçen hadîsler belirtilmiştir:

⁵⁶ “(Rabbimiz!) Bunu boş yere yaratmadın.” (Âl-i İmrân, 191)

⁵⁷ “Ey huzur içinde olan nefis! Rabbine dön!” (Feccr, 27-28)

*ZírÀ èaşú èÀlem-i imkÀnda her şeyden müntaàab u muúaddemdür. Ne miâillü óadíâ-i úudsíde vÀrid olmışdur. Kuntu kenzen maòfiyyen. Fe-aóebetu en uèrafe. Fe-òalaútu'l-òalúa li en uèrafe.*⁵⁸ (A 3b-4a)

Yukarıda kullanılan hadîs-i şerîf, hadîs-i kudsîdir. Burada Allah, kendisinin bir hazine olduğunu ve bilinmek istediği için de her şeyi ve herkesi yarattığını ifade eder. Şârih, bu hadîsi hatırlatarak sevginin ve aşkın her şeyden üstün olduğunu kanıtlamaya çalışmaktadır.

*Yaèní èindellÀh iètibÀr-ı faúr [u] felÀket iètibÀr-ı pÀdişehiden ziyÀdedür. Òırúa vü külÀh-ı nemed-i faúr per-i HüMÀ gibi èalÀmet-i saèÀdetdür. Böyle olduai óÀlde **El-faúru faòrun***⁵⁹ *óadíâ-i şeríf mÀ âiddiúınca faúr-ı óÀl sünen-i şeró-i mübín üzre sulùÀnliúdan aèlÀ vü muèteberdür. (A 8a)*

Yukarıdaki bölümde şair, fakirlik ve yoksulluğun padişahların itibarından daha fazla olduğunu belirtmiştir. Şârih de şairin bu düşüncesini desteklemek için “*Fakirlik, övgüdür.*” hadîs-i şerîfini hatırlatarak iktibasta bulunmuştur.

*Yaèní temÀşÀ-yı gülzÀr-ı èÀlemden maózýniyyet der-kÀrdur. ZírÀ èayş u èişret bí-devÀm cihÀn-ı fÀní seríèüéz-zevÀl olmaú óasebiyle ÀlÀyiş-i ziyet-i dünyÀ úayd-ı zindÀn gibidür. Òiredmend [ü] èÀúıbet endíşe **ed-DunyÀ sicnu'l-muémin***⁶⁰ *feóvÀsınca. (A 13b)*

Dünyadaki eğlence, sefa ve şatafat devamlı olmayıp geçici bir sûret teşkil ettiği için dünya hayatı inanan insanlar nezdinde bir zindan mahiyetindedir. Zira hadîs-i şerífte bu durum veciz bir şekilde ifade edilmiştir.

⁵⁸ “Ben gizli bir hazine idim. Bilinmeyi sevdim. Bilinmem için yaratılmış her şeyi yarattım.” (Hadîs-i Kudsi; İsmail Hakkı Bursevî. (2016). *Kenz-i Mahfî*. İstanbul: Kitsan Yayınları. s. 2.)

⁵⁹ “Fakirlik, övünçtür.” (Hadîs-i Şerîf; İsmail b. Muhammed Aclûnî. (2019). *Keşfü'l-hafâ*. İstanbul: Beka Yayınları. s. 87.)

⁶⁰ “Dünya, mü'minin zindanıdır.” (Hadîs-i Şerîf; Müslim b. Haccâc. (2013). *Sahîh*. Konya: Hüner Yayınevi. s. 1.)

Yaèní ícÀd-ı devr-i dÀim-i eflÀka belki ícÀd-ı mümkünÀta sebeb nevè-i Bení Àdem'dür ki **LevlÀke levlÀk lemmÀ òalaútu'l-eflÀk**⁶¹ óadíâ-i úudsiden bu istinbÀù olur. (A 16a)

Kâinâtın yaratılmasının sebebi Ademoğlu'dur. Dolayısıyla “*Sen olmasaydın felekleri yaratmazdım.*” mealindeki hadîs-i kudî iktibas edilerek bu düşünce desteklenmiştir.

NihÀyet Şevket daòı kendi kendine vÀâıl olup baèdehü vÀâıl-ı menzil-i merÀm olur. Yaèní vücÿd-ı òoduna ÀşinÀ olduúda MevlÀ-yı müteèÀl óazretlerinüñ óikmet-i òafiyesine aşinÀ olup vÀâıl-ı menzil-i merÀm olur. **Men èarafe nefsehu faúad èarafe rabbihi**⁶² fehvasınca. (A 36a)

İnsan ile Allah arasındaki ilişki, şebnem ile Güneş arasındaki ilişkiye benzetilerek insanın kendisini tanıması halinde onu yaratanı da tanıyacağını belirtmiştir. Dolayısıyla “*Kim kendini tanırsa Rabbini tanımış olur.*” hadîs-i şerîfi iktibas edilerek anlatım etkili hale getirilmiştir.

Zıkr-i tevóíd ile yaèní kelime-i şehÀdet ile Àòir nefesde dÀr-ı fenÀdan dÀr-ı beúÀya intiúÀl itmek güzel bir óÀletdür. Belki òayr-ı òÀtimeüdür. Óadíâ-i şeríf manúuúınca **İnnemÀ'l-aemÀlu bi'l-òÀtime**⁶³ manúuúuna mÀ âidú maúuaè beytüñ feyz-i taòallüâ ile nÀmdÀr u şöhret-yÀb olduài gibi ke-òÀlik insÀn Àòir nefesde kelime-i tevóíd ile irtióÀl itmek èalÀmet-i tevfiú-i rızÀdur. (A 37a-37b)

⁶¹ “Eğer sen olmasaydın, kâinâtı yaratmazdım.” (Hadîs-i Kudî; İsmail b. Muhammed Aclûnî. (2019). *Keşfü'l-hafâ*. İstanbul: Beka Yayınları. s. 164.)

⁶² “Kim kendini tanır, Rabbini de tanımış olur.” (Hadîs-i Şerîf; Abdulvahid b. Muhammed Temîmî. (2018). *Gürer'ül-Hikem*. İstanbul: Önsöz Yayıncılık. s. 232.)

⁶³ “Ameller, sonucuna göredir.” (Hadîs-i Şerîf; Muhammed b. İsmail el-Buhârî. (2014). *Sahîh-i Buhârî*. Ankara: Karınca Yayınları. s. 33.)

Nasıl ki bir şairin şöhreti; son beytinin gücüne, anlamına ve önemine göre değerlendiriliyorsa aynı şekilde insanoğlunun hayatının değeri ve önemi de son nefesindeki haline göre değerlendirilir. Yani insan, son nefeste inançlı bir şekilde bu dünyadan göçerse bu, onun için en büyük kazanımdır. Bu yüzden hadîs-i şerîfte belirtildiği gibi, insanın ömrünün sonunda işlediği amelleri, ömrünün aynasıdır.

ÓÀã11[1] müddet-i èömrüm dünyÀda àam-ı muóabbetle
güzÀrÀn olmaú óasebiyle dÀr-ı Àòiretde AllÀh-ı teèÀlÀ
óazretleri beni nièam-ı celílesiyle mesrýr ider. **Ed'dunyÀ
mezraèatu'l-Àòiret**⁶⁴ fehvÀsınca. (A41a- 41b)

Şair; bu dünyada rahatlığın, huzurun ve mutluluğun olmadığını, bunları aramanın beyhûde bir çaba olduğunu anlatmıştır. Şârih de yorumunda, gerçek huzur ve saadetin ancak ahirette olacağını ve dolayısıyla bu dünyanın yalnızca ahiret hayatının tarlası olduğunu ifade ederek bu düşüncesini bu minvalde olan yukarıdaki hadîs-i şerîfle kuvvetlendirmiştir.

Yaèní dÀéimÀ sükýt u úÀlílü'l-keLÀm olduàm keLÀmuma
revÀc-ı nümÀyiş virdi. **Óıfzu'l-lisÀn selÀmetu'l-insÀn**⁶⁵
óadíâ-i şeríf mÀ âıddıúına maôhar oldum. (A 42b)

Şairin sessizliğinin, az konuşma hasletinin kendisine şöhret ve teveccüh kazandırdığı yönündeki düşüncesini, şârih; yorumunda “*Dilin korunması, insanın selametidir.*” hadîsiyle destekleyerek anlatımda etkili olmayı amaçlamıştır.

Yaèní eùfÀller èömrüñ èacele mürýr eylesinden
òaberdÀr olmuşlar. Şemè-i mezÀr úıyÀs eylerler şır-i
dÀye. O sebebden şır-ò`Àr olduúlarında baèdehý ò`Àb
eylerler. **En-nevmu eòu'l-mevt**⁶⁶ fehvÀsınca. (A 67b)

Çocukluk hayatı, çok yavaş geçer. Öyle ki insan hayatının en uzun soluklu evresidir çocukluk. Fakat şair, yukarıdaki beytinde çocukların ömrün hızlı ve

⁶⁴ “Dünya, ahretin tarlasıdır.” (Hadîs-i Şerîf; İsmail b. Muhammed Aclûnî. (2019). *Keşfü'l-hafâ*. İstanbul: Beka Yayınları. s. 412.)

⁶⁵ “Dili korumak, insanın selametidir.”

⁶⁶ “Uyku, ölümün kardeşidir.” (Hadîs-i Şerîf; Ahmed b. Hüseyin Beyhâkî. (2015). *Şuâb'ül-İmân*. İstanbul: Ocak Yayıncılık. s. 183.)

aceleyle geçtiği sırrına mazhar olduğunu ifade etmiştir. O, çocukların anne sütünü mezar mumu zannetiğini söyler. Böylece uykuyu da ölüm zannederler. Bu düşüncüyü şârih, Hz.Muhammed'in "*Ölüm, uykunun kardeşidir.*" hadîs-i şerîfiyle taçlandırmıştır.

Şerh metninde geçen yukarıdaki hadîsler, genel olarak Allah'ın gizli bir hazine olduğunu belirtmesi, fakirliğin övünç kaynağı olması, dünyanın müminin zindanı olması, Allah'ın Hz. Peygamber'e yönelik "sen olmasaydın kâinâtı yaratmazdım" övgüsü, amellerin sonuca göre olması, nefsini bilen rabbinin de bilmesi, dünyanın ahretin tarlası olması, dili korumanın insanı korumak anlamına gelmesi ve uykunun ölümün kardeşi olması gibi dünyevî ve uhrevî konularda şekillenmektedir. Yine âyetlerde olduğu gibi hadîslerde de belli bir konuda genel bir eğilim yoktur. Çünkü hadîsler de tıpkı âyetler gibi açıklanan beytin içerdiği konuya binaen verilmiştir. Dolayısıyla insan ve dünya hayatı ile ilgili birçok konudaki hadîsler şerh metni boyunca aktarılmıştır.

4. DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: METİN

4.1. Çeviriyazılı Metinde Takip Edilen Yöntem

1. Yûnus Edîb tarafından kaleme alınan *Şerh-i Dîvân-ı Şevket* adlı eserin, Topkapı Sarayı Müzesi, Hazine Kitaplığı, 815 numaralı kayıtta bulunan tek nüshası (A Nüshası) esas alınarak çeviriyazıya aktarılmıştır. Eserin tespit edilebilen başka bir nüshası olmadığı için tenkitli metin oluşturulamamıştır.
2. Eser çeviriyazıya aktarılırken Oktay New Transkripsiyon fontu kullanılmış, varak numaraları köşeli parantez “[]” içine, satır numaraları parantez “()” içine alınmış ve tahminî ilave ve eklemeler yine köşeli parantez “[]” içinde gösterilmiştir. Satır numaraları her satırın başında belirtilmiştir.
3. Çeviri yazıda Farsça beyitler kalın, beyitlerin tercümesi ise normal olarak yazılmıştır. Eserde Farsça beyitler transkripsiyon harfleriyle verilirken Farsça çeviri yazısının daha sağlıklı takip edilip karşılaştırılabilmesine olanak sağlamak amacıyla beyitlerin üstünde Arap harfleriyle metnin ilgili kısmı verilmiştir. Ayrıca bütün beyitlerin aruz vezinleri Farsça metnin üstünde belirtilmiştir.
4. Metnin yazımı esnasında tutarlılığı sağlamak amacıyla hem Farsça hem de Arapça edat, ek ve kelimelerin yazımında *İsmail Ünver'in (2008) Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler* başlıklı makalesi dikkate alınmıştır. Ünver'in (2008) makalesi dikkate alınarak Arapça ve Farsça bütün ek ve edatlar kendisinden sonra gelen kelimedenden kısa çizgi ile ayrılarak yazılmıştır. Ek veya edatların ikisinin arka arkaya gelip birleşmesi durumunda ise bunları birbirinden ayırmadan, tek edat gibi yazılmıştır. Dolayısıyla “râ”, “be”, “der” “ez” gibi ismin belirtme, bulunma, yönelme, ayrılma hallerine karşılık gelen bütün

kelime grupları, hangi isme geldiyse, o kelimedden kısa çizgi (-) işaretiyle ayrılmıştır. *Zi-câ, der-bağal, be-pâ, fiğânem-râ, bî-ğarârihâ* şeklinde yazılmıştır. Örneğin *Ôas u ôârest ez-müjgân-ı bülbül âşiyânem-râ* mısraında geçen bu ekler belirtildiği gibi yazılmıştır.

5. Yapım eki işlevini taşıyan ekler sonuna geldikleri kelimeye bitişik yazılmıştır. Bu husus için *Gülzâr, gülfâm, nemekdân, subhgâh, sadegî, âteşnâk, lâleveş* örnekleri verilebilir. Farsça ikili tekrarların yazımında ise tekrarlanan kelimeler arasındaki ek veya edatlar kısa çizgi (-) ile ayrılmıştır. *Ser-â-ser, leb-â-leb, câ-be-câ, ber-â-ber* gibi.
6. Arapça ve Farsça terkip ve tamlamalar, aslına uygun şekilde transkribe edilmiştir. *Bi-izni'llâh, 'alâ-tarîki'l-mu 'cize, feyz-i isti 'dâd-ı mâder-zâd* gibi. Ayrıca Arapça metinlerin tamamı Arapça telaffuza göre yazılmıştır. Örneğin; *Sultân-ı selâînu'l-a 'zam, ve'l-ğahramânu'l-efòam, fâtih-i ebvâbu'l-ikrâm ve'l-in'âm, eşrefu's-selâînu fi'l-aşli ve'n-neseb, ve aḥḳahum fi'l-fazli ve'l-edeb.*
7. Emrullah Yakut'un (2020) *Farsça Metinlerde Çeviri Yazı Problemleri ve Hammer Tercümesinde Türk Telaffuzunun İzleri* adlı makalesindeki görüşlerinden de yararlanılarak Farsça metinlerin çeviriyazıya aktarılmasında Türkçeye geçen kelimeler Türk telaffuzuna göre yazılmıştır. Buna göre *gül, bülbül, müjgân, kâkül, cünûn, ümîd, sürme, hüner* şeklinde yazılmıştır. Farsça'da "ü" ve "ö" gibi sesler bulunmadığından Farsça çeviri yazısındaki yüklem, edat, bağlaç gibi kelimelerde bu sesler kullanılmadan Fars telaffuzuna göre yazılmıştır. Örneğin *boved, koned, hod, çon, oftâd* gibi kelimeler bu şekilde yazılmıştır. Eserin tercüme ve şerh kısımları ise tamamen Türkçe'ye uygun telaffuz edilmiştir.
8. Her beyit numaralandırılarak verilmiştir. Her yeni gazelde ise numaralandırma baştan başlatılmıştır.
9. Beyitlerin okunmasında vezin gereği bazı fiillerin başına gelen kip ve diğer ekler, başına geldiği kelimelerin ilk sesiyle birleştirilmiştir. Bu

işlem sadece vezin tutmadığı zamanlarda yapılmıştır. Örneğin “ne-tevân” kelimesi vezin gereği “n’etvân”; “ne-nuvişte” fiili ise vezin gereği “nen’vişte” şeklinde yazılmıştır.

10. Çekimli fiillerin dışında vezin gereği bazı isim ve sıfatların yazımında da değişiklikler yapılmıştır. Mesela “zumrud” kelimesi vezin tutmadığı zamanlarda zumrurud; tılsım kelimesi “tılısm” şeklinde yazılmıştır. Bu şekilde beyitlerin vezne göre yazılmasına gayret edilmiştir. Ancak vezne uymayan mısralar, sonundaki yıldız “*” işaretiyle ayrıca belirtilmiştir.
11. Arapça ve Farsçadaki uzun ünlülerin okunuşunda, â, î, û şekilleri kullanılmıştır. Farsçadaki vav-ı ma’dule ise “” şeklinde belirtilmiştir. Örneğin ò`âce, ò`âb, ò`îş, ò`âhed, ò`ân, üstü ò`ân.
12. Arapça hemze “é” ve ayn “è” işaretleriyle belirtilmiştir. İzafet kesresi ise “-i, yI” şeklinde yazılmıştır.
13. Arapça ve Farsça iktibasların Arap harfleriyle yazımı metin içinde verilmiş, tercümesi ise dipnotta verilmiştir. Ayrıca bu iktibaslar, Arap alfabesiyle de metin içinde verilmiştir. Şerh metninin içindeki şiir parçaları ise kalın ve italik olarak belirtilmiştir.
14. Eser, XVIII. Yüzyıl metni olduğu için eklerin yazımında XVIII. Yüzyıl imlâ kuralları göz önünde bulundurularak çevrilmiştir. Arkaik Türkçe kelimelerde kelime köklerinin yazımında Eski Anadolu Türkçesindeki yazım şekilleri korunmuştur. Örneğin; *Katife, yasduk, gice, kendü, içre, tolu, tamar, dimek, berü, taşra*.
15. “Ve” bağlacı, metin içinde benzer kelime ve ibareleri bağlamak için kullanıldığında, “u, ü, vu, vü” olarak kullanılmıştır. Kelime öbekleri ve cümleleri bağladığında ise “ve” olarak kullanılmıştır.
16. Metinde okunan, ancak emin olunmayan kelimelerde, kelimenin yanına (?) konularak kelimenin okunuşundan emin olunmadığı ifade

edilmiştir. Ayrıca bu kelimelerin orijinal halleri metinden kopyalanarak dipnotta gösterilmiştir.

17. Büyük-küçük harf kullanımına dikkat edilmiş, özel isimler ve mısra başındaki kelimeler büyük harfle başlamıştır. Yine özel isimlere gelen ekler kesme işareti ile ayrılmıştır. Ayrıca metinde anlaşılabilirliği kolaylaştırmak için noktalama işaretlerinden virgül (,), iki nokta (:), soru işareti (?) ve nokta (.) kullanılmıştır.

18. Transkripsiyon sisteminde kullanılan Arap-Fars alfabesindeki harflerin çeviriyazı alfabesindeki karşılıkları bu çalışmanın başındaki tabloda verilmiştir.

4.2.Nüsha Tavsîfi

Yûnus Edîb tarafından kaleme alınan *Şerh-i Dîvân-ı Şevket* adlı şerh çalışması, Topkapı Sarayı Müzesi, Hazine Kitaplığı, 815 numaralı kayıta bulunmaktadır. Eserin adı “*Şerh-i Dîvân-ı Şevket*” olarak kaydedilmiştir. Bu nüsha tek nüsha olup eserin bilinen başka bir nüshası bulunmamaktadır.

Eser toplamda 373 varak, 746 sayfa ve 20134 satırdan oluşmaktadır. 19 satırdan oluşan son sayfanın haricindeki her sayfada 27 satır, her varakta 54 satır bulunmaktadır. Bu çalışmada çeviriyazıya aktarılarak inceleme altına alınan bölüm ise 75 varak, 149 sayfa ve 4020 satırdan oluşmaktadır.

Tüm satırlar talik yazı stiliyle yazılmıştır. Şerhin dîbâcesinde yer alan ifadelerden nüshanın müellif hattı olduğu anlaşılmaktadır.⁶⁷ Eser, Kehf Sûresi 10. âyet ile başlamış ve Hz. Peygamber’e salât u selâm ile devam etmiştir.

⁶⁷ "èUnvân-ı óuceste-maúÀl, meymenet-meéÀl-i óüsn-imtiâÀl, kelÂm-ı ferrÿò-úÀlden ãoñra bî-ser ü sÂMÂN-ı mÿnis-şekîb, el-medèuv be-Yÿnus Edîb, Şevket-i nÂdire-gÿy-ı tÂze-zebân ve daúíúa-şinÂs-ı nûkte-dân, óüsn-beyân, fenn-i şîer ü naôm, süðanda yekketÂz, meydân-ı belÂâat olduâi ser-te-ser ÂfÂûda meşhÿr ve cümle erbÂb-ı süðanuñ müselleme ü maúbÿyli olduâi aôhar-ı mine's-şems olup faúîr-i kem-bidÂèa ve úalîlü'l-istiüÀèa, bi-úadr-i vüsèat-ı üÀúatü'l-beşerîyye **mîâraè;**
Her kesî-rÂ ez-òod himmet kulÂhî dÂdeend

Farsça metni teşkil eden beyitlerin orijinal hali kırmızı kalemle yazılmıştır. Beyitlerin tercümesi Farsça metnin hemen altında manzum biçimde yazılmış olup kafiye ve redif nizamına uygun çevrilmeye çalışılmıştır. Alt alta verilen tercüme ve şerh bölümü siyah kalemle yazılmıştır. Ancak şerhe başlamadan önce her beytin tercümesinden sonra “**Ya‘ni**” kelimesi siyah kalemle yazılarak şerhe geçildiği haber verilmiştir. Beytin ikinci bir anlamından bahsedildiğinde ise ikinci defa “**Ya‘ni**” veya “**Ma‘nâ-yı diğer**” ifadesi kullanılmıştır. Ancak bu kelimeler, siyah kalemle yazılmıştır. Beyitlerin şerh bölümünde zaman zaman âyet, hadîs, atasözü veya şiir parçaları iktibas edilerek anlam ilgileri kurulmuştur.

Başlangıç:

Bismillâhi'r-raómÂni'r-raóím

ربنا اتنا من لدنك رحمتا و هئ لنا من امرنا رشدا "RabbenÀ ÀtinÀ min-ledunke raómeten ve heyyié lenÀ min-emrinÀ raşedÀ." ⁶⁸ و صلي علي اشرف
لأنام نبينا الذي سمي في القران اسمه احمدا و صلي علي اله و اصحابه هم الذين اقتدو بامام الهادي لامجدا
"Ve āallí èalÀ eşrefi'l-enÀm nebiyyina'lleōí semmÀ fi'l-
ÚuréÀni ismuhÿ AómedÀ ve èalÀ Àlihí ve aāóÀbihí
humu'lleōíne iútedÿ bi-imÀmi'l-hÀdiyyi'l-emcedÀ.

Bitiş:

Nesím-i raèşe-i pírí ancaleyin buldı pírleri

ZírÀ yaparlar kendi şemèleri önüñde püşt-i òamdan
bir el

Yaení bir mertebe raèşe-i pírí ùutmuş iòtiyârları kendi
şemè-i vücûdlarını kendi püşt-i òamlaruñ bir el idüp óıfz

mîâdÂınlca teşhír-i sÂú-ı himmet idüp şeró olınması iltizÀm olındı.
Li-muéellifihí. Bi-óamdillâh baña ilhÀm-ı úudsí, "Feyż-i RabbÂní ki
keşf itdürdi óüsn-i çehre-i maènÀ-yı pinhÀnı" medlÿlınca şükren
lillâh itmÀmı müyesser olup... (A 1b)"

⁶⁸ "Rabbimiz, bize katından bir rahmet ver. İşimizde doğru olanı yapma bilinci lütfet." (Kehf, 10)

iderler. Yaèní pír-i fÀní olan èamel-mÀnde olur, dÀéimÀ
kendini óıfz u terbiye-i vücýd ãÀdedinde olur.

ÇEVİRİYAZI ALFABESİ

ا : a, e, À

ط: ù

ب : b, p

ظ: ô

پ : p

ع: è

ت : t

غ : à

ث : å

ف : f

ج : c

ق : ú

چ : ç

ك : k, g, ñ

ح : ó

ل : l

خ : ò

م : m

د : d

ن : n

ذ : õ

ه : h

ر : r

و : v, ý

ز : z

ى : y, í

ژ : j

˘ : vav-ı maèdûle

س : s

ء : é

ش : ş

[] : Tahminî ilaveler için

ص : ã
[] : Varak numaraları için
ض : ž, ê
() : Satır numaraları için

4.3. METİN

Şerh-i Dīvān-ı Şevket-i Bu'ârî (1-75. Varaklar)

[A 1b] (1) Bismillâhi'r-raómÂni'r-raóím

(2) *"RabbenÀ ÀtinÀ min-ledunke raómeten ve heyyié lenÀ min-emrinÀ raşedÀ."*⁶⁹ و صلي علي اشرف
لأنام نبينا الذي سمي في القران اسمه احمدا و صلي علي اله و اصحابه هم الذين اقتدو بامام الهادي لامجدا
"Ve ãallí (3) èalÀ eşrefi'l-enÀm nebiyyina'lleõí semmÀ
fi'l-ÚuréÀni ismuhÿ AómedÀ, ve èalÀ Àlihí (4) ve aãóÀbihí
humu'lleõíne iútedÿ bi-imÀmi'l-hÀdiyyi'l-emcedÀ."⁷⁰

èUnvÀn-ı (5) óuceste-maúÀl, meymenet-meéÀl-i óüsn-
imtiâÀl, kelÀm-ı ferrÿò(6)-úÀlden ãoñra bí-ser ü sÀmÀn-ı
mÿnis-şekíb, el-medèuv be-Yÿnus (7) Edíb, Şevket-i
nÀdire-gÿy-ı tÀze-zebÀn ve dauíúa-şinÀs-ı (8) nükte-dÀn,
óüsn-beyÀn-ı fenn-i şier ü naôm, süòanda yekketÀz, (9)

⁶⁹ "Rabbimiz, bize katından bir rahmet ver. İşimizde doğru olanı yapma bilinci lütfet." (Kehf, 10)

⁷⁰ "İnsan ve cinlerin en şerefli olan ve Kur'ân-ı Kerîm'de adı Ahmed olarak geçen Peygamberimize, onun ailesine ve hidayete eriştiren yola sevk olmuş sahâbîlerine salât olsun."

meydÀn-ı belÀaat olduài ser-te-ser ÀfÀúda meşhýr ve cümle erbÀb-ı (10) süðanuñ müselleme ü maúbýli olduài aôhar-ı mine's-şems olup faúír-i (11) kem-bidÀèa ve úalílü'l-istiùÀèa, bi-úadr-i vüsèat-ı ùÀúatü'l-beşeriyye (12) **mîāraè;**

هر کسی را از خد همت کلاهی داده اند

Her kesí-rÀ ez-òod himmet külÀhí dÀdeend ⁷¹*

mîādÀúınca (13) teşhír-i sÀú-ı himmet idüp şeró olınması iltizÀm olındı. **Li-muéellifihí.** (14)

Bi-óamdillÀh baña ilhÀm-ı úudsí, "Feyż-i RabbÀnı ki keşf itdürdi (15) óüsn-i çehre-i maènÀ-yı pinhÀnı" medlýlıncı şükren lillÀh itmÀmı (16) müyesser olup **mîāraè;**

برگ سبز بست تخفه درویش

Berg-i sebz best tuófe-i derviş ⁷² [A 2a]

(1) meéÀline münÀsib **beyt:**

پای ملخ از پیش سلیمین بردن

عیبست و لیکن هنراست از موری

PÀy-i meleò ez-piş-i SüleymÀn borden

(2) ***èAybest ve líkin hünerest ez-mýrí*** ⁷³

mażmýn-ı munífine ittibÀè-ı (3) sulùÀn-ı selÀùínu'l-aèòam, ve'l-úahramÀnu'l-efòam, fÀtió-i ebvÀbü(4)'l-ikrÀm ve'l-inèÀm, eşrefu's-selÀùínu fi'l-aâli ve'n-neseb, ve (5) aóúahum fi'l-faêli ve'l-edeb, feyyÀż-ı sicÀlu'n-nevÀl (6) èale'l-òalÀyıú, el-muéeyyidinÀ bi-yed-i Rabbi'l-felaú, muàíáu'd-devletu(7)'d-dín, el-manāýr mine'l-

⁷¹ "Herkes kendi himmeti (imkânı) ölçüsünde bir hediye verir."

⁷² "Dervişin hediyesi yeşil yapraktır."

⁷³ "Hz. Süleymân'ın huzuruna hediye olarak çekirgenin bacağına götürmek ayıptır. Fakat karınca tarafından bu, hünerdir."

mulki'l-muëín, òÀúÀn-ı SüleymÀn(8) -menķabet, dihim-i
mesned-efrÿz-ı òilÀfet, ziynet-i reh-i taòt-ı (9) devlet,
aèní ôıllullÀh-ı pÀdişÀh-ı èÀlem-penÀh, evc-i (10)
cÀygÀh, felek-destgÀh, sulùÀnu'l-berrín ve'l-baórín, (11)
ÒÀdimu'l-Óarameyni's-Şerífeyn, gítí-sitÀn ve (12)
huves's-sulùÀn, ibnu's-sulùÀn, es-sulùÀn Selím (13) ÒÀn
el-ĜÀzí, ibnu's-sulùÀn MusùÀfÀ ÒÀnu'l-ĜÀzí, (14) Óalledet
òilÀfeteĥÿ, ve ebbedet salùanataĥÿ, ilÀ-intihÀéi'z(15) -
zamÀn ve inúırÀzi'd-devrÀn, Àmín, bi-óurmeti (16)
ãÀóibi'n-nubuvveti ve'l-burhÀn, Şeró-i Şevket-i
leuÀfet(17) -numÿn, nÀm-ı humÀÿÿn-ı Şevket-maúrÿnlarıyla
mevsÿm, (18) ve resm ü taädír olındı. Çend-ebyÀt-ı
úaãíde. (19) **Li-muéellifihí**

MefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün

1 ŞehinşÀh-ı serír-i salùanat SulùÀn Selím ÒÀn kim

(20) Aña ilhÀm-ı Óaúdur feyż-i istièdÀd-ı mÀder-zÀd

2 **(21) äafÀ-yı äubó-ı èirfÀnı tamÀm ÀfÀúa rÿşendür**

(22) Sirişt [ü] ùıynetde müncelídür gün gibi irşÀd*

3 (23) Güneş ùÀú-ı bülend-i bÀbına ger dest-res olsa

(24) MedÀr-ı seyrine tÀ-rÿz-ı óaşr olmaz zevÀl
isnÀd

4 **(25) Meh-i nev şemsine cüzé-i celÀlin görse bir
kerre**

**(26) Olur bir bedr-i kÀmil kesb ider yer nÿr-ı
istièdÀd**

5 (27) Óazíz-i südde-i dergÀhına rÿ-mÀle yüz bulsa[A
2b]

(1) Zer-i öÿrşídi rüşvetde olur gerdÿn-ı kec-bünyÀd

- 6 (2) TefÀòur gýne èarz eyler úumÀşın heft eflÀke
 (3) O şÀha çarò-ı aùlas olsa pÀye-endÀz ber-muètÀd*
- 7 (4) ĞubÀr-ı ÀsitÀnuñ bir kemíne bende-i derbÀn
 (5) Degişmez virseler mülk-i äifahÀn u cihÀn-ÀbÀd
- 8 (6) SüleymÀn-ı zamÀn İskender-Àyın èaúl-ı EflÀùýn
 (7) ÒilÀfet mÀye-i òÀtında bir iósÀn-ı BÀrí-dÀd
- 9 (8) Olur bir naúş-ı äýretle hüveydÀ óüsn-i tedbíri
 (9) Göreydi vÀlih ü óayrÀn olurdı MÀní vü BehzÀd
- 10 (10) CihÀna neşée-i maècýn-ı èadli pür-äafÀ virdi
 (11) SezÀ şimdengirü bu dehre nÀm olsun Feraó-ÀbÀd
- 11 (12) Dil-i èuşşÀú-ı zülf-i dil-berÀn bí-úayd ider
 ülfet
 (13) NiòÀm-ı óükmi virdi èÀleme bir òÀùır-ı ÀzÀd
- 12 (14) èAceb òulú-ı aóím ü aósen-i luùf-ı ilÀhídür
 (15) İder erbÀb-ı cürmi èafv lüüfıyla kerem-muètÀd
- 13 (16) ÍóÀua eylemiş cümle cihÀnı úulzüm-i luùfı
 (17) Gelür bir úaüre äü cýdına nisbet Dicle-i
 BaàdÀd
- 14 (18) ZamÀn-ı devletinde ehl-i dÀniş buldı ÀlÀyiş
 (19) Yapıldı gýne gýne nev-muèallim-òÀne-i üstÀd
- 15 (20) Üaríú-i óüsn-i ibdÀè ile revnaú virdi òayrÀta
 (21) Ki bünyÀd itdi bir tekye maķÀm-ı òikr-i úalb
 irşÀd
- 16 (22) EdíbÀne duèÀ eyle derýn-ı äídú ile zírÀ
 (23) Úalem èÀcizdür itsün vaäfını taórír ile taèdÀd

17 (24) CihÀn durdıúça dursun úÀéid-i tevfiú ile ancaú
 (25) Ki olsun Òıŷr reh-ber-i duèÀ-yı müstecÀb imdÀd
 18 **(26) Ser-i bed-ò`Àhına her dem belÀ-yı nÀgihÀn olsun**
(27) İde hedm-i èadüvv-i seyfine tíà-i úazÀ imdÀd*
[A 3a]

19 (1) İder ser-levóa-i dívÀn-ı devrÀn üzre tÀ-cilve
 (2) Virür òayr ile meddÀóı olsun kil-k-i maènÀ-zÀd*

20 **(3) äafÀ-yı òÀùır üzre devr-i dÀéim ber-úarÀr olsun**
(4) Meserretle ola her rÿzı rÿz-ı èıydveş iseÀd

21 (5) èAceb bir köhne taúvım oldı úÀnÿn-ı SüleymÀnı
 (6) NiôÀm-ı devr-i dÀéim èadl ü aókÀm eyledi ícÀd

(7) İn-şÀéallÀhu teeÀlÀ devlet-medÀr ve bÀrgÀh-ı gerdÿn-
 iútidÀr-ı (8) öüsrevÀnelerinde èayn-ı èinÀyet-i
 hümÀÿñnlarıyla òayr-ı úabÿl-i úaríne (9) íósÀn buyrula.

Naôm:

fÀèilÀtün fÀèilÀtün fÀèilÀtün fÀèilün

Sen SüleymÀn-ı zamÀn u bir èadÀlet(10)-pışesün

Bende-i bí-çÀre nisbet saña bir úarıncadur

(11) Her ne dürlü ise şÀhÀ tuófemi eyle úabÿl

(12) Bu meâeldür tuófe-i úarınca miúdÀrıncadur

Daúíúa-şınÀs-ı (13) maèÀnı-istínÀs-ı erbÀb-ı dÀnişden
 ricÀ vü niyÀz (14) olunur. الانسان مركب بالنسيان *El-insÀnu*
*murekkebun bi'n-nisyÀn*⁷⁴ mÀãadaúınca nisyÀn u (15) sehv ü

⁷⁴ “İnsan, unutkanlıktan oluşmuştur.”

òauÀmuza vÀúif olinduúda taãóíó buyuralar. (16) Ve maèlým ola èale'l-infirÀd müfredÀtı şeró olinmadı. Belki (17) her bir beyti ibtidÀ-i óÀl üzre tercüme olındı. Ve baèdehÿ óÀãıl-ı (18) maènÀ üzre tafãıl olındı. Baèzi beyti teşbîh ùaríúıyle ve (19) baèzi beyti lÀzım-ı maènÀ ùaríúıyle ve baèzi beyti ôÀhir üzre (20) şeró olındı. Ve maèlým ola, bu DívÀn'da tekrÀr-ı maзмÿn (21) çoudur. Defèa-i ÿlÀda tafãıl olinur. Baèdehÿ úÀl ü dil (22) ile ôikr olinur. Ve maèlým ola, aóvÀl-i müfredÀtını (23) "*Bi-Óasebi'l-Luàati ve'r-Rabù ve bi-İètibÀri'l-MecÀzi ve't-Teşbîh ve'l-KinÀye*" (24) şeró-i dígerimüzde tafãıl üzre ôikr ü beyÀn olinmişdur. (25) Şübhe èÀrız olduı maúÀmlarda meökÿr şeró-i (26) kebírimüze mürÀcaèÀt olına. **[A 3b]**

(1) Bi-smillÀhi'r-raómÀni'r-raóím

MefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün

خدایا رنگ تأثیر کرامت کن فغانم را

به موج اشک بلبل آب ده تیغ زبانم را

1 (2) ÖüdÀyÀ reng-i teéáír-i kerÀmet kon fiàÀnem-rÀ

Be-mevc-i eşk-i bülbul Àb dih tíà-i zebÀnem-rÀ

(3) YÀ Rab mÀye-i teéáír-i şeref úıl benüm fiàÀnumı

Mevc-i eşk-i bülbulden ãu vir tíà-i zebÀnumı

(4) Yaení ne gÿne bülbul envÀè-ı ùuyÿr beyninde fiàÀn-ı èaşú ile müntaòab (5) u meràÿbdur ve ne gÿne fiàÀnı úalblere müéeããirdür, ke-ôÀlik beni daòı (6) bülbul gibi envÀè-ı beşer beyninde nÀle-i èaşk ile müntaòab u meşhÿr (7) eyle. ZírÀ èaşú èÀlem-i imkÀnda her şeyden müntaòab u muúaddemdür. (8) Ne miãıllü óadíã-i úudsíde vÀrid olmışdur: كنت كنزا مخفيا فاحببت ان اعرف فخلقت الخلق لان اعرف Kuntu kenzen

maòfiyyen. (9) *Fe-aóbebtu en uèrafe. Fe-òalaútu'l-òalúa li en uèrafe.*⁷⁵ Ve baèzi óükemÀ èindinde (10) nevè-i efrÀd-ı beşerden bir ferd-i beşerde èaşú maèdým olsa bir (11) şeyée úÀbil-i istièdÀd degüldür. İbn SínÀ zÀhid olmışdur. (12) EşòÀã-ı beşerden bir şaòã bir güzel óüsn-ãýret gördükde (13) meyl ü muóabbet itmese ve bir óüsn-ãadÀ istimÀè idüp (14) tevcih-i derýn u şevú óÀãıl eylemese èilÀc-ı şerbetine muótÀcdur. (15) Bir teveccüh daòı cÀéizdür ammÀ lafô-ı fiàÀndan mecÀzen ebyÀt [u] eşèÀr (16) murÀd olur. YÀ Rab mÀye-i eâer-i kerÀmet eyle benüm ebyÀt u eşèÀrum. **[A 4a] (1)** ZírÀ şu muúaddime-i kerÀmet belki cüzé-i kerÀmetdür. MevlÀnÀ úÀéil olmışdur, (2) şièrüñ cüzé-i kerÀmet olduaina.

Beyt:

رتبه عالي مقام اوليا

اولا شعر است و اخر كيميا

fÀèilÀtün fÀèilÀtün fÀèilün

Rütbe-i èÀlí maúÀm-ı evliyÀ

(3) EvvelÀ şièrest u Àòir kímýÀ⁷⁶

Mıāraè-ı àÀniden teşbíh [ü] temâíl (4) ùaríúıyle bu gýne taèbír olur: YÀ Rab bir mürşid-i kÀmilüñ èayn-ı naôarıyla (5) beni irşÀd it. Ve vird-i zebÀnıyla zebÀnum eòkÀr eyle. Böyle muúarrer (6) olduai óÀlde maóãýl-ı beytden lÀzım geldi. Óadíâ-i nebeviyyeye ittibÀè ve (7) muãanniflere imtiâÀl eyledi ibtidÀ-yı teélífdé.

تتم را بس كه ضعف تيره بختی ناتوان دارد

⁷⁵ “Ben gizli bir hazine idim. Bilinmeyi sevdim. Bilinmem için yaratılmış her şeyi yarattım.” (Hadís-i Kudsî; İsmail Hakkı Bursevî. (2016). *Kenz-i Mahfî*. İstanbul: Kitsan Yayınları. s. 2.)

⁷⁶ “En yüksek rütbe, evliya makamıdır. Başı şiirdir, sonu ise kimyadır.”

کند چشم هما مژگان تصور استخوانم را

2 (8) Tenem-rÀ bes ki zaèf-ı tíre-baòtí nÀ-tevÀn dÀred

Koned çeşm-i HümÀ müjgÀn taāvur üstüò`Ànem-rÀ

(9) Benüm vüçydumı ol úadr zaèf-ı tíre-baòt nÀ-tüvÀn
ùutar

İder çeşm-i HümÀ müjgÀn taāvur benüm kemigümi

(10) Yaèní bir mertebe zaèf u siyÀh-baòt-ı nÀ-tüvÀnliú
vüçydum ióÀúa eylemişdür. (11) HümÀ benüm başum üzre
sÀye-endÀz olsa kemÀl-mertebe zaèf-ı (12) siyÀh-
baòtliàumdan benüm vüçydum kendü gözünde müjgÀn ôann u
taāvur (13) ider. ÓÀlbuki HümÀnuñ úurbiyyetinde iúbÀl
kendünden àayradur. Kendünden (14) kendüne bir fÀéide
youúdur. HümÀ beni kendi müjgÀnı úıyÀs u taāvur
eyledükde (15) ben de HümÀdan bir cüzé olmuş gibi olurum.
Belki èayn-ı HümÀ olurum. Yine (16) iúbÀlden maórým
olurum. LÀkin èayn-ı HümÀ olduàum óÀlde egerçi ben (17)
siyÀh-baòtum lÀkin èÀlem benüm sÀye-i ÀàÀrumdan feyz-yÀb
olurlar. ZírÀ HümÀ-ùıynetüm.

امید نکھت رحمی ز بی پروا گلی دارم

که آواز شکست رنگ پندارد فغانم را

3 (18) Ümíd-i nùkhet-i raómí zi-bí-pervÀ gülí dÀrem

Ki ÀvÀz-ı şikest-i reng pindÀred fiàÀnem-rÀ

(19) Bir raóm úóúusı ümídüñ bir pervÀsuz gülden
dutarum

Kırırú reng āadÀsı úıyÀs eyler benüm fiàÀnumı

(20) Yaèní bir gül-beden tÀze dil-berden býy-ı meróamet ü
vefÀ meémýl eylerüm. Benüm (21) āadÀ-yı nÀle-i niyÀzum
gýşına úırırú reng āadÀsı gibi gelür. Böyle (22) olduài
óÀlde vefÀ vü meróamet ümíd itmek añdan emr-i muóÀl oldu.

(23) Bu gýne kelÀm ve bir úaøiyyedür, bir emr-i muóÀle taèlíúdür. MuóÀle taèlíú olduàından (24) o úaøiyyenüñ daòı óuãýlı muóÀldür. Āyet-i kerímede küffÀruñ Cehennemden (25) iòrÀcina nÀzil olduàı gibi. حتي يلج الجمل في سم الخيات ÓattÀ yelice'l-cemelu fí semmi'l-òiyÀù⁷⁷ bu Àyete (26) telmió Fuzýlínüñ bir beyti vardur.

Beyt:

MefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün

Bu àamlar kim benüm vardur baèírüñ başına (27) úoysan

Çıúar kÀfir cehennemden güler ehl-i èaõÀb oynar[A 4b]

ز رشك من رگ گل موی آتش دیده را ماند

خس و خار است از مژگان بلبل آشیانم را

4 (1) Zi-reşk-i men reg-i gül [mýy-ı] Àteş-díde-rÀ mÀned*

Òas u òÀrest ez-müjgÀn-ı bülbüñ ÀşiyÀnem-rÀ*

(2) Benüm óasedümden gül damArı Àteş görmiş úlla beñzer

Çýb u òÀrdur müjgÀn-ı bülbülden benüm yuvamda

(3) Yaèní benüm kemÀl derece èaşúumdan kemÀl-i óüsn-i maèşýúuma istidlÀl idüp (4) gül óased-i èaşúumdan gül mýy-ı Àteş-díde gibi perişÀn u efsürde oldu. (5) ZírÀ müjgÀn-ı bülbüñ benüm ÀşiyÀn-ı èaşúumda òas [u] òÀr gibidür. Belki baña cÀygÀh (6) çeşm-i bülbüñde olmaú der-kÀr oldu. Maèlým ola bülbüñ yuvasın (7) dÀéimÀ úıl iple yapup tezyín ider. ErbÀb-ı èaşúuñ dÀm-ı muóabbete (8)

⁷⁷ “Deve, iğne deliğinden geçene kadar.” (A’râf, 40)

muúayyed olduàına işÀretdür. Bu beytde daòı buna telmió vardır. (9) Maèenen ü lafôen èandelíbüñ yuvası úıldan olduài ter ü tÀze nev-resıde (10) dil-berüñ dÀm-ı mÿy-ı kÀkülüne ãuède-i òÀùırır giriftÀr olan èÀşıúa maèlÿmdur.

نهالم خورده آب از جوی طبع خویشتن شوکت

بهارى مى چكد گر افشرى برگ خزانم را

5 (11) NihÀlem ò`orde Àb ez-cÿy-ı ùabè-ı ò`işten Şevket

BahÀrí míçeked ger efşorí berg-i òazÀnem-rÀ

(12) FidÀnum içmiş ãu kendi cÿy-ı ùabèından ey Şevket

Bir bahÀr damlar eger ãıúsan benüm òazÀn yapraàumı

(13) Yaèení benüm nihÀl vücÿdum kendi Àb-ı feyż-i ÒüdÀ-dÀdıyla neşv [ü] nemÀ bulup feyż(14) -yÀb olmışdur. Ve òazÀn faâl u mürÿrı nihÀl vücÿduma müsÀvidür. (15) Faraża berg-i òazÀnumdan berg-i bahÀr gibi Àb u tÀb der-kÀrdur. ÓÀãıl[ı] (16) benüm feyż-i irşÀdum mÀder-zÀd-ı ÒüdÀ-dÀddur. Kimseden aòz u kesb eylemedüm.

(17) AãlÀ nouãÀn ùÀrí olmaz.

MefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün

الهى گردباد شعله گردان پيكر ما را

غبار آسيای بادكن خاكستر ما را

1 (18) İlÀhí gird-bÀd-ı şuèle kerd Àn peyker-i mÀ-rÀ

ĞubÀr-ı ÀsiyÀ-yı bÀd kon òÀkister-i mÀ-rÀ

(19) İlÀhí gird-bÀd-ı şuèle úıl benüm vücÿdumı

Yel degirmen[i] àubÀrı it benüm külümi

(20) Yaèní yÀ Rab şuèle-i Àteş-i èaşú [u] muóabbet ile òÀk-i vüçydum iórÀú (21) idüp ifnÀ it. Díger èÀlem-i maóviyyetde beni maóv idüp óalfe-i silk-i (22) rýóÀniyyetde der-kenÀr it. Belki èÀlem-i bÀlÀ-yı rýóÀníde ùayerÀn itdür. (23) Maèlým ola bu beyt teşbîh [ü] temâíl ùaríúııyle írÀd olındı. HindistÀnda (24) ùÀéife-i MecýsíyÀnuñ èÀdet-i müstemirreleridür. Bir şaòã mürd olduúda (25) ol mürde iórÀú idüp òÀkisterüñ bÀda virüp ber-bÀd iderler. (26) Kendi zuèm-ı fÀsidlerince èaõÀb didükleri o miúdÀr olur. Bundan (27) ziyÀde èaõÀb youúdur. PÀk oldı úıyÀs iderler. Bu beyt bu úÀèideye **[A 5a] (1)** temâíl írÀd oldı. Āyet-i kerímede böyle teşbîh vÀrid olmuşdur. مثلهم كمثل الذي استوقد ناراً *Meâeluhum kemeâeli 'l-leõî* (2) *stev úada nÀren*⁷⁸ ilÀ-Àòirihí.

بنای دیر ما از آب و خاک حرص می باشد

بود طول امل ز نأر نفس کافر ما را

2 BinÀ-yı deyr-i mÀ ez-Àb u òÀk-i óırã míbÀşed

(3) Boved ùýl-i emel zünnÀr-ı nefş-i kÀfir-i mÀ-rÀ

Bizüm binÀ-yı deyrimüz Àb (4) u òÀk óırãından olur

Olur ùýl-i emel bizüm zünnÀr-ı nefş-i kÀfirimüze

(5) Yaèní binÀ-yı deyr-i vüçydum Àb u òÀk-i hırãla sirişte olmuşdur. (6) Nefş-i kÀfir ùýl-i emel-i dünyÀyı zünnÀr idüp muúayyed olup deyr-i vüçyd (7) esbÀb-ı dünyÀya ùapınup niyÀz ider. ÓÀãıl[ı] vüçyd-ı nevèi- Àdem belki (8) nefş-i Àdem óırã-ı dünyÀ ile Àlýdedür. MÀdÀmki óayÀt, dünyÀ ile muèammerdür, (9) óırã u ùamaè-ı dünyÀ andan münfekk olmaz.

ز تأثیر نم او سبز گردید خرمن آتش

⁷⁸ “Onların durumu (geceleyin) ateş yakan kimsenin durumuna benzer.” (Bakara, 17)

به دوزخ خشک نتوان کرد دامان تر ما را

3 Zi-teéâir-i nem-i ý sebz gerdíd òirmen-i (10) Àteş

Be-dÿzaò òuşk ne-t'vÀn kerd dÀmÀn-i ter-i mÀ-rÀ

(11) Onuñ teéâir-i ruüÿbetünden òuşk olur⁷⁹ òirmen-i Àteş

Cehennem ile úurı (12) mümkün degül itmek benüm dÀmen-i terüm

Bizüm èiâyÀn [u] ùuâyÀnımuza nisbet nÀr-ı Cehennem (13) cezÀé-ı mÀyeliúümüze[?] ⁸⁰ göre bizi muèaõõeb ü muèattedb idemez. Belki Cehennem èiâyÀn-ı (14) vÀfiremüze muúÀbil bize èaõÀb-ı èuķÿbet itmede èÀciz ve emÀnda olur. (15) LÀkin lüüf-ı èinÀyet-i BÀríden úauè-ı ümíd itmeyüz. İn-şÀéallÀh maàfiret-i BÀríye (16) maõhar oluruz.

کند جوش هنر محروم ما را از خریداران

بود گرداب از غلطانی خود گوهر ما را

4 Koned cÿş-ı hüner maórÿm mÀ-rÀ ez-òarídÀrÀn

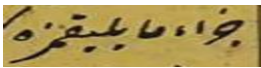
Boved (17) girdÀb ez-àalùÀnı-yi òod gevher-i mÀ-rÀ

İder cÿş-ı hüner maórÿm bizi müşterílerden

(18) Olur girdÀb kendi müdevverliàinden bizüm gevherimüze

Yaení bizüm (19) kemÀl derece hüner-i èirfÀn [u] izèÀnımız bizi derece-i iètibÀrdan sÀúıù (20) idüp revÀc-ı bÀzÀr-ı dürr-i èirfÀnımız olmadı. GÿyÀ bizüm dürr-i vücÿdımız (21) ziyÀde pür-bahÀ vü zí-úıymet olduàından maèdÿmu'l-müşterí ve ùÀlib-i kem-yÀb oldu.

⁷⁹ “sebz gerdíd” ifadesi “yeşerir” anlamına gelirken tercüme bölümünde şârih bunu “òuşk olur” yani “kurur” şeklinde çevirerek hataya düşmüştür.

⁸⁰ cezÀé-ı mÀyeliúümüze[?]: (A 5a)

چه گلزاری که همچون غنچه گل یاد رخسارش

درون بیضه رنگین می کند مشت پر ما را

- 5 **(22) Çi gülzÀrí ki hemçon àonce-i gül yÀd-ı ruòsÀriş**
Derÿn-ı beyza (23) rengín míkoned muşt-i per-i mÀ-rÀ

Ne èacÀyib bir gülzÀrsun àonca-i gül gibi (24) yÀd-ı ruòsÀruñ

Derÿn-ı beyza rengín ider benüm bir avuç perüm

(25) Yaení ne èacÀyib güzel gülzÀr-ı óüsne mÀlik bir gül-beden dil-bersün. Raóm-ı mÀderde (26) senüñ èÀşıúlaruñ òayÀl-i óüsñüñ ile óüsn-ãÿret kesb-i ãafÀ ile (27) gÿn-À-gÿn óÀl ile cilve-nümÿn olurlar. MaènÀ-yı díger, óükm-i òufye-i BÀríye **[A 5b] (1)** èaúl vÀlih [ü] óayrÀn olur. ابتدا شخص انسان مني بعده مدغ بعده لحم بعده صورت دیگر ايكسا ايدر رحم مادر انسانده *İbtidÀ şaòã-ı insÀnı meni, baèdehÿ mudàa, baèdehÿ laóm, (2) baèdehÿ ãÿret-i díger iksÀ ider raóm-i mÀder-i insÀnda.*⁸¹

ز بس از آه سرد ما زمین و آسمان پر شد

چراغ از حقه کافور باشد اختر ما را

- 6 **Zi-bes ez-Àh-ı serd-i (3) mÀ zemín u ÀsumÀn pur şod**
ÇerÀà ez-óóúúa-i kÀfÿr bÀşed aòter-i mÀ-rÀ

(4) Ol úadr benüm Àh-ı serdümden yer ve gök ùoldı

ÇerÀà óóúúa-i kÀfÿrdan olur benüm (5) yıldızuma

Yaení bir mertebe benüm Àh-ı serd-i derÿnum zemín ü ÀsumÀnı ióÀúa (6) eyledi. GÿyÀ benüm seyyÀre-i baòtum óóúúa-i kÀfÿr imiş. Yaení muúteøÀ-yı úıynet-i (7) ùÀlièüm

⁸¹ “Sonra bu az suyu alaka haline getirdik. Alakayı da mudğa yaptık. Bu mudğayı da kemiklere dönüştürdük. Ve bu kemiklere de et giydirdik. Sonra onu bambaşka bir yaratık olarak ortaya çıkardık. Yaratıların en güzeli olan Allah’ın şanı ne yücedir!” (Müminûn, 14)

Àh [u] enín-i serd ile evúÀt-güzÀr olmaú üzre der-kÀr imiş.

به صهبای جنون کیفیت دیگر بود ساقی

بیار از کوجه زنجیر خاک ساغر مارا

7 (8) Be-ãaóbÀ-yı cünÿn keyfiyyet-i díger boved sÀuí

BiyÀr ez-kÿçe-i zencír (9) òÀk-i sÀàar-ı mÀ-rÀ

BÀde-i cünÿnda başúa bir óÀlet var ey sÀuí

(10) Getür zincír souÀúından benüm òÀk-i sÀàarumı

Ceõbe-i cünÿn-ı èaşú [u] (11) muóabbetden başúa bir neşée vü óÀl der-kÀrdur. Ey pír beni silsile-i (12) ceõbe-i cünÿn-ı muóabbete muúayyed it. O silsilede ãafÀ-yÀb olup (13) evúÀt-güzÀr olalum.

ز بس شوخ است آهوی نگاهش چون به خوا بآید

کند مژگان آهو تار بود بستر مارا

8 Zi-bes şÿòest Àhÿ-yı nigÀheş çon (14) be-ò~Àb Àyed

Koned müjgÀn-ı Àhÿ tÀr [u] pÿd-ı bister-i mÀ-rÀ

Ol úadr (15) şÿòdur Àhÿ nigÀhı rüeyÀya geldügi zamÀn

İder müjgÀn-ı Àhÿ (16) benüm şiltemin arış u argaçın

Bir mertebe benüm Àhÿ nigÀhum maóbÿb-ı (17) dil-ber-i şÿò-ı ceõbe-Àlÿddur. Àhÿ nigÀhı rüeyÀya geldügi zamÀn tÀr [u] (18) pÿd bisterüm müjgÀn-ı Àhÿ mertebesinde olur.

چراغ داغ مارا روغن از مرهم بود شوکت

فروزد چوب صندل شعله درد سر مارا

9 ÇerÀà-ı dÀà-ı mÀ-rÀ (19) revàan ez-merhem boved Şevket

Furÿzed çÿb-ı ãandal şuèle-i (20) derd-i ser-i mÀ-rÀ

Bizüm çerÀà-ı dÀàımuza revàan merhemden olur Şevket

(21) ÍórÀú ider āandal aàacı şuèle-i derd-i serimüzi
bizüm

Sýziş-i (22) dÀà-ı muóabbet merhem [ü] èilÀc ile daòı
ziyÀde sýzter ü ÀteşnÀkí olur. (23) Belki derd-i sırr-ı
èaşı cünÿnı çÿb-ı āandal dÀrÿ-yı èilÀc ziyÀde tÀbnÀkí vü
(24) rencíde ider. ÓÀãıl[ı] dÀà-ı èaşı [u] muóabbet
dermÀn úabÿl itmez.

MefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün

به حال خود قناعت گریه دیگر بود ما را

لب خشکی که ما داریم چشم تر بود ما را

1 (25) Be-óÀl-i òod úanÀèat girye-i díger boved mÀ-rÀ

Leb-i òuşkí ki (26) mÀ dÀrím çeşm-i ter boved mÀ-rÀ

Kendi óÀlüme úanÀèat başúa gÿne (27) aàlamaú olur
baña

Bir leb-i òuşk ki biz ùutarız yaş göz olur bize **[A
6a]**

(1) Yaèní ôÀhiren kendi faúr-ı óÀlimüze úanÀèat āÿretin
göstermek (2) başúa gÿne aàalayup kendi óÀlimüzden şikÀyet
itmekdür. Òuşk(3)-leb zerd-rÿ olmaú bizüm şikÀyet
yüzünden aàalamamuzdur. Belki (4) bir āÿret kesb idüp ne
faúr-ı óÀl u ne āÿret-i istiànÀ (5) iôhÀr itmeyüp her bir
óÀlüñ ketm idüp AllÀhdan başúa (6) rÀz-ı esrÀruña kimse
muùùaliè olmasun.

زمین را آسمانی کرده ایم از رفعت پستی

به گرد خویش گشتن گردش اختر بود ما را

2 Zemín-rÀ ÀsumÀní (7) kerdeím ez-rifèat-ı pestí

Be-gird-i ò'ís geşten gerdiş-i (8) aòter boved mÀ-rÀ

Zemín ÀsumÀní eyledüm alçaúılıú rifèatından

(9) Kendi eürÀfumda dolaşmaú gerdiş-i seyyÀre olur baña

(10) Yaèní kemÀl-mertebe òÀksÀr u mütevÀøiè olmaú óasebiyle òÀk-i zemín (11) baña ÀsumÀn miúdÀrı èÀlí vü mürtefiè görünür. Díger bir mertebe kendüm (12) pest ü òÀksÀr taòayyül eyledüm. Kendi devr-i gerdişüm kendi kevkeb-i (13) ùÀlièüm úıyÀs eyledüm.

وجود ما کمال از بی قراری های ما دارد

طیبن های دل بالیدن دیگر بود ما را

3 Vücÿd-ı mÀ kemÀl ez-bí-úarÀríhÀ-yı mÀ dÀred

(14) ÜepídenhÀ-yı dil bÀlíden-i díger boved mÀ-rÀ

Bizüm vücÿdımız (15) kemÀl bizüm bí-úarÀrlıúlarımızdan ùutar

Dil ızùırÀbları başúa gýne bir nümÀ olur (16) baña Yaèní kemÀl-i vücÿd ancaú terk-i rÀhat idüp rızÀ-cÿy-ı ÒüdÀ-yı (17) teèÀlÀ olmaú óasebiyle niyÀz u ùÀèat-i BÀríye āarf-ı beöl maúdyr idüp (18) èibÀdetullÀh ile pışekÀr olmaúdur. Díger derÿn-ı dil ile dÀéimÀ öikr [ü] (19) fikr ile meşàyl olmalı.

ز کندی های طبع ماست قطع خلق ناکردن

بریدن می توان از خویش اگر جوهر بود ما را

4 Zi-kondíhÀ-yı ùabè-ı mÀst úauè-ı òalú nÀ(20) -kerden

Boríden mítevÀn ez-ò'ış eger cevher boved mÀ-rÀ

Bizüm ùabèımızun (21) fenÀlıúlarındanur òalúdan munúauèiè olmamaú

Úauè mümkün kendünden (22) eger cevher olur baña Yaèní bize òalúdan munúauèiè olmayup (23) èibÀdet [ü] niyÀz-ı YezdÀnı terk itmek ancaú bizüm nefs-i kÀfir ü nÀ-

şÀyeste (24) feryÀdídur. Òalúdan munúaüiè olup emr-i BÀríye inúiyÀd lÀzımdur, eger (25) nefş-i vücýd belki nefş-i kÀfir cevher-i ferd gibi inúiuÀè úabýl itmez ise (26) daòı.

به زور ناقبولى ها گرفتيم اوج پروازي

که دست رد در اين پرواز بال و پر بود مارا

5 Be-zýr-ı nÀ-úabýlíhÀ giriftím evc-i pervÀzí

Ki dest-i redd (27) der-ín pervÀz bÀl u per boved mÀ-rÀ

NÀ-úabýllıúlar zoruyla üutdıú [A 6b] (1) bir evc-i pervÀz

ZírÀ dest-i redd bu pervÀzda bÀl u per olur baña

Yaèní (2) óaúír ü merdýd òalú olmadan kemÀl-i rifèat ile evc-i pervÀz oldum. ZírÀ (3) bu óaúÀret ü merdýd-ı èÀlem olmaú bÀèiâ-i rifèatüm oldu. ÓÀãıl[ı] ne (4) miúdÀr taóúír oldumsa o miúdÀr rifèat buldum.

مزاج ما ز طفلى ناز پرور خطر افتاد

کنار بام طرف دامن مادر بود مارا

6 MizÀc-ı mÀ zi-ùıflı (5) nÀz-perver [u] òaùar oftÀd

KenÀr-ı bÀm ùarf-ı dÀmen-i mÀder boved mÀ-rÀ

(6) Bizüm mizÀcımız āabÀvetden nÀz-perver ü òaùar düşdi

KenÀr-ı bÀm vÀlide vü (7) dÀye etegi eùrÀfı olur baña

Yaèní bizüm mÀder-zÀd perverde vücýdımız (8) nÀz-ı òaùar-ı muāıbet ile perverde olmuşdur. DÀmen-i vÀlide bize kenÀr-ı (9) bÀm olurdı. ÓÀãıl[ı] vücýd-ı insÀn bi'õ-õÀt

óÀdiâ olmaú óasebiyle (10) óavÀdiâ-i muâibet-i dehrden
òalí olmaz.

بیابان مرگ استغنا حیات جاودان دارد

هوای آب حیوان سدّ اسکندر بود ما را

7 BeyÀbÀn merg-i istianÀ óayÀt-ı (11) cÀvidÀn dÀred

HevÀ-yı Àb-ı óayvÀn sedd-i İskender boved mÀ-rÀ

(12) BeyÀbÀn merg-i istianÀ óayÀt-ı cÀvidÀn ùutar

HevÀ-yı Àb-ı óayÀt sedd-i İskender (13) olur baña

Yaèní istianÀ ãaórÀsında olmaú óayÀt-ı ebedí ve èömr-i
(14) cÀviddür. HevÀ-yı ùaleb Àrzÿ-yı Àb-ı óayÀt baña
sedd-i İskender (15) olur. ÓÀãıl[ı] óayÀt-ı ebedí
didükleri kÿşe-i úanÀèatdùr. Youısa (16) Àrzÿ-yı úayd-ı
óayÀt sedd-i İskender gibi bir úayd-ı èaôım-i ebedídùr.

ز جا جنیبین ما صد قیامت در بغل دارد

به پا زنجیر چین دامن محشر بود ما را

8 (17) Zi-cÀ conbíden mÀ ãad úıyÀmet der-baàal dÀred

Be-pÀ zencír çín-i dÀmen-i (18) maóşer boved mÀ-rÀ

Yerinden sıçramaú benüm yüz úıyÀmet úoynunda (19)
tutar

Ayaàda zencír çín-i dÀmen-i maóşer olur baña

Yaèní (20) benüm her bir ÀãÀr-ı óareketùmden úıyÀmet gibi
yüz nümÿne-i èibret-nümÀ-yı (21) maôhariyyet be-dídar
olur. Ceôbe-i cünÿniyyetde muúayyed olmam gÿne gÿne (22)
dÀmen-i óaşr gibi ôuhÿrÀta bÀdídùr. Beni ceôbe-i cünÿn-ı
ilÀhiye muúayyed (23) olmaú gÿne gÿne esrÀr-ı ôufye-i
ilÀhiye ıtlÀè olmaúdur.

به زور آبروی خویش می گردیم عالم را

به هر سو سیر از غلطانی گهر بود ما را

9 (24) Be-zÿr-ı Āb-rÿy-ı ò'ís mígerdím èÀlem-rÀ

Beher sÿ seyr ez-àalùĀnı-yı (25) gevher bÿd mÀ-rÀ

Kendi zÿr-Āb-ı rÿyumla gezdüm èÀlemi

(26) Her bir semte seyr gevher müdevverliâinden oldı
baña

Yaenı Āb-ı rÿy-ı (27) óüsn-i maèrifetümle her bir yerde
revĀc-yĀfte vü şöhret-şieĀr oldum. **[A 7a] (1)** GÿyÀ
lüélüé-i müdevver-i ĀbdĀr gibi her yerde óüsn-i cevherüm
bĀzĀr-ı iètibĀrum (2) revĀc-dĀde oldı.

هما در كوچه ما يك پر افتاده می باشد

به سر از پنبه داغ جنون افسر بود ما را

10 HümÀ der-kÿçe-i mÀ yek per-i oftĀde [mı]bĀşed

(3) Be-ser ez-penbe-i dĀà-ı cünÿn efser boved mÀ-rÀ

HümÀ bizüm soúaúımuzda (4) bir düşmiş úanĀd olur

Başda penbe-i dĀà-ı cünÿn tĀc olur (5) baña

Yaenı iúbĀl u saèĀdet ü devlet-i dünyÀ bizüm
güzergĀhımızda (6) zır-i pĀda òĀk-Ālÿd u pĀy-mĀl
olmuşdur. Yaenı iúbĀl-i dünyĀyı biz ayaà (7) altına
almışuz. Ancaú bezm-i ceöbe-i óüzn-i dĀà-ı ilĀhı bizüm
tĀc-ı ser-i iftiòĀrımızdur. (8) Onuñ ile faòr iderüz.
ÓĀãıl[1] bizüm derÿn-ı úalbımız AllĀha merbyü, ĀsiyĀb-ı
(9) dünyÀ bil'-külliye bizden maóv olmuşdur.

سيه مستم از ميخانه ديوان خود شوكت

ورق گردانی ما گردش ساغر بود ما را

11 Siyeh mestem ez-mey-òĀne-i dívĀn-ı (10) òod Şevket*

Varaú-gerdĀnı-i mÀ gerdiş-i sĀàar boved mÀ-rÀ

(11) Gök mestüm kendi mey-òÀne-i dívÀnumdan Şevket

Bizüm varaú(12)-gerdÀnliàımuз gerdiş-i piyÀle olur
baña

Yaèní kendi bÀde-i èaúl [u] (13) izèÀnumla neşée vü
ãaf[À]-yÀb olurum. EsbÀb-ı ÀlÀyiş-i èÀlemi (14) terk
itmek díger cihÀn-ı fÀní fedÀ itmek başúa gýne bir dürlü
(15) neşÀù-baòş olur baña. Yaèní kendi nièmet-i vüçýd-ı
Öüdü-dÀdumla (16) nièmet-i BÀríden öevú-yÀb olurum.

FeèilÀtün feèilÀtün feèilÀtün feèilün

بی تو تیغ دوزبان است تکلم ما را

نمک زخم دهان است تبسم ما را

1 Bí-to tíà-i dý (17) zebÀnest tekellum mÀ-rÀ

Nemek-i zaòm-ı dehÀnest tebessum mÀ-rÀ

(18) Sensüz tíà-i dý zebÀndur tekellüm baña

Nemek-i zaòm-ı dehÀndur (19) tebessüm baña

Yaèní yÀrsuz iki leb beyninden çıúan kelÀm (20) iki
aàızlı tíà gibi gelür baña. Tebessüm nemek-i zaòm-ı dehÀn
gibi (21) gelür baña. Öikr [ü] fikr-i BÀríden başúa ne
gýne kelÀm baña èayn-ı øarardur. (22) Belki zaòm-ı derýn
olur.

شاهد ما نکشد منت آرایش کس

عکس بنماید از آئینه مردم ما را

2 ŞÀhid-i mÀ ne-keşed minnet-i (23) ÀrÀyiş-i kes

èAks be-numÀyed ez-Àyíne-i merdum mÀ-rÀ

(24) Bizüm maóbýbımuз çekmez kimseden minnet-i
ziynet

èAks görünmez (25) Àyíne-i merdümde baña

Yaèní bizüm maóbýbımız bi'ö-öÀt mÀder-zÀd-ı (26) óüsni-
 Öüdü-dÀd ile güzel äýret-peöir olmuştur. Ğayrı gýne (27)
 meşşÀüdan ziynet [ü] ÀrÀyiş úabýl itmez. Belki èaks-i
 äýretüñ **[A 7b]** (1) Àyinede göstermeye úabýl itmez.

از می جوش محبت سر ما خالی نیست

تخته سینه بود خشت سر خم ما را

3 **Ez-mey-i cýş-ı muóabbet ser-i mÀ òÀlí níst**

(2) Taòte-i síne boved òıřt-ı ser-i òum mÀ-rÀ

Cýş-ı mey-i muóabbetden bizüm (3) başımız òÀlí degül

Taòt-ı síne olur òıřt-ı ser-i òum baña

(4) Mey-i muóabbet-i óaúíúiden bizüm başımız òÀlí
 degüldür. Derýn-ı sínemüz òum-ı (5) mey gibi pür mey-i
 muóabbetdür. Taòte-i sínemüz òıřt-ı òum-ı mey maúÀmında
 úÀéimdür.

كوكب طالع عشاق جنون افزايد

خال رخساره لیلی بود انجم ما را

4 **(6) Kevkeb-i ùÀliè-i èuşşÀú cünýn efzÀyed**

ÒÀl-i ruòsÀre-i (7) Leylí boved encum mÀ-rÀ

Kevkeb-i ùÀliè-i èuşşÀú cünýn ziyÀde (8) ider

ÒÀl-i ruòsÀr-ı Leylí olur bizüm kevkebimiz

Necm-i ùÀliè-i (9) èuşşÀú cünýn-efzÀ-yı ceöbe-i cünýn-ı
 muóabbetdür. ZírÀ kevkeb-i ùÀliè-i (10) èuşşÀú òÀl-i
 ruòsÀr-ı maèşýúa mensýbdur. Böyle olduai óÀlde (11) èayn-
 ı diúúat ile naôar olınsa gýn-gýndan kevkeb-i ùÀliè-i
 èuşşÀú (12) cünýn-efzÀdur.

امتیازی ز وجود و عدم ما نبود

می توان کرد به پیدایی ما گم ما را

5 İmtiyÀzí zi-vücýd u èadem-i mÀ ne-býd

MítevÀn (13) kerd be-peydÀí-yi mÀ güm mÀ-rÀ

Bizüm vücýd u èademimüz beyninde bir farú-ı mütemeyyiz (14) olmaz

Mümkindür itmek bizi bulmaúda àayb beni

Yaení vücýd-ı (15) insÀn imkÀn olmaú óasebiyle vücýd u èademi müsÀvidür. Böyle (16) olduài óÀlde vücýd-ı insÀn bi-l'fièl mevcýd olduài óÀlde (17) bi'l-úuvve maèdýmdur. Ke-õÀlik bi'l-úuvve maèdým olsa bi'l-fièl (18) mevcýd olması mültezemdür. ÓÀñıl[ı] nefsi vücýd-ı Àdemde èadem ü (19) vücýd tevéemdür.

باشد از شعله حنای کف دریا از بس

چشم دیده بود گرم تلاطم ما را

6 BÀşed ez-şuèele óınÀyí kef-i deryÀ ez-bes

(20) Çeşm-i díde boved germ-i telÀùum mÀ-rÀ

Olur şuèleden (21) kef-i deryÀ muóannÀ ol úadr

Çeşme-i díde olur germ-i telÀtım (22) baña

Yaení bir mertebe çeşme-i dídelerümden eşk-i germ-i şuèele(23) -nümýn cÀrí olup seylÀb-ı úýfÀn-nümýn sirişkümden (24) rýy-ı deryÀ dest-i muóannÀ gibi sürò [ü] gül-gýn be-dídÀr olur.

گوش گل داغ شد از برق شنیدن شوکت

بلبل خامه چو شد گرم ترنم ما را

7 (25) Gýş-ı gül dÀà şod ez-berú şiniden Şevket

(26) Bülbul-i òÀme ço şod germ-i terrenum mÀ-rÀ

Gül úulaài dÀà oldu (27) berķ işitdükden Şevket

Bülbul olduài zamÀn germ-i terrenüm baña [A 8a]

(1) HÀme-i ùabèum süòan-sÀz u terennüm-bÀz olduài zamÀn sÿziş-i teéâirden (2) gÿş-ı èÀşıúlar belki derÿn-ı èÀşıúlar sÿziş-i âít [ü] āadÀsından (3) sÿznÀk olurlar.

MefÀèilün feèilÀtün mefÀèilün feèilün

پیاله لاله باغ خرد بود مارا

به کف قدح گل روی سبد بود مارا

1 PiyÀle lÀle-i bÀÀ-ı òıred boved mÀ-rÀ

(4) Be-kef úadeó gül-i rÿy-ı seped boved mÀ-rÀ

PiyÀle lÀle-i bÀÀ-ı èaúl (5) olur baña

Elde úadeó gül-i rÿy-ı seped olur baña

Yaèní benüm (6) gülzÀr-ı èaúluma piyÀle-i pür-bÀde sürò lÀledür. Díger elde mevcÿd [u] (7) óÀžır úadeó-i mey-i gül-gÿn gül-rÿy-ı sepeddür baña.

ز بی قراری خود نیستم محرم خویش

طیبدن دل ما دست رد بود مارا

2 Zi-bí-úarÀrí-yi òod (8) nístem maórem ò'ış

Üapíden-i dil-i mÀ dest-i redd boved (9) mÀ-rÀ

Kendi bí-úarÀrlıaumdan degülüm maórem kendüme

Benüm ızùırÀb-ı (10) dilüm dest-i redd olur baña

Yaèní ızùırÀb-ı derÿnumdan (11) kendüm mÀlik ü maórem olmadum. GÿyÀ kendi ızùırÀb-ı derÿnum beni (12) èÀlemden merdÿd u nÀ-maúbÿl eyledi.

شده است از کره خاک آسمان معلوم

که چرخ قالب خشت لحد بود مارا

3 Şodest ez-kurre-i (13) òÀk ÀsumÀn maèlÿm

Ki çerò úÀlıb-ı òışt-ı laód boved (14) mÀ-rÀ

Olmışdur kürre-i ôÂkdan ÂsumÂn maèlým

ZírÂ (15) çarò úÂlīb-ı ôıřt-ı laód olur baña

Yaèní kürre-i èarždan maèlým (16) oldı. Çarò-ı muóaddeb-i mínÂfÂm dÂr-ammÂ-dÂr cevÂnib-i kürre-i arzı (17) ióÂúa idüp kürre-i arz üzre kÂéin olan efrÂd [u] (18) envÂè-ı óayvÂn-ı zı-rýóa çarò-ı muķavvesden tır-i úazÂ iâÂbet (19) idüp ifnÂ vü ièdÂm idüp úÂlīb-ı ôıřt-ı laód gibi (20) olması muúarrer oldı.

شكوه فقر كم از اعتبار شاه نيست

پر هما به كلاه نمد بود ما را

4 Şukuh-ı faúr kem ez-iètibÂr-ı (21) şÂhí níst

Per-i HümÂ be-külÂh-ı nemed boved mÂ-rÂ

(22) VaúÂr-ı faúr iètibÂr-ı pÂdişehiden az degül

Per-i HümÂ külÂh-ı (23) nemedden olur baña

Yaèní èindallÂh iètibÂr-ı faúr [u] felÂket iètibÂr-ı (24) pÂdişÂhiden ziyÂdedür. Ôırúa vü külÂh-ı nemed-i faúr per-i HümÂ gibi èalÂmet-i (25) saèÂdetdür. Böyle olduai óâlde *الفقر El-faúru faòriyyun*⁸² óadíâ-i şeríf (26) mÂâadaúınca faúr-óÂl sünen-i şerè-i mübín üzre sulùÂnliúdan (27) aèlÂ vü muèteberdür.

بود به كعبه و بتخانه چشم ما شوكت

نظاره آينه نيك و بد بود ما را

5 Boved be-Kaèbe vü but-òÂne çeşm-i mÂ Şevket [A 8b]

(1) NeôôÂre-i Âýine-i ník u bed boved mÂ-rÂ

Olur Kaèbe [vü] büt-òÂn[e]de benüm (2) gözüm Şevket

⁸² “Fakirlik, övünçtür.” (Hadîs-i Şerîf; İsmail b. Muhammed Aclûnî. (2019). *Keşfü'l-hafâ*. İstanbul: Beka Yayınları. s. 87.)

NeôôÀre Àyíne-i ník ü bed olur baña

Yaèní (3) Kaèbe vü büt-òÀneye belki Àyíne-i Óaúú u Àyíne-i bÀùlla çeşm-i èibret ile (4) müsÀví diúúat birle inôÀr-ı daúíúa naôar iderüz. ZírÀ neôôÀre (5) nevè-i insÀnda Àyíne gibi bir nièmet-i ÒüdÀdur. Ník ü bed èÀlem (6) anuñ ile bitmez. Ve ãÿret-peôir olur. Belki ník ü bed èÀlem (7) miréÀt [u] Àyíne-i dídede ãÿret-nümyndur.

MefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün

چه غم از زاهد افعی نگاه اندیشه مارا

تراشیدند از سنگ زمرد شیشه مارا

1 Çe àam ez-zÀhid-i efèí (8) nigÀh endíşe-i mÀ-rÀ

TirÀşídend ez-seng-i zumurruğ (9) şíşe-i mÀ-rÀ

Ne àam zÀhid-i efèí nigÀhdan benüm endíşeme

(10) Yunmışlar zümrüd daşından benüm şíşemi

Yaèní zÀhid-i mÀr(11) -mizÀc derÿnı pür-kín ü ğıll [u] ğışşdan fikr [ü] endíšem yoúdur. ZírÀ (12) benüm şíşe-i göñlüm zümrüd daşı gibi ãÀf [u] pür-bahÀ, zÀhid gibi (13) kemÀl-mertebe zıddıdır. DÀéimÀ andan ihtirÀz ider zÀhid. Maèlÿm ola, (14) şuearÀ-i ÍrÀn nefıs-i zÀhid, mÀr u kejdüme teşbíh idüp lisÀn-ı (15) zÀhid, níş-i mÀr u kejdüme teşbíh iderler. Vech-i şibh-i zÀhidlerle (16) mÀr u kejdüm beyninde níş-i mÀr u kejdüm vücÿd-ı insÀna iãÀbet (17) eyledükde rencÿr u zaòmnaÀk ider. Ke-ôÀlik zebÀn-ı zÀhid níş-i (18) mÀr u kejdüm gibi telò-i güftÀr ile derÿn-ı insÀnı münkesir (19) ü rencÿr ider. ZÀhidi mÀra teşbíh itmek kemÀl derece èÀlemüñ (20) müteneffir ü eãkal olmasına işÀretdür. Ve kendi nefıs-i rind mizÀcını (21) zümrüde teşbíh itmek kemÀl derecedür ki beyne'n-nÀs meràÿb (22) u maúbÿl u ãÀf olmasına işÀretdür. Ve maèlÿm

ola ki (23) ilÀn zümrüd gördükde kÿr u nÀ-bínÀ olur. ZÀhidle rind úlletdür. (24) Kişinüñ bunda daòı zÀhid ile rindüñ mÀ-beyninde tezÀd (25) olmasına işÀretdür. Ve daòı nice nükÀt-ı òafiyye vardur. ErbÀbı (26) istiòrÀc itsün.

به سر وقت دل ما آمدن آسان نمی باشد

بود مژگان شیران چاره راه پیشه ما را

2 Be-sırr-ı vaút-i dil-i mÀ Àmeden ÀsÀn (27) ne-míbÀşed

Boved müjgÀn-ı şırÀn çÀre rÀh-ı pışe-i mÀ-rÀ [A 9a]

(1) Bizüm rÀz-ı göñlimüze vÀúıf olmaú ÀsÀn degül

Olur müjgÀn-ı arslanlar (2) çÀre bizüm dermÀnımuza

Yaèní bizüm rÀz-ı derÿnımuza vÀúıf olup díger (3) seyr-i sülÿkumuza sülÿk itmek sehl degüldür. ZırÀ bizüm seyr-i sülÿkumuza (4) sülÿk idüp rÀz-ı derÿnımuza vÀúıf olmaúda çoú varúa-i (5) mühlike vü muòÀtara-i aòım vardur. ÓÀãıl[ı] seyr-i sülÿk AllÀha bir emr-i (6) ãaeabdur.

محبّت می کشد ما را به سوی خویش پنداری

که کوه بیستون آهن ربا شد تیشه ما را

3 Muóabbet míkeshed mÀ-rÀ be-sÿy-ı ò`ış pindÀrı

(7) Ki kÿh-i Bı-sütÿn Àhen-rubÀ şod tışe-i mÀ-rÀ

Muóabbet çeker beni (8) kendi semtine úıyÀs eylersün

ZırÀ kÿh-ı Bı-sütÿn mıúnaúıs (9) oldı benüm tışeme

Yaèní muóabbet beni semt-i maóbÿba ceòb ider. (10) KıyÀs idersün zırÀ semt-i esbÀb-ı kÀr-fermÀy-ı maóbÿb (11) mıúnaúıs gibi dil, Àhen-miaÀl èÀşıúı dÀéimÀ ceòb ider. Ke-òÀlik (12) beni daòı dÀéimÀ semt-i kÿy-ı dil-bere ceòb ider.

نهال بخت ما کی بهره از آب و هوا دارد

چه سود از آب همچون تار گوهر ریشه ما را

4 NihÀl-i baòt-ı mÀ (13) key behre ez-Àb u hevÀ dÀred

Çe sÿd ez-Àb hemçon (14) tÀr-ı gevher ríşe-i mÀ-rÀ

Bizüm nihÀl-i baòtımuz ne gÿne fÀéide-i Àb (15) u hevÀdan ùutar

Ne fÀéide āudan tÀr-ı güher gibi bizüm ríşe(16) müze

Yaení bizüm nihÀl-i vücđımız Àb u hevÀ ve iúbÀl-i dünyÀ (17) ile fÀéidemend olmaz. ZírÀ bizüm nihÀl-i vücđımız müstaèidd-i iúbÀl (18) degüldür. Rişte-i gevher Àb-ı gevherden fÀéide olmaduāı gibi.

ز خود موج شراب فکر مارم دارد از شوخی

بیاض چشم آهو پنبه باشد شیشه ما را

5 (19) Zi-òod mevc-i şarÀb-ı fikr-i mÀ rem dÀred ez-şÿòı

BeyÀž-ı (20) çeşm-i Àhÿ penbe bÀşed şíşe-i mÀ-rÀ

Kendinden bizüm mevc-i (21) bÀde fikrimüz úaçar şÿòluúdan

BeyÀž-ı çeşm-i āazÀl penbe olur (22) bizüm şíšemüze

Yaení kemÀl derece şÿò nezÀketden bizüm (23) āafÀ-yı derÿn ile şÀhid-i fikrimüz kendünden iótirÀž ider. (24) ZírÀ şÀhid-i fikrimüz òayÀl-i çeşm-i şÿò-ı dil-berÀn ile mest (25) ü āafÀ-yÀb olmuşdur.

به بزم دل خیالش شوکت امشب مست افتاده است

خبر از ما رسان معشوق عاشق پیشه ما را

6 Be-bezm-i dil òayÀliş Şevket im şeb (26) mest oftÀdest

Òaber ez-mÀ resÀn maèşÿú (27) èÀşıú-píşe-i mÀ-rÀ

Meclis-i dilde òayÀli bu gice Şevket [A 9b] (1) mest
düşmişdür

Òaber bizden vÀãıl eyle maèşÿúa èÀşıú(2)-pışemüze
bizüm

Yaèní derÿn-ı òÀne-i dilde òayÀl-i maóbÿb bizüm gibi (3)
mest-i èaşú ile üftÀn olup úaldı. ĀgÀh idin bizüm
maèşÿú-ı (4) èÀşıúkÀrımız yaèní bizüm gibi kendi de kendi
gibi bir dil-bere üftÀde (5) olan maèşÿúa òaber ü ĀgÀh
idin.

Mefèÿlü fÀèilÀtün mefèÿlü fÀèilÀtün

دور از تو نشئه می باشد عذاب مارا

زنجیر آتشین است موج شراب مارا

1 Dÿr ez-to neşée-i mey bÀşed (6) èaõÀb mÀ-rÀ

Zencır-i Àteşinest mevc-i şarÀb mÀ-rÀ

(7) Senden èiraú neşée-i bÀde èaõÀb olur baña

Zincır-i Àteşin(8) dÿr mevc-i şarÀb baña

Yaèní hicr ü firÀú-ı maóbÿbda neşée-i bÀde (9) èaõÀb-ı
Cehennem gibi gelÿr baña. Díger mevc-i şarÀb Àteş-i
zincır gibi (10) gelÿr baña.

ویرانه دماغیم تاب خطر نداریم

سیلاب نکهت گل دارد خراب مارا

2 VırÀne dimÀàım tÀb-ı òaùar ne-dÀrım

SeylÀb-ı (11) nùkhet-i gül dÀred òarÀb mÀ-rÀ

VırÀne dimÀàuz òaùara ùÀkat (12) ùutmayuz

Gül úóúusı seylÀbı òarÀb ider bizi

Yaèní bir mertebe (13) dil-gır ü perişÀn oldum. Bÿy-ı gül
dimÀàı muòtell itmek mümkün derece (14) oldı.

مارا چو قطره خون از چهره می چکد رنگ

از بس که گرمی دل دارد کباب مارا

3 MÀ-rÀ ço úaùre-i òÿn ez-çehre mîçeked reng

Ez-bes ki (15) germî-i dil dÀred kebÀb mÀ-rÀ

Baňa úaùre-i òÿn yüzden ùamlar (16) reng

Ol úadr ki óarÀret-i dil dutar kebÀbını

Yaenî bir mertebe (17) Àteş-i derÿn-ı dil beni kebÀb idüp
iórÀú eyledi. Reng-i (18) rÿyum úan ùamlası gibi yüzümden
úaùre úaùre çekide olup (19) düşdi.

کس را به راه شوق سبقت به ما نباشد

یک گام سایه پیش از آفتاب مارا

4 Kes-rÀ be-rÀh-ı şevúat sebúat be-mÀ ne-bÀşed

(20) Yek gÀm sÀye peşt ez-ÀfitÀb-ı mÀ-rÀ

Bir kimse (21) rÀh-ı şevúüñde sebúat itmez baňa

Bir adım sÀye ziyÀdedür (22) benüm ÀfitÀbumdan

Yaenî rÀh-ı şevú [u] muóabbet-i maóbybda kimse beni (23)
sebúat itmemişdür. LÀkin benüm kendi sÀyem beni bir adım
(24) muúaddem itmişdür.

مسند نشین خاکیم عالی مقام فقیریم

آمد ز مبدأ فیض شوکت خطاب مارا

5 Mesned-nişín-i òÀkím èÀlí-maúÀm-ı faúrím

(25) Àmed zi-mebdeé-i feyż Şevket òiùÀb mÀ-rÀ

Mesned(26) -nişín-i òÀküz èÀlí-maúÀm-ı faúruz

Gelür mebdéé-i feyżden Şevket (27) òitÀb bize

Yaenî òÀksÀr-ı õillet iòtiyÀr idüp maóviyyetde [A 10a]
(1) olmaú óasebiyle rütbe-i èulyÀ-yı faúr [u] fenÀya pe-

nihÀde olup dest-res (2) olduú. Bu sebebden mebdeé-i feyż-i ilÀhiden bize her şey òitÀb (3) u ilhÀm olur.

MefÀèilün feèilÀtün mefÀèilün feèilün

شگفتی است ز شرب مدام ها ما را

سیه بهار بود خط جام ها ما را

1 Şikuftegişt zi-şurb-i mudÀmhÀ mÀ-rÀ

(4) Siyeh bahÀr boved òaùù-ı cÀmhÀ mÀ-rÀ

Açılmaúılıúdur dÀéimÀ bÀde(5) -nÿş olmalardan baña

Siyeh bahÀr olur piyÀle-i pür bÀde baña

(6) Yaení pey-der-pey mey-ÀşÀm olmaú güşÀyiş-i úalb ü inkişÀf-ı (7) derÿn óÀãıl ider. CÀm-ı pür-mey-i gülgÿn ãafÀsı siyeh bahÀr ãafÀsı (8) gibidür.

صفای گوهر ما خلق را فریب دهد

نهان به گرد یتیمی است دام ها ما را

2 ãafÀ-yı gevher-i mÀ òalú-rÀ firíb dehed

NihÀn be-gerd-i (9) yetímiest dÀmhÀ mÀ-rÀ

Bizüm ãafÀ-yı güherimüz òalúı aldatmaú (10) virür

Gizli àubÀr-ı yetímlikdedür bizüm dÀmlarımız

Yaení bizüm derÿn-ı (11) ãÀf u güher-i pÀk òÀtımız òalúı bize firífte vü üftÀde itmişdür. (12) Dürr-i yetím gibi yalıñuz bizüm nÀdir [ü] nÀ-yÀb hüner ü èirfÀnımız beyne'n-nÀs (13) bizi muèteber ü meràÿb eyledi.

ز می دماغ رسیدن بس است قاصد ما

رسانده است ز ساقی پیام ها ما را

3 Zi-mey dimÀà resíden besest (14) úÀãid-i mÀ

ResÀndest zi-sÀúı peyÀmhÀ mÀ-rÀ

(15) BÀdeden dimÀà yirişmek kÀfídür benüm úÀãıdum

Yirişmişdür (16) sÀúiden òaberler baña

Yaení neşée-i bÀdeden bizüm dimÀamız puòte (17) olmaú
kÀfídür bizüm ÀgÀh olmamuza. ZírÀ sÀúiden bu gýne óÀl-i
(18) keyfle rifèatle ÀgÀh oldum. ÓÀãıl[ı] mey-i muóabbet
ile mest [u] (19) medhýş olmaú vÀúıf-ı óaúıúat-i óÀl
olmaya bÀdídür.

فغان زخست اهل جهان كه اين مردم

نمی دهند جواب سلام ها ما را

4 (20) FiaÀn zi-òisset-i ehl-i cihÀn ki ín merdum

Ne-mídehend cevÀb-ı (21) selÀmhÀ mÀ-rÀ

FeryÀd olsun òisset-i ehl-i cihÀndan (22) bu kişı

Virmezler cevÀb-ı selÀmlar baña

Yaení feryÀd [u] fiaÀn (23) olsun şimdiki ehl-i dünyÀnuñ
denÀéet-i òissetden bir mertebe (24) òışt-ı denÀéet ióÀúa
eylemişdür. Bu ehl-i cihÀnı cevÀb-ı (25) selÀm virmezler.
ZírÀ cevÀb-ı selÀmda şÁeıbe-i èauÀ vardır.

تلاش منصب ما نیست غیر کمنامی

بود به آب نگین شسته نام ها ما را

5 (26) TelÀş-ı manãıb-ı mÀ níst àayr-ı kem-nÀmı

Boved be-Àb-ı (27) nigín şuste nÀmhÀ mÀ-rÀ

Bizüm telÀş-ı manãıbımız youúdur kem[A 10b] (1) -
nÀmılıúdan başúa

Olur Àb-ı nigín ile şüste bizüm nÀmlarımız

(2) Yaení bizüm gýşiş [ü] saèyimiz ancaú kendimizi maóv
[u] ièdÀm itmekdür. ZírÀ bizüm (3) sebeb-i nÀm [u]
şÀnımız bizi ièdÀm ider.

بنای پستی ما از غبار دیده ماست

گذشته مدح تماشا ز بام ها ما را

6 BinÀ-yı pestí-i mÀ ez-àubÀr-ı (4) dide-i mÀst

Gozeşte medó-i temÀşÀ zi-bÀmhÀ mÀ-rÀ

(5) Bizüm alçaúlıú binÀmuz àubÀr-ı dıdemüzdendür

Geçmiş medó-i temÀşÀ (6) bÀmlardan baña

Bizüm binÀ-yı vücydımuza alçaú naôar itmek ancaú (7) úuãýr kendi dıdemizdedür. Youşa bizüm şeref-i vücydımuz (8) herkesüñ müsellemidür. Ve herkes öüsnaôar ile temÀşÀ idüp (9) èibret-nümýn olur.

به غیر از این که ز شوکت کنند بدگویی

طمع نباشد از این خوش کلام ها ما را

7 Be-àayr-ı ez-ín ki zi-Şevket konend bed-gýyí

(10) Üamaè ne-bÀşed ez-ín òoş kelÀmhÀ mÀ-rÀ

Ondan başúa (11) ki Şevkete iderler bed-gýluú

Üamaè olmaz bu òoş kelÀmlar(12) dan baña

Yaení rý-be-rý baña taósın ü Àferín idenlerden düşünÀmdan (13) başúa bir şey meémýl itmem. ZírÀ rý-be-rý Àdemi medó itmek düşünÀm (14) gibidür. Belki Àdeme taósın itmek nefsi kÀfire kibr írÀâ ider. (15) Böyle olduai óalde rý-be-rý Àdeme taósın itmek fenÀ-peõır oldı.

MefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün

فروزان کرد ز می شعله افسانه ما را

زبان چرب روغن شد چراغ خانه ما را

1 (16) FurýzÀn kerd zi-mey şuèle-i efsÀne-i mÀ-rÀ

ZebÀn-ı çerb (17) revàan şod çerÀà-ı òÀne-i mÀ-rÀ

Parlatdı bÀde benüm şuèle-i (18) efsÀnem

ZebÀn-ı çerb revàan oldı benüm çerÀà-ı òÀneme

(19) Neşée-i bÀde-i muóabbet ile óÀl u óikÀyet-i èaşú [u]
muóabbet revÀc(20)-nümÿn-ı bÀzÀr-ı èaşú [u] muóabbet
oldı. Úasr [u] binÀ [vü] òÀnedür metÀnet (21) ü rÿşen-
nümÿn olmaú. BilÀ-tekellüf güft ü gÿy-ı èaşú [u] muóabbet
eyledi.

رهایی چون توان از حلقه چشم بتان دیدن

بود زنجیر از موج پری دیوانه ما را

2 (22) RehÀyí çon tevÀn ez-óalúa-i çeşm-i butÀn díden

Boved (23) zencír ez-mevc-i perí dívÀne-i mÀ-rÀ

ÒalÀã ne gÿne mümkindür çeşm-i (24) bütÀndan görmek

Olur zincír mevc-i períden bizüm dívÀnemüze

(25) Yaèní dÀm-ı òalúa-i çeşm-i dil-berlerden òalÀã olmaú
èÀşılara (26) mümkün degül. ZírÀ zincír-i cünÿn-ı èaşú
olına perı [?] ⁸³ gibi olan (27) maóbÿblar ceöb-i óüsn [ü]
Àn-ı muóabbetlerindendür.

نمی باشد به طالع تخم مرا سبز گردیدن

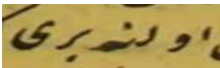
ز زیر خاک آرد مور بیرون دانه ما را

**3 Ne-míbÀşed be-ùÀliè-i [A 11a] (1) toòm-ı me-rÀ sebz
gerdíden**

Zi-zír-i òÀk Àred mÿr bírÿn dÀne-i mÀ-rÀ

(2) Olmaz bizüm ùÀlièimüze dÀne-i sebz olmaú

Zír-i òÀkdan çıúarur ùaşra (3) mÿr bizüm dÀnemüz

⁸³olına perı [?]: (A 10b)

Yaèní bizüm dÀne-i baòtımuz sebz olmaú mümkin degül. ZírÀ
(4) mÿr, bizüm toòm-ı dÀne-i baòtımuz zír-i òÀkden iòrÀc
idüp maóv [u] ièdÀm (5) ider.

بود مشت گل ما از غبار راه بیهوشی

ز خود رفتن به گردش آورد پیمانه ما را

4 Boved muşt-i kül-i mÀ ez-àubÀr-ı rÀh-ı bîhveşî

Zi-òod reften (6) be-gerdiş Àvered peymÀne-i mÀ-rÀ

Olur benüm bir avuç topraàum (7) àubÀr-ı rÀh-ı
bîhveşlikden

Kendinden gitmek devrÀna götürür (8) bizüm
peymÀnemüz

Yaèní bizüm sirişt [ü] ùıynet-i vücÿdımız òÀk-i zemín,
(9) mest-i muóabbetden aòz olmışdur. Kendi ğubÀr-ı
óareket-i òodundan neşée(10)-yÀb olur. ÓÀãı1[1] bi'ö-öÀt
mey-i muóabbet ile dÀéimÀ biz mest-i müdÀmuz.

بنای ما خراب از منت تعمیر می گردد

کند پر دستی معمار ویران خانه ما را

5 (11) BinÀ-yı mÀ òarÀb ez-minnet-i taèmír mígerded

Koned pur-destí-i mièmÀr vírÀn (12) òÀne-i mÀ-rÀ

Bizüm binÀmuz minnet-i taèmírdan òarÀb olur

İder mièmÀr (13) çÀbüç-destligi vírÀn bizüm òÀnemüz

Yaèní bizüm binÀ-yı òÀne-i (14) òÀùırımız imtinÀn-ı íósÀn
ile fenÀ-peõír olur. Bizüm göñlimüz ziyÀde (15) taèmír-i
imtinÀn olması vírÀn [u] ber-bÀd olur. ÓÀãı1 biz AllÀhdan
àayrı kimseden (16) Àb-ı rÿ ùöküp minnet-keş-i íósÀn
olmayuz.

همان در زلف بخت تیره ما عقده می سازد

هما از استخوان خود کند گر شانه ما را

6 **HemÀn der(17)-zulf-i baòt-ı tíre-i mÀ èuúde misÀzed**

HümÀ ez-ustuò`Àn-ı (18) òod koned ger şÀne-i mÀ-rÀ

HemÀn bizüm baòt-ı siyÀhımız kerem-gír ider

(19) Eger devlet úuşı kendi kemüğinden bizüm zülf-i
baòtımuza şÀne(20)-sÀz olsa

Yaèní devlet [ü] iúbÀl bize muúÀrin ü müsÀèid (21) olsa
biz devletden min-baèd iderüz.

به زنجیریم از بال خود ای شمع سبکروحي

بگردان گرد خود آزاد کن پروانه ما را

7 **Be-zincirem ez-bÀl-i òod (22) ey şemè-i sebük-rÿóí**

Be-gerdÀn gerd-i òod ÀzÀd kon pervÀne-i (23) mÀ-rÀ

Zincírdeyüm kendi úanÀdumdan ey şemè-i sebük-rÿó

(24) Döndür kendi eürÀfında ÀzÀd it benüm pervÀnem

Yaèní úayd-ı àubÀr-ı (25) cismÀní ile muúayyedüm ey ehl-i
irşÀd-ı nÿr-ı ruóÀní. Kendi bezm-i (26) nÿrÀní
rÿóÀniyyetine beni muşÀrin idüp silk-i rÿóÀniyyete (27)
sülÿk idüp úayd-ı àubÀr-ı cismden ÀzÀd it.

MefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün

علاج سوز مخموران ز لایي خم بود شوکت

بیار از زیر دریا خاک آتشیخانه ما را

8 **èílÀc-ı [A 11b] (1) sÿz-ı maòmÿrÀn zi-lÀyí òum boved**

Şevket

BiyÀr ez-zír-i deryÀ òÀk-i (2) Àteş-òÀne-i mÀ-rÀ

ÇÀre-i óarÀret-i maòmÿrlar küp çamurlardan (3) olur
Şevket

Getür zír-i baórdan bizüm òÀk-i Àteş-òÀnemüz

(4) Yaèní defè-i óarÀret-i òumÀrlar òum-ı meyden olur. Getür ey sÀuí bÀde-i (5) òumdan nÿş idüp defè-i óarÀret-i òumÀr idelüm. Maèlÿm ola, (6) òumÀr-ı şarÀb-ı neşÀù-ı díger belki tekrÀr bÀde nÿş itmek ile defè (7) olur ve Àteş iãÀbet idüp vücÿd-ı insÀnı iórÀú iden (8) yere kil didükleri òÀkdan çamur idüp sürseler defè-i sÿziş-i (9) Àteş ider ve èaleél-òuãÿã küp dibinde tecemmüè iden rauíú çamur (10) Àteş iãÀbet itmiş yerüñ óarÀretin defè ider. Bu beytde güzel (11) íhÀm u teşbíh vardır.

MefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün

گرفت آخر فرو ژنگار کلفت سینه ما را

هجوم طوطیان گرداب کرد آئینه ما را

1 Girift Àòir furÿ jengÀr-ı külfet síne-i (12) mÀ-rÀ

Hücÿm-ı ùÿùíyÀn girdÀb kerd Àyíne-i mÀ-rÀ

Ûutdı Àòir (13) pençe-i jengÀr-ı külfet bizüm sínemüz

Hücÿm-ı ùÿùíler girdÀb itdi (14) bizüm Àyínemüz

Jeng-i külfet nihÀyet bizüm ãÀf sínemüz ióÀùà (15) eyledi. Göya Àyíne gibi sínemüz hücÿm-ı jeng-i ùÿùí girdÀb eyledi. (16) Yaèní külfet síne-i ãÀf Àyíne-i miãÀlimüzde muèÀyene iden úıyÀs (17) eyler. Hücÿm-ı ùÿùí Àyíne ióÀùà eyledi. Maèlÿm bu beytde işÀret (18) vardır. SÀf zamírdan jeng-i külfet eksük olmaz. Belki (19) zamír-i ãÀf [u] pÀk síneye jeng-i külfet èÀşıúdur. Ûÿùínüñ (20) Àyíneye èÀşıú olduàı gibi.

لباس فقر برو از دست ما جمعیت خاطر

ز سنبل بافتند این خرقة پشمینه ما را

2 LibÀs-ı faúr berev ez-dest-i mÀ (21) cemèiyyet-i òÀùır

Zi-sünbül bAftend ín òirúa-i peşmíne-i mÀ-rÀ

(22) LibÀs-ı faúr götürdi bizüm elimüzden cemèiyyet-i òÀùırı

Sünbülден (23) istemişler bu òirúa-i peşmínemüz bizüm

Yaení libÀs-ı faúr-ı (24) dil-rış bizde cemèiyyet-i òÀùır bıraúdı. GÿyÀ bizüm bu libÀs-ı faúrımız (25) tÀr-ı zülf-i dil-berden işlemişler. DÀéimÀ bizi perişÀn [u] Àşüfte(26)-óÀl ider.

رگ موج هوا چون تار مژگان سرمه آلود است

که افشانده است از دامن غبار کینه ما را

3 Reg-i mevc-i hevÀ çon tÀr-ı müjgÀn sürme-Àlyd(27) est

Ki efşÀndest ez-dÀmen àubÀr-ı kíne-i mÀ-rÀ[A 12a]

(1) Mevc-i hevÀ ùamarı tÀr-ı müjgÀn gibi sürme-Àlyddur

Kim silkmişdür etekden (2) bizüm àubÀr-ı àamımız

Mevc-i hevÀ ùamarı tÀr-ı müjgÀn-ı dil-ber gibi siyÀh u sürme(3)-Àlyddur. èAcabÀ bizüm àamımız àubÀr-ı dÀmen-efşÀn olmuşdur. Yaení bizüm àubÀr-ı (4) àamımızda daòı başúa şíve [vü] āafÀ-nümyndur. [?]

بود ویران ز موج بی قراری ها دل عاشق

خرابی باشد از آب گهر گنجینه ما را

4 Boved vírÀn zi-mevc-i (5) bí-úarÀríhÀ dil-i èÀşıú

ÒarÀbí bÀşed ez-Àb-ı guher gencíne-i mÀ-rÀ

(6) Olur vírÀn mevc-i bí-úarÀrılıúdan èÀşıú göñli

ÒarÀblıú (7) olur Àb-ı güherden bizüm gencínemüz

Yaèní seyr-i sülÿk-ı óaúíúat (8) ile èÀşıú-ı ÖüdÀya ifnÀ-yı vücyd ider. Gencíne-i vücyd-ı èÀşıú Àb-ı (9) güher-i seyr-i sülÿk ile maóv [u] ièdÀm olur.

نباشد صبح شنبه چون بياض گردن مينا

بيا ساقى سحر كردان شب آزينه ما را

5 Ne-bÀşed āubó-ı (10) şenbe çon beyÀž gerden-i mínÀ

BiyÀ sÀúí seher kerd Àn (11) şeb-i Àzine-i mÀ-rÀ

Olmaz āubó-ı şenbe beyÀž gerden-i mínÀ gibi

(12) Gel sÀúí seóer it bizüm cumèa gicemüz

Yaèní āubó-ı şenbe (13) āafÀsı beyÀž gerden-i mínÀ gibi pür-āafÀ degül. Ey sÀúí gel cumèa (14) gicesinde beyÀž gerden-i mínÀ ile bizi āafÀlandur. Derÿnımız (15) rÿşen it. Yaèní bÀde āuñ bize, inşirÀó-ı derÿn olsun. (16) Ve cumèa gicesini şenbe gicesi gibi pür āafÀ it. Maèlÿm ola, (17) rind-i mey-ÀşÀm cumèa gicesine iótirÀmen cumèa gicesinde bÀde (18) nÿş itmezler. Şenbe gicesi cumèa gicesine muúÀbil ziyÀde (19) bÀde nÿş iderler. Şenbe gicesini şeb-i āafÀ şümÀr ider. (20) Bu minvÀl üzre şeb-i ezine şeb-i àam şümÀr iderler. Bu beyt (21) bu úÀèideye mební inşÀd olmuştur.

صفای سینه کم از شمع کافوری نمی باشد

چه حاجت پرتو شمع دگر گنجینه ما را

6 āafÀ-yı síne kem (22) ez-şemè-i kÀfÿrí ne-míbÀşed

Çe óÀcet pertev-i şemè-i (23) díger gencíne-i mÀ-rÀ

āafÀ-yı síne şemè-i kÀfÿrdan az olmaz

(24) Ne óÀcet şuèle-i şemè-i dígere bizüm gencínemüze

Yaèní (25) bizüm āafÀ-yı derÿn u inkişÀf-ı ūalbimüzden òÀne-i derÿn-ı (26) vücyd rÿşen olmuş. Ğayrdan irşÀd u inkişÀf olmaú (27) òazine-i RaómÀn olan ūalbimüze lâzım degüldür.

به بام اوج معنی چون کنیم اندیشه رفتن

کنند از سطر سطر شعر شوکت زینه مارا

7 Be-bÀm-ı evc-i maènÀ çon[A 12b] (1) konem endíşe-i reften

Koned ez-saùr saùr şìer-i Şevket zîne-i mÀ-rÀ

(2) BÀm-ı evc-i maènÀya gitmek tefekkür eyledüğüm zamÀn

İder saùr saùr şìer-i (3) Şevket bizüm zínemüz

ĞubÀr-ı Cem ifnÀ idüp èÀlem-i maènÀ-yı (4) rÿóÀniye èurÿc itmek murÀd eylesem kendi şìerüm saùr saùr (5) dünyÀdan fÀrià olup püşt-i pÀ virüp ifnÀ-yı àubÀr-ı cism (6) eyledüğümü èÀlem-i bÀlÀya èurÿc eyledüğüm işÀret ü iôhÀr ider.

MefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün

نظر چون افکند ساقی دل خون گشته مارا

لب میگون کند چشم به خون آغشته مارا

1 (7) Naôar çon efkened sÀúí dil-i òÿn geşte-i mÀ-rÀ

Leb-i (8) meygÿn koned çeşm-i be-òÿn 'aâuşte-i mÀ-rÀ

Naôar bıraúduàı zamÀn (9) sÀúí bizüm úan olmuş göñlimüze

Leb-i meygÿn ider bizüm (10) úana bulamış olan göñlimüz

Yaèní bir kere sÀúí-yi neşée-baòş (11) bize óüsn-naôar ile bizüm eşk-i òÿn-Àlÿd ile Àlÿde olan (12) dídemüz leb-

i meygŷn-ı dil-ber gibi āafÀ-nümŷn idüp rŷŷen ü (13) güŷÀde ider. Yaèní bir kere sÀuí bize óüsnaôar eylese derŷn-ı (14) dilde olan ÀlÀmı maóv u ièdÀm ider.

رگ طول امل را قطع کردیم از ندامت ها

كف افسوس ما مقراض باشد رشته ما را

2 Reg-i ùŷl-i emel-rÀ úaùè (15) kerdím ez-nedÀmethÀ

Kef-i efsŷs-ı mÀ miúrÀž bÀŷed (16) riŷte-i mÀ-rÀ

Ùŷl-i emel ùamarını kesdüm nedÀmetler ile

(17) Óayf elimüz miúrÀž olur bizüm riŷtemüze

Ùŷl-i emel-i dünyÀdan (18) nÀdim olup úaùè-ı ümíd eyledüm. Bizüm dest-i peŷimÀn u óayfımız (19) miúrÀž oldu riŷte-i ùŷl-i emel-i dünyÀya. Yaèní ùŷl-i emel-i dünyÀya (20) nÀdim olmamız miúrÀž oldu riŷte-i ùŷl-i emel-i dünyÀya.

وطن را نه ز ما نه از وطن ما را خبر باشد

كه می آرد جواب نامه ننوشته ما را

3 Vaùan(21)-rÀ ne-zemÀne ez-vaùan mÀ-rÀ òaber bÀŷed

Ki míared cevÀb(22)-nÀme-i ne-nuviŷte-i mÀ-rÀ

Vaùanda zamÀn youú vaùandan baña (23) òaber olsun

Kim getirür bizüm cevÀb-nÀme-i ne-nüviŷtemüzi

(24) Yaèní bizüm vaùan-ı tecerrüd ü rŷóÀniyyetimüzde zamÀn youú bizden bir zamÀn (25) ile ÀgÀh-ı òaber olınsun kim bizüm úÀbil-i óiss ü taórır olmayan (26) nÀmemüzden cevÀb getirür. Yaèní bizüm úarÀrgÀhımızda óiss-i cismÀní (27) vü temeyyüz-i cismÀní youdur bizden ehl-i cismÀní óÀl u keyfiyyetimüzden [A 13a] (1) ÀgÀh olsunlar.

زمین مزرع ما شوكت آتش خیز می باشد

درو باید به داس برق کردن کشته ما را

4 Zemín-i merà-i mÀ Şevket Àteş-òiz míbÀşed

Derÿ (2) bÀyed be-dÀs-i berú kerden küşte-i mÀ-rÀ

Bizüm zemín-i meràimiz Şevket (3) Àteş-òiz olur

Biçmek lÀzımdur berú-i oraàıla bizüm ekinimüz

(4) Yaèní saóÀ-i meydÀn-ı muóabbet Àteş-Àlyddur. Maóãyl-ı şive-i èaşú [u] muóabbete (5) şevú-ı derÿn u sÿziş-i Àteş-i èaşk [u] muóabbet lÀzımdur.

MefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün

بود افزون گداز تن ز پهلوی هنر ما را

ز شیر مغز بادام آب می گردد شکر ما را

1 Boved (6) efzÿn godÀz-ı ten zi-pehlÿ-yı hüner mÀ-rÀ

Zi-şír-i maàz-ı bÀdÀm Àb (7) mígerded şeker mÀ-rÀ

Olur ziyÀde ermek peykere pehlÿ-yı hünerden (8) baña

Şír-i maàz-ı bÀdÀmdan ãu olur şeker baña

KemÀl-i hüner (9) ü maèrifetimüz sebebiyle Àsíb-i óavÀdiã-i zamÀne bize iãÀbet idüp (10) dil-riş olur. GÿyÀ bizüm şeker-i vücÿdımızı maàz-ı bÀdÀm ãuyı eridür. (11) Maèlÿm ola, vücÿdunı sükkere teşbîh idüp hüner [ü] èirfÀnı şír-i (12) bÀdeme teşbîh idüp şeker ü bÀdÀm birbirine çesbÀn olduài ecluden (13) öikr ü teşbîh eyledi.

مپرس از ما بلای گردش چشم کبود او

که گردید آب این فیروزه گرداب خطر ما را

2 Mepors ez-mÀ belÀ-yı gerdiş-i çeşm-i kebÿd-i ÿ

(14) Ki gerdíd Àb-ı ín fírÿze girdÀb-ı òaùar mÀ-rÀ

SuéÀl itme (15) bizden onuñ gerdiş kebÿduñ

ZírÀ oldu bu fírÿze ãu-yı (16) girdÀb-ı òaçar baña

Yaèní maóbýbuñ fírýze gibi mÀví gözlerinden (17) benden suéÀl itme. Fírýze gibi Àb u revnaú çeşm-i dil-ber baña girdÀb-ı (18) fitne oldı.

به فرق ما فشاند کودکی گرد کهنه سالی

ز شیر دایه بارد برف پیروی ها به سر ما را

3 Be-farú-ı mÀ feşÀned kýdegí gerd kohne-sÀlí

(19) Zi-şír-i dÀye bÀred berf-i píríhÀ be-ser mÀ-rÀ

Benüm başum āaçar (20) çocuúluú àubÀrı köhne-sÀlligi VÀlide āüdünden yaàar (21) iòtiyÀrlıú úarı benüm başuma

Yaèní ùıfl-i şír-ò`Àr iken (22) nümýne-i pírlík Àdemde nümÀyÀndur. Ùıfl-i şír-ò`Àr iken Àlýde-i şír (23) olmaú èalÀmet-i bedíhídür pí-r-i fÀní olmadan. Yaèní ol óulúıyyet (24) vücýd-ı insÀnda èalÀmet-i èadem nümÀyÀndur.

بود در دیده ما عشرة بي غم غم دیگر

گل بي خار باشد خار بي گل در نظر ما را

4 Boved der-díde-i (25) mÀ èişret-i bí-àam àam-ı díger Gül-i bí-òÀr bÀşed òÀr-ı bí(26)-gül der-naôar-ı mÀ-rÀ

Olur benüm gözümde àamsuz āafÀ bir başúa (27) gýne àam

Gül-i bí-òÀr olur gülsüz òÀr benüm naôarumda [A 13b]

(1) Yaèní bilÀ-taèab devlet ü āafÀ-yı dünyÀya dest-res olmaú başúa (2) gýne bir keder olur baña. ZírÀ bilÀ-taèab vÀrid olan devlet-i cihÀn (3) ke-ôÀlik zevÀlde seríèdür. Anuñ ile āafÀ-yÀb olunmaz. Belki (4) àamnÀk olunur. Díger dünyÀ dÀr-ı mükÀfÀtdur. Her bir rifèatüñ bir (5) zevÀli

der-èaúabdur. Vaḳt vaḳt rifèatde emÀre-i õillet (6) olmaú der-kÀrdur.

MefÀèilün feèilÀtün mefÀèilün feèilün

دل از نظاره گلشن حزين بود ما را

گل زمين قفس دلنشين بود ما را

1 Dil ez-neôôÀre-i gülşen óazín boved mÀ-rÀ

(7) Gül-i zemín úafes-i dil-nişín boved mÀ-rÀ

Göñül neôôÀre-i gülzÀrdan (8) maózÿn olur baña

MekÀn-ı èişret úafes-i dil-nişín olur (9) baña

Yaèní temÀşÀ-yı gülzÀr-ı èÀlemden maózÿniyyet der-kÀrdur.

(10) ZírÀ èayş u èişret-i bí-devÀm cihÀn-ı fÀní serièü'z-zevÀl (11) olmaú óasebiyle ÀlÀyiş-i ziynet-i dünyÀ úayd-ı zindÀn gibidür, òiredmend [u] (12) èÀúıbet endíşe-i الدنيا سجن المؤمن *ed-DunyÀ sicnu'l-muémin*⁸⁴ feóvÀsınca.

ز نام حيرت ما پر بود سواد جهان

كه موم آينه زير نگين بود ما را

2 Zi-nÀm-ı (13) óayret-i mÀ pur boved sevÀd-ı cihÀn

Ki mÿm-ı Àyíne zír-i nigín (14) boved mÀ-rÀ

Bizüm nÀm-ı óayretimüzden memlÿ olur sevÀd-ı cihÀn

(15) ZírÀ mÿm-ı Àyíne zír-i nigín olur baña

Yaèní bizüm şöhret [ü] (16) nÀm-ı óayretimüz nÀm-ı èÀlem-i imkÀnı ióÀúa eylemişdür. ZírÀ mÿm-ı Àyíne-i (17) óayret-nümÀ bizüm zír-i nigínimüzde mestÿrdur. ÓÀãıl[ı] bizüm óayret-i (18) èaşú [u] muóabbet ile şöhret-şièÀr olduaimuz tamÀm-ı èÀlemde (19) nÀm u şÀn virmişdür.

⁸⁴ “Dünya, mü'minin zindanıdır.” (Hadis-i Şerif; Müslim b. Haccâc. (2013). *Sahih*. Konya: Hüner Yayinevi. s. 1.)

ز بس کشیم در این راه ناز همراهان

ز سایه منت روی زمین بود ما را

3 Zi-bes keşim der-ín rÀh nÀz-ı hemrÀhÀn

(20) Zi-sÀye minnet-i rÿy-ı zemín boved mÀ-rÀ

Ol úadr çekdüm (21) bu yolda yoldaşlar nÀzın

SÀyeden minnet-i rÿy-ı zemín (22) var baña

Yaèní bir mertebe ebnÀ-yı cinsden bÀr-ı nÀz-ı emÀÀle taóammül (23) eyledüm. Rÿy-ı zemín daòı ôıll-ı vüçyduma bÀr-ı minnet taóammül ise (24) tecvız olur.

MefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün

به گلزاری که کرد از پرده بیرون روی زیبا را

دو رنگی ها کف افسوس شد گلهای رعنا را

1 Be-gülzÀrí ki kerd ez-perde-i bírÿn rÿy-ı zıbÀ-rÀ

(25) Dÿ rengihÀ kef-i efsÿs şod gülhÀ-yı raènÀ-rÀ

(26) GülzÀrda kim itdi perdeden úaşra güzel yüzi

İki reng(27) liler óayf eli oldu raènÀ güllere

èAcabÀ kim gülzÀrda keşf-i [A 14a] (1) perde-i óüsn idüp güzel bir óüsn-âÿret gösterüp cilve-nümÿn (2) oldu. Gül-i raènÀlara iki renglik kef-i efsÿs olup dÀéimÀ (3) kendi kendine taóassür idüp maócÿb oldu.

نباشد آسمان را آفت از لامکان سیران

خطر از رنگ می بیرون زدن ها نیست مینا را

2 Ne-bÀşed ÀsumÀn(4)-rÀ Àfet ez-lÀ-mekÀn-ı seyrÀn

Òaùar ez-reng-i mey bírÿn zedenhÀ (5) níst mínÀ-rÀ

Olmaz ÀsumÀna bir Àfet-i lÀ-mekÀn seyrden

(6) Òaùar reng-i meyden úaşra çıúmaúdan youú mínÀya

Yaèní mièrÀc-ı (7) rýóÀní ile ÀsumÀna òarú u ibtisÀm lÀzım gelmez. Belki hıçbir òauÀ (8) vü zarar iãÀbet itmez. Görmez misin reng-i bÀde-i gülgÿn mínÀdan (9) ùaşra çıúduàı óÀlde mínÀya bir zarar u òauar iãÀbet itmez. Belki (10) bir nouãÀn ùÀrí olmaz. Maèlÿm ola bu beytde mièrÀc-ı rýóÀní (11) iúrÀr u iábÀt ider. ĀsumÀnı mínÀya teşbíh, rýó-ı insÀnı (12) levn-i bÀdeye teşbíh, peyker-i insÀnı şarÀba teşbíh, güzel bir (13) teşbíhdür.

مباش از سرزنشهای تعلّق زینهار ایمن

که باشد سوزن نشتر رگ تجرید عیسی را

3 **MebÀş ez-serzenişhÀ-yı taèalluú zínhÀr emín**

(14) Ki bÀşed sÿzen-i neşter reg-i tecríd-i èísÀ-rÀ

Olma (15) taèalluúuñ başa úaúmalarından āauın emín

ZírÀ olur sÿzen-i (16) neşter èísÀnuñ tecríd ùamarına

Yaèní esbÀb-ı taèalluú-ı (17) dünyÀnuñ rehzen ü serzeniş olmasından āauın emín (18) olma. ZírÀ èísÀ èaleyhi's-selÀmuñ kemÀl derece tecerrüd ile şöhret(19)-şieÀr olmuş iken seyr-i sülÿkı tecerrüd-i rýóÀniyyetine bir igne (20) esbÀb-ı taèalluúÀt-ı dünyÀdan bir igne rehzen ü mÀniè oldu. (21) Maèlÿm èísÀ èaleyhi's-selÀm kemÀl derece tecerrüd iòtiyÀr idüp (22) aèlÀ-yı èilliyíne èurÿc iderken ÀsumÀn-ı çÀreminde bir igne (23) mÀniè oldu.

به یاد خندش از بس به چشمم گریه می آید

کند شیرین نمک سیلاب اشکم شور دریا را

4 **Be-yÀd-ı òandeeş ez-bes be-çeşmem girye (24) míÀyed**

Koned şírín nemek-i seylÀb-ı eşkem şÿr deryÀ-rÀ

(25) YÀd-ı òandesiyile ol úadr gözüme aàlamaú gelür

İder şírín (26) nemek-i seylÀb-ı eşküm şyr deryÀyı
 Yaèní òayÀl-i òande-i (27) şekerín-i maóbÿb ile bir
 mertebe çeşm-i giryÀn oldum. SeylÀb-ı [A 14b] (1) eşk-i
 ùÿfÀn-nümÿnum şyr deryÀları óalÀvet-nümÿn eyledi. Belki
 seylÀb-ı eşküm (2) deryÀlara cÀrí olup şyr deryÀlar èayn-
 ı óalÀvet oldılar.

ز عمر رفته می دانم حیاتی را که می آید

تصور می کنم امروز خود دیروز فردا را

5 Zi-èömr-i refte (3) mídÀnem óayÀtı-rÀ ki míÀyed

Taãavvur mikonem imrÿz-ı òod dírÿz-ı ferdÀ-rÀ

(4) Geçmiş èömrden bilürüm bir óayÀt ki gelür

Taãavvur iderüm kendi bugünüm (5) dünkü rÿz-ı ferdÀ
 Geçen güzÀrÀn günleri geçmiş èömrden şümÀr iderüm. (6)
 ÓÀlÀ olduàum vaút [u] sÀèatleri mürÿr iden yevm [ü]
 leyÀli èömrden maèdÿd (7) iderüm. Yaèní nefes-be-nefes
 mürÿr-ı èömr, nouãÀn-ı óayÀt óesÀb iderüm.

چراغ شعله روشن از غبارش می توان کردن

به خاک کوی خوبان بس که کردم کرم ماوا را

6 (8) ÇerÀà şuèle rÿşen ez-àubÀreş mítevÀn kerden

**Be-òÀk-i kÿy-ı òÿbÀn (9) bes ki kerdem kerem-i
 meévÀ-rÀ**

Şuèle-i çerÀà rÿşen-i àubÀrından mümkündür itmek

(10) ÒÀk-i kÿy-ı òÿbÀnda ol úadr iderüm kerem-i
 meévÀ

Yaèní bir mertebe (11) òÀk-i kÿy-ı cÀnÀnda sÿz-ı şevú-ı
 muóabbet kerem-i meévÀ eyledüm. ÒÀk-i kÿy-ı (12) cÀnÀndan
 şuèle iútibÀs itmek çerÀà-ı èÀleme mümkün derece oldu.
 Yaèní (13) bir mertebe zÀviye-i irşÀdda bir riyÀzet-i

ãafvet óÀl ile irşÀd (14) muv[À]zÀniyyet kesb eyledüm.
ZÀviye-i irşÀdumdan nÿr lemèÀn iderdi. (15) ÍútibÀs-ı nÿr
mümkin derece idi.

برای چشم وحدت بین تراشم عینک از گوهر

که همچون آب خوانم سرنوشت موج دریا را

7 BerÀy-ı çeşm-i vaódet-bín to rÀşem (16) èaynek ez- gevher

Ki hemçon Àb ò`Ànem ser-nuvişt-i mevc-i deryÀ-rÀ

(17) Çeşm-i vaódet-bín içün yundum çeşmüñ güherden

âu gibi oúıyam (18) ser-nüvişt-i [mevc]-i deryÀya

Yaení çeşm-i vaódet-bíne muúavviyye óÀãıl olmaú (19) içün
riyÀžÀt u mücÀhede-i nefis ile ãafvet-óÀl u rÿóÀniyyet
kesb (20) eyledüm. DeryÀ-yı óükm-i BÀríde mevc-i ôuhÿrÀt-
ı RabbÀníye kemÀl-i èìùùılÀè óÀãıl (21) idüp ve díde-i
èibret ile vaódet-bín olup naôar-ı imèÀn ile èÀleme (22)
naôar eyledüm.

چو مویم جوهر از آئینه اعضا بیرون آید

به خاطر بس که دارم روی آن آئینه سیما را

8 Ço mÿyem cevher ez-Àyíne-i aèzÀ bírÿn Àyed

Be-òÀùır bes ki (23) dÀrem rÿy-ı Àn Àyíne sımÀ-rÀ

Mÿyum gibi cevher Àyíne-i aèzÀdan (24) ùaşra gelür

ÒÀùırda ol úadr ùutarum ol Àyíne sımÀ-yı yüzün

(25) Yaení Àyíne gibi ãÀf [u] berrÀú óüsn-i dil-ber
ãaóífe-i òÀùırda bir mertebe cÀy-gír (26) oldı. Mÿy-ı
vücÿdum gibi cevher-i Àyíne-i óüsn-maóbyb tamÀm peyker
[ü] aèzÀlarumda (27) bedíd oldı. Yaení óÀl-i ãafvet-i
óüsn-i maóbyb ile ben de kesb-i ãafvet [A 15a] (1)
eyledüm.

علاج درد ما را نسخه نتواند بنویسد

به کف سوزن شود گر خامه آهن مسیحا را

9 èİlÀc-ı derd-i mÀ-rÀ nusòa ne-tevÀned ki benuvİsed*

Be-kef sÿzen (2) şevêd ger òÀme-i Àhen MesíoÀ-rÀ

Bizüm devÀ-yı derdimüze çÀre itmek (3) mümkün degül

Elinde igne olsa eger òÀme-i Àhen èİsÀya

Yaèní (4) daòı èaşúa çÀre mümkün degül. èİsÀ èaleyhi's-selÀm eger çÀreger olsa her (5) ne úadar èİsÀ èaleyhisselÀm bi-iõnillÀh èalÀ ùaríúü'l-muècize her derde şÀfí (6) ise daòı.

غریق بحر وحدت جلوہ کثرت نمی بیند

ز زیر آب نتوان دید موج روی دریا را

10 Ğaríú-i baór-i vaódet cilve-i keåret ne-míbİned

(7) Zi-zír-i Àb ne-tevÀn díđ mevc-i rÿy-ı deryÀ-rÀ

Ğaríú-i baór-i vaódet (8) cilve-i keåret görmez

Zír-i Àbda mümkün degül görmek deryÀ yüzünde (9) mevcı

Yaèní baór-i vaódete àarú olan èayn-ı keåret andan maóv (10) u nÀ-bÿd belki her bir şeyée çeşm-i vaódet ile nigerÀn olur. Zír-i (11) deryÀda olan rÿy-ı deryÀda keåret ü óareket-i mevc temeyyüz itmedügi (12) gibi, mecmÿè-ı deryÀyı bir bildügi gibi.

نگاه از بس خالش تا به چشم رنگ می گیرد

چو میل سرمه روشن می کند چشم تماشا را

11 NigÀh ez-bes zi-òÀleş tÀbe-çeşm (13) reng mÍgİred

Ki ço mİl-i sürme rÿşen mÍkoned çeşm-i temÀşÀ-rÀ

(14) Medd-i naôar ol úadr ôÀlinden tÀ gözûme reng
ùutar

Míl-i sürme (15) gibi rýşen ider çeşm-i temÀşÀy1

Yaení medd-i naôar ôÀl-i siyÀh-ı (16) dil-berden tÀ
dídeme bir mertebe reng-i siyÀh oldu. Míl-i sürme (17)
gibi çeşm-i temÀşÀ rýşen ü cilÀ-baòş olurdu.

غم همت بلند ان نیست شوكت پست فطرت را

كه از خاريد سر نيست پروا ناخن پارا

12 Ğam-ı himmet(18)-bulendÀn níst Şevket pest fiûrat-rÀ

Ki ez-ôÀríd[en]-i ser níst (19) pervÀ nÀòun-ı pÀ-rÀ

Bülend himmetler àam you Şevket pest fiûratlardan

(20) ZírÀ baş úaşımaú iútidÀrı you ayaú
ùırnaúlarında

Ki òurd (21) kimselerüñ endişe [vü] àamı èÀlí-himmet [ü]
èÀúıl kimselerüñ àamı gibi (22) degüldür. Yaení herkesüñ
àamı miúðÀr-ı èaúlına nisbetdür. Görmez misin (23) ayaú
ùırnaúları pest-cÀy olduaindan baş úaşımaya el ùırnaú(24)
ları gibi muútedir degüldür.

MefÀèilün feèilÀtün mefÀèilün feèilün

رسيد تا به گلو لاله سرو مينا را

گذشت گل ز كمر نشئه دو بالا را

1 Resíd tÀbe-gely lÀle serv-i mínÀ-rÀ

(25) Gozeşt gül zi-kemer neşée-i dý bÀlÀ-rÀ

Yirişmiş tÀ ki boàÀza lÀle (26) mínÀ servinde

Geçdi gül úurşauđan neşée-i dý bÀlÀda

(27) Serv gibi úÀmet-i mínÀnuñ lÀle bÀde-i óamrÀ gelysuna
resíde oldu. **[A 15b] (1)** Bu óÀl üzre mínÀ-yı pür şarÀb-ı

lÀle-gÿn ile neşée [vü] äafÀ úÀt-ender-úÀt (2) oldu. Gül gibi kemere çıúdı. Yaení neşÀù-ı èayş u èişret óaddin tecÀvüz (3) eyledi.

گذر به عالم نور است دین و دنیا را

به یک محیط رجوع است این دو دریا را

2 Gozer be-èÀlem-i nÿrest dín u dunyÀ-rÀ

Be-yek muóíù rucÿèest (4) ín dÿ deryÀ-rÀ

èÀlem-i nÿrdadur geçmek dín ü dünyÀya

Bir muóíte (5) rucÿèdur bu iki deryÀ

Küfr ü İslàm belki dünyÀ vü Àòiret-i bí-çÿn (6) her şeyden münezzeh BÀrí teeÀlÀya rucÿè ider. Yaení her bir şey vÀóid-i (7) óáuíúí olan AllÀhdandur. Ve cümlesi aña mensÿbdur.

چو گردباد زند سر موج بی تابی

به گلشنی که دهی جلوه قد رعنا را

3 Ço gird-bÀd zened (8) ser-i mevc-i bí-tÀbí

Be-gülşení ki di hí cilve úadd-i raènÀ-rÀ

Gird(9)-bÀd gibi virür ser-i mevc-i bí-tÀblíú

Bir gülzÀrda ki cilve virürsün (10) úÀmet-i raènÀya

Gird-bÀd gibi mevc-i bí-úarÀrlíúda bí-úarÀr olup (11) perişÀn [u] ser-geşte olur. Bir kere òiyÀbÀn-ı gülzÀra úÀmet-i ùÿbÀ (12) miâÀl ile cilve idüp òirÀmÀn [u] güzÀrÀn olsun.

به یاد لعل تو از اشک خویش تشنه لبان

کنند سوده یاقوت ریگ صحرا را

4 (13) Be-yÀd-ı laèl-i to ez-eşk-i ò'ís teşne-lebÀn

Konend sÿde-i (14) yÀúÿt ríğ-i deryÀ-rÀ

Senüñ yÀd-i laèlüñ ile kendi eşk(15) lerinden teşne-lebler

İderler sÿde-i yÀúýt rîg-i deryÀ

(16) ÒayÀl-i laèl-i leb-i yÀr ile èÀşıú-ı teşne-lebler seylÀb-ı òÿn-ı girye (17) ile rîg-i deryÀyı sÿde-i yÀúýt gibi iderler yaèní.

كجاست عشق كه بخشد فراغم از دو جهان

به يك پياله كنم خالی اين دو مينا را

5 KocÀst (18) èaşú ki baòşed ferÀàem ez-dÿ cihÀn

Be-yek piyÀle konem òÀlí (19) ín dÿ mínÀ-rÀ

Úandedür èaşú ki baòş ide iki dünyÀdan (20) fÀrià olam

Bir piyÀleye idem òÀlí bu iki mínÀya

Yaèní úande (21) mey-i èaşú [u] muóabbet ile mest [u] medhÿş-ı èaşú-ı ilÀhí olup (22) anuñ sebebiyle dünyÀ vü Àòireti terk idüp bu iki dünyÀyı bir mey-i (23) muóabbete baòş idem. Díger emr-i rızÀ-yı BÀríye inúiyÀd üzre olam. Maèa (24) hÀõÀ murÀd-ı aãlí rızÀ-yı BÀríye inúıyÀddur.

خوش آن زمان كه به بالين من تهی قدمی

بهانه عرق آید به گریه اعضارا

6 Òoş Àn zamÀn ki (25) be-bÀlín-i men tehí úademí

BahÀne-i èaraú Àyed be-girye aèžÀ-rÀ

(26) Güzel o zamÀn ki benüm bÀlínüme bir úadem vazè idersün

èAraú (27) bahÀnesiyle бүкÀya gelür aèžÀya

Yaenî ne güzel olur o zamân [A 16a] (1) cÂy-ı òastegÂhuma
 úadem rencide olup maóbyb gele èaraú bahÀnesiyle (2)
 mecmÿè-ı aèžÀları óÀl-i perişÀnuma giryÀn olalar.

MefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün

ز چشم مور سازد تنگ تر آهم فضاها را

کند بی تابیم از خانه ها بیرون هواها را

1 Zi-çeşm-i mÿr sÀzed (3) tengter Àhem fežÀhÀ-rÀ

Koned bí-tÀbím ez-òÀnehÀ bírÿn hevÀhÀ-rÀ

(4) Úarınca gözünden ziyÀde dayyú yapar Àhum
 äaórÀları

İder bí-tÀbliàum (5) evlerden ùaşra hevÀları

Yaenî tamÀm-ı äaórÀ-yı èÀlemi Àh-ı şerer-i başum (6)
 ióÀua idüp dide-i mÿrdan ziyÀde teng ider. KemÀl-mertebe
 (7) bí-tÀbliàumdan derÿn-ı òÀnelerde hevÀ maèdÿm olur.

به چرخ آید فلک ها از هجوم سیل اشک من

صدای آب کرد از خواب بیدار آسیاها را

2 (8) Be-çerò Àyed felekhÀ ez-hucÿm-ı seyl-i eşk-i men

äadÀ-yı Àb (9) kerd ez-òÀb bídÀr ÀsiyÀhÀ-rÀ

Devre gelir felekler benüm (10) hüçm-ı seyl-i
 eşkümden

äadÀ-yı Àb itdi òÀbdan bídÀr (11) degirmanları

Yaenî ícÀd-ı devr-i dÀéim-i eflÀka belki ícÀd-ı mümkünÀta
 (12) sebab nevè-i Bení Ádemdür ki لو لاك لو لاك لما خلقت الافلاك
 LevlÀke lev lÀke lemmÀ òalaútu'l-eflÀk⁸⁵ (13) óadíâ-i
 úudsiden bu istinbÀù olur.

⁸⁵ “Eğer sen olmasaydın, kâinatı yaratmazdım.” (Hadîs-i Kudsi; İsmail b. Muhammed Aclûnî. (2019). *Keşfü'l-hafâ*. İstanbul: Beka Yayınları. s. 164.)

زهم اهل وطن را نگسلد پیوند روحانی

کند آواز سوی خود نیستان بویاها را

**3 Zi-hem ehl-i vaüan(14)-rÀ ne-gsiled peyvend-i rÿóÀní
Koned ÀvÀz sÿy-ı òod neyistÀn (15) bÿriyÀhÀ-rÀ**

Ehl-i vaüanuñ birbirinden çözülmez peyvend-i rÿóÀnísi

(16) İder ÀvÀz kendi semtine neyistÀn óaãırları

Yaèní peyvend-i rÿóÀní (17) muóabbet inúıuàè ü kesel úabÿl itmez. من الازل الي الابد Mine'l-ezeli ile'l-ebed⁸⁶ Belki rÿz-ı (18) míáÀúda silsile-i muóabbete muúayyed olan èale'd-devÀm muúayyed (19) olup rehÀ bulmaz. Görmez misin neyistÀnuñ ney ile muóabbet-i (20) rÿóÀnísi olduai èale'd-devÀm neyistÀndan mehcÿr olan ney (21) ile neyistÀn birbirlerini ÀvÀz-ı bülend ve nÀle-i óazın ile çaàırup (22) nÀle-sÀz olurlar.

ز نور جذب عشق آخر به جای می رسم شوکت

چراغ راه داند کاه برق کهرباها را

**4 Ōı nÿr-ı ceōb-i èaşú Àòir be-cÀy-ı míresem (23)
Şevket**

ÇerÀà-ı rÀh dÀned kÀh berú-i kehrubÀhÀ-rÀ

Nÿr-ı (24) ceōb-i èaşúdan Àòir bir yere vÀãıl olurum Şevket

ÇerÀà-ı (25) rÀh bilür kÀh berú-i keh-rübÀları

Yaèní nÿr-ı ceōbe-i èaşú [u] muóabbetullÀh (26) ile nihÀyet bir evc-i rÿóÀniyyete reh-yÀfte ve dest-res olurum. (27) ZírÀ ceōbe-i berú-i kÀh-rübÀgÀhuma rÀh-ı

⁸⁶ “Ezelden ebede.”

muóabbetde meşèale-i rÀh olduài [A 16b] (1) gibi. Yaení
ceõbe-i keh-rübÀgÀh-ı keh-rübÀya vÀãıl eyledügi gibi.

FÀèilÀtün fÀèilÀtün fÀèilÀtün fÀèilün

عشق دارد محو بی تابى دل بی تاب را

شير مست بی قرارى می کند سيماب را

1 èAşú dÀred (2) maóv bí-tÀbí dil-i bí-tÀb-rÀ

Şír mest-i bí-úarÀrí míkoned sím-Àb-rÀ

(3) èAşú bí-tÀblıài maóv ider dil-i bí-tÀbdan

Şír mest-i bí-úarÀr (4) ider sím-Àbı

Yaení èaşú esbÀb-ı dünyÀya gýşiş ü sÀèí (5) olan kimseden
esbÀb-ı ziynet-i dünyÀyı bi'l-küllıye andan maóv [u] (6)
ièdÀm ider. Başúa óüsn-i óÀl [u] āafvet-i derÿn kesb
itdürür. (7) Belki faraza èaşú sím-Àba teveccüh itse sím-
Àbı şír-i bí-úarÀr ider. (8) Fehm it èaşúuñ nümÿne-i íâÀr
óÀlini. Maèlÿm ola, èaşúa her bir (9) şeyée teveccüh idüp
sÀrí olsa o belki óÀlüñ başúa gÿne (10) óÀle tebdıl ider.
MeàelÀ cebÀn Àdeme teveccüh idüp sÀrí olsa (11) àÀyet
şeciè olur.

اهل غفلت را کجا پروای بیداری بود

زیر سر دارند چون بالین مخمل خواب را

2 Ehl-i àaflet-rÀ kocÀ pervÀ-yı bídÀrí (12) boved

Zír-i ser dÀrend çon bÀlín-i muòmel ò`Àb-rÀ

Ehl-i (13) àaflete nice pervÀ-yı bídÀrlıú olur

Baş altında ùutarlar (14) úaùıfe yaãduú gibi nevmi

Yaení esbÀb-ı ÀlÀyiş-i dünyÀya (15) tevaààul idüp dÀr-ı
Àòiretten àÀfil olan kimseler íúÀø (16) olup èÀúıbet-i
kÀrı tefekkür ü endişe itmezler. Ser-tÀ-pÀ (17) àaflet
anları íóÀua itmişdür. BídÀr olmaú emr-i muóÀl gibidür.

Belki (18) àaflet úaùife yÀãdýú gibi baş altına úoyup
ò~Àb-ı (19) àaflet ile der-ò~Àb olurlar.

کی بود سرگشتگان را منت از کس بهر رزق

آب از خویش است نان حلقه گرداب را

3 Key boved ser-geşteġÀn-rÀ (20) minnet ez-kes behr-i rızú

Àb ez-ò~işest (21) nÀn-ı óalúa-i girdÀb-rÀ

Ne gýne olur ser-geştelere minnet (22) bir kimseden
rızú için

âu kendindendür óalúa-i girdÀb (23) ekmegine

Ser-geşte-i èaşú [u] muóabbet olup rişte-i tevekküle (24)
teşebbüs iden kimseden rızú için úabýl-i minnet itmez.
Óalúa-i (25) girdÀb ekmegi baór-i tevekkülde âu kendinden
olduài gibi.

نیست هرگز تشنه شرمنده احسان تو

در گره تا چند داری همچو گوهر آب را

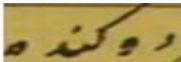
4 (26) Níst hergiz teşne şermende-i iósÀn-ı to

Der-girih tÀ (27) çend dÀrí hemço gevher Àb-rÀ

Yóu aãlÀ bir teşne-leb [A 17a] (1) senüñ şermende
iósÀnuñ

Nice bir düġünde⁸⁷ ùutar güher gibi ãuyı

(2) Yaèní Àb-ı zülÀl-i iósÀnuñdan bir teşne-leb yóudur
aãlÀ. Böyle olduài (3) óÀlde Àb-ı zülÀl-i iósÀnı dÀéimÀ
cÀrí it. Güher gibi münèaúid idüp (4) úarÀr-dÀde olma.
ZírÀ senüñ Àb-ı óayÀt-ı iósÀnuñdan óayÀt(5)-efzÀ

⁸⁷ “Düġünde” [Düġümde]: (A 17a)

olmuşlar. Yaèní cümle èÀlem senüñ Àb-ı zülÀl-i iósÀnuñdan sír-Àb (6) olmuşlar.

FÀèilÀtün fÀèilÀtün fÀèilÀtün fÀèilün

بي قرارى شد دليل ره دل بي تاب را

موج دريا آتش منزل بود سيلاب را

1 **Bí-úarÀrí şod delíl-i reh dil-i bí-tÀb-rÀ**

Mevc-i (7) deryÀ Àteş-i menzil boved seylÀb-rÀ

Bí-úarÀrlıú delíl-i rÀh oldı (8) dil-i bí-tÀba

Mevc-i deryÀ Àteş-i menzil olur seylÀba

Yaèní õikr [ü] (9) fikr-i ÕüdÀya gýşış ü saèy itmek semt-i Óaúúa delíl [ü] reh-ber (10) olur seylÀba. Mevc-i deryÀya reh-ber ü delíl olup seylÀbı deryÀya (11) ceõb itdügi gibi. Maèlým ola, mutaãavvıfa baèzısı MevlÀ-yı (12) müteèÀl óazretlerini deryÀya teşbîh idüp ùÀlib-i Óaúúı seylÀba (13) teşbîh idüp mevc-i deryÀyı ôuhÿrÀt-ı BÀríye teşbîh iderler.

هر كه شوكت تن دهد در سختی ایام خویش

دید جو گندم زی چاك سينه فتح باب ر ا

2 **(14) Her ki Şevket ten dihed der-saòtı-i eyyÀm-ı ò~ış**

Díd (15) çon gendum zí-çÀk-i síne fetó-i bÀb-rÀ

Her kim Şevket (16) ãabr idüp rÀží olur kendi saòt-ı eyyÀmına

Görür buàday (17) gibi çÀk-ı síneden fetó-i bÀbı

Yaèní her kim úazÀ vü úadere rÀží (18) vü gerden-nihÀd olup cevr-i saòt-ı rÿzgÀra ãabr [u] taóammül eylese (19) kendi feyż-i irşÀdıyla güzel bir fetó-i bÀb olur. Ke-

õÀlik (20) gendüm seng-i saõt-ı ÀsiyÀba ten-dÀde olduài
ecliden (21) müntefiè-bih olup èÀlem ondan úuvvet-i óayÀt
ile feyż-yÀb (22) olduài gibi.

FÀèilÀtün fÀèilÀtün fÀèilÀtün fÀèilün

امشب از شبنم گل سیراب می بینم ترا

از حیا ناگشته آتش آب می بینم ترا

1 İm şeb ez-şebnem gül-i sır-Àb míbínem to-rÀ

(23) Ez-óayÀ tÀ-geşte Àteş Àb míbínem to-rÀ

Bu gice şebnemden (24) gül-i sır-Àb gördüm seni

ÓayÀdan tÀ ki Àteş ãu olmuş (25) gördüm

Yaení bu gice şerm ü óicÀbdan gül-i ruòsÀruñ èaraú(26)-
Àlýd olmuş gördüm. Ey maóbÿb gÿyÀ èÀrıż-ı Àteşínüñ ãu
(27) olmuş gördüm. Belki èÀrıż-ı Àteşínüñ şuale-efrÿz
olaraú [A 17b] (1) Àb-ı èaraú ile bir yerde cemè olmuş.

نیست از پیری به بیداری مرا تاب رخت

می نهم عینک به چشم خواب می بینم ترا

2 Nıst ez-píri be-bídÀrí (2) me-rÀ tÀb-ı ruòet

Mínihem èaynek be-çeşm ò`Àb míbínem to-rÀ

(3) Yoúdur pírlıkden baña bídÀrılıúda ùÀúat-ı
ruòsÀruñ

Bıraúırum (4) èaynek göze yuúıda⁸⁸ görem seni

Yaení kemÀl-i pírl [ü] nÀ-tevÀnılıúdan (5) tÀbiş-i ruòsÀr-ı
maóbÿba tÀb-Àver olmaduàımdan dídeme vazè-ı èaynek (6)
ıderüm. Belki şÀyed ò`Àb u rüeyÀda maóbÿbı görmek vÀúie
olur.

گشته بزمّت روشن از نظّاره صاف دلان

⁸⁸ “Uykuda”

امشب ای خورشید خوش مهتاب می بینم ترا

3 (7) Geşte bezmet rýşen ez-naôôÀre-i ãÀf dilÀn

İm şeb (8) ey òýršíd-i òoş-mehtÀb míbínem to-rÀ

Olmış meclisüñ (9) rýşen neôôÀre-i ãÀf dillerden

Bu gice ey òýršíd-i ùalèat (10) güzel mehtÀb görürüm
seni

Yaení meclisüñ neôôÀre-i irşÀd (11) ehl-i óÀl u ãafvetden
rýşen-i rýôÀniyyet kesb eylemiş. Ey gün (12) gibi maóbÿb
bu gice seni belki meclisüñ bir güzel ãaf [u] berrÀú (13)
meh-tÀb gördüm.

زاهدا امشب به بزم می کشان واگشته ای

بی گره چون ابروی محراب می بینم ترا

4 ZÀhidÀ im şeb be-bezm-i mey-keşÀn vÀgeşteí

(14) BÍ-girih çon ebrÿ-yı miórÀb míbínem to-rÀ

Ey zÀhid bu gice (15) meclis-i bÀde-nÿşlarda
açılmışsun

Dügünsüz⁸⁹ ebrÿ-yı miórÀb (16) gibi gördüm seni

Yaení ey zÀhid rüéyÀdan èÀrí olaraú bezm-i (17) rindÀnda
taró-ı tekellüf idüp güşÀyiş-i derÿn u cebe-güşÀ ile (18)
Àşufte-óÀl olduñ. BilÀ-èuúde ebrÿ-yı miórÀb gibi seni
(19) fütÿóÀtlı gördüm.

بی نظیر افتاده ای شوکت به صافی طینتی

هم صدف با گوهر نایاب می بینم ترا

5 BÍ-naôír oftÀde ey Şevket be-ãÀfí ùıynetí

(20) Hem-ãadef bÀ-gevher-i nÀ-yÀb míbínem to-rÀ

⁸⁹ “Dügünsüz” [Dügümsüz]: (A 17b)

Bí- miál düşmüş(21) sün Şevket äÄf üıynetlikde
 äadefle ber-À-ber güher-i nÀ-yÀb (22) gördüm seni
 Yaèní äÄf üıynetlik ile bí-bedel vÀúieè olmış(23) sun ey
 Şevket. äadef-i èÀlemde dürr-i yektÀ gibi güher-i nÀ-
 yÀbsun.

FeèilÀtün feèilÀtün feèilÀtün feèilün

چون صفا موج زند صبح بنا گوش ترا

قطره شیر کند آب در گوش ترا

1 (24) Çon äafÀ mevc zened äubó-ı binÀgÿş-ı to-rÀ

Úaùre-i şır koned (25) Àb-ı durr-i gÿş-ı to-rÀ

Çünki äafÀ mevc virür senüñ äubó-ı (26) binÀgÿşunda

Úaùre-i şır ider senüñ Àb-ı dürr-i gÿşuñ

(27) Yaèní beyÀž äubó gibi äafvet-i binÀgÿşuñ mevc-i
 äafveti cÿş **[A 18a] (1)** eyledükde dürdÀne-i èaraú
 binÀgÿşuñ úaùre-i şır gibi beyÀž [u] berrÀú laùıf (2)
 ider.

نیست درویش ترا کار بجز حیرانی

می چکد آینه از دیده نمد پوش ترا

2 Níst derviş-i to-rÀ kÀr be-coz óayrÀní

Míçeked Àyíne ez-díde (3) nemed-pÿş-ı to-rÀ

Yoúdur senüñ dervişüñe iş óayrÀnlıúdan başúa

(4) Üamlar Àyíne gözden senüñ nemed-pÿşunuñ

Yaèní senüñ èÀşıú-ı (5) derviş kişinüñ bir kÀrı yoúdur
 óayrÀnlıúdan başúa. Yaèní senüñ (6) üftÀdelerüñ dÀéimÀ
 óayret-i èaşúla muttaäıfdur. Àyíne gibi óayret(7)-
 nümÿndur senüñ derviş-i nemed ve òırúa-pÿşlaruñ.

ساغر شوق تو کیفیت سودا دارد

باده از خون بهار است قدح نوش ترا

3 SÀaar-ı (8) şevú-i to keyfiyyet-i sevdÀ dÀred

BÀde ez-òÿn-ı bahÀrest (9) úadeó-nÿş-ı to-rÀ

Senüñ piyÀle-i şevúüñde keyfiyyet-i sevdÀ ùutar

(10) BÀde òÿn-ı bahÀrdandur senüñ úadeó-nÿşuñ

Senüñ piyÀle-i (11) şevú [ü] muóabb[et]üñde neşée-i keyf-i sevdÀ der-kÀrdur. GÿyÀ senüñ mey-i (12) muóabbetüñ òÿn-ı bahÀr-ı óüsnden aòz olınmışdur. Belki senüñ óüsnüñe (13) èÀşıú u üftÀde olan sevdÀ-zede olmaú der-kÀrdur. Maèlÿm (14) faâl-ı bahÀrda sevdÀ óareket ider. Dem cevelÀn itmek sebebiyle bu (15) münÀsebetle öikr eyledi.

رحم كن خاطر آشفته مارا تا چند

كاكل مشك فشان بوسه زند دوش ترا

4 Raóm kon òÀùır-ı Àşufte-i mÀ-rÀ tÀ-çend

(16) KÀkül-i müşg-feşÀn býse zend dÿş-ı to-rÀ

Raóm eyle benüm (17) òÀùır-ı Àşüfteme nice bir

KÀkül-i müşg-pÀş býse virsün (18) senüñ amuzuña⁹⁰

Yaení ey dil-ber bir kere de meróamet it benüm (19) óÀl-i perişÀnuma. Nice bir kÀkül-i müşg-efşÀn-ı perişÀn gerden-i beyÀž u (20) dÿşuñ

آن سیه چشم كه آید به كنارم شوكت

شوخی چشم غزالان بود آغوش ترا

5 Àn siyeh çeşm ki Àyed be-kenÀrem Şevket

(22) Şÿöı-i çeşm-i àazÀlÀn boved Ààÿş-ı to-rÀ

Ol siyeh çeşm ki (23) senüñ Àgÿşuñ gelür Şevket

⁹⁰ “Omuzuna”

Şÿòí-i çeşm-i àazÀllar (24) olur senüñ Ağÿşuñ

Yaení ol siyeh çeşm-i dil-beri der(25)-kenÀr eyledügüñ
óÀlde óalúa-i şÿò çeşm-i àazÀl gibi Ağÿşuñ (26) be-dídÀr
olur.

MefÀèilün feèilÀtün mefÀèilün feèilün

به سرمه ناز کند نرگس سیاه ترا

به چشم سرمه کشد گردش نگاه ترا

1 Be-sürme nÀz koned nergis-i siyÀh-ı to-rÀ

(27) Be-çeşm sürme keşed gerdiş-i nigÀh-ı to-rÀ

Sürmeye nÀz ider senüñ[A 18b] (1) nergis-i siyÀhuñ

Göze sürme çeker senüñ gerdiş-i nigÀhuñ

Yaení (2) senüñ nergis gibi çeşm-i siyeh-güşÀduñ sürmeye
nÀz u naòvet ider. Diger (3) gerdiş-i nigÀhuñ sürme gibi
gözi rÿşen ü cilÀ-peòír ider. ÓÀãıl[ı] (4) àayn-ı
neôôÀre-i maóbyb èÀşıúa àayn-ı irşÀddur.

چه شیر مست غزالی که آهوان حرم

که مخمل مزه کردند خوابگاه ترا

2 Çe şır-mest-i (5) àazÀlí ki ÀhÿvÀn-ı Óarem

Ki muòmel-i muje kerdend ò~ÀbgÀh to-rÀ

Ne èaceb (6) şır-mest-i àazÀlsun ki Kaèbe Àhÿları

Ki müje úaùífesinden (7) iderler saña ò~ÀbgÀh

Yaení ne güzel bir şır-mest-i dil-ber-i Àhÿ(8)-veşşün ki
ÀhÿvÀn-ı Óarem müjelerinden úaùífe-sÀz olup gözleri (9)
üzerinde saña ò~ÀbgÀh maèúýl u münÀsib görürler.

زهم نمی گسلد رشته نظاره من

به عمر خود نکنم غیر یک نگاه ترا

3 Zi-hem ne-mí(10) gesiled rişte-i neôôÀre-i men

Be-èömr-i òod ne-konem àayr-ı yek nigÀh to-rÀ

(11) Birbirinden çözülmez benüm rişte-i neôôÀrem

Kendi èömrümde itmem bir nigÀhdan (12) başúa saña

Yaení rişte-i medd-i nigÀhum ile'l-ebed senden münúaùiè olmaz. (13) TamÀm-ı èömrümde gÿyÀ saña benüm neôôÀrem vÀúìè olur. Yaení dÀéimÀ cefÀna (14) díde-dÿzum.

نزاكت تو نسيم بهار شوخی هاست

ز بار سا به گل كج شود كلاه ترا

4 NezÀket-i to nesím-i bahÀr-ı şÿòíhÀst

Zi-bÀr-ı (15) sÀye-i gül kec şeved külÀh-ı to-rÀ

Senüñ nezÀketüñ nesím-i bahÀr-ı (16) şÿòílikdür

BÀr-ı sÀye-i gülden külÀhuñ kec olur senüñ

(17) Yaení nÀz [u] nezÀket-i vüçÿduñ óüsn-i bahÀruñ nesím-i òoş-bÿsundandur. (18) Bu mertebe nÀzik olduauñ óÀlde bÀr-ı sÀye-i gül saña girÀn(19)-bÀr gelür. GirÀn-bÀr sÀye-i güle tÀb-Àver olmazdan úande úaldı (20) ki èÀşıú ile hem Àgÿş olasın sen.

كجاز ديده ما ای غزال خو اهی رفت

كه بسته ايم به صد رشته نگاه ترا

5 KocÀ zi-díde-i mÀ ey (21) àazÀl ò`Àhı reft

Ki besteím be-ãad rişte-i nigÀh to-rÀ

(22) Úande benüm gözümden ey àazÀl istersün gitmek

ZírÀ baàlamışum (23) yüz rişte-i nigÀh ile seni

Yaení nereye benüm kemendümdür yüz rişte-i (24) nigÀhumdan òalÀã-yÀfte olursun ey şÿò àazÀl. ZírÀ ben seni (25) yüz rişte-i nigÀh ile úayd u bend eylemişum.

مكن به موی سر خویش تازش ای مجنون

رسیده از نمد فقر یک کلاه ترا

6 Mekon be-mÿy-ı ser-i (26) ò'ış tÀziş ey Mecnÿn

Resıde ez-nemed-i faúr yek külÀh (27) to-rÀ

İtme kendi mÿy-ı serüñle faòr ey Mecnÿn

Yirişmiş faúr keçe[A 19a] (1)-sinden bir külÀh saña

Yaèní kendi ÀşiyÀn-sÀz-ı murà olan mÿy-ı ser-i (2) jÿlídüñle faòr [u] mübÀhÀt itme ey Mecnÿn! TÀc-ı faúr [u] fenÀdan ancaú saña bir külÀh (3) çoú düşmüşdür. Belki senüñ gibi bu vÀdí-i eàşúda nice nice pÀdişÀhlar (4) äyret-i gedÀda faúr [u] fenÀyı iòtiyÀr idüp derviş-i dil-riş olmuşdur. (5) ÒÀksÀr-ı maóviyyetde ifnÀ-yı vücÿd itmişdür.

به فکر دیر و حرم این قدر مباش که شد

حیات قطع به مقراض این دو راه ترا

7 Be-fikr-i deyr u Óarem ín úadr (6) mebÀş ki şod

ÓayÀt úaùè be-miúrÀž ín dÿ rÀh to-rÀ

Fikr-i (7) deyr ü Óaremde bu úadar olma ki oldu

Úaùè-ı óayÀt bu iki yol (8) miúrÀžında saña

Yaèní āunè-ı BÀríde, yaèní efrÀd-ı envÀè-ı èÀlemde (9) ník ü bed āadedinde belki küfr ü İslÀm āadedinde olup baèžı (10) efrÀdda úubó u baèžı efrÀdda óüsn-naôar itmek ile èayb-cÿ olma. (11) Belki cümle efrÀd-ı eşyÀya müsÀví enôÀr-ı daúíúa ile díde-dÿz ol. (12) ŞÀniè-i óaúíuí olan Óakím-i Muùlaúa ióÀle it. ZírÀ ník ü bed ile (13) maāñyèÀta naôar itmek Àdem kendüm helÀk idüp feyž-i tecelliyÀt-ı (14) BÀríden maórÿm olmaúdur.

به کس چه گونه توانی گشادی راه طمع

چنین که سد رمق گشته سد راه ترا

8 Be-kes çi gyne tevÄnî goşÄdî rÄh-ı tamaè

(15) Çonín ki sedd-i ramaú geşte sedd-i rÄh to-rÄ

Ne gyne sen muútedirsün (16) açasun tamaè yolun

Ancılayın ki sedd-i ramaķ olmış sedd-i rÄh saña

(17) Yaèní rızú-ı muúadderiye úÄniè-penÄh idüp evúÄt-güzÄr-ı èömr ü óayÄt (18) olduñ. Böyle olduai óÄlde kimseye rÄh-ı ùamaè ile saña güzergÄh (19) yoúdur. Yaèní kendi rızú-ı muúadderüñe úÄniè oldu.

دگر منوش می از جام بی خودی شوکت

رہت فتادہ بہ بزم کہ نیست راہ ترا

9 Díger menÿş (20) mey ez-cÄm-ı bí-òodí Şevket

Rehet fotÄde be-bezm[í] ki níst (21) rÄh-ı to-rÄ

Bir daòı nÿş itme bÄde cÄm-ı bí-òodluúdan Şevket

(22) Yoluñ düşmiş bir meclise senüñ yoluñ degül

Yaèní nÿş-ı (23) bÄde itme bir daòı cÄm-ı bí-òodluúdan. ZírÄ o mest-i bí-òodluú seni (24) bir maúÄma vÄãıl eyledi. O maúÄm senüñ maúÄmuñ degül idi. (25) Yaèní celÄl äıfatıyla muttaãıf olma. Şíve-i celÄl saña çendÄn (26) mülÄyim degül.

FÄèilÄtün fÄèilÄtün fÄèilÄtün fÄèilün

موج چون می زند از بس کہ رنگ از تن ترا

چون حباب بادہ گلگون است پیر اہن ترا

1 Mevc çon mey mízened ez-bes ki reng ez-ten-i to-rÄ

(27) Çon óabÄb-ı bÄde gülgÿnest pírÄhen-i to-rÄ

Mevc bÄde [A 19b] (1) gibi virür ol úadr ki rengden senüñ vücÿduñda

ÓabÄb-ı bÄde gibi gülgÿndur (2) senüñ pírÄhenüñ

Yaení şarÀb gibi peyker-i laùífüñden bir mertebe reng (3)
temevvüc ider. ÓabÀb-ı bÀde gibi gülgÿn-nümÿndur bir
duruşında pírÀhen-i (4) raúíúkÀr-ı laùífüñ.

می رسی گلگون بیاض دیده از سیر چمن

بس که رنگین شد نگاه از دیدن گلشن ترا

2 Míresí gülgÿn beyÀž díde ez-seyr-i çemen

(5) Bes ki rengín şod nigÀh ez-díden-i gülsen to-rÀ

Yirişirsün (6) gülgÿn beyÀž díde seyr-i çemenden

Ol úadr ki rengín oldı nigÀh (7) gülsen görmekten
saña

Yaení seyr-i temÀşÀ-yı gülzÀrdan beyÀž (8) dídelerüñ
gülgÿn olmuş. Güldeñ ol úadr rengín olmuş nigÀhuñ (9)
gülzÀr görmekten. TemÀşÀ-yı gülsenenden başúa gÿne bir
güzel şíve (10) kesb eyledüñ sen.

از نزاکت بس که افتاده است اندامت لطیف

خار ریزد موج بوی گل به پیراهن ترا

3 Ez-nezÀket bes ki oftÀdest endÀmet (11) laùíf

ÒÀr rízed mevc-i býy-ı gül be-pírÀhen-i to-rÀ

NezÀketden (12) bir mertebe düşmişdür endÀmuñ laùíf

ÒÀr üöker mevc-i býy-ı (13) gül senüñ pírÀhenüñe

Yaení kemÀl-mertebe vücÿduñ laùíf ü nÀzik (14) òalú u
ícÀd olmuşdur. Mevc-i býy-ı gül pírÀhenüñe iãÀbet
eyledükde (15) vücÿd-ı nÀziküñe òÀr olur. Youşa mevc-i
býy-ı gülgÿn saña (16) pírÀhen olsa vücÿd-ı nÀziküñe òÀr
gibi gelür.

بس که می لغزد تماشا از بیاض گردنت

می چکد همچون عرق از گوشه دامن ترا

4 Bes ki mílaàzed (17) temÀşÀ ez-beyÀž gerdenet

Míçeked hemçon èaraú ez-gýşe-i (18) dÀmen-i to-rÀ

Ol úadr laàzide olur temÀşÀ senüñ gerdenüñden

(19) Üamlar èaraú gibi senüñ gýşe-i dÀmÀnuñdan

Yaení bir mertebe (20) gün gibi beyÀž [u] berrÀú tÀb [u] şueledÀr u laùífdür beyÀž gerdenüñ. (21) PÀy-ı müdündür. Nýr-ı naôar anda pÀydÀr olmaz. DÀéimÀ hengÀm-ı temÀşÀ-yı (22) óüsnüñde pÀy-ı nigÀh laàzide olur.

خانه ات شوخی نگار از رنگ جولان گشته است

می چکد خون پری از دیده روزن ترا

5 ÒÀne'et şÿòí nigÀr (23) ez-reng cevelÀn geştet

Míçeked òÿn-ı perí ez-díde-rev(24) zen-i to-rÀ

Senüñ òÀnenüñ nigÀr şÿòluàı renginden cevelÀn (25) olmuşdur

Üamlar òÿn-ı perí senüñ díde-revzenüñden

(26) Yaení senüñ òÀne-i vüçÿduñda güzel laùíf şÿòluúdan óÀlet-i (27) leùÀfet cevelÀn ider. GýyÀ bu sebebden senüñ nümÿne vü íâÀr-ı **[A 20a] (1)** vüçÿdundan nümÿne-i perí be-dídÀr olur. Yaení senüñ kemÀl-mertebe períveş (2) dil-ber olduaindan herkes senüñ èaşú [u] muóabbetüñ ile dívÀne olurlar.

بار سنبل بر نمی تابد بیاض گردنت

مَنْت یک موز کاکل نیست بر گردن ترا

6 (3) BÀr-ı sünbül ber-ne-mítÀbed beyÀž gerdenet

Minnet-i yek mÿ zi-kÀkül (4) níst ber-gerden-i to-rÀ

BÀr-ı sünbüle ùÀúat getürmez beyÀž (5) gerdenüñ

Bir úıl minneti kÀkülden youú senüñ gerdenüñ üzre

(6) Yaèní senüñ mÀhtÀb gibi beyÀž gerdenüñ sünbül gibi kÀkül-i şeb-gÿn (7) ile şívekÀr olup minnetbÀr olmaz. Böyle olduài óÀlde (8) bir úl minneti mÿy-ı kÀkülüñden beyÀž gerden üzre youúdur.

خون من صد بار می ریزی و می بندی حنا

نیست دلگیری دمی از بستن و کشتن ترا

7 Öÿn-ı (9) men āad bÀr mırízı vu míbendı óınÀ

Níst dilgırı demı ez(10)-besten u kušten-i to-rÀ

Benüm úanum yüz kere ùöküp óınÀ baàlarsun

(11) Youú dilgırlik bir laóza baàlamaúdan öldürmekden saña

Yaèní (12) benüm úanum ùöküp óınÀ gibi elüñe baàlayup óÀlet-i sürÿr gösterir(13) sün. Youúdur bir Àn öldürmek baàlamaúdan saña peşimÀn olmaú.

شوكت از بوسیدن آن لب ندارد منتی

چون رگ لعل است سخت از بس رگ گردن ترا

8 (14) Şevket ez-bÿsiden-i Àn leb ne-dÀred minnetı

Çon reg-i (15) laèlest saòt ez-bes reg-i gerden-i to-rÀ

Şevket (16) o lebüñ öpmesinden bir minnet ùutmazsun

Laèl ùamarı (17) gibidür saòt ziyÀde senüñ reg-i gerdenüñ

Yaèní Şevket (18) leb-i laèl-i yÀri bÿs itmekden óaõer itmezsun. Reg-i gerdenüñ (19) reg-i laèl gibi saòt u āafÀ-yı óÀl üzre muāirr ü èinÀdsun.

MefÀèilün feèilÀtün mefÀèilün feèilün

پیااله نقش دگر زد زخ فرنگ ترا

شراب روغن گل شد چراغ رنگ ترا

1 (20) PiyÀle naúş-ı díger zed ruò-ı fireng-i to-rÀ

ŞarÀb revàan-ı gül şod (21) çerÀà-ı reng-i to-rÀ

PiyÀle başúa gýne naúş virdi senüñ firengí (22)
yañağuña

ŞarÀb revàan-ı gül oldı senüñ çerÀà rengüñe

Yaení (23) neşée-i bÀde èÀrıž-ı äÀf u óüsn-i firengí
miâÀlüne başúa gýne bir (24) nümýnedür. Ve naúş-baòş
oldı. GýyÀ bÀde senüñ çerÀà-ı óüsnüñe (25) revàan-ı gül
oldı. Yaení óarÀret-i bÀde tÀbiş-i ruòsÀr-ı gülgýnı (26)
lemeèÀn eyledi.

به یک اشارت پرد مَنّت کمان چه کشی

ز رنگ چهره من پر بود خدنگ ترا

2 Be-yek işÀret pered minnet-i kemÀn çi keşí

(27) Zi-reng-i çehre-i men per boved òadeng-i to-rÀ

Bir işÀretle uçar [A 20b] (1) kemÀn minneti ne
çekersün

Reng-i rýyumdan benüm per olur senüñ òadengüñe

(2) Bir işÀret ile òadeng-i müjgÀnuñ períde olur. KemÀn
ebrý imtinÀnun (3) çekme. ZírÀ benüm uçmış rengüm tír
olur senüñ tír-i müjgÀnuña. Yaení benüm (4) ceõbe-i
muóabbetüm bir muóabbet-i dil-beri ceõb idüp derýn-ı
dilde kÀrger (5) olur. Mecdíden istimdÀd-ı muóabbet ister
olsun ister olmasun.

ز سایه مژده چشم مور بست قلم

مصورِی که کشید آن دهان تنگ ترا

3 (6) Zi-sÀye-i muje-i çeşm-i mýr best úalem

Muãavvirí ki keşíd Àn (7) dehÀn-ı teng-i to-rÀ

SÀye-i müjgÀn-ı mýrdan baàladı úalem

Muãavvir ki (8) çekdi senüñ o dehÀn-ı tengüñ

Yaení sÀye-i mýy müje-i mýrdan (9) òÀme-sÀz oldı, muãavvir senüñ dehÀn-ı teng-i nÀ-býduñ taãvır (10) itmek ümidiyle. ÓÀlbuki senüñ dehÀn-ı teng [ü] nÀ-býduñ naúş-ı (11) taãvırı emr-i muóÀl.

فتاده ایم به سودای تار مژگان

همین متاع بود بندر فرنگ ترا

4 FotÀde ím be-sevdÀ-yı tÀr-ı müjgÀnet

Hemín (12) metÀè boved bender-i fireng-i to-rÀ

Düşmişüm senüñ sevdÀ-yı tÀr-ı (13) müjgÀnuña

Ancılayın metÀè olur bender-i firengüñde senüñ

Yaení (14) ser-germ-i bÀzÀr-ı sevdÀ-yı tÀr-ı müjgÀn-ı siyÀhuñ olmuşum. Bu gýne (15) metÀè olur senüñ bender-i firengüñde. Yaení müjgÀn-ı cellÀdı tÀ-tÀr-ı (16) bÀzÀr-ı mülk-i óüsn-i dil-berde mevcýd olur.

ز حرف سخت تو شوکت مرا گرانی نیست

کشد به گردن خود شیشه بار سنگ ترا

5 Zi-óarf-i saòt-ı to (17) Şevket me-rÀ girÀní níst

Keşed be-gerden-i òod şíşe (18) bÀr-ı seng-i to-rÀ

Senüñ óarf-i saòtuñdan Şevket bize aàırlıú (19) youúdur

Çeker kendi gerdenünde şíşe senüñ bÀr-ı sengüñe

Yaení (20) senüñ óarf-i saòt-ı seng-miãÀlüñden bizüm şíşe-i derýnımız (21) münkesir olmaz. Senüñ óarf-i saòt-ı sengvÀruñ bizüm şíşe-i (22) derýnımızda èlúud-ı lüélüé

gibi belki seng-i güher gibi kendi gerdenüñe (23) Àvize idüp anuñ ile faòr [u] mübÀhÀt iderler. Her ne úadar (24) şeyée zarar kendi cinsinden gelürse lÀkin senden kendi cinsine (25) zarar iãÀbet itmez. Görmez misin şışenüñ aãl maddesi (26) úaştandur. Yine úaşdan şışeye zarar iãÀbet ider.

FÀeilÀtün fÀeilÀtün fÀeilÀtün fÀeilün

می توان دانست از زخم دل اعجاز ترا

سوزن عیسی است پیکان ناوک ناز ترا

1 (27) MítevÀn dÀnest ez-zaòm-ı dil iècÀz-ı to-rÀ*

Sÿzen-i èÍsÀst [A 21a] (1) peykÀn nÀvek-i nÀz-ı to-rÀ

Mümkindür bilmek zaòm-ı dilden senüñ iècÀzu(2) ñı

Sÿzen-i èÍsÀdur peykÀn nÀvek-i nÀzuña senüñ

Yaení zaòm-ı (3) dilden mümkindür bilmek senüñ iècÀzuñ. Yaení zaòm-ı peykÀn-ı nÀveküñ başúa (4) zaòma müşÀbih olmaduàından òÀriú-i èÀdet bir zaòm-ı lÀ-èilÀc olduàından (5) fehm [ü] idrÀk gibi zaòm-ı èaşú [u] muóabbet ne gýnedür. Belki íãÀr-ı èaşú (6) sÿzen-i èÍsı gibi muèciz-nümÿn bir şeydür.

شب که می کردم به گلشن گم ترا چون بوی گل

می شنیدم از حریم غنچه آواز ترا

2 Şeb ki mikerdem be-gülşen (7) güm to-rÀ çon býy-ı gül

Mişinídem ez-óarím-i àonce ÀvÀz-ı to-rÀ

(8) Gice itdüm gülşende úayb seni gül úóúusı gibi

İşitdüm óarím-i àonca(9) dan senüñ ÀvÀzuñ

Yaèní gice seyr-i gülşende maóbýb àayb (10) eyledükde
býy-ı gül gibi óarım-i àoncadan nÀzik āadÀ-yı maóbýbdur,
(11) gýş itdüm. KemÀl-mertebe ùannÀz-ı bezm nÀzik
olmaúdan kinÀyetdür.

می کند شوخی به چشم از دیدنت نور نظر

از رم آهو بود مژگان نظر باز ترا

3 (12) Míkoned şýòí be-çeşm ez-dídenet nýr-ı naôar

Ez-rem-i Àhý boved (13) müjgÀn naôar-bÀz-ı to-rÀ

İder şýòluú gözde görmekden nýr-ı (14) naôar

Àhý sürüsinden olur müjgÀn senüñ naôar-bÀzuña

(15) Yaèní senüñ çeşm-i siyÀh-ı Àhý-miāÀlüñ görmekden
nýr-ı naôar (16) sÀóá-i dídede şýò-cevelÀn olur senüñ
èÀş1ú-ı (17) naôar-bÀzuña. āaf-ı müjgÀn rem-i Àhý gibi
be-dídÀr olur. KemÀl(18)-mertebe şýò-ı çeşm olmadan
kinÀyetdür.

می شود طوطی خموش از صحبت آنینه ات

داده شوکت چشم او از سرمه آواز ترا

4 Míşevēd ùýùí òamýş (19) ez-āóóbet-i Àyíne'et

DÀde Şevket çeşm-i ý ez-sürme (20) ÀvÀz to-rÀ

Olur ùýùí òamýş senüñ Àyíneñ āóóbetüñden

(21) Virmiş Şevket onuñ gözi sürmeden saña ÀvÀz

(22) Yaèní Àyíne-i rýy-ı dil-bere muúÀbil èÀş1ú-ı ùýùíveş
òamýş (23) olmaú der-kÀr olur. GýyÀ çeşm-i sürmedÀr-ı
siyÀh-ı maóbýb (24) ÀvÀz-ı èÀş1úa sürme olur. Bu sebebden
èÀş1ú maèşýú ile (25) óÀl-i vuālatda süòansÀz olmaya
muútedir olmaz.

FeèilÀtün feèilÀtün feèilÀtün feèilün

ناز از خاک دمد کشته مژگان ترا

کفن از صبح بهار است شهیدان ترا

1 NÀz ez-òÀk (26) demed küşte-i müjgÀn-ı to-rÀ

Kefen ez-ãubó-ı bahÀrest şehídÀn-ı to-rÀ

(27) NÀz òÀkdan gögerir senüñ küşte-i müjgÀnuña

Kefen ãubó-ı bahÀrdandur [A 21b] (1) senüñ şehídlerrüñe

Yaení şehíd-i èaşú [u] muóabbet olan èÀşıúuñ (2) òÀk-i şehídgÀhından íâÀr-ı nýr dÀéimÀ anda nümÀyÀndur. Díger ãubó-ı bahÀr (3) gibi şehídgÀh-ı èÀşıúudan nýr u feyż íútibÀs itmek her dem (4) der-kÀrdur.

وحشت حسن نگه کن که جدا می بینم

همچو مژگان ز رخت سایه مژگان ترا

2 Vaóşet-i óusn nigh kon ki cudÀ míbínem

Hemço müjgÀn (5) zi-ruòet sÀye-i müjgÀn-ı to-rÀ

Vaóşet-i óüsne naôar úıl ki cüdÀ görürüm

(6) MüjgÀn gibi yanaàundan sÀye-i müjgÀnuñ senüñ

Yaení vaóşet-i (7) óüsn-i maóbýbı seyr idüp fehm [ü] izeÀn ile kendi sÀye-i müjgÀnuñdan (8) iótirÀz idüp sÀye-i müjgÀnuñdan müstabèad ider.

شده پیراهن گلگون تو از رنگ شراب

باشد از قطره می تکمه گریبان ترا

3 Şode pírÀhen-i (9) gülgýn-i to ez-reng-i şarÀb

BÀşed ez-úaùre-i mey tukme giríbÀn-ı (10) to-rÀ

Olmış senüñ pírÀhen-i gülgýnuñ reng-i şarÀbdan

Olur (11) úaùre-i meyden tükme senüñ giríbÀnuñ

Yaení senüñ pírÀhen-i gülgýnuñ (12) reng-i bÀde-i gülgýndan nesc olmışdur. Böyle olduai óÀlde tükme-i (13) giríbÀnuñ úaüre-i bÀdeden olmaaa şÀyÀnter oldı.

می رسد پیشتر از نکبت گلها به مشام

رنگ گل بس که بود شوخ گلستان ترا

4 Míresed (14) píşter ez-nükhet-i gülhÀ be-meşÀm

Reng-i gül bes ki boved şÿò gülistÀn-ı (15) to-rÀ

VÀãıl olur güller úouusından ol dimÀaa

Reng-i gül kemÀl(16)-mertebe olur şÿò senüñ gülistÀnuñda

Yaení gülzÀr-ı óüsn-i dil-berde (17) reng-i gülgýn-ı dil-ber býy-ı gülden ziyÀde lauíf ü býdardur. (18) Býy-ı gülden ziyÀde dimÀa-ı Àşufte idüp derýn-ı èÀşıú (19) inbisÀù-efzÀdur. KemÀl-mertebe leüÀfet-i óüsn-i dil-berden kinÀyetdür.

Mefèýlü fÀèilÀtü mefÀèílü fÀèilün

آب آتش است دست ز جان شسته ترا

تب از نگاه گرم بود خسته ترا

1 (20) Àb Àteşest dest zi-cÀn şuste-i to-rÀ

Teb ez (21)-nigÀh-ı germ boved àaste-i to-rÀ

âu Àteşdür senüñ dest-i cÀnundan (22) şüsteñe

ÓarÀret nigÀh-ı germden olur senüñ àasteñe

Yaení (23) cÀnından meéýys Àteş-i èaşúla sýzÀn olan èÀşıúa Àb (24) Àteş olur. Belki Àb daòı Àteş gibi iórÀú-ı vücyd itmede (25) şuèle-fürýz olur. Díger àaste-i muóabbet ü èaşúa sýziş-i (26) óarÀret-i èÀşıú kendi nigÀh-ı germinden olur. Yaení àaste-i (27) èaşúuñ sýziş-i óarÀreti bi'ö-öÀtdur.

دارد دهان تنگ تو لذت ز خویشتن

باشد نمک به خنده خود پسته ترا

**2 DÀred dehÀn-ı teng-i [A 22a] (1) to leõõet zi-
ò~işten**

BÀşed nemek be-òande-i òod piste-i to-rÀ

(2) Ûutar senüñ dehÀn-ı tengüñ leõõet kendinden

Olur nemek òande-i (3) òodundan senüñ pisteñe

Yaèní dehÀn-ı teng-i dil-berde piste-miãÀl (4) leõõet [ü]
óalÀvet bi'õ-õÀt mÀye-i siriştdür. Belki òande-i nemekín
piste (5) dehÀn-ı dil-bere nemek olup yaèní daha ziyÀde
çÀşnı-baòş olur.

بالیدن گل است ز خود رفتن نسیم

تا دیده ایم به جلوه آهسته ترا

3 (6) BÀliden-i gülest zi-òod reften nesím

TÀ dídeím be-cilve-i (7) Àheste-i to-rÀ

NemÀ-yı güldür nesímüñ kendinden gitmesi

TÀ ki görürüm (8) senüñ Àheste cilveñ

Yaèní maóbÿbuñ mülÀyim Àheste reviş [ü] (9) reftÀr ile
cilve-i şivesün. Görelden berü nemÀ-yı tezÀyüd-i gül (10)
nesímüñ kendinden geçüp bayılması gibi geldi baña. Yaèní
maóbÿbuñ (11) Àheste reftÀruña nisb[et] nemÀ [vü]
tezÀyüd-i gül rÿzgÀr-ı reviş gibidür. (12) Belki mürÿr-ı
bÀd gibidür.

شوکت بود خموش ابد آن که چون نفس

دزدیده است مصرع برجسته ترا

4 Şevket boved òamÿş ebed Àn ki çon (13) nefes

Duz-dídeest mĩāraè-ı berceste-i to-rÀ

Şevket (14) olur òamÿş ebed nefes gibi o kimse

Çalmışdur senüñ mîãraè-ı (15) bercesteñ

Yaèní derÿn-ı evümde óabs olmış nefes gibi (16) ile'l-ebed òamÿş olur, her kim mîãraè-ı bercesteñi vÀķıèa mevzÿn (17) dil-bere gizli muóabbet idüp ketm-i muóabbet ide. MaènÀ-yı díger yaèní (18) Şevketüñ bir mîãraè-ı bercestesin sirúa[t] iden nefes gibi idi. (19) Òamÿş olmaú lâzım gelür. ÓÀãıl[ı] Şevketüñ bir mîãraèın kendine (20) iden nisbet Àdeme ilÀ-yevmi'l-ebed kÀfídür. Díger süòan-sÀz (21) olmaú lâzım degül.

FeèilÀtün feèilÀtün feèilÀtün feèilün

كى بود طاقت آغوش من اندام ترا

مى گدازد چو شكر آب نكين نام ترا

1 Key boved ùÀúat-ı Ààÿş-ı men endÀm-ı to-rÀ

(22) MígodÀzed ço şeker Àb-ı nigín nÀm-ı to-rÀ

Ne gÿne olur (23) benüm Ààÿşuma ùÀúat senüñ endÀmuñ

Erir şeker gibi (24) Àb-ı nigín senüñ nÀmuñ

Yaèní ne gÿne senüñ gibi ùannÀz-ı (25) küllíden Ààÿş-ı èÀşıúa tÀb-Àver olur. ZırÀ sen bir mertebe (26) ùannÀz-ı nÀzik-beden, tÀze dil-ber, şÀh-ı öybÀn[suñ], Àb senüñ (27) nÀmuñ eridür şeker gibi. ZiyÀde nÀzik óalÀvetli maóbÿb olmadan **[A 22b] (1)** kinÀyetdür.

چون کتان بال و پریم ریخته از یکدیگر

رشته از پنبه مهتاب بود دام ترا

2 Çon kettÀn bÀl u perem ríòte ez-yek díger

Rişte ez(2)-penbe-i mehtÀb boved dÀm-ı to-rÀ

KettÀn gibi bÀl u perüm üöküldi (3) birbirinden

Penbe mehtÀbdan rişte olur dÀmuña senüñ

Yaèní (4) úayd-ı muóabbet [u] èaşú-ı maóbÿb-ı mehpÀre ile vüçÿdum rişe rişe (5) belki pÀre pÀre olup maóv oldu. GÿyÀ rişte-i dÀm u úayd-ı (6) kettÀn vüçÿd-ı èÀşıú penbe-i óüsn-i mehtÀb-ı dil-berden imiş.

شد مرکب همه شب ها ننوسیم تمام

چه بزرگی است نگو نام خدا نام ترا

3 (7) Şod murekkeb heme şebhÀ ne-nuvisím temÀm

Çe bozorgíst nigÿ(8)-nÀm-ı ÖüdÀ nÀm-ı to-rÀ

Oldı mürekkebe mecmÿe-ı giceler yazımdan temÀm

(9) Ne büyük imiş AllÀhın güzel adı óaúúı içün senüñ aduñ

(10) Yaèní tamÀm giceler mürekkebe olsa yine tamÀmı taórır idemem. èAcebe (11) olsun ism-i aèôam-ı BÀrıye ne gÿne èaôÀmet ile mevâÿfdur.

Mefèÿlü fÀèilÀtü mefÀèilü fÀèilün

هستی ز یک وجود بود کائنات را

باشد ز یک هوا نفس اهل حیات را

1 (12) Hestí zi-yek vüçÿd boved kÀéinÀt-rÀ

BÀşed zi-yek (13) hevÀ nefes ehl-i óayÀt-rÀ

Varlıú bir vüçÿddan olur (14) kÀéinÀta

Olur bir hevÀdan nefes ehl-i óayÀta

Yaèní tamÀm-ı (15) vüçÿd-ı kÀéinÀt bir èillet-i tÀmme olan vÀcibü'l-vüçÿd cÀèil-i (16) óaúıúı olan AllÀhdan âÀdır olup óalú u ícÀd olmuşdur. (17) TamÀm zí-rÿóun nefsi bir hevÀdan olduai gibi. Maèlÿm ola bu (18) beytde

rýóuñ nefes olmasına işÀret var baèžı úavl-i (19)
óükemÀya göre.

انسان تمام مرکز پرگار عالم است

کز سیر آورند به گردش جهات را

2 İnsÀn tamÀm merkez-i pergÀr-ı èÀlemest

Ger (20) seyr Àverend be-gerdiş cihÀt-rÀ

İnsÀn tamÀm pergÀr-ı (21) èÀlemüñ merkezidür

Eger seyre getürseler gerdişde cihet(22) leri

Yaení tamÀm èÀlem-i imkÀnın vücyd u ièdÀmına nevè-i Bení
Àdem (23) müstaúilen sebeddür. Vücyd-ı insÀn sebebiyle
èÀlem-i imkÀn mevcýd (24) oldu. Díger èadem-i insÀn
sebebiyle èÀlem maèdým u òarÀb (25) olur.

آماده فنا نکند عمر را قبول

دست رد است رعشه پیری حیات را

3 ÀmÀde-i fenÀ ne-koned èömr-rÀ úabýl

Dest-i reddest (26) raèşe-i píri óayÀt-rÀ

ÀmÀde-i fenÀ itmez úabýl èömr

(27) Dest-i reddür raèşe-i píri óayÀta

Yaení fenÀ-fillÀh iòtiyÀr [A 23a] (1) iden èÀrif-i óaúú-
şinÀs èömr ü óayÀt-ı cihÀnı úabýl itmez. Pír-i (2)
fÀnínüñ dest-i raèşedÀrı ve óayÀt-ı dünyÀyı redd itdügi
(3) gibi.

زاین بند چون توان بدر آمد که آسمان

یک حلقه است سلسله ممکنات را

4 Zi-ín bend çon tevÀn be-der Àmed ki ÀsumÀn

Yek óalúa (4)est silsile-i mumkinÀt-rÀ

Bu bendden nice mümkündür ûaşra (5) gelmek çünkü
ÀsumÀN

Bir óalúadur silsile-i mümkünÀta

Yaení (6) zír-i ÀsumÀnda tír-i úazÀ-i ÀsumÀNiden ne gýne
hereb ü hezîmet (7) olunur. ZírÀ kemÀN gibi saúf-ı
muóaddeb-i ÀsumÀN cümle èÀlemi (8) ióÀúa itmişdür. Hereb
[ü] iótirÀz óÀdiâe-i ÀsumÀndan emr-i muóÀldür. (9) KelÀm-
ı EflÀùýna muùÀbıú: الافلاك قسي و الحوادث سهام والله رامي فالارض هدف فاين المفر
El-eflÀku úıssiyyun, ve'l-óavÀdiâu sihÀmun, (10)
*vallÀhu'r-rÀmıyun, fe'l-arêu hedefun, fe-eyne'l-mefer?*⁹¹

شوكت شكایت از ستم آسمان مكن

رنگ دوام نیست بهار ثبات را

5 Şevket şikÀyet (11) ez-sitem-i ÀsumÀN mekon

Reng-i devÀm nıst bahÀr-ı (12) âebÀt-rÀ

Şevket sitem-i ÀsumÀndan şikÀyet itme

(13) Reng-i devÀm yoú bahÀr-ı âebÀtda

Yaení Şevket sitem-i felekden (14) şÀkí olma. ZírÀ bahÀr-
ı èayş u sürýruñ daòı devÀm-ı âebÀtı (15) yoúdur. Yaení
cihÀN-ı fÀNínüñ devÀm-ı âebÀtı olmaduàınuñ izèÀN [u] (16)
ittiuÀN eyledügüñ ne èayş [u] sürýr-ı dünyÀdan mesrýr ol
ve (17) ne sitem-i zemÀneden maàmým ol. İki daòı bı-
devÀmdur, belki (18) mecmýèıssı ôıll' [u] òayÀl gibidür.

FÀèilÀtün fÀèilÀtün fÀèilÀtün fÀèilün

رفتم از هند و دیار خویش بردم رخت را

شد سیه دوشم کشیدم بس که بار بخت را

1 Reftem ez-Hindý diyÀr-ı ò'ış bordem (19) ruòet-rÀ

⁹¹ “Gökyüzü yay, olaylar ok, oku atan Allah, yeryüzü hedefdir. Kaçış nereye?”

Şod siyeh dýşem keşídem bes ki bÀr-ı baòt-rÀ

Gitdüm (20) Hinde kendi diyÀruma götürdüm bisÀua

Oldı siyeh dýşum ol úadr (21) çekdüm bÀr-ı baòtı

Yaèní ôulmet sarÀyı [vü] taòt-ı siyÀhı iòtiyÀr idüp (22)
cÀygÀh eyledüm. ZírÀ kemÀl derece gýşış ü saèy eyledüm.
Nümýne-i baòt-ı (23) siyÀh benden münfekk olmadı.

بس كه سنگين شدى گفتم و گوى اهل روزگار

حلقه گوشم ننگين دان است حرف سخت را

2 Bes ki sengín şod zí-goft u gýy-ı (24) ehl-i rýzgÀr

Óalúa-i gýşem nigíndÀnest óarf-i saòt-rÀ

(25) Ol úadr sengín oldı ehl-i zamÀne güft ü
gýsından

Óalúa-i (26) gýşum nigíndÀndur óarf-i saòta

Yaèní ehl-i zamÀnuñ kelÀm-ı mÀ(27) lÀyaèní vü süòan-ı
türrehÀtından óalúa-i gýşum sengín oldı. EbnÀ-yı **[A 23b]**
(1) zamÀnın kelÀmın işitmez oldum. Belki óalúa-i gýşum
kelÀm-ı saòt ebnÀ-yı (2) zamÀna nigíndÀn gibi oldı. Yaèní
óalúa-i gýşum kelÀm-ı mÀlÀyaèní gýş (3) itmeden memlÿ
oldı. NihÀyetü'l-emr kelÀm işitmez oldum pÀdişÀhı.

پادشاهی کمتر از مردن نمی باشد مرا

تخته تابوت داند اهل عزلت تخت را

3 (4) PÀdişÀhı kemter ez-murden ne-míbÀşed me-rÀ

Taòte-i tÀbÿt dÀned (5) ehl-i èuzlet taòt-rÀ

PÀdişÀhlıú olmaúdan ziyÀde az olmaz (6) baña

Taòta-i tÀbÿt bilür ehl-i èuzlet taòtı

Yaèní erbÀb-ı èirfÀna göre (7) pÀdişÀhlıú ölmekden ziyÀde
nouãÀndur. Yaèní mevt ü pÀdişÀhlıú (8) nezd-i ehl-i

èirfÀnda müsÀvídür. ZírÀ ehl-i èirfÀn taòta tÀbýt (9) ile taòt-ı pÀdişÀhí bir ve müsÀví bilür.

از تماشای بهار و باغ شوکت فارغم

غنچه صد برگ می دانم دل صد تخت را

4 Ez-temÀşÀ-yı (10) bahÀr u bÀà Şevket fÀriàem

Ġonca-i āad berg mídÀnem dil-i (11) āad taòt-rÀ

TemÀşÀ-yı bahÀr u bÀàdan Şevket fÀriàüm

(12) Ġonca-i āad-berg bilürüm yüz parça göñlüm

Yaèní ôuhÿrÀt-ı (13) neşv [ü] nemÀ-yı èÀlemden fÀrià-i bÀl u munúauìè oldum. ZírÀ kendi (14) maôhar-ı elùÀf-ı ilÀhí vü úible-i RaómÀn olan úalbüme naôar idüp (15) mütesellí vü āafÀ-yÀb olurum.

MefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün

هوای عالم آبی کن از خود پاک کن خود را

غبار آتشین شد شعله آور ادراک خود را

1 HevÀ-yı èÀlem-i Àbí kon ez-òod (16) pÀk kon òod-rÀ

ĠubÀr-ı Àteşín şod şuèle-i idrÀk (17) kon òod-rÀ

HevÀ-yı èÀlem-i şarÀb it kendüñden pÀk it (18) kendüñi

ĠubÀr-ı Àteşín ol şuèle idrÀk it kendüñ

(19) Yaèní hevÀ-yı èÀlem-i muóabbetde mey-i muóabbet ile mest [u] medhÿş ol. Muóabbet-i mecÀzíden (20) pÀk olup meyl-i nefşÀní bi'l-küllíye maóv u ièdÀm it. Baède pÀk (21) u nÿrÀniyyet kesb idüp èaúl-ı rÿóÀní ile mevāÿf ol.

به کار خویشتن شاید توانی آمدن روزی

به مردم آن چه داری ده ول امساک کن خود را

2 (22) Be-kÀr-ı ò`ışten şÀyed tevÀní Àmeden rÿzí

Be-merdum Ànçi dÀrí (23) dih dil imsÀk kon òod-rÀ

Kendi kÀrına ol ki mümkün idesün (24) gelmek bir gün
Merdümden önüñ ùutarsan ver dil imsÀk (25) it
kendüñi

Yaenî âyret-i insÀna belki ùaríú-i Àdemiyyete gelmek (26)
saña mümkün olma. Bir gün her ne ôulm-ı cebr ile aòz
eyledüñse redd (27) idüp nÀdim [ü] müstaàfir ol. CÀdde-i
nÿrda müMÀşÀt idüp her bir **[A 24a] (1)** münhiyÀndan nefsüñ
menè ü imsÀk it.

ره بسیار داری تا به دریا بی وضو منشین

تیمم کن به گرد هستی خود پاک کن خود را

3 Reh-i bisyÀr dÀrí tÀbe-deryÀ-yı (2) vužÿè minşın

Teyemmum kon be-gird-i hestí-i òod pÀk kon òod-rÀ

Iraú yol (3) ùutarsan tÀ ki deryÀ-yı vužÿèya dek
oturma

Úaãd it àubÀr-ı (4) hestíden pÀk it kendüñi

Yaenî devr-i zamÀn-ı Àòiret tefekkür idüp (5) mülÀóáôa
eyle zamÀn-ı Àòiret bilÀ-inúıùÀè bir zamÀndur, dünyÀ gibi
degüldür. (6) MüzaórefÀt-ı dünyÀdan münúauìè olup
ãalÀókÀr-ı èuúbÀya saèy idüp (7) rÀóat-ı dünyÀ-yı dını
terk it. Saèy it, esbÀb-ı taèalluúÀt-ı (8) dünyÀdan
fÀrià-i bÀl ol. Belki àubÀr-ı hestí ifnÀ idüp kesb-i (9)
rÿóÀniyyet idüp feyž-i tecellí-i rÿóÀniyyet ile muttaãıf
ol.

به بال نغمه تر پرد مرغ دل عارف

سبکروح از صدای آب آتشناك كن خود را

4 (10) Be-bÀl-i naàmeter [mí]pered murà-i dil-i èÀrif

Sebük-rÿó ez-ãadÀ-yı Àb-ı Àteş(11) nÀk kon òod-rÀ

BÀl-i naàme-i ter ile uçar murà-ı dil-i èÀrif

Sebük-rÿó (12) āadÀ-yı Àb-ı ÀteşnÀkdan it kendüñi

Yaèní murà-i tevóíd ehl-i èirfÀna (13) úanad ancaú sÿz u
şevú-i derÿn ile olan āidú ile òikr ü (14) fikrden olur.
Böyle olduài óÀlde sen daòı āÀf derÿn ol. (15) āidú [u]
şevú ile òikr [ü] fikr-i ÒüdÀya meşàÿl olup pÀk derÿn ol.

سفر از خویشتن خواه رفیق بی قراران شو

به هر صحرا که بینی گردباد خاک کن خود را

5 (16) Sefer ez-ò`ışten ò`Àhí refiú-i bí-úarÀrÀn şÿ

Be-her āaórÀ ki bíní (17) gird-bÀd-ı òÀk kon hod-rÀ

Kendinden sefer isterseñ bí-úarÀrlara (18) refiú ol

Her āaórÀda ki görürseñ gird-bÀd òÀk it kendüñi

(19) Yaèní èÀlemi terk idüp maóviyyetde olmaú isterseñ
semt-i Óaúúa seyr-i (20) sülÿk iden erbÀb-ı èirfÀna
refiú, her bir vÀdide sülÿk-ı Óaúúa sÀlik (21) olanlara
teāÀdüf itdünse anlar ile seyr-i sülÿk idüp (22) terk-i
esbÀb idüp beöl-i vücÿd ile óaúuíÀt-peymÀ ol.

سبک جولان بود طاووس برق آتشین جولان

به دست آور دل پر سوز آتشناک کن خود را

6 (23) Sebük cevelÀn bÿd ùÀvÿs-ı berú-i Àteşín cevelÀn

**Be-dest (24) Àver dil-i pur sÿz [u] ÀteşnÀk kon òod-
rÀ**

Sebük cevelÀn olup (25) ùÀvÿs-ı berú-i Àteşín
cevelÀn

Ele getür dil-i pür-sÿz [u] ÀteşnÀk (26) it kendüñ

Yaení sýz-ı şevú-ı muóabbet ile sebük-rýó olup (27) menzil-i maúãýda pervÀz it. ÛÀvÿs-ı berú-i Àteşín sebük [A 24b] (1) cevelÀn gibi Àyende maóall-i imkÀnı ùayy it.

به معراج فنا شوكت رسيدن پايه ای دارد

هوا كن آب و خاك و شعله كن افلاك خود را

7 Be-mièrÀc-ı fenÀ Şevket resíden (2) pÀye'í dÀred

HevÀ kon Àb-ı òÀk u şuèle kon eflÀk kon òod-rÀ

(3) MièrÀc-ı fenÀya Şevket erişmek bir pÀye ùutar

HevÀ it Àb-ı (4) òÀkı şuèle it eflÀk it kendüñ

Yaení kemÀl-mertebe ifnÀ-yı (5) vüçÿd itmekde bir güzel rütbe-i èulyÀ vardır. Àb-ı vüçÿd hevÀya (6) menfaèat idüp òÀk-i vüçÿd şuèleye münúalib idüp èÀlem-i (7) bÀlÀya pervÀz it. Yaení ifnÀ-yı àubÀr-ı vüçÿd idüp èÀlem-i bÀla-yı (8) rýóÀníde cÀygır ol.

MefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün

منه ديگر به زير بار نعمت گردن خود را

مكن گلدسته بند ميوه الوان تن خود را

1 Menih díger be-zír-i bÀr-ı nièmet gerden-i òod-rÀ

(9) Mekon güldeste-i bend míve-i elvÀn-ı ten òod-rÀ

Bıraúma yerde (10) zír-i bÀr-ı nièmete kendi gerdenüñ

İtme güldeste-i bend míve-i elvÀn-ı (11) ten ile kendüñ

Yaení zír-i bÀr-ı nièmet-i dünyÀ ile ten-perver olup (12) nefsi-i emmÀreye zebÿn olma. Óaõer it míve-i elvÀn-ı ten-perverlik (13) ile destegül gibi bedídÀr olma. ZírÀ bu nièmet-i elvÀn-ı dünyÀ (14) ile ten-perver olup nefse zebÿn u maàlýb olmaya delíl ü (15) èalÀmetdür.

اثر از حاصلم نگه نگذاشت برق هجر چندانی

که بینم توتیای چشم موری خرمن خود را

2 Eâer ez-óÀãılam nıgeh nugzÀşt berú-i hicr-i çendÀní

(16) Ki bínem tÿtyÀ-yı çeşm-i mÿrí òïrmen-i òod-rÀ

Eâer óÀãıllumdan (17) bıraúmadı berú-i hicr ol úadr

Ki görem bir tÿtyÀ çeşm-i mÿra kendi (18) òïrmenüm

Yaèní bir zerre eâer bıraúmadı berú-i hicr òïrmen-i vüçÿdumda, (19) tamÀm iórÀú eyledi. Bir çeşm-i mÿra tÿtyÀ olacaú miúdÀr óÀãıllum (20) olmadı.

ز بس از یاد زلفش خانه ام امشب معطر شد

ندانم از کنار نافه جیب ر وزن خود را

3 Zi-bes ez-yÀd-ı zulfeş òÀneem im şeb muèaùùar şod

(21) Ne-dÀnem ez-kenÀr-ı nÀfe óabíb revzen-i òod-rÀ

Ol úadr bu gıce (22) yÀd-i zülfüyle òÀnum muèaùùar oldı

Bilmem kenÀr-ı nÀfeden kendi óabíb-i (23) revzenüm

Yaèní òayÀl-i zülf-i şeb-gÿn-ı müşgbÀr yÀdıyla bir mertebe (24) òÀne-i òÀùırum pür-nÿr u muèaùùar oldı. TamÀm-ı revzene òÀne-i òÀùırumdan (25) belki ser-tÀ-pÀy-ı vüçÿdumdan nÀfe gibi bÿy-ı òoş-nıgÿn bedíd (26) olurdı.

بود خاکسترش را آتش یاقوت تا به محشر

چو افزوم به یاد لعل جانان کلخن خود را

4 Boved òÀkisteriş-rÀ Àteş-i yÀúýt tÀbe-maóşer

Ço efzÿzem (27) be-yÀd-ı laèl-i cÀnÀn külòan-ı òod-rÀ

Olur kÿy-ı Àteş-i yÀkÿt tÀbe-maóşer [A 25a]

(1) Çünkü yaúam yÀd-i laèl-i cÀnÀn ile kendi
külòanum

Yaèní Àteş-i şevú-i muóabbet-i (2) maóbÿb ile dÿdmÀn-ı
òÀùırırı sÿznÀk itsem, tÀ-rÿz-ı maóşere dek (3) àubÀr-ı
vücÿdum belki òÀkister-i vücÿdum Àteş-i yÀúÿt lemèa gibi
efrÿz olur. (4) Yaèní sÿz-ı şevú-i muóabbet olan dilde
rÿz-ı óaşre dek münevver-i tecellí lemèÀn (5) ider.

تجلی زار شد از گفتگوی ما جهان شوکت

چراغ طور می دانیم طبع روشن خود را

5 TecellízÀr şod ez-goft u gÿy-ı mÀ cihÀn Şevket

ÇerÀà-ı Üÿr (6) mídÀnım ùabè-ı rÿşen-i òod-rÀ

TecellízÀr oldı cihÀn Şevket benüm (7) güft ü
gÿyumdan

ÇerÀà-ı Üÿr bilürüm kendi ùabè-ı rÿşenüm

Yaèní benüm (8) süòan-ı maèrÿf u irşÀdumdan èÀlem keşf ü
irşÀd oldı. (9) Şemè-i sÿzÀn-ı óaúíúÀt-i hidÀyet şümÀr
iderüm. Kendi ùabè-ı ãÀf u (10) rÿşen nihÀdum.

MefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün

رمیدن های من از شهر بیرون چون زند خود را

شود برقم به لیلی خانه مجنون زند خود را

1 RemídenhÀ-yı men ez-şehr çon bîrÿn zened òod-rÀ

**(11) Şeved berķem be-Leylí òÀne-i Mecnÿn zened òod-
rÀ**

Benüm úaçmaúıların şehrden (12) vaútÀ ki ùaşra virür
kendüñ

Olur berúüm Leylí gibi òÀne-i Mecnÿna (13) virür
kendüñ

Yaèní ceõbe-i cünÿn-ı muóabbet ile esbÀb-ı èÀlemden dest(14)-efşÀn olup ve úayd-ı taèalluúÀt-ı cihÀn-ı fÀniden vÀ-reste olsam (15) sÿziş-i şevú-i muóabbetüm ãÿret-i maóbÿb gibi òÀne-i òÀùır-ı muóabbet nihÀdumda (16) cÀygır olur.

ز شوخی ها خیالش را به خاطر نیست آرامی

پری از شیشه ام چون رنگ می بیرون زند خود را

2 Zi-şÿòihÀ òayÀleş-rÀ be-òÀùır níst ÀrÀmí

Perí (17) ez-şíşem çon reng-i mey bírÿn zened òod-rÀ

Şÿòilikden (18) òayÀl-i òÀùırda youú ÀrÀmı

Perí şíşemden reng-i bÀde gibi (19) ùaşra virür kendüñ

Yaèní maóbÿb-ı perı-òaalet kemÀl-mertebe şÿò (20) olduaindan şíşe-i òÀùır-ı èÀşıúda òayÀl-i şÿò-ı perı-òaalet (21) ÀrÀm itmez. Yaèní kemÀl-mertebe şÿò u nÀzik olmaú óasebiyle viãÀlinden (22) úauè-ı naôar-ı òayÀlí daòı òÀùır-ı èÀşıúdan güöerÀn itmez.

غبارم توتیای دیده طاوس می گردد

به سوی من به سنگ از بس که دیگرگون زندخود را

3 ĞubÀrem (23) tÿtyÀ-yı díde-i ùÀvÿs mígerded

Be-sÿy-ı men be-seng ez-bes ki díger-i gÿn (24) zened òod-rÀ

ĞubÀrum tÿtyÀ-yı díde-i ùÀvÿs olur

Benüm semtümde (25) ùaşa ol úadr gÿne gÿne virür kendüñ

Yaèní gÿne gÿne seng-i (26) sitem-i çarò-ı bÿúalemÿn òÀk-i vücÿduma iãÀbetitse óissiyle òÀk-i (27) vücÿdum tÿtyÀ

gibi òurd olup çeşm-i ùÀvÿs óavÀdiâ-i çarò-ı sitemkÀra [A
25b] (1) tÿtyÀ oldı.

به كف شمشير موج بوسه می آید غبار من

که می خواهد به قلب آن لب میگون زند خود را

4 Be-kef şemşir mevc-i bÿse mîÀyed àubÀr-ı men

Ki mío~Àhed (2) be-úalb-i Àn leb-i mey-gÿn zened
òod-rÀ

Elde şemşir mevc-i bÿse (3) gelür benüm àubÀrum

İster olup meygÿn úalbine virsün kendüñ

(4) Yaèní vücyd-ı òÀksÀrum bÿse ümídiyle úalb-i maóbÿba
ùóúunmaú (5) ùaleb ider. ÓÀlbuki úalb-i maèşÿúa ùóúunmaú
şarù-ı edeb-i (6) èuşşÀú degüldür.

به بین عیش و غم شوکت که چون کارش به سرافند

ز دشت شعله بگریزد به بحر خون زند خود را

5 Be-bín èayş u àam Şevket ki çon kÀreş (7) be-ser- ofted

Zi-deşt-i şuele be-gorized be-baór-i öÿn zened (8)
òod-rÀ

Gör èayş u àam Şevket nice iş başa giydür

(9) Deşt-i şueleden úaçar úan deryÀsına virür kendüñ

Yaèní (10) seyr eyle èayş u àama ne gÿne nihÀyet bulur.
Àh-ı ÀteşbÀrdan (11) girízÀn olup deryÀ-yı eşk-i öÿn-Àba
àarú olur. Yaèní (12) èÀşıú ne gÿne àamdan rehÀ bulur.
ZírÀ ki Àh-ı ÀteşbÀrgÀh (13) girye-i öÿnín ile evúat-
güzÀrdur.

FÀèilÀtün fÀèilÀtün fÀèilÀtün fÀèilün

گریه حسرت مجو مژگان خون فرسود را

نیست از باران خبر ابر شفق آلود را

1 Girye-i óasret mecÿ (14) müjgÀn-ı òÿn fersÿd-rÀ

Níst ez-bÀrÀn òaber ebr-i şafaú(15)-Àlÿd-rÀ

Girye-i óasret ùaleb itme úan sürülmüş müjgÀndan

(16) Yoúdur yaàmurdan òaber şafaú ile úarışmış
bulutdan

(17) Yaèní ôÀhir-i òÿn-ı girye ile niyÀz u ùÀèat iden
sÿfílerden (18) āıdú-ı derÿn meémÿl itme, āıdú-ı derÿn
āÿret-i ôÀhir ile (19) maèlÿm olmaz. āıdú-ı derÿn başúa
bir óÀldür, èindallÀh maèlÿmdur. (20) Sürò-i şafaú ile
Àlÿde olan ebrde şÀéibe-i bÀrÀn (21) olmaduaı gibi ôÀhir
sÿfílerde feyż-i RaómÀn meémÿl itme.

هیچ کس از تیره بختی های من آگاه نیست

می کنم از شعله ادراک پنهان دود را

2 (22) Híc kes ez-tíre-baòtíhÀ-yı men ÀgÀh níst

Míkonem ez-şÿèele-i (23) idrÀk pinhÀn dÿd-rÀ

Híc kimse benüm siyÀh baòtlarumdan (24) ÀgÀh degül

İderüm şÿèele-i idrÀkda pinhÀn dÿdı

(25) Yaèní híc kimse benüm derÿn-ı óÀl-i faúrumdan ÀgÀh
degüldür. ZírÀ (26) ben kendi èaúl [u] èirfÀnum ile kendi
faúr-ı óÀlüm setr idüp (27) istianÀ āÿretin gösterirüm.

غافلان را منزل آسودگی باشد وطن

نیست بالین غیر دامن پای خواب آلود را

3 ĞÀfilÀn-rÀ menzil Àsÿdegí [A 26a] (1) bÀşed vatan

Níst bÀlín àayr-ı dÀmÀn pÀy-ı ò`Àb-Àlÿde-rÀ

(2) ĞÀfillere rÀóatlıú menzil-i vaúan olur

Yoú yaādıú etekden (3) başúa uyuşmış ayaàı

Yaèní esbÀb-ı dünyÀdan teàÀfùl iden (4) kimseler menzil-i rÀóata resíde olmışlar. Görmez misin uyuşmış (5) ayaàa etekden başúa ò`ÀbgÀha cÀy-ı rÀóat youúdur.

بارها سرگشته چون سنگ فلاخن کرده است

گرد سر گردیدن من کعبه مقصود را

4 BÀrhÀ ser(6)-geşte çon seng-i felÀòan kerdeest

Gerd ser-gerdiden-i (7) men Kaèbe-i maúãýd-rÀ

Çouú kere sapan úaşı gibi ser-geşte (8) itmişdür

Benüm başum eùrafında döndürmek Kaèbe-i maúãýdı

(9) Yaèní kirÀren mirÀren sapan úaşı gibi Kaèbe-i maúãýdum benüm başum (10) eùrÀfında devr idüp díger Kaèbe-i maúãýdı seng-i felÀòan (11) gibi devr-endÀz oldum. Yaèní úaç kerre merÀm-ı cihÀn baña teveccüh eyledi. (12) Ben o merÀm-ı dünyÀdan min-baèd idüp iótirÀz eyledüm.

نه امیدم از بهار است و نه بیمم از خزان

من که می دانم گل رعنا زیان و سود را

5 Ne ümídem (13) ez-bahÀrest u ne bímem ez-òazÀn

Men ki mídÀnem gül-i raènÀ ziyÀn (14) u sýd-rÀ

Ne ümídüm bahÀrından ve ne úorúum òazÀndandur

Men ki (15) bilürüm gül-i raènÀ ziyÀn u fÀéideyi

Yaèní ne óayÀt-ı dünyÀ ile (16) mesrýr olurum ve ne mevt ile maàmým olurum. ZírÀ ben mevt (17) ü óayÀt-ı dünyÀya gül-i raènÀ gibi müsÀví naôar idüp belki devlet ü (18) iúbÀl-i cihÀn ile mesrýr olurum. Díger faúr-ı óÀl-i dünyÀ ile àamgín (19) olmam. İkisi daòı èindümde ôıll-ı óayÀl gibidür.

همچو من از ناله شوکت کسی آگاه نیست

خوب می دانم زبان نغمه داوود را

6 Hemço men ez-nÀle-i (20) Şevket kesí ÀgÀh níst

Òyb mídÀnem zebÀn-ı naàme-i (21) DÀvÿd-rÀ

Benüm gibi Şevket nÀleden bir kimse ÀgÀh degüldür

(22) Güzel bilürüm lisÀn-ı naàme-i Davÿdı

Yaení hiçbir kimse benüm gibi òikr-i (23) tevóíd-i maèbÿd ile evúÀt-güzÀr olup faẓl [u] feyẓ-i kelime-i (24) tevóíd fehmi [ü] idrÀk itmez. ZírÀ ben güzel erbÀb-ı tevóídüñ (25) faẓílet-i óÀline muuùaliè oldum.

Mefèÿlü fÀèilÀtü mefÀèilü fÀèilün

بوی ثبات نیست بهار امید را

باشد شفق ز رنگ حنا صبح عید را

1 Bÿy-ı àebÀü níst bahÀr-ı (26) ümíd-rÀ

BÀşed şafaú zi-reng-i óınÀ āubó-ı èıyd-rÀ

Bÿy-ı (27) àebÀt yoúdur bahÀr-ı ümídde

Olur şafaú reng-i óınÀdan āubó-ı [A 26b] (1) èıydde

Yaení bahÀr-ı ümíd-i dünyÀda bÿy-ı devÀm [u] àebÀt yoúdur. Görmez (2) misin āubó-ı èıyd-i sürÿra şafaú reng-i óınÀdan olduı seríèüz-zevÀl (3) olmayana işÀretdür, belki delíl-i ôÀhirdür.

گوشم لب خموش و لبم گوش کر شده است

از بس که بسته ام در گفت و شنید را

2 Gÿşem leb-i òamÿş (4) u lebem gÿş-ı ker şodest

Ez-bes ki besteem der-i goft (5) u şiníd-rÀ

Úulaàum sükÿt dudaà u lebüm saàır úulaú (6) olmışdur

Ol úadr baàlamışum işidme vü söylemek úapusın

(7) Yaèní bir mertebe beyhýde kelÀm tekellüm itdükden keff-i lisÀn u semÀè itme(8) sinden müsÀmaóa eyledüm. Benden óiss-i ôÀhir-i semÀè u tekellüm tÀbýt (9) oldu.

هرکس مرا به خون خود آلود دید گفت

باشد کفن ز اطلس سرخ این شهید را

3 Herkes me-rÀ be-òÿn-ı òod Àlÿd díd goft

BÀşed (10) kefen zi-aùlas-ı surò ín şehíd-rÀ

Her kimse beni kendi úanuma (11) Àlÿde gördi díde

Olur kefen úırmızı aùlasdan bu şehíde

(12) Yaèní her kim beni òÿn-ı girye vü Àh [u] enín-i èaşúla muèÀyene eyledükde úÀéil (13) oldu, benüm nihÀyet şehÀdet-i èaşú ile olmaàlıàa.

بی‌تاب شد ز ناله گشایش ببین که است

دندان از طپیدن دل این کلید را

4 Bí-tÀb (14) şod zi-nÀle goşÀyiş be-bín kiest

DendÀn ez-ùapíden-i dil (15) ín kilíd-rÀ

Bí-úarÀr ol nÀleden fütÿóÀt gör ki var

(16) Diş ızùırÀb-ı dilden bu kilíde

Yaèní dÀéimÀ ùaríú-i müstaúım (17) üzre ÒüdÀ-cÿ ol. NihÀyet fütÿóÀt-ı feyzullÀhı seyr (18) ü temÀşÀ it. ZírÀ fetó-i bÀb-ı feyz-i RabbÀní ancaú ùaríú-i (19) müstaúimde reviş [ü] reftÀr itmek ile óÀãıl olur.

مستی و زهد بی‌ثمری همسر همند

پیوند تاکه ساخته ایم نخل بید را

5 Mestí (20) vü zuhd bí-âemerí hemser-i hemend

Peyvend tÀ ki sÀhteím naòl-i (21) bíd-rÀ

Mestlik ü zühd bí-óÀãıllıú birbiriyile başdaşdur

(22) TÀ ki peyvend yapmışum nihÀl-i bîdi

Yaèní bilÀ-fÀéide riyÀ ile Àlÿde (23) olan èibÀdet ü mestlik ile bî-óÀãıllıúda müsÀvídür. (24) Yaéní ikisi daòı èindallÀh maúbÿl degüldür. İkisini bir dereceye (25) vazè eyledüm ben.

شوكت به صبح جلوه آهي كه است

ديگر نمود سرمه چشم سفيد را

6 Şevket be-ãubó cilve-i Àhí kiest

(26) Díger numÿd sürme-i çeşm-i sefíd-rÀ

Şevket ãabÀóda cilve-i (27) Àh ki var

Bir daòı gösterdi sürme-i çeşm-i beyÀž

Yaèní [A 27a] (1) ãabÀó vaútinde olan òulÿã-ı derÿn ile ãıdú-ı niyÀzı BÀrí teeÀlÀ (2) çeşm-i sefíd-i ãubó rÿşen ider. ãabÀó vaútinde olan òulÿã-ı niyÀzı-i (3) BÀríden ãabÀóuñ feyž-yÀb olması daòı žÀhirdür.

MefÀèilün feèilÀtün mefÀèilün feèilün

كشده به ياد تو بحر از حباب ساغر را

صدف به نام تو بندد طلسم گوهر را

1 Keşed (4) be-yÀd-ı to baór ez-óabÀb sÀàar-rÀ

ãadef be-nÀm-ı to bended ùılsım-i (5) gevher-rÀ

Çeker senüñ yÀduñla deryÀ óabÀbdan sÀàarı

ãadef (6) baàlar senüñ nÀmuñla ùılsım güheri

Yaèní baóruñ gÿn-e-gÿn emvÀc (7) ile cilve vü díger şíve ile nümÿnesi óúkm ü emr-i ÖüdÀya merbÿťdur. (8) Díger ãadef-i ùılsım-bend ile bir cevher olması yine emr-i BÀrí teeÀlÀya (9) merbÿťdur. ÓÀãıl[ı] her şeyéüñ cilve-ıáÀarı emr-i BÀríye merbÿťdur.

دماغ زخم شهیدان ز کام گشته که باز

به خون نکبت گل آب داده خنجر را

2 (10) DimÀà-ı zaòm-ı şehídÀn zukÀm gešte ki bÀz

Be-òÿn-ı nùkhet-i (11) gül Àb dÀde òancer-rÀ

Şehídlerüñ dimÀà-ı zaòmı zükÀm oldu (12) bir daòı

Òÿn-ı nùkhet-i gülden kim virdi ãu òançere

Yaèní nümÿne-i (13) şehÀdet-i èaşú [u] muóabbet yine bedíd [ü] der-kÀr oldu. èAcabÀ yine (14) ne gÿne maóbÿb Àb-ı nÀb-ı óüsn ile òançer-i ebrÿ-yı bürrÀna Àb(15)-dÀde oldu. ÓÀãı1[ı] nümÿne-i irşÀd ôÀhirdür. Yine ehlüllÀhuñ (16) biri ôÀhir olacaúdur.

ز ابرویش نشود چین جدا که این شمشیر

ز موج آب به زنجیر کرده جوهر را

3 Zi-ebrÿyeş ne-şod çín cudÀ ki ín (17) şemşír

Zi-mevc-i Àb be-zencír kerde cevher-rÀ

Úaşlarından (18) olmaz bükük ayırağ zírÀ bu şemşír

Mevc-i Àbdan zincíre (19) úoymış cevheri

Şemşír-i ebrÿ-yı cÀnÀndan çín-i çeşm-i (20) àazap münfekk olmaz. GÿyÀ bu tíà-i ebrÿ-yı cÀnÀn ÀbdÀr-ı tíàden (21) cevher-i tíài setr eylemişdür.

بود محال که خونی تراود از رگ من

مگر ز آهن پیکان کند نشتر را

4 Boved muóÀl ki òuní terÀved ez-reg-i (22) men

Meger zi-Àhen-i müjgÀn koned níşter-rÀ

MuóÀl olur úan (23) ùamlasın benüm ùamarumdan

Meger Àhen-i müjgÀndan itsünler (24) níşteri

Yaèní emr-i muóÀldür benüm reg-i vücÿdumdan òun-i fÀsid
 (25) níşter ile iòrÀc olsun. ŞifÀ-yÀb olam meger neşter-i
 reg-i (26) vücÿdum níş-i müjgÀn-ı dıl-ber olsun. Yaèní
 òaste-i èaşú [u] muóabbet (27) şifÀ-yı maèşÿúdan başúa
 àayr gÿne tabíb ü dÀrÿ ile şifÀ[A 27b] (1)-peõír olmaz.

نظر به جانب دنیا نمی کند قانع

هما چه کار کند استخوان گوهر را

5 Naôar be-cÀnib-i dunyÀ ne-míkoned úÀniè

HümÀ çî kÀr koned ustuò`Àn-ı (2) gevher-rÀ

Naôar cÀnib-i dünyÀya itmez úÀniè

HümÀ ne gÿne èamel ider üstüò`Àn-ı (3) gevhere

Yaèní ehl-i úanÀèat mÀl u menÀl-i dünyÀya teveccüh ü
 iltifÀt itmez. (4) Mürà-i HümÀ üstüò`Àn-ı gühere mÀil
 olmaduàı gibi ke-òÀlik erbÀb-ı úanÀèat (5) HümÀ-
 ùabíèatdür. EmvÀl-i dünyÀya meyl itmez.

به خاک کوی تو ای قبله سر افرازان

به سر کلاه نمد دیده ایم افسر را

6 Be-òÀk-i kÿy-ı to ey úıble-i (6) ser-efrÀzÀn

Be-ser külÀh-ı nemed dídeím efser-rÀ

Senüñ (7) òÀk-i kÿyuñda ey úıble-i ser-efrÀzlar

Başda külÀh-ı nemedí görmişüm (8) tÀc

Yaèní senüñ òÀk-i pÀyüñde ey faòr-ı èÀlem Muóammed
 MuãuafÀ pÀdişÀhlaruñ (9) teveccühgÀhı olan başumda külÀh-
 ı faúr-ı nemed ile tÀc-ı pÀdişÀhı faòr u (10) mübÀhÀt
 iderüm.

Mefèÿlü fÀèilÀtü mefÀèílü fÀèilün

دیوانه کرد بس که هوايت بهار را

باشد کف از شکوفه به لب شاخسار را

1 DívÀne kerd bes ki hevÀyet bahÀr-rÀ

(11) BÀşed kef ez-şukÿfe be-leb-i şÀòsÀr-rÀ

DívÀne eyledi (12) ol úadr hevÀñ senüñ bahÀrı

Olur köpük çiçekden leb-i (13) şÀòsÀrda

Yaèní hevÀ-yı èaşú [u] muóabbetüñ bir mertebe bahÀrı
dívÀne (14) eyledi nihÀl. Leb-i şÀòsÀrda şükÿfe köpük
gibi nümÀyÀn (15) oldu. Yaèní bÀà-ı bahÀr-ı èÀlemüñ neşv
[ü] nemÀsı ôuhÿrÀt-ı BÀríden (16) bir nümÿnedür.

بالد ز بس که آن گل رعنا به خویشان

پر می کند میان خزان و بهار را

2 BÀled zi-bes ki Àn gül-i raènÀ zi-ò'íşten

Pur míkoned (17) miyÀn-ı òazÀn u bahÀr-rÀ

ZiyÀde olur bir mertebe o gül-i raènÀ (18)
kendinden

Memlÿ ider miyÀn-ı òazÀn u bahÀrı

Yaèní bir mertebe (19) kendi kendinden gül-i raènÀ gibi
maóbÿb neşv [ü] nemÀ buldı. KemÀl u zevÀl-i (20) óüsn bir
yerde cemè idüp ímÀ eyledi. Óüsn-i maóbÿb kemÀle resíde
(21) olduúda zevÀl-i der-èaúabdur. AóvÀl-i èÀlem daòı bu
gÿne olduàına (22) işÀretdür.

عاجز کند ملامت اهل نام را

موم است سنگ راه نگین سوار را

3 èÀciz kend melÀmetem ehl-i nÀm-rÀ

Mÿmest seng-i (23) rÀh-ı nigín suvÀr-rÀ

èÀciz ider melÀmetüm ehl-i nÀmı

Mÿmdur (24) seng-i rÀh-ı nigín süvÀra

Yaèní nerm ùabíèat u óüsñ-i mülÀyim (25) äýret ile saòt ùabíèat u ser-keş kimselere àÀlib (26) olmaú mümkindür. NÀm-ı nígín süvÀra mým seng-i rÀh olduài gibi. (27) Yaèní mým nerm olduài eclden nÀm-ı nígín andan tecÀvüz idemez. **[A 28a]**

FÀèilÀtün fÀèilÀtün fÀèilün

خواهی که زود سیر شو کم خوری گز این

سیر بیست دیر مردم بسیار خار را

4 (1) Ò`Àhí ki zÿd sír şÿ kem òorí gez ín

Sír bíst dír merdum-i (2) bisyÀr-òÀr-rÀ

İsterseñ tız ùoú olasın az ekl it bundan (3) öturi

Geç ùoú olur çoú yemek yen kişi

Yaèní eger ùÀlib(4) señ èÀlemden müstaàní olup sír-çeşm olup gedÀ-çeşm (5) olmamaya úanÀeat iòtiyÀr idüp úalílü'l-ekl ol. ZírÀ (6) merdüm-i ùamÀe dÀéimÀ óırã-ı dünyÀ ile Àlýdedür. AálÀ esbÀb-ı (7) nièmet-i dünyÀdan sír-çeşm olmaz. DÀéimÀ gedÀ-çeşmdür.

شوکت چه حاصل است به دشمن ز دشمنی

نبود ثمر شکوفه دندان مار را

5 Şevket (8) çi óÀãılest be-duşmen zi-duşmení

Nubÿd âemer şukÿfe-i dendÀn-ı (9) mÀr-rÀ

Şevket ne óÀãıldur düşmÀndan düşmÀnda

Olmaz (10) míve şükÿfe-i dendÀn-ı mÀrda

Yaèní düşmandan düşman (11) intiúÀm almaú âadedinde bir âemere óuãÿl-peõır olmaz, zaòm-ı dendÀn-ı (12) mÀrdan bir çiçek óÀãıl olmaduài gibi. Yaèní òaãm rencÿr itmeden (13) òaãm-ı dígere bir fÀéide óÀãıl olmaduài gibi.

fÀèilÀtün fÀèilÀtün fÀèilÀtün fÀèilün

داغ هست از بهر دنیا خلق نا هموار را

از برای سیم زر بگداز این کهسار را

1 DÀà hest (14) ez-behr-i dunyÀ òalú nÀ-hemvÀr-rÀ

Ez-berÀy-ı sım [u] zer be-guzÀr ín (15) kÿhsÀr-rÀ

DÀà var dÿnyÀ içün nÀ-hemvÀra maòlÿúda

(16) Sım [ü] zerden ötüri bıraú bu kuhsÀrı

Yaení òilúat-ı nÀ-hemvÀr (17) èÀúıbet-endış olmayan
kimseler sım [ü] zeri dÿnyÀyı dÀà-ı (18) derÿn itmişler.
Sen Àrif-i èÀúıbet-endış ol. Sım [ü] zer-i (19) dÿnyÀya
iltifÀt itme. Óırã-ı sım [ü] zer-i dÿnyÀyı cemÀdÀt-ı nÀ-
hemvÀr (20) olan kimselere ióÀle it.

سبز چون گردید گلبن از قفا دارد گلی

حسن رنگینی به دنبال است خط یار را

3 Sebz çon gerdíd gülben (21) ez-úafÀ dÀred gülí

Óusn-i rengínı be-dunbÀlest òatt-ı yÀr-rÀ

(22) NihÀl-i gül sebz olduài zamÀn ardınca ùutar
bir gül

Güzel (23) rengín óusn ardıncadur òatt-ı yÀrũñ

Yaení maóbÿb-ı òatt-Àver (24) olduúda başúa gÿne bir
óusn-ãÿret kesb idüp (25) şıve-nümÿn olur. NihÀl-i gül
sebz olduúdan ãoñra (26) gül ôÀhir olur. Başúa gÿne bir
bergbÀrıyla şıve-nümÿn (27) olduài gibi.

کی برد زاهد به سوی کعبه از دنبال راه

کی گشاد از صورت در می شود دیوار را

**4 Key bered zÀhid be-sÿy-ı Kaèbe ez-dunbÀl-i rÀh[A
28b]**

(1) Ki goşÀd ez-ãÿret-i der mîşevêd dívÀr-rÀ

Ne gÿne gôtürür zÀhid semt-i (2) Kaèbe ardın yol

Nice güşÀd olur ãÿret-i derÿn-ı dívÀr

(3) Yaèní zÀhid-i muúallid ãÿret-i taúlíd ile semt-i Kaèbe-i óaúíúat rÀh-yÀfte (4) vü resíde olmaz. Saùó-ı dívÀrda naúş-ı bÀb taävír olmaúdan (5) fetó-i bÀb olmaduaı gibi. ÓÀãıl zÀhid ãÿret gibidür. Andan bir emr-i (6) maèeví meémÿl olmaz.

می توان از خجالت جانان گل صد عیش چید

حلقه در گردش رنگ است این گلزار را

5 MítevÀn ez-òaclet-i cÀnÀn gül-i ãad èayş (7) çíd

Óalúa[í] der-gerdiş-i rengest ín gülzÀr-rÀ

Mümkindür òaclet-i (8) cÀnÀndan yüz gül-i èayş düşürmek

Bir óalúa-i gerdiş rengde(9) dür bu gülzÀrda

Yaèní maóbÿbuñ şermnÀk olup rÿy-ı gülgÿn-ı (10) èaraú-rízinden yüz gÿne èayş u ãafÀ kesb itmek mümkindür. Bu gülzÀr-ı (11) óüsnüñ gerdiş-i rengi óalúa-i bezm-i èişret gibidür.

FÀèilÀtün fÀèilÀtün fÀèilÀtün fÀèilün

بوریا باشد گلستان مرد عزلت گیر را

نرگستانی نباشد جز نیستان شیر را

1 BÿriyÀ bÀşed (12) gülistÀn merd-i èuzlet-gír-rÀ

NergisistÀní ne-bÀşed (13) coz neyistÀn-ı şír-rÀ

Óaãír olur gülistÀn merd-i èuzlet-gíre

(14) Nergislik olmaz neyistÀndan başúa şíre

Yaení tÀrik-i dünyÀ (15) vü merd-i èÀrif ÖüdÀya gýşe-i èuzletde ferş-i óaãír gülistÀn (16) olur. Arslana neyistÀn güzel nergislik ve cÀy-i ÀrÀm olduái (17) gibi. Merd-i gýşe-gír-i èÀrif arslana teşbíh itmekde maúÀm-ı temeddüódür.

مرد موزون را همین تیغ زبان آید به کار

در سفرها آب جز پیکان نباشد تیر را

2 (18) Merd-i mevzÿn-rÀ hemín tíà-i zebÀn Àyed be-kÀr

Der-seferhÀ Àb (19) coz peykÀn ne-bÀşed tír-rÀ

Merd-i mevzÿna hemÀn tíà-i zebÀn gelür (20) kÀra

Seferlerde åu peykÀndan başúa olmaz tíre

Yaení (21) merd-i mevzÿn ùabíèat u süòan-şinÀsa mevzÿn ùabíèat (22) àurbetde der-kÀr u dest-gír olur. Tíre kemÀndan sefer eyledükde (23) Àb-ı peykÀn bekÀr olup dest-gír olup hedefe kÀrger (24) olduái gibi.

ناز معشوق است از خود رفتن اهل جنون

کرده اند از حلقه چشم پری زنجیر را

3 NÀz-ı maèşÿúest ez-òod reften ehl-i cünÿn

(25) Kerdeend ez-óalúa-i çeşm-i perí zencír-rÀ

NÀz-ı maèşÿúdur ehl-i (26) cünÿn kendinden gitmek

Etmişler óalúa-i çeşm-i períden zincíri

(27) Yaení erbÀb-ı cünÿnuñ ceõbe-i cünÿn-ı muóabbet ile kendiden bayılup **[A 29a] (1)** gitmesi nÀz-ı maèşÿúdur. ZírÀ óalúa-i úayd-ı ehl-i cünÿn óalúa-i çeşm-i maóbÿb-ı (2) períveşlerinden óÀãıl erbÀb-ı ceõbe-i muóibbüñ mecõyb olması (3) ceõbe-i óüsn-i maóbÿbdur.

جوهر آئینه ام موی زبان خامه است

بس که کردم صاف از روشن دلی تقریر را

4 Cevher-i Àyíneem mÿy-ı zebÀn-ı òÀmeest

(4) Bes ki kerdem ãÀf ez-rÿşen dilí taúrír-rÀ

Cevher-i Àyíneem (5) mÿy-ı zebÀn-ı òÀmedür

Ol úadr ki eyledüm ãÀf rÿşen dillikden (6) taúríri

Yaení cevher-i Àyíne-i derÿnum mÿy-ı zebÀn-ı òÀme gibi bedíd oldı. (7) Bir mertebe ãÀf rÿşen-dillikden eyledüm taúrír óÀl-i derÿn-ı dili, (8) belki aóvÀl-i èÀlemi.

جذبه شوقی به راحت اهل حبرت را بس است

می کشد یک موی چندین محمل تصویر را

5 Ceõbe-i şevúı be-raóet ehl-i óayret-rÀ besest

(9) Míkeşed yek mÿy çendín maómil-i taãvır-rÀ

Bir ceõbe-i şevú senüñ (10) yoluñda ehl-i óayrete kÀfídür

Çeker bir úıl nice dÀne maómil-i taãvırı

(11) Yaení maèşÿúun rÀh-ı muóabbetde bir ceõbe-i şevú-i ehl-i muóabbet ceõbe itmege (12) kÀfídür. Görmez misin bir úıl kalem nice dÀne maómil taãvırı çeküp (13) taãvır ıder.

کار زاهد نیست در محراب جز آزار خلق

در کمان فکر هدف بی تاب دارد تیر را

6 KÀr-ı zÀhid níst der-miórÀb coz ÀzÀr-ı òalú

(14) Der-kemÀn fikr-i hedef bí-tÀb dÀred tír-rÀ

You kÀr zÀhide (15) miórÀbda ÀzÀr-ı òalúdan başúa bir şey

KemÀnda fikr-i hedef (16) bí-tÀb ùutar ouı

Yaení zÀhid-i riyÀ-pişenüñ gÿşe-i miórÀbda (17) cÀygır olmasında ancaú rencÿr-ı òÀùır-ı òalú itmekdür. Başúa

gýne (18) mülÀóazası youúdur. Gýşe-i kemÀnda tır fikr nişÀn eyledügi (19) gibi ke-õÀlik zÀhidüñ äýreten rast olması inkisÀr-ı úalb (20) içündür.

مَنْت خشک است موج سیل دیوار مرا

چون غبار از آستین افشاندہ ام تعمیر را

7 Minnet-i òuşkest mevc-i seyl dívÀr-ı me-rÀ

Çon (21) àubÀr ez-Àstın efşÀndeem taèmır-rÀ

Úurı minnetdür mevc-i (22) seyl benüm dívÀruma

ĞubÀr gibi yeñden silkmişüm taèmiri ben

(23) Yaèní zamÀn-ı óayÀtumda mevtiden baña bir úurı imtinÀn-ı óayÀt var. (24) ZırÀ ben óayÀtdan dest-şý olup mevt iòtiyÀr ideli (25) òayli zamÀn oldu. Böyle olduai óÀlde mevt ü óayÀt (26) benüm èindümde müsÀví oldu.

زینهار از غفلت آھن دلان ایمن مباش

فتنه باشد زیر سر خوابیدن شمشیر را

8 ZinhÀr ez-àaflet-i Àhen-dilÀn (27) ímen mebÀş

Fitne bÀşed zır-i ser ò`Àbíden şemşır-rÀ [A 29b]

(1) äaúın eline àaflet-i Àhen dillerden emiñ olma

Fitne olur başı (2) altında şemşırüñ yatmaúlıàında

Yaèní äaúın Àhen-dil olan (3) òaãmuñ àaflet-i mülÀyemetinden emniyyet óÀãıl itme. ZırÀ niyÀmdadur (4) ò`Àb iden tíàüñ gýne gýne başı altında fitne olduai (5) gibi düşmen-i àÀfilüñ daòı başı altında gýne gýne fitne mevcýddur.

شوكت آن زلف پریشان چون مرا آید به خواب

باز می بینم به خواب از بخت بد تعبیر را

9 (6) Şevket Àn zulf-i perişÀn çon me-rÀ Àyed be-ò`Àb

BÀz (7) míbínem be-ò`Àb ez-baòt-ı bed taèbír-rÀ

Şevket o zülf-i perişÀn (8) çünkü gelür baña
rüéyÀya

Bir daòı gördüm baòt-ı bedden taèbíri (9) rüéyÀda

Yaení zülf-i siyÀh-ı perişÀn-ı dil-beri rüéyÀda gördükde
(10) kendi baòt-ı siyÀh-ı perişÀnum rüéyÀda gördüm deyü
taèbír iderler.

fÀèilÀtün fÀèilÀtün fÀèilÀtün fÀèilün

حسن چو آرد به موج نار بحر نور را

گوهر غلتان کند بی تابى دل طور را

1 (11) Óusn çon Àred be-mevc-i nÀr baór-i nÿr-rÀ

Gevher-i àalùÀn koned bí(12)-tÀbí dil Üÿr-rÀ

Óusn úaçankim getürür mevc-i nÀra baór-i nÿrı

(13) Güher-i àalùÀn ider bí-tÀb-ı dil Üÿrı

Yaení baór-i tecelliyÀt-ı (14) AllÀhdan nÿr-ı feyż-i
tecelliyÀt-ı ilÀhiyyeye maôhar olan dil-i óaúíúat(15)-
cÿya her biri bir Üÿr gibi cÀy-ı tecelligÀh olur. Belki
her bir ferd-i (16) eşyÀya naôar eylese óusn-i maúbÿl ile
feyż-yÀb olur.

تربت اهل فنا باشد همان گرد فنا

دار آخر تخته تابوت شد مقصود را

2 (17) Turbet-i ehl-i fenÀ bÀşed hemÀn gerd-i fenÀ

DÀr-ı Àòir taòte-i (18) tÀbÿt şod maúãÿd-rÀ

Turbet-i ehl-i fenÀ olur hemÀn (19) àubÀr-ı fenÀ

DÀr-ı Àòir taòte-i tÀbÿt oldu maúãÿda

Yaení (20) ifnÀ-i vücÿd iòtiyÀr iden ÀbdÀl-ı ilÀhiye
àubÀr-ı fenÀ meşhedgÀh (21) olur. Yaení ifnÀ-yı vücÿd

iòtiyÀr iden abdÀla ġubÀr-ı vücyd daòı (22) maóv u ifnÀ olur. Maúãud-ı ifnÀ-yı vücyd iòtiyÀr itmek óasebiyle (23) dÀr-ı taòta-i tÀbýt olduài gibi. Yaèní maúÀm-ı fenÀ meşhedgÀh-ı (24) maúãýd oldu.

مطرب عشقم به هر جا طرح عشرت افکند

منصب چینی نوازی می دهد فغفور را

3 Muùrib-i aşúem beher cÀ ùaró-ı èişret efkened

(25) Manãıb-ı çíní nevÀzí mídehed faàfýr-rÀ

Muùrib-i àaşúum her (26) bir yerde ùaró-ı èişret bıraúsa

Çíní nevÀzí manãýbın virür [faàfýra]

(27) Yaèní sÀzende àaşúum her bir yerde èişret-bÀz u naàme-sÀz [A 30a] (1) olsa faàfýr pÀdişÀhına āaff-ı nièÀlde fincÀn çalıcılar (2) manãýbın vir.

مدخلان را بهره مندی نیست از اموال خود

استخوان دندان نمی گردد دهان گور را

4 MedòalÀn-rÀ behremendí níst ez-emvÀl-i òod

(3) Ustuò`Àn dendÀn ne-mígerded dehÀn-ı ġýr-rÀ

Medòallerüñ behre(4) mend olması yoúdur kendi mÀllarından

Kemik diş olmaz (5) dehÀn-ı mezÀra

Yaèní müddaòir [ü] baòıl olan kimseler kendi mÀlından (6) óiããe-yÀb olup fÀéidemend olmazlar. Görmez misin (7) mezÀra cenÀze kemikleri diş olmaz müddaòir olduài eclden.

زان کمر نتوان حواس خویشتن را جمع کرد

چون کونم شیرازه خرمن میان مور را

5 (8) Zi-Àn kemer ne-tevÀn óavÀs-ı ò'ışten-rÀ cemè
kerd

Çon konem (9) şırÀze-i òïrmen miyÀn-ı mÿr-rÀ

O kemerden mümkün degül kendi (10) óavÀsuñ cemè
itmek

Nice idem şırÀze-i òïrmen miyÀn-ı mÿrı

(11) Yaèní maóbÿbuñ mÿmiyÀnı fikr-i raúíú ile òÀùır cemè
olmaú mümkün (12) degül. Belki òayÀl-i fikr-i mÿmiyÀn ile
óavÀs-ı insan bi'l-küllıye (13) perışÀn olur. MÿmiyÀn-ı
mÿr şırÀze-i òïrmen olduúda (14) òïrmenüñ perışÀn
olduàına delíl olduài gibi.

تاب غربت نیست ای چنین ترا نازک دلی

چون شو دور از وطن آواز کن فغفور را

6 TÀb àurbet (15) níst ey çínín to-rÀ nÀzik dilí

Çon şev dÿr (16) ez-vaùan ÀvÀz kon faàfÿr-rÀ

Ğurbete ùÀúat yóu ey (17) çíní saña nÀzik dillikden

Vaùandan ıraà olduàiñ vaútde (18) āadÀ it faàfÿra

Yaèní āāf u nÀzik dil olan merd-i (19) rÿşen-žamír
àurbet-òÀne-i dünyÀda sitem-i dünyÀya tÀb-Àver olmaduàiñ
(20) eclden saèy [u] gÿşış it. Vaùan-ı aālín olan heşt
(21) behiştde vÀāıl olup ÀrÀmgÀh it.

می نهم شوکت ز بی تابی به داغ خویشتن

از کف دریای آتش مرهم کافور را

7 Mínihem Şevket (22) zi-bí-tÀbí be-dÀà-ı ò'ışten

Ez-kef-i deryÀ-yı Àteş merhem-i (23) kÀfÿr-rÀ

Vazè iderüm Şevket bí-tÀbliúdan kendi dÀàuma

(24) DeryÀ-yı Àteş köpügünden merhem-i kÀfÿrı

Yaèní dÀà-1 óarÀret [ve] (25) sýziş-i èaşúumdan bir mertebe muşdaribü'l-óÀl oldum. DeryÀ-yı (26) Àteş köpügün merhem-i kÀfýra bedel dÀà-1 derýnum üzre vazè (27) iderüm. Yaèní bir mertebe dÀà-1 sýziş-i èaşúumla muşdarip oldum. **[A 30b] (1)** Kendüme èÀéid ník ü bedi farú itmez oldum.

FÀèilÀtün fÀèilÀtün fÀèilÀtün fÀèilün

صاف طینت کی تواند کرد پنهان راز را

روغن است از مغز چینی شعله آواز را

1 äÀf ùıynet key tevÀned (2) kerd pinhÀn-1 rÀz-rÀ

Revàanest maàz-1 çíní şuele-i (3) ÀvÀz-rÀ

äÀf ùıynet nice úÀdir olur itsün setr-i rÀzı

(4) Revàandur maàz-1 çinden şuele-i ÀvÀza

Yaèní äÀf-żamír ü sÀde(5)-levó esrÀr-1 dünyÀyı belki esrÀr-1 ilÀhí derýnunda ketm ü mestýr (6) idemez. KÀse-i çínüñ kendi mÀye-i siriştinde ÀvÀza müstaèid (7) olduai gibi ke-õÀlik żamír-i äÀf ùıynetde esrÀr-1 dünyÀ belki muùlaú (8) rÀz-1 leõõÀta mestýr u mektým olmaz.

سوی عاشق آمدن باشد به خود بالیدنش

خوب می داند نیاز ما زبان ناز را

2 Sýy-1 èÀşıú Àmeden bÀşed (9) be-òod bÀlídeneş

Òyb mídÀned niyÀz-1 mÀ zebÀn-1 nÀz-rÀ

(10) Semt-i èÀşıúa gelmek olur kendine nümÀ vü tezÀyüd

Güzel bilür (11) benüm niyÀzum zebÀn-1 nÀzı

Yaèní maèşýú èÀşıúa iltifÀt (12) ve güzel muèÀmele itmekden tezÀyüd-i óüsn ü şöhret-şieÀr-1 cemÀl (13) olur.

ZírÀ èÀşıúuñ niyÀzı maèşýúuñ nÀzından óüsn-i (14) maèşýú revÀc-peõír olması maèlýmduz.

باده اش چون رنگ می از سینه بیرون می زند

چون به دست آرد کسی آن ساقی طنّاز را

3 BÀdees (15) çon reng-i mey ez-síne birýn mízened

Çon be-dest Àred (16) kesí Àn sÀúí-i ùannÀz-rÀ

BÀdesi reng-i mey gibi síne(17) den ùaşra virür

Ne gýne ele getürür kimse o sÀúí-i ùannÀzı

(18) Yaení gül-beden-i şýò-ı tÀze [vü] nÀzik peyker sÀúínüñ bÀdesi (19) reng-i mey gibi síneden ùaşra virür. Böyle olduai óÀlde (20) bu gýne sÀúí ile kim hem ülfet olabilür. Yaení kemÀl-mertebe (21) şýò [u] nÀzik olduaindan úÀbil-i ülfet degüldür.

دام زیر خاک پنهان شد چو رگ های زمین

بس که افشاندم چو گرد از بال خود پرواز را

4 DÀm zír-i (22) òÀk pinhÀn şod ço reghÀ-yı zemín

Bes ki efşÀndem (23) ço gerd ez-bÀl-i òod pervÀz-rÀ

DÀm zír-i òÀkda pinhÀn oldu (24) yer ùamarları [gibi]

Ol úadr saçdum àubÀr gibi kendi úanadumdan (25) pervÀzı

Yaení dÀm-ı esbÀb-ı dünyÀ yer ùamarı gibi mestýr (26) oldu. ZírÀ òÀkda kemÀl-mertebe èalaúa-yı ğubÀr-ı dünyÀdan dest(27)-efşÀn oldum. Yaení ÀLÀyiş-i esbÀb-ı dünyÀdan bir mertebe **[A 31a] (1)** díde-pýş oldum. ÒÀk [u] ÀLÀyiş-i dünyÀ píş-i naôarumda müsÀví oldu.

گردباد وادی من شعله جواله است

می کند مشّت غبارم آه آتشباز را

5 **(2) Gird-bÀd-ı vÀdí-i men şuèle-i cevVÀleest**

Míkoned muşt-i àubÀrem (3) Àh-ı Àteş-bÀz-rÀ

Benüm gird-bÀd-ı vÀdım şuèle-i cevVÀledür

İder evc-i (4) topraàum Àh-ı Àteş-bÀz

Yaèní bizüm seyr-i sülÿk eyledüğümüz ùaríú-i (5) èaşúuñ
gird-bÀdı şuèle-i cevVÀle gibi bedíd olur. ZírÀ èÀşıú-ı
(6) semender-ùıynetler dÀéimÀ Àh-ı Àteş-i yÀr ile meélÿf
u meşàÿllerdür.

بس كه شد بيمارى من مانع فرياد من

چون نى نرگس گره دارم به دل آواز را

6 **(7) Bes ki şod bímÀrí-i men mÀniè-i feryÀd-ı men**

Çon ney-i nergis girih (8) dÀrem be-dil ÀvÀz-rÀ

Ol úadr oldı benüm bímÀrliàum benüm feryÀduma (9)
mÀniè

Ney-i nergis gibi düğün⁹² ùutarum gönülde āadÀyı

Yaèní àayÀl-i (10) çeşm-i bahÀr-ı yÀr ile bir mertebe
bímÀr [u] dÀàí oldum. Āh [u] enínüm derÿn-ı (11) dilde
derÿn-ı ney-i nergis gibi mefúÿd oldı.

نطق در هرجاكه گردد اصل و فرعش خامش است

موى چينى سايه باشد رشته آواز را

7 **Nuùú der-her (12) cÀ ki gerded aāl u ferèeş òÀmuşest**

Mÿy-ı çíní sÀye (13) bÀşed rişte-i ÀvÀz-rÀ

Nuùú her yerde olsa aāl (14) u ferèi sükÿnluúdur

Mÿy-ı çíní sÀye olur rişte-i ÀvÀza

⁹² “Düğüm”

(15) Yaèní bi'l-fièl vücyd-ı insÀn belki nefsi nÀùíúá insÀn mevcyd (16) olsa bi'l-úuvve maèdým olmaú der-
kÀrdur. KÀse-i çíní (17) bi'l-fièl āadÀya müstaèid
olduúda bi'l-úuvve mu[r]dÀr olup (18) şikest olması der-
kÀr olduàı gibi.

بال خود را غنچه کن بلبل به گِردم کی رسی

من به خون رنگ گل خوابده ام پرواز را

**8 BÀl-i òod-rÀ (19) àonce kon bülbul be-gerdem key
resí**

Men be-òÿn-ı reng-i gül (20) ò~Àbideem pervÀz-rÀ

Kendi úanadı àonca eyle bülbul, àubÀruma (21) nice
resíde olursun

Ben reng-i gül úanıyla yandurmuşum (22) pervÀzı

Yaèní ey bülbul bÀlÀ-pervÀz-ı èaşú olup menzil-i (23)
maúāÿda resíde olup evc-i ÀşiyÀn-ı óáuíúat merÀm (24) ise
ğonca gibi zaòm-dÀde vü sitem-i tíà-i èaşúdan bÀl [ü]
perüñ (25) òÿnín eyle. ZírÀ ben bÀlÀ-pervÀz olup evc-i
óáuíúatde (26) ÀşiyÀn-sÀz olmam. Niçün ğonca gibi ùaríú-i
èaşúda (27) derÿnum zaòmnaK ve bÀl [ü] perüm òÿnín
eyledüm? Böyle olduàı **[A 31b] (1)** óÀlde mÀh-ı rÿşen
reftÀr-ı èaşú kemÀl-mertebe eāèab bir ùaríúdür.

رشته پیوند روحانی است از هم نگسلد

شعر حافظ شد خط ساغر می شیراز را

9 (2) Rişte-i peyvend-i rÿóÀníest ez-hem nugsiled

Şièr-i ÓÀfıô şod (3) òauù-ı sÀàar-ı mey ŞírÀz-rÀ

Rişte-i peyvend-i rÿóÀnídür birbirinden (4)
ayrılmaz

ÓÀfıôuñ şièri oldı òauù-ı sÀàar-ı mey ŞírÀza

(5) Yaení bezm-i èişretde şièr-i HÂfîô ile bÂde-i ŞîrÂzuñ neşée(6)-baòş olmaúda birbirine peyvend-i rÿóÀnísi der-kÂrdur. Elbette (7) ŞîrÂzda bezm-i bÂdede şièr-i HÂfîô daòı neşée-sÂz (8) olmalı. ÓÂãıl-ı kelÂm sÂàar-ı pür-bÂde gibi bezm-i èişretde HÂfîôuñ (9) şièri daòı neşÀù-engízdür.

ناتوانم هم چنان شوکت که بال طوطیم

وسمه ابرو نگرده ناخن شهباز را

10 NÀ-tevÀnem hem çonÀn Şevket ki (10) bal-i ùÿùım

Vesme-i Àb-rÿ ne-gerded nÀoun-ı şeh-bÂz-rÀ

(11) Ol úadr nÀ-tuvÀnum Şevket ki benüm bal-i ùÿùıyüm

Vesme-i Àb-rÿ (12) olmaz nÀoun-ı şeh-bÂza

Yaení bir mertebe lâğar u nÀ-tuvÀnlıú (13) kesb eyledi vüçydum. Çeşm-i şeh-bÂz nice müjgÀn-ı dil-bere (14) şikÀr olmaàa liyÀúÀt úalmadı.

MefÀèilün feèilÀtün mefÀèilün feèilün

نقاب در فکن و بر افروز مجلس را

به جام ریز می و کیمیا کن این مس را

1 NiúÀb der-feken u ber-efrÿz (15) meclis-rÀ

Be-cÀm rız mey u kímÿÀ kon ín mis-rÀ

NiúÀb úaldur (16) rÿşen it meclisi

PiyÀleye aúıd bÂde kimÿÀ eyle bÂúırı

(17) Yaení ey sÀúı-i meh-pÀre meclis-i èişretde ùaró-ı teklíf it. Meclis (18) rÿşen ü revnaú-nümÿn olsun. Díger keés-i bÂde pür-şarÀb (19) it. KimÿÀ gibi rÿh-efzÀ olup óayÀt-baòş olsun.

مدام چشم سیاه تو می کشد می ناب

ندیده است کسی بی پیاله نرگس را

2 (20) MudÀm çeşm-i siyÀh-ı to mîkeşed mey-i nÀb

Ne-dídeest kesí (21) bí-piyÀle nergis-rÀ

MüdÀm senüñ çeşm-i siyahuñ mey nÿş ider

(22) Görmemişdür kimse piyÀlesüz nergisi

Yaèní dÀéimÀ çeşm-i (23) siyÀh dil-ber-i mey-nÿş gibi mest [ü] maòmÿrdur. Kimse görmemişdür (24) bÀde-nÿş itmesiz çeşm-i mest ü maòmÿr. ÓÀãıl[ı] çeşm-i nergis (25) miãÀl-i dil-ber dÀéimÀ mest [ü] maòmÿrdur.

به درس حلقه زلف دراز در گردن

ز شانه تخته به سر می زند مدرّس را

3 Be-ders óalúa-i zulf-i (26) dırÀz der-gerden

Zi-şÀne taòta be-ser mîzened muderris-rÀ

(27) Dersde óalúa-i zülf-i dırÀz boynundan

ŞÀneden taòta başına [A 32a] (1) virür müderris

Yaèní ders-i dırÀz-ı zülf-i cÀnÀnda èÀşıú-ı perişÀn(2)-òÀùır dÀéimÀ sebaú-ı èaşú [u] muóabbet elinde belki baş üzre olup (3) úor. Devr-i dÀéim üzre óall-i èuúde-i zülf girihgír ider.

ز خویش برده به بز می مرا نگاه بتان

که می کنند صراخی گدوی نرگس را

4 (4) Zi-ò~ış borde be-bezmí me-rÀ nigÀh-ı butÀn

Ki mîkonend āurÀòí gedÿ-yı (5) nergis-rÀ

Kendinden getürdi bir meclise beni nigÀh-ı bütler

(6) ZírÀ iderler gedÿ-yı nergisden sürÀòí

Yaení óüsn-i dil-berÀn bín (7) bir meclis-i óüsne ceõb eylediler. PiyÀle-i bÀde meclis-i óüsn-i dil-ber(8) Ànda çeşm-i meygÿn-ı dil-berÀndur. Belki neşÀu u neşée-engíz (9) şarÀb çeşm-i fitne-nümÿndur.

بود ز داغ قناعت به پنبه ام شوکت

درم به دیده نماید شکوفه مفلس را

5 Boved zi-dÀà úanÀeat be-penbeem (10) Şevket

Direm be-díde-i numÀyed şukÿfe-i muflis-rÀ

Olur (11) daàda úanÀeat benüm penbemden Şevket

Şukÿfe direm (12) görünür gözde müflise

Yaení dÀà-ı derÿnum penbe-i dÀaum ile (13) úanÀeat idüp õoşnÿd olur. Müflise çiçek altun (14) görüldüğü gibi her ne úadar dÀà-ı derÿn penbe ile şifÀ-peõır (15) olmaz ise daòı lÀkin tesliye-nümÿn olur.

MefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün

به عاشق نسبت دیگر بود پیوسته یادش را

نگه دار از خزان یارب بهار اتّحادش را

1 Be-èÀşıú (16) nisbet-i díger boved peyveste yÀdeş-rÀ

NigehdÀr ez-òazÀn (17) yÀ Rab bahÀr-ı ittióÀdeş-rÀ

èÀşıúa başúa gÿne bir nisbet (18) olur yÀdı

Hıfô eyle yÀ Rab òazÀndan bahÀr ittióÀdını

(19) Yaení òayÀl-i óüsn-i maóbÿb ãaóífe-i òÀùır-ı èÀşıúda dÀéimÀ cÀygır (20) olmaúda başúa bir gÿne ãafÀ-nümÿndur. AllÀh óıfô bahÀr-ı óüsn-i (21) òayÀl-i maóbÿbı çeşm-i bed-ãadme-i òazÀn miâÀl aàYÀrdan.

به چشم من که یارب جلوه گر از دور می آید

که چون چشم غزالان است شوخی ها سوادش را

2 (22) Be-çeşm-i men ki yÀ Rab cilveger ez-dÿr mí Àyed

Ki çon çeşm-i (23) àazÀlÀnest şÿòihÀ sevÀdeş-rÀ

Benüm gözümde kim(24) dÿr yÀ Rab ırağdan cilve edici
gelür

ZírÀ çeşm-i àazÀllar (25) gibidÿr şÿòluúdan sevÀdı

Yaení bilmem ne gÿne maóbÿbdur (26) ırağdan bedíd olup
cilve vü şíve reviş [ü] reftÀr (27) ile gelür ırağdan
úaraltısı. KemÀl-mertebe şÿòluúdan díde-i [A 32b] (1)
ÀhÿvÀn gibi bedídÀr olur.

به هر صحرا که می گردد تجلی افکن از ساعد

کند همچون ید بیضا مصفا گردبادش را

3 Be-her ãaórÀ ki migerded tecellí efken ez-sÀid

(2) Koned hemçon Yed-i Beyza muãaffÀ gird-bÀdeş-rÀ

Her bir ãaórÀda olsa (3) tecellí biraúıcı
sÀèidinden

İder Yed-i Beyza gibi muãaffÀ gird-bÀdını

(4) Yaení her bir ãaórÀda belki her bir maúÀmda sÀèid-
símín-i muèciz-nümÿn (5) dil-ber tecellí biraúıcı olsa o
ãaórÀ belki o maúÀmı Yed-i Beyza gibi (6) leúafet-i
muèciz-nümÿn ile pÿr-ãafÀ vü laúíf-rÿşen ider.

به مصر روزگار آخر عزیزی شد خریدارم

که یوسف نام می باشد غلام خانه زادش را

4 (7) Be-Miãr rÿzgÀr Àòir èazízí şod òarídaresş

Ki Yÿsuf (8) nÀm míbÀşed àulÀm-ı òÀne-zÀdeş-rÀ

Miãır rÿzgÀrda Àòir bir (9) èazíz oldu müşterisi

ZírÀ Yÿsuf nÀm olur àulÀm-ı òÀne(10)-zÀdı

Yaèní Mîâır zamÀN içre bir èazíz melik müşterísi (11) oldu. O maóbýbuñ bî-miâÀlin Yýsuf-nÀm gibi maóbýblar Ànuñ (12) àulÀm-ı òane-zÀdı olur. Yaèní MevlÀ-yı müteèÀl-i aóad-ı muòtÀr óazretlerine (13) 'Óabibüm' demesiyle Yýsufdan maóbýb u meràýb oldu.

بیاض دیده ها شوکت شد از شعر تو نورانی

به طومار زبان ها می توان بردن سوادش را

5 (14) BeyÀž-ı dídehÀ Şevket şod ez-şìer-i to nýrÀní

Be-ùomÀr-ı (15) zebÀnhÀ mítevÀn borden sevÀdeş-rÀ

BeyÀž dídeler (16) Şevket oldu senüñ şìerüñden nýrÀní

ÙomÀr-ı zebÀnları (17) ile götürmek mümkündür sevÀdunı

Yaèní çeşm-i erbÀb-ı maèrifet (18) şìer-i Şevket ile rýşen ü müncelí oldu. ZebÀn-ı erbÀb-ı (19) maèrifet şìer-i Şevkete kÀàıd olsa sezÀdur. Yaèní dÀéimÀ Şev(20) ket'üñ eşèÀrı erbÀb-ı maèrifete vird-i zebÀn olsa sezÀterdür.

MefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün

ز صحرا مشق وحشت شد فزون چشم سیاهش را

رم آهو ورق گرداند دیوان نگاهش را

1 (21) Zi-ãaórÀ meşú-i vaóşeù şod fuzýn çeşm-i siyÀheş-rÀ

(22) Rem-i Àhý varaú kerdÀnd dívÀn-ı nigÀheş-rÀ

ãaórÀda meşú-i (23) vaóşet oldu ziyÀde çeşm-i siyÀhından

Àhý sürüsü (24) fÀrià oldu dívÀn-ı nigÀhından

Yaèní maóbýbuñ seyr-i ãaórÀda (25) çeşm-i siyÀhından tezÀýüd-i vaóşet ü şýò-ı óüsn der-kÀr (26) oldu. Böyle

olduàı eclden çeşm-i şÿò [u] nigÀh-ı maóbÿba Àhÿlar (27) müşÀbih olmadan fÀrià oldılar. Yaèní çeşm-i siyÀh-ı Àhÿ şÿò-ı **[A 33a] (1)** çeşm-i dil-bere münÀsib-nÀm olmaduàını idrÀk itdiler.

بت گلگون قبايم بس كه رنگ جلوه می ريزد

گل پيمانه خود می كند گل گرد راهش را

2 Büt-i gülgÿn (2) úabÀyem bes ki reng-i cilve mırized

Kil-i peymÀne-i òod míkoned gil gerd-i (3) rÀheş-rÀ

Büt-i gülgÿn úabÀm ol úadr reng-i cilve ùutar

(4) Kendi peymÀnesin çamurun ider kil àubÀr-ı rÀh-ı maóbÿbı

Yaèní büt-i (5) gülgÿn-úabÀ dil-berüm bir mertebe gÿn-e-gÿn şıve vü cilve-bÀş oldu. (6) Gül kendi peymÀne-i gülgÿn-ı süròfÀmın òÀk-i reh-i maóbÿbumdan (7) eyledi. Yaèní gül óüsn-ãÿret bizüm óüsn-ãÿret-i maóbÿbımızdan (8) aòz eylemişdür.

ز مستی شب نمی افتاد سویم گوشه چشمش

بیاض چشم گلگون شد حنا پای نگاهش را

3 Zı-mestı şeb ne-míoftÀd sÿyem gÿşe-i (9) çeşmeş

BeyÀż-ı çeşm gülgÿn şod óınÀ pÀy-ı nigÀheş-rÀ

(10) Mestlikden gice benüm semtüme bir gÿşe-i çeşm bıraúmadı

BeyÀż-ı (11) çeşm gülgÿn oldu óınÀ pÀy-ı nigÀhına

Yaèní kemÀl-mertebe çeşm-i (12) dil-ber mest [ü] maòmÿr olduàından semt-i èÀşıúa nigÀh-ı iltifÀt (13) itmedi. ÓÀlbuki bir mertebe mest [ü] maòmÿr eyledi. Kendi beyÀż-ı (14) çeşm-i gülgÿn-ı maóbÿb pÀy-ı nigÀh-ı maóbÿba óınÀ

oldı. ÚıyÀs (15) it ne gýne mest olduainı kemÀl-mertebe
çeşm-i mest-i (16) dil-ber lÀubÀlî olmadan kinÀyetdür.

گل تعمیر گردد خانه خورشید را خاکم

ز عالم بس که بر دم حسرت روی نگاهش را

4 Gil-i taèmír gereded òÀne-i òýrşíd(17)-rÀ òÀkem

Zí-èÀlem bes ki bordem óasret-i rý nigÀheş-rÀ

(18) Taèmír çamurı olur òÀne-i òýrşíde òÀküm

èÀlemden ol úadr (19) götürdüm mÀh gibi óasret-i
rýyun

Yaení ùıynet-i ÀfitÀba olmaú (20) mÀye olmaú mümkündür.
Bir mertebe èÀlem-i süfliden èÀlem-i bÀlÀya nýr-ı (21)
óüsn-i maóbyb ile taóassür idüp belki óasret-i mÀh-rýyla
(22) èurýc eyledüm.

بیابان محبت خاک حیرت خیز می دارد

به خون برق رنگین دیده ام مشت گیاهش را

5 BeyÀbÀn-ı meóebbet òÀk-i óayret-òíz mídÀred

(23) Be-òýn-ı berú rengín dídeem muşt giyÀheş-rÀ

äaórÀ-yı (24) muóabbet òÀk-i óayret-òíz ùutar

Òýn-ı berú ile rengín gör(25) mişüm bir avuç
giyÀhın

Yaení òÀk-i äaórÀ-yı muóabbet óayret(26)-nümýn bir òÀk-i
hevÀdur. ZírÀ äaórÀ-yı muóabbetde Àteş-i èaşú [u] (27)
muóabbet pey-der-pey şuele-i şevú-i muóabbet ile dÀéimÀ
lemèÀn [A 33b] (1) olmadadır.

ندارد سر به صحرا داده چشم تو آرامی

بود شوخی چو مژگان غزالان گردد راهش را

6 Ne-dÀred ser-be-äaórÀ-dÀde-i çeşm-i to ÀrÀmí

Boved şÿòí (2) ço müjgÀn-ı àazÀlÀn gerd-i rÀheş-rÀ

Ütmaz senüñ ser-be-ãaórÀ-dÀde-i (3) çeşmüñ bir ÀrÀm

Olur şÿòluú müjgÀn-ı àazÀllar gibi àubÀr-ı [r]Àhında

(4) Yaèní şevú-i muóabbet-i çeşm-i maóbÿb ile ser-be-ãaórÀ-dÀde olan (5) èÀşıúlara ÀrÀm youúdur aálÀ. ĞubÀr-ı rÀh-ı èÀşıúlar müjgÀn-ı Àhÿ(6) lar gibi şÿò-ı bÍ-pervÀdur reviş [ü] reftÀr èÀşıúlardan. ÓÀãıl (7) òÀk-i pÀy-ı èÀşıú çeşm-i maóbÿb gibi dil-nişındür.

شتاب طالب او را بود کیفیت دیگر

ز گرمی های رفتن شیشه سازد گرد راهش را

7 şitÀb (8) ùÀlib-i ÿ-rÀ boved keyfiyyet-i díger

ZÍ-germhÀ-yı reften şíşe (9) sÀzed gerd-i rÀheş-rÀ

Onuñ ùÀlibinde şitÀb olur (10) başúa gÿne bir óÀl

Germiyyetler ile gitmek şíşe yapar àubÀr-ı (11) rÀhın

Yaèní ùÀlib-i ÒüdÀ dÀéimÀ rızÀéen-lillÀh saèy u gÿşiş (12) idüp fikr-i derÿn ile ana fe-innÀ tefekkür-i masnÿè-ı ÒüdÀ itmekde başúa (13) bir óÀl-i keyfiyyet der-kÀrdur. ZírÀ gÿşiş-i rızÀ-yı ÒüdÀ vü derÿn-ı (14) úalb ile fikr-i àunè-ı ÒüdÀ Àyíne-i úalbe cilÀ-baòş u ãafvet-nümÿn (15) olur. Belki dest-res-i nÿr-ı feyz-i RabbÀní olmaya bÀdí (16) vü bÀèiâdür.

لباس ناتوانی آن چنان دارد به بر شوکت

که باد دامن گل می برد از سر کلاهش را

8 LibÀs-ı ne-tevÀní Àn çonÀn dÀred be-ber-Şevket

(17) Ki bÀd-ı dÀmen-i gül míbered ez-ser külÀheş-rÀ

LibÀs-ı nÀ-tuvÀn[li]ú (18) ol úadr úutar üzerinde Şevket

ZírÀ bÀd-ı dÀmen-i gül (19) götürür başdan külÀhını
Yaení bir mertebe Şevket nÀ-tuvÀn (20) u lÀaar oldu. BÀd
dÀmen-i gül başdan külÀhını refè itmek (21) mümkün
mertebe idi.

MefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün

سمندر آشیان سازد ز گرمی جای جنگش را

بود از سنگ آتش آهن پیکان خدنگش را

1 Semender ÀşiyÀn sÀzed zi-germí cÀy-ı (22) cengeş-rÀ

Boved ez-seng-i Àteş Àhen-i peykÀn òad(23) engiş-rÀ

Semender yuva yapar germiyyetden mekÀn-ı àavàamın

(24) Olur seng-i Àteşden Àhen-i peykÀn òadengine

Yaení (25) kemÀl-mertebe germ [ü] óarÀret-i àazabından
Àteş-òý dil-berüñ cÀy-ı (26) òabekinde mürà-i semender
cÀygÀh itmek mümkündür. ZírÀ peykÀn (27) bizi dil-dýz-ı
elmÀs-ı dil-ber seng-i Àteşden óuãýl-peõır **[A 34a] (1)**
olmuşdur. Belki Àteş gibi ciger-sýz èÀşıúdur.

شهید تیغ او را دست بند ضعف به پا دارد

به بال جوهر شمشیر پرواز است رنگش را

2 Şehíd-i tíà-i ý-rÀ dest (2) bend-i zaèf be-pÀ dÀred

Be-bÀl-i cevher-i şemşír pervÀzest rengeş-rÀ

(3) Onuñ şehíd-i tíàine zaèf bend-i dest ü pÀ olmuş

BÀl-i cevher-i (4) şemşír ile pervÀzdur rengi

Yaení şehíd-i èaşú [u] muóabbet olan èÀşıúa (5) zaèf-ı
úayd-ı bend-i dest [ü] pÀ olur. ZírÀ reng-i rýy-ı èÀşıú
cevher-i (6) tíà-i muóabbet ile maóv u nÀ-býd olur. Yaení

èÀş1ú-1 óaúíúí adına bahÀne-i (7) muóabbet ile maóv-1
vücÿd idüp mÀsivÀdan fÀrià olur.

ز كهسار جنون سيلاب وحشت ديده مى آيد

به چشم آهو كشد چون توتياى داغ پلنگش را

3 Zi-kÿhsÀr-1 (8) cünÿn seylÀb-1 vaóset-i díde míÀyed
Be-çeşm Àhÿ keşed çon (9) tÿtyÀ-yı dÀà-1 pelengeş-rÀ
KÿhsÀr-1 cünÿndan seylÀb-1 vaóset-i (10) díde gelür
Göze Àhÿ çeker tÿtyÀ gibi dÀà-1 pelengi

Yaèní güzergÀh-1 (11) cünÿn-1 ilÀhíde maóv-1 iâbÀt-1
ôuhÿrÀt-1 RabbÀní óüsn-i ibdÀè ile bedíd (12) olmaú
óasebiyle merd-i abdÀl-1 ÖüdÀyí óüsn-i ibdÀè-1 ôuhÿrÀt-1
YezdÀní ile (13) dÿ çeşm-i cÀnı rÿşen u nÿr-1 feyż-i
RabbÀní ile òÀne-i òÀùırı münevver (14) olmaú der-kÀr u
bedídÀr olmuşdur.

قلم اوّل ز مژگان غزالان حرم بندد

كشد مانى اگر در دير تصوير فرنگش را

4 Úalem evvel zi-müjgÀn-1 àazÀlÀn-1 (15) óarem bended
Keşed MÀní eger der-deyr taãvır-i firengeş-rÀ
Evvel úalem (16) müjgÀn-1 àazÀlÀn-1 óaremden baàlar
Çekse eger MÀní kilisede taãvır-i (17) firengí

Yaèní maóbÿbuñ óüsn-ãÿret-i èÀlem-pesendin farazÀ MÀní
(18) taãvır itse Àhÿ Óarem-i müjgÀnından òÀme-i mÿ olmaú
sezÀ ve çeşbÀndur. (19) Maóbÿb cemíè-i nÀs beyninde
maúbÿl u èÀlem-pesend olmadan (20) kinÀyetdür.

كسى كه از ديدن دست نگارينش شود محروم

شراب نيم رس داند حناى نيم رنگش را

5 Kesí ki ez-díden-i dest-i nigÀríneş şod maórÿm

(21) ŞarÀb-ı nım-res dÀned óınÀ-yı nım-renges-rÀ

Bir kimse dest-i (22) nigÀrín maóbÿbdan maórÿm olsa

BÀde-i nım-res bilür óınÀ-yı nım(23)-rengini

Yaení bir kimse maóbÿbuñ yed-i nerm-i muóannÀ-yı nigÀríninden meéyÿs (24) olsa bÀde-i nım-resin ôann ider. ÓınÀ ile nım-reng olan (25) dest-i muóanna-yı maóbÿbı yaení maóbububñ dest-i muóanna-yı gülfÀmı (26) bÀde-i gülfÀm gibi neşÀù-engízdür.

MefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün

ندیدم بس که از شوخی سمند پر ستایش را

خیال حلقه چشم پری کردم رکابش را

1 Nedídem bes ki ez-şÿòí semend-i (27) pur sitÀyiş-rÀ

ÒayÀl-i óalúa-i çeşm-i perí kerdem rikÀbeş-rÀ [A 34b]

(1) Görmedüm kemÀl-mertebe şÿòluúdan semend-i pür sitÀbın

ÒayÀl-i (2) óalúa-i çeşm-i perí itdüm rikÀbın

Yaení kemÀl-mertebe şÿò u nezÀketden (3) güzergÀh-ı maóbÿb-ı şehsuvÀrda semend-i serièüs-seyr [ü] òoş(4)-reftÀr maóbÿbı rüéyete muútedirüm olmaduàım eclden òayÀl-i (5) óalúa-i çeşm-i perí úıyÀs eyledüm rikÀbın. Yaení kemÀl-mertebe nÀz u (6) seriè-i seyrinden èÀşıúa cünÿn-ı muóabbet sirÀyet eyledi.

رخ معشوق عاشق را پس یک پرده جا باشد

پریدن های رنگم وا کند بند نقابش را

2 (7) Ruò-ı maèşÿú èÀşıú-rÀ pes-i yek perde cÀ bÀşed

PerídenhÀ-yı (8) rengem vÀ koned bend-i niúÀbeş-rÀ

Rýy-ı maèşýú ile èÀşıú (9) bir verÀ-i perdede
cÀygır olur

Rengüm uçması fetó eyler bend-i (10) niúÀbını

Yaení èÀşıú ile maèşýú birbirine müntesibdür. (11)
èÀşıúuñ óÀl-i perişÀnından revnaú-ı óüsn-i maóbýb
revnaú(12)-nümýn olur. HÀãıl-ı kelÀm tezÀyüd-i óüsn-i
maèşýú kemÀl-i èaşú-ı (13) èuşşÀúa bÀdídür. Ke-õÀlik
kemÀl-i èaşú-ı èÀşıú tezÀyüd-i óüsn-i (14) maèşýúdan bir
nümýnedür.

ز گرمی های بزم ما کسی آگه نمی گردد

نباشد رنگ چون نور نظر دودکباش را

3 Zi-germihÀ-yı bezm-i mÀ kesí Àgeh ne-mí (15) gereded

Ne-bÀşed reng çon nýr-ı naôar dýd-ı kebÀbeş-rÀ

(16) Bizüm meclisimiz germiyyetlerinden bir kimse
ÀgÀh olmaz

Olmaz reng (17) nýr-ı naôar gibi dýd-ı kebÀbında

Yaení bizüm Àteş-i şevú-i èaşúımız(18) dan her bir
èaşúdan òÀlí kimseler ÀgÀh degüldürler. ZírÀ bizüm (19)
Àteş-i sýziş-i şevú-i èaşúımız nýr-ı naôar gibidür.
KemÀl-i (20) leùafetden bir íâÀr andan bedíd olmaz. Belki
derýn-ı óÀl (21) ile maèlým olur.

هوا سرد است دارد چهره ناشسته آن گل

کنید از شعله آواز بلبل گرم آیش را

4 HevÀ serdest dÀred çehre-i nÀ (22)-şuste Àn gül

Koníd ez-şuèle-i ÀvÀz-ı bülbul germ(23)-Àbeş-rÀ

HevÀ-yı bÀriddür ùutardı nÀ-şüste o gül

(24) Oluñ şuèle-i ÀvÀz-ı bülbulden germ-Àbını

Yaèní óüsn-i rÿy-ı (25) gül-beden dil-berde lemèa íâÀr-ı muóabbet [ü] èaşú teéyíd olmışdur. (26) Sÿziş-i şevú-i muóabbet ile lemèa-yı óüsn-i cÀnÀn dır(27) aòşÀn olmaú lÀzıme-i èÀşıú-ı ciger-sÿòtedür. **[A 35a]**

به مجلس رنگ شوخی ریخت از ما گردش چشمش

رم آهو تصویر می کنم موج شرابش را

5 (1) Be-meclis reng-i şÿöı ríòet ez-mÀ gerdiş-i çeşmeş

Rem-i Àhÿ taãvır (2) mikonem mevc-i şarÀbeş-rÀ

Meclise óÀlet-i şÿòluú dökdi bizden (3) gerdiş-i çeşmi

Àhÿ sürüsü taãvır iderüm mevc-i bÀdesini

(4) Yaèní sÀúı-i şÿò ùıynetin gerdiş-i mest çeşminden bezm-i èişretde (5) erbÀb-ı èişret âÿret-i óüsn ü şÿòluú kesb eylediler. ÚıyÀs (6) olunur mevc-i şarÀbı Àhÿ sürüsü gibi şıve-i óüsn-i şevú ile (7) cılve-nümÿndur.

محیط عشق دارد در دل هر قطره حسنی

پری جای هوا در شیشه باشد هر حبابش را

6 Muhıù-i èaşú dÀred der-dil her úaùre óusní

(8) Perı cÀy-ı hevÀ der-şışe bÀşed her óabÀbeş-rÀ

DeryÀ-yı èaşú (9) ùutar her bir úaùre göñlünde bir óüsn

Perı hevÀ birine şışede (10) olur her bir óabÀbında

Yaèní deryÀ-yı èaşú [u] muóabbetüñ her bir úaùre(11) sinde bir óüsn-i ôuhÿrÀt-ı Yezdanı mestÿr u mektÿmdur. Her bir (12) şışe-i óabÀbda havÀya bedel bir óüsn-i maóbÿb kÀéindür mÀnend-perı.

من و دشتی که از بس شعله خیز افتاده خاک او

چو برق از دور باشد جلوه آتش سرایش را

7 (13) **Men ý deştí ki ez-bes şuale-òíz oftÀde òÀk-i ý**

Ço (14) berú ez-dýr bÀşed cilve-i Àteş serÀbeş-rÀ

Ben o ãaórÀ ki (15) kemÀl-mertebe şuale-òíz düşmiş
onuñ òÀki

Berú gibi ıraúdan (16) olur [cilve]-i Àteş-i serÀbı

Yaení benüm vücyduma mübÀrek bÀd olsun (17) meydÀn-ı
Àteş-nümýn-ı èaşú [u] muóabbet. ZírÀ berú-i tecellí-i
muóabbetden nýr-ı (18) feyô-i ilÀhí úurb u buèdun dÀéimÀ
bedíd olur.

سلام ببذل خود را نه ایمایی نه دشنامی

چه خواهی گفت روز محشرای بدخجوابش را

8 **SelÀm-ı (19) bí-dil-i òod-rÀ ne ímÀyí ne duşnÀmí**

Çe ò`Àhí goft (20) rýz-ı maóşer ey bed-òý cevÀbeş-rÀ

Kendi bí-dillik selÀmında (21) ne bir ímÀ ne bir
düşnÀm

Ne isteseler söylersün úanÀèat gününde (22) ey bed-
òý cevÀbında

Yaení selÀm-ı èÀşıú-ı bí-dilde ne bir ímÀ ile (23) cevÀb-
ı selÀm ne şetm ile cevÀb-ı redd-i selÀm itmezsün. Ey
(24) maóbýb-ı bed-òý rýz-ı òízde ne gýne cevÀba muútedir
olursun. (25) Yoúsa rýz-ı óaşrı mülÀóaza eylemezsün.

نمی آید به هم مژگان شوکت امشب از حیرت

به بال جوهر آئینه پرواز است خوابش را

9 **Ne-míÀyed be-hem müjgÀn-ı (26) Şevket im şeb ez-
óayret**

Be-bÀl-i cevher-i Àyíne pervÀzest (27) ò`Àbeş-rÀ

Gelmez birbirine müjgÀn-ı Şevket bu gice
óayretten [A 35b]

(1) BÀl-i cevher-i Àýinede pervÀzdur ò~Àbı

Yaení bu gice müjgÀnlar birbiri (2) üzre gelmeyüp bídÀr
oldı āubóa dek Şevket óayretten. GÿyÀ (3) cevher-i Àýine
ile mürà-i ò~Àb pervÀz eylemişdür. Yaení Àýine gibi çeşm-
i (4) Şevket óayret-nümÿn oldı.

fÀèilÀtün fÀèilÀtün fÀèilÀtün fÀèilün

جان بیتابان به منزل می رساند خویش را

گوهر غلطان به ساحل می رساند خویش را

1 CÀn-ı bı-tÀbÀn be-menzil miresÀned (5) ò~ış-rÀ

Gevher-i àalùÀn be-sÀóil miresÀned ò~ış-rÀ

(6) CÀn-ı bı-úarÀrlar menzile vÀãıl eyler kendüñ

Güher-i àalùÀn sÀóile (7) vÀãıl eyler kendüñ

Yaení deryÀ-yı èÀlemde mevc gibi bı-úarÀr ùÀlib-i (8)
ÒüdÀ olan menzil-i maúãÿd-ı óaúíúate vÀãıl eyler kendüñ.
Güher-i àalùÀn (9) dil-i deryÀdan sÀóile vÀãıl olduai
gibi ùÀlib-i ÒüdÀ (10) gevhre teşbíh eylemesi kemÀl-
mertebe èindallÀh meràÿb olmaya (11) işÀretdür.

مو به مو خامه مو جاده يك صورة است

سالک از صد ره به منزل میرساند خویش را

2 Mÿ-be-mÿ òÀme-i mÿ cÀdde-i yek äÿretest

(12) SÀlik ez-ãad reh be-menzil miresÀned ò~ış-rÀ

(13) Úıl-be-úıl úıl úalem bir äÿrete cÀddedür

SÀlik yüz yoldan (14) menzile vÀãıl eyler kendüñ

Yaení sÀlik-i óaúíúat her bir (15) semtden menzil-i
óaúíúate vÀãıl eyler kendüñ. Çendín mÿ ile (16) òÀme bir

ãÿrete reh-ber olduài gibi, ke-õÀlik sÀlik-i óaúíúat (17)
her ùarafdan ãÿret-i Óaúúa müteveccihdür.

جسر بیتابی است گرد تربت مجنون

مشت خاک ما به منزل می رساند خویش را

3 Cisir-i bí-tÀbíest (18) gerd-i turbet-i mecnÿn-ı mÀ

Mušt-i òÀk-i mÀ be-menzil míresÀned (19) ò'íš-rÀ

Cisir-i bí-úarÀrılıúdur àubÀr-ı türbet-i mecnÿnımız

(20) Bizüm bir avuç òÀkimüz menzile vÀãıl eyler
kendüñ

Yaèní ùÀlib-i (21) Óaúúa güzergÀh belki reh-nümÿndur.
Bizüm íaÀr-ı mecõÿb AllÀha (22) úaríb mecõÿb-ı ilÀhínüñ
àubÀr-ı vücđı elbette menzil-i maúãÿda (23) resíde olur.
Belki delíl-i rÀh-ı óaúíúatdür.

کی به منزل می رسد سالک چو راهش مطلب است

طالب منزل به منزل می رساند خویش را

4 Key be-menzil (24) míresed sÀlik ço rÀheş maùlabest

ÙÀlib-i (25) menzil be-menzil míresÀned ò'íš-rÀ

Ne gÿne menzile vÀãıl olur úaçankim sÀlike yol
maùlabdur

ÙÀlib-i menzil menzile (26) vÀãıl eyler kendüñ

Yaèní rızÀ-cÿÿ-ı Òüdə olan seyr-i sülÿk (27) ile rÀh-ı
èibÀdet-i dÀr-ı RabbÀnıde reviş [ü] reftÀr idüp menzil-i
rÀóata [A 36a] (1) vÀãıl olmaúdan fÀrià-i bÀldur. RızÀ-
cÿÿ-ı Òüdə olmayan àÀfile menzil-i (2) rÀóat-ı dünyÀ
merÀmdur.

می رسد شبنم به خورشید درخشان عاقبت

شوکت آخر تا در دل میرساند خویش را

5 Míresed şebnem be-öyrşíd-i dıraòşÀn (3) èÀúıbet

Şevket Àòir tÀ-der-i dil miresÀned ò'ış-rÀ

(4) VÀãıl olurum şebnem öyrşíd-i dıraòşÀna èÀúıbet

Şevket (5) Àòir der-i dilden vÀãıl olur kendine

Yaení şebnem öyrşíde (6) èÀşıú u ùÀlib olduàı eclden
öyrşíd şebnem ceẓb idüp (7) hem Àâyş-ı öyrşídi oldu. Belki öyrşíd ile muttaóid oldu. (8) NihÀyet Şevket daòı kendi kendine vÀãıl olup baèdehü (9) vÀãıl-ı menzil-i merÀm olur. Yaení vücyd-ı òoduna ÀşinÀ olduúda (10) MevlÀ-yı müteèÀl óazretlerinüñ óikmet-i òafiyesine aşinÀ olup (11) vÀãıl-ı menzil-i merÀm olur. من اعرف نفسه فقد اعرف ربه (12) *Men èarafe nefsehu faúad èarafe rabbihi* ⁹³ (12) fehvasınca.

FÀèilÀtün fÀèilÀtün fÀèilÀtün fÀèilün

زان به دل دادم تسلی جان درد اندیش را

مرهم کافور باشد صبح مطلب ریش را

1 ZÀn be-dil dÀdem tesellí cÀn-ı derd-endíş-rÀ

(13) Merhem-i kÀfýr bÀşed āubó-ı maùlab ríş-rÀ

Bundan virdüm (14) tesellí cÀn-ı derd-endíşe

Merhem-i kÀfýr olur āubó zaòm-ı (15) maùlaba

Yaení vaút-i āabÀó icÀbetgÀh-ı duèÀ olduàı tefekkür (16) idüp tesellí-yÀb oldum. Kendi derd-Àlýd olan òÀùıruma (17) güşAd virdüm. Yaení maàfired-i RabbÀní beyÀż-ı āubó gibi tefekkür (18) idüp kendi şÀm-ı siyÀh-ı cürmümden tesellí-yÀb oldum.

گر شود بینش دو چندان بی بصیرت را چه سود

⁹³ “Kim kendini tanırsa Rabbini de tanımış olur.” (Hadís-i Şeríf; Abdolvâhid b. Muhammed Temîmî. (2018). *Gürerü'l-hikem*. İstanbul: Önsöz Yayıncılık. s. 232.)

می کشد احوال دو میل سرمه چشم خویش را

2 (19) Ger şod bîniş dÿ çendÀn bî-baãîret-rÀ çî sÿd

Mîkeşed (20) aóvÀl-i dÿ mîl-i sÿrme çeşm-i ô'îş-rÀ

Eger olsa (21) úuvvet-i bÀãîra birúaç bî-baãîrete
ne fÀéide

Çeker aóvÀl-i iki mîl-i (22) sÿrme kendi gözüne

Yaení bî-baãîret kimse tekrÀr görmekten (23) bir şey
hiããe-yÀb olmaz. Belki bir fÀéide müntec olmaz. Ancaú
(24) rüéyet-i eşyÀda baãîret-i derÿn gerekdür, yousa
óiss-i ôÀhir (25) muèteber degüldür. Görmez misin aóvÀl-i
kimse geç-bîn-i bî-baãîret (26) olduai ecluden bir şeyei
iki görür. Maèa hÀõÀ iki degüldür, (27) birdür. İki èaded
olmaúla fÀéidemend olmaz.

از رگم امشب که می شد خون آتش موج ریز

چون پر پروانه آب از شعله دادم نیش را

**3 Ez-regem im şeb [A 36b] (1) ki mîşod òÿn-ı Àteş
mevc-ríz**

Çon per-i pervÀne Àb ez-şuèle (2) dÀdem níş-rÀ

Üamarumdan bu gice oldu Àteş úanı mevc-ríz

(3) Per-i pervÀne gibi ãu virdüm şuèleden neştere

Yaení aèãÀb-ı (4) vücydumdan sÿziş-i Àteş-i èaşúla Àteş
gibi òÿn-ı germ cÿş (5) eyledi. GÿyÀ per-i pervÀne gibi
Àteş-i óüsn-i maóbÿbdan níş-i vücydum (6) oldu. Yaení
Àteş-i óüsn-i maóbÿb ile bir mertebe sÿz-ı derÿn óÀãıl
(7) eyledüm. Mecmÿè-ı vücydumda Àteş gibi úan cevelÀn
iderdi.

یاد آن زلف سیه بسیار کردن خوب نیست

این قدر شوکت به خاطر ره مده تشویش را

4 YÀd Àn (8) zulf-i siyeh bisyÀr kerdn òýb níst

Ín úadr (9) Şevket be-òÀùr reh medih teşvîş-rÀ

O zülf-i siyÀh (10) çou yÀd itmek güzel degül

Bu úadar Şevket òÀùıra yol (11) virme teşvîşe

Zülf-i siyÀh-ı maóbÿb [u] dil-beri dÀéimÀ der(12)-òÀùr
itmek òÀùr-ı èuşşÀúı Àşufte vü perîşÀn ider. Böyle
olduâı (13) óÀlde zülf-i siyÀh-ı dil-berden fÀrià-i bÀl
olmaú evlÀdur.

MefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün

خیالات متینم بس که سنگین کرد مطلع را

صدا خیزد به یکدیگر رسانم چون دو مصرع را

1 (14) ÒayÀlÀt-ı metínem bes ki sengín kerd maùlaè-rÀ

äadÀ òízed (15) be-yekdíger resÀnem çon dÿ mîãraè-rÀ

ÒayÀlÀt-ı metínüm ol úadr (16) sengín eylemiş
maùlaèı

äadÀ úaúar birbirine yirişdürsem (17) úaçankim iki
mîãraèı

Yaèní òayÀlet-i metínüm bir mertebe metín [ü] (18)
müstaókem eyledi. Mîãraè-ı beytleri her bir beytde iki
mîãraè birbirine (19) muntaôam eyledüğüm óÀlde äadÀ-yı
nükaç [u] óíkmet-Àmíz der-gÿş olur.

قدح را نام پیدا می شود از باده گلگون

می لعلی نگیندان می کند جام مرصع را

2 (20) Úadeh-rÀ nÀm peydÀ mîşevved ez-bÀde-i gülgÿn

Mey-i laèlí nigín(21) dÀn míkoned cÀm-ı muraããaè-rÀ

Úadeóe nÀm peydÀ olur bÀde-i gülgÿndan

(22) Mey-i laèl-i nigíndÀn ider cÀm-ı muraããaèı

Yaèní piyÀle-i mey sebeb-i (23) bÀde ile nÀm [u] şÀn bulup şöhret-şieÀr-ı èÀlem olduai (24) gibi ke-õÀlik cÀm-ı muraããaè mey-i laèl-i dil-ber ile nigíndÀn gibi maóall-i (25) nÀm [u] şÀn olup feyż-yÀb-ı şöhret oldu.

فلک حسن ترا از حسن یوسف سخت گلگون تر

که رنگین تر کند شاعر ز مطلع حسن مقطع را

3 Felek (26) óusn-i to-rÀ ez-óusn-i Yÿsuf āaòt gülgÿnter

Ki (27) rengínter koned şÀèir zi-maùlaè óusn-i maúuaè-rÀ

Felek senüñ [A 37a] (1) óüsnüñ óusn-i Yÿsufdan ziyÀde rengín yapdı

ZírÀ ziyÀde rengín (2) ider şÀèir maùlaèından óusn-i maúuaèi

Yaèní MevlÀ-yı müteèÀl ÒÀtemü(3)'l-enbiyÀ Muóammedü'l-MuāuafÀ óazretlerini Yÿsufdan ziyÀde óusn-āÿret ile (4) òalú idüp díger Yÿsufdan belki cümle èÀlemden aósen ü eşref (5) õikr eyledi. Āyet-i keríme manúuuınca anuñ laèli òalú-ı èaôím şÀèirüñ (6) maùlaè-ı beytden maúuaè-ı beyti güzel inşÀd itdügi gibi.

بهار فقر را از چشم گریان آب و رنگی ده

به خون دل چو گل آلوده کن دلق ملمع را

4 BahÀr-ı faúr-rÀ (7) ez-çeşm-i giryÀn Àb u rengí dih Be-òÿn-ı dil ço gül Àlÿde (8) kon delú-i mulemmaè-rÀ

BahÀr-ı faúre çeşm-i giryÀndan Àb u reng vir

(9) Göñül úanıyla gül gibi Àlÿde úıl delú-i mülemmaèi

Yaèní óÀl-i (10) fauír-i dervîş-nihÀda niyÀz [u] tazarruè-ı BÀrí teeÀlÀ ile díde-giryÀn (11) olup eşk-i çeşm ile nümÀ-peõír ol. Öÿn-ı derÿn-ı dil (12) ile gül gibi òırúa-i dervîşÀnı rengín it. Yaèní äÿreten (13) dervîş-nihÀd olmaúdan başúa òulÿã-ı derÿn ile incilÀ-yı (14) derÿn it.

حریر لفظ می باشد قبای شاهد مضمون

حنا از معنی رنگین بود انگشت مصرع را

5 **Ḥarír-i lafô mîbÀşed úabÀ-yı şÀhid-i maẓmÿn**

(15) ḤinÀ ez-maènÀ-yı rengín boved engüşt-i mîârÀè-rÀ

Ḥarír-i lafô (16) olur úabÀ-yı şÀhid-i maẓmÿn

ḤinÀ maènÀsın renginden olur (17) engüşt-i mîâraèa

Yaèní güzel lafô güzel maènÀya libÀs olup (18) òiyÀfete nümÿdÀr olur. Ke-õÀlik engüşt-i mîâraèa rengín maènÀ-yı (19) óınÀ olduài gibi. ÓÀãıl-ı kelÀm inşÀd-ı kelÀmda güzel maènaya (20) güzel lafô libÀs olduúda başúa gÿne öüsn-äÿret (21) kesb ider.

به ذکر او خوش آمد از جهان فتح نظر کردن

که از فیض تخلص نام داری حاست مقطع را

6 **Be-õikr-i ÿ õoş-Àmed ez-cihÀn fetó naôar (22) kerden**

Ki ez-feyẓ taòalluã nÀm dÀrí óÀst maúuàè-rÀ

(23) Zıkr-i tevóid ile yaèní kelime-i şehÀdet ile Àòir nefesde (24) dÀr-ı fenÀdan dÀr-ı beúÀya intiúÀl itmek güzel bir óÀletdür. Belki òayr-ı òÀtimedür. (25) Ḥadíã-i şeríf manüÿúınca انماالاعمال بالخاتمه *InnemÀ'l-aèmÀlu bi'l-òÀtime*⁹⁴

⁹⁴ “Ameller, sonucuna göredir.” (Hadîs-i Şeríf; Muhammed b. İsmail el-Buhârî. (2014). *Sahîh-i Buhârî*. Ankara: Karınca Yayınları. s. 33.)

manùýúuna mÀ (26) āadaú maúuaè beytüñ feyż-i taòallüā ile nÀmdÀr u şöhet-yÀb (27) olduai gibi, ke-õÀlik insÀn Àòir nefesde kelime-i tevóid ile **[A 37b] (1)** irtióÀl itmek èalÀmet-i tevfiú-i rızÀdur.

MefÀèilün feèilÀtün mefÀèilün feèilün

رخت نشانده به خاکستر آتش گل را

شکسته حلقه زلفت طلسم سنبل را

1 Ruòet nişÀnde be-òÀkister (2) Àteş-i gül-rÀ

Şikeste óalúa-i zulfet úılsım-ı sünbül-rÀ

Yañaauñ (3) tegmiş küle Àteş-i güli

Úırmış óalúa-i zülfüñ úılsım-ı sünbüli

(4) Yaení tÀbiş [ü] lemèa-i ruòsÀruñ òÀkister eylemiş reng-i Àteşin (5) verdi. Ke-õÀlik óalúa-i zülf-i müşgínüñ úırmış ve perişÀn (6) eylemiş bÿy-ı revÀc-ı sünbüli

کسی که بوی حقیقت شنیده می داند

که از گلاب سرشتند خاک بلبل را

2 Kesí ki bÿy-ı óaúíúat şiníde (7) mídÀned

Ki ez-gül-Àb siriştend òÀk-i bülbüli-rÀ

Bir kimse (8) ki bÿy-ı óaúíúat işitmiş bilür

Ki gül āuyından yoàurmuşlar (9) òÀk-i bülbüli

Yaení bir kimse şemme-i óaúíúate ÀşinÀ vü dest(10)-res olmuş ise ÀğÀhdur. èĀşıú ile maèşÿú bir òÀk-i (11) mÀyeden sirişte olmuşlardır. Yaení derki bÿy-ı óaúíúat işitmiş bilür. Yaení deryÀ-yı óaúíúatde mevc-i (12) ôuhÿrÀt èayn-ı deryÀ-yı óaúíúatdür.

مکن ز دشت غم اندیشه گرم رفتن باش

ز گردباد چه غم شعله توکل را

3 Mekon zi-deşt-i àam (13) endíşe germ-reften bÀşed

Zi-gird-bÀd çi àam şuèle tevekkül-rÀ

(14) Ítme deşt-i àamda tefekkür germ-reftÀr ol

Gird-bÀddan ne àam (15) şuèle-i tevekküle

Yaení dÀr-ı mihnet-i dünyÀdan ferÀaat idüp (16) güöerÀn itmekde endíşe itme hemÀn, germ-reftÀr ol. Terk-i (17) terk [it]. Úayd-ı hestíden òalÀã ol. Şuèle-i tevekkülün gird-bÀdın (18) àamnÀk olmaduaı gibi sen daòı bilÀ-endíşe terk-i esbÀb-ı (19) cihÀn it. Úayd-ı àubÀr-ı hestíden rehÀ-yÀb ol. Díger (20) menzil-i rÿóÀniyyete vÀãıl ol.

خیال خطّ تو چون آورد به دل شوکت

بنفشه زار کند گلشن تخیل را

4 ÒayÀl-i òauù-ı to çon Àvered (21) be-dil Şevket

BenefşezÀr koned gülşen taòayyul-rÀ

(22) Senün òayÀl-i òauùun úaçankim òÀuıra getürür Şevket

Benefşe(23) zÀr ider gülzÀrı òayÀli

Yaení nev-òauù [u] òoş-bÿy-ı maóbÿbı (24) der-òÀuır eyledükde Şevket gülzÀrı taòayyül àayn-ı benefşezÀr (25) olur.

FeèilÀtün feèilÀtün feèilÀtün feèilün

می زند زلف کجّت نیش رگ سنبل را

می کند گوشه نشین طرف کلاهد گُل را

1 Mízend zulf-i gecet níş reg-i sünbül-rÀ

Míkoned (26) gÿşe-nişín ùarf-ı külÀhet gül-rÀ

Virür senün zulf-i (27) geceñ neşter reg-i sünbüle

İder gÿşe-nişín ùarf-ı külÀhuñ güli[A 38a]

(1) [Yaèní] senüñ gísÿ-yı òam-ender-òamuñ dÀéimÀ sünbüle
 ùaèn ider. Ke-õÀlik rengín (2) ùarf-ı külÀhuñ içün gül
 gÿşe-nişín olur.

غير يك شيوه هنر نيست سراپای ترا

جنبش گوشه ابروست خم کاکل را

2 Ğayr-ı yek şíve (3) hüner níst ser-À-pÀy-ı to-rÀ

Cunbuş-i gÿşe-i ebrÿst òam-ı kÀkül-rÀ

(4) Bir şíveden başúa yoúdur [hüner] senüñ ser-À-
 pÀyüñde

Cünbüş-i gÿşe-i (5) ebrÿdur òam-ı kÀkülüñde

Yaèní ser-À-pÀ óüsn-i dil-ber belki tamÀm-ı vücÿd-ı (6)
 dil-ber güzellikde bir gÿnedür, bí-nazír bir óüsn [ü] Àn-
 ı ÖüdÀ-dÀddur. Gÿşe-i (7) ebrÿ-yı dil-ber, òam-ı kÀkül-i
 dil-ber bir gÿnedür, birbirinden imtiyÀz olmaz.

حسن را چون به دل افتد هوس صحبت عشق
 گل سراغ از سر بازار کند بلبل را

3 (8) Ğusn-rÀ çon be-dil oftet heves-i ãóóbet-i èaşú

Gül (9) surÀà ez-ser-i bÀzÀr koned bülbüli-rÀ

Ğusnüñ göñlüne düşdügi (10) zamÀn heves-i ãóóbet-i
 èaşú

Gül suÀl ider ser-i bÀzÀrdan (11) bülbüli

Yaèní óüsn-i maóbyb ceõb-i dil-i èuşşÀúa müstaèid olduai
 (12) vaútde bÀzÀr-ı èaşú [u] muóabbetde óüsn-i maóbyb
 òod-be-òod müşterí (13) olup mennÀè-ı dil-i èuşşÀúi aòz
 eyler.

می برد گریه من همراه خود گردون را
 سیل پر زور کند موج تصوّر پل را

4 Míbered girye-i men hem reh-i (14) òod gerdÿn-rÀ

Seyl-i pur-zÿr koned mevc taãavvur pel-rÀ

(15) Götürür benüm giryem kendine yoldaş gerdÿnı

Seyl-i pür-zÿr (16) ider mevc-i taãavvur köprü[yi]

Yaenı benüm girye-i Àb [u] eşk-i (17) üÿfÀn-òízüm pel-i eflÀk yıúup götürüp berbÀd eyledi. (18) Seyl-i pür zÿr köprüyi yıkup götördüğü zamÀn kendi mevc-i (19) Àbından úıyÀs ider gibi.

MefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün

نفس دوزدم محیط خود کنم همچون هوا آدم را

خموشی میدهم چون لب به هم بحر دو عالم را

1 Nefes dÿzdem muóíù-i òod konem (20) hemçon hevÀ dem-rÀ

Òamÿşı mıdihem çon leb behem baór-i du (21) èÀlem-rÀ

Nefes çaldum kendi muóíùüm idem hevÀ gibi nefesi

(22) Sükÿtluú virdüm leb gibi birbirine iki èÀlem deryÀsında

(23) Yaenı nefes nefesi maóv idüp deryÀ-yı vaódete àarú olup (24) èÀlem-i rÿóÀnı ile èÀlemi cismÀnı beyinde aóvÀl-i kevniyeye iùùılÀè (25) óÀãıl iderüm. Belki óabs-i nefes idüp bir nefesde bin kelime-i tevóíd (26) tefekkür idüp bÀùinen tevóíd iderüm. Maèlÿm ola, baèži mutaãavvıfa vü (27) óükemÀ èindelerinde èömr ü óayÀt ièdÀd-ı nefesden èibÀret herkesüñ **[A 38b]** (1) müddet-i miúdÀr-ı èömr-i óayÀtı bir miúdÀr-ı maèlÿmu'l-úader nefesdür. MiúdÀr-ı maèlÿm (2) müddet úalmasıyla da tamÀm olsa nihÀyet èömr-i óayÀt tamÀm olur. Youú (3) eger miúdÀr-ı maèlÿm nefes müddet-i üÿl-i keãırede tamÀm olsa èömr ü óayÀt (4) tamÀm olup nihÀyet bulur. Bu sebebdan ehl-i taãavvuf beùÀéet (5) ile nefes olup her bir nefesde óabs-i nefes idüp

ziyÀdece kelime-i (6) tevóid iderler. Vaút-i èömr ü óayÀt
tehí güöerÀn olmasun. Bu beyt (7) aña telmíódür.

به صورتخانه نقش سجده معبود نتوان کرد

به دیوار هوا گل می کنم تصویر آدم را

2 Be-äyret-òÀne naúş-ı secde-i maèbÿd ne-tevÀn kerd

(8) Be-dívÀr-ı hevÀ gil mikonem taävîr-i Âdem-rÀ

äyret-òÀnede naúş-ı (9) secde-i maèbÿd mümkin degül
itmek

DívÀr-ı hevÀda çamur iderüm (10) taävîr-i Âdemi

Yaèní MevlÀ-yı müteèÀl óazretlerine müşterek secde (11)
olmaz. Belki bi'l-vÀâıûa AllÀha secde cÀéiz degüldür.
Ancaú niyÀz (12) u ùÀèat maèbÿd-ı óaúıúıı olan AllÀha
maòäÿâdur. Ğayrıya tecÀvüz (13) itmez. Belí
Âdemèaleyhis'selÀm bi'l-vÀâıûa secde-i emr-i BÀrıye
inúiyÀd (14) idüp secde olinması taúviye-i secde vü
niyÀz-ı BÀrídür. Āyet-i (15) kerímede emr olınduaı واذ
قلنا *Ve ið-úulnÀ*⁹⁵

به چشم عارفان گرداب باشد سبجه گوهر

نباشد انفصال از یکدیگر اجزای عالم را

3 Be-çeşm-i èÀrifÀn girdÀb bÀşed (16) sebóa-i gevher

Ne-bÀşed infiaÀl ez-yek díger eczÀ-yı èÀlem-rÀ

(17) Díde-i èÀriflerde girdÀb olur sübóa-i güher

Olmaz infiaÀl birbirinden (18) eczÀ-yı èÀlemde

Yaèní baór-i óaúıúate àarú olan èÀrif, eczÀ-yı èÀlemi
(19) birbirinden infiaÀl u imtiyÀz idüp baèžısına kúbó ve
baèžısına (20) óüsn-naôar ile naôar eylemez. Belki cümle

⁹⁵ “Dediğimizde...” (Bakara, 34)

efrÀd u eczÀ-yı èÀleme müsÀvı (21) naôar idüp ãÀniè-i óaúíúíye ióÀle idüp úÀil ü ôikr-i tevóíd (22) ile ربنا ما خلقت ربا ما خلقت هذا باطلا RabbenÀ mã òalaúte hÀõÀ bÀùilÀ⁹⁶ ezKÀrıyla åenÀ vü óamd birle.

سپند شعله آواز باشد مهر خاموش

نمی گیرد به خود زخم دل بیتاب مرهم را

4 (23) Sipend-i şuèle-i ÀvÀz bÀşed mühr-i òÀmÿş

Ne-mígired be-òod (24) zaòm dil-i bí-tÀb merhem-rÀ

Sipend-i şuèle-i ÀvÀz olur mühr-i (25) òÀmÿş

Ûutmaz dil-i bí-tÀb kendi zaòmine merhemi

Yaení (26) vÀdí-i tevekkülde seyr-i sülÿk iden abdÀl-i mütevekkil AllÀhdan (27) başúa bir kimseden istimdÀd itmez. Sipend-i şuèle-i ÀvÀz nihÀyet [A 39a] (1) mühr-i òÀmÿş olduài gibi. Yaení nihÀyet kelÀm-ı bi'z-žarÿra sülÿk (2) olduài erbÀb-ı tevekkül bi'z-žarÿr kimseden ièÀnet itmez.

جداها به لب از هم تحریق زبان دارد

که می بخشد سخندان امتیاز از هم دو عالم را

5 (3) CudÀyihÀ be-leb ez-hem taórík-i zebÀn dÀred

Ki míbaòşed suòan-dÀn (4) imtiyÀz ez-hem dÿ èÀlem-rÀ

Ayrılıú dudaúda birbirinden taórík-i (5) zebÀn ùutar

ZírÀ baòş ider süòan-dÀn imtiyÀz iki èÀlemi birbirinden

⁹⁶ “Ey Rabbimiz! Sen bunu boşuna yaratmadın.” (Âl-i İmrân, 191)

(6) Yaèní imtiyÀz-ı nık ü bed-i eşyÀ erbÀb-ı süðana taórík-i süðan iledür. (7) Yoúsa óaúíúat-i óÀlde maölÿúiiyyetde cümle èÀlem derece-i imkÀnda (8) müsÀvidür, birbirinden farú itmez. Olmaz iki leb birbirinden (9) cüdÀ olduài taórík-i zebÀn bÀdí olduài gibi.

مشو نوميد از چشم تر حيران خود شوكت

كند حيرت حباب چشمه خورشيد شبنم را

6 Meşev nevmíd (10) ez-çeşm-i ter-i óayrÀn-ı òod Şevket

Koned óayret óabÀb-ı çeşme-i (11) òÿrşíd şebnem-rÀ

Olmaz nevmíd kendi çeşm-i ter-i óayrÀnuñdan (12)
Şevket

İder óayret óabÀb-ı çeşme-i òÿrşíd şebnemi

(13) Yaèní MevlÀ-yı müteèÀl óazretlerine dÀéimÀ niyÀz [u] tazarruè ile duèÀ it. (14) İcÀbet-i duèÀdan nevmíd olma. Elbette úabÿle úarín olur. Şebnem (15) dÀéimÀ òÿrşíde óayret ile nigerÀn olup nevmíd olmaduài (16) eclden maóv-ı vücyd idüp çeşme-i òÿrşíde vÀãıl (17) oldu. Belki òÿrşíd ile müttaóid oldu. Ke-õÀlik sen daòı (18) èinÀyet-i BÀríye müdÀvemet-i duèÀ ile maôhar olursun.

MefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün

يد بيضا به ناخن می خراشد روی داغم را

ز كام از نكهت گل های طور آيد دماغم را

1 (19) Yed-i Beyza be-nÀòun míòırÀşed rÿy-ı dÀàem-rÀ

ZukÀm ez (20)-nükhet-i gülhÀ-yı Üÿr Àyed dimÀàem-rÀ

Yed-i Beyza tırnaú (21) ile úaşır rÿy-ı dÀaumı

ZükÀm Üÿr gülleri úóúusundan (22) gelür dimÀàuma

Yaení èÀlem-i vüçydumda delíl-i ôÀhir ile vÀcibü(23)'l-vüçyd olan AllÀh birliğine taãdíú eyledüm. FÀeil-i muòtÀr (24) olduàını izèÀn [u] úabýl eyledüm. Díger nýr-ı tecelliyÀt-ı ilÀhiyyeye (25) vÀãıl oldum. áayrı gýne Àòirden Yed-i Beyza gibi muècizeye ve (26) tecelliyÀt-ı Üýr gibi tecelliyÀta muótÀc olmadum. ÓÀãıl[ı] kendi nefsi-i (27) vüçydum izèÀnından ôÀt-ı vÀcibü'l-vüçydı izèÀn eyledüm. [A 39b]

گر افتد گوشه ی به چشمی به من از کوب طالع

گل خورشید از شبنم کند لبریز ایاغم را

2 (1) Ger oftēd gýšeí be-çeşmí be-men ez-kevkeb-i ùÀliè

Gül-i öýrşíd ez-şebnem (2) konēd lebríz ÀyÀàem-rÀ

Eger düşer bir gýşe be-çeşm baña kevkeb-i ùÀlièden

(3) Gül-i öýrşíd ider şebnemden lebríz piyÀlem

Yaení eger èinÀyet-i (4) BÀríyle kevkeb-i ùÀliè mesèýd u iúbÀl-i cihÀn Ádeme yÀr olsa (5) dünyÀ[nuñ] her umýruna Ádem muvaffaú olup díger dünyÀnuñ eèÀôım-ı (6) mülýkı Ádeme müsÀèade ile muvÀfıú-ı yÀr olur. Her umýr-ı kÀrı (7) becÀyiş üzre bedíd olur.

خیالش را برد همراه خود آه از دل شکم

صبا چون نکهت گل می برد نور چراغم را

3 ÒayÀleş-rÀ bored hemrÀh-ı òod Àh (8) ez-dil-şikem

äabÀ çon nùkhet-i gül míbored nýr-ı çerÀàem-rÀ

(9) ÒayÀli götürür kendine yoldaş Àhı dil-i şikemden

äabÀ gül (10) úóúusı gibi götürür nýr-ı çerÀaum

Yaèní òayÀl-i şevú-i óüsn-i cÀnÀn (11) kendine hemrÀh
dil-i şikemden Àh-ı derÿnum alup götürdi. GÿyÀ (12) bÀd-ı
ãabÀ gül úóúusı benüm nÿr-ı çerÀaum alup götürür.

FÀèilÀtün fÀèilÀtün fÀèilÀtün fÀèilün

هر غزل يك گلبن از باغ خرد باشد مرا

مطلع رنگين گل روی سبد باشد مرا

- 1 **Her àazal (13) yek gülbun ez-bÀà-ı òired bÀşed me-rÀ**
Maùlaè-ı rengín gül-rÿy-ı (14) seped bÀşed me-rÀ

Her àazel bir nihÀl-i gül olur bÀà-ı èaúlumda (15)
baña

Güzel maùlaè gül-rÿy-ı seped olur baña

Yaèní zÀde-i (16) ùabèum her bir àazel inşÀd eyledükde
gülzÀr-ı òiredde gÿyÀ bir nev(17)-nihÀl gül ziyÀde olur.
Díger her àazelüñ maùlaè-ı rengini gül(18)-rÿy-ı seped-i
dívÀnum olur. HÀãıl-ı kelÀm her bir àazel inşÀd (19)
eyledükde başúa gÿne bir óüsn [ü] ãafÀ kesb iderüm.

ناقبولى هاى من باشد ز اقبال سخن

به مصرع برجسته من دست رد باشد مرا

- 2 **NÀ-úabÿlíhÀ-yı (20) men bÀşed zi-iúbÀl-i suòan**
Be-miãraè-ı berceste-i men dest-i redd bÀşed me-rÀ

(21) NÀ-úabÿl olmaú baña olur iúbÀl-i süòandan

Benüm miãraè-ı bercestem (22) redd-i el olur baña

Yaèní herkes baña óased idüp ve iltifÀt (23) itmemeye
sebeb ancaú tanôim eyledügüm kelÀm-ı mevzÿn u ièlÀ
olduàından(24) dur. ÓÀãıl[ı] maèrifet-i kemÀl-i kemÀlinde
olmaú óasebiyle dürr-i yektÀ (25) gibi kimse baña òırídÀr
olmadı. BahÀ ziyÀde olmaú sebebiyle.

جامه فقرم کمال ناله ام را تیر گشت

شست صاف آینه ریز نمد باشد مرا

3 (26) CÀme-i faúrem kemÀl-i nÀleem-rÀ tír gešt

Şast äÀf Àýine (27)-ríz nemed bÀşed me-rÀ

CÀme-i faúrum kemÀl-i nÀlem tír oldı

äÀf [A 40a] (1) úismaú Àýine-ríz nemed oldı

Yaèní cÀme-i faúr [u] fenÀda ter ü duèÀmız hedef-i (2) icÀbete úarın ü iãÀbet eyledi. GÿyÀ ki òulÿã-ı úalb niyÀz-ı faúr [u] fenÀya merbyù (3) olması der-kÀr.

قمریان را رشته نظار ه ام دام ره است

در نظر تا جلوه آن سرو قد باشد مرا

4 ÚumríyÀn-rÀ rište-i neôôÀreem dÀm-ı rehešt

(4) Der-naôar tÀ-cilve-i Àn serv-úadd bÀşed me-rÀ

Úumrílere rište-i neôôÀrem (5) dÀm-ı rÀhdur

Naôarda o maóbÿbuñ cilve-i serv-ğaddi baña olalı

(6) Yaèní medd-i nigÀhum úÀmet-i mevzÿnına iãÀbet ü temÀşÀ idelden (7) berü úumríler benüm medd-i nigÀhum dÀm-ı belÀ gibi giriftÀr u èÀşıú oldıauñuz bir (8) daòı serv díde-i èaşú meclisine nigÀh eylemediler.

عیب جویی های خلقم می کند صاحب هنر

منّت بسیار از اهل حسد باشد مرا

5 èAyb-cÿyihÀ-yı (9) òalúem mıkoned äÀóib-hüner

Minnet-i bisyÀr ez-ehl-i óased bÀşed (10) me-rÀ

Òalúuñ baña èayb-cÿ olması eyler beni äÀóib-hüner

(11) Çoú minnet var ehl-i óasedüñ benüm üzerümde

Yaèní òalú bigÀne (12) efèÀlümde ve aúvÀlümde beni taèyíb eylediye o efèÀl (13) u aúvÀl[i] terk ü izÀle eyledüm. MuúÀbilinde efèÀl u aúvÀl-i (14) óüsne taóãíl eyledüm. Ve her kim baña óased eylediye AllÀh baña (15) óased muúÀbilinde lüüf u iósÀn eyledi. Böyle olduai óÀlde (16) òalúuñ baña èayb u óasedinden fÀéide oldu.

گر شوم من شبنم گردون سراسر آفتاب

کی برد خواستن مرا چشم مدد باشد مرا

6 Ger şevem men (17) şebnem gerdÿn ser-À-ser ÀfitÀb

Kí bered ò`asten me rÀ (18) çeşm-i meded bÀşed me-rÀ

Eger ben şebnem olsam gerdÿn ser-tÀ-pÀ (19) ÀfitÀb olsa

Nice götürür úalkmaú baña çeşm-i meded olur baña

(20) Yaèní ben şebnem, felek öyrşid olsa benümle felek hem ãóóbet (21) olup ülfet mümkün degüldür. KemÀl-mertebe beynimüzde muàÀyeret ü (22) muòÀlefet olmaú óasebiyle. ZírÀ felek öÀtında kec nihÀd ben rÀst (23) u ãaf nihÀd olduàumdan beynimüzde muvÀfaúat olmaz.

گشته ام شوکت بیابان مرگ صحرای جنون

چشم آهو قالب خشت لحد باشد مرا

7 Kuşteem (24) Şevket beyÀbÀn-ı merg ãaórÀ-yı cünÿn

Çeşm-i Àhÿ úÀlīb-ı òışt-ı (25) laód bÀşed me-rÀ

Öldüm Şevket beyÀbÀn-ı merg ãaórÀ-yı cünÿn

(26) Díde-i àazÀl úÀlīb-ı òışt-ı laód olur baña

Yaèní Àhÿ nigÀh olan (27) maóbÿbuñ èaşúıyla ãaórÀ-yı muóabbetde ceõbe-i cünÿn-ı èaşúla kendümi ifnÀ [A 40b] (1) vü ièdÀm eyledüm.

MefÀèilün feèilÀtün mefÀèilün feèilün

کشد به دام رگ بوی گل دماغ مرا

زند پریدن رنگ آستین چراغ مرا

1 Keşed be-dÀm-ı reg-i bÿy-ı gül dimÀà-ı me-rÀ

Zened periden-i (2) reng Àstın çerÀà-ı me-rÀ

Çeker gül úóúusı ùamarı dÀme benüm dimÀaum

(3) Virür reng-i uçmaú yek benüm çerÀauma

Yaení rÀh-ı èaşúda ol úadr (4) èÀşıú-ı nÀzik-dil ü ãÀf
nihÀdum. ÒayÀl-i maóbÿbla dÀm-ı muóabbete (5) giriftÀr
olup díger hicr-i maóbÿb òayÀl eyledükde sitem-i hicrÀnla
(6) berbÀd olurum.

به زور باده خود این پیاله می گردد

چو چشم گردش از خود بود ابلاغ مرا

2 Be-zÿr-ı bÀde-i òod ín piyÀle migerded

Ço çeşm-i (7) gerdiş ez-òod boved ayaà-ı me-rÀ

Kendi zÿr-ı şarÀbıyla döner bu cÀm

(8) Díde-i maóbÿb gibi dönme kendinden olur bizüm
kÀsemüze

Yaení (9) bÀde-i èaşú [u] muóabbet kendi kendinden èÀşıúa
ãunulur, dest-i (10) sÀúíden nÿş olmaú lÀzım degül. Çeşm-
i mest-i maóbÿb sÀúí (11) olmasuz kendinden bi'ö-öÀt
medhÿş [u] maòmÿr olduai gibi.

به یاد شوخی چشمی دلم بود روشن

فتیله از رم آهو بود چراغ مرا

3 (12) Be-yÀd-ı şÿòí-i çeşmí boved dilem rÿşen

Fetile ez-rem-i Àhÿ boved çerÀà-ı me-rÀ

(13) Bir şÿò çeşm yÀdiyle olur òaùırum rÿşen

Rem-i Àhÿdan (14) fetîle olur bizüm çerÀàımuza

Yaèní bir şÿò-ı çeşm-i Àhÿ òayÀliyle (15) òÀne-i òÀùırum münevver olmaúdan nÀşí díger reviş [ü] reftÀr-ı àazÀl (16) miâÀlini taãavvur olduainca çerÀà-ı òÀne-i òaùırda pey-der-pey tezÀyüd-i nÿr-ı (17) şuèle bedíd [ü] nümÀyÀn olur.

دم نخست ز یک تار بود بافته اند

حریر بوی گل و پرده دماغ مرا

4 Dem-i noòost zi-yek tÀr [u] pÿd bÀfte(18) end

Harír-i bÿy-ı gül u perde-i dimÀà-ı me-rÀ

Rÿz-ı ezelde bir tÀr [u] pÿdun (19) işlemişler

Gül úóúusı óaríriyle benüm perde-i dimÀaum

Yaèní rÿz-ı (20) ezelden benüm sirişt-i tıynetüm mÀye-i ãÀf ile taòmír ü puòte-nihÀd oldum. (21) Dil-ber-i gül-ruòsÀrlara rişte-i muóabbet [ü] èalÀúam píçide birbirimüze rabù [u] (22) peyvend olmışdur.

از آن به شهد قناعت خوشم که شرین کرد

چو گوشه لب او گوشه آباغ مرا

5 Ez-Àn be-şehd-i úanÀèat òoşem ki şirín (23) kerd

Ço gÿşe-i leb-i ÿ gÿşe ayÀà-ı me-rÀ

Bu sebebdan (24) úand-ı úanÀèate òoşum ki şirín eyledi

Onuñ gÿşesi gibi (25) benüm piyÀlemi

Yaèní úanÀèat iòtiyÀr idüp şükr gibi óÀl-i (26) úanÀèatden óilÀvet-yÀb olma. Sebeb ancaú maóbÿbuñ gÿşe-i (27) şehd-i lebi dÀéimÀ der-òauır idüp kÀse-i dimÀà úand-ı leb-i dil-ber[**A 41a**] (**1**) gibi şirín-güvÀr olmışdur.

گلم ز شاخ تماشاى فریب می روید

رگ سراب دهد آب و رنگ باغ مرا

6 Gülem zi-şÀò-ı temÀşÀ-yı firíb mırÿyed

(2) Reg-i serÀb dihed Àb u reng-i bÀà-ı me-rÀ

Benüm gülüm nihÀl-i temÀşÀ-yı (3) firíbden gögerür

Reg-i serÀb virür Àb u reng-i bÀaum benüm

Yaenî (4) úÀmet-i gülbün miâÀl dil-bere seyr [ü] temÀşÀ olunduúda verür firíb (5) muóabbet-çide olur. GÿyÀ ki bu bÀaun reng [ü] býları serÀb (6) virür gibi dil teşne firíb-i èÀşıúdur.

ستاره سوخته این چمن منم شوکت

به ناف لاله بریدند ناف داغ مرا

7 SitÀre syòte-i ín (7) çemen menem Şevket

Be-nÀf-ı lÀle berídend nÀf-ı dÀà-ı me-rÀ

Bu (8) bÀaun sitÀre syòtesi menüm Şevket

LÀlenün göbegiyle (9) kesdiler benüm dÀaum göbegini

Yaenî bu bÀà-ı èÀlemde siyeh seyyÀre-i syòte-i (10) uÀliè benüm ey Şevket. Göbek-i lÀle gibi mÀder-zÀd dÀà-ı derÿn (11) ile siyeh-baòt olmaàla neşv [ü] nemÀ buldım.

FeèilÀtün feèilÀtün feèilÀtün feèilün

فکر خامی نزند سر ز دل چاک مرا

پخته گردد سخن از شعله ادراک مرا

1 Fikr-i òÀmı ne-zened ser (12) zi-dil-i çÀk-ı me-rÀ

Puòte gereded suòan ez-şuèle-i idrÀk-ı me-rÀ

(13) ÒÀm fikr virmez baş dilcigüme benüm

Puòte olur söz şuèle-i (14) idrÀkumdan baña

Yaèní dil-i derd-i Āzmýde vü cihĀn-dídemde endíşe-i (15)
òĀm olmaz. Belki bizüm şuèle-i idrĀkumuz süòan-ı òĀmı
puòte vü pesendíde (16) ider.

گشته نور نظرم صاف به صد پرده دل

بوی گل نیست نهان از نظر پاک مرا

2 Geşte nýr-ı naôarem āĀf be-āad perde-i dil

Býy-ı gül (17) níst nihĀn ez-naôar-ı pĀk-ı me-rĀ

Oldı nýr-ı naôarum āĀf (18) yüz perde-i dilden

Gül úóúusı gizli degül benüm naôar-ı pĀkünden

(19) Yaèní yüz āĀhib-i èirfĀn ehl-i naôardan díde-i dil-
rýşen ü irşĀd (20) oldı. FeyfĀ-yı èĀlemde her şey baña
keşf olup verĀ-i (21) perde-i mestýr vĀúıf olmaduaüm şey
youúdur. Belki ol úadr göñlüm (22) āafvet kesb eyledi.
Býy-ı gül bir emr-i maèeví iken bi'l-fièl (23) müşĀhede
itmek mümkün rütbesinde oldı baña.

بس که ناقص شده اسباب نشاطم در باغ

شیشه تا آب نشد سبز نشد تاک مرا

3 Bes ki nĀúıā (24) şode esbĀb-ı neşĀùem der-bĀā

Şíşe tĀ-Āb ne-şod (25) sebz ne-şod tĀk-i me-rĀ

Ol úadr nouāĀn oldı esbĀb-ı neşĀùum (26) bĀāda

Şíşe tĀ āu olmayınca sebz olmadı benüm tĀküm

Yaèní (27) bu bĀā-ı èĀlemde benüm baña èays [u] āafĀ
kemĀl-i rütbe nouāĀn olmadan āafĀ-yı **[A 41b] (1)** rĀóatum
ifnĀ-yı vücýduma mevúýfdur ancaú baña rĀóat baède'l-mevt
(2) müyesser olur. ÓĀāı1[1] müddet-i èömrüm dünyĀda àam-ı
muóabbetle güzĀrĀn olmaú (3) óasebiyle dĀr-ı Āòiretde
AllĀh-ı teèĀlĀ óazretleri beni nièam-ı celílesiyle mesrýr

(4) ider. الدنيا مزرعت الاخرة Ed'dunyÀ mezraèatu'l-
Àòiret⁹⁷ fehvÀsınca

شعله ام را نبود قوت بر خواستنی

می توان کرد ز خاشاک به زنجیر مرا

4 Şuèleem em-rÀ ne-boved úuvvet-i (5) ber-ò`Àstení

MítevÀn kerd zi-òÀşÀk be-zencír me-rÀ

Şuèlemde (6) olmaz úalkmaú úuvveti

Mümkindür itmek zincír òÀşÀkdan baña

(7) Yaèní ol úadr vüçydum zaèíf olup úuvvet-i óarÀretüme
kesel ü (8) ùÀrí oldı. ĞubÀr-ı vüçydumla úuvvet-i
óarÀretüm münóarif olup (9) vüçydum maóv u ièdÀm olmaú
mümkindür.

پیش من لفظ حجاب رخ معنی نشود

در نظر موج شراب است رگ تاک مرا

5 Píş-i men lafô óicÀb-ı (10) ruò-ı maènÀ ne-şýd

Der-naôar mevc-i şarÀbest reg-i tÀk me-rÀ

(11) Benüm önümde lafô maènÀ yüzine niúÀb olmaz

Naôarda mevc-i (12) şarÀbdur reg-i tÀk baña

Yaèní bizde äafvet-i úalb u nefis (13) vardur. Bizüm
naôar-ı nigÀhımızda her bir şey celí vü ôÀhirdür. Bir
(14) şey bizüm èaynımızda óafí vü mestýr degüldür. Belki
biz maènÀyı bilÀ(15)-lafô derk iderüz.

جان به حسرت ده خورشید رجانم شوکت

می توان کرد کفن ز اطلس افلاک مرا

6 CÀn be-óasret dih òýrşíd zi-cÀnem (16) Şevket

⁹⁷ “Dünya, ahiretin tarlasıdır.” (Hadís-i Şeríf; İsmail b. Muhammed Aclûnî. (2019). *Keşfü'l-hafâ*. İstanbul: Beka Yayınları. s. 412.)

MitevÀn kerd kefen zi-aùlas-ı eflÀk me-rÀ

(17) Gün yüzli óasretten cÀn vericiyüm Şevket

Mümkindür (18) olsun kefen felek aùlasdan baña

Yaení mecmÿè-ı cihÀn güneş (19) gibi pertev-i hidÀyetle memlÿ iden bir kimseye ümmetüm. İn-şÀéallÀh aèlÀ-yı (20) èillíyín baña cÀygÀh olmaú muóáuúaúdur. Ve nÿr-ı hidÀyete maôhar olurum.

MefÀèilün feèilÀtün mefÀèilün feèilün

شنیده اند بتان یمن کلام مرا

نوشته اند به آب عقیق نام مرا

1 (21) Şinídeend butÀn-ı Yemen kelÀm-ı me-rÀ

Nuvišteend be-Àb-ı (22) èáuíú nÀm-ı me-rÀ

İşidmişler Yemen maóbybları benüm kelÀmum

Yazmışlar (23) èáuíú äuyula benüm adumı

Yaení Yemen maóbybı gibi èáuíú-leb (24) olan maóbyblar benüm àazellerüm işidinden berü dÀéimÀ benüm àazelüm (25) vird-i zebÀn olmuş. èAuíú-leb olan maóbyblara belki (26) èáuíú-leblerinde كَالنَّقْشِ فِي الْحَجَرِ *Keèl-naúş fí'l-óaceri*⁹⁸ ôÀhir ü nümÀyÀndur.

به بزم بی لیش از بس که واژگون شده است

حباب باده تصوّر کنند جام مرا

2 Be-bezm-i (27) bí-lebeş ez-bes ki vÀjgÿn şodeest

ĤabÀb-ı [A 42a] (1) bÀde taãavvur konend cÀm-ı me-rÀ

Meclis onuñ dudaàı olmasızuñ (2) ol úadr ser-nigÿn olmuş

⁹⁸ “Taşa yazı yazmak gibidir.”

HabÀb-ı bÀde taãavvur iderler benüm cÀmum

(3) Yaèní meclis-i āafÀya ol úadr òilÀf-ı āafÀ [vü] keder èÀrıž olmış. PiyÀle-i (4) meclisimiz cümlesi óabÀb-ı bÀde gibi baş aşıaa meyden tehi (5) úalmış, maóbÿb meclisden dÿr olduai eclden.

چگونه بال کبوتر نسوزد از گرمی

که برق هم نبرد سوی او پیام مرا

3 Çi gÿne bÀl-i (6) kebÿter ne-sÿzed ez-germí

Ki berú hem ne-bered sÿy-ı ÿ peyÀm-ı me-rÀ

(7) Nice gögercin úanadları yanmasun óarÀretten

ZírÀ berú götürmez (8) onuñ semtine bizüm òaberimizi

Yaèní ol úadr Àteş-i Àh-ı èaşúum (9) àÀlibdür nÀme taórír idüp kebÿter nÀmemi ùÀúat götürmez (10) götürmeye semt-i maóbÿba. NÀmemüñ Àteşinden kebÿter sÿzÀn (11) olur. Belki berú benüm peyÀmumı maóbÿba götürmez, Àteş-i Àhumdan (12) ióžÀz eyler.

خیال معنی نازک ز بس ضعیفم کرد

کسی چو نکهت گل نشنود کلام مرا

4 ÒayÀl-i maènÀ-yı nÀzik zi-bes zaèífem kerd

Kesí (13) ço nükheth-i gül nişnived kelÀm-ı me-rÀ

NÀzik maènÀnuñ òayÀli ol úadr (14) beni zaèíf eyledi

Kimse gül úóúusu gibi işitmez benüm kelÀmum

(15) Yaèní MevlÀ óazretlerini adaúú-ı delíl ile taãavvur u òayÀl eylemeden (16) vücÿdum āafvet ü kelÀmum bir dürlü leùÀfet kesb idüp (17) vücÿdum díde-i ôÀhir ile müşÀhede ve kelÀmum semè-i ôÀhir ile (18) semmÀè olmaú mümkün

degüldür. Belki işrÀúíyyÿn gibi dide-i úalb (19) ile müşÀhede vü lisÀn-ı óÀl ile fehmi mümkündür.

چو طوق فاخته شد حلقه قامت از غم

چه سرکشی است به من سرو خوش خرام مرا

5 Ço tavú-ı fÀòte (20) şod óalúa úÀmetem ez-àam

Çe ser-keşist be-men serv-i (21) òoş òirÀm-ı me-rÀ

Üavú-ı úumrí gibi óalúa oldu úÀmetüm àamdan

(22) Nice ser-keşlikdür benim serv-i òoş òirÀmum baña

Yaení serv-i (23) úÀmet-i maóbÿbum ol úadr baña hicr-i teàÀfúl eyledi. Tavú-ı úumrí gibi (24) belüm àamdan büküldi.

جنون مزاجم نبود دماغم گلگشتم

خیال بوی گل افزون کند ز کام مرا

6 Cünÿn mizÀcem ne-boved dimÀàem gül geştem

(25) ÒayÀl-i bÿy-ı gül efzÿn koned zukÀm-ı me-rÀ

Cünÿn mizÀcum temÀşÀ-yı (26) seyr-i gülzÀra youúdur hevesüm

ÒayÀl-i bÿy-ı gül ile ziyÀde olur (27) zükÀmum

Yaení ben ceõbe-i cünÿn-ı óaúíúíye úayd-ı bend oldum. Seyr-i āafÀ-yı [A 42b] (1) gülzÀr-ı èÀleme meyl [ü] iètibÀrum youúdur. GülzÀr-ı èÀleme seyr [ü] temÀşa (2) itmekden bÀèiâ-i nefret-i èÀlem olur baña.

ز بس به تربیت آماده گشته ام شوکت

نگاه گرم کند پخته فکر خام مرا

7 Zi-bes be-terbiyyet ÀmÀde (3) geşteem Şevket

NigÀh-ı germ koned puòte fikr-i òÀm-ı me-rÀ

Ol úadr (4) terbiyyete ÂmÀdeyüm Şevket

NigÀh-ı germ ider puòte benüm òam işüm

(5) Yaèní ol úadr terbiye vü irşÀd olmaya istimdÀd kesb eyledüm. (6) Bu benüm nigÀr-ı şedd-i kÀmil ile irşÀd u úÀbil irşÀd olmaú mümkindür.

fÀèilÀtün fÀèilÀtün fÀèilÀtün fÀèilün

شمع رویش بس که روشن کرد گلزار مرا

خار باشد از پر پروانه دیوار مرا

1 (7) Şemè-i rÿyeş bes ki rÿşen kerd gülzÀr-ı me-rÀ

ÒÀr bÀşed (8) ez-per-i pervÀne dívÀr-ı me-rÀ

Şemè-i rÿyuñ ol úadr rÿşen eyledi (9) gülzÀrum

ÒÀr olur per-i pervÀneden dívÀruma benüm

Yaèní gülzÀr-ı (10) òÀùır, şemè-i rÿy-ı maóbÿbdan ol úadr rÿşen ü nÿrÀní oldı. (11) PervÀneler úanadlarını gülzÀr-ı òaùıruma òÀr-ı ser-i dívÀr eylediler. (12) ÓÀãıl[ı] pervÀneler úanadlarıyla şemè-i gülzÀr-ı òÀùırımı óıfô eylediler.

بستن لب کرده رنگین باغ گوفتار مرا

مهر خاموش کل مومست گلزار مرا

2 (13) Besten-i leb kerde rengín bÀà-ı goftÀr-ı me-rÀ

Mühr-i òÀmÿş gül (14) mÿmíst gülzÀr-ı me-rÀ*

Leb-beste olmaú eyledi rengín bÀà-ı (15) güftÀrumı

Mühr-i sükÿt mÿm güldür benüm gülzÀruma

Yaèní dÀéimÀ sükýt (16) u úalílü'l-kelÀm olduàm kelÀmuma revÀc-ı nümÀyiş virdi. حفظ اللسان سلامت الانسان *Hıfzu'l-lisÀn* (17) *selÀmetu'l-insÀn*⁹⁹ óadíâ-i şeríf mÀãadaúına maôhar oldum.

گشته ام چون نشئه می گم به دشت بی خودی

گردش ساغر بلد باشد طلبکار مرا

3 (18) Geşteem çon neşée-i mey gum be-deşt-i bí-òodí

Gerdiş-i sÀàar (19) beled bÀşed ùalebkÀr-ı me-rÀ

Oldum neşée-i bÀde gibi àayb bí-òod beyÀbÀnda

(20) Devr-i sÀàar úılÀvuz oldı benüm ùalebkÀruma

Yaèní ceôbe-i cünÿn-ı èaşúla (21) kendümi ifnÀ eyledüm. GÿyÀ ceôbe-i cünÿn-ı èaşú baña sÀlik-i rÀh-ı óaúíúat, (22) belki mest-i mey-i muóabbetle neşée-yÀb olup sülÿk-ı irşÀdum (23) oldı.

گر سیه روزم گل خورشید بر سر می زنم

تار بود از پنبه صبح است دستار مرا

4 Ger siyeh rÿzem gül-i òÿrşíd ber-ser mízenem

TÀr [u] (24) pÿd ez-penbe-i āubóest destÀr-ı me-rÀ*

Egerçi ben siyeh rÿzum (25) lÀkin gül-i òÿrşíd başuma taúmaz

TÀr [u] pÿd penbe-i āabÀódan (26) olur destÀruma

Yaèní ôulmet-serÀy-ı dünyÀda egerçi (27) siyeh-baòt u faúr [u] fenÀya esírüz, lÀkin rÿşen-serÀy-ı Firdevs-i [A 43a] (1) aèlÀda nÿr-ı liúÀy-ı RabbÀníyle úalbimüz münevver olup ve tÀc-ı iftiòÀr-ı (2) èinÀyete maôhar oluruz. Díger maènÀ, egerçi biz èÀşıú-ı siyeh-baòt lÀkin

⁹⁹ “Dili korumak, insanın selametidir.”

(3) müntesib olduümüz maóbÿb-ı hÿrşide miâÀl ile faòr u
ibtihÀcımız (4) vardur.

می شود از صافی طینت رواجم بیشتر

گرم دارد آتش یاقوت بازار مرا

5 Míşevēd ez-āĀfī ùıynet revĀcem bîşter

Germ dĀred (5) Āteş-i yĀúýt bĀzĀr-ı me-rĀ

Olur āĀf ùıynetden revĀcum (6) ziyĀde

Germ eyler Āteş-i yĀúýt benüm bĀzĀrum

Yaenî sirişt-i (7) āĀf nihĀd olmadan revĀc-ı iètibĀr
ziyĀde oldu. Seng-i (8) yĀúýt Āteş-gÿn olduúda āĀf ùıynet
olmasına delíl ü (9) ziyĀde maúbÿl olduai gibi.

معني بر جسته سر ترا دارم نھان

کی توان چون استخوان وا کرد طومار مرا

6 MaènĀ-yı berceste-i sırr-ı to-rĀ dĀrem (10) nihĀn

Key tevĀn çon ustüòĀn vĀ kerd ùomĀr-ı me-rĀ

(11) Senüñ maènĀ-yı mümtĀz sırruñ dutarum gizli

Níce mümkindür (12) üstüòĀn gibi fetó olsun benüm
ùomĀrum

Yaenî maènĀ-yı mümtĀz-ı (13) rĀz-ı èaşú-ı óaúíuí úalb-i
èĀşıúda dĀéimĀ mestÿrdur. Keşf (14) ü iôhĀr mümkün
degüldür. Belki rĀz-ı èaşú bir emr-i maèeví esrĀru'l(15)
lĀhdur, erbĀbına maèlÿmdur.

بیستونم خورده است از تیشه فرهاد آب

لعل شرین غنچه لاله است کهسار مرا

7 Bî-sutÿnem òordeest ez-tîşe-i (16) FerhĀd Āb

Laèl-i Şirín àonce-i lĀlest kyhsĀr-ı me-rĀ

Benüm (17) bí-sütýnum tíşe-i FerhÀddan âu içmişdür
Àb

Laèl-i Şírín àonca-i lÀledür (18) benüm guhsÀrumda
Yaèní benüm olduàum maúÀm maúÀm-ı irşÀddur. Nice kimseler
(19) o maúÀmda resíde-i kerem ü irşÀd olmışdur. Henüz
nice erbÀb-ı (20) mükÀşefe vü ehl-i èirfÀnuñ irşÀd u
tecelliyÀtları ôÀhir u nümayÀndur.

غنچه اقبال ما از قبولي بشكفت

باد دست رد دم صبح است گلزار مرا

8 (21) Ğonca-i iúbÀl-i mÀ ez-nÀ-úabýlí bişkofed
BÀd-ı dest-i redd dem-i (22) āubóest gülzÀr-ı me-rÀ

Ğonca-i iúbÀlum nÀ-úabýl olmasıyla (23) açılur

Redd eli rýzgÀrı āubógÀhdur gülzÀruma

Yaèní (24) çemenzÀr-ı èÀlemde sebze-i vüçýdum ne miúdÀr
pÀymÀl [u] nÀ-býd [u] òÀksÀr (25) oldıysa dÀr-ı èiúÀbda
Cennet-i aèlÀda Àb-ı raóometle ser(26)-sebze [vü] şÀd-Àb
olur.

بس که حیران بتی گردند سر تا پای من

نیست فرق از رشته نظاره زنار مرا

9 Bes ki óayrÀn-ı butí gerdend ser-tÀ(27)-pÀy-ı men
Níst farú ez-rişte-i neôôÀre zünnÀr-ı me-rÀ [A 43b]

(1) Ol úadr āanma ser-tÀ-pÀ vüçýdum óayrÀn oldı

Farú olmaz rişte-i (2) neôôÀreden zünnÀrum benüm

Yaèní bir maóbýb-ı óaúíúíye dÀéimÀ der-òÀùır (3) u cemíè-
i aèzÀ-yı vüçýd ile inúıyÀd nÀm idüp rÀh-ı èibÀdete āarf
(4) eyledüm. GýyÀ güher ser-aèzÀ-yı vüçýdumda èalÀmet-i
inúıyÀd u (5) èibÀdet, nümÀyÀn u ôÀhirdür. MaènÀ-yı díger

bir maóbÿb-ı tersÀya (6) ol úadr tÀpıldum tÀr-ı nıgehüm
rişte-i zünnÀr gibi oldu.

ناز پرورد خطر باشد نهال بخت من

ریشه آب از جوی آتش می خور د خار مرا

10 NÀz perverd-i (7) òaùar bàşed nihÀl-i baòt-ı men

Riše-i Àb ez-cÿy-ı Àteş (8) míoored òÀr-ı me-rÀ

Terbiye-i nÀz-ı òaùarla beslemiş nihÀl-i baòtum

Köki (9) ãu Àteş ırmaından içer benüm òarum

Yaení biz mÀder-zÀd mióan [u] (10) meşÀkú-ı dünyÀya
taóammül ü ser-fürÿ iderüz. ZírÀ bizüm sülÿk (11)
eyledüğümüz ùaríú-i èaşú Àteşden gömlek geyüp demirden
(12) yÀyı çekmekdür. CÀy-ı Àhen ÀsÀyiş degüldür.

گردد از بخت سیه یک پرده افزون شوخیم

ناز چشم آهوان باشد شب تاری مرا

11 Gerded ez-baòt-ı siyÀh (13) yek perde efzÿn şÿòım

NÀz-ı çeşm-i ÀhÿvÀn bàşed şeb-i tÀrí me-rÀ

(14) Olur perde ziyÀde baòt-ı siyÀhdan şÿòum

NÀz-ı díde-i àazÀllar (15) olur úaranàu gice baña

Yaení èÀşíúuñ siyeh-baòt óÀl-i díger(16)-gÿn olduúça
maèşÿúuñ óüsnine bir úat daòı revÀc u tezÀyüd (17) virür.
ZírÀ èÀşíúuñ kemÀl-i rütbe perişÀn olması maèşÿúuñ (18)
kemÀl-i óüsnine delíldür.

هر که شوکت آگهی دارد ز خوی تند من

فتنه خوابیده داند طبع هموار مرا

12 Her ki Şevket Àgehí dÀred zi-òÿy-ı (19) tund-i men

Fitne ò`Àbíde dÀned ùabè-ı hemvÀre-i me-rÀ

Her kimse (20) òabír olsa şevket benüm tünd
òuyumdan

Bir yatmış fitne bilür (21) benüm mülÀyim ùabíèatum
Yaèní bir kimse benüm tünd òuy u tíz ùabè olduàum (22)
derk ile mülÀyim olduàum óÀlde yine benden emín olmaz.

Mefèýlü fÀèílÀtü mefÀèílü fÀèílün

رخسار او چو مدّ نظر می شود مرا

مژگان رگ نگاه دیگر می شود مرا

1 (23) RuòsÀr-ı ý ço medd-i naôar míşod me-rÀ

MüjgÀn reg-i nigÀh-i (24) díger míşeved me-rÀ

RuòsÀr-ı maóbÿb medd-i naôar olduài vaútde baña

(25) Kirpikler başúa reg-i nigÀh olur baña

Yaèní maóbÿbuñ èÀrıż-ı (26) pür şenÀèate baúduúda şueÀè-ı
èÀrıż-ı cÀnÀnla şueÀè-ı medd-i naôar (27) birbirinden
farú [u] temeyyüz idemem. NigÀh-ı dídem başúa celÀ vü
ãafvet **[A 44a] (1)** kesb ider.

ضعفم رسیده است به جایی که بعد از این

رنگ پریده بالش پر می شود مرا

2 Zaèfam resídeest be-cÀyí ki baèd ez-ín

(2) Reng-i períde bÀliş-i per míşeved me-rÀ

Zaèfum yirişdi bir yere (3) bundan ãoñra

Uçmış reng tüy yaãduú olur baña

Yaèní (4) vüçÿduma bir rütbe zaèfı ùÀrı oldı. GÿyÀ
tecerrüd kesb idüp (5) èÀlem-i maènÀ baña cÀygÀh olmaú
mümkin derece oldı.

تیغ کشیده است به چشم نگاه تیز

تا آبرو که مدّ نظر می شود مرا

3 Tíà keşide (6) est be-çeşm[em] nigÀh-ı tız

TÀ Àbrÿ ki medd-i naôar míşevéd me-rÀ

(7) Tíà çekmişdür gözüme nigÀh-ı tız

Ebrÿ-yı maóbÿb baña medd-i naôar olaldan (8) berü

Yaèní òançer-i ebrÿ-yı maóbÿb baña naôargÀh olaldan berü
gÿyÀ (9) ki nigÀh-ı tırüm tíà gibidür benüm gözümde.

از خویش می روم به خیال خط کسی

حرص بنفشه زار سفر می شود مرا

4 Ez-ò`ış mírevem be-òayÀl-i (10) òauù-ı kesí

Hırã-ı benefşezÀr sefer míşevéd me-rÀ

Kendümden (11) giderüm bir kimsenün òayÀl-i
òauùıyla

GÿyÀ óırã-ı benefşezÀr (12) sefer olur baña

Yaèní bir maóbÿbuñ kemÀl-i óüsnüni òayÀl eylemeden (13)
rÀh-ı èaşúda vüçÿdı ifnÀ vü ièdÀm eyledüm.

چون می کنم به روی عرقناک او نظر

مدّ نگاه تار گهر می شود مرا

5 Çon míkonem (14) be-rÿy-ı èaraúnÀk-ı ÿ naôar

Medd-i nigÀh tÀr-ı guher míşevéd me-rÀ

Rÿy-ı (15) èaraúnÀkına naôar eyledügüm vaútde

Medd-i nigÀhum güher ipligi olur baña

(16) Yaèní rişte-i medd-i nigÀhum maóbÿbuñ èÀrıż-ı
pÀkizesinde dürr-dÀne-i (17) èaraúa iãÀbet eyledükde gÿyÀ
rişte-i nigÀhum silk-i leÀlí olur.

شوکت نژاد دیده اهل مصیبتم

طفلی که شد یتیم پدر می شود مرا

6 (18) Şevket nijÂd díde ehl-i muâibetem

Ûıflı ki şod yetım peder (19) mışevved me-rÀ

Şevket ehl-i muâibeti kendüm äoy görücüyüm

(20) Bir âabı-i yetım oldu peder olur baña

Yaenı sirişt [ü] ùıynetüm àam-ı (21) muâibetle Àlyde her
ne vaútde bir keder ü muâibet ôuhÿr eylese (22) ben aña
ÀmÀde vü óÀzır olurum.

MefÀèilün feèilÀtün mefÀèilün feèilün

دلیل راه سخن شد زبان خامه مرا

سواد دیده مار است گنجنامه مرا

1 Delıl-i rÀh-ı suòan şod zebÀn-ı (23) òÀme me-rÀ

SevÀd-ı díde-i mÀrest genc-nÀme me-rÀ

Delıl (24) oldu rÀh-ı süòana zebÀn-ı òÀme baña

İlan gözinün úarasıdır (25) òazıne-nÀme baña

Yaenı benüm süòanum maóall-i maúâÿda vÀãıl u ifşÀ (26)
iden zebÀn-ı òÀmemdür. GÿyÀ sevÀd-ı díde-i mÀrum künc-i
nÀmemdür. (27) Maèlÿm ola kendini òazıneye teşbıh idüp
kendi süòanını **[A 44b] (1)** naúd-ı òazıneye teşbıh idüp
òÀme mÀra teşbıh idüp zebÀn-ı (2) òÀmede mürekkebi sevÀd-
ı çeşm-i mÀra teşbıh idüp güzel cemèiyyet (3) teşbıhdür.

خیال شمع رخ او چنان ضعیف کرد

که می شود پر پروانه دو جامه مرا

2 ÒayÀl-i şemè-i ruò-ı ÿ çonÀn zaèífem kerd

Ki mışevved (4) per-i pervÀne dÿ cÀme me-rÀ

ÒayÀl-i şemè-i ruò-ı maóbÿb ol úadr (5) zaèíf
eyledi beni

Olur per-i pervÀne iki úaftÀn baña

Yaèní (6) şemè-i rÿy-ı dil-ber dÀéimÀ taòayyül itmeden
bi'l-küllıye vüçydum maóv u (7) iórÀú oldı.

ز بس که کردم از آن طره سیاه رقم

چکیده روغن عنبر ز مغز خامه مرا

3 Zi-bes ki kerdeem ez-Àn ùurre-i siyÀh raúam

(8) Çekíde revàan-ı èanber zi-maàz-ı òÀme-i me-rÀ

Ol úadr maóbÿbuñ zülf-i (9) siyÀhını yazdum

Damladı èanber yaàı maàz-ı òÀmemden

Yaèní (10) maóbÿbuñ zülf-i èanberinüñ vaáf [u] taórır
eyledükde gÿyÀ elümde (11) òÀmem daòı èanberín oldı.

حساب شام فراق تو می کنم همه عمر

سواد بخت سیاه است روز نامه مرا

4 HısÀb-ı şÀm-ı firÀú-ı to mikonem (12) heme èömr

SevÀd-ı baòt-ı siyÀhest rÿz-nÀme me-rÀ

Senüñ (13) şÀm-ı firÀúuñ óesÀb iderüm mecmÿè-ı
èömrümde

SevÀd-ı baòt-ı (14) siyÀhumdur rÿz-nÀme baña

Yaèní cemíè evúÀtum şÀm-ı firÀú-ı maóbÿbla (15) güöerÀn
oldı. GÿyÀ ki şÀm-ı firÀú-ı maóbÿb benüm baòt-ı siyÀhum
(16) bedel rÿzımuza baña óesÀb olup gÿyÀ rÿz-nÀme
maúÀmında (17) úÀim oldı.

مشام غنچه ز بوی بنفشه ام شوکت

بود نسیم خط او بهار نامه مرا

5 MeşÀmm-ı àonce zí-bÿy-ı benefşem Şevket

Boved (18) nesím-i òauù-ı ÿ bahÀr-nÀme me-rÀ

MeşÀmm-ı àonca bÿy-ı benefşemden (19) Şevket

Olur nesím-i òaùù-ı maóbÿb bahÀr-nÀme baña

Yaení (20) maóbÿbuñ àonca dehÀnında benefşe òaùù-ı nev-resídesi benüm bahÀr(21)-nÀmem belki faâl-ı gül-i bahÀrumdur.

FÀèilÀtün fÀèilÀtün fÀèilÀtün fÀèilün

دور از چشم تو نگشاید دل از بستان مرا

می نماید نرگس پر تیر نرگستان مرا

1 Dÿr ez-çeşm-i to nugşÀyed (22) dil ez-bostÀn-ı me-rÀ
MinumÀyed nergis-i pur tır nergistÀn me-rÀ

(23) Senüñ gözünden ıraú açılmaz göñül bostÀnumdan baña

Görinür (24) nergis dolu ou mekÀn-ı nergisden baña

Yaení maóbÿbdan (25) ayru bÀà [u] bostÀn seyrinden baña bir güşÀyiş-i úalb u feraó-ı (26) òÀùır óÀãıl olmaz. Belki gözüme nergis-i ter u gül òÀr meâÀbe(27) sinde olur.

عالم آیم ندارد منت از ساقی که هست

گردش ساغر ز خود چون گوهر غلطان مرا

2 èÀlem-i Àbem ne-dÀred minnet ez-sÀúı ki hest[A 45a]

(1) Gerdiş-i sÀàar zí-òod çon gevher-i àalùÀn me-rÀ

Bezm-i èişretüm ùutmaz sÀúıiden (2) minnet zırÀ varur

SÀàaruñ devri kendinden gevher-i àalùÀn (3) gibi baña

Yaení biz meclis-i muóabbetde bÀde-i feyż-i óaúıúııyle mest-i müdÀm (4) oluruz. ÔÀhiren dest-i sÀúı-i mecÀziden mey nÿş [u] mest (5) olmaú lÀzım degül. ZırÀ bizüm

sÀàarımız güher-i àalùÀn gibi kendi (6) kendinden devr idüp revÀc u şevú-Àverdür.

ز اهل این مجلس تواضع ناقلولی ها بود

دست رد باشد ز جا برجستن یاران مرا

3 Zí-ehl-i ín (7) meclis tevÀzuè nÀ-úabýlíhÀ bÿd

Dest-i redd bÀşed zi-cÀ (8) bercesten yÀrÀn me-rÀ

Bu bezmüñ ehlinüñ tevÀzuèı olur úabýl (9) olmamaú

Dest-i redd olur yÀrÀndan yerinden úıyÀm baña

(10) Yaèní meclis-i èaşú [u] muóabbetde āadriyla āaffu’n-nièÀl müsÀvidür. (11) Edizmek[?] ¹⁰⁰tevÀzuè-ı òÀksÀr olup ve nefsinı taóúır itmekdür. (12) Her ne miúdÀr nefsinı taóúır idüp ve òÀòiş-i nefsinden menè (13) olınsa o miúdÀr taèzím-i maúdÿr olur.

از مزارم گردباد شعله خیزد بعد مرگ

بس که دارد گردش چشم تو سرگردان مرا

4 Ez-mezÀrem gird-bÀd-ı (14) şuèle òized baèd-ı merg

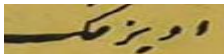
Bes ki dÀred gerdiş-i çeşm-i (15) to ser-gerdÀn me-rÀ

MezÀrumdan gird-bÀd-ı şuèle çıúar öldükden (16) ãoñra

Ol úadr senüñ gerdiş-i gözlerüñ beni ser(17)-gerdÀn eyledi

Yaèní maóbÿbuñ gerdiş-i çeşmiyle bir mertebe Àteş-i (18) şÿr-ı èaşú ile sÿzÀn u ser-gerdÀn oldum. Baède(19)’l-mevt mezÀrumdan mümkindür şuèle-i Àteş çıúusun.

بود موج گل به طفلی جنبش گهوار ه ام

¹⁰⁰ Edizmek[?]: (A 45a)

عندلیم دامن مادر بود پستان مرا

5 Bÿd (20) mevc-i gül be-ùıflı cunbuş-i gehvÀreem

èÀndelíbem dÀmen-i mÀder (21) bÿd pistÀn me-rÀ

Oldı mevc-i gül çocuúluúda cünbüş (22) gehvÀrum

Bülbülüm dÀmen-i vÀlide olur pistÀn baña

Yaèní (23) mÀder-zÀd perverdüm óüsn-i maóbÿb èaşú [u]
muóabbetledür. Ancaú (24) àıdÀ-yı rÿó u feraó-ı úalb baña
óüsn-i maóbÿb iledür.

بس كه امشب سوختم از برق سودای خطش

دود شمع استخوان شد نكهت ریحان مرا

6 Bes ki (25) im şeb sÿòtem ez-berú-i sevdÀ-yı òaùtes

**Dÿd-ı şemè-i (26) ustüò`Àn şod nùkhet-i reyhÀn me-
rÀ**

Ol úadr bu gice yandum (27) berú-i sevdÀ-yı
òauùıyla

Dÿd-ı şemè-i üstüò`Àn oldı [A 45b] (1) reyóÀn
úoúusı baña

Yaèní maóbÿbuñ nehÀr-ı ruòsÀrında berú-i seóÀb-ı (2)
òauù-ı ruòsÀrından derÿn-ı sínemi ol úadr sÿz u iórÀú
eyledi, (3) dÿd-ı üstüò`Ànumdan bÿy-ı reyóÀn teşmím olmaú
mümkin derece vÀãıl (4) oldı.

گردش پیمانه ام آید رم آهو به چشم

وحشت افزون می شود از حلقه مستان مرا

7 Gerdiş-i peymÀneem Àyed rem-i Àhÿ be-çeşm

Vaóşet (5) efzÿn míşeved ez-óalúa-i mestÀn me-rÀ

Gerdiş-i peymÀnem (6) gelür rem-i Àhÿ göze

Vaóşet ziyÀde olur óalúa-i mestÀndan (7) baña

Yaèní Àhÿ nigÀh sÀúí-i vaóşínüñ devr-i sÀàarı baña (8)
rem-i Àhÿ meâÀbesinde olmaú óasebiyle devr-i sÀàardan
izdiyÀd-ı (9) hevÀ-yı muóabbet ve teveóóuş-ı èaşú efzÿn
olur.

بس که رنگین گشت از دست نگارینش نگاه

غوطه زد مژگان به بحر رنگ چون مرجان مرا

8 Bes ki rengín (10) geşt ez-dest-i nigÀríneş nigÀh

Ğavúa zed müjgÀn be-baór(11)-reng çon mercÀn me-rÀ

Ol úadr rengín oldı nigÀrín (12) olan elinden nigÀh

Daldı müjgÀn baór-i renge mercÀn gibi baña

(13) Yaèní maóbÿbuñ bezm-i nÀzuñ nigÀrín ellerine naôar
eyledügüm óÀlde (14) gÿyÀ ki medd-i naôar müjgÀnlarum
baór-i renge mercÀn gibi àarú oldı.

بس که از ضعف گرفتاری سبک گشتم به خویش

ناله زنجیر بیرون آرد از زندان مرا

9 (15) Bes ki ez-zaèf-ı giriftÀrí sebuk geştem be-ò'ış

(16) NÀle-i zencír be-bírÿn Àred ez-zindÀn me-rÀ

Ol úadr zaèf-ı (17) giriftÀrılıúdan zaèíf oldum ben

NÀle-i zincír iòrÀc eyler (18) zindÀndan beni

Yaèní úayd-ı sitem-i èÀlem benüm vücÿdum bi'l-küllıye
maóv (19) eyledi. Maèlÿm ola bu mażmÿn àÀyet tekrÀr geçdi
ve gelür.

نتوانم کرده چشم یار شوکت دور نیست

گر ز سر بگذشت چون موج نگه مژگان مرا

10 (20) NÀ-tevÀnem kerde çeşm-i yÀr Şevket dÿr nıst

Ger zi-ser (21) bugzeşt çon mevc-i nıgeh müjgÀn me-rÀ

NÀ-tuvÀn eyledi çeşm-i (22) yÀr Şevket baèíd degül

Eger başdan geçerse mevc-i nigeş (23) gibi müjgÀnum
benüm

Yaení ol úadr çeşm-i yÀr beni zaèíf ü nÀ-tuvÀn (24)
eyledi kirpiklerüm başumdan geçse mümkündür.

Mefèýlü fÀèílÀtü mefÀèílü fÀèílün

خط رخت نقاب دل راز شد مرا

برگ بنفشه سرمه آواز شد مرا

1 Òaùù-ı ruòet niúÀb (25) dil-i rÀz şod me-rÀ

Berg-i benefşe sürme-i ÀvÀz şod me-rÀ

(26) Òaùù-ı yanaàuñ niúÀb oldu dil-i rÀzuma benüm

Benefşe (27) yapraàı sürme-i ÀvÀz oldu baña

Yaení senüñ èÀrıż-ı pÀkízeñe [A 46a] (1) òaùù-Àver olmaú
dilde mestýr olan rÀz-ı èaşúına óicÀb olup (2) belki rÀz-
ı èaşú ketm eyledi. GýyÀ berk-i benefşe sürme-i ÀvÀz (3)
oldı. Yaení èaşúuñ bi'l-küllîye ketm oldu.

چون چشم می پرّم به هوای نظاره ات

موج نگاه شهپر پرواز شد مرا

2 Çon çeşm míperem (4) be-hevÀ-yı neôôÀre'et

Mevc-i nigÀh şehper-i pervÀz şod me-rÀ

(5) Göz gibi uçarum senüñ neôôÀreñ hevesiyle

Mevc-i nigÀ[h] şehper-i (6) pervÀz oldu baña

Yaení senüñ hevÀ-yı temÀşÀ-yı óüsnüñ ile (7) ol úadr
sebük-ryó olurum. Nýr-ı naôar gibi semt-i óüsnüñe (8)
pervÀz iderüm. GýyÀ ki mevc-i nigÀhum baña şehper-i
pervÀz oldu.

از ضعف ناله من بس که گشت بی نفس

رنگ پریده شعله آواز شد مرا

3 (9) Ez-zaèf nÀle-i men bes ki gešte bí-nefes

Reng-i períde (10) şuèle-i ÀvÀz şod me-rÀ

Zaèfdan benüm nÀlem oldu ol úadr (11) bí-ãadÀ

Uçmış reng şuèle-i ÀvÀz oldu baña

Yaení ol (12) rütbe nÀhif [ü] zaèíf oldum. Āh [u]
feryÀdum ãadÀsı yüz úızarmaú (13) maúÀmında nümÀyÀn
olurdu.

پیری شکار خویش مرا کرد عاقبت

قد خمیده ناخن شهباز شد مرا

4 Pírí¹⁰¹ şikÀr-ı òĩş me-rÀ kerd (14) èÀúibet

Úadd-i òamíde nÀoun-ı şeh-bÀz şod me-rÀ

Pír [ü] köhne-sÀl (15) olmaú kendine beni şikÀr
eyledi Àòir

Boy-ı kÀhil şÀhin úırnaàı (16) oldu baña

Yaení pír [ü] köhne-sÀl olmaú èömr-i ùabíèí kemÀle resíde
vü (17) dÀr-ı fenÀdan dÀr-ı beúÀya irtióÀl u intiúÀl
itmege delíl (18) olmaú óasebiyle hevÀ [vü] heves-i
èÀlemden úaùè-ı yed idüp (19) óÀlet-i meşíbe inúıyÀd olup
èÀlem-i beúÀya hÀòır u ÀmÀde (20) olındı.

می خواسته ام کنم به نگاه تو عرض حال

صد داستان نیاز به لب ناز شد مرا

5 Mío~Àsteem konem be-nigÀh-ı to èarz-ı óÀl

ãad dÀstÀn (21) niyÀz be-leb nÀz şod me-rÀ

Üaleb eyledüm idem senüñ nigÀhuñdan (22) èarz-ı óÀl

¹⁰¹ Bu kelime metinde “perî” şeklinde yazılmıştır. Fakat tamir edilerek vezin ve anlam bakımından daha uygun düşen “pîrî” şeklinde okunmuştur.

Yüz óikÀye niyÀz oldu lebde nÀz baña

Yaení senüñ (23) nÀz-ı pür güftÀr olan nigahuñdan èarz-ı óÀl itmek ùaleb eyledügüm (24) óÀlde dÀstÀn-ı niyÀzlar cümle dehÀn-ı lebümde nÀz [u] èişve kesildi. (25) ÓÀãıl[ı] nÀz-ı nigÀhuña leb-i niyÀz muúÀbil olduúda leb-i niyÀza (26) nÀz-ı nigahuñ sirÀyet idüp leb-i niyÀz daòı èayn-ı nÀz (27) oldu.

خون هزار برق به گردش نمی رسد

گلگون رنگ بین چه سبکتاز شد مرا

6 Öÿn-ı hezÀr berú be-gerdiş ne-míresed

Gülgÿn reng [A 46b] (1) bín çı sebuk-i tÀz şod me-rÀ

Bin berküñ úanı àubÀrına yetişmez

(2) Gülgÿn rengi gör ne sebük-i cevelÀn oldu baña

Yaení maóbÿb-ı (3) gül-ruòsÀruñ reng-i gülgÿnı bir mertebe ãÀf u laùífdür. Berú-i (4) gülgÿn reng-i gülgÿn [u] ãÀf [u] berrÀú olan maóbÿba muúÀbil ü resíde (5) olmaz. Böyle olduài óÀlde benüm vÀãıl olmam muóÀldür.

شوکت به یاد سرو قد او به بزم عیش

نای گلوی فاخته دمساز شد مرا

7 Şevket (6) be-yÀd-ı serv-úadd-i ÿ be-bezm-i èayş

NÀy-ı gelÿ-yı fÀòte demsÀz (7) şod me-rÀ

Şevket maóbÿbuñ yÀd-ı serv-úaddiyle meclis-i ãafÀda

(8) NÀy-ı gelÿ-yı úumrí oldu muvÀfıú u sırdÀş oldu baña

Yaení (9) serv-úadd-i dil-ber meclis-i meyde òikr eyledügüm óÀlde úumrí taèaşşuú (10) eyledügi maèÿf

nihÀl-i servden fÀrià olup serv-i nev(11)-nihÀl úÀmet-i
dil-bere benüm gibi üftÀde vü èÀşıú olup.

FÀeilÀtün fÀeilÀtün fÀeilÀtün fÀeilün

جمع گرداند خدا خواب پریشان مرا

کرد غفلت سبزه خوابیده مژگان مرا

1 (12) Cemè kerdÀned ÖüdÀ ò`Àb-ı perişÀn-ı me-rÀ

Kerd àaflet sebze-i (13) ò`Àbıde müjgÀn-ı me-rÀ

Cemè eylesün AllÀh ò`Àb-ı perişÀnum baña

(14) Ğaflet úıldı sebze-i ò`Àbıde müjgÀnı baña

Yaení dÀr-ı fenÀ didükleri (15) ki ò`Àb-ı àafletden
èibÀretdür. Belki èayn-ı àafletdür. AllÀhu teèÀlÀ bizi bu
(16) dÀr-ı fenÀda syè-i aemÀldan ve ùarıú-i àayr-ı
müstaúımden kendi èinÀyetiyle (17) óıfô eylesün. ZírÀ bu
dÀr-ı àafletde àaflet bizi sebze-i ò`Àbıde (18) gibi neşv
[ü] nemÀ-yı èibÀdetden münúauìè eyledi.

دامن دشت جنونم دلگشا افتاده است

بوی گل ریگ روان باشد بیابان مرا

2 DÀmen-i deşt-i (19) cünÿnem dil-goşÀ oftÀdest

Bÿy-ı gül rıg-i revÀn (20) bÀşed beyÀbÀn-ı me-rÀ

Benüm ãaórÀ-yı cünÿnum etegi göñül açıcı düşmiş

(21) Rıg-i revÀn olur gül úóúusı benüm beyÀbÀnumda

Yaení ùarıú-i ceôbe-i (22) cünÿn-ı ilÀhı hÀdí bir
ùarıúdür. O ùarıúe mütemessik ü reh-nevred (23) olan
elbette menzil-i óaúíúate resıde vü vÀãıl olur. ZírÀ o
(24) ùarıúüñ òÀlí rÀhdan bÿy-ı feyż u irşÀd ôÀhir ü
nümÀyÀndur.

آمد و شد بس که دارند از چشم به دل

خوش نگاهان توتیا کردند مژگان مرا

3 (25) Àmed u şod bes ki dÀrend ez-çeşmem be-dil

Òoş nigÀhÀn (26) tÿtyÀ kerdend müjgÀn-ı me-rÀ

Gelüp gitmek ol úadr dutdılar (27) gözüm yolundan göñlüme

Güzel naôar idenler tÿtyÀ ile dilerüm benüm [A 47a]
(1) müjgÀnum

Yaení ol úadr güzel dil-nişín dil-berlere seyr idüp ve müşÀhede (2) eyledüm. RÀh-ı çeşmümden varup òÀne-i òauırda ÀrÀm u cÀygÀh eyle(3) diler. MüjgÀnlarum gözüme tÿtyÀ maúÀmına úÀim oldılar. Belki müjgÀnlarum (4) ile gözlerüm rÿşen ü münevver olurdu.

از هجوم داغ دل شد چاک آخر سینه ام

موج گل انداخت دیوار گلستان مرا

4 Ez-hücÿm-ı dÀà-ı dil (5) şod çÀk Àòir síneem

Mevc-i gül endÀòt dívÀr-ı gülistÀn-ı (6) me-rÀ

Hücÿm-ı dÀà-ı dilden yırtıldı Àòir sínem

Gül mevci itdi dívÀr-ı (7) gülistÀnum

Yaení derÿn-ı sínede olan dÀà-ı derÿnum ve vücÿdum maóv [u] (8) berbÀd eyledi. GÿyÀ ki dívÀr-ı gülistÀn hücÿm-ı şÀò-ı gülden vírÀn (9) olduài gibi, dÀà-ı derÿnı güle teşbíh idüp heykel-i cismi maòãÿã (10) dívÀr-ı gülistÀna teşbíh idüp şÀò-ı gülşen ziyÀde úuvvetli olduúda (11) dívÀr-ı gülistÀn raònedÀr olduài gibi, dÀà-ı derÿn ziyÀde olduúda (12) vücÿduñ maóv u berbÀd olduài gibi.

بس که دلتنگم بیاض دیده پروانه یی

بس که دلتنگم بیاض دیده پروانه یی

شمع کافوری تواند شد شبستان مرا

5 Bes ki dil tengem beyÄž-ı dıde-i (13) pervÄneyı

Şemè-i kÄfÿrî tÿvÄned şod şebistÄn me-rÄ

Ol úadr (14) dar oldı göñlüm pervÄnelik gözünüñ
beyÄži

Şemè-i kÄfÿr (15) mümkindür olsun gicelendüğüm
yerde baña

Yaèní ol úadr zaèíf-i dil(16)-teng oldum beytÿtet
eyledüğüm mekÄnda beyÄž-ı per-i pervÄne şemè-i (17) kÄfÿr
olmaú mümkindür.

هرزه می کردم ز بس ترسم که گردد روز حشر

پای من دستی که گیرد طرف دامن مرا

**6 Herze migerdem zi-bes tersem ki gereded (18) rÿz-ı
óaşr**

PÄy-ı men destı ki gırd ùarf-ı dÄmÄn-ı me-rÄ

(19) èAbeå gezdüm çoú úorúarum ki olsun úıyÄmet
gününde

Benüm (20) ayaàum bir el ki ùutsun benüm etegüm
eürÄfum

Yaèní dÄr-ı dünyÄda (21) sÿ-i èamele iştiaÀl u ùaríú-i
èisyÄna ziyÄde mümÄşÄt eyledüğümden (22) òavf eylerüm.
DÄr-ı èuúbÄda kendi bedenümde aèžÄlarum, elüm, ayaàum,
(23) belki mecmÿè-ı aèžÄlarum óuzÿr-ı BÄríde sÿ-i èamele
şehÄdet (24) eylesünler.

سعی ها کردم ز لب بند خموشی وانشد

کرد خون این عقده چون تبخاله دندان مرا

7 SaèÿihÄ kerdem zi-leb bend-i òamÿşı vÄ ne-şod

(25) Kerd òÿn ín èuúde çon tebòÄle dendÄn me-rÄ

Saèyler eyledüm (26) dudaàumdan sükyt baàı açılmadı

Úan eyledi bu dügün (27) tebòÀle gibi dendÀnı baña

Yaèní çou saèyler eyledüm èuúde-i rÀz-ı èÀlem [A 47b] (1) münóal olmadı. DendÀn-ı sauím tebòÀleveş çün maóv [u] berbÀd oldu. Bu (2) rÀz-ı èuúde-i èÀlem-bÀz olmadı. MaènÀ çün saèyler eyledüm. Maóbÿbuñ (3) mühr-i leb-i òÀmÿşın var eylemege dendÀn-ı sauím tebòÀle gibi úan oldu. (4) èUúde-i dehÀn münóal olmadı.

نیستم شوکت تماشایی به چشم دیگری

همچو سوزن خود به خود چشم است مژگان مرا

8 Nistem Şevket temÀŞAyí be-çeşm-i (5) dígerí

Hemço sÿzen òod-be-òod çeşmest müjgÀn me-rÀ

(6) Şevket degülüm temÀŞAcı àayrınıñ göziyle

İgne gibi kendi (7) kendinden gözdür kirpik baña

Yaèní MevlÀ-yı müteèÀl óazretlerini bilÀ(8)-taúlíd delíl-i ôÀhir [ü] bÀhir ile iábÀt idüp ve èilm-i óÀlüm kemÀliyle (9) bilÀ-taúlíd èilmüm óÀãıl olmaú óasebiyle heykel-i maòãÿäumda her bir aèôÀm (10) baña bir delíl mesÀbesindedür.

MefÀèilün feèilÀtün mefÀèilün feèilün

چنان گرفت ز زندان دل اسیر مرا

که هست حلقه زنجیر چشم شیر مرا

1 ÇonÀn girift zi-zindÀn dil-i (11) esír me-rÀ

Ki hest óalúa-i zencír çeşm-i şír me-rÀ

Ol úadr (12) dutdı zindÀnda göñül esír beni

Ki oldu óalúa-i zíncír arslan (13) gözi baña

Yaení sicn-i dünyÀya göñül beni bir rütbe esír eyledi.
 (14) Her bir sebeb-i dünyÀ baña úayd u óalúa-i zíncír
 maúÀmında oldı. MaènÀ-yı (15) díger, nefsi emmÀre
 zindÀnında o rütbe esír [ü] maóbÿs oldum. Her bir (16)
 sÿé-i èamelüm baña bir úayd u bir óalúa-i zíncír
 maúÀmında oldı. Ve her bir sÿé-i (17) èamelümden bir
 dürlü òavf iderüm.

خیال روی تو دارد ز بوی گل مستم

رہی کہ بوی دماغ است از ضمیر مرا

2 ÒayÀl-i rÿy-ı to dÀred zí-bÿy-ı gül (18) mestem

Rehí ki bÿy-ı dimÀgest ez-žamír-i me-rÀ

Senüñ (19) yüzüñ òayÀlini dutar gül úoúusından
 mestüm

Ne èaceb úoúu ki (20) benüm derÿnumdan dimÀaumdadur
 Yaení òayÀl-i rÿy-ı gülgÿn-ı cÀnÀn (21) òÀne-i òaùırda
 cÀygır olduúda sÀóa-i òaùır gül-i gülzÀr meâÀbe (22) sinde
 olur. GülistÀn-ı derÿndan dimÀàa bÿy-ı gül resíde (23)
 olur.

مرا به کنج خیال تو نیست حاجت فرش

جنون ز موج پری می دهد حصیر مرا

3 Me-rÀ be-kunc-i òayÀl-i to níst óÀcet ferş

Cünÿn (24) zi-mevc-i perí mídihed óaãír me-rÀ

Baña senüñ gÿşe-i òayÀlüñde (25) döşemeye óÀcet
 youúdur

Cünÿn virür mevc-i períden óaãír (26) baña

Yaení maóbÿb-ı ùannÀzuñ òayÀlgÀhında bisÀù-ı ferş (27)
 ancaú cünÿn-ı ceõbe-i èaşú-ı maóbÿbla muúayyed olan

perílerinden [A 48a] (1) óaãír olmaúdan nÀşí pÀymÀl [ü]
üftÀde olurlar.

ز بیستون سوی شیرین سمند شوقم برد

که تازیانه بود موج جوی شیر مرا

4 Zi-bí-sutÿn sÿy-ı (2) şırın semend şevúem bered

Ki taziYÀne boved mevc-i cÿy-ı şır me-rÀ

(3) Bí-sütÿndan semt-i şıríne şevúüm atı götürür

ZírÀ úamçı olur (4) mevc-i cÿy-ı şır baña

Yaèní maúÀm-ı èaşú-ı óaúíúatde åÀbit-úadem olmaú (5)
vaãl-ı maóbÿb-ı óaúíúíye vÀãıl olmaya baèiådür. Bí-
sütÿndan maúÀm-ı (6) èaşú murÀd, şırínden maóbÿb murÀd,
cÿy-ı şırden èaşúda (7) sÀbit-úadem olmaú murÀddur.

سخن چو سر کنم از ناز خشم او شوکت

رقم ز خامه نیاید برون دلبر مرا

5 Suòan ço ser konem ez-nÀz-ı òişm-ı ý (8) Şevket

Raúam zi-òÀme neYÀyed birÿn dil-ber me-rÀ

Süòana başladıuàm (9) vaútde onuñ nÀz-ı òişmindan
Şevket

Yazı gelmez úaşra úalemde (10) dil-ber baña

Yaèní maóbÿbuñ nÀz-ı òişmuñ vaãf [u] taórír eylesem
zebÀn-ı (11) òÀmeden lafô-ı dil-ber úÀbil-i terúím olmaya
òÀric-i iòrÀc olmaz.

FeèilÀtün feèilÀtün feèilÀtün feèilün

تا به بزممت کند اظهار بد و خوب مرا

می رسد می که رساند به تو مکتوب مرا

1 (12) TÀ be-bezmet koned iòhÀr-ı bed u òÿb-ı me-rÀ

Míresed mey ki resÀned (13) be-to mektÿb-ı me-rÀ

Senüñ meclisinden iôhÂr-ı óüsñ [ü] úubóum benüm

(14) Anuñ çün bÂde yirişür ki yirişe baña benüm
mektÿbum

Yaení senüñ (15) meclisüñde devrÂn-ı bÂdeden ancaú saña
òîômet itmek óasebiyle (16) devrÂn ider. Meclisüñde olan
èÂş1ú-ı üftÂdelerüñ derÿn-ı (17) óÂllerüñ keşf ü ifşÂ
eylesün.

همچو تاري که برونش کشي از عقد گهر

دل به دل راه بود سالک مجنوب مرا

2 Hemço tÂrí ki birÿneş (18) keşí ez-è1úd-i guher

Dil-be-dil rÂh boved sÂlik-i mecõÿb me-rÂ

(19) İplik gibi içine çeker beni è1úd-i gevheri

Göñülden göñüle yol (20) olur sÂlik-i mecõÿb baña

Yaení cevÂhir ipligi gibi derÿn-ı (21) lüélüéden geçüp
derÿn-ı lüélüéden derÿna lüélüé yol eyledügi (22) gibi
bizüm mecõÿb-ı èaşú-ı ilÂh1ilerimüzüñ birbirinüñ mÂ-fí'z-
zamírlerine (23) 1ùù1lÀè óÂâ1l idüp úalbden úalbe yolları
vardur. ان من القلب سبيلا *İnne mine* (24) 'l-úalbi *seb1lÀ*.¹⁰²

يوسف أن است که از يك نگه مست كند

پنبه شیشه می دیده يعقوب مرا

3 Yÿsuf Ànest ki ez-yek nigh-i mest koned*

(25) Penbe-i şíşe-i mey díde-i Yaèúÿb me-rÂ

Yÿsuf odur ki (26) bir nigh-i mest ile ider

ŞarÂb şíşesi penbesi Yaèúÿb (27) gözini baña

Yaení mürşid-i kÂmil odur bir naôar ile erbÂb-ı irşÂdı [A
48b] (1) irşÂd ide. MaènÀ-yı díger, maèşÿú oldur ki bir

¹⁰² “Kalpten bir yol vardır.”

nigeh-i mest ile èÀşıúuñ (2) èaúluñ alup kendine üftÀde-i nÀlÀn ide. Yÿsufdan maóbÿb, Yaèúÿbdan (3) èÀşıú murÀd olur.

شب که از سرو قد یار رقم می کردم

بود مسطر ز پر فاخته مکتوب مرا

4 Şeb ki ez-serv-úadd-i yÀr raúam míkerdem

(4) Bÿd mısúar zi-per-i fÀòte mektÿb-ı me-rÀ

Gice serv-úadd-i yÀri yazdum

(5) Oldı mısúar úumrí úanadından benüm mektÿbum

Yaèní yÀrüñ vaãf-ı (6) serv-úaddini taórır eyledügüm óÀlde úumríler kendi úanadları baña miãúar (7) eyle deyü teslím eylediler. Biz de böyle bir serv-úadde temÀşÀya (8) óadd [u] liyÀúatimüz olmamaú óasebiyle bÀrí òiõmet vaãf [u] taórırinde (9) olalum.

شوکت آن گلشن دردم که ندیده است به خواب

شبم صبح قیامت گل آشوب مرا

5 Şevket Àn gülşen-i derdem ki ne-dídest be-ò~Àb

(10) Şebnem-i āubó-ı úıyÀmet gül-i Àşÿb-ı me-rÀ

Şevket gülşen-i (11) derdüm ben ki görmemiş yuúıda

Şebnem-i āubó-ı úıyÀmet bir fitne (12) vü úarışdırıcı gülüm benüm

Yaèní ben birile fitne-serÀy-ı gülşen-i derd ü (13) endÿhum āubó-ı úıyÀmet şebnem úoymamış şükÿfe-i fitneme. (14) ÓÀãıl fitne-i úıyÀmet benüm derd-i fitnem görmemiş, belki fitne-i úıyÀmet (15) benüm derd-i fitneme muúÀbil èadem meãÀbesinde olur.

FÀèilÀtün fÀèilÀtün fÀèilÀtün fÀèilün

بس که بی آرامی دل می برد از جا مرا

رنگ می گردد که از کویش کند پیدا مرا

1 Bes ki bí (16) -ÀrÀmí dil míbered ez-cÀ me-rÀ

Reng mígerded ki [der] kÿyeş koned (17) peydÀ me-rÀ

Ol úadr göñül úarÀrsızlıaı götürür yerümden beni

Reng (18) dolaşur senüñ kÿyuñda bulsun beni

Yaèní ceõbe-i muóabbet-i (19) maóbÿb beni ceõb eyledükde
bir rûtbe mecõÿb [u] bí-úarÀr olup (20) semt-i kÿy-ı
maóbÿb ùaleb ü kerem-èinÀn oldum. äÿret-i (21) heykel-i
maõãÿaum baña resíde [vü] dÿr-yÀfte olmaú muóÀl oldı.

از تنگ ظرفی نماید راز دل از سینه ام

نشئه پیش از رنگ بیرون انداز نیام مرا

2 (22) Ez-teng zarfı nemÀyed rÀz-ı dil ez-síneem

Neşne pış ez-reng (23) bírÿn endÀz-ı niyÀm me-rÀ

Mest-i müdÀm bí-taòayyül olduàumdan görünür (24)
rÀz-ı dil sínemden

NeşÀù-ı rengden evvel çıúar ùaşra benüm (25)
niyÀmdan

Yaèní cÀm-ı bí-óáuıúúatle mest-i müdÀm-ı óáuıúı olup (26)
rÀz-ı dünyÀ belki leõÀiõ-i dünyÀ vü mÀfihÀ benden münfekk
ü münèadim oldı. (27) ĞubÀr-ı hestí vücÿd-ı fÀní maóv [u]
nÀ-bedíd oldı. MaènÀ-yı díger, rind-i mest-i **[A 49a] (1)**
müdÀm olduàumdan bir şey sínede ketm ü maõfı olmaz. Belki
neşée-i (2) meyden evvel rÀz-ı derÿnımız nümÀyÀn olur.

چون به خاطر یاد جنبش های زلفش بگذرد

عنبر موج شکستن می شود سودا مرا

3 Çon be-òÀùır yÀd-ı cunbuşhÀ-yı (3) zulfeş bugzered

èAnber-i mevc-i şikesten míşevded sevdÀ me-rÀ

(4) ÒÀùirdan yÀd-ı zülfüñ cergeleri geçdügi vaútde

Úırıú mevc-i èanber (5) olur sevdÀ baña

Yaení maóbybuñ cerge-i zülf-i siyÀh-ı òam-der-òam-ı
èanber (6) nişÀnı òÀùirdan güöerÀn eylese derýnumda
mužammir olan sırr-ı (7) sevdÀ-yı zülf-i perişÀn mevc-i
èanber gibi tecessüm idüp bi'l-fièl (8) nümÀyÀn u
müşÀhede olunur.

کشت من آب از خیال چهره سیزان خورده است

باشد از مژگان طوطی سیزه صحرا مرا

4 Kişt-i men Àb ez-òayÀl-i çehre-i (9) sebzÀn òordeest

BÀşed ez-müjgÀn-ı üyüí sebze-yi ãaórÀ (10) me-rÀ

Benüm ekinüm ãu çehre-i sebzlerüñ òayÀlinden içmiş

Olur müjgÀn-ı (11) üyüíden sebze-yi ãaórÀ baña

Yaení sebeb-i neşv ü nemÀ-yı vücüdum òayÀl-i (12) dil-
berÀn ve temÀşÀ-yı mihr-şÀn olmaúdan nÀşí ÀsÀyiş-i (13)
rÀóat-ı vücüdum u ôuhýr-ı inbisÀúum ister. Üyüí-zebÀn
(14) dil-berÀn-ı símín berÀna merbyù [u] muúayyeddür.

دلنشینم بس که شد میخانه چون از خود روم

می کنند از کوچه بند موج می پیدا مرا

**5 Dil nişínem bes ki şod mey-òÀne (15) çon ez-òod
revem**

Míkonend ez-kýçe-bend-i mevc mípeydÀ me-rÀ

(16) Ol úadr maúbýl-i dil oldı mey-òÀne kendümden
gitdügüm vaútde

(17) Edeler mevc bÀde-i kýçe bendinde peydÀ beni

Yaení ol úadr mey-òÀne (18) òÀùir-nişín ü úarÀrgÀh oldı baña, maóv u münèadim olduàum óÀlde (19) mevc-i òum-ı meyde beni bulmaú mümkindür.

از کسم نبود در این محفل تواضع در نظر

مصرع برجسته من می نماید جا مرا

6 Ez-kesem nubved der-ín maófil (20) tevÀzuè der-naôar
Miãraè-ı berceste-i men mínumÀyed cÀ me-rÀ

Bir kimseden (21) olmaz tevÀzuè benüm naôarumda bu meclisde

Benüm miãraè-ı bercestem (22) göster[ür] yer baña

Yaení bu bezmgÀh-ı èÀlemde bir kimsenüñ baña tevÀzuè (23) eylemesi èaynumda degül ancaú ben kendi dÀniş [ü] hünerüme inôÀr-ı (24) daúíúa ile naôar iderüm. ZírÀ benüm bÀèiâ-i rifèatüm kemÀl-i maèrifetüme (25) merbyûdur. Böyle olduai óÀlde herkesüñ baña iltifÀtı ve (26) tevÀzuèi kemÀl-i hünerümdendür.

می رسم مستانه شوکت از سر کوی کسی

می شود پر باده میناریز زیر پا مرا

7 Míresem mestÀne Şevket ez (27)-ser-i kÿy-ı kesí
Míşevved pur bÀde mínÀ ríz-e-ríz pÀ me-rÀ [A 49b]

(1) Yirişürüm mestÀn Şevket bir kimsenüñ ser-i kÿyına

Olur şarÀb (2) òolu mínÀ pÀre pÀre ayaàuma baña

Yaení mest-i óaúíúí olup (3) bir maúÀm-ı mürşid-i irşÀda vÀãıl olurum. ŞarÀb-ı mínÀ-yı (4) mecÀzí zír-i pÀyíde pÀre pÀre pÀymÀl u berbÀd [u] maóv olur.

MefÀèilün feèilÀtün mefÀèilün feèilün

به دام حلقه احباب بسته اند مرا

به تار موج می ناب بسته اند مرا

1 Be-dÀm-ı óalúa-i (5) aóbÀb besteend me-rÀ

Be-tÀr-ı mevc-i mey-i nÀb besteend me-rÀ

(6) DÀm-ı óalúa-i aóbÀbda baàladılar beni

Mevc-i mey-i nÀb iplik ile baàladılar (7) beni

Yaèní benüm muúayyed olduàm óalúa-i maófil ehl-i èirfÀn u neşée-i mey-i (8) maóbÿb-ı óaúíúí ancaú baña merÀm u úarÀrgÀh eylemişler. MaènÀ-yı díger, (9) meclis-i yÀrÀn-ı ãafÀda neşÀù-ı bÀde baña dÀm-ı úaydgÀh olmış.

از این محیط به جایی نمی توانم رفت

به گرد نامه گرداب بسته اند مرا

2 (10) Ez-ín muóít be-cÀyí ne-mítevÀnem reft

Be-gird-i nÀfe-i girdÀb beste(11) end me-rÀ

Bu deryÀdan bir yere úudretüm youú gitmek

GirdÀbuñ göbegi (12) etrÀfında baàlamışlar beni

Yaèní deryÀ-yı bÍ-pÀyÀn-ı èaşúdan (13) òalÀã olmam mümkün degül. ZírÀ ben varúa-i girdÀb-ı baór-i èaşúa (14) esír [ü] üftÀde oldum.

کشیده اند به زنجیر غفلتم شب روز

به رشته های رگ خواب بسته اند مرا

3 Keşideend be-zencír-i àafletem şeb [u] rÿz

(15) Be-riştehÀ-yı reg-i ò`Àb besteend me-rÀ

Çekdiler zencír-i àaflete (16) beni gice gündüz

Uyúu ùutmadı iplikleriyle baàladılar beni

(17) Yaèní dÀr-ı teàÀfúl olan dünyÀnuñ esbÀb-ı àafletlerine muúayyed (18) olup gÿyÀ beni ò`Àb-ı àaflet ile der-ò`Àb eylediler.

به خواب خویش به طفلی ندید ه ام آرام

به گاهواره سیماب بسته اند مرا

- 4 **(19) Be-ò`Àb-ı ò`ış be-ùıflı ne-dídeem ÀrÀm**
Be-gÀhvÀre-i sım-Àb besteend me-rÀ

(20) Kendi yuúımdan ùıfl gibi görmedüm bir rÀóat

Sım-Àb beşigine (21) baàlamışlar beni

Yaení bu èÀlem-i ò`ÀbgÀhda ki dın-i dünyÀdan èibÀretdür.

(22) Çocuú gibi bir sÀèat rÀóat [u] müyesser olmadı. GÿyÀ ki mÀder(23)-zÀd terbiye-yi bí-úarÀr u rÀóatımız meslÿb olmaú üzre (24) imiş.

به شاخ سنبل فردوس چون کونم پرواز

به دام طر بر تاب بسته اند مرا

- 5 **Be-şÀò-ı sünbül-i Firdevs çon konem pervÀz**
Be-dÀm-ı (25) řurre ber-tÀb besteend me-rÀ

Cennet sünbüli dalından nice pervÀz (26) ideyüm

Büküm büküm zülfüñ dÀmına baàlamışlar beni

Yaení maóbÿbuñ (27) Cennet-i óüsnüñde şÀò-ı sünbül-i zülfüñden mürà-i dil pervÀz eylemez. **[A 50a] (1)** DÀéimÀ anda muúayyed olur. MaènÀ-yı díger, maóbÿbuñ dÀm-ı zülfüne pÀbend [ü] (2) muúayyed olan èÀşıú şÀò-ı sünbül-i Firdevs-i aèlÀya meyl-i pervÀz (3) eylemez. HÀãı1[ı] maóbÿbuñ dÀm-ı zülfüne muúayyed olmasını sünbül-i Cennete (4) değışmez.

چگونه چشم بیوشم ز می که همجو حباب

طلسم هستی از این آب بسته اند مرا

- 6 **Çi gÿne çeşm be-pÿşem zí-mey ki hemço óabÀb**
Üı1ısm-ı (5) hestí ín Àb besteend me-rÀ

Nice göz yumayım bÀdeden zírÀ (6) óabÀb gibi

Varlıú ùılsımını bu āuyı baàlamışlar baña

Yaèní (7) muóabbet terk-i teàÀfúl olucaú bir şey degül
ancaú ícÀd-ı nevè-i insÀn (8) mey-i muóabbet ile neşée-
yÀb olmaaa òalú olındı. MaènÀ-yı díger, nice (9) şarÀbdan
aàmÀž-ı èayn olunur. ĤabÀb gibi benüm óayÀtum şarÀba
(10) merbÿùdur. Yaèní şarÀbsuz āafÀ-yı zindegÀní olmaz.

مدہ فریب بہ دامن چو بلبلان شوکت

بہ ریشہ گل سیراب بستہ اند مرا

7 Medih (11) firíb be-dÀmem ço bülbulÀn Şevket

Be-ríşe-i gül-i sır-Àb (12) besteend me-rÀ

Aldama dÀmumdan beni bülbul gibi Şevket

(13) ŞÀd-Àb olan gül kökine baàlamışlar beni

Yaèní bir taúríb-i òidaèa (14) ile dÀm-ı èaşúdan beni
òalÀā eyleme ey Şevket. ZírÀ bülbul gibi (15) beni úÀmet-
i gülbün miāÀl bir serv-i tÀze-i gül-ruòsÀr-ı maóbyba
èÀşıú (16) ve dÀm-ı èaşúına giriftÀr eylediler.

Mefèýlü fÀèilÀtü mefÀèílü fÀèilün

روی بوتی کہ شمع شود خانہ مرا

بال پری کند پر پروانہ مرا

1 Rÿy-ı butí ki şemè şeved òÀne-i (17) me-rÀ

BÀl-i perí koned per-i pervÀne-i me-rÀ

Bir āanemüñ şemè-i rÿyı ki şemè (18) olur benüm
òÀneme

BÀl-i perí eyler per-i pervÀnemi benüm

Yaèní bir güzel (19) nÿrÀní dil-ber şueÀè-ı nÿr-ı
óüsnüyle bizüm òÀnemüzi münevver eylemiş. (20) Onuñ şemè-

i óüsnüñ períler pervÀne gibi bÀl [u] perlerüñ sýzÀn (21) ıder. MaènÀ-yı díger, maóbÿbuñ şemè-i cemÀlinüñ pertevi bÀl u per-i pervÀne (22) sini bÀl-i perı eyler.

شوځ است و زود می جهد از خواب خوښتن

تعبير خواب می كند افسانه مرا

2 Şÿòest u zÿd mícehd ez-ò`Àb-ı (23) ò`íšten

Taèbír-i ò`Àb míkoned efsÀne-i me-rÀ

Şÿòdur tíz (24) âlçrar kendi uyúusından

Taèbír-i ò`Àb eyler benüm maãÀlumı

(25) Yaèní Àhÿ-miãÀl şÿò şır-nigÀr her ò`Àbda bídÀr ile der-ò`Àb (26) olur. Ana *fe-innÀ[?]*¹⁰³ yoúdan sıçrar benüm seyr-i bÀlinde efsÀne vü óikÀye (27) eyledügüm efsÀneler taèbír-i ò`Àb úıyÀs eyler.

خرم بود ز وعده پوچ بتان دلم

موج سراب سبز كند دانه مرا

3 Òurrem boved zi-vaède-i [A 50b] (1) pÿç-ı butÀn dilem

Mevc-i serÀb sebz koned dÀne-i me-rÀ

ŞÀd olur (2) göñlüm āanemler boş vaèdelerinden

ŞarÀb mevci sebz eyler bizüm dÀnemüzi

(3) Yaèní āanemler tehı vaèdelerine dil-firıb olmaú mevc-i şarÀbla dÀnenüñ (4) sebz olması gibidür.

باشد رقيب انجمن آرای گل رخان

شمع است چشم دیو پرخانه مرا

4 BÀşed raúıb encomen-ÀrÀ-yı gül-ruòÀn

¹⁰³ Ana *fe-innÀ[?]*: (A 50a)

(5) Şemèest çeşm-i dív perî-òÀne-i me-rÀ

Raúíb olur meclis-ÀrÀ-yı [gülruòlar]

(6) ŞeyùÀn gözi şemèdür bizüm perî-òÀnemüze

Yaèní mÀãķara (7) nemek-i meclis-i maóbÿb olmuş. GÿyÀ şeyùÀn gözi per-pÿş (8) dil-berlerüñ òÀne-i vuālatlarına mÿm olmuş.

شوكت ز ضعف عقده زلف نظار ه ام

چون آبنوس از مژه كن شانه مرا

5 Şevket zi-žaèf (9) èuúde-i zulf neôôÀreem

Çon Àbnÿs ez-muje kon şÀne-i me-rÀ

(10) Şevket žaèfından èuúde-i zulf-i neôôÀreme

Àbnÿs gibi kirpikden (11) eyle benüm şÀnem

Yaèní Şevket sitem-i èaşúdan vücÿdum, žaèíf (12) dídelerüm muāberr olup kirpikleri Àbnÿs gibi siyÀh bir maóbÿbuñ (13) óüsn-i cemÀliyle gözlerüm rÿşen ü mücellÀ eyle.

MefÀèilün feèilÀtün mefÀèilün feèilün

ز شور شوق خوش آن دم كه من كنند مرا

به يك دو جامه دريدن چمن كنند مرا

1 Zi-şÿr-ı şevú òoş (14) Àn dem ki men konend me-rÀ

Be-yek dÿ cÀme deriden çemen konend me-rÀ

(15) Şevúüñ úarışmasından güzel o zamÀn iósÀn eyler baña

(16) Bir iki úaftÀn kesmekden çemen eyleseler beni

Yaèní güzel olurdı (17) o zamÀn şÿr-ı şevú-i muóabbet baña lüüf [ü] iósÀn olaydı. (18) èAyn-ı çemen gibi feyż-i

bÀrÀn-ı èinÀyetle neşv ü nemÀ bulup rengin (19) ü laùíf olurdu.

به دست اهل جهانم فکنده ای عشق

روا مدار که از خویشتن کنند مرا

2 Bedest-i ehl-i cihÀnem fikende ey èaşú

(20) RevÀ medÀr ki ez-ò~ışten konend me-rÀ

Ehl-i cihÀnuñ eline biraúalı (21) beni ey èaşú

Tecvîz eyleme kendilerden eylesünler beni

Yaenî (22) èaşú-ı mecÀz ile giriftÀr eyledi èaşú beni; ancaú èaşú-ı mecÀzide (23) devÀm üzre degüldür. èaşú-ı mecÀziden èaşú-ı óaúíúíye seyr-i (24) sülyk olur. المجاز القتیقه El'mecÀz úanùaratu fi'l-óaúíúíye.¹⁰⁴ fehvÀsınca (25) zerde-i èaşú-ı óaúíúíye teraúúí olinur.

به هست ز اطلس صبح و حریر خورشیدم

که از برهنه کن من کفن کنند مرا

3 Behest zi-aùlas-ı (26) āubó u óarír òyrşídem

Ki ez-bürehne kon men kefen konend me-rÀ

(27) Aósendür aùlas-ı āubódan u óarír òyrşídden baña

Benüm èüryÀn [A 51a] (1) olmam baña kefen eyleseler beni

Yaenî cihÀnda beyÀž-ı āubó gibi bir beyÀž (2) güzel aùlasdan ve óarír-i òyrşíd gibi bir güzel rengin aùlas (3) giymeden èÀlem-i tecerrüde èüryÀn olmaú baña aósen ü elyak olur. MaenÀ-yı (4) díger, àubÀr-ı vücÿdı ifnÀ idüp bilÀ-úayd kefen-i èadem [ü] nÀ-bÿd olmaú (5) aósendür.

¹⁰⁴ “Mecaz, gerçeğin köprüsüdür.”

خوش آن زمان که به دستم دهند می شوکت

برای خنده چو گل یک دهن کنند مرا

4 Òoş Àn zamÀN ki be-destem dehend mey Şevket

(6) BerÀy-ı òande ço gül yek dehen konend me-rÀ

Güzel olurdu (7) o zamÀN elüme virseler bÀde Şevket

Gülmeye bÀèiâ-i (8) gül gibi bir aâız eyleseler
beni

Yaèní güzel vaút-i keyfiyyet olur (9) cÀm-ı mey elüme
ãunup ey gül gibi bÀèiâ-i òande olup cÀm-ı (10) meyle
leb-ber-leb dehen-ber-dehen olaydıú.

fÀèilÀtün fÀèilÀtün fÀèilÀtün fÀèilün

خنده شد چو غنچه شمع راه پڑمردن مرا

گشت طولی زندگانی جاده مردن مرا

1 Òande şod (11) çon àonce şemè-i rÀh pejmurden me-rÀ

Geşt üylí zinde(12) gÀní cÀdde-i morden me-rÀ

Òande itdi [àonca gibi] şemè-i rÀh pejmürde(13) lik
baña

Oldı uzun èömr şÀh-rÀh-ı mevt baña

(14) Yaèní àonca gibi dil-teng ü derÿn-zaömnÀk [u]
pejmürde olmaú èÀúıbet (15) güşÀyiş-i òande oldu. GÿyÀ ki
èalÀmet-i müddet-i üyl-i èömre (16) sebeb oldu.

دست استاد بود مفتاح فتح باب رزق

خوردن سیل است نان پنجه کش خوردن مرا

2 Dest-i ustÀdem bÿd miftÀó-ı fetó-i (17) bÀb-ı rızú

Òorden-i seylest nÀN-ı pençe-keş òorden (18) me-rÀ

ÜstÀdum eli oldu miftÀó-ı fetó-i bÀb-ı rızú

(19) Seylî yemaúdür pençe çekilen ekmek yimek baña
 Yaèní taèlím-òÀne-i (20) èÀlemde emr-i üstÀda inúiyÀd
 seyr-i sülÿkını muètÀd-ı ebedden (21) sitem-i çille-i
 taèlíme āabr itmek bÀèiā-i güşÀyiş-i bÀb-ı rızú-ı (22)
 dÀr-ı fenÀ olmaúdan nÀşí seyr-i sülÿk-ı ùaríú-i irşÀd-ı
 dÀr-ı (23) beúÀ olmaú muóauúauúdur.

می کنم از کودگی شب گرد ملک فنا

بود شیر دایه مهتاب شب بردن مرا

3 Míkonem ez-kÿdegí şebgerd-i mulk-i fenÀ

(24) Bÿd şír-i dÀye mehtÀb-ı şeb berden me-rÀ

Eylerüm ùıfl iken (25) mülk-i fenÀda gice gezmek

Oldı dÀye südi mehtÀb-ı (26) giceye götürmek beni

Yaèní ibtidÀ òalú itmeden bídÀrı şeb (27) ü dil-i şeb
 èibÀdetgÀh u niyÀzgÀhum olmaú óasebiyle ÀvÀn-ı [A 51b]
 (1) āabÀvetümde mehtÀb-ı şeb şír-i dÀye maúÀmında olurdı
 baña. Belki (2) neşv ü nemÀ-yı vüçÿdum olurdı mehtÀb-ı
 leyle-i niyÀzum.

وا نمی کردم به خود تا مایه عشرت شده است

همچو آب چشمه ساز گوهر افسردن مرا

4 VÀ ne-míkerdem be-òod (3) tÀ-mÀye-i èişret şodest

Hemço Àb çeşme-i sÀz gevher (4) efsurden me-rÀ

Açılmadum kendüm mÀye-i èişret olmışdur

Güher (5) çeşme-i sÀzı āu gibi benüm efsürdeligüme

Yaèní cilÀ-yı derÿn-ı (6) úalb óÀāıl eyledüm ancaú endÿh
 u efsürdeligüm mÀye-i èişret (7) olup baède cilÀ-yı úalb
 u güşÀyiş-i derÿn óÀāıl oldı. (8) ÓÀāıl[ı] feyż-i āafÀ
 ile bilÀ-vÀāılúa neşée-yÀb olmayınca āafÀ(9)-yÀb olmadum.

FÀèilÀtün fÀèilÀtün fÀèilÀtün fÀèilün

ای صبا بردی ز حرف چشم او هوش مرا

پرده بادام کردی پرده گوش مرا

1 Ey āabÀ bordí zi-óarf-i çeşm-i ý hÿş-ı me-rÀ

(10) Perde-i bÀdÀm kerdí perde-i gÿş-ı me-rÀ

Ey āabÀ götürdüñ maóbÿbuñ (11) óarf-i çeşminden
benüm èaúlum

Perde-i bÀdÀm itdüñ perde-i gÿşum (12) benüm

Yaèní ey āabÀ maóbÿbuñ mest gözlerinden baña bir òaber
resíde (13) eyledüñ. Bir óarf-i mest-i çeşm-i maóbÿbla
mest [u] medhÿş (14) olup èaúlum bir rütbe meslÿb oldu.
Perde-i gÿşum gÿyÀ (15) perde-i bÀdÀm gibi olup bir
kelÀm-ı semmÀè itmek èaúl úudreti (16) olmayup

دشمنی دارد سرپایش به سر تا پای من

می خورد موی میانش خون آغوش مرا

2 Duşmení dÀred ser-À-pÀyeş be-ser-tÀ-pÀy-ı men

(17) Míòored mÿy-ı míyÀneş òÿn-ı Ààÿş-ı me-rÀ

Düşmenin dutar (18) başdan ayaàa benüm başumdan
ayaàa dek

Yer mÿy-ı miyÀnı (19) úucaàum úanı benüm

Yaèní benümle cÀnÀnuñ arasında muòÀāıma der-kÀr (20) gibi
cÀnÀnuñ mÿy-ı miyÀnıyla benüm Ààÿşum birbirine ittióÀd
(21) u hem Ààÿş olmaú muóÀl.

گوشه میخانه ام گرداب مستی کرده است

همچو خم کیفیت دیگر بود جوش مرا

3 Gÿşe-i mey-òÀneem girdÀb-ı mestí (22) kerdest

Hemço òum keyfiyyet-i díger boved cÿş-ı me-rÀ

(23) Benüm gýşe-i mey-òÀnem mestlik girdÀbı
olmışdur

řarÀb (24) küpi gibi başúa keyf olur benüm cýřumdan
Yaèní gýşe-i (25) mey-òÀnede bi'd-devÀm mest olmaú
girdÀb-ı maúÀmında olmış (26) baña. Mey-òÀnedeki ebedí
mey-òÀneden òulÀãa dest-res olmaz. (27) Bu keyfiyyetle
girdÀb-ı mey-òÀnede cýř [u] òýrýř itmek òum gibi **[A 52a]**
(1) díger bir başúa óÀletdür.

بلبل مهجورم اما ناز پرورد وصال

می توان از برگ گل کردند قفس پوش مرا

4 Bülbul-i mehcýrem ammÀ nÀz perverd-i viãÀl

MítevÀn (2) ez-berg-i gül kerdend úafes-pýř-ı me-rÀ

Gerçi ben bir mehcýr bülbulüm ammÀ (3) nÀz perverd-
i viãÀlum

Mümkindür berg-i gülden eylesünler benüm úafes-
pýřum

(4) Yaèní ôÀhir egerçi ben bir èÀřıú-ı mehcýrum ammÀ
terbiye-i èařúum vaãl-ı òýbÀn (5) ile terbiye olmıřdur.
Fi'l-óáuíúa vaãl-ı òýbÀn benden diríà olmaz. (6) GýyÀ
dÀéimÀ óÀl-i viãÀldeyüm.

FÀèilÀtün fÀèilÀtün fÀèilÀtün fÀèilün

تا به زلف یار نسبت گشت روحانی مرا

شد رگ جان شاخ سنبل از پریشانی مرا

1 TÀ be-zulf-i yÀr nisbet geřt rýóÀní (7) me-rÀ

şod reg-i cÀn řÀò-ı sünbül ez-periřÀní me-rÀ

TÀ ki zulf-i (8) yÀr nisbet oldı rýóÀnílikle baña

Oldı reg-i cÀn sünbül fidÀnı (9) periřanlıúdan baña

Yaèní zülf-i maóbÿbla benüm birbirimüze nisbet-i rÿóÀnímüz (10) olaldan berü úıyÀs olunur. Reg-i cÀnum Àşÿfte-perişÀn olmaàla (11) şÀò-ı sünbüle dönmişdür.

بس که می بالم به خود از زوق بی پیراهنی

گشت چسبان جامه پیدا ز عریانی مرا

2 Bes ki míbÀlem be-òod ez-òevú-i bí-pírÀhení

(12) Geşt çesbÀn cÀme peydÀ zi-èuryÀní me-rÀ

Ol úadr nemÀ buldum (13) kendüm gömleksizlik òevúinde

Oldı bir yaúışıúılı úaftÀn peydÀ (14) èuryÀnlıúudan baña

Yaèní tecerrüd-i èüryan olmadan bir rütbe neşv ü nemÀ-yı āafÀ (15) kesb eyledüm. GÿyÀ ki tecerrüd-i èüryÀn olmaú baña bir rengín cÀme oldı.

از تن خاکی فزون گردید گرد کلفتم

آمد و رفت نفس شد چین پیشانی مرا

3 (16) Ez-ten-i òÀkí fuzÿn gerdíd gerd-i külfetem

Àmed u reft-i nefes şod çín-i (17) píşÀní me-rÀ

ÒÀkí olan vücüdumdan ziyÀde oldı gerd-i (18) külfetüm

Nefesüñ gelüp gitmesi oldı çín-i cebín baña

Yaèní (19) çÀr eczÀ-yı èunāurdan mürekkeb vücÿd-ı nefes-i nÀùıúa-i insÀn bÀèiâ-i (20) gerd-i külfet olmaú óasebiyle vücÿd-ı insÀna merbÿü nefisden (21) díger nefes-i nÀùıúa keder-Àlÿd olur. MÀdÀmki nefes-i nÀùıúa àubÀr-ı cism (22) ile muúayyeddür. ĞubÀr-ı cismden òalÀã olmaz.

نیست امروز مرا ورد زبان نامش که بود

خاک بازی ها به طفلی سبجه گردانی مرا

4 Níst im rÿz me-rÀ vird-i (23) zebÀn nÀmeş ki bÿd

ÒÀk-bÀzihÀ be-ùıflı subóa-i gerdÀnı me-rÀ

(24) Olmadı bugün baña vird-i zebÀn onuñ ismi

ZırÀ oldı ùıfl (25) iken topraúlarnan oynarken
benüm sübóa-i gerdÀnum idi

Yaenı şimdiki (26) degül esmÀ-i óüsnÀ-yı maóbÿbuñ benüm
vird-i zebÀn belki kodek-i şır-ò`Àr-ı (27) òÀk-bÀz iken
esmÀ-i óüsnÀ baña vird-i zebÀn u sübóa-i gerdÀnum idi.
ÜftÀde [A 52b] (1) vü dildÀre idüm.

Mefèylü fÀèilÀtü mefÀèílü fÀèilün

باشد چو بی تو سیر گلستان هوس مرا

آید به دیده غنچه گل مشت خس مرا

1 BÀşed ço bı-to seyr-i gülistÀn heves me-rÀ

Àyed be-dıde (2) àonce-i gül muşt òas me-rÀ

Olur o úande sensüz seyr-i gülistÀn heves (3) baña

Gelür gözüme àonca-i gül bir avuç çÿb baña

Yaenı cÀnÀn olmaduúça (4) seyr-i temÀşÀ-yı gül-i gülzÀr
èayn baña òÀr ü òas olur.

بی دام اسیر دانه صیاد گش ته ایم

از بیضی راه بود به سوی قفس مرا

2 Bí-dÀm esír-i (5) dÀne-i āayyÀd geşteím

Ez-beyza rÀh bÿd be-sÿy-ı úafes-i me-rÀ

(6) DÀm olmasızuñ dÀne-i āayyÀda esír oldum

Yumurùadan yol oldı (7) semt-i úafesüme benüm

Yaenı dÀm [u] dÀnesüz dÀéimÀ ben esír [ü] giriftÀrum. (8)
GÿyÀ ki ana raóminde esír [ü] giriftÀr-ı muóabbet olmaú
baña merbÿü oldı.

آتش زند به مغز غبار افکند به چشم

گل های نیم رنگ و می نیمرس مرا

3 (9) Àteş zened be-mÀáz àubÀr efkend be-çeşm

GülhÀ-yı ním-reng u mínímres me-rÀ

(10) Àteş bıraúur beyne àubÀr bıraúur göze

Yarım reng olan güller (11) yarım yirişen şarÀb
baña

Yaení òurde-sÀl olan ter ü tÀze (12) güller òÀne-i hezÀr-
zÀd òýrde-nigÀh iden èÀşıúlaruñ dídelerine (13) àubÀr
írÀâ itmekle ke-õÀlik bÀde-i ním-res dimÀà-ı òÀne-i
óarÀret (14)-efzÀdur.

FÀèilÀtün fÀèilÀtün fÀèilÀtün fÀèilün

جز غم مستی نمی باشد غم دیگر مرا

همچو نرگس دور نتوان کرد از ساغر مرا

1 Coz àam-ı mestí ne-míbÀşed àam-ı díger me-rÀ

Hemço nergis dýr (15) ne-tevÀn kerd ez-sÀàar me-rÀ

Mestlik àamından başúa olmaz bir başúa (16) àam
baña

Nergis gibi dýr olmaz itmek sÀàardan beni

Yaení (17) cýşış [ü] gýşışüm ancaú mest [ü] medhýş
olmaúdur. Nergis (18) gibi sÀàardan münfekke olmaú olmaz
baña.

نتوان بلبل منم باغ و بهار عشق را

از رگ گل رشته آه است نازکتر مرا

2 Ne-tuvan bülbul menem (19) bÀà u bahÀr-ı èaşú-rÀ

Ez-reg-i gül rişte-i Àhest nÀzikter me-rÀ

(20) Úudretsüz bülbul benüm bÀà u bahÀr-ı èaşúda

Gül ùamarından rişte-i (21) Àhum ziyÀde nÀzikdür
baña

Yaèní bÀà-ı bahÀr-ı èaşúda bir rütbe zaèíf-i (22) hezÀr-
zÀd èaşúum. Āhum reg-i gülden zaèíf ü nÀzikdür.

دامن دشت جنون شوکت چو من خاری نداشت

کرد برق ناله زنجیر خاکستر مرا

3 DÀmen-i (23) deşt-i cünÿn Şevket ço men òÀrí ne-dÀşt
Kerd berú-i (24) nÀle-i zencír òÀkister me-rÀ

Cünÿn āaórÀsı eteginde Şevket benüm gibi (25) pür
zelíl olmadı

Eyledi berú-i nÀle-i zencír kül beni

Yaèní (26) cünÿn beyÀbÀnda ol úadr öelíl [ü] òÀksÀr
oldum. Kendi muúayyed (27) olduàum zencírüñ nÀle-i berúi
beni kül eyledi.

FeèilÀtün feèilÀtün feèilün

سوخت از غم دل غمناک مرا

شعله زد لاله به خاشاک مرا

1 Sÿòt ez-àam dil-i [A 53a] (1) àamnÀk-ı me-rÀ
Şuèle zed lÀle be-òÀşÀk-ı me-rÀ

Yaúdı àamdan dil-i (2) àamnÀkum benüm

Şuèle virdi lÀle benüm òÀşÀkuma

Yaèní kendi àamdan (3) göñlüm sÿzÀn oldu. GÿyÀ ki lÀlenüñ
kendi Àteşiyle kendi òÀşÀkı (4) iórÀú olmaú gibi.

بی لب لعل تو از گرد ملال

شد به کف جام کف خاک مرا

2 Bı-leb-i laèl-i to ez-gerd-i melÀl

Şod be-kef (5) cÀm-ı kef-i òÀk me-rÀ

Senüñ şarÀb-ı leb-i laèlüñ olmasızın gerd-i (6)
melÀlden

Oldı elde cÀm-ı kef-i òÀk baña

Yaení senüñ şarÀb-ı (7) laèlüñden devr ol úadr àubÀr-ı
àamum oldı. Elde cÀm-ı şarÀb dest-i (8) òÀkda olur gibi
oldum.

بس كه بى باده به باغم دلگیر

مار آبى است رگ تاك مرا

3 Bes ki bí-bÀde be-bÀàem dil-gír

MÀr-ı Àbíest (9) reg-i tÀk me-rÀ

Ol úadr bÀàda şarÀbsuz dil-gírüm

äu (10) ilanıdur reg-i tÀk me-rÀ

MefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün

فزون گشت از سواد خط فروغ حسن جانان را

صف این مور میل سرمه شد چشم سلیمان را

**1 Fuzÿn geşt ez-sevÀd-ı òauù furÿà-ı (11) óusn-i
cÀnÀn-rÀ**

**äaff-ı ín mÿr mıl-i sürme şod çeşm-i (12) SüleymÀn-
rÀ**

ZiyÀde oldı sevÀd-ı òauùdan şuèle-i óusn-i (13)
cÀnÀn

Bu úarınca äafı mıl-i sürme oldı çeşm-i SüleymÀna

(14) Yaení òauù-Àver olmaàla óusn-i rÿy-ı dil-bere başúa
bürrÀn u revnaú (15) efzÀ oldı. GÿyÀ mÿr òauù-ı pÀdişÀh
óusnüñ dídelatine mıl-i (16) sürme maúÀmında oldı. Yaení
pÀdişÀh óusnüñ dídelelerini (17) rÿşen ü cilÀ-baòş eyledi.

تماشای کهن سال از جوان سنجیده تر باشد

ترازوی نگه سنجی است عینک چشم پیران را

2 TemÀşÀ-yı kohne-sÀl ez-civÀn (18) sencídeter bÀşed

TerÀzy-yı nigher sencíst àaynek çeşm-i (19) pírÀn-rÀ

Pír [ü] iòtiyÀruñ temÀşÀsı gencden ziyÀde mízÀnlı
(20) olur

Nigher vezn ider terÀzydur gözlük pír [ü] iòtiyÀr
gözünde

(21) Yaèní köhne-sÀl-ı cihÀn-díde her bir şeyée naôar
eyledükde genc (22) kimselerden ziyÀde öyrde vü diúúatle
naôar ile eyler. EncÀm-ı kÀr-ı (23) mülÀóaza vü muèÀyene
olmaú üzre gÿyÀ çeşm-i köhne-sÀlda (24) àaynek-i mízÀn-ı
temÀşÀ vü mümeyyiz-i şÀhid-i eşyÀédur.

تو چون نادان شوی دانی که رزقت از کجا آید

ره روزی سفیدی می زند از شیر طفلان را

3 To çon (25) nÀ-dÀn şeví dÀní ki rızúet ez-kocÀ Àyed

Reh-i rÿzí (26) sefídí mizened ez-şír-i úıflÀn-rÀ

Eger sen nÀ-dÀn olursan (27) bilürsün rızúuñ nerden
gelür

Úısmet yolu beyÀzlıú ider [A 53b] (1) virür südden
âıbyÀnlara

Yaèní eger sen nÀ-dÀn u mütevekkil olursan (2) ol vaútde
úısmetüñ nerden geldüğünü vÀzıó-ı fehmi eylersün. ZírÀ (3)
úıflÀn-ı nÀ-dÀn [u] mütevekkil olduàı eclden rÀh-ı
úısmetleri südden (4) beyÀz [u] berrÀú görünür.

لباس از حق مجو دیگر که تشریف کرم باشد

قبای چهره رنگی که از هستیت انسان را

4 LibÀs ez-Óaúú mecÿ díger ki teşríf-i kerem (5) bÀşed

ÚabÀ-yı çehre-i rengi ki ez-hestiyyet insÀn-rÀ

Ùaleb (6) eyleme bir başúa libÀs AllÀhdan zírÀ şeref [ü] èinÀyet olur

LibÀs-ı (7) ãÿret bir rengdür vÀrliúdan çehre-i insÀnda

Yaení Óaúú Celle (8) seni aósen-i taúvím ile òalú [u] ícÀd eyledi. احسن تقويم *Aósen-i taúvím*¹⁰⁵ den başúa (9) bir libÀs ùaleb idüp aósen-i taúvím díger-gÿn eyleme. ZírÀ (10) heykel-i maðãÿã-ı vüçÿd-ı insÀn insÀna maðãÿã èinÀyet-i BÀrí (11) bir şeydür. Āyet-i keríme manúıúınca لقد خلقنا الانسان في احسن تقويم *Laúad òalaúnÀ'l-insÀne fí* (12) *aósen-i taúvím*.¹⁰⁶

نه از هستی نشان بگذار و نه از نیستی نامی

از این گلزار بیرون کن گل رعناى امکان را

5 Ne ez-hestí nişÀn bugzÀr u ne ez-nístí nÀmí

(13) Ez-ín gülzÀr bîrÿn kon gül-i raènÀ-yı imkÀn-rÀ

Ne varliúdan bir (14) èalÀmet ne youúluúdan bir ad

Bu gülzÀrdan iòrÀc eyle (15) gül-i raènÀ-yı imkÀnı

Yaení bu èÀlem-i imkÀn-ı vüçÿd u èadem(16)-enduh müsÀví-i ôıll-ı òayÀl olmaú óasebiyle bu gülzÀr-ı èÀlemde vüçÿd (17) u èademden bir èalÀmet bîraúma[ú]sızıñ àubÀr-ı vüçÿdı maóv [u] ifnÀ (18) eyle.

تجرد از برای سیم زر باشد گل ماتم

قبای آبی از دریا بود غوّاص عریان را

6 Tecerrud ez-berÀy-ı sım [u] zer bÀşed gül-i mÀtem

ÚabÀ-yı Àbí ez (19)-deryÀ boved àavvÀã-ı èuryÀn-rÀ

¹⁰⁵ “En güzel biçim.”

¹⁰⁶ “Biz insanı en güzel biçimde yarattık.” (Tîn, 4)

Tecerrüd sım [ü] zerden ötüri olur (20) gül-i mÀtem

ZırÀ mÀví úaftÀn deryÀdan olur àavvÀã-ı èüryÀna

(21) Yaèní ekåer-i efrÀd-ı insÀn tecerrüd iòtiyÀr itmeleri sım [ü] zerde bÀèiådür. (22) Gül gibi ki bergden tecerrüd olma derýnında olan zere müşÀbih (23) öyrde dÀneler bÀdídür. áavvÀãuñ mücerred olup deryÀdan (24) Àbí úabÀ-yı mÀtem giymesi incü ùaleb olmaú óasebiyledür.

بود مکتوب اعمال تو شوکت مظهر رحمت

به تاریکی توان از روشنایی دید باران را

7 (25) Boved mektýb-ı aemÀl-i to Şevket maôhar-ı raómet

Be-tÀríkí tevÀn (26) ez-ryşenÀyí díd bÀrÀn-rÀ

Olur nÀme-i aemÀlüñ senüñ (27) Şevket raómete maôhar

Úaranluúda mümkün saña aydınlıaa görürseñ **[A 54a]**

(1) yaàmurı

Yaèní defter-i aemÀl syé-i aemÀller ile siyÀh olmaú bÀèiådür (2) raómete maôhar olmaaa. ZırÀ yaàmur èayn-ı raómet iken ôulmetgÀhda (3) ziyÀde ôÀhir ü nümÀyÀn olur. RyşengÀh olmaúdan óÀãıl [olan] (4) raómet [ü] cürm birbirine tezÀd u muúÀbildür. Birbiriyle bedíd [ü] mevcýd olur.

MefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün

دعای خاکساران می کند امداد شاهان را

که باد شهپر موری کشد تخت سلیمان را

1 (5) DuèÀ-yı òÀksÀrÀn míkoned imdÀd şÀhÀn-rÀ

Ki bÀd-ı şehper-i (6) myrí keşed taòt-ı SüleymÀn-rÀ

DuèÀ-yı òÀksÀrlar imdÀd eyler (7) pÀdişÀhlara

ZírÀ úarınca úanadı rýzgÀrı çeker taòt-ı SüleymÀnı

(8) Yaèní pÀdişÀhların úuvvet-i şÀn [u] şevketi ancaú òÀksÀr (9) fuúarÀnuñ duèÀsı ve b́-pÀyÀn duèÀya fuúarÀsınıñ imdÀdındandır. (10) PÀdişÀhların şÀn [u] şevketleri fuúarÀ duèÀsından olmaya (11) èalÀmet-i temellük ÀvÀz-ı SüleymÀnuñ taòtı havÀda ùayrÀn ider (12) ken zemíne indürmesi gibi SüleymÀn ile mýruñ hikÀyesi (13) kelÀm-ı úadímde meòkýr u mesùýrdur. Āyet يا ايها النمل ادخلو مساكنكم YÀ eyyuhÀ'n-neml udòulý (14) mesÀkinukum.¹⁰⁷ El-Āyet.

محبت عاشق و معشوق را يكرنگ می سازد

حریر شعله پیراهن بود آتش پرستان را

2 Muóabbet èÀşıú u maèşýú-rÀ yek reng (15) mísÀzed

Ĥarír-i şuèle pírÀhen boved Àteş-perestÀn-rÀ

(16) Muóabbet èÀşıú u maèşýú bir dürlü yapar

Ĥarír-i şuèle gömlek (17) olur Àteş-perestlere

Yaèní ceòbe-i şevú [ü] muóabbet èÀşıúla (18) maèşýúı yeksÀn u müttaóid eyler. ZírÀ Àteş-perestler Àteşe (19) èÀşıú olup ùÀbendlik eclden nihÀyet kiòblerini ihrÀú (20) idüp şuèle-i Àteşi kefen pírÀhen eylerler. Āteşle bir şeyé-i (21) vÀóid olınurlar.

بتان هند را میل شکر خواب است پنداری

پر طوطی به بالین کرده اند این چهره سبزان را

3 ButÀn-ı Hind-rÀ meyl-i şeker ò~Àbest pindÀrí

(22) Per-i ùýúı be-bÀlín kerdeend ín çehre sebzÀn-rÀ

¹⁰⁷ “Ey karıncalar! Yuvalarınıza girin.” (Neml, 18)

Hind (23) maóbÿbları şeker ò`Àba mÀéildür úıyÀs
eylersen

Üÿüí tüyin (24) bÀlíne úoymışlar bu sebze rÿlar

Yaení HindistÀn maóbÿbları (25) şeker ò`Àba mübtelÀ vü
gözleri dÀéimÀ maòmÿrdur. Belki bu sebz-gÿn (26) Hind
maóbÿbları sebz-gÿn bir üÿüiden bÀlín ile mestler (27)
anuñçün böyle şeker ò`Àba mÀéillerdür. Üÿüí tüy yaãduúda
[A 54b] (1) olsa üzerinde ò`Àb olduúca ò`Àbı ziyÀde
eyler.

نگه دار از شكستن رنگ تشبيه مرا يارب

گل سيب زنخداں گفته ام رنگ زنخداں را

4 NigehdÀr ez(2)-şikesten reng-i teşbíh-i me-rÀ yÀ Rab

Gül-i síb-i zenaòdÀn gofteem (3) reng-i zenaòdÀn-rÀ

Óıfô eyle úırıúlıúdan benüm reng-i teşbíhüm yÀ Rab

(4) Síb-i zenaòdÀn gül dídem reng-i zenaòdÀna

Yaení teşbíh-i tÀm olmayup (5) belki teşbíh-i nÀúıã olup
maóbÿbuñ zenaòdÀnın gül-i síbe teşbíh (6) eyledüm. AllÀh
óıfô eylesün böyle teşbíh-i nÀúıãdan reng-i zenaòdÀn-ı
(7) maóbÿbı bir şikest resíde olmasun.

رگ ابر خدنگ او چو از بحر کمان خيزد

کند همچون صدف در استخوانم آب پيکان را

5 Reg-i ebr-i òadeng-i ÿ ço ez(8)-baór-i kemÀn òized

Koned hemçon ãadef der-ustuò`Ànem Àb-ı peykÀn-rÀ

(9) Onuñ oú bulutı ùamarı baór-i kemÀndan úaúduàı
vaútde

İder (10) ãadef gibi incü kemügümde Àb-ı peykÀnı

Yaení maóbýbuñ ebr miãÀl òadeng-i (11) müjgÀnı baór gibi ola[n] ebrýlardan úaúsa hedef üstüò`Àn-ı síneme (12) kÀrger olsa Àb-ı nisÀn gibi Àb-ı peykÀnı derýn-ı üstüò`Ànumda (13) lüélüé olur. Belki Àhen peykÀnı cevÀhir gibi sínede maófýô olur.

به زیر خاک بردن حسرت چشمش بود مشکل

ز سنگ سرمه لوح خاک می باید شهیدان را

6 (14) Be-zír-i òÀk berden óasret çeşmeş boved muşkil

Zi-seng-i sürme (15) levó-i òÀk míbÀyed şehídÀn-rÀ

Zír-i òÀk götürmek óasret gözleri (16) olur müşkül

Sürme daşından levó-i òÀk lÀzımdur şehídlere

(17) Yaení tíà-i çeşm-i siyÀh-ı dil-ber ile şehíd olan èÀşıú-ı zír-i òÀk (18) óasret-i çeşmüñ götürmek müşkül olur. ZírÀ seng-i sürmeden (19) levó-i òÀk-i mezÀr lÀzım olur. Şehíd olan èÀşıúlara belki Àh-ı (20) çeşmiyle levó-i mezÀr siyÀh olur.

ز شرح چشم گریان کرده ام از بس رقم شوکت

ز موج آب گوهر بسته ام شیرازه دیوان را

7 Zi-şeró-i çeşm-i giryÀn kerdeem (21) ez-bes raúam Şevket

Zi-mevc-i Àb-ı gevher besteem şírÀze dívÀn-rÀ

(22) Şeró-i çeşm-i giryÀnı eyledüm ol úadr raúam Şevket

Mevc-i Àb-ı güherden (23) baàladum şírÀze dívÀna

Yaení şeró-i çeşm-i giryÀn u vaãf-ı (24) lüélüé eşk-i dívÀnumda ol úadr vaãf [u] taórír eyledüm. GýyÀ ki (25) èiúú-i lüélüé gibi dívÀnum şeró-i çeşm-i giryÀn u vaãf-ı lüélüé-ı eşk (26) ile tamÀm u münèaôím oldu.

MefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün

شکست خاطر آوازی ندارد بینوایان را

بود میناز سنگ سرمه بزم بی صدایان را

1 Şikest-òÀùr ÀvÀzí ne-dÀred bí-nevÀ(27) yÀn-rÀ

Boved mínÀ zi-seng-i sürme bezm-i bí-ãadÀyan-rÀ

Úalb úırılmaú ãadÀsı [A 55a] (1) olmaz bí-nevÀlarda

Olur mínÀ seng-i sürmeden meclis-i bí-ãadÀlara

(2) Yaèní maúÀm-ı rızÀda olan derviş-i dil-riş sitem ü Àsíb-i èÀlemden şikÀyet (3) ü feryÀd eylemez. MiâÀl-i seng-i sürme kevb-i sitem-i zamÀneye müteóammil ü bí-ãadÀ olduai (4) gibi gÿyÀ ki bí-nevÀlaruñ úıyÀmı meclisleri seng-i sürmedendür.

خبر کاهل قدم را نیست از رنگین عالم

گل بالین بود رنگ حنا خوابیده پایان را

2 Òaber kÀhil (5) úÀdem-rÀ níst ez-rengín-i èÀlem

Gül-i bÀlín boved reng-i óınÀ ò`Àbíde (6) pÀyÀn-rÀ

KÀhil úadem olan kimsenüñ òaberi yoúdur èÀlemüñ rengín (7) olmasından

Gül-i bÀlín olur reng-i óınÀ ayaúları uyumışlara

(8) Yaèní feyfÀ-yı èademden ãaórÀ-yı vücyda pÀ-nihÀde olan èÀrif-i billÀh (9) kÀmil-i mÀsíva nièam-ı gÿn-gÿn èÀlem naôar-ı imèÀn eylemez. ZírÀ nÀúıã (10) úadem yaèní nÀúıã kimseler dünyÀya kemÀl-i iltifÀtlardan naúş-ı gül (11) bÀlını reng-i pÀy-ı óınÀ úıyÀs eyler.

به نور دل کند سیر محیط معرفت عارف

چراغ راه باشد چشم بینا باخدایان را

3 Be-nÿr-ı dil koned seyr-i muóíù-i maèrifet (12)
èÀrif

ÇerÀà-ı rÀh bÀşed çeşm-i bínÀ bÀ-ÖüdÀyÀn-rÀ

Nÿr-ı dil (13) ile seyr eyler deryÀ-yı maèrifeti
èÀrif

Mÿm-ı rÀh olur èayn-ı baāiret (14) bÀ-öüdÀyÀlara

Yaení èÀrif olan kimse kendi nÿr-ı rızÀ-yı vücÿd-ı (15)
úalbinden maèrifetullÀha intiúÀl ider. ZírÀ çerÀà-ı rÀh
èayn-ı baāiret (16) yaení görücü göz olduáı gibi kendi
gözleri olur sefine reíslerine.

پشیمانی ز کار خویش دارد لذت دیگر

دهان از نیشکر شرین بود انگشت خایان را

4 (17) PeşimÀní zi-kÀr-ı ò~iş dÀred leöœet-i díger

DehÀn ez-ney şeker (18) şirín boved engušt-i òÀyÀn-
rÀ

Kendi işinde pişmÀn olmaú (19) başúa bir āafÀ virür

Aàız şeker úamışından ziyÀde şirín eyler pişmÀn
(20) parmaàın çenemden

Yaení sÿé-i èamelden nÀdim ü tÀéib olduúdan āoñra óüsn-i
(21) èamele başúa bir taúviyye óüsn ü devÀm virür. MÀ-
mazíde sÿé-i èamel òÀùırdan (22) güöerÀn eyledükçe óüsn-i
èamelde āÀbit úadem olmaya bÀdídür.

سمندر طینتان را پشت گرم در سوختن باشد

رگ برق است تار پیراهن آتش قبایان را

5 Semender (23) úıynetÀn-rÀ pešt germ der-sÿöten bÀşed

Reg-i berúest (24) tÀr-ı pírÀhen Àteş úabÀyÀn-rÀ

Semender mizÀc kimselerüñ arúaları (25) germ olur
yanmaúdan

Berú ùamarı gömlek ipligi olur Àteş (26) úabÀlara
Yaèní èÀşıú-mizÀc olan kimselere Àteş-i şevú-i muóabbet
(27) nemÀ-yı vücyd [u] rÀóat-ı sýd írÀâ ider. Àteş
pírÀhen kimselere [A 55b] (1) rişte-i berú-i nÀr úabÀ
olduài gibi.

چو نبود راستی نتوان ز عالم چشم پوشیدن

از این کوری می نگه دارد خدایا بی عصایان را

6 Ço ne-byd rastí ne-tevÀn zi-èÀlem çeşm pýşiden

(2) Ez-ín kýrí mey nigh dÀred ÒüdÀyÀ bí-èaãÀyÀn-rÀ

Eger istiúÀmet olmazsa (3) degül mümkin èÀlemden
göz yummaú

Bu körlükden óıfô eylesün AllÀh (4) èaãÀsuz
kimseleri

Yaèní ùarıú-i müstaúım olıcaú èÀlemi terk ü díde(5)-pýş
olmaz. Bir ferd belki terk-i èÀlem olsa fÀéidesüz bir şey
olur. (6) İèÀne-i Óaúúa muótÀcdur ùarıú-i müstaúım
olmasuz terk-i èÀlem ü díde-pýş (7) olmaú olmaz èÀlemden.

مزاج مردم طمّاع قوت از طمع دارد

بود از چوب چینی کاسه چوبین این گدایان را

7 MizÀc-ı merdum-i ùammÀè úuvvet ez-ùamaè dÀred

(8) Boved ez-çýb-ı çíní kÀse-i çýbín ín gedÀyÀn-rÀ

ZiyÀde ùammÀè(9) kÀr kimsenüñ úuvvet-i mizÀc-ı
ùamaèdan dutar

Olur çýb-ı çínden (10) aàaç çanaú bu dilencilere

Yaení ùammÀè kimselerüñ úuvvet-i mizÀc1 (11) nefsi-
 ùamaèdan olur. Yaení ziyÀde olduúça úuvvet-i vücđı
 taúviyye (12) bulur. ZírÀ bu ùammÀè dilencilerüñ siyeh
 kÀseleri çybıçındendür. (13) Maèlým ola çyb-1 çın mizÀc-1
 mièdeye taãóío ider. Taúviyye virür.

در این صحرا چنان خوردم فریب از هم‌رهان شوکت

که دامن چشم رهزن نقش پای رهنمایان را

8 (14) Der-ín ãaórÀ çonÀn òordem firíb ez-hemrehÀn Şevket

**Ki dÀnem (15) çeşm-i rehzen naúş-1 pÀy-1 reh-
 numÀyÀn-rÀ**

Bu ãaórÀda ancılayın óile (16) yedüm yoldaşlardan
 Şevket

ZírÀ bilürüm çeşm-i rehzen naúş-1 (17) pÀy-1
 rehnümÀları

Yaení bu ãaórÀ-yı èÀlemde muètemed eyledüğüm yoldaşlardan
 (18) ol úadr óile [vü] òidèa gördüm tÀ bu reh-nümÀlarıñ
 naúş-1 pÀlar[1] baña úÀüiè-i (19) ùaríú gözleri gibi
 görünür. Böyle olduài óÀlde muètemed olıcaú (20) kimse
 kem-yÀb olmışdur.

MefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün

فلک طاقت نمی آرد نگاه گرم مردان را

ز برق چشم شیران آتش افتد این نیستان را

1 Felek ùÀúat ne-míÀred nigÀh-1 germ merdÀn-rÀ

**(21) Zi-berú-i çeşm-i şírÀn Àteş oftéd ín neyistÀn-
 rÀ**

Felek tÀb(22)-Àver olmaz nigÀh-1 germ merdlere

Arslanlaruñ berú-i çeşmiyle Àteş (23) düşer bu
úamuşluàa

Yaèní merd-i mecöyb-ı èÀşıúuñ nigÀh-ı germine (24) nüh
felek tÀb olmaz. Zıra bu nüh felek ger neyistan gibi sýz-
ı iórÀúı (25) berú-ı çeşm-i şır gibi merd-i mecöyb-ı
èÀşıúuñ nigÀh-ı germine merbýüdur. (26) Belki òarÀb-ı
bínÀ vü mülk anlaruñ nefesine teflíúdür.

ز چین زلف او صد کاروان مشگ می آید

کنید ای زلف خوبان تخته بند از شانه دگان را

2 Zi-çín-i zulf-i (27) ý āad kÀrvÀn muşg míÀyed

**Koníd ey zulf-i öybÀn taòte[A 56a](1)-bend ez-şÀne
dukkÀn-rÀ**

Çín-i zülf-i maóbýbdan yüz kÀrvÀn misk geliyor

(2) İdiñ sizler ey zülf-i öybÀn taòta-bend şÀneden
dükkÀnı

Yaèní bÀzÀr-ı (3) óüsn-i maóbýbımızda çine mensýb olan
zülf-i dil-berden yüz kÀrvÀn (4) misk aòz olinur. Ey
maóbýb-ı zamÀn sizler kendi zülflerinizi (5) kendi dükkÀn
çínüñizde óabs iden şÀne zülfüñüz tormruú idin (6)
zülflerüñüze bÀzÀr-ı óüsn-i maóbýbda çine mensýb olan
zülf-i (7) dil-berden yüz kÀrvÀn misk aòz olinur. Ey
maóbýb-ı zamÀneler (8) sizler kendi zülflerüñizi kendi
dükkÀn-ı óüsnüñüzde óabs iden (9) şÀne-i zülfüñüz tormruú
olmadan zülflerüñize.

گل محبوب او چون پرده از رخسار اندازد

کند مزگان بلبل خار دیوار گلستان را

3 Gül-i maócýb-ı ý (10) çon perde ez-ruòsÀr endÀzed

Koned müjgÀn-ı bülbul òÀr dívÀr-ı (11) gülistÀn-rÀ

Anuñ gül-i maócýbı o vaútdede perde-i ruòsÀrından
bıraúur

(12) İder bülbul kirpigin òÀr dívÀr-ı gülistÀn[a]

Yaení bizüm gül maóbýbımız gülzÀr-ı (13) óüsnünden óicÀb
refè-i óicÀb eylese nevè-i insÀndan úaùè-ı naôar (14)
bülbüller gitdi. Güller gibi terk [ü] ferÀmýş idüp
gülezÀr-ı rýy-ı (15) maóbýba òÀr-ı ser-dívÀr olursa belki
müjgÀnlarıyla gülezÀr-ı maóbýb (16) óıfô iderler.

به بزم او کشیدم آه سرد از دل چه دانستم

که سردی می شود از شمع کافور این شبستان را

4 Be-bezm-i ý keşidem Àh-ı serd ez-dil çi dÀnistem

(17) Ki serdí mişevéd ez-şemè-i kÀfýr ín şebistÀn-
rÀ

Onuñ (18) meclisinden çekdüm Àh-ı serd göñülden ne
bildüm

Ki bir serd olur (19) şemè-i kÀfýrdan bu şebistÀna

Yaení maóbýbuñ meclis-i zülfünde bir Àh-ı (20) serd
çekdüm. ÚıyÀs eylemezdüm benüm bu Àh-ı serdüm şeb-i
zülfünde (21) şemè-i kÀfýr gibi bir bir sÀú-ı medd-i Àteş
olsun. Baèzı nüsòada serd (22) birine serd vÀúıf
olmuşdur. Àh-ı serdüm şemè-i kÀfýr oldu (23) demek olur.
Bunda mübÀlaàa ziyÀde olur. Àh-ı serd Àteş gibi (24)
olduúda Àh-ı germ ne gýne olur.

نزاكت آن قدر دارد كه از گرد نگاه من

به رخ چون سايه مژگان خود خوابيد مژگان را

5 NezÀket Àn úadar dÀred ki ez (25)-gerd-i nigÀh-ı men

Be-ruò çon sÀye müjgÀn-ı òod ò`Àbíde müjgÀn-rÀ

(26) Ol úadr nezÀket dutar gird-i nigÀhumdan

Yanaàuũa sÀye (27) kendi müjgÀn gibi yatırur müjgÀnını

Yaèní ol úadr nÀzik rýdur àubÀr [u] toz-ı [A 56b] (1) dídemden èÀrızında sÀye-i müjgÀnı gibi müjgÀnları ò`Àbíde olur.

به بحر گریه ره دور و نماز خامشی واجب

به گرد سرمه می باید تیمم کرد افغان را

6 Be-baór-i (2) girye reh dýr u nÀmÀz-ı òÀmýşı vÀcib

Be-gerd-i sürme míbÀyed (3) teyemmum kerd efàÀn-rÀ

Baór-i giryede yol ıraú nÀmÀz òÀmýşı vÀcibdür

(4) ĞubÀr-ı sürme lÀzımdur teyemmüm itmege efàÀna

Yaèní ôÀhir-i şerèa binÀ-yı niyÀz [u] namÀz (5) idüp óaúíúat-i BÀríye vÀãıl olmaúdur. Dýr u ãaèb olmaú (6) óasebiyle من حیث الباطن *min-óayâü'l-bÀùın*¹⁰⁸ bir erbÀb-ı mükÀşefeden derýnÀ keşf-i nefis (7) olup óaúíúat-i BÀríye vÀãıl olalum. MaènÀ-yı díger, lisÀnıyla من حیث الظاهر *min* (8) *óayâü'ô-ôÀhir*¹⁰⁹ şÀéibe-i riýÀ olmaú óasebiyle bÀùinen derýn-ı úalble Óaúúa (9) niyÀz itmek vÀcib oldı.

گل آغازها آیینہ انجا مها باشد

نشان ز ریشه پیری است بالیدن جوانان را

7 Gül-i ÀàÀzhÀ Àyíne-i encÀmhÀ bÀşed

(10) NişÀn-ı zi-raèşa-i píríst bÀliden-i cevÀnÀn-rÀ

İbtidÀlar gül encÀmlar (11) Àyínesi olur

İòtiyÀrlıú raèşesinden nişÀndur gençlerüñ (12) nümÀ vü tezÀyüd olmaları

¹⁰⁸ “İç yüzü itibariyle.”

¹⁰⁹ “Dış yüzü itibariyle.”

Yaèní ibtidÀ-yı òalúiyede nevè-i Bení Àdem gÿn-be-gÿnden
 (13) tezÀyüd-i neşv [ü] nemÀ bulması èÀúibet-i kÀr-ı
 insÀna Àyíne gibidür. GÿyÀ (14) ibtidÀ neşv ü nemÀ
 delíldür ki vücÿd-ı insÀn eröel-i èömrde gÿn-be-gÿn (15)
 nouâÀn bulup nihÀyet maóv [u] èadem olmaú.

خورد چو ریشه دام ماهی من آب دریا را

به دام خاکساری صید می سازم بزرگان را

8 Òored ço rişe (16) dÀm-ı mÀhí-yi men Àb-ı deryÀ-rÀ

Be-dÀm-ı òÀksÀrí āayd mísÀzem (17) bozorgÀn-rÀ

Ekl eyler kök gibi benüm dÀm-ı mÀhum Àb-ı deryÀ-yı

(18) ÒÀksÀrlıú dÀmıyla āayd eylerüm büyükleri

Yaèní faúír [ü] òÀksÀr (19) olup rızÀ-yı RabbÀnide
 olmaàla inÀyet-i ilÀhíye maôhar oldum.

سر انجام بلا آرد به مردم بی سر انجامی

ز بی دندانی خود درد دندان است پیران را

9 (20) Ser-encÀm-ı belÀ Àred be-merdum bí-ser-encÀmí

Zi-bí-dendÀní-i òod (21) derd-i dendÀnest pírÀn-rÀ

NihÀyet belÀ götürür Àdeme bir ser(22)-encÀmsızlıú

ZírÀ kendi díşsizligi díş derdidür pírlere

(23) Yaèní belÀ ve muāíbetüñ nihÀyetinde sitem [ü] keder
 istimrÀr bulur ki dÀéimÀ (24) güöerÀn iden belÀ ve sitem
 der-òÀùır olduúça derÿn-ı Àdeme başúa (25) bir âıúlet [ü]
 direnç olur. Pír kimselerüñ bí-dendÀn olduúdan ãoñra (26)
 derd-i dendÀna düşdügi gibi.

فغانی سر کن ای زنجیر در بزم جنون امشب

دماغ از شعله آوازی مطرب سوخت زندان را

10 **FiaÀAní ser kon ey zencír der-bezm-i (27) cünÿn im
şeb**

**DimÀÀ ez-şuèle-i ÀvÀzí-i muùrib sÿòt [A 57a] (1)
zindÀn-rÀ**

Bir fiaÀAna başla ey zincír cünÿn meclisinde

DimÀÀ yandı muùribuñ (2) şuèle-i ÀvÀzından zindÀnda

چو نبود حسن باطن صورت ظاهر چه کار آید

چرا تصویر یوسف می کشی دیوار زندان را

11 **Ço ne-byd óusn-i bÀùin ãÿret-i ôÀhir çi (3) kÀr Àyed
ÇerÀ taãvır-i Yÿsuf mıkeşí dívÀr-ı zindÀn-rÀ**

Hÿsn-i derÿn (4) olmaduúça ãÿret-i ôÀhir ne işe
yarar

Niçün Yÿsuf ãÿretüñ naúş (5) idersün dívÀr-ı
zindÀna

Yaèní insÀnuñ óusn ü úubóı derÿn-ı úalbıne (6) nisbetdür,
ôÀhire göre degüldür. Eger ôÀhire göre olsaydı naúş-ı
ãÿret-i (7) insÀn insan olmaú iútižÀ iderdi. Belki
naôargÀh-ı ÒüdÀ úalb-i (8) insÀndur. DÀéimÀ úalb-i insÀna
naôar olunur.

به ملک عشق می روید گل حسن از زمین شوکت

بود مشرق دهان چاه این جا ماه کنعان را

12 **Be-mulk-i èaşú mırÿyed (9) gil-i óusn ez-zemín
Şevket**

Boved maşrıú dehÀn-ı cÀh ín cÀ mÀh-ı KenèÀn-rÀ

(10) èAşú mülkde gögerür óusn zeminden Şevket

Olur maşrıú-ı dehÀn-ı (11) cÀh burada mÀh-ı KenèÀna

Yaèní óüsn-i ôuhÿr-ı ah ancaú zemín-i mülk-i (12) èaşúda ôÀhir olur. ZírÀ Yÿsuf gibi maóbÿb [u] mÀh ãÀóib-i (13) óüsne dehÀn cÀh-ı müşerref maúÀmında olur. ÓÀãıl[ı] Yÿsuf gibi mÀh(14)-rÿlaruñ revÀc-ı şöhreti zemín-i èaşúda vÀúìèa cÀhdur.

MefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün

گرانی می کند کثرت به دل وحدت گزینان را

غم صدر نعالی کی بود خلوت نشینان را

1 GirÀní (15) míkoned keåret be-dil vaódet gozínÀn-rÀ
Ĝam-ı ãadr-ı neèÀlí key boved (16) òalvet nişínÀn-rÀ

æiúlet ider keåret göñlüne vaódet iòbÀr (17)
idenleruñ

ãadr-ı neèÀl àam nice olur òalvetde oturanlara

Yaèní (18) gÿşe-i èuzlet iòtiyÀr iden kimselere ülfet-i keåret-i èÀlem (19) âiúlet írÀâ ider. ZírÀ rifèat [u] zillet èÀlem èindinde müsÀví (20) olmuşdur. Böyle olduài óÀlde òalvet inúìuÀ' aósen-i óÀl (21) olur.

مرا این نکته روشن از زبان شمع مجلس شد

که می آرد به پایان سرکشی بالا نشینان را

2 Me-rÀ ín nukte rÿşen ez-zebÀn şemè-i meclis şod
Ki míÀred (22) be-pÀyÀn ser-keşí bÀlÀ-nişínÀn-rÀ

Baña bu nükte maèlÿm oldu şemè-i (23) meclis lisÀnından

Getürür nihÀyete ser-keşlik aèlÀ-nişín (24)
kimseleri

Yaení meclisde sýzÀn olan mým delíldür. BÀlÀ-nişín (25) ü ser-keş kimseler tedricí pest-nişín olup baède maóv [u] nÀ-býd (26) olur.

ز خلق خوش توان دانست احوال دو عالم را

که از همواری نما دشت است عینک دور بینان را

3 Zi-òalú-ı òoş tevÀn dÀnest aóvÀl-i dý èÀlem-rÀ

(27) Ki ez-hemvÀrí-yi nemÀ deştest èaynek dýr-bínÀn-rÀ

Güzel òalú [A 57b] (1) ile mümkindür sen bilesün iki èÀlemüñ aóvÀlını

ZírÀ ãaórÀnuñ hemvÀr (2) olması èaynekdür dýr-bínlere

Buèd mesÀfeden rüéyet-i eşyÀ sehl (3) olduai gibi.

دریغ از کس نمی دارد خوبان بوسه ساعد

ببین چون وسعت دست است این تنگ آستینان را

4 Diríà ez-kes ne-mídÀred öybÀn býse-i sÀid

Be-bín (4) òoş vusèat-i destest ín teng ÀstínÀn-rÀ

Bir kimseden (5) diríà eylemez maóbýblar býse-i sÀèidi

Gör ne güzel vüsèat-i eldür bu (6) dÀr tenglere

Yaení bir üftÀdeden býse-i sÀèid-i simin-i dil-rübÀlar menè eylemezler. (7) Ne güzel dest-i vüsèatları vardur bu teng Àstín-i maóbýblaruñ.

ز عکس لاله ها آئینه داغ عاریت دارد

چه نقصان از بلاد کفر باشد پاک دینان را

5 (8) Zí-èaks-ı lÀlehÀ Àyíne dÀà-ı èÀriyet dÀred

Çi nouãÀn ez-bilÀd-ı (9) kufr bÀşed pÀk dínÀn-rÀ

èAks-ı lÀleden Àyíne dÀà-ı èÀriyet (10) dutar

Ne nouãÀn olur bilÀd-ı küfürden pÀk (11) meõheblere
Yaení pÀk meõheb, ãÀf bÀùn olan (12) kimse bilÀd-ı
küfürde bulınmaú ve Àlýde kimselere ülfet itmekden pÀk
meõhebe naúıã gelmez. ZírÀ Àyíne (13) lÀleye muúÀrrin
olmaàla dÀà-ı èÀriyetle derýnunda dÀà-ı aãlí óÀãıl (14)
olmaz, belki yine zÀıl olur.

شود اشیا عیان چون دیده ادراک روشن شد

که بوی گل نماید برگ گل تاریک بینان را

6 Şod eşyÀ èayÀn ço díde-i idrÀk (15) rýşen şod

Ki býy-ı gül numÀyed berg-i gül tÀrík bínÀn-rÀ

(16) EşyÀé èayÀn oldur díde-i idrÀk rýşen olsa

ZírÀ býy (17) görünür yapraú úaranlıú görenlere

Yaení baãíret-i úalb olduúda (18) her bir eşyÀyı güzel
müşÀhede ider Àdem. Ancaú gül úóúusu yapraú görünür (19)
tÀrík-bíne. Baèzı nüsòada bÀrík-bín vÀúíè olmuş, maènÀ
daòı (20) güzel ol maènÀ býy-ı gül-berg görür ehl-i
baãíret.

قلم بالذ به دستم از حدیث حاسدان شوکت

که تحسین دیگر باشد حسد حرف آفرینان را

7 Úalem bÀled be-destem (21) ez-óadíã-i óÀsidÀn Şevket

Ki taósín-i díger bÀşed óased (22) óarf ÀferínÀn-rÀ

Úalem nemÀ bulur elümde óadíã-i óesýdÀndan ey (23)
Şevket

ZírÀ başúa bir taósín olur óased óarf Àferín olan
(24) kimselere

Yaení erbÀb-ı maèÀrife ne miúdÀr óased oldıysa (25) o daòı başúa bir taósındür. ZírÀ bir şey aèlÀ olmayınca óased olmaz.

MefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün

بیابانی که از حسنت تجلی زار می گردد

ید بیضا کند مورش کف دست سلیمان را

1 (26) BeyÀbÀnı ki ez-óusnet tecellízÀr migerded

Yed-i Beyza koned myreş (27) kef-i dest-i SüleymÀn-rÀ

Bir beyÀbÀn ki senüñ óüsñünden tecellízÀr [A 58a]
(1) olur

Yed-i Beyza ider úarıncası kef-i dest-i SüleymÀn

Yaení her bir yer ki (2) AllÀh èaôımu'ş-şÀn óazretlerinüñ óüsñ-i tecellísine maôhar olsa o yerüñ (3) bir aóúar myrı Yed-i Beyza gibi SüleymÀn-ı èÀleme ôÀhir ü bÀhir muèciz-nümÿn olmaú (4) mümkündür.

نگاهم شیر مست افتاد از فیض تماشایش

صفای مغز بادام است پشت چشم جانان را

2 NigÀhem şır-mest oftÀde ez-feyz-i temÀşÀyeş

äafÀ-yı (5) maàz-ı bÀdÀmest peşt-i çeşm-i cÀnÀn-rÀ

Benüm nigÀhum şır-mest (6) düşmiş feyz-i temÀşÀsından

Maàz-ı bÀdÀm äafÀsıdur peşt-i (7) çeşm-i cÀnÀna

Yaení benüm nigÀhum maóbÿbuñ feyz-i temÀşÀsından (8) şır-mest olup püşt-i çeşm-i maóbÿb maàz-ı bÀdÀm äafÀsını (9) virür. ÓÀãıl[1] temÀşÀ-yı nigÀhı şarÀb maúÀmında püşt-i çeşmi (10) maàz-ı bÀdÀm mezesi maúÀmında olur.

مخور بهر خدا ای شیخ خون می پرستان را

مكن زنهار چون تسبيح مرجان سرخ دندان را

3 Meòor behr-i ÒüdÀ ey şeyò òÿn-ı (11) mey-perestÀn-rÀ

Mekon zínhÀr çon tesbíó-i mercÀn surò dendÀn-rÀ

(12) Yeme AllÀh èaşúına ey şeyò mey-perestlerüñ
úanın

Eyleme āaúın mercÀn (13) tesbíó gibi úırmızı
dişlerüñ

Yaení AllÀhdan òavf eyle ey Şeyò (14) rind-i mey-hÀrÀna
èayb [u] èitÀb eyleme. ZírÀ èayb [u] èitÀb memnÿèdur. Men
(15) èÀbe èayb maèlÿmdur.

تمناى لب لعل كه خورش را به جوش آورد

كه آب لعل از هر چشمه مى جوشد بدخشان را

4 TemennÀ-yı leb-i laèlí ki òÿneş-rÀ be-cÿş (16) Àverd

Ki Àb-ı laèl ez-her çeşme mícÿşed şeved BedaòşÀn-rÀ

Bir leb-i (17) laèlüñ temennÀsından ki onuñ úanı
getürdi cÿşa

O sebebden (18) her çeşmeden laèl āu úaynar
BedaòşÀnda

Yaení bir leb-i laèl gibi maóbÿbuñ (19) temennÀ-yı
laèlünden Àb-ı laèl-i bedaòşÀnda her çeşmeden cereyÀn
olur.

به لب بگذار از گفتار مهر خامشی شوکت

بود تیغ دو دم حرف مکرر بی دماغان را

5 (20) Be-leb bugzÀr ez-goftÀr mühr-i òÀmÿşí Şevket

Boved tíà-i dÿ dem (21) óarf-i mukerrer bí-dimÀàÀn-rÀ

Leb üzre biraú güftÀrın mühr-i şevketi (22) ey Şevket

Olur iki aàızlı tíà óarf-i mükerrer bí-dimÀàlara

(23) Yaèní süòan tekrÀr u keâret eyleme ey Şevket. ZírÀ óarf-i tekrÀr iki (24) aàızlı tíà gibidür bí-dimÀà olan ehl-i èirfÀn-ı muóabbete.

MefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün

ندادم امتیاز از سادگی از دوست دشمن را

چراغ کاروان کردم تصوّر چشم رهزن را

1 Ne-dÀrem imtiyÀz ez-sÀdegí (25) ez-dost duşmen-rÀ
ÇerÀà-ı kÀrvÀn kerdem taãavvur (26) çeşm-i rehzen-
rÀ

İmtiyÀz itmedüm sÀdelikden dostı (27) düşmenden

KÀrvÀn çerÀàı taãavvur eyledüm çeşm-i rehzen **[A 58b]**

(1) Yaèní sÀde-dil olduàumdan dostum kim olduàı düşman kim olduàın farú [u] (2) temeyyüz eylemedüm. Belki èaduvvı kendüme muóıbb úıyÀs eyledüm.

کسی آگه ز رفتار سبکرواحان نمی گردد

صدای پا نباشد خانه آئینه رفتن را

2 Kesí Àgeh zi-reftÀr-ı (3) sebuk-rÿóÀn ne-mígerved
ãadÀ-yı pÀ ne-bÀşed òÀne-i Àyíne reften-rÀ

(4) Sebük-rÿóolaruñ reviş [ü] reftÀrlarından kimse òabír olmaz

ZirÀ òÀne-i (5) Àyínede gitmekden ayaú ãadÀsı olmaz

Yaèní bu òayÀlgÀh-ı èÀlemde (6) ehl-i ãafvetüñ reviş [ü] reftÀrını bir kimse vÀúıf olmaz. ÒÀne-i (7) Àyínede ãuver èaksinden Àmed [ü] reft olduúça bir nümÿne ãadÀ olmaduàı

(8) gibi. GýyÀ bu èÀlem-òÀne-i Àyíne-miâÀl-i sebük-rýóÀn
èaks-i äuver gibidür (9) èÀlemde.

ز بار خاطر خود می کند سر گشتگی عاشق

گرانجانی سبک پرواز می سازد فلاخن را

**3 Zi-bÀr-ı òÀùır-ı òod mıkoned ser-geştegi èÀşıú
GirÀn-cÀní (10) sebuk pervÀz mısÀzed felÀòan-rÀ**

Kendi bÀr-ı òÀùırdan ider (11) ser-geştelik èÀşıú

Aàır canlıú sebük-i pervÀz yaya felÀòanı

(12) Yaèní èÀşıúuñ dÀéimÀ ser-rişte-i nÀlÀnı úarÀr olduài
kendi bÀr-ı àam-ı èaşú [u] muóabbetdendür. (13) FelÀòan
sebük pervÀz bı-úarÀr olduài girÀn-sebük olduài eclden
(14) olduài gibi.

دلیل فتنه باشد اتفاق دشمن عاجز

صف موران بود دود چراغ برق خرمن را

**4 Delíl-i fitne bÀşed ittifÀú-ı duşmen-i èÀciz
äaf-ı (15) mýrÀn boved dýd-ı çerÀà-ı berú òırmen-rÀ**

Delíl-i fitne olur düşmen-i (16) èÀcizüñ ittifÀúı

ZírÀ úarınca äaf olur dýd-ı çerÀà-ı berú òırmene

(17) Yaèní zaèíf [ü] èÀciz olan òaãmuñ muttaóid [ü]
müttefiú olduúda èalÀmet-i (18) fitnedür óaõer eyle. ZírÀ
keâret-i mýrı zaèíf òırmen mużmaóill [ü] berbÀd (19)
itmeye Àteş-i berú gibidür.

به قدر ظلم خود ظالم مكافات عمل دارد

نمی باشد به سوزن احتیاجی خار دامن را

**5 Be-úadr-ı ôulm-i òod ôÀlim mukÀfÀt-ı èamel dÀred
(20) Ne-míbÀşed be-sýzen iótiyÀcí òÀr-ı dÀmen-rÀ**

Kendi ôulm miúðÀrı (21) ôÀlim mükÀfÀt-ı èamel dutar

Olmaz igneye iótiyÀcı etek dükkÀnınuñ

(22) Yaèní herkes èamel miúdÀrı cezÀlanır. ZírÀ etege iãÀbet iden òÀrı (23) sýzenle rencíde idüp çıúarmazlar. İãÀbet eyledügi vaútde (24) etegi rencíde eylemez ammÀ ayaàa iãÀbet eyledügi ayaàı rencíde (25) eyledügi eclden díger òÀrı ayaàadan iòrÀc idersin òÀrı (26) daòı rencíde iderek ayaúdan igne ile iòrÀc iderler.

چنان از گرد کلفت گشت پر ظلمت سرای من

که میل سرمه شد خط شعاعی چشم روزن را

6 ÇonÀn (27) ez-gerd-i külfet geşt pur ôulmet-serÀy-ı men

Ki mıl-i sürme şod [A 59a] (1) òauù-ı şueÀı çeşm-i revzen-rÀ

Ol úadr gerd-i külfetden oldı memlÿ-yı ôulmet (2) benüm sarÀyum

Mıl-i sürme oldı òauù-ı şueÀı çeşm-i revzende

Yaèní àubÀr-ı külfet-i (3) àamdan òÀne-i nişingÀhum ol úadr siyÀh [u] tÀrík oldı. Revzenümden òÀne-i (4) vÀúıe olan òÀneme òauù-ı şueÀ-yı şems mıl-i sürme gibi siyÀh oldı.

ز طفلي باشد از فکر عمارت ادمي ويران

کوند کودگي سفيد از شير مادر خانه تن را

7 (5) Zi-ùıflı bÀşed ez-fikr-i èimÀret Àdemı vırÀn

Koned kÿdegı sefíd ez-şır-i (6) mÀder òÀne-i ten-rÀ

Çocuúluúdan olur fikr-i èimÀretten Àdem vırÀn

İder (7) ùıflı beyÀż ana südünden òÀne-i vücÿdı

Yaèní ùıflı-i şır-ò~Àr iken fikr-i (8) èimÀret vücÿd-ı insÀnı òarÀb [u] berbÀd itmege bÀèiádür. ZírÀ ùıflı-i şır-

ò`Àr (9) iken şír-i mÀder ùaleb iderken ki àidÀ vü sebeb-i óayÀt iken şírden kendi (10) vüçydını beyÀž idüp kefen ãýretüñ kesb ider.

فزون از صحبت آنینه گرد شوخی حسنش

نماید شیشه گوهر پریزاد آب روشن را

8 Fuzÿn ez-ãóóbet-i (11) Àýíne gerd[ed] şÿòí óusneş

NumÀyed şíşe-i gevher perí-zÀd Àb-ı rÿşen-rÀ

(12) ZiyÀde olur ãóóbet-i Àýíneden şÿòí óüsnün görinür

Şíşe-i (13) güher perí-zÀd ãÀf ãuda

Yaèní Àýíneye baúmadan óüsn-i maóbÿb daòı ziyÀde (14) şÿò u rengín olur. ZírÀ Àb-ı ãÀfda şíşede güher perí-zÀd göründüğü (15) gibi. MaènÀ-yı díger, ãÀf bÀùın erbÀb-ı èirfÀnuñ hem ãóóbet olmaú óüsn-i (16) èirfÀn kesb olinur.

چو خواهد کرد سیلاب اجل رنج تو را ضایع

مکون از نعمت الوان منقش خانه تن را

9 Ço ò`Àhed kerd seyl-Àb-ı ecel renc to-rÀ žÀyiè

(17) Mekon ez-nièmet-i elvÀn munaúúaş òÀne-i ten-rÀ

Ùaleb eyledüğü vaútde seylÀb-ı ecel (18) seni rencÿr u žÀyiè

İtme nièmet-i elvÀndan munaúúaş òÀne-i vüçydı

Yaèní (19) seyl-Àb-ı ecelden òÀne-i dívÀr-ı vüçydı òarÀb [u] berbÀd eyler. Nièmet-i elvÀn ile (20) òÀne-i vüçydı taèmír ü rengín itmeden fÀéide youú.

به دست خود گریبان دلم را ظالمی دارد

که نتواند کشید از دست او تصویر دامن را

10 Be-dest-i òod giríbÀn-ı (21) dilem-rÀ ôÀlimí dÀred

Ki ne-tevÀned keşíd ez-dest-i ý taāvír-i dÀmÀn-rÀ

(22) Kendi elinde bir ôÀlim ùutar giribÀn-ı göñlümi

Mümkün degül çekmek onuñ elinden (23) dÀmen taāvíri

Yaení giribÀn-ı göñlüm bir Àfet [ü] cÀõib dil-berüñ eline giriftÀr (24) olup düşmiş. Böyle bir ôÀlim [ü] cÀõib dilgír dil-berdür. DÀmen-i taāvír (25) çeker giriftÀr olsa elinden òalÀã olmaú muóÀl u mümkün degüldür.

چنان لبریز گشت از ناله من گلستان بی تو

که شد منقار بلبل رخنه دیوار گلشن را

11 Çonan (26) leb-ríz geşt ez-nÀle-i men gülistÀn bí-to

Ki şod minúÀr-ı bülbul raòne-i (27) dívÀr-ı gülşen-rÀ

GülzÀr sen olma[ú]sızuñ benüm nÀle-i feryÀdumdan [A 59b] (1) o rütbe leb-ríz oldu.

ZírÀ oldu minúÀr-ı bülbul raòne-i dívÀr-ı gülistÀn.

Yaení (2) saón-ı gülşende dÀr-ı dil-berden dýr [u] mehcýr olduúça kemÀl rütbe feryÀd [u] fiàÀnumdan (3) saón-ı gülzÀra úaríbe-i leb-ríz-i fiàÀn oldu. DívÀr-ı gülzÀruñ her bir raòne-i dívÀrı (4) minúÀr-ı bülbul úıyÀs olınurdu.

کجا فکر متین را حاجت اصلاح کس باشد

نباشد احتیاج آب و گل دیوار آهن را

12 KocÀ fikr-i metín-rÀ óÀcet-i iãlÀh (5) kes bÀşed

Ne-bÀşed iótiyÀc Àb u kil dívÀr-ı Àhen-rÀ

Nice fikr-i (6) metín bir kimseden olur iãlÀóa muótÀc

Olmaz iótiyÀc āuya çamura dívÀr-ı (7) Àhen

Yaení bir kimse èaúl-ı tÀm ve āaóíóü'l-èaúíde olsa díger [u] àayrdan taāóíó-i (8) èaúíde itmek muótÀc degüldür, Àhen dívÀruñ metín olmada āuya çamura (9) iótiyÀcı olmaduaı gibi.

ز تار منت جیب جنونم دوختن شوکت

دو سر آمد به هم چون حلقه زنجیر سوزن را

13 Zi-tÀr-ı minnet ceyb-i cünÿnem dÿòten Şevket

(10) Dÿ ser Àmed be-hem çon óalúa-i zencír sÿzen-rÀ

Minnet-i iplikle ceyb-i cünÿnum (11) dikmek Şevket

İki başı birbirine gelür óalúa-i zincír gibi ignenüñ

(12) Yaení çÀk-ı cünÿnum rişte-i sÿzen-i minnetle pençe úabÿl eylemez. ÓÀãıl derd-i (13) èaşú merhem úabÿl eylemez.

MefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün

مسخر کرده اند اهل جنون اقلیم هامون را

سواد چشم آهو مهر بادامی است مجنون را

1 Musaòòar kerdeend ehl-i cünÿn iúlím-i òÀmÿn-rÀ

(14) SevÀd-ı çeşm-i Àhÿ mühr-i bÀdÀmíst Mecnÿn-rÀ

Ehl-i cünÿn tesòir eylediler (15) iúlím-i beyÀbÀnı

SevÀd-ı çeşm-i àazÀl mühr-i bÀdÀmídür Mecnÿna

Yaení erbÀb-ı (16) cünÿn-ı èaşú, tamÀm-ı āaóra-yı èÀlem[i] seyr ü tesòir eylemişler. ZírÀ **Mecnÿní** èÀriyyetüñ (17) icrÀ-yı cünÿniyyetine èalÀmet, Àhÿlaruñ Mecnÿndan emín olması belki (18) díde-i bÀdÀm-ı Àhÿ mühr-i bÀdÀm-ı pÀdişÀhı gibidür Mecnÿna icrÀ-yı óükÿmet-i (19) cünÿniyyet eylemede.

به خاک و خون حسرت کوهکن مستانه می غلطد

خیال ساغر می کرده نقش پای گلگون را

2 Be-òÀk u òÿn óasret kýheken-i mestÀne míàalaùed

(20) ÒayÀl-i sÀàar-ı mey kerde naúş-ı pÀy-ı gülgÿn-rÀ

ÒÀk [u] òÿn óasrete FerhÀd (21) mestÀne-Àlÿd olur

SÀàar-ı mey òayÀl eyledi naúş-ı pÀy-ı gülgÿn

Yaèní (22) FerhÀd Şírínüñ naúş [u] nişÀn-ı gülgÿnuñ der-òÀùır idüp mest [u] (23) medhÿş olup òÀk òÿna àarú u helÀkı oldı. Yaèní rÀh-ı (24) èaşúda òayÀl-i maóbÿb ile ifnÀ-yı vüçÿd eyledi.

نشان از هنرمندان نماند جز هنر باقی

بود لوح مزار از خشت خم خاک فلاطون را

3 NişÀn ez (25)-hünermendÀn numÀyed coz hüner bÀuí

Boved levó-i mezÀr ez-òışt-ı òum òÀk-i (26) FelÀùÿn-rÀ

ErbÀb-ı hünerden bir nişÀn bÀuí úalmaz ancaú hüner (27) bÀuídür

Olur levó-i mezÀr òışt-ı òÿm òÀk-i EflÀùÿna

Yaèní [A 60a] (1) maèlÿm ola EflÀùÿn ikidür. Birisi EflÀùÿn-ı ilÀhı vü birisi EflÀùÿn-ı (2) óakım tesmiye olunur. Òum-nişın şuèarÀ-yı èacemde miyÀn-ı şuèarÀda (3) her ne maúÀmda òıkr oldıysa EflÀùÿn-ı óakım murÀddur. Ve maèlÿm ola, (4) EflÀùÿn-ı óakım otuz altı senede bir şerbet tertıb idüp (5) díger bir küp bir mekÀna vazè idüp kendi telÀmíõlerinden (6) birini intiò~Àb idüp meòkÿr telÀmíõine taèlím idüp benüm (7) başımı kesüp ü cemíè-i aèžÀlarum birbirinden úaùè idüp baède (8) cemíè iòrÀc-ı vüçÿdum merúÿm küpe vazè idüp yine meòkÿr tertıb (9) eyledügüm şerbet iòrÀc-ı vüçÿdumla ber-À-ber küpe dök.

Bundan (10) ãoñra küpüñ úapaàını úapad úırú günden ãoñra gel meõkÿr küpi (11) aàzuñ aç, içinden bir tÀze ùıfl çıúar. Meõkÿr ùıfl benüm, baède (12) ebedü'l-ebed mevt baña ùÀrí olmaz. HáyÀt-ı ebediyle óayÀt (13) bulurum. Õikr olınan minvÀl üzre eczÀ-yı vüçÿd-ı EflÀùÿn (14) ve maèhÿd şerbetle ber-À-ber küpe vazè idüp úazÀ otuz (15) ùoúuz günde küpüñ aàzın açdılar. Bir nÀ-tamÀm ùıfl çıúdı. NÀ-tamÀm (16) olduàından ùıfl bÀúı úalmadı. EflÀùÿn Õikr olınuúda bu (17) óikÀyeye işÀretdür.

ازین آینه ها پیدا است عکس خانه لیلی

بود چشم غزالان مظهر معشوق مجنون را

4 Ez-ín ÀyínehÀ peydÀst èaks-ı òÀne-i Leylí

(18) Boved çeşm-i àazÀlÀn maôhar-ı maèşÿú Mecnÿn-rÀ

Bu Àyínelerde (19) ôÀhirdür èaks-ı òÀne-i Leylí

Olur çeşm-i àazÀllar maôhar-ı maèşÿú (20) Mecnÿna

Yaèní úalb Àyínelerinde èaks-i maóbÿb-ı óaúıúı dÀéimÀ ôÀhir (21) ü nümÀyandur. ZírÀ úalb naôargÀh-ı ÔüðÀdur. DÀéimÀ ôuhÿrÀt-ı tecelliyÀt-ı (22) RaómÀn anda ôÀhir ü müncelí olur. Díde-i àazÀlan çeşm-i LeylÀya (23) müşÀbih olduàından dÀéimÀ Mecnÿna nümÿne-i çeşm-i maèşÿú olduı (24) gibi.

كباب شعله رخسار او كردم كه می سازد

به شمع انجمن گرداب خون فانوس گلگون را

5 KebÀb-ı şuèele-i ruòsÀre-i ÿ kerdem ki mísÀzed

Be-şemè-i (25) encomen girdÀb-ı òÿn fÀnÿs-ı gülgÿn-rÀ

O maóbÿbuñ kebÀb-ı (26) şuèele-i ruòsÀrına úurbÀn olayım ki yapar

Şemè-i meclise girdÀb-ı (27) òÿn fÀnÿs-ı gülgÿnı
 Yaèní bir maóbÿbuñ şemè-i ruòsÀrına fedÀ oldum. **[A 60b]**
(1) ZírÀ şuèle-i ruòsÀrından şemè-i meclise kebÀb olup
 fÀnÿs-ı şemè (2) girdÀb-ı òÿn oldı.

به چشم من نمايد زخم دل شق قلم شوكت

خيال مصرع رنگين كنم قواره خون را

6 Be-çeşm-i men numÀyed zaòm-ı dil şaúú-ı kalem Şevket

(3) ÒayÀl-i mĩāraè-ı rengín konem fevvÀre-i òÿn-rÀ

Benüm gözüme görünür zaòm-ı dil (4) şaúķ-ı kalem
 Şevket

Mĩāraè-ı rengín òayÀl eylerüm fevvÀre-i òÿnı

(5) Yaèní maźmÿn-ı nÀzik maènÀ-yı rengín o rütbe òÀùır-ı
 nişÀnum olmış. (6) Zaòm-ı dilüm şaúķ-ı úalem görünür
 gözüme. Ve zaòm-ı dilden cereyÀn iden òÿn (7) maźmÿn-ı
 rengín òayÀl eylerüm.

Mefèÿlü fÀèilÀtün mefèÿlü fÀèilÀtün

نبود ز نقش باطل اندیشه پاک بین را

آئینه راست خواند عکس خط نگین را

1 Ne-bÿd zi-naúş-ı bÀùıl endişe pÀk(8)-bín-rÀ

Àyíne rÀst ò`Àned èaks-ı òaùù-ı nigín-rÀ

Naúş-ı (9) bÀùıldan pÀk-bín endişe eylemez

Àyíne doàru oúur èaks-ı (10) òaùù-ı nigíni

Yaèní ãÀf bÀùılın, pÀk ùaríú-i müstaúımden inóirÀf (11)
 idüp ùaríú-i àayr-i müstaúıme teveccühe pÀ-nihÀde olmaz.
 ZírÀ Àyíne-i (12) ãÀf derÿn-ı pÀk olmaú óasebiyle òaùù-ı
 nigíni àayr-ı rÀst (13) iken rÀst oúur.

نسبت به پستی ما بسیار سر بلند است

آورده اند گویا از آسمان زمین را

2 Nisbet be-pestí-i mÀ bisyÀr ser(14)-bulendest

Àverdeend guyÀ ez-asumÀn zemín-rÀ

(15) Bizüm alçaúlıàımuza nisbet çou başı üksekdür

GyyÀ ki yeri (16) ÀsumÀndan getürmişler

Yaèní bizüm hÀksÀr u kemÀl rütbe alçaú (17) gönüllü olduàımıza nisbet gyyÀ zemín ÀsumÀn miúdÀrı mürtefiè (18) görünür.

از موج جلوه او غیر توان گرفتن

افکند تا سراپا آن زلف عنبرین را

3 Ez-mevc-i cilve-i ý àayr tevÀn giriften

Efkend tÀ(19)-ser-À-pÀ Àn zulf-i èanberín-rÀ

Onuñ mevc-i cilvesinden (20) àayr dutmaú mümkindür

Bıraúdı başdan ayaàa zülf èanberini

(21) Yaèní maóbýbuñ cilve [vü] èişvesinden èanber düşürmek mümkindür. (22) ZírÀ zülf başdan Àşüfte vü perişÀn eylemiş. Belki ser-tÀ(23)-pÀ vücydını tÀr-ı zülf-i anberini ióÀua eylemiş.

از بس که گرم بوسه گشتم به خاک کویش

چون لاله زار کردم داغ آن گل زمین را

4 Ez-bes ki germ (24) býse geştem be-òÀk-i kýyeş

Çon lÀlezÀr kerdem dÀà Àn (25) gil-i zemín-rÀ

Ol úadr germ býse oldum òÀk-i kýyuñda

(26) LÀlezÀr gibi eyledüm dÀà o òÀk-i zemíni

Yaèní maóbýbuñ òÀk-i (27) kýyını germ býseyle ol úadr býse eyledüm. GyyÀ òÀk-i kyy-ı [A 61a] (1) maóbýb germ býs-dan dÀà oldu lÀlezÀr gibi.

تا کرده پا نگارین چشم رکاب سرخ است

تا گشته جامه گلگون دل خون شده است زین را

5 TÀ kerde pÀ nigÀrín (2) çeşm-i rikÀb suròest

TÀ geşte cÀme-i gülgÿn dil òÿn (3) şodest zeyn-rÀ

TÀ ki oldı pÀ nigÀrín çeşm-i rikÀb (4) senden
úırmızıdur

TÀ ki oldı gülgÿn cÀme göñli úan olmışdur (5)
zeynüñ

Yaèní rikÀb senüñ nigÀrín olan ayaàuñla rengín (6) olana
dek gözleri çün giryeden sürò sengle bir cÀme-i (7)
gülgÿn iksÀ edinceye dek göñlü úan oldı. MaènÀ-yı (8)
díger, burÀú [u] berú-reftÀr senüñ ile müşerref olıncaya
dek (9) ne úadar òÿn-ı girye eyledi. Díger refref ne
miúdÀr òÿn-ı intiôÀr-ı derÿn (10) gördi devlet-i viãÀline
dest-res olana dek.

از خاک تا قیامت دست گلیم روید

هر جا که برفشانند ناز تو آستین را

6 Ez-òÀk (11) tÀ-úıyÀmet dest-i Kelím rÿyed

Her cÀ ki pur feşÀned nÀz-ı to (12) Àstín-rÀ

Rÿz-ı óaşre dek yed-i Kelím çıúar òÀkdan

Her bir (13) yerde āaçsa senüñ nÀzik yeñ

Yaèní rÿz-ı óaşre dek (14) her bir yerden MÿsÀ èaleyhi's-
selÀmuñ Yed-i Beyżası gibi muècizeler ôÀhir (15) ü nümÿn
olur. Ne mekÀnda senüñ muècizeñ iôhÀr u bedíd olmış (16)
ise belki *òÀtemu'r-rusul ve muècizin*
*ilÀ yevmi 'l-lÀbud*¹¹⁰ bÀúıdür.

¹¹⁰ “Peygamberlerin sonuncusu ve ayrılık gününün mucizesi.”

MefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün

تسلّی بخشند که نسبتی عشاق غمگین را

تراشد کوهکن از خواب سنگین چشم شرین را

- 1 **(17) Tesellí baòşend ki nisbetí èuşşÀú-ı àamgín-rÀ**
TerÀşed (18) Kÿheken ez-ò`Àb-ı sengín çeşm-i Şirín-
rÀ

Tesellí virür (19) cüzéi münÀsebet èuşşÀú-ı àamgíne

ZírÀ yunar FerhÀd ò`Àb-ı (20) senginden çeşm-i Şiríni

Yaení èÀşıúuñ maèşÿúına cüzéi (21) müşÀbih olan şeyden
tesellí-i òÀùır bulur. ZírÀ FerhÀd ò`Àb-ı (22) senginden
çeşm-i Şiríni naúş ider. Belki äÿret-i Şiríni (23) sengde
naúş idüp bi'l-fièl tesellí-yÀb olurdu.

به چشم امشب ز غفلت خواب بی افسانه می آید

دیگر از پنبه گوش که پر کردند بالین را

- 2 **(24) Be-çeşm im şeb zi-àaflet ò`Àb bí-efsÀne míÀyed**

(25) Díger ez-penbe-i gÿş-ı ki pur kerdend balín-rÀ

Gözüme bu gice àafletden (26) efsÀne olmaúsuz ò`Àb
geliyor

Bir daòı kimiñ penbe-i gÿşından (27) memlÿ
eylediler bÀlíni

Yaení bu dÀr-ı àafletde ò`Àb-ı àaflete giriftÀr **[A 61b]**
(1) olmama bÀèiâ [ü] sebebdür, ne vechile olduâı fehm
eylemedüm.

فزاید تیره بختی جوهر کامل عیاران را

که از سنگ محک باشد فسان شمشیر زرین را

- 3 **FezÀyed (2) tíre baòtí cevher-i kÀmil èayÀrÀn-rÀ**

Ki ez-seng-i mióekk bÀşed (3) fesÀn şemşir-i zerrín-rÀ

ZiyÀde ider bize baòt kamil èayÀrlaruñ (4) cevheriñ

ZírÀ seng-i mióekk fesÀn olur şemşir-i zerríne

Yaení (5) erbÀb-ı èirfÀna óavÀdiâ-i dehr ü faúr-ı felaket teveccüh eyledükçe tezÀyüd-i (6) èirfan kesb idüp kemÀl-i óaúíúate vÀãıl olur. ZírÀ kÀmil (7) èayÀr altuna seng-i siyÀh mihekk iâÀbet eyledükçe miúdÀr-ı (8) èayÀrı zÀid ü ôÀhir olur.

ندارد غنجه اش از آفت غارت گران پروا

خیال بال بلبل می کند مزگان گلچین را

4 Ne-dÀred àonceeş ez-Àfet-i àÀret(9)-girÀn pervÀ

ÒayÀl bÀl-i bülbul míkoned müjgÀn-ı gülçín-rÀ

(10) Dutmaz onuñ àoncası àÀretgirlerüñ Àfetinden pervÀ

BÀl-i (11) bülbul òayÀl eyler müjgÀn-ı gülçíni

Yaení gülzÀr-ı óüsn-i dil-berden raúíb [ü] (12) dídebÀn àonca-çín olmaz. Belki raúíb daòı gülzÀr-ı óüsn-i (13) maóbÿbı èÀşıú gibi óıfô ider.

ندارم از پریشانی دماغ معنی آرائی

به سیلی می کنم گلگون رخ مضمون رنگین را

5 Ne-dÀrem ez-perişÀní dimÀà-ı (14) maènÀ ÀrÀyı

Be-seylí míkoneş gülgÿn ruò-ı maşmÿn rengín-rÀ

(15) Dutmam perişÀnlıúdan dimÀà-ı maènÀ ÀrÀlıú

Eylerüm be-seylí ile (16) gülgÿn èÀrıż-ı maşmÿnı rengín

Yaèní her ne úadar Àşufte (17) vü perişÀn óÀl olmaàla maènÀ-yı nÀzik ve mažmÿn-ı rengín (18) vaút-i fikrüm youú ise lÀkin zor-ı tamaèla yine maènÀ-yı rengín (19) ve mažmÿn-ı dil-ÀrÀ inşÀd u ícÀd idem.

ز برق تندى فكر اهل استدلال مى سوزد

بود از رفتن خود گرم آتش پاى چوبين را

6 Zi-berú-i tundí-i fikr (20) ehl-i istidlÀl mísÿzed

Boved ez-reften-i òod germ Àteş (21) pÀy-ı çobín-rÀ

Tünd fikr-i berúinden ehl-i istidlÀl yanar

Olur (22) Àteş germ reftÀr-ı òodundan pÀy-ı çÿbîne

Yaèní ãÀóib-i èaúl u (23) cerbeze óakím-i müõehheb olup delíl-i èaúlina peyrev olmaú ùaríú-i (24) müstaúímden munãaríf idüp ùaríú-i àayr-ı müstaúíme pÀ-nihÀde (25) olmaàa bÀèiádür. Belki sebeb-i helÀkdur. Naèl-i çÿbínle germ-reftÀr (26) olan kimse, kendi germ-reftÀrından nièal-i çÿbín iórÀú (27) eyledügi gibi.

به شكران كه از هم صحبتان تازه خرسندى

مكن زنهار از خاطر بيرون ياران ديرين را

7 Be-şukr Àn ki ez-hem-ãóóbetÀn-ı tÀze òersendí [A 62a]

(1) Mekon zinhÀr ez-òÀùır bîrÿn yÀrÀn-ı dírin-rÀ

O şukrle hem ãóóbet-i (2) tÀzelere úÀniè isen

äaúın òÀùırdan iòrÀc eyleme eski yÀrÀnları

(3) Yaèní her ne miúdÀr hem ãóóbetÀn tÀze dil-nişín ü òÀùır-pesend olsa (4) yine aóbÀb-ı úadím òÀùırdan iòrÀc u terk olmaz.

خراب موج سيل جلوه سيمين بران كردم

كه از مهتاب مى ريزند رنگ خانه زين را

8 **ÒarÀb mevc-i (5) seyl-i cilve-i símín berÀn kerdem**

Ki ez-mehtÀb mîrízend reng-i (6) òÀne-i zeyn-rÀ

Gümüş sínelerüñ mevc-i seyl-i cilveriyle òarÀb
(7) oldum

ZírÀ mehtÀbdan dökerler anuñ òÀne-i zeyni

Yaení gümüş (8) síne, gül beden, nev-sevÀd dil-berüñ
cilve-reftÀrından òarÀb [u] (9) pÀymÀl oldum. GÿyÀ süvÀr
olduúça òÀne zeyn-i òÀne mehtÀb (10) gibi bedíd ü ôÀhir
olur. KettÀn, āabr-ı èÀşıúı pÀre pÀre ider.

سپند آتش بی طاقت کرده است دل ها را

نگه دارد خدا از چشم بد آن خال مشکین را

9 **(11) Sipend-i Àteş-i bí-ùÀúat[í] kerdest dilhÀ-rÀ**

**NigehdÀred (12) ÒüdÀ ez-çeşm-i bed Àn òÀl-i müşgín-
rÀ**

ÙÀúatsizlik Àteşine (13) sipend eylemiş göñülleri

AllÀh óıfô eylesün fenÀ gözden o (14) òÀl-i müşgíni

Yaení sevdÀ-yı şevú-ı muóabbetlerden sÿzÀn oldı (15)
göñülleri. AllÀh óıfô eylesün maóbÿbuñ òÀl-i müşgínin.

ز ضعف طالع خود بر نمی دارم سر از بالین

سر سودایی من خال باشد روی بالین را

10 **Zi-žaèf-ı (16) ùÀliè-i òod ber-ne-mídÀred ser ez-
bÀlín**

Ser-i sevdÀ-yı men (17) òÀl bÀşed rÿy-ı bÀlín-rÀ

Kendi žaèf-ı ùÀlièümden úaldurmam (18) bÀşın
yaāduúdan

Benüm ser-i sevdÀm òÀl oldı rÿy-ı (19) bÀlíne

Yaèní o rütbe zaèíf ü nÀ-tuvÀn oldum, sevdÀ-zede başum
(20) der-i sevdÀdan ò`ÀbgÀhda başum ser-i bÀlínde göreñ
òÀl (21) úıyÀs eylerdi.

به چشم من نماید بیستون آئینه وحدت

خیال عکس شرین می کنم تصویر شرین را

11 Be-çeşm-i men numayed bí-sutÿn Àyíne-i vaódet

(22) ÒayÀl-i èaks-ı Şirín mikonem taāvır-i Şirín-rÀ

Benüm gözüme bí-sütÿn (23) Àyíne-i vaódet görinür

èAks-ı Şirín òayÀl eylerüm taāvır-i Şirini

(24) Yaèní semt-i meémÿrgÀh-ı muóabbet baña Àyíne-i
vaódet gibidür. GÿyÀ (25) semt-i meémÿrgÀh-ı muóabbetden
maóbÿb-ı óaúıúı bedíd ü nümÀyÀn olur.

به چشم رشته مزگان رگ یاقوت را مانند

ز بیم خویش از بس سخت کردم اشک خونین را

12 (26) Be-çeşm rişte-i müjgÀn reg-i yÀúÿt-rÀ mÀnend

Zi-bím-i ò`ış ez(27)-bes saòt kerdem eşk-i òÿnín-rÀ

Gözümde rişte-i müjgÀn [A 62b] (1) yÀúÿt ùamarına
beñzer

Kendi úorúumdan ol úadr saòt eyledüm úanlı (2) yaşı
Yaèní òavf [u] òaşyet-i AllÀhdan o rütbe giryÀn oldum
gözlerümde (3) kirpiklerüm rişte-i yÀúÿt gibi oldı.

نمی باشد کم از شق قلم قطع سخن شوکت

بود مهر خموشی تخم گل مضمون رنگین را

13 Ne-míbÀşed kem ez-şauú-ı kalem (4) úauè-ı suòan Şevket

Boved mühr-i òamÿşı toòm-ı gül maźmÿn-ı rengín-rÀ

(5) Az olmaz şauk-ı úalemden úauè-ı süòan Şevket

Mühr-i sükytı toòm-ı gül olur (6) maẓmýn-ı rengíne
 Yaení úaùè-ı süòan idüp sükyt itmek maẓmýn-ı (7) raènÀ ve
 maènÀ-yı nÀ-şinídeye bÀèiâdür. Şaúú-ı úalemüñ bÀèiâ-i
 cereyÀn-ı (8) süòan olduài gibi.

Mefèýlü mefÀèilü mefÀèilü faèýlün

پنهان نشود خط جبین صاف جبین را

عینک ز نگین است خط زیر نگین را

1 PinhÀn ne-şaved òaùù-ı cebín âÀf cebín-rÀ

(9) èAynek zi-nigínest òaùù-ı zír-i nigín-rÀ

âÀf cebín kimsenüñ olmaz (10) pinhÀn òaùù-ı cebíni

èAynek nigíndendür òaùù-ı zír-i nigíne

Yaení sÀde (11) nevè, âÀf derýn kimsenüñ bir şey'i maòfí
 degül. Nigín-i âÀfuñ (12) taòtındaki òaùùuñ nümÀyÀn
 olduài gibi.

امروز قباى سرخ و حنا بسته و مست است

تا مىکده رنگ کند خانه زین را

2 İm rýz úabÀ-yı surò u óınÀ-beste (13) vu mestest

TÀ meykede reng koned òÀne-i zeyn-rÀ

Bu gün (14) sürò úabÀ vü óınÀ-beste vü mestdür

TÀ ki meykede reng eylesün òÀne-i (15) zeyni

Yaení bu gün maóbýb sürò úabÀ vü dest-i muóannÀ mest
 olmuş, (16) sevÀd olup òÀne-i zeyní meykede reng edicek.

خوشبوى کند گرد چو از طره فشاند

چون دسته سنبل همه رگ هاى زمین را

3 Òoş býy (17) koned gerd ço ez-ùurre feşÀnd

Çon deste-i sünbül heme reghÀ-yı (18) zemín-rÀ

Güzel úóúu eyler àubÀr-efşÀn olduài gibi vaútde

Deste-i (19) sünbül gibi cümle yer ùamarlarını

Yaèní maóbybuñ zülf-i müşgini bir kere (20) àubÀr-efşÀn
olsa cümle yer ùamarlarını deste-i sünbül gibi pür (21)
bý eyler.

FeèilÀtün feèilÀtün feèilÀtün feèilün

می نهم بس که به زانوی خیالت رو را

موم شد مغز سرم آینه زانو را

1 Mínehem bes ki be-zÀny-yı òayÀlet rý-rÀ

Mým şod (22) maàz-ı serem Àyine-i zÀny-rÀ

Ol úadr biraúdum zÀny-yı òayÀlüñe (23) yüzüm

Mým oldu maàz-ı serüm Àyine-i zÀnyya

Yaèní seni òayÀl (24) iderken yüzüm dizlerüm üzerine
úoydum. GýyÀ ki dizlerüm bi'l-fièl (25) Àyine olup maàz-ı
serüm mým-ı Àyine oldu. Belki Àyine-i zÀnyda (26) senüñ
èaks-i äyretüñi müşÀhede eyledüm. Bi'd-devÀm Àyine-i
zÀnydan (27) rý-gerdÀn olmadum.

دفتر خوش رقم تاز به صحرا بگشا

سیه از مشق نگه کن ورق آهو را

2 Defter-i òoş raúam-ı tÀz be-ãaórÀ be-goşÀ

Síne [A 63a] (1) ez-meşú-i nigh kon varaú-ı Àhy-rÀ

Güzel defter raúam-ı tÀz ãaórÀda Àç

Síne-i (2) meşú-i nigÀh eyle varaú-ı Àhyya

Yaèní güzel óüsn-i òauù-ı defter-i nÀzı dÀmen-i (3)
ãaórÀda fetó eyle. Àhylara ser-i saúır-ı meşú-nigÀh
olsun. Yaèní Àhylar (4) senüñ defter-i nÀzuñdan meşú-i
nigÀh eylesünler.

سرو چون دود هوا می شود از بیتابی

گر به گلزار دهی جلوه قد دلجو را

3 Serv çon dÿd (5) hevÀ míşevêd ez-bí-tÀbí

Ger be-gülzÀr dihi cilve úadd-i dil-cÿ-rÀ

Serv (6) tütün gibi hevÀ olur bí-úarÀrliúdan

Eger gülzÀrda cilve virsün serv (7) úÀmet-i dilcÿya

Yaèní gülzÀr-ı òıyÀbÀnda bir kere òırÀmÀn cilveler ile
(8) güöerÀn eylesün. Serv kendini maóv idüp bÀd hezÀ
berbÀd eyler.

بی خودی سوی توام جاده رفتن باشد

راه از کوچه تاک است سر آن کو را

4 (9) Bí-òodí sÿy-ı toem cÀdde-i reften bÀşed

RÀh ez-kÿçe-i tÀkest (10) ser-i Àn kÿ-rÀ

Bí-òodluú senüñ semtine baña cÀdde-i reften olur

(11) Yol üzüm aàacı soúauındandur ol ser-i kÿya

Yaèní mest [ü] (12) bí-òod olmaú semt-i maóbÿba şÀh-rÀh
olur. Köpege kÿçe-i şarÀb (13) kÿçe-i kÿy-ı maóbÿb imiş.
ÓÀãıl[ı] mest-i óauíuí olmaú èayn-ı óauíúate vÀãıl (14)
olmaúdur.

قید عالم نبود مردم وحشت زده را

نتوان کرد به زنجیر رم آهو را

5 Úayd-ı èÀlem ne-bÿd merdum-i vaóset-zede-rÀ

Ne-tevÀn kerd (15) be-zencír rem-i Àhÿ-rÀ

Vaóset-zede olan kimsede úayd-ı èÀlem olmaz

(16) Mümkün degül zincíre muúayyed olmaú rem-i Àhÿ

Yaení dünyÀdan müteneffir (17) kimse dünyÀ úaydında degül. Zincíre muúayyed olmaàla Àhÿdan rem-i (18) vaóset zÀil olmaduaì gibi. ÓÀãıl dünyÀdan vaóset (19) iden dünyÀda olmaàla úayd-ı dünyÀya giriftÀr olmaz. Belki dÀéimÀ (20) dünyÀdan teveóóuş ider.

كى غم از كوته جامه فقر است مرا

نيست حاجت به نمد آينه زانو را

6 Key àam ez-kÿteh-i cÀme-i faúrest me-rÀ

(21) Níst óÀcet be-nemed Àyíne-i zÀnÿ-rÀ

Nice àam olur cÀme-i (22) faúr gÿne olmadan baña

Youúdur óÀcet nemede Àyíne-i zÀnÿnun

(23) Yaení cÀme-i faúr iòtiyÀr iden cÀme-i faúruñ bÿd [u] ne-bÿdundan (24) àamgín olmaz.

مى روى از بر ما و پى نظاره تو

از طپیدن دل ما رخنه کند پهلو را

7 Míreví ez-ber-i mÀ vu pey-i neôôÀre-i to

Ez-ùapíden dil-i mÀ (25) raòne koned pehlÿ-rÀ

Gidersün benüm öñümden senüñ neôôÀreñ (26) ardı sıra

Hareketden benüm göñlüm raòne ider pehlÿyı

Yaení benüm (27) maúÀmumdan nÀz-ı reftÀrıyla cilve iderek güöerÀn olsun. Dil [A 63b] (1) òÀne-i vücÿdun şitÀbÀn dívÀr-ı pehlÿyı şaúú idüp çıúup (2) saña seyr-i temÀşÀ itmek cÿyÀn olur.

مرد وحشت زده را نام و نشان دام بلا است

دهن شیر بود نقش قدم آهو را

8 Merd-i vaóset-zede-rÀ (3) nÀm u nişÀn dÀm-ı belÀest

Dehen-i şír boved naúş-ı úadem Àhÿ-rÀ

(4) Merd-i vaóset-zedeye nÀm [u] nişÀn úayd-ı belÀ olur

Arslan aàzı (5) olur ayaú izi àazÀla

Yaení dünyÀdan teveóóuş u teneffür iden (6) kimseye nÀm [u] nişÀn bi'l-küllîye maóv ider. Belki nÀm [u] nişÀn úayd-ı belÀ olur aña. (7) Àhÿya naúş-ı pÀ úayd-ı dÀm olduài gibi Àhÿ ziyÀde teveóóuşundan naúş-ı (8) pÀdan iózÀz ider.

نبود دل سیهان را غم ارباب شعور

کی سر شعله ادراک بود هندو را

9 Ne-bÿd dil-i siyehÀn-rÀ àam erbÀb-ı şueÿr

Kí (9) sırr şuele-i idrÀk boved Hindÿ-rÀ

Olmaz dil-i siyehlerde àam (10) erbÀb-ı şueÿr

Nice sırr şuele-i idrÀk olur Hindÿlara

(11) Yaení erbÀb-ı şueÿra olan àam erbÀb-ı àayr-ı şueÿra olmaz. (12) Hindÿlaruñ ekâeri sebük maáz olduài gibi bundan maèlÿm (13) u işÀret olındı. Hindÿlaruñ ekâeri aómaú-ı dil-i siyÀh olur.

MefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün

سیه بخت تو رنگ عیش داند زردی رو را

ز مد زعفران باشد جبین پر خنده هندو را

1 (14) Siyeh baòt-ı to reng-i àayş dÀned zerdí rÿ-rÀ

Zi-medd-i zaèferÀn (15) bÀşed çín-i pur òande Hindÿ-rÀ

Senüñ siyeh baòtuñ reng-i àayş (16) bilür zerd-rÿluài

ZírÀ medd-i zaèferÀn ile olur òande-i çín-i Hindÿ

(17) Yaení senüñ èÀşıú-ı dilşÀduñ àam-ı èaşú eyler, zerd-
rÿ olmaúdan (18) reng-i èayş [u] āafÀ kesb ider.
Hindÿlaruñ medd-i zaèferÀn Àlınları (19) güşÀde vü yüz
òande kesb eyledügi gibi. Maèlÿm ola HindistÀnda (20)
gÀv-perest olanlar necÀset-i gÀv ile zaèferÀnı maòlÿü
idüp (21) meökÿr maòlÿü zaèferÀndan her āabÀó iki òauù
Àlınlarına çeküp (22) èalÀmet-i iúbÀl u güşÀde olmaàa
delíl èadd iderler.

سبکرواحان گران از کثرت مهمان نمی گردد

بهر کس می کند خالی هوای خانه پهلوی را

**2 (23) Sebük-rÿóÀn girÀn ez-keâret-i mihmÀn ne-
mígerded**

Be-herkes míkoned òÀlí hevÀ-yı (24) òÀne-i pehlÿ-rÀ

Sebük-rÿólaruñ keâret-i mihmÀndan girÀn olmazlar

(25) Hekese ider òalı hevÀ-yı òÀne-i pehlÿyı

Yaení sebük-rÿó kerímu'n-nefs (26) àalebe-i mihmÀndan
kendüye bir āiúlet èÀrıż olmaz. Belki òiffet èÀrıż (27)
olur. Hekese hevÀ-yı òÀne-i pehlÿ tehí idüp yer
gösterdügi gibi. **[A 64a]**

قبا گلگون من بالیده چندین پیرهن از بس

کف نرگس نگارین است دارد دامن او را

3 (1) ÚabÀ gülgÿn-i men bÀlíde çendín pírehen ez-bes

Kef-i nergis nigÀrín(2)est dÀred dÀmen-i ÿ-rÀ

Benüm úabÀ gülgÿnum ol úadr pírehen ziyÀde eyledi

(3) Nergisüñ eli nigÀríndür dutmış onuñ etegi

Yaení benüm çendín úabÀ ile (4) úabÀ-yı gülgÿn maóbÿb-ı
tÀze-símine dest-res olmadan nergis ancaú (5) muttaèid

úabÀ ile rengín ü revnaú-efzÀ olmışdur. Maèlým ola HindistÀnda (6) bir kimse ziyÀde mÀldÀr olduúça ziyÀde gömlek gir. Bu mažmýn o úÀèideye (7) işÀretdür, àaflet olinmaya.

FÀèilÀtün fÀèilÀtün fÀèilÀtün fÀèilün

جاده صحرا کنار جو بود دیوانه را

دیده آهو گل شب بو بود دیوانه را

1 CÀdde-i āaórÀ kenÀr-ı cý boved dívÀne-rÀ

(8) Dide-i Àhÿ gül-i şebbÿ boved dívÀne-rÀ

RÀh-ı beyÀbÀn āu kenÀrı olur (9) dívÀneye

Çeşm-i àazÀl gül-i şebbÿ olur dívÀneye

Yaèní sevdÀ-zedegÀn (10) dÀmen-i āaórÀ kenÀr-ı cý āafÀsın virür. Çeşm-i Àhÿ-yı díger gül şebbÿ āafÀsın (11) virür sevdÀ-zedegÀn dívÀneye.

وحشتم از جلوه سیم زر افزون می شود

گوهر غلطان رم آهو بود دیوانه را

2 Vaósetem ez-cilve-i sım [u] zer efzÿn (12) míşevet

Gevher-i àalùÀn rem-i Àhÿ boved dívÀne-rÀ

Benüm vaósetüm cilve-i (13) sım [ü] zerden ziyÀde olur

Güher-i àalùÀn rem-i Àhÿ olur dívÀneye

(14) Yaèní āoóbet sım [ü] zer olduúça benüm sevdÀ-yı èaşúum u cünÿniyyet vaósetüm ziyÀde (15) olur ancaú dívÀnelerüñ güher-i àalùÀnı rem-i àazÀl olur.

گردن ارباب سودا در کمند وحشت

بر سر از مژگان آهو مو بود دیوانه را

3 Gerden-i (16) erbÀb-ı sevdÀ der-kemend-i vaóset

Ber-ser ez-müjgÀn-ı Àhÿ mÿ boved (17) dívÀne-rÀ

ErbÀb-ı sevdÀ boynı kemend-i vaóset içredür

Başında (18) müjgan-ı Àhÿdan úıl var dívÀnenüñ

Yaení erbÀb-ı sevdÀ dÀéimÀ (19) kemend-i vaósete muúayyeddür. GÿyÀ ki dívÀne-i sevdÀnuñ mÿy-ı seriyle (20) müjgÀn-ı Àhÿ birbirine píçidedür.

یاد عمر رفته تا آمد مرا هشیار کرد

دیدن آب روان نیگو بود دیوانه را

4 YÀd-ı èömr-i refte tÀ-Àmed me-rÀ huşyÀr kerd

(21) Diden-i Àb-ı revÀn nıgÿ boved dívÀne-rÀ

Geçmiş èömr òÀùıruma gelüp (22) baña hüşyÀr eyledi

Aúar âu görmek güzel olur dívÀneye

Yaení (23) güöerÀn iden èömr-i şebÀb der-òÀùır eyledüm. èÀlem-i àafletden beni (24) hüşyÀr eyledi. DívÀnenüñ Àb-ı revÀna baúup dívÀneye fÀéide (25) olduai gibi, benüm güöerÀn-ı èömr-i şebÀbum der-òÀùır olmadan baña fÀéide (26) oldu. Maèlum sevdÀ-zede olan Àb-ı revÀna baúsa fÀéide (27) virür defè-i sevdÀya.

شوکت آن تاری که پیوند رگ گل کرده عقل

قطع از مقراض رنگ و بو بود دیوانه را

5 Şevket Àn tÀrí kí peyvend-i reg-i gül kerde [A 64b]

(1) èaúl

Úaùè ez-miúrÀž reng u bÿ boved dívÀne-rÀ

Şevket o rişte (2) ki peyvend-i reg-i gül eylemiş èaúl

MiúrÀž ile maúùÿè reng [ü] bÿ olur (3) dívÀneye

Yaèní èaúluñ adaúķ-ı diúúatle ketm ü setr eyledügi óavzda esrÀr-ı (4) abdÀl-ı ilÀhiye ôÀhir ü bi'l-müşÀhede reng [ü] bÿ olmış. ÓÀãıl[ı] erbÀb-ı èaúılđa (5) ketm [ü] maòfı olan şeyler erbÀb-ı dívÀne-i AllÀha keşf ü ôÀhirdür, setr (6) olmaz.

FÀèilÀtün fÀèilÀtün fÀèilÀtün fÀèilün

صبح پیری بر دمید از کف منه پیمانه را

مرهم کافور شد موی تو زخم شانه را

1 äubó-ı perı berdemıd ez-kef menih peymÀne-rÀ

Merhem-i kÀfÿr şod (7) mÿy-ı to zaòm-ı şÀne-rÀ

äubó-ı perı ecelden elinden bıraúma cÀm-ı mey

(8) Merhem-i kÀfÿr oldı senüñ mÿyuñ zaòm-ı şÀneye

Yaèní èömr-i şebÀb (9) güöerÀn eyledi, vaút-i èömr-i perı reside oldı. Baúıye-i èömrüñ fenÀ rÿzda (10) äafÀ-yı muóabbet fevt eyleme. ZırÀ bu èömrüñ bir daòı dest(11)-res olunmaz. èAlÀmet-i perı olmaú óasebiyle rış-i sefidüñ zaòm-ı (12) şÀneye merhem-i kÀfÿr gibidür.

می کند راز دل از می گل من دیوانه را

آب دامن می زند دائم بر آتش دانه را

2 Mıkoned rÀz-ı dil ez-mey gil-i men dívÀne-rÀ

(13) Àb-ı dÀmen mızend dÀéim ber-Àteş dÀne-rÀ

Keşf-i rÀz-ı dil eyler şarÀb ben (14) dívÀnenüñ [kili]

Àb-ı etek virür dÀéim Àteş üzre dÀneye

(15) Yaèní mey-i muóabbet dÀéimÀ keşf-i rÀz-ı èaşú ider. èĀşıú-ı dívÀneden (16) sÿz-ı şevú-i èaşú dÀéim bedıd ü nümĀyandur. Āteş üzre olan dÀne(17) nüñ óarĀret-i Āteşden Àb-ı dÀne dÀéimÀ etek salduàı gibi.

خانه من از هوا گیرد خرابی را مگر

ریختند از نکبت گل رنگ این کاشانه را

3 (18) ÒÀne-i men ez-hevÀ gired òarÀbí-rÀ meger

Ríòtend ez-nùkhet-i gül reng-i (19) ín kÀşÀne-rÀ

Benüm òÀnem hevÀdan dutar òarÀblıú meger

İfrÀà (20) eylemişler gül úoúusından bu evüñ rengin

Yaèní benüm òÀne-i òÀùırum (21) bÀd-ı hevÀ ile berbÀd [ü]
vırÀn olur. GÿyÀ ki bu òÀne bir òÀùır-ı bÿy-ı (22) gülden
ÀbÀd olmuş. KemÀl-i rütbe nazik-dil olmaúdan kinÀyetdür.
ÓÀãıl[ı] (23) anuñ kederiyle şışe-i òaùırum münkesir
olur.

آنکه شد آتش پرستان را از او بازار گرم

ریخت از خاکستر من رنگ آتشیخانه را

4 Án ki şod Àteş (24) -perestÀn-rÀ ez-ÿ bÀzÀr-ı germ

Ríòt ez-òÀkister-i men reng-i Àteş-òÀne-rÀ

(25) O kimse oldu Àteş-perestler ana germ bÀzÀr

Dökdi benüm külümden (26) Àteş-hÀne rengüñ

Yaèní benüm sÿz-ı Àteş-i èaşúum kemÀl rütbe èulüvv-i şÀn
(27) olmaú óasebiyle òÀkister Àteşüm Àteş-perestlere
Àteş-i òÀne olmaú [A 65a] (1) mümkündür.

طبع پیران از قد خم گشته خود روشن است

حلقه در کار روزن می کند این خانه را

5 Üabè-ı pírÀn ez-úadd-i òamgeşte-i òod rÿşenest

Ĥalúa-i der-kÀr-ı revzen (2) míkoned ín òÀne-rÀ

Üabè-ı pírler kendi úadd-i òam-geştesinden rÿşendür

(3) Bir óalúa-i kÀr-ı revzen eyler bu òanede

Yaení pír [ü] köhne-sÀl úadd-i òam-geşte (4) olmaúdan ãÀf
dil ü derÿn-ı òÀùır-rÿşen [ü] incilÀ kesb ider. GÿyÀ (5)
ki úadd-i òam-geşte òÀne-i òÀùıra revzen gibidür, ÀfitÀb-
ı feyż-i raómete.

پنچه او در حنا از خون دل هامی شود

راه اگر در حلقه آن زلف افتد شانه را

6 Pençe-i (6) ÿ der-óınÀ ez-òÿn-ı dilhÀ míşevēd

RÀh eger der-óalúa-i Àn zulf oftēd şÀne-rÀ

(7) Onuñ pençesi óınÀda göñüller úanından olur

Yol düşmese eger o (8) zulf óalúasına şÀnenüñ

Yaení o rütbe dil-i pür-òÿn-ı èÀşıú (9) maóbÿbuñ óalúa-i
zülfine úayd-ı bend olmuş bir kere. Zulf-i maóbÿba
şÀne(10)-zede olınsa pençe-i şÀne dest-i muóannÀ gibi
sürò-i òÿnfÀm olur.

عالم از فیض دل بی تاب شوکت روشن است

شمع کافوری ز سیلاب است این ویرانه را

7 (11) èÀlem ez-feyż-i dil-i bí-tÀb Şevket rÿşenest

Şemē-i kÀfÿrí (12) zi-seylÀbest ín vırÀne-rÀ

èÀlem bí-úarÀr göñül feyżinden (13) Şevket rÿşendür

Şemē-i kÀfÿr seylÀbdandur bu vırÀneye

(14) Yaení merd-i mecöÿb-ı ÖüðÀ-cÿyuñ feyø-i nefsinde bu
vırÀn-òÀne-i èÀlem (15) rÿşen ü feyż-yÀb olmuş.

FÀèilÀtün fÀèilÀtün fÀèilÀtün fÀèilün

کرد حسن گلرخان کامل من دیوانه را

پرتو شمع آتش منزل بود پروانه را

1 Kerd óusn-i gül-ruòÀn kÀmil men (16) dívÀne-rÀ

Pertev-i şemē Àteş-i menzıl boved vırÀne-rÀ

Eyledi óüsñ-i (17) gül-ruòlar kÀmil ben dívÀneyi

Şuèle-i şemè Àteş-i menzil olur vírÀneye

(18) Yaèní ãafÀ-yı óüsñ-i muóabbet gül çehrelerini kÀmil
èayÀr eyledi. GÿyÀ òÀùır-ı (19) vírÀneme pertev-i óüsñ-i
muóabbet Àteş-i menzil-i maúãýd gibi oldu.

نیست صاحب خانه ما غافل از مهمان خویش

از نگاه میزبان باشد هوا این خانه را

2 (20) Níst ãÀóib-i òÀne-i mÀ àÀfil ez-mihmÀn-ı ò'ís

Ez-nigÀh-ı (21) míôban bÀşed hevÀ ín òÀne-rÀ

ĞÀfil degül bizüm ãÀóib-i òÀne kendi (22)
misÀfirinden

NigÀh-ı mízbandan olur hevÀ bu òÀneye

Yaèní bu (23) misÀfir-òÀne-i èÀlemde ãÀóib-i òÀne olan
AllÀh kendi misÀfir gibi (24) maòlÿúından àÀfil degül.
MisÀfir-òÀne-i èÀlemde èayn-ı èinÀyet-i hevÀ (25) gibi
iòÀúa eylemiş. MaènÀ-yı díger, bizüm misÀfir-òÀnemüzde
nigÀh-ı (26) mízban hevÀ-yı òÀne gibidür. GÿyÀ her laóza
bizi óıfô u rièÀyet (27) eyler.

سخت ایام شد راه نجاتم زین محیط

آسیا باشد پل از خود گذشتن دانه را

3 Saòt-ı eyyÀm şod rÀh-ı necÀtem zi-ín muóíù

ÀsiyÀ bÀşed [A 65b] (1) pel ez-òod guzeşten dÀne-rÀ

Saòt-ı eyyÀm oldu ùaríú-i necÀtum bu deryÀda

(2) DegirmÀn olur köprü kendinden geçmek dÀneye

Yaèní baór-i muóíù-i vücÿd-ı (3) insÀnda nefş-i emmÀreye
muòÀlefet idüp ve hevÀ-yı muòÀlif nefş-i (4) emmÀre

sÀóil-res-i selÀmetüm oldı. DegirmÀn kendinden geçen dÀneye (5) köprü olduài gibi.

آتش افکن به گردون نعره جان سوز دل

شعله آواز چینی سوخت چینی خانه را

4 Àteş efken [şod] be-gerdÿn naèra-ı cÀn sÿz-ı dil

(6) Şuèle-i ÀvÀz-ı çíní sÿòt çíní-òÀne-rÀ

Àteş biraúıcđ oldı ki (7) gerdÿna naèra-i cÀn sÿz-ı dil

Şuèle-i ÀvÀz-ı çíní yÀndurdı çín-i (8) òÀne

Yaèní sÿz-ı dilden naèra-i cÀn-sÿzum ùÀú-ı eflÀkđ íórÀú [u] (9) bi'n-nÀr eyledi. GÿyÀ kÀse-i çíní gibi olan Àh-ı göñlümden çín(10)-òÀne gibi olan òÀne-i eflÀkđ íórÀú eyledi.

بس كه بى لعلش شرابم آتش حل كرده است

شعله جواله دانم گردش پيمانه را

5 Bes ki bí-laèleş (11) şarÀbem Àteş-i óol kerdeest

Şuèle-i cevvàle dÀnem gerdiş-i (12) peymÀne-rÀ

Ol úadr senüñ laèlüñ olmasızuñ şarÀbum Àteş-i sirke (13) olmışdur

Şuèle-i cevvàle bilürüm gerdiş-i peymÀne

Yaèní maóbÿbdan devr-i (14) bÀde èayn-ı Àteş gibi sirke oldı baña. Díger gerdiş-i cÀm şuèle-i (15) cevvàle gibi oldı.

قامت خم نفس پيران را ز غفلت مانع است

حلقه دم گشت زنجير اين سگ ديوانه را

6 ÚÀmet-i òam nefş-i pírÀn-rÀ zi-àaflet mÀnièst

(16) Hálúa-i dom geşt zencír ín seg-i dívÀne-rÀ

Úadd-i òÀmíde nefş-i (17) pír-i köhn-sÀli àafletden
mÀnièdür

Úuyruú óalúası oldı (18) zincír bu kelb-i èaúýra

Yaení pír [ü] iòtiyÀr úÀmet-i òamíde olmaú (19) óasebiyle
úuvvet-i vücýd-ı insÀna zaèf-ı ùÀrí oldı. Nefs-i insÀn
(20) àaflet bídÀr olup èamel-i òayr-ı Àòirete sÀèi oldı.
GýyÀ nefş-i (21) kelb-i èaúýr insÀna bu úadd-i òamíde
óalúa-i zincír oldı.

نرم كن دل را فريب تعمت الوان مخور

آرد كن در آسياب نان پخت اين دانه را

7 Nerm kon (22) dil-rÀ firíb-i nièmet-i elvÀn meòor

Àrd kon der-ÀsiyÀb [òod] nÀn puòt (23) ín dÀne-rÀ

Nerm eyle göñli nièmet-i elvÀna aldanup yeme

Un (24) ile degirmÀnda ekmek pişir bu dÀnei

Yaení dÀne-i dili nerm idüp (25) óalúa-i devr-i öikr-i
tevóíd ile maóv idüp gýn-e-gýn nièmet-i dünyÀya (26)
aldanma. Bu ÀsiyÀ-yı çarò-ı èÀlemde dÀne-i vücýdı daúíú-i
muòít (27) idüp óÀžır u müheyyÀ ol.

خانه تن را قيام بندگی دارد به پايي

يك قد آدم بود ديوار اين كاشانه را

**8 HÀne-i ten-rÀ úıyÀm-ı bendegí dÀred [A 66a] (1) be-
pÀyí**

Yek úadd-i Àdem boved dívÀr-ı ín kÀşÀne-rÀ

HÀne-i tende (2) úıyÀm-ı bendegí dutar ayaàı

Bir Àdem boy olur dívÀrı bu òÀnenüñ

(3) Yaení òÀne-i vücýd-ı insÀn inşÀd [u] ÀbÀd olmaúdan
ancaú MevlÀ-yı müteèÀl (4) óazretlerine icrÀ-yı

èubÿdiyyet idüp belki òÀne-i vücÿd-ı insÀnda (5) óužÿr-ı
úalb ile icrÀ-yı èubÿdiyyet nevè-i insÀna maòãÿãdur.

FÀèilÀtün fÀèilÀtün fÀèilÀtün fÀèilün

آبرو از معنی نطق است صافی سینه را

موم سبز از مغز طوطی باشد این آئینه را

1 (6) Àb-ı rÿ ez-maènÀ-yı nuùúest ãÀfí síne-rÀ

Mÿm sebz (7) ez-maàz-ı ùÿùí bÀşed ín Àyíne-rÀ

Àb-ı rÿ maènÀ-yı nuùúdandur (8) ãÀf síneye

Mÿm [sebz] maàz-ı ùÿùiden olur bu Àyíneye

Yaení (9) sÀde nevè ãÀf sínenüñ èalÀmet-i óüsn intiôÀmı
ùÿùí(10) veş kelÀm-ı şekerbÀrı meôÀú-ı cÀna óalÀvet-baòş
olmaúdur.

كس ز درویشان او نشنید آواز طمع

کرده اند از موی چینی خرقة پشمینه را

2 Kes (11) zi-dervişÀn-ı ÿ nişníd ÀvÀz-ı tamaè

Kerdeend ez-mÿy-ı çíní òırúa-i (12) peşmíne-rÀ

Kimse onuñ dervişinden işitmedi ãadÀ-yı tamaè

(13) Eylemişler mÿy-ı çíneden òırúa-i peşmíne

Yaení derviş-i ilÀhí (14) fuúarÀ-yı ãÀbirínden kimse
ãadÀ-yı ùamaè u şÀéibe-i suÀl işidüp (15) görmemiş. GÿyÀ
derviş-i ilÀhí kÀse-i mÿdÀr gibi şikeste-òÀùır (16) olup
ve mÿy-ı çínden òırúa-pÿş olmuşlardır.

حسن نگذارد كه از دل سرزند راز جنون

مهر از چشم پریراد است این گنجینه را

3 Hÿsn (17) nugzÀred ki ez-dil serzened rÀz-ı cünÿn

Mühr ez-çeşm-i perízÀdest (18) ín gencíne-rÀ

Hüsn biraúmaz dilden rÀz-ı cünÿn ôÀhir olsun

(19) Mühr çeşm-i perízÀddandur bu gencíneye

Yaení mecõyb-ı ilÀhínüñ òazíne-i (20) úalbinde esrÀr-ı ilÀhí destÿru'l-èamel olmayup belki her dem destÿru'l(21)-èamel olması destÿru'l-èamel olmaàa sezÀ vü çesbÀndur. MaènÀ-yı (22) díger, óüsn-i maóbÿb mÀnièdür rÀz-ı cünÿn-ı èaşú ôÀhir olmaàa. GÿyÀ (23) ki çeşm-i maóbÿb òazíne-i dilde olan rÀz-ı cünÿnuñ mühridür.

خصمی زاهد به مستان نیست بی کیفیتی

خاک ساغر می توان کرد این غبار کینه را

4 (24) Òaãmí zÀhid be-mestÀn níst bí-keyfiyyeti

ÒÀk-i sÀàar mítevÀn (25) kerd ín àubÀr-ı kíne-rÀ

Òaãm-ı zÀhid mestlere bir óÀletsüz degüldür

(26) ÒÀk-i sÀàar mümkindür olsun bu àubÀr-ı kínedin

Yaení zÀhidüñ (27) èadÀvet erbÀb-ı èişretle óÀlet-i keyfiyyetden òÀlí degüldür. ZírÀ **[A 66b]** (1) zÀhidüñ kíne-Àlýd olan àubÀr-ı vücydı òÀk-i sÀàar olmaàa sezÀdur. (2) Belki àubÀr-ı vücydı erbÀb-ı èişrete pÀmal [u] çirk-Àlýd olur.

تا سحر شوکت زدم ساغر به زعم اهل زهد

عنبری دریای می کردم شب آزینه را

5 TÀ seóer (3) Şevket zedem sÀàar be-zuèm-ı ehl-i zuhd

èAnberí deryÀ-yı mey kerdem şeb-i (4) Àzine-rÀ

äabaóa dek bÀde-nÿş oldum ehl-i zühde zuèmen

(5) èAnberín bir deryÀ-yı şarÀb eyledüm cumèa gicesin

Yaèní cumèa gicesi (6) ôÀhiren zÀhid-i riyÀkÀra èibÀdetgÀh olmaú óasebiyle ben daòı zuèm-ı (7) zÀhid cumèa gicesiyle deryÀ-yı mey èişret-i èanber-gÿn eyledüm. Belki bÀùınen (8) mey-i muóabbetle öikr-i tevóíd ile mest oldum.

MefÀèilün feèilÀtün mefÀèilün feèilün

لب تو باده گلگون ایاغ آینه را

رخ تو مرهم کافور داغ آینه را

1 **Leb-i to bÀde-i gülgÿn Àyaà-ı (9) Àyíne-rÀ**

Ruò-ı to merhem-i kÀfÿr dÀà-ı Àyíne-rÀ

Senüñ dudaàuñ (10) bÀde-i gülgÿndur cÀm-ı şarÀb-ı Àyíneye

Ruòuñ merhem-i kÀfÿrdur dÀà-ı (11) Àyíneye

Yaèní leb-i meygÿn-ı dil-bere Àyíne-i cÀm-ı şarÀb olmaú èÀrıž-ı (12) mÀhveş merhem-i kÀfÿr olmaú dÀà-ı Àyíneye Àyíne yine maóbÿb nigerÀn (13) olduúça.

نمی کشند ز کس صاف گوهران منت

بود فتیله ز جوهر چراغ آینه را

2 **Ne-míkeşed zí-kes äÀf gevherÀn minnet**

Boved fetíle (14) zi-cevher-i çerÀà-ı Àyíne-rÀ

äÀf güherler kimseden minnet úabÿl (15) itmez

Olur fetíle cevherden Àyíne çerÀàına

Yaèní äÀf ùıynet (16) àayrdan íósÀn úabÿl eylemez. ZírÀ Àyíne şemèinüñ fetílesi (17) yine cevher-i Àyínedendür.

كدورت است بهار رياض خاطر ما

بس است سبزه ژنگار باغ آینه را

3 **Kudÿretest bahÀr-ı riyÀz-ı óÀùır-ı mÀ**

(18) Besest sebze-i jengÀr bÀà-ı Àyíne-rÀ

Bizüm riyÀž-ı òÀùırımızuñ (19) bahÀrı keder [ü]
àamdur

KÀfídür sebze-i pas bÀà-ı Àyíneye

Yaèní (20) èÀşıú-ı terk-i dünyÀnuñ riyÀž-ı òÀùırı ancaú
àam [u] kederdür. ZírÀ (21) Àyíneye bÀà-ı sebze ancaú
jeng [ü] pÀsladur. ÓÀãıl[ı] Àyíne gibi (22) ãaf bÀùın u
sine olanuñ ancaú bahÀr-ı òÀùırı pÀs-ı (23) àam [u]
kederledür.

علاج کلفت دل از غبار غم باید

بس است مرهم ژنگار داغ آینه را

4 èilÀc-ı külfet-i dil ez-àubÀr-ı àam bÀyed

Besest (24) merhem-i jengÀr dÀà-ı Àyíne-rÀ

Göñül külfet-i èilÀcı àubÀr-ı àamdan (25) lÀzımdur

KÀfídür merhem-i jeng Àyíne dÀàına

Yaèní derdi külfet-i (26) muètÀd olan kimseye yine çÀre
àubÀr-ı àamdur. DÀà-ı Àyíneye merhem-i (27) jeng çÀre
olduài gibi.

FÀèilÀtün fÀèilÀtün fÀèilÀtün fÀèilün

محو گشتن از خود است این نقش های کهنه را

آتش است از رنگ خویش این بوریای کهنه را

1 Maóv geşten ez-òodest ín naúş[A 67a] (1)-hÀ-yı kohne-rÀ

Àteşest ez-reng-i ò~ış ín býriyÀ kohne-rÀ

(2) Maóv olmaú kendindendür bu naúş-ı köhnelere

Àteş kendi rengindendür bu eski (3) óaãıra

Yaèní bu eski dünyÀda gÿn-À-gÿn naúş-ı vÿcÿd-ı köhneler
(4) kendi kendinden maóv u berbÀd olur. Belki óaãır-ı
köhne gibi kendi köhne(5) liginden iórÀú u maóv olur.

تا به کی نعمت الوان کنی تعمیر تن

پنبه رنگین ز نی چند این قبای کهنه را

2 TÀ be-key ez-nièmet-i elvÀn koní taèmír ten

(6) Penbe-i rengín zení çend ín úabÀ-yı kohne-rÀ

Nice bir nièmet-i elvÀnla (7) idersün vÿcÿdı taèmír

Reng-À-reng yamÀ virürsün nice bir bu eski (8)
úaftÀna

Yaèní pír-i fÀní olup èömr-i ùabíèí kemÀle resíde oldı.
(9) Yine sen hevÀ-yı vaút-i şebÀbı terk eylemeyüp belki
binÀ-yı köhne-i (10) vÿcÿdı nièamu'l-elvÀn ile taèmír
úaydında olmaú bilÀ-fÀéide èabeâ maúÿle(11) sidür.

غافل از ذات خودی بیگانه می ترسم شودی

آشنایی تازه کن این آشنای کهنه را

3 ĞÀfil ez-õÀt-ı òodí bígÀne mítersem şodí

(12) ÀşinÀ-yı tÀze kon ín ÀşinÀ-yı kohne-rÀ

Kendi õÀtuñdan àÀfil(13) sün úorúum bígÀne olasın

Yeñi bir ÀşinÀ eyle bu eski (14) Àşinaya

Yaèní kendi miúdÀr-ı mÀhiyetüñden àÀfilsün ve kendi (15)
miúdÀr-ı mÀhiyetüñ bilmezsun. Úorúum bir àÀfil-i mechÿl-i
muùlaú (16) olasun. BÀrí bu köhne vÿcÿduña yeñi ÀşinÀ ol,
kendüñe bígÀne (17) olup àÀfil olma.

نیست عاری از لباس صدق شوگت صافدل

همچو صبح از گردن اندازد درای کهنه را

4 Níst èÀrí ez-libÀs-ı āıdú (18) Şevket āÀf dil

Hemço äubó ez-gerden endÄzed derÄ-yı (19) kohne-rÄ

Degül èÄrí libÄs-ı äídúdan Şevket äÄf dil

(20) äabÄó gibi boynına atmış köhne seccÄdeyi

Yaení äÄf dil kimseler (21) libÄs-ı äídúdan èÄrí degül.
Belki äabÄó gibi seccÄde-yi äídú-ı (22) äafÄyı der-gerden
eylemişler.

مي شود گم عمر صاف طينتان از انفعال

گردش رنگست دور آسمان فيروز را

5 Mışevêd gum èömr-i äÄf üıynetÄn ez-infièÄl

(23) Gerdiş-i rengest devr-i ÄsumÄn fîrÿze-rÄ

Olur güm (24) èömr-i äÄf üıynetler infièÄlinden

Reng dönmesidür fîrÿze (25) devr-i ÄsumÄn

Yaení äÄf üıynet cüzéi infièÄl ile maóv olur. (26) ZîrÄ
fîrÿzenüñ maóv-ı rengi devr-i felekden cüzéi münfaèil
olmadandır. (27) Maèlÿm ola seng-i fîrÿzenüñ üzerinde bir
sene miúdÄrı devr-i **[A 67b]** (1) felek devr eylese rengi
nÄ-bÿd olur. Fîrÿze rengi maóv olur. Kem-bahÄ (2) vü bî-
üıymet olur. Bu Äòir ki mîäraè bu úÄèideye işÄretdür. äÄf
(3) üıynete miâÄldür.

از سرشت من نباید راز پنهان داشتن

می نماید آب از گل چون حباب این کوزه را

6 Ez-sirişt-i men ne-bÄyed rÄz-ı pinhÄn dÄšten

(4) MînumÄyed Äb ez-gil çon óabÄb ín kÿze-rÄ

Benüm siriştümde (5) olmaz pinhÄn-ı rÄz olmaú

Görinür çamurdan äu óabÄb gibi bu (6) bardaúdan

Yaení benüm sirişt [ü] üıynetüm ziyÄde äÄf u bî-keder (7)
olduáından derÿn-ı sínemde bir şey mestÿr olmaz. Belki

derÿn-ı (8) sínemdeki ôÀhir síneden bedíd ü nümÀyÀndur.
Derÿn-ı óabÀbdan (9) Àb nümÀyÀn olduài gibi.

صاف طینت ماتم خود را نیندازد به کس

بیرهن نیلی به مرگ خود بود فیروزه را

7 äÀf ùıynet mÀtem-i òod-rÀ ne-yendÀzed (10) be-kes

Pírehen-i nílí be-merg-i òod býd fírÿze-rÀ

äÀf ùıynet (11) kendi mÀtemüñ kimseye bıraúmaz

Pírehen-i nílí kendi mevtinden olur fírÿzeye

(12) Yaení äÀf ùıynet dÀr-ı fenÀdan dÀr-ı beúÀya intiúÀl
eyledükde kimseye (13) kendi mÀtemini çekdürmez ve
pírehen-i neylí mÀtem kimseye giydürmez. Maèlÿm (14) ola,
ÍrÀnda bir kimse fevt olduúda o kimsenüñ aúrabÀ vü (15)
muteèalliúÀtı o kimse içün úırú gün mÀtem dutar ve cümle
giydükleri libÀs(16) ları siyÀh eylerler. èÀdet-i
müstemirreleri henüz bu minvÀl üzre (17) óattÀ bu faúírüñ
masúaù-ı reésüm olan mekÀnda óÀlÀ bu èÀdet (18) cÀrídür.
Bu èÀdet òilÀf-ı şerè olduàından baèzı mütedeyyin (19)
kimse fevt olduúda vaäiyyet eyler. Baède'l-mevt baña
mÀtem dutup (20) libÀs-ı mÀtem kimse giymesün. Bu beyt bu
úÀèideye işÀretdür.

جام آبی می برد سائل به درگاه کریم

ز آبرو از بس کند پر کاسه در یوزه را

8 (21) CÀm-ı Àbí míbered sÀéil be-dergÀh-ı Kerím

Z'-Àb-ı rÿ ez-bes koned pur (22) kÀse-i deryÿze-rÀ

Bir cÀm ãu götürür sÀéil dergÀh-ı Keríme

(23) Yüz ãuyından ol úadr ider dolu kÀse-i deryÿze

Yaení sÀéil (24) olmaú ol úadr nÀ-memdÿódur. GÿyÀ ki
sÀéil kÀse-i deryÿze[i] (25) Àb-ı rÿdan pür idüp piş-i

Keríme götürüp bu minvÀl (26) üzre Kerímden ùaleb-i óÀcet
ider. Bu óÀletdür. Emr-i muóÀldür.

fÀèilÀtün fÀèilÀtün fÀèilÀtün fÀèilün

تاب چون آرد کسی آن حسن گردون پایه را

پنجه خورشید چارو بست گرد سایه را

1 (27) TÀb çon Àred kesí Àn husn-i gerdÿn-pÀye-rÀ

Pençe-i [A 68a] (1) òÿrşíd çÀrÿbest gerd-i sÀye-rÀ

Nice ùÀúat götürür bir kimse (2) o felek-pÀye-i
óüsne

Pençe-i òÿrşíd süpürgedür àubÀr-ı sÀyesine

(3) Yaení ôıll-ı vücyd-ı èÀleme pençe-i òÿrşídi çÀrÿb
iden AllÀh (4) zü'l-celÀl óazretlerinüñ rüéyetine kimse
tÀb-Àver olmaz. MaenÀ-yı díger, (5) böyle evc-i kemÀlde
olan óüsn-i maóbÿba bir kimse tÀb-Àver olmaz. ZírÀ (6)
pençe-i òÿrşíd gerd-i sÀyesinde çÀrÿb olmuşdur.

از شتاب عمر طفلانی که آگه گشته اند

شمع خاک خویش می دانند شیر دایه را

2 Ez-şitÀb-ı (7) èömr ùıflÀní ki Àgeh geşteend

Şemè-i òÀk-i ò'ís mídÀnend şır-i (8) dÀye-rÀ*

ŞitÀb-ı èömrden āabíler òabír olmuşlar

Kendi şemè-i (9) òÀkleri bilürler şır-i dÀyeyi

Yaení eùfÀller èömrüñ èacele mürÿr eylemesinden (10)
òaberdÀr olmuşlar. Şemè-i mezÀr úıyÀs eylerler şır-i
dÀye. O sebebden (11) şır-ò'Àr olduúlarında baèdehu ò'Àb

eylerler. الموت الخ النوم *En-nevmu eòu'l-mevt.*¹¹¹ (12)
fehvÀsınca.

شب چو باد دل طپیدن خیزد از کاشانه ام
صبح بینم گشته شمع خانه همسایه را

3 Şeb ço bÀd dil-i ùapíden òized ez-úÀŞÀneem

(13) äubó bínem gešte şemè-i òÀne-i hem sÀye-rÀ

Gice bÀd gibi dil taóríka (14) úaúsa òÀnemden

äabÀó görem olmuş úonşumun òÀnesine (15) çerÀà
olmuş

Yaení her bir kimse eùrÀfumda benüm şebde òulÿã-ı (16)
úalb ile duèÀ idüp göñlüm o kimseye teveccüh eylese
èale(17)'ã-ãabÀó o kimseye resíde olurum. Maúãÿduna vÀãıl
olmuş (18) óÀlÀ göñlüm àayrıya teveccüh eylese o kimsenüñ
baòtı rÿşen olur.

نشود کس از لب عشاق سخن ناله را
نیست آواز شکستن شیشه تبخاله را

4 (19) Nişnyd kes ez-leb-i èuşşÀú suóan-ı nÀle-rÀ

Níst ÀvÀz-ı (20) şikesten şíşe-i tebòÀle-rÀ

Kimse işitmez leb-i èÀşıúdan (21) ãadÀ-yı nÀle

Olmaz úırıúılıú ãadÀsı şíşe-i tebòÀlede

Yaení (22) èÀşıú-ı derÿn-ı pür sÿzuñ nÀle vü feryÀdını
kimse işitmez. Şíşe-i (23) tebòÀlenüñ úırılmasında ÀvÀz
olmaduàı gibi.

کی بود سرگشتگان را منت از کس بهر رزق
پخته نان از آتش خود شعله جواله را

¹¹¹ “Uyku, ölümün kardeşidir.” (Hadís-i Şeríf; Ahmed b. Hüseyin Beyhâkî. (2015). *Şu'âbü'l-îmân*. İstanbul: Ocak Yayıncılık. s. 183.)

5 Key boved ser(24) geşteġĠn-rÀ minnet ez-kes behr-i rızú

Puòte nÀn ez-Àteş-i òod (25) şuèle-i cevvăÀle-rÀ

Bí-úarÀr-ı òüdÀyılar rızúdan òtüri kimseden (26)
minnet çekmez

Şuèle-i cevvăÀlenüñ ekmegi kendi Àteşiyle (27) bişer

Bu mażmýn tekrÀr geçmişdür.

Mefèýlü fÀèilÀtü mefÀèílü fÀèilün

ره کی بود به خلوت ناز تو آه را

بیرون کند ز آینه عکست نگاه را

1 Reh key boved be-òalvet-i nÀz-ı [A 68b] (1) to Àh-rÀ

Bírýn koned zi-Àyíne èakset nigÀh-rÀ

Nice yol olur senüñ (2) òalvet-i nÀzuña Àha

Bírýn ider Àyíneden èaksüñ nigÀhı

Yaèní (3) ne mümkin vÀãıl olmaú senüñ òalvet-i nÀz-ı
vaãluña. ZírÀ Àyínede èaksüñ (4) görmek muóÀl.

از بس دلم به یاد تو چون دیده روشن است

مَدَنگه خیال کنم دود آه را

2 Ez-bes dilem be-yÀd-ı to çon díde rýşenest

(5) Medd-i nigeş-i òayÀl konem dýd-ı Àh-rÀ

Ol úadr göñlüm senüñ òayÀlüñle (6) göz gibi
münevverdür

Medd-i nigÀh-ı òayÀl eylerüm dýd-ı Àhı

Yaèní ol úadr òÀne-i (7) òÀúır pertev-i òayÀlüñle rýşen
oldı. Medd-i baãar görünür derýn-ı dilden (8) çıúan Àh.

از بهر خواب دیدن زلف تو شام هجر

خوابانده ام به نکهت سنبل نگاه را

3 Ez-behr-i ò`Àb díden-i zulf-i to şÀm-ı hicr

Ò`Àb(9)Àndeem be-nükhet-i sünbül nigÀh-rÀ

RüyÀda görmekten ötüri senüñ (10) zülfüñi şÀm-ı
hicrde

Yatırdum bÿy-ı sünbül ile nigÀhum

Yaení senüñ (11) sünbül-i zülfüñ rüyÀda görmek için her
şÀm-ı hicrÀnda èayn-ı (12) sünbül gözüm üzre úoyup ò`Àb
eyledüm.

شد تکیه گاه راحت ما سنگ کودکان

از کهربا به کوه بود پشت کاه را

4 Şod tekyegÀh-ı (13) rÀóat-ı mÀ seng-i kÿdegÀn

Ez-kehrubÀ be-kÿh boved puşt kÀh-rÀ

(14) Oldı tekyegÀh-ı rÀóatum seng-i ùıflÀn

Keh-rübÀdan arúası (15) dÀàda olur kÀhuñ

Yaení dívÀne-i mecöÿbuñ rÀóat-ı (16) iètimÀdı seng-i
ùıflÀndur, kÀha keh-rübÀ muèetemedün-èaleyh olduai gibi.
(17) ZírÀ kÀh keh-rübÀya, mecöÿb dívÀneler de seng-i
ùıflÀna mecöÿbdur.

راه که کوتاه است دراز است بی رفیق

باشد دو پای نیغ دو دم قطع راه را

5 (18) RÀh[ı] ki kÿtehest dırÀzest bí-refíú

BÀşed dÿ pÀ (19) tíà-i dÿ dom úauè-ı rÀh-rÀ

Bir yol ki úısa olsa ırÀà olur (20) refíúsiz

Olur iki ayaà iki aàızlı tíà yol kesmege

(21) Yaení menzil-i óauíúate vÀãıl olmaàa reh-ber-i
tevfíú-i èinÀyet lÀzımdur. (22) ZírÀ bir ayaauñ bir ayaàa

ièÀne eylemesi reh-ber-i èinÀyet gibidür (23) úaùè-ı rÀh itmede.

بیدار دل کسی است که وضع ملایمش

گیرد به موم آینه صبحگاه را

6 BídÀr-ı dil kesíest ki vazè-ı melÀyemeş

(24) Gired be-mým-ı Àyíne-i āubógÀh-rÀ

Dil-i bídÀr o kimsedür ki vazè-ı (25) mülÀyimi

Duta mýma āabÀó vaútinüñ Àyínesini

Yaèní aña o (26) kimsedür her āubógÀhda devÀm üzre niyÀz-ı tazarruè terk-i ò`Àb [u] (27) rÀóat idüp Àyíne-i āubógÀhdan āyret-i icÀbet nümÀyÀn ide. [A 69a]

دیر و حرم به دیده روشن گهر یک است

پیچیده چون دو رشته به هم این دو راه را

7 (1) Deyr u Óarem be-díde-i rýşen-i guher yekest

Píçíde çon dý rişte-i (2) be-hem ín dý rÀh-rÀ

Kaèbe vü kilisÀ çeşm-i rýşen güherde birdür

(3) Sarılmış iplik gibi bu iki yol birbirine

Yaèní haú-bín ü āÀf (4) èaúíde olan kimse mecmýè-ı eşyÀya bir naôar ile naôar eyler. Baèží(5) sına óaúú naôar baèžísına úubó naôar eylemez. Belki deyr ü óarem, küfr ü dín birbirine (6) merbýü olaraú āÀnièí óaúíúíye ióÀle idüp taósín birle dünyÀ (7) ما خلقت هذا باطلا MÀ òalaúte hÀõÀ bÀùilÀ.¹¹² úÀil olur.

مستم ز صاف باده لعلی که کرده است

آلوده از شراب حریر نگاه را

8 Mestem zi-āÀf bÀde-i laèlí ki (8) kerdeest

¹¹²“(Rabbimiz!) Bunu boş yere yaratmadın.” (Âl-i İmrân, 191)

Àlyde ez-şarÀb óarír-i nigÀh-rÀ

Mestüm pür ãÀf (9) mey-i laèlden eylemişdür

Àlyde-şarÀba óarír-i nigÀhı

Yaèní bir mey-i laèl-i (10) leb-i dil-berden neşée-yÀbum.
Medd-i baãar-ı dil-ber kendi mey-i leb-i laèline Àlyde
(11) olmaú mümkindür. ZiyÀde leb-i dil-ber laùíf olmaúdan
kinÀyetdür.

شوكت ز فيض همت خود بارها به هم

آميختم چو شير و شكر مهر و ماه را

9 (12) Şevket zi-feyz-i himmet-i òod bÀrhÀ be-hem

Ámíòtem ço şír u şeker (13) mihr u mÀh-rÀ

Şevket kendi feyż-i himmetümden çoú kere birbirine

(14) Úarışdurdum şír [ü] şeker ki Ày [u] güneş

Yaèní bendegí olan nefis-i (15) úudsí vü feyø-i èinÀyet-i
RabbÀníyle çoú kere pertev-i mihr [ü] mÀh benüm nýr-ı
(16) feyżüme muúÀbil şír ü şeker oldu. Belki benüm şueÀè-
ı feyøümden aòz-ı (17) nýruyla kÀmyÀb oldılar.

FÀèilÀtün fÀèilÀtün fÀèilÀtün fÀèilün

كفر دين يك جاده باشد مردم آگاه را

شد جدا از هم ز بس كردند قطع اين راه را

1 Kufr [ü] dín yek cÀdde bÀşed merdum-i (18) ÀgÀh-rÀ

Şod cudÀ ez-hem zi-bes kerdend úauè ín rÀh-rÀ

Küfr [ü] (19) dín bir cÀdde olur merdüm-i ÀgÀha

Oldı ayru ol úadr birbirinden (20) eylediler úauè
bu yolu

Yaèní ÀgÀh kimse her bir yer ister deyr (21) ister
ãavmaèa èibÀdetgÀhdur. Her bir yerden Óaúúa sülýk (22)

mümkündür. Her yerde Allâh hâzır [u] nâôırdur. Maôhar-ı bânî àâlemi ióâûa eylemiştir. (23) Kıl [ü] úâl-ı àafletkârân ile râh-ı mutaâaddid oldu.

عشق راحت دارد از پهلوی عقل حيله گر

شير ما بالين پر داند دم روباه را

2 èAşú râóat (24) dâred ez-pehlÿ-yı èaúl-ı óileger

Şir-i mâ bâlín-i per dâned dom-ı (25) rÿbâh-râ

èAşú raóat dutar pehlÿ-yı aúl-ı óilegerden

(26) Bizüm arslanımız tÿy yaãduú bilür tülki úuyruâını

Yaenî èaşúı (27) arslana teşbîh idüp èaúlı tülkiye teşbîh idüp èaşú [A 69b] (1) èaúl üzre àâlib olduâından ve óileger ü úorúaú olmaú óasebiyle. (2) Óâãıl benüm èaşúum èaúlı zír-i pâde pâymal idüp óile-i èaúldan (3) òalâã oldu.

Mefâêílün mefâêílün mefâêílün mefâêílün

چو ببند شمع گل پوش آن بهار باده نوشی را

کند آبی به مرگ خود قباى شعله پوشی را

1 Ço bîned şemè-i gül-pÿş Ân bahâr-ı bâde-nÿşî-râ

(4) Koned Âbî be-merg-i òod úabâ-yı şuele-pÿşî-râ

Eger görse şemè-i (5) gül-pÿş o bahâr-ı bâde-nÿşî

İder Âbı kendi mevtinden úabâ-yı (6) şuele-pÿşî

Yaenî şemè-i şuele-i gülfâm pür sırr iken maóbÿb-ı (7) bâde-nÿşuñ bahâr-ı óüsnüne bir kere nigerân olsa kendi mevtinden (8) bir mâvî úabâ müheyyâ idüp mâtem-zedelikle maóv [u] berbâd olur. (9) Óâãıl[ı] gül-i ruôsâr-ı maóbÿba muúâbil şemè-i siyâh bir şükÿfe (10) görünür.

ز ما کس نشنود حرف سخن نا کردن ما را

ز بس آهسته می خوانیم مکتوب خموشی را

2 Zi-mÀ kes nişnyd óarf-i suòan nÀ-kerden mÀ-rÀ

Zi-bes (11) Àheste míò`Àním mektÿb-ı òamÿşí-rÀ

Benden kimse işitmez (12) bir óarf kelÀm itmemek baña

Ol úadr Àheste oúurum sükÿt (13) luú mektÿbuñ

Yaení tekellüm itmekden úauè-ı naôar kelÀm söylemedüğüm (14) bir kimse òabír olup bilmez. KemÀl-i rütbe sükÿt mektÿbunı Àheste (15) -ò`Àn oldum.

بود تا بیش کم حرفی سیه بختی فزون باشد

سواد از سرمه می باشد صفاهان خموشی را

3 Boved tÀ-biş [u] kem óarfí siyeh baòtí fuzÿn bÀşed

(16) SevÀd ez-sürme mibÀşed āafÀhÀn-ı òamÿşí-rÀ

Olsa (17) az óarf çouú baòt-ı siyah ziyÀde olur

SevÀd-ı sürmeden (18) lÀzımdur sükÿt IāfihÀnına

Yaení şehr-bender-òamÿş keāír [ü] (19) úalíl kelÀmdan òalel-peōír olur. Belki sürme-i IāfihÀn gibi kÿb-ı (20) óavÀdiā ile pÀymÀl olmaúda sükÿt lÀzımdur.

نباشد کار اهل زهد بی کیفیتی شوکت

نمی دانیم کم از می فروشی خود فروشی را

4 Ne-bÀşed (21) kÀr-ı ehl-i zuhd bí-keyfiyyetí Şevket

Ne-mídÀním kem ez-mey-furÿşí (22) òod-fürÿşí-rÀ

Olmaz kÀr-ı ehl-i zühd bir keyfiyyetsüz Şevket

(23) Bilmem az mey-fürÿşluúdan òod-fürÿşluài

Yaení zÀhidũñ èibÀdÀtdan (24) merÀmı cebr-i dünyÀ içün kendini âyret-i èibÀdet üzre göstermek(25) dür. Belki kendine âyret-i óaúú üzre revÀc virmekdür. Böyle (26) olduài óÀlde mey-fürÿş olmaúdan az olmadı zÀhidũñ (27) òod-fürÿş olması. Belki daòa şenièe oldu.

Mefèÿlü fÀèilÀtũn mefèÿlü fÀèilÀtũn

از باده رنگ کردم سیماب کاغذی را

از شعله آب دادم گل های کاغذی را

1 Ez-bÀde [A 70a] (1) reng kerdem sım-Àb-ı kÀàeõı-rÀ

Ez-şuèele Àb dÀdem gũlhÀ-yı kÀàeõı-rÀ

(2) ŞarÀbdan reng eyledũm kÀàeõı-i sım-Àbı

Şuèeleden âu virdũm kÀàeõı-i (3) gũllere

Yaení kÀàeõ gibi beyÀž sımÀ-yı maóbÿbı neşee-i bÀdeyle gũlgÿn eyledũm. (4) GÿyÀ ki óarÀret-i mey şuèelesinden beyÀž kÀàeõ gibi gũl-rÿlara revnaú (5) u Àb [u] tÀb virdũm.

طومار می فرستم از حال خود به جانان

باید به شعله رفتن این پای کاغذی را

2 ÜÿmÀr mífiristem ez-óÀl-i òod be-cÀnÀn

(6) BÀyed be-şuèele reften ín pÀy-ı kÀàeõı-rÀ

Mektÿb gönderdũm kendi (7) óÀlümden cÀnÀna

LÀzımdur şuèele ile gitmek bu kÀàeõı ayaàına

Yaení (8) Àteş-i sÿz-ı èaşúum taórır idüp mektÿb gönderdũm semt-i cÀnÀna. (9) Àteş-i sÿz-ı èaşúumdan mektÿb èayn-ı Àteş oldu. Böyle olduài óÀlde (10) Àteşden bir pÀ lÀzımdur, bu mektÿb semt-i kÿy-ı cÀnÀna vÀãıl eylesũn.

دنیا و مردم او افتاده لایق به هم

چون ماهیان تصویر دریای کاغذی را

3 (11) DunyÀ vu merdum-i ý oftÀde lÀy1ú-ı be-hem

Çon mÀhiyÀn-ı taāvır deryÀ-yı kÀàeõı-rÀ

(12) DünyÀ vü merdüm-i dünyÀ lÀy1ú düşmiş birbirine

Taāvır balıúları gibi kÀàeõı-i (13) deryÀda

Yaèní MevlÀ-yı müteèÀl óazretleri dünyÀ vü mÀfihÀyı mecmÿe-ı envÀe-ı cins (14) müfredÀtıyla aósen òalú eylemişdür. NoúãÀndan her biri müberrÀdur. KÀàeõ (15) deryÀsında güzel taāvır olan balıúlar gibi bu teşbîh teşbîh-i maúlÿb (16) ùariúııyle õikr olınmışdur. Ve mutaãavvıfa ùÀifeginüñ bir ùÀifesi (17) seyr-i sülÿkına işÀretdür. MevlÀ-yı müteèÀl óazretlerinüñ deryÀya teşbîh (18) ider.

بنیاد آسمان شد ویران ز سیل اشکم

یک قطره آب سنگ است دریای کاغذی را

4 BunyÀd-ı ÀsumÀn şod vırÀn zi-seyl-i eşkem

Yek úaùre Àb (19) sengest deryÀ-yı kÀàeõı-rÀ

BinÀ-yı ÀsumÀn òarÀb oldı seyl-i (20) eşkümden

Bir úaùre ãu daşdur kÀàeõı-i deryÀya

Yaèní seylÀb-ı (21) sirişküm binÀ-yı eflÀkı òarÀb [u] berbÀd eyledi. ZırÀ deryÀ gibi olan (22) kÀàeõe bir úaùre ãu daş gibidür.

از خاطر رقیبان چشمت نرفته هرگز

چون آهوان تصویر صحرای کاغذی را

5 Ez-òÀùır-ı raúıbÀn çeşmet ne-refte (23) hergiz

Çon ÀhÿvÀn-ı taāvır ãaórÀ-yı kÀàeõı-rÀ

Raúıblerüñ òÀùırından (24) gözüñ zÀil olmadı aãlÀ

Taāvır olan Àhÿlar gibi kÀàeõí ãaórÀsından

(25) Yaení ruúebÀnuñ òÀne-i òÀùırlarında òayÀl-i çeşm-i
dil-ber كالتقش في الحجر *Ke'l-naúş fi'l-óaceri*¹¹³ (26) olmuştur.
ZÀil mümkün degüldür. KÀàeõe taāvır olan Àhÿlar ãÿreti
(27) gibi.

شوكت سفینه من از نظم گشته لبریز

عنبر سواد شعر است دریای کاغذی را

6 Şevket sefíne-i men ez-naôm geşte lebríz

èAnber-i sevÀd-ı şieràst [A 70b] (1) deryÀ-yı
kÀàeõí-rÀ

Şevket sefinem naômdan lebríz oldu

èAnber-i (2) sevÀd-ı şieràdür kÀàeõí-i deryÀda

Yaení Şevket sefinem lebríz oldu (3) eşèAr [u]
ebyÀtumdan. GÿyÀ sevÀd-ı şieràüm èanber oldu kÀàeõ
deryÀsına.

MefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün

بیاض گردن مینا نمودم اهل تقوی را

کشیدم سرمه از آب زمرد چشم افعی را

1 (4) BeyÀž-ı gerden-i mínÀ numÿdem ehl-i taúvÀ-rÀ

Keşídem sürme ez-Àb-ı zumurrud (5) çeşm-i efèí-rÀ

Gerdeni beyÀž mínÀyı gösterdüm ehl-i taúvÀya

Çekdüm (6) sürme zümrüd ãuyından ilan¹¹⁴ gözüne

Yaení ilan gibi olan zÀhid-i (7) riyÀkÀra gerden-i beyÀž
mínÀ gösterdüm. GÿyÀ zümrüd ãuyından ilanun (8) gözine
sürme çekdüm. Maèlÿm ola ilan zümrüd gördükde gözleri (9)

¹¹³ “Taşa yazı yazmak gibidir.”

¹¹⁴ “Yılan”

kýr [u] nÀ-bínÀ olur. ZÀhid ilana teşbîh itmek kemÀl rütbe eâúÀl olup (10) herkesüñ menferí[?] ¹¹⁵ olmaàla işÀretdür. BÀde Àb-ı zümrüde teşbîhden (11) kemÀl rütbe zı-úıymet ü meràýb olup cevÀhir maúylesi olmaú (12) işÀretdür. Bu maẓmýn bir daòı evvel geçmişdür, àaflet olinmaya.

ز جا مشكل بود جنبیدن ارباب علایق را

بود گل میخ آهن سوزنی دامن عیسی را

2 Zi-cÀ (13) muşkil boved conbíden erbÀb-ı èalÀyíú-rÀ

Boved gülmío Àhen sýzení (14) dÀmen-i èísÀ-rÀ

Yerinden erbÀb-ı èalÀyíúuñ müşkül olur sıçramaú

(15) Olur gülmío Àhen igne dÀmen-i èísÀya

Yaení erbÀb-ı èalÀyíú tÀrik-i (16) dünyÀ olup silk-i tecerrüde sÀlik ü dÀòil olmaú mümkün degüldür. (17) ZirÀ èísÀ èaleyhi's-selÀm silk-i tecerrüde dÀòil olmasına bir igne mÀniè (18) oldu. Bu maẓmýn daòı mürýr itmişdür.

اثر کی می گذارد ریشه غم در دل نازک

خورد مار سیاه موی چینی خاک چینی را

3 Eâer key mígozÀred ríşe-i (19) àam der-dil-i nÀzik

Òored mÀr-ı siyÀh-ı myý-ı çíní òÀk-i çíní-rÀ

(20) ÀâÀr nice bıraúur àam ùamarı bir dil-i nÀzikde

Yer mÀr-ı siyÀh-ı myý-ı (21) çíní òÀk-i çíníyi

Yaení bir èÀúil [ü] nÀzik dil kimsenüñ mínÀ-yı (22) úalbıne àam [u] kederüñ bıraúsa elbette o nÀzik dil maóv [u] berbÀd olur. ZirÀ (23) kÀse-i çíní nÀzik olmaú óasebiyle mÀr-ı mydÀrı elbette nihÀyet (24) kÀse-i çíní

¹¹⁵ menferí[?]: (A 70b)

maóv [u] berbÀd eyler. Maèlým ola kendi dil-i nÀziki (25) kÀse-i çíníye teşbíh idüp ve mÿy-ı kÀse efèíye teşbíh idüp (26) ke-öÀlik efèí óayvÀnÀt maúylesine iãÀbet eyledükde maóv [u] ièdÀm (27) eyler. Mÿy-ı çíní daòı kÀseye iãÀbet eyledükde kÀse şikest [ü] **[A 71a] (1)** maóv eyler ve ilanuç dÀéimÀ ekl eyledüğü öÀk olduına telmío var. (2) Ve mÀdde-i insÀn öÀkden olduına işÀretdür. Ríşe-i àam öÀk-i kÀse-i (3) úalb-i insÀnı dÀéimÀ ekl eyledüğü gibi güzel píçide bu teşbíh gibi mebnídür.

به سوی راستی دل را هدایت کن که می باشد

عصای آبنوسی به از میل سرمه اعمی را

4 (4) Be-sÿy-ı rÀstí dil-rÀ hidÀyet kon ki míbÀşed

èAãÀ-yı Àbnosí be(5)-ez-míl-i sürme aemÀ-rÀ

Ùaríú-i müstaúíme göñül delíl ol zírÀ olur

(6) Àbnÿs èaãÀ güzel aemÀya míl-i sürmeden

Yaení kendi nefis-i (7) emmÀreñe ve àayrı kimselere óüsn-i èamel sevú idüp ve ùaríú-i müstaúíme (8) reh-ber olur. ZírÀ güzel rÀst-ı ièÀne eyledük'çün aemÀya èaãÀ (9) míl-i sürmeden fÀéideli oldu, èaãÀ aemÀya. ÓÀãıl[ı] ùaríú-i (10) müstaúím-i şerè-i şerífden öÀric ùaríúe bi-óasebi'l-èaúl mümÀşÀt (11) itme. ZírÀ èaúl encÀm-ı kÀrda aemÀ gibidür. İdrÀk úÀãırdur.

به بزم وصل هم مجنون ما فکر جنون دارد

خیال حلقه زنجیر سازد چشم لیلی را

5 (12) Be-bezm-i vÀâl hem Mecnÿn-ı mÀ fikr-i cünÿn dÀred

ÒayÀl-i óalúa-i zencír (13) sÀzed çeşm-i Leylí-rÀ

Maófil-i vaãlda benüm Mecnÿnum cünÿn fikrũ (14) dutar

Òalúa-i zincír òayÀl eyler çeşm-i LeylÀya

Yaèní bezm-i mecõyb-ı (15) cünÿn-ı ÒüdÀ vÀãıl-ı óaúíúat-ı
óÀl olduúda gün günden (16) tezÀyüd-i ceõb-i cünÿn eyler.
ZírÀ óaúíúat-i óÀle vÀãıl olmaú (17) başúa bir revnaú u
úayd olur ceõbe-i cünÿn-ı RabbÀníye.

ز بس سرو قد خوش جلوه اش نظاره می خواهد

به گردش همجو چشم آرد ز شوخی طوق قمری را

6 Zi-bes serv(18)-úadd-i òoş cilveeş neôôÀre miô`Àhed

**Be-gerdiş hemço çeşm Àred (19) zi-şÿòí ùavú-ı
úumrí-rÀ**

Ol úadr serv-úadd-i òoş cilve neôôÀr (20) ister

Göz gibi gerdişe getürür şÿòluúdan ùavú-ı úumríyi

(21) Yaèní maóbÿbuñ úÀmet-i sehí-i serv-i òırÀmÀn ol úadr
nÀzik güzel (22) cilveden neôôÀre ister. Ùavú-ı úumrí göz
gibi gerdişe getürür (23) şÿòluúdan.

تن او در قباى لاله گون لطف ديگر دارد

بود فانوس گلگون لفظ رنگين شمع معنى را

7 Ten-i ÿ der-úabÀ-yı lÀle-gÿn luùf-ı díger dÀred

**(24) Bÿd fÀnÿs-ı gülgÿn lafô-ı rengín şemè-i maènÀ-
rÀ**

Cism-i dil-ber lÀle (25) rengi úaftÀn içre başúa
bir ãafÀ gösterür

Olur fÀnÿs-ı (26) gülgÿn lafô-ı rengín şemè-i
maènÀya

Yaèní sım-ten-i dil-ber úaba-yı lÀle(27)-gÿn giydükde
başúa bir leùÀfetli óÀlet kesb ider. ZírÀ **[A 71b]** (1)
rengín lafô şemè-i maènaya fÀnÿs-ı gülgÿn olduài gibi.

تماشای صفای ساعدیی دارم که می ترسم

به چوب آخر ز نخل طور بندق دست موسی را

8 TemÅŞÀ-yı āafÀ-yı (2) sÀèidí dÀrem ki mítersem

Be-çyb Àhir zi-naòl-ı Üyr bended dest-i MÿsÀ-rÀ

(3) Bir āÀf sÀèide temÅŞÀ eylerüm úorúarum

Bir çyba Àòir naòl-ı Üyrdan (4) baàlaya dest-i
MÿsÀyı

Yaení bir āÀóib-i muècizÀt-ı peygambere ümmet oldum. (5)
MÿsÀ aleyhisselÀmuñ muècize-i yed-i beyøÀsı gibi nice
muècizesi vardur. (6) MaènÀ-yı díger, bir sÀú-ı símin-i
dil-bere temÅŞÀ eyledüm. Nice sÀèid-i (7) beyÀž dil-
berlerüñ sÀèidlerini şikest idüp taòta-bend itmişdür. (8)
Belki sÀèid-i sím dil-berler benüm sím-sÀú dil-berüme
èÀşıú [u] üftÀde (9) olmuşdur.

غبار هستی ما دود چشم ما بود ورنه

توان از روزن دل دید مهتاب تجلی را

9 ĞubÀr-ı hestí-i mÀ dÿd-ı çeşm-i mÀ bÿd verne

TevÀn ez (10)-revzen-i dil díd mehtÀb-ı tecellí-rÀ

Bizüm varlıú-ı àubÀrımız àubÀr-ı çeşmüm (11) olur
yoúsa

Mümkindür revzene-yi dilden görmek mehtÀb-ı tecellí

(12) Yaení àubÀr-ı óicÀb cism-i mÀnièdür. Yoúsa nefsi-
nÀùıú-a-i insÀn belki (13) nefsi-ı úudsí-i insÀn kendi
feyž-i baāiretten mehtÀb-ı pertev-i tecellí (14) her vaút
görmek mümkündür. AmmÀ óicÀb cism-i mÀnièdür.

به یاد او کشیدم باده صد رنگ فکر امشب

سحر از کوچه مصرع گرفتم مست معنی را

10 Be-yÀd-ı (15) ÿ keşídem bÀde-i āadrenğ fikr im şeb

Seóer ez-kýçe-i mîãraè (16) giriftem mest-i maènÀ-rÀ

Onuñ òayÀliyle geçiñdüm yüz reng şarÀb-ı (17) fikr
bu gice

äabÀh kýçe-i mîãraèdan dutarum mest-i maènÀyı

Yaèní (18) maóbybuñ bu gice reng-À-reng òayÀl-i fikr ile
rengín güzel maènÀ(19) dÀr àazeller tertíb [ü] inşÀd
eyledüm.

ز روی دل سخنور رفعت اقبال می باید

به بال جوهر آئینه پرواز است طوطی را

11 Zi-rýy-ı dil suòanver rifèat-ı (20) iúbÀl míbÀyed

Be-bÀl-i cevher-i Àyíne pervÀzest üyüí-rÀ

(21) MülÀyím äyretle söz äÀóibine rifèat-ı iúbÀl
lÀzımdur

Àyíne-i (22) cevher úanadıyla pervÀz ider üyüí

Yaèní erbÀb-ı hünere óüsn(23)-äyret ü mülÀyím äóóbet
göstermek ile óüsn [ü] ülfet mümkündür. (24) Üyüí Àyínede
óüsn ü mülÀyím äyret gördügüçün Àyíne (25) taèlím-i
tekellüm idüp Àyíneye èÀşıúdur.

ز احوال زمان عمر آگه نیستی شوکت

چه می دانی ورق گردند دنیی و عقبی را

12 Zi-aóvÀl-i zamÀn-ı (26) èömr Àgeh nístí Şevket

Çe mídÀní varaú gerdened-i diní vu èuúbí-rÀ

(27) AóvÀl-i zamÀn-ı èömrden Àgeh degülsün Şevket

Nice bilürsün fÀrià [A 72a] (1) olmaú dünyÀdan
Àòiretten

Yaèní sen vaút-i óÀl-i èömründen Àgeh degülsün. (2) Yaèní kendi kendini bilmezseñ dünyÀ vü Àòiret terk idüp èÀşıúlıàa ola(3) sun, nice bilürsün.

MefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün mefÀèílün

زهی تکرار نامت سبزه دشت دردناکی را

خیالت نکهت گل کوچه باغ سینه چاکی را

1 Zihi tekrÀr-ı nÀmet sebze deşt-i derdnÀkí-rÀ

(4) ÒayÀlet nùkhet-i gül kÿçe bÀà-ı síne-çÀkí-rÀ

èAcep tekrÀr-ı nÀmuñdan (5) sebze ãaórÀ-yı derd àamnÀk

ÒayÀlüñ gül úóúusı soúaúdur çÀk (6) bÀà-ı síne ana

Yaèní taèaccüb olacaú óÀletdür fikr-i esmÀèullÀh ile yaèní (7) kelíme-i tevóíd ile èÀşıú-ı muóibb-i AllÀhuñ feyfÀ-yı merÀmı sebz ü neşv ü nemÀ (8) bulur. Tefekkür-i òayÀl-i BÀrí gülşen-i òÀùırda bÿy-ı gül gibi cevelÀn ıder.

به کنج معبدت جرم فلک خلوت نشین پیری

که همچون سبزه گرداند به کف اجسام خاکی را

2 (9) Be-kunc-i maèbedet curm-i felek òalvet-nişín pírí

Ki hemçon (10) ãubóa gerdÀned be-kef ecsÀm-ı òÀkí-rÀ

Senüñ èibÀdetgÀhuñda (11) cürm-i felek òalvet-nişíni bir pírdür

Tesbíó gibi döndürür elinde (12) ecsÀm-ı òÀkı

Yaèní çarò-ı köhne-sÀluñ devr-i dÀéim devr itmesi (13) ancaú senüñ emrine münúÀd u muùie. GÿyÀ kÿze-i òÀkı dÀne-

i tesbíó (14) gibi elinde dÀéimÀ devr itmeden saña öikr-i tevóíd itmekdür.

به هر سو گردش مردم نماید حلقه ذکری

بود تار از نفس ها سبجه اجسام خاکی را

3 Be-her sÿ (15) gerdiş-i merdum numÀyed óalúa-i öikrí

Bÿd tÀr ez-nefeshÀ āubóa-i ecsÀm-ı (16) òÀkí-rÀ

Her bir ùarafda her bir efrÀd-ı insÀn görünür bir óalúa-i öikr

(17) Olur nefesden iplik sübóa-i ecsÀm-ı òÀkiye

Yaení her bir insÀnda (18) ôuhÿrÀt-ı öikr-i RabbÀní vardır. GÿyÀ vücÿd-ı òÀk-i insÀn dÀne-i (19) tesbíó, nefes-i insÀn rişte-i tesbíó gibidür. Belki her bir ferd-i insÀnda (20) bir óalúa-i tevóíd nümÀyÀn [ü] ôÀhirdür.

رقم های مجاز آمیز شوکت را قلم درکش

که سازد جلد دیوان حقیقت سینه چاکی را

4 RaúamhÀ-yı mecÀz-Àmíz Şevket(21)-rÀ úalem derkeş

Ki sÀzed cild-i dívÀn-ı óaúíúat síne-çÀkí-rÀ

(22) MecÀz-Àmíz olan kitÀblarına Şevketüñ úalem çek

ZírÀ cild-i dívÀn-ı (23) óaúíúat yapar çÀk sínesin

Yaení Şevketüñ mecÀze dÀir (24) güft ü gÿyla eyledügi kelÀmın sehv ü úalem-i nÀsiòinden olmaú (25) óasebiyle defterden iòrÀc idüp üzerine òauù-ı buùlÀn çek. (26) DívÀn-ı óaúíúat oldu çÀk-ı sínesi. Yaení nefes-i nÀùlúası (27) èayn-ı óaúíúate vÀãıl oldu.

FÀèilÀtün fÀèilÀtün fÀèilÀtün fÀèilün

شرم چون کرد عیان مطلب پنهانی را

گشت عینک خوی می خجلت خط پیشانی را

1 Şerm çon kerd èayÀn maùlab-ı [A 72b] (1) pinhÀní-rÀ

Geşt èaynek òoy-ı mey-i òaclet òaùar-ı píšÀní-rÀ

Şerm o zamÀn (2) eyledi èayÀn maùlab-ı pinhÀní

Oldı gözlük èaraú-ı òaclet òaùar-ı (3) píšÀníye

مردم آزاد به گفتار برون آرد سر

جیب باشد ز دهن جامه عریانی را

2 Merdum-i ÀzÀd be-goftÀr berÿn Àred ser

Ceyb bÀşed (4) zí-dehen cÀme-i èuryÀní-rÀ

Merdüm-i ÀzÀd sözde çıúarur başın

(5) Ceyb[?] ¹¹⁶ olur aàızdan cÀme-i èuryÀna

سخت سنگ از کف طفلان دلم می خواهد

رو به شهر آوردم این شوق بیابانی را

3 Saòt seng ez-kef-i ùıflÀn (6) dilem mío~Àhed

Rÿ be-şehr Àverdem ín şevú-i beyÀbÀní-rÀ

Pek daş (7) yed-i ùıflÀndan göñlüm ister

Yüz şehre götürdüm bu beyÀbÀnı (8) şevúde

Yaení cünÿn-ı yÀbÀní olmadan göñlüme âiúlet èÀrıż oldu.

(9) Yine dívÀne-i şehr olup şevú-i muóabbetüm var. Sínemi
ãadef-i (10) saòt senà-i gürgÀn ideyüm.

MefÀèilün feèilÀtün mefÀèilün feèilün

منه بره گزرم دام کینه خواهی را

چه افکنی به ره سیل خار ماهی را

1 Menih be-reh-guzerem dÀm-ı kine-ò~Àhí-rÀ

(11) Çi efkení be-reh-i seyl òÀr-ı mÀhí-rÀ

¹¹⁶ Ceyb [?]: (A 72b)

Bıraúma reh-güzerüm dÀm-ı kine(12)-ò`Àhı

Neden atarsun seyl yolına òÀr-ı mÀhı

Yaení bu èÀlem-i (13) güzergÀhda kimseye kine-ò`Àh olup
intiúÀm-cý olma. ZírÀ (14) òaùargÀh-ı seyl-i óavÀdiâÀta
muúÀbil çendÀn mülÀyim vÀãıl-ı kine-ò`Àh u (15) intiúÀm-
cý olmaú.

به طبع نازک پیران خورد خیال ملال

نگه نسیم بود شمع صبحگاهی را

2 Be-ùab'-ı nÀzik pírÀn-ı òored òayÀl-i melÀl

(16) Nigeh nesím bÿd şemè-i ãubógÀhı-rÀ

NÀzik ùabíeatden pír [ü] köhne(17)-sÀl bir òayÀl-i
melÀl

Medd-i baãar bÀd olur ãabÀó vaúti çerÀaina

(18) Yaení iòtiyÀr-ı fÀnı cüzéi [vü] eúall şeyden infièÀl
idüp tekdır (19) olur. ZírÀ ãabÀó vaútinüñ şemèi nesím-i
òayÀl ile maóv olur. (20) Şemèüñ ãabÀó vaútinde èömri
nihÀyete vÀãıl olur. Ve lüzýmı (21) olmaduàından her
şeyden münèadim olur.

به زخم سوختگان موم مرهم است آتش

به شعله داغ شپند افکند سیا هی را

3 Be-zaòm-ı sÿòtegÀn (22) mÿm-ı merhemest Àteş

Be-şuèele dÀà sipend efkened siyÀhı-rÀ

(23) Zaòm-ı sÿòtegÀnlara merhem-i mÿmdur Àteş

Şuèelede dÀà sipend (24) bıraúur siyÀhlıaı

Yaení sÿòtegÀn şevú-i muóabbete Àteş-i èaşú (25) èayn-ı
şifÀdur. DÀà-ı sipend şuèele-i Àteş maóv eyledügi gibi.

به بارگاه خودی بی حواس ره بردیم

گذاشتیم به بیرون در سیاهی را

4 (26) Be-bÀrgÀh-ı òodí bí-óevÀs reh berdím

GozÀştím be-bírÿn-ı (27) der-siyÀhí-rÀ

Kendi sarayuma bí-óevÀs yol götürdüm

Bıraúdum [A 73a] (1) úapudan dışarı siyÀhlııaı

Yaèní èÀlem-i tecerrüde silk-i mücerredÀne nefis-i (2)
nÀùııúa úayd-ı vüçÿdun òalÀã idüp vÀãıl eyledüm. èÀlem-i
fÀnıde àubÀr-ı (3) cismi úaraltı gibi bıraúdum. Āyet-i
keríme يا ايها النفس المطمئن ارجعي الي ربك YÀ eyyuhÀ'n-nefsu'l-muùmainne
ircièí (4) ilÀ Rabbike¹¹⁷ mÀãıddıúına ãÀdıú oldum.

خزان رود پس دیوار چون گل رعنا

به گلشن نمایم رنگ گاهى را

5 ÒazÀn reved pes-i dívÀr çon (5) gül-i raènÀ

Be-gülşen numÀyem reng-i gÀhí-rÀ

Faâl-ı òazÀn gider dívÀr (6) ardından gül-i raènÀ
gibi

Gülşende göster kim cismÀnı rengi

Yaèní (7) benüm úıırú ãabÀn gibi sarı rengüm faâl-ı òazÀn
gördükde gülşen dívÀrı (8) ardında óicÀbından gizlenür.
Kendi óÀline şükr ãadrında olur.

Mefèýlü fÀèilÀtü mefÀèílü fÀèilün

آن شعله خوى تا شده گرم عتاب ما

لرزد به خويشتن شرر از اضطراب ما

1 (9) Àn şuèle-òÿÿ tÀ-şode germ èitÀb mÀ

Lerzed be-ò'ışten şerer ez(10)-ızùırÀb-ı mÀ

¹¹⁷ “Ey huzur içinde olan nefis! Rabbine dön!” (Fecr, 27-28)

O Àteş-òÿy tÀ ki oldı germ èitÀb baña

Ditrer (11) kendinden şerer benüm ızdırabumdan

Yaenı o Àteş-òÿ maóbÿb baña germ (12) èitÀb eyledükde
beni bir ızùırÀb-ı Àteş ióÀùa ider. Baña baúda Àteş (13)
daòı ızùırÀb-ı òavfinden úararnÀk olur. ÓÀãıl[ı] Àteş,
maóbÿbuñ (14) germ èitÀbından óazer eyler.

يک رنگ گشته ايم ز حيرت به کاعنات

گردد به شیشه آب ز مرد شراب ما

2 Yek reng geşteéím zi-óayret be-kÀéinÀt

(15) Gerded be-şíşe Àb-ı zumurrud şarÀb-ı mÀ

Bir reng oldum óayretten (16) kÀéinÀtda

Olur şíşede zümrüd āuyı benüm şarÀbum

Yaenı (17) bu èÀlem-i óayretde kendi óayretümden evúÀtum
bir óÀl üzre güöerÀn (18) eyledi. Bir óÀl üzre
olduàumuzdan şíşe-i felekde sÿy-ı òilúatimüz (19) óüsni-
òilúate tebdıl olup āafvet-i óÀl kesb eyledük.

خود را به روی آب ز همت گرفته ايم

خالی ز مغز نيست چو گوهر حباب ما

3 Òod-rÀ be-rÿy-ı (20) Àb zi-himmet girifteéím

ÒÀlí zi-maàz níst ço gevher óabÀb-ı mÀ

(21) Kendi rÿy-ı Àbda himmetle dutdum

ÒÀlí degül güher gibi maàzdan (22) bizüm óabÀbımız

Yaenı bu bí-bünyÀd dünyÀda himmet-i feyż-i derÿn ile
pÀyidÀr (23) olurum. ÒÀlí degül óabÀb-ı vüçÿdum derÿn-ı
cevher gibi maàzdan.

از نشئه بی نصيب کسی همچو ما مباد

رنگ حنای دست قدح شد شراب ما

4 (24) Ez-neşée bí-naâíb kesí hemço mÀ mebÀd

Reng-i óınÀ-yı dest-i (25) úadeó şod şarÀb-ı mÀ

Neşeeden kimse benüm gibi bí-naâíb olmasın

(26) Dest-i úadeée reng-i óınÀ oldu benüm şarÀbum

Yaení vaút-i óayÀtumda (27) àam [u] kederden başúa baña èayş [u] neşÀù müyesser olmadı.

از بس که تن به راحت دنیا نهاده ایم

شوکت پرد به بالش پر رنگ خواب ما

5 Ez-bes ki [A 73b] (1) ten be-rÀóat-ı dunyÀ nihÀdeím

Şevket pered be-bÀliş-i per reng-i ò`Àb-ı mÀ

(2) Ol úadr vücŷdum rÀóat-ı dunyÀ üzre biraúdum

Şevket uçurtdı perı (3) yaãduúdan reng-i ò`Àbum

Yaení ol úadr nÀzik [ü] rÀóat-ı dunyÀ iòtiyÀr (4) idüp ve nÀz u rÀóata ten-nihÀde oldum. MülÀyim-i bÀlín [ü] berden-ò`Àb-ı (5) rÀóatum remıde olur. ÓÀãıl[ı] cüzéi bir şeyle rÀóatuma òalel-peõır (6) olur.

MefÀèilün feèilÀtün mefÀèilün feèilün

هنوز زنده بود نام ما ز شهرت ما

ز موم زیر نگین است شمع تربت ما

1 Henuz zinde bŷd nÀm-ı mÀ zi-şohret-i mÀ

Zi-mŷm-ı zır-i nigín(7)est şemè-i turbet-i mÀ

Şimdi zinde olur benüm adum şöhretümden

(8) Mŷm-ı zır-i nigíndendür benüm şemè-i türbetüm

Yaení egerçi âyreten vücŷduma (9) mevt ùÀrí oldu ammÀ hüner nÀm [u] şöhretüm ÀfÀú-ı èÀlemi dÀéimÀ (10) devr ider. GŷyÀ ki benüm nÀm [u] şöhretüm zinde [vü] kÀní üzredür. Belki şemè-i (11) úarÀrum mŷm-ı zır-i

nigindendür ki dÀéimÀ nÀm [u] şöretden münfekk olmaz.
(12) Şuèle-i şöretle Àteş-efrÿz olur.

ز شش جهت چو زمین آرمیدگی داریم

بود ز گردش گردون کمند وحدت ما

2 Zi-şes cihet ço zemîn (13) Àramídegí dÀrím

Bÿd zi-gerdiş-i gerdÿn kemend-i vaódet-i mÀ

(14) CihÀt-ı sitteden yer gibi úarÀr dutarum

Olur gerdiş-i gerdÿn kemend-i (15) vaódetüm benüm

Yaèní cihÀt-ı sitte vüçÿd-ı nefis-i nÀùlúaya úarÀrgÀh (16)
olaldan berü óavÀdiaÀt-ı eyyÀm u gerdiş-i eflÀk delíl-i
vaódet-i (17) RabbÀní oldu. Belki kemend-i vaódet-i
óauíúat oldu.

به سخت جان ما آسمان ندارد یاد

ز کوچه رگ سنگ است خاک طینت ما

3 Be-saòt (18) cÀn-ı mÀ ÀsumÀn ne-dÀred yÀd

Zi-kÿçe-i reg-i sengest óÀk-i (19) ùıynet-i mÀ

Benüm saòt cÀnumı ÀsumÀn der-òauır itmez

Daş (20) ùamar kÿçesindendür benüm ùıynetüm

Yaèní kemÀl rütbe saòt-ı cÀn (21) cevre müteóammil
olduàumdan felek beni der-òauır idüp cevr itmez. (22)
Bi'l-küllıye nısyÀn derecesine vaøè eylemiş.

ز زیر سرمه هوا چون نگاه می جوشد

پر است بس که جهان از غبار کلفت ما

4 Zi-zír-i sürme hevÀ (23) çon nigÀh mícÿşed

Purest bes ki cihÀn ez-àubÀr-ı (24) külfet-i mÀ

Zír-i sürmeden hevÀ medd-i baãar gibi cÿş eyler

(25) Ol úadr dolmışdur dünyÀ benüm àubÀr-ı
kûlfetümden

Yaení ol úadr àubÀr-ı (26) kûlfetüm ü dýd-ı Àhum èÀlemi
iòÀàa eylemişdür. Sürmeli gözden (27) medd-i baãaruñ
çıúduàı gibi hev[À] sürme alur. بين السماء و الارض *Beyne's-*
*semÀéi ve 'l-arêi*¹¹⁸ [A 74a] (1) cevelÀn ider.

به دل خیال تو از بس که رنگ وحشت ریخت

نگاه چشم غزال است آه حسرت ما

5 Be-dil òayÀl-i to ez-bes ki reng-i vaóset ríòt

NigÀh-ı (2) çeşm-i àazÀlest Àh-ı óasret-i mÀ

Senüñ òayÀlüñ òÀùıra ol úadr (3) reng-i vaóset
dökdi

NigÀh-ı çeşm-i àazÀl olmuşdur Àh-ı óasretüm

(4) Yaení senüñ çeşm-i àazÀlüñ ve vaóşı nigÀhuñ òayÀl
eylemeden òÀne-i (5) òÀùırda o rütbe vaóset cemè oldı.
Derýn-ı síneden çıúan (6) Àh-ı óasretüm nigÀh-ı çeşm-i
àazÀl gibi görünür. Belki èayn-ı nigÀh-ı àazÀl oldı.

ز جوش مشتریان بس که چو شد افغانیم

رسد به گوش صدا از شکست قیمت ما

6 (7) Zi-cýş-ı MuşteriyÀn bes ki cýşed efàÀnem

Resed be-gýş ãadÀ (8) ez-şikest-i úıymet-i mÀ

Cýş-ı Müşteriden ol úadr cýş eyledi (9) efàÀnum

VÀãıl olur ãavt semèa úıymetüm úırıúılıından

Yaení (10) cýş-ı Müşteriden pÀymÀl olup miúdÀr-ı behÀm
òÀrice çıúup (11) maèlým olmadı kemÀl-i herem beni maóv
eyledi.

¹¹⁸ “Yer ve gök arası.”

ز موت ماست به روی حیات ما رنگی

شکفته لاله دستار ما ز تربت ما

- 7 **Zi-mevt-i mÀset (12) be-rÿy-ı óayÀt-ı mÀ rengí**
Şukufte lÀle-i destÀr-i mÀ zi-turbet-i mÀ

(13) Bizüm mevtimüz rÿy-ı óayÀtımızda bir rengdür

Bizüm lÀle-i destÀrımız (14) açılmış mezÀrımızda

Yaèní bizüm reng-i óayÀt u memÀtımız birbiriyile (15)
tevèemdür. GÿyÀ başımızda destÀr-ı lÀle türbetimizdür.

نشسته ایم رمیدن به گرد ما نرسد

خمیر مایه آر ام ماست وحشت ما

- 8 **Nişeste (16) ím remíden be-gerd-i mÀ ne-resed**
Òamír-i mÀye-i ÀrÀm-ı mÀst (17) vaóşet-i mÀ

Oturdum úaçmaú benüm tozuma yirişmez

Benüm mÀye-i (18) òamír-ÀrÀmum benüm vaóşetümdür

Yaèní ol úadr teveóóuş [u] nefretüm var (19) èÀlemden.
Benüm oturmaúlıaum úaçmaúdan tız [ü] çabuk görünür.

پر است انجمن ما چنان ز گرد ملال

که چشم سرمه کشیده است شمع صحبت ما

- 9 **(20) Purest encomen-i mÀ çonÀn zi-gerd-i melÀl**
Ki çeşm sürme (21) keşídest şemè-i ãóóbet-i mÀ

Dolmuşdur meclis benüm ancılayın (22) àubÀr-ı
melÀlümden

ZírÀ göze sürme çekmişdür benüm şemè-i ãóóbetüm

(23) Yaèní meclis o rütbe benüm àubÀr-ı siyÀh-ı àamumdan
dolmuşdur. Benüm şemè-i (24) meclisümden mıl-i sürme gibi
göze sürme çekmek mümkündür.

ز فیض عشق به دل های سخت ره داریم

زند به چشم آئینه غوطه حسرت ما

10 (25) **Zi-feyž-i èaşú be-dilhÀ-yı saòt reh dÀrím**

Zened be-çeşm-i Àýíne (26) àavù-a-i óasret-i mÀ

Feyô-i èaşúdan saòt göñüllere yolum (27) var

Verür çeşme-i Àýíneye àavù-a-i óasretimüz

Yaèní feyž-i èaşúdan [A 74b] (1) Àhen-dil dil-berlerüñ
òÀne-i òÀùırlarında cÀygır olup belki Àýíne gibi (2) olan
sÀòa-i úalb-i dil-berÀnda âyret-nümýn ve cilveger olduı.

پس از وفات نداریم ماتم افروزی

شرار سنگ مزار است شمع تربت ما

11 (3) **Pes ez-vefÀt ne-dÀrím mÀtem-efrýzí**

ŞerÀr-ı seng-i mezÀrest (4) şemè-i turbet-i mÀ

Öldükden ãoñra lÀzım degül baña mÀtem-efrýz

(5) Şerer-i sengzÀr olur şemè-i türbetüm

Yaèní öldükden ãoñra yas [u] (6) mÀtemimiz fÀş [u] bedíd
olmaz. Şemè-i mezÀrımız èÀlem-i àaybda sýzÀn olur.

نگه بود کف افسوس دیده احول

بود ز چشم پریشان نظر ندامت ما

12 (7) **Nigeh býd kef-i efsýs díde-i aóvÀl**

Býd zi-çeşm-i perişÀn naôar-ı (8) nedÀmet-i mÀ

NigÀh olur óayf eli şÀşı göze

Olur çeşm-i (9) perişÀna naôar-ı nedÀmetüm

Yaèní óÀlÀ bize òidmet ü Àlýde úıyÀs idüp (10) ve kem
naôar ile iltifÀt iden úuãýr kendi díde-i perişÀnındadır.
(11) Çeşm-i aóvÀla nigÀh kef-i efsýs olduai gibi. Yaèní

mükerrer görmek (12) úuăÿr gözde olduàından nigh-i óayf
ider göze.

به سينه ناخن الماس مشكند شوكت

ز گردش نگه يار بى مروّت ما

13 Be-síne nÀoun-ı (13) elmÀs mişkened Şevket

Zi-gerdiş-i nigh-i yÀr-ı bî-muruvvet-i mÀ

(14) Sínde elmÀs ùırnaàın úırar Şevket

Benüm mürüvvetsüz yÀrüm gerdiş-i (15) nigÀhı

Yaèní çeşm-i dil-berde her bir nigÀh-ı fitne-cÿyında tíà-
i elmÀs (16) ser-tíz müjgÀnla síne-i kebe-i èuşşÀúa rize-
i elmÀsın cefÀ-rízÀn (17) ider.

Mefèÿlü fÀèilÀtü mefÀèílü fÀèilün

پر وحشت بس که دل بى قرار ما

خیزد ز کوچه رم آهو غبار ما

1 Pur vaóset bes ki dil-i bî-úarÀr-ı mÀ

Óized zi-kÿçe-i rem-i Àhÿ (18) àubÀr-ı mÀ

Ol úadr pür vaósetdür dil-i bî-úarÀrum benüm

Úaúar kÿçe-i rem-i (19) Àhÿdan àubÀrum

Yaèní o rütbe èÀlemden teveóouşş idüp bî-úarÀr (20) olmış
göñlüm àazÀllar sürüsinden àubÀr-ı bî-úarÀrum nümÀyÀn
olur. (21) MaènÀ-yı díger, òÀk-i ùıynetüm àubÀr-ı bî-
úarÀrlıúdan feyż alup sirişt [ü] (22) mÀye-i ùıynetüm
olmuş

رحلت نموده ایم ز کنعان به سوی مصر

چشمیست چون شکوفه بادام بار ما

2 Riólet numÿdeím zi-KenèÀn be-sÿy-ı Mıār

(23) Çeşmíst çon şukÿfe-i bÀdÀm bÀr-ı mÀ

Riôlet gösterdüm KenèÀndan (24) semt-i Mıãıra

Gözedür bÀdem çiçegin gibi yükümüz

Yaení biz diyÀr-ı àurbetde bu (25) èulüvv-şÀn [u] serír-i salúanata mÀlik olduúdan ãoñra vaúan-ı aãliyemize (26) èavdet eyledük. LÀkin ùarafeynden yaení vaúan-ı aãliyemiz ve diyÀr-ı àurbet (27) çeşm-i intiôÀr bizümle ber-À-ber refÀúat eyledi. Ùarafeynden bize dil-ò`Àh üzre **[A 75a]** (1) muntaôarlardur. ÓÀãıl[ı] her yerde èulüvv-şÀnımız vardır.

دل را بود ز لعل تو رنگ شکفتگی

از خنده گل است نسیم بهار ما

3 Dil-rÀ bÿd zi-laèl-i to reng-i (2) şukuftegí

Ez-òande-i gülest nesím-i bahÀr-ı mÀ

Göñülde olur senüñ (3) laèlüñden reng-i şüküftelik

òande-i güldendür nesím-i bahÀrum

Yaení benüm göñlüme (4) güşÀyiş-i revnaú senüñ laèl-i lebüñden olur. GÿyÀ bizüm gülzÀr-ı òÀúırımızuñ (5) yÀdı senüñ àonca dehÀnuñ òandesindendür.

خاک بربادم رفته آن شوخ جلوه ایم

گردد پری به شیشه هوا از غبار ما

4 ÒÀk-i berbÀdem refte Àn şÿò-ı (6) cilveím

Gerded perí be-şíşe hevÀ ez-àubÀr-ı mÀ

Bir şÿò-ı cilvenüñ (7) òÀk-i berbÀdum

Oldı perí şíşede hevÀ benüm àubÀrumdan

Yaení (8) bir nÀzik şÿò dil-berüñ èişve [vü] cilvesinden pÀymÀl [u] berbÀd oldum. (9) HevÀ àubÀr-ı vüçÿdumda ãÿret-i perí kesb ider.

چسپیده اند چون گل رعنا به یکدگر

از شهد خنده تو خزان و بهار ما

5 Çespídeend çon (10) gül-i raènÀ be-yek díger

Ez-şehd-i òande-i to òazÀn u bahÀr-ı mÀ

Baúışmış (11) gül-i raènÀ gibi birbirine

Senüñ şehd-i òandeñden benüm òazÀn u bahÀrum

Yaení maóbÿbuñ (12) şehd-i òandesinden óayÀt u memÀt
tevéemdür. Rÿóa óayÀt virür. (13) Zaòm-ı sínem nemek-ríz
olur.

از جوی تیغ گلین ما آب می خورد

روید سر بریده گل از شاخسار ما

6 Ez-cÿy-ı tíà gülbon-i mÀ Àb míòored

(14) Rÿyed ser borde gül ez-şÀòsÀr-ı mÀ

Cÿy-ı tíàden benüm gülbünüm ãu (15) içer

Çıúar başı kesük gül benüm şÀòsÀrumdan

Yaení benüm mÀye-i (16) siriştüm zaòm-ı tíà-i àamla Àlÿde
ve neşv ü nemÀ-yı vücÿdum dÀéimÀ dil-ríš (17) ü keder-
endíš olmaúdur.

دستی به ناتوانی ما نیست خصم را

خنجر به روی برق کشد نیش خار ما

7 Destí-i be-nÀ-tuvaní-i mÀ níst òaãm-rÀ

Òançer (18) be-rÿy-ı berú keşed níş-i òÀr-ı mÀ

Úudretsüz elüm youúdur òaãmuma

Òançer berú (19) yüzine çeker níş-i òÀrum

Yaení her ne úadar ãÿreten zaèíf ü nÀ-tüvÀn isem (20)
lÀkin òaãmum muúÀbil olmadan èaczüm youúdur.

روشن نشد به روی تو چشم سفید ما

ای روی ما سیاه تر از روزگار ما

8 Rÿşen ne-şod be-rÿy-ı to çeşm-i (21) sefíd-i mÀ

Ey rÿy-ı mÀ siyÀhter ez-rÿzgÀr-ı mÀ

Rÿşen olmadı (22) senüñ yüzüñden beyÀž gözüm

Ey maóbÿb benüm yüzüm ziyÀde siyÀh (23) imiş
rÿzgÀrumdan

Yaèní óüsn-i vaâl ile bir kere dídemiz rÿşen (24) ve
úalbimiz güşÀyiş ü feraó kesb eyledi. Bizüm rÿy-ı āafÀmuz
kevkeb-i (25) baòtımız gibi siyÀh [u] girih-gır imiş.

جان را به یاد چشم تو مستانه داده ایم

جوشد شراب از رگ سنگ مزار ما

9 CÀn-rÀ be-yÀd-ı çeşm-i to mestÀne dÀde (26) ím

Cÿşed şarÀb ez-reg-i seng-i mezÀr-ı mÀ

Senüñ yÀd-ı çeşmüñle (27) mestÀneler cÀn teslim
eylemişler

Úaynar şarÀb seng-i mezÀrımız úamarından [75b]

(1) Yaèní senüñ mest-i çeşmüñ yÀd-ı fikriyle cÀn teslim
iden èÀşıúlarıñ seng-i (2) mezÀrlarından rÿz-ı óaşre dek
şarÀb cÿş ider. Belki seng-i èÀşıúlarıñ (3) rÿz-ı
restòizde mest-i lÀ-yaèkıl mezÀrlarından úalúup
maóşergÀh[a] giderler.

آییندار شاهد آرام نیستم

سیماب میچکد ز دل بی قرار ما

10 (4) ÀyinedÀr-ı şÀhid-i ÀrÀm nístem

Sím-Àb míçeked zi-dil-i bí-úarÀr-ı mÀ

(5) Bizüm ÀrÀm u raóÀt ile úlfetimüz youúdur

Bizüm bí-úarÀr göñlimüz[d]en cíve (6) devşirmek
mümkindür

Yaèní óÀã11 sım-Àbdan ziyÀde bí-úarÀrdur.

از بس به راه وعده خوبان شسته ام

از دیده آب گشت و چکید انتظار ما

11 (7) Ez-bes be-rÀh-ı vaède-i öybÀn nişesteem

Ez-díde Àb geşt (8) u çekíd intiôÀr-ı mÀ

“Ol úadr vaède-i öybÀn yolunda oturdum

Gözden ãu oldu ùamladı intiôÀrımız”

Yaèní o úadar müddet-i vaède vefÀ-yı maóbÿb gözedüp (9)
muntaôır oldu èayn-ı intiôÀr bi'l-külliyye benden maóv
[u] nÀ-bedíd oldu. Belki mürÿr-ı (10) eyyÀm itmeden vaède
vefÀ-yı maóbÿb nisyÀn olup díger der-òÀtır (11) olması
emr-i muóÀl oldu.

نگزشت بخت تیره که رنگین کونیم رخ

داغ سیه بهار بود لاله زار ما

12 Nugzeşt baòt-ı tíre ki rengín koním (12) ruò

DÀà-ı siyeh bahÀr boved lÀlezÀr-ı mÀ

Bıraúmadı baòt-ı siyÀh rengín(13)-rÿ olalum

DÀà-ı siyeh bahÀr olur lÀlezÀrum

Yaèní baòt-ı siyÀhımız(14) dan bir kere fırãatyÀb olup
feraó-ı úalb u reng-i rÿy-ı (15) ãafÀ bulup şÀdnÀk
olmaduú. Belki dÀà-ı sínemüz ãafÀ-yı (16) lÀlezÀr bahÀr
gibi oldu.

خون جنون ز تربت ما جوش میزند

بال پریست رشته شمع مزار ما

13 Öÿn-ı cünÿn zi-turbet-i mÀ cÿş mízened

(17) BÀl-i períst rişte-i şemè-i mezÀr-ı mÀ

Cünÿn úanı bizüm mezÀrımızdan (18) cÿş eyler

BÀl-ı perídür şemè-i mezÀrımız ipligi

Yaèní perí-rÿ (19) maóbÿblarıñ ceõbe-i cünÿn-ı èaşúı
èÀşıúlarıñ baède'l-mevt (20) meşhedgÀhlarından zÀhir [ü]
nümÀyÀn olur.

شوكت به كف ني قلم تر زبان تو

سبزه است از نم غزل آبدار ما

14 Şevket be-kef ney (21) úalem ter zebÀn-ı to

Sebzeest ez-nem-i àazÀl-i ÀbdÀr-ı mÀ

Şevket (22) elde ney úalem ter zebÀnuñ

Sebz olmışdur àazel-i ÀbdÀrımızuñ rütÿbetinden

(23) Yaèní àazellerüm ol úadar ÀbdÀrdur elde àazel taórır
iderken òÀmem sebz (24) ü neşv ü nemÀ bulmaú mümkindür.

SONUÇ

Klasik Türk edebiyatının en önemli ürünlerinden biri olan şerhler, hem Türk şairlerinin hem de etkisinde kalınan Arap ve Fars şairlerinin eserlerini daha anlaşılır kılmak ve bu eserlerin anlam değerlerini olabildiğince gerçeğe yaklaştırmak amacıyla yüzyıllar boyu yazılagelmiştir. Bu şerh metinlerinde yalnızca şiirin salt anlamı irdelenmemiş, aynı zamanda şiirin etkisinde kaldığı akım, ideoloji ve zihniyet ile dönemin sosyal, siyasî, dinî ve kültürel unsurları aksettirilmiş ve bu metinler bir bakıma, hem şerh edilen eserin hem de şerhin yazıldığı dönemin aynası olmuştur.

Belli bir düzen ve disiplin içinde yazılan şerhler, varlıklarını öylesine istikrarla sürdürmüş ki neticede bir şerh geleneğinin oluşmasını sağlamışlardır. Bu durum şerh metinlerini kaleme alan şârihlerin, bir eseri şerh edebilmek için edebî alandaki bilgi birikimlerinin yanında kültürel bir donanıma da sahip olmalarını gerektirmiştir.

Çalışmamızın konusunu oluşturan *Şerh-i Dîvân-ı Şevket*'in yazarı Yûnus Edîb, tüm bu hususiyetlere sahip şârihlerden biridir. Gerek şiirleri tercüme ederken takındığı şairane tavır gerek şiirleri yorumlarken kullandığı üslup gerekse de derinlikli anlam inceliklerini şiirlerin özüyle birleştirmesi, ona tipik bir şârih profili kazandırmıştır.

Bu çalışma ile şârih Yûnus Edîb'in *Şerh-i Dîvân-ı Şevket* adlı eserinin ilk 75 varakını transkribe edip dil ve anlatım özellikleri yönünden incelemesini yapmak amaçlanmıştır. Böylelikle metnin orijinal değeri gün yüzüne çıkarılmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmada Şair Şevket-i Buhârî ve şârih Yûnus Edîb'in hayatları, eserleri ve edebî şahsiyetleri bilimsel kaynaklar ışığında aydınlatılmaya çalışılmıştır. Şevket-i Buhârî'nin hayatı, eserleri ve edebî şahsiyeti ile ilgili birçok kaynak mevcuttur. Ancak şerh metninin müellifi Yûnus Edîb'in hayatı ve edebî faaliyetleri ile ilgili şerh metninde geçen kısıtlı bilgiler dışında herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır. Bu da şârih Yûnus Edîb'in edebî faaliyetleri hakkında bilgi sahibi olmamızı kısıtlayan bir durum olarak karşımıza çıkmıştır.

Şevket-i Buhârî ve Yûnus Edîb ile ilgili bilgilerin verildiği bölümde Şevket-i Buhârî'nin hem İran'da hem de özellikle Osmanlı coğrafyasındaki şairlerin üzerinde büyük tesir bıraktığı görülmüştür. Aynı şekilde şârih Yûnus Edîb'in de bir şair kadar etkili şiirler yazabildiği, şairlik yönünün olduğu, hem edebî hem dinî hem kültürel bilgilere sahip olduğu yapılan tahliller sonucunda anlaşılmıştır. Şerh edilen *Dîvân*'ın bir Sebki Hindî eseri olduğunu ortaya koymak için şerhin farklı bölümlerinden örnekler verilmiştir. Şerh metninde tespit edilen imge unsurları ortaya çıkarılarak hem *Dîvân*'ın hem de şerh metninin edebî gücü yansıtılmaya çalışılmıştır.

Bu çalışma ile Şevket-i Buhârî'nin *Dîvân*'ını şerh eden şârihlerden biri olan Yûnus Edîb'in *Şerh-i Dîvân-ı Şevket* adlı eserinin ilk 75 varakı, bütün edebî hususiyetleri göz önünde bulundurularak tam ve doğru bir biçimde gün yüzüne çıkarılmaya çalışılmıştır. Böylece hem Şevket-i Buhârî'nin hem Yûnus Edîb'in hayatı, edebî kişiliği ve sanatı, bu eserin ilgili sayfaları üzerinden anlaşılmasına çalışılmıştır. Şüphesiz bu durum, Türk edebiyatına önemli ölçüde kaynaklık eden şerh geleneğinin anatomisinin de ortaya çıkarılmasına katkı sunmaktadır.

Bundan sonra *Şerh-i Dîvân-ı Şevket*'in diğer sayfalarıyla ilgili yapılacak çalışmalara bu tezin katkı sağlayacağı açıktır. Bu tür eserlerin dikkatli, özenli ve titiz bir şekilde çalışılması, şerh geleneğinin fotoğrafının çekilmesi açısından önemlidir. Bilinmelidir ki, klasik bir metnin akademik ölçü ve kriterlere göre doğru bir şekilde okunmaması, o metni incelerken elde edilecek verilerle ilgili birçok hatayı da beraberinde getirecektir.

KAYNAKÇA

- Abdulvâhid b. Muhammed Temîmî. (2018). *Gürerü'l-hikem*. İstanbul: Önsöz Yayıncılık.
- Ahmed b. Hüseyin Beyhâkî. (2015). *Şu'âbü'l-îmân*. İstanbul: Ocak Yayıncılık.
- Ahterî, Mustafâ Muslihuddîn el-Karahisârî. (2017). *Ahterî-yi Kebîr*, (Haz. H. Ahmet Kırkılıç; Yusuf Sancak), Ankara: TDK Yayınları.
- Aksan, Doğan. (2005). *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Aksoyak, İ. Hakkı. (2002). "Metin Şerhi", *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*, Ankara: Grafiker Yayınları. s. 283-290.
- Ayçiçeği, Bünyamin. (2014). Klasik Türk Edebiyatı'nda Şerh Geleneği ve La'lî-zâde Abdülbâkî'nin "Meslekü'l-uşşâk" Kasîdesinin Şerhi, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S 32, s. 26-37.
- Başçetin, Mustafa Yasin. (2014). *Şerh-i Kasâid-i Mevlânâ Şevket ve Sistematik Şerh Sözlüğü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Başçetin, Mustafa Yasin. (2019). *Yanyalı Süleyman Efendi'nin Şerh-i Dîvân-ı Urî Adlı Eseri (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin-Şerh Sözlüğü)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Batıslam, H. Dilek. (2002). Dîvân Şiirinin Mitolojik Kuşları: Hüma, Anka ve Simurg, *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, S 1, s. 185-208.
- Bayrav, Süheyla. (1975). *Filolojinin Oluşumu*, İstanbul: Multilingual Yayınevi.
- Burke, Kenneth. (1966). *Language as Symbolic Action: Essays on Life, Literature, and Method*. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press.
- Cebecioğlu, Ethem. (2014). *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Ankara: Ziraat Grup Matbaacılık.
- Ceylan, Ömür. (2007). *Tasavvufî Şiir Şerhleri*, İstanbul: Kapı Yayınları.
- Ceylan, Ömür. (2010). "Türk Edebiyatı", *TDVİA*, C 38, s. 567-568, İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları.
- Çavuşoğlu, Mehmet. (1971). *Necâti Bey Dîvân'ının Tahlili*, İstanbul: MEB Yayınları.
- Çebi, Murat Sadullah. (2008). Sembolik/Retoriksel Eylem Olarak Dilin Anlam İnşasındaki Aracılık İşlevi. *Selçuk İletişim Dergisi*, C 5, S 2, s. 183-198.

- Çobanoğlu, Özkul. (2004). *Türk Dünyası Ortak Atasözleri Sözlüğü*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Çotuksöken, Yusuf. (1992). *Deyimlerimiz*, (2. Baskı), İstanbul: Özgül Yayınları.
- Dağlar, Abdülkadir. (2007). Klasik Türk Edebiyatı Şerh Geleneği ve Hacı İbrâhîm Efendi'nin 'Şerh-i Belâgat'ına Dair, *Turkish Studies Dergisi*, C 2, S 2, s. 161-178.
- Demirel, Şener. (2000). Ateş Redifli İki Matla Beytinin Karşılaştırmalı Tahlili, Elazığ: *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C 10, S 2, s. 65-88.
- Demirli, Ekrem. (2004). *Tasavvuf Sözlüğü*, İstanbul: İz Yayıncılık.
- Dilçin, Cem. (1991). Fuzûlî'nin Bir Gazelinin Şerhi ve Yapısal Yönden İncelenmesi, *Türkoloji Dergisi*, Ankara, C 9, S 1, s. 43-98.
- Dilçin, Cem. (2019). *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Ankara: TDK Yayınları.
- Doğan, M. Nur. (1999). *Metin Şerhi Üzerine, Osmanlı Dîvân Şiiri Üzerine Metinler*, (Haz. Mehmet Kalpaklı), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Doğan, M. Nur. (2002). *Eski Şiirin Bahçesinde*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Duru, Rafiye. (2007). *Modern Metin Çözümleme Teknikleri Bakımından Şerh Geleneği ve İsmail Hakkı Bursevî*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ennûşe, Hassan. (1996). *Dânişnâme-i Edeb-i Fârsî*, C 1, Tahran: Mü'essese-i Ferheng ü İntişârât-ı Dâniş-nâme.
- Güleç, İsmail. (2011). Klasik Türk Edebiyatı Metinleri Nasıl Şerh Edilmeli?, İstanbul, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C 42, S 42, s. 90-108.
- Gürbüz, İncinur Atık. (2011). Dîvân Tertibinde Türün Şekle Tercihine Bir Örnek: İlâhî-zâde Mehmed Emîn Vâsık Dîvânı, *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C 4, S 1, s. 123-131.
- Huart, C. Imbault. (1977). "Fettâhî", *İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: MEB Yayınları, C 4, s. 582.
- İsmail b. Muhammed Aclûnî. (2019). *Keşfü'l-hafâ*. İstanbul: Beka Yayınları.
- İsmail Hakkı Bursevî. (2016). *Kenz-i Mahfî*. İstanbul: Kitsan Yayınları.
- Karagöllü, Bilge. (2018). *Hakim'in Şerh-i Dîvân-ı Şevket'i*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Adana Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Karaismailoğlu, Adnan. (1991). “Bostân”, *TDVİA*, İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, C 5, s. 307-308.
- Kâşânî, K. Abdürrezzâk. (1981). *Istılâhâtü's-sûfiyye* (Nşr. Muhammed Kemâl İbrâhîm Câfer), Kâhire: Dârü'l-Kütübî'l-Mısriyye.
- Kızıldaş, Abdulkadir. (2018). *Yûnus Edîb: Şerh-i Dîvân-ı Şevket*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
- Kortantamer, Tunca. (1994). Teori Zemininde Metin Şerhi Meselesi, *Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, S 8, s. 1-10.
- Kurnaz, Cemal. (1996). *Hayâlî Bey Dîvânı'nın Tahlîli*, İstanbul: MEB Yayınları.
- Lâhicî, Muhammed b. Ebî Tâlib Hazîn. (1997). *Tezkiretü'l-Mu'âsırîn (Çağdaş İran Şairleri Tezkiresi)*, Tahrân: Neşr-i Sâye.
- Levent, Sema. (2019). Klasik Şerh Geleneğinden Modern Şerh Metoduna Yolculukta Sistemli, Çağdaş Bir Şârih: Muhammet Nur Doğan, Ankara: *Turkish Studies Dergisi*, C 14, S 6, s. 3341-3359.
- Mengi, Mine. (2000). *Metin Şerhi, Tahlili ve Tenkidi Üzerine Dîvân Şiiri Yazıları*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Mîlânî, Ali. (1960). *Şevket-i Buhârî ve Onun Üslubunun Türk Edebiyatına Tesiri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Mîlânî, Ali. (1961). *Şevket-i Buhârî, Hayatı ve Dîvân'ından Seçmeler*, İstanbul: Küçükaydın Matbaası.
- Muhammed b. İsmail el-Buhârî. (2014). *Sahîh-i Buhârî*. Ankara: Karınca Yayınları.
- Müslüm b. Haccâc. (2013). *Sahîh*. Konya: Hüner Yayınevi.
- Mütercim Âsım. (1305). *Kâmûs Tercümesi*, C I, İstanbul: Bahriye Matbaası.
- Nasrâbâdî, Muhammed Tahir. (1361 hş.). *Tezkire-i Nasrâbâdî*, (Nşr. Vahîd-i Destgirdî), Tahrân: Matbaa-i Armagan.
- Okumuş, Ömer. (2007). “Bahâristân”, *TDVİA*, İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, C 4, s. 470-471.
- Okuyucu, Cihan. (2006). *Gazel Bahçesi*, İstanbul: Sütun Yayınları.
- Özer, Nilay. (2005). Ahmet Atilla Şentürk'le Dîvân Şiiri Üzerine, İstanbul: *Yasakmeyve Dergisi*, S 12. s. 50-51.

- Pala, İskender. (2018). *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*, İstanbul: Kapı Yayınları.
- Riyahî, Muhammed Emin. (1995). *Osmanlı Topraklarında Fars Dili ve Edebiyatı*, (çev.: Mehmet Kanar), İstanbul: İnsan Yayınları.
- Sâmî, Şemseddîn. (1996). *Kâmûsü'l-A'lâm*, C 4, İstanbul: Bağdat kitabevi.
- Saraç, M. A. Yekta. (2014). *Klasik Edebiyat Bilgisi: Belâgat*, İstanbul: Gökkuşbe Yayınevi.
- Sefercioğlu, M. Necat. (2001). *Nev'î Dîvânı'nın Tahlîli*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Soysal, Faysal. (2006). *Koca Ragıp Paşa'nın Farsça Manzumeleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şafak, Turgay, (2016). “Şevket-i Buhârî”, *TDVİA*, İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, C EK-2, s. 563-564.
- Şahinoğlu, M. Nazif. (2007). “Attâr, Ferîdüddîn”, *TDVİA*, İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, C 4, s. 95-98.
- Şemisa, Sirus. (2004). *Dîvân-ı Şevket-i Buhârî*, Tahran: Firdevs Yayınları.
- Şensoy, Sedat. (2010). “Şerh”, *TDVİA*, İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, C 38, s. 555-558.
- Şentürk, Ahmet Atilla. (1995). Ali Nihat Tarlan'ın Fuzûlî Dîvânı Şerhine Dair, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, İstanbul: Yesevî Yayıncılık, S 3, s. 261.
- Tâhir'ül-Mevlevî. (1994). *Edebiyat Lugati*, İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Tarlan, A. Nihat. (2017). *Edebiyat Meseleleri*, (Haz. Emrah Gökçe), Ankara: Akçağ Yayınları.
- Tarlan, Ali Nihat. (1937). *Metinler Şerhine Dair*, İstanbul: Suhulet Basımevi.
- Tarlan, Ali Nihat. (1944). *İran Edebiyatı*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Tarlan, Ali Nihat. (1981). *Edebiyat Meseleleri*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Tergip, Ayhan. (2014). Türk Atasözleri ve Deyimlerinde Kötüleme İfadeleri. *Cyprus International University Folklor/Edebiyat Dergisi*, C 20, S 80, s. 275-294.
- Timuroğlu, Vecihi. (1994). *Şiirin Büyücü Kızı: İmge*. Antalya: Akdeniz Kitap Kulübü.
- Türk Dil Kurumu. (2011). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Türkçe Sözlük. (2005). (Haz. Şükrü Halûk Akalın; Recep Toparlı, vd.). Ankara: TDK Yayınları.
- Uludağ, Süleyman. (1982). *Keşfü'l-Mahcûb Hakikat Bilgisi*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Uludağ, Süleyman. (1994). *Bâyezid-i Bistâmî*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Uludağ, Süleyman. (2012). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.
- Yazar, Sadık. (2011). *Anadolu Sahası Klasik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yazıcı, Tahsin. (2007). “Gülistân”, *TDVİA*, İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, C 14, s. 240-241.
- Yılmaz, Ozan. (2007). “Klasik Şerh Edebiyatı Literatürü”, İstanbul: *TALİD*, C 5, S 9, s. 243-443.
- Yiğit, Abdullah. (2011). *Molla Murâd'ın Şerh-i Kasâid-i Mevlânâ Şevket Adlı Eserindeki Ehl-i Beyte ve Tasavvufa Ait Unsurlar*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Fatih Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

EKLER

Ek 1: Baştan Sayfalar

از چو رشتی رشتی ده اولور کردون کج بنیاد	ایر سر لوحه دیوان دوران اوزره نا جلوه
تغی کون عرص ایلم قش بقوت افلاک	دور و خیر ایلده ایچی اولسون کلمه معنی زاد
اوست پر چرخ اظن اولسه بیا نواز بر معناد	صفای طاهر اوزره دور و اتم برقرار اولسون
عباد استیلا کج بر کشت بنده دومان	مسرتله اوله پر ویزی روز عید و شل سعادت
دکتر و بر سر ملک صفایا و چهلک امان	عجب بر کشته تقویم اولی قانون سمائی
سبحان دمان استکندر این عمل ملاطون	نظم دور اتم عدل و احکام ایلدی یحیی
خلافت مانده داند بر احسان ماری وار	ان ششاد استی در وقت دار و بار که کردون اقتدار
اولور بر نقش صورت که بود احسن بربری	شم و اندر نده عین عیبت یجا بولمکله جز قبول قربه
کوریدی و اله جیران اولور دی مانی بریزاد	احسان بودله نظم سن سبحان ارمان بر عدالت
جهان کشتی بی معجون عدلی بر صفا و بر دی	بیشک بنده بیچاره است سکار فرجه در
سزاشد نکر و بنو پره نام اولسون فرج ابار	برنه دور و اوست با سخفای ایلدی قبول
دل سبک زلف و لیران بی قید ابد رافت	بوسقندر سخفه فرجه مقدار سجد در دقیقه شناس
نظم حکمی و بر دی عالمه بر خاطر آزاد	مکان استناس ارباب دانشدن رجایا
عجب خلق عظیم و حسن لطیف اقبالدر	اولور الان ارباب بالشیلا مامده فتحه نیان
ایدر ارباب حرمی عفو لطفیل کرم معناد	سهر و خطره واقف اولند قدره تفحیح یوزده لر
احاطه انبش جمله جهانی قلم لطفی	و معلوم اوله علی الاغوار موقدانی شرح اولندی بلکه
کلور بر فطره صوحودنه نسبت رحن معزاد	بر برستی ایلدا حالی اوزره ترجمه اولندی و بعد حاصل
زمان و دوتنده اهل دانش بولدی الالبس	معنا اوزره تفصیل اولندی بعضی بی تشبیه طرفیل
یاددی کون کون نومعمر خاند استناد	و بعضی بی لازم معنا طرفیل و بعضی بی غلام اوزره
طریق حسن ادب ایلد رونق و بر دی جزانه	شرح اولندی و معلوم اوله نور اوانده نکر اضمحون
که بنیاد ایلدی بر تکیه مقام ذکر قلب ارشاد	جو قدر دفعه اولی ده تفصیل اولور بعد فلاح دل
ار بانه دعا ایلد درون صمدیله بر برا	ایله اگر اولور و معادوم اوله احوال مترادف
نظم عاجز در انسون و صفتی سخن بر ایلد تعداد	تجسس اصفه و اربط و باعث المجاز و التنبیه و کفایت
جهان طور و چه طور سون فاند توفیق ایلحق	شرح دیگر مرده تفصیل اوزره ذکر و بیان اولمشدر
که اولسون خضر را بهر اعلای مستی سعاداد	شبهه عارضی اولدی معطله مذکور شرح
سر بدخواهانه ابرم بلای ماکهان اولسون	کیریمه مراجعت اولند
ایده ۴۴ مدو به سبینه شیخ مصفا امداد	

Ek 2: Sondan Sayfalar

گوشت جان اوج موج که به شوکت که کل به بدو خورشید
 ماه افتاده طو ندی بکلین اوج موج که به شوکت در کلین
 ربه خورشید ماه به و کشش به بر نه کر به شوکت طو ندی
 خورشید اوج اعلا به رسیده اولدی بدو خورشید ماه
 طو ندی بدو اولوب بخو نور ایلدی به کلین بجوی خواهم که
 نوشم ماهه ای کشم سبای می را و سینه بروی بحرابی
 گوشه بخنده به ستم نوشم بدم بر ماهه تاب ایتم سبای
 و سینه بروی بحراب به تانت مستغفر اولوب بی حقیقه
 مست اولوب گوشه مسجد ده طلب فیکری ماری ستم
 به صوره مسجد عبادت ایلد زین اولون و او ایدرم
 به علم دشمن جان است بیداری به شادی دک تاک
 بدست خویش او در دک خوابی عالم دشمن جان در بداد دک
 و شیار تک دک تاک که کور بوقه برک خوابی
 به اوی عم از بشته و بنا هلاک ایدر بیدار به شیار اولد فقه
 سستی بت ایلد کور ماهه فوج خزا نوشم بت فراموشم عم
 و بنا ایدر ماهه و عم عالم غفلت ایدوب در خواب اول
 زکراون لوب طالع را کرد است طو ندی بروی
 اسباب گرداب کرد و فطره ای فکده کوک طالع بکا به شدر
 بر طو ندی روی اسبابه کرد اب اولور بر فطره اب
 به روز فکدن کوک طالع بکا طو ندی غول اولد شدر
 روی اسبابه بر فطره اب گرداب غول اولد بتی که
 به روش حال شکن را بود کیفیت دیگر سبک بود
 خوابیده بخاری به نای بوزنده حال شکنده اولور بخته
 حال بر سبک اولور او بکش فاس بر سن به نای به
 به مدوی دلبرده حال سبک شکنده شقه کوک بر طو ندی
 حال او سبک سبک مهاده خوابیده اولد بتی که بدو اولور
 به رانت سغ رفتن دشمن کن شوکت که بکرم

بوج ابراه عالم ای بهار در صحرای گلگون بتی سغ به
 شوکت رزرا طو ندی موج ابراه عالم ای بتی فکدن بهار
 سیم سحران بتی سغ به در فصل بهار ده سبای به برده ماهه
 نوشم سبای ایدوب فرحیاب اولورم به جای به
 سخی خوارم بیت ای سانی بخوم سبز و در سیم و سبای
 رسته ای سانی و بر سبای سبکدن بشقه طو ندی و کاردی
 سانی مقوده سبز اولور سیم و سبای کوک ای سانی به
 و برای سانی بکا جام سبک اب مست اولدن بشقه بر کام نو قدر
 بتی ایلد سبای سبک بشقه بشقه اولوب وون غول اولد شدر
 به وقت گشته چون سبک از گشته به سیم بخو ندی
 خور کوک سبک سبک سانی و ما عک اولد سبک سانی
 به گشته دن تو در خم کندی محمورک ایلد سبک سبک سانی
 سانی به ما عک گشته سبک سانی ایلد سبک اولدی
 نور قوم کندی ماهه نوشم دک اولدوب غفلت کار اولدن
 ای سانی و دوری گشته که بخور و سبک خواران اولد
 به اکم به نای چون نه سبک سانی ایلد کوک اولدی
 بخور و سبک خواران ایلد کوک سبک سانی ایلد کوک اولدی
 سبک سبک سانی به ایلد کوک سبک سانی ایلد کوک اولدی
 کوک سبک سبک سانی ایلد کوک سبک سانی ایلد کوک اولدی
 که الفت از ایدرس عنایت ایلد دایم الفت اولد لوم
 باز منو شم ی از جام بلورین عجبی سبک سبک سانی
 بروی سبک ی بروی نوشم ایدرم ماهه جام بلورین
 غیبت ان جکرم سبک سبک سانی بروی سبک سانی
 بلورین سبک سبک سانی بروی سبک سانی بروی سبک سانی
 اولورم ایلد در ایدره خاضی می نام دلبره بکده دازه
 اولوب سبک سبک سانی ایلد کوک سبک سانی ایلد کوک اولدی
 و ماهه کغوراران زخم بان بی سبک سانی کاه از بخت سانی

ÖZGEÇMİŞ

Adı-Soyadı: Nihat MEHMETOĞLU

Doğum Yeri: Silopi/Şırnak

Doğum Yılı: 1990

Adres: Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Ağrı/Merkez

Telefon: 05415548347

E-Posta: nmehmetoglu@agri.edu.tr

ÖĞRENİM DURUMU:

2017-2020: Mardin Artuklu Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Tezli Yüksek Lisans Programı

2007-2012: Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Bölümü Lisans Programı

2003-2007: Siirt Yavuz Sultan Selim Anadolu Lisesi

1995-2003: Silopi Mehmet Akif Ersoy İlköğretim Okulu

YABANCI DİL:

İngilizce

Arapça

Farsça